Министерство на труда и социалната политика
Проект № BG 051PO001-6.1.09 - 0001
„Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз „Инвестира във вашето бъдеще!”

ДОКЛАД

АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ТРУДА. АКТУАЛИЗИРАНИ КРАТКОСРОЧНИ, СРЕДНОСРОЧНИ И ДЪЛГОСРОЧНИ ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРУДА В БЪЛГАРИЯ

Изпълнител: Обединение „ФОРКАСТ“
(ЕКОРИС САУТ ИЙСТ ЮРОП ЕООД и ИНДЪСТРИ УОЧ ГРУП ООД)

София, октомври 2015 г.

Мненията, изразени в материала, са тези на неговите автори и не е задължително да отразяват позицията на Министерство на труда и социалната политика.

Настоящият доклад е изготвен в изпълнение на Договор за обществена поръчка с предмет „Изготвяне на анализи и прогнози за развитието на пазара на труда в България“ във връзка с осъществяване на проект № BG 051PO001 - 6.1.09 – 0001 „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики по ОП „Развитие на човешките ресурси”

Възложител на договора: Министерство на труда и социалната политика

Изпълнител: Обединение „ФОРКАСТ“
(ЕКОРИС САУТ ИЙСТ ЮРОП ЕООД и ИНДЪСТРИ УОЧ ГРУП ООД)

Авторски екип:

Иван Бакалов, Лъчезар Богданов, Иглика Василева, Красен Йотов, Анета Ковачева, д-р Мариана Мургова, Даниел Нигохосян, Ася Павлова, Георги Стоев, Асенка Христова, проф. д-р Емилия Ченгелова

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък на използваните съкращения 5
Списък на таблиците 7
Списък на фигурите 16
Резюме 36
Раздел I. Състояние на средата. Анализ на пазара на труда 49
Глава 1. Макроикономическо развитие 49
Основни икономически тенденции през 2014 53
Икономиката в средата на 2015 г. 58
Краткосрочни прогнози за развитието на България 2015-2018 г. 73
Глава 2. Демографско развитие 78
Демографско развитие на населението в България 80
Демографско развитие на населението по райони на планиране 97
Глава 3. Образование и обучение 103
Образователно равнище на населението по възрастови групи и степени на образование 106
Участие във формално образование и обучение 108
Участие във висшето образование 115
Професионално обучение в центровете за професионално обучение (ЦПО) и в професионални гимназии и колежи 134
Продължаващо професионално обучение на заетите лица 136
Образование и обучение за възрастни 139
Глава 4. Икономическа активност, заетост и безработица. Работни места 141
Икономическа активност и заетост 145
Безработица 169
Наети лица 178
Производителност на труда 192
Доходи от труд 197
Свободни работни места 204
Движение на наетите лица по трудово и служебно правоотношение 216
Несъответствия на пазара на труда в България 219
Еластичност на предлагането и на търсенето на труд 224
Раздел II. Актуализирана краткосрочна прогноза за развитието на пазара на труда в България 227
Глава 5. Краткосрочна прогноза 227
Актуализиран обзор на предприятията 233
Заетост 236
Обучение и квалификация 251
Краткосрочни прогнози 331

Раздел III. Актуализирани средносрочни и дългосрочни прогнози за развитието на пазара на труда в България 352
Глава 6. Актуализирани средносрочни и дългосрочни прогнози 352
Глава 7. Политики в социално икономическата област 554
Основни изводи 588
Обобщения и препоръки 591
Основни изводи 591
Препоръки в за политиката по активни мерки на пазара на труда и обучението за възрастни ... 599
В краткосрочен план 599
В средносрочен и дългосрочен план 601
Приложения 605
Приложение 1. Методологични бележки по актуализацията на модела за дългосрочно прогнозиране на пазара на труда 605
Приложение 2. Демографско развитие на населението по географски региони 612
Северозападен регион 612
Северен централен район 624
Североизточен район 636
Югоизточен район 648
Югозападен район 660
Южен централен район 673
Приложение 3. Брой лица, които ще бъдат обучавани през следващите 12 месеца за придобиване на професионална квалификация (по професии и икономически дейности) 686
Приложение 4. Брой свободни работни места и очаквания за разкриване на нови работни места по професии и образователни степени 698
Приложение 5. Водещи дейности и професии според очакваните работни места до 2030 г. 700

Списък на използваните съкращения

АДСИЦ	Акционерните дружества със специална инвестиционна цел
АЗ	Агенция по заетостта
АППТ	Активна политика на пазара на труда
БВП	Брутен вътрешен продукт
БНБ	Българска народна банка
БДС	Брутна добавена стойност
БТПП	Българска търговско-промишлена палата
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕК	Европейска комисия
Екорис СИЮ	Екорис Саут Ийст Юръп
ЕС	Европейски съюз
ИПС	Икономическия и паричен съюз
КИД-2008	Класификация на икономическите дейности - 2008
МОТ	Международната организация на труда
МВФ	Международния валутен фонд
МРЗ	Минимална работна заплата
МОД	Минимален осигурителен доход
МСП	Малки и средни предприятия
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция по приходите
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НОИ	Национален осигурителен институт
НПР	Национална програма за реформи
НРС	Наблюдение на работната сила

НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Националната стратегия за регионално развитие
НТООД	Нетърговски предприятия, обслужващи домакинствата
ОИСР	Организацията за икономическо развитие и сътрудничество
ООН	Организация на обединените нации
ОПРР	Оперативна програма "Регионално развитие"
ОПРЧР	Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси"
ОССЕ	Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа
ПОО	Професионално образование и обучение
ППО	Продължаващо професионално обучение
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
СБ	Световната банка
СБС	Структурна бизнес статистика
СИФ	Световният икономически форум
СКФ	Структурни и Кохезионен фондове на ЕС
СЦ	Специфична цел
ЦПО	Центрове за професионално обучение
SIBILA	Симулационен модел на българските инвестиции в дългосрочен растеж
TEN-T	Трансевропейска транспортна мрежа

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1. Есенна макроикономическа прогноза, октомври 2015 74
Таблица 2. Коефициент на естествен прираст в България по местоживеене през периода 2010-2014 г. 84
Таблица 3. Коефициенти на раждаемост и смъртност в България по местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰) 84
Таблица 4. Механичен прираст на населението в България по местоживеене през периода 2010-2014 г. 85
Таблица 5. Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в България през периода 2010-2014 г. 94
Таблица 6. Прогноза за броя на населението в България по пол през периода 2015-2030 .г 96
Таблица 7. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в България през периода 2015-2030 г. 97
Таблица 8. Учащи в професионални училища 109
Таблица 9. Учащи в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година 110
Таблица 10. Учащи в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година 110
Таблица 11. Учащи в програми за придобиване на II степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година 111
Таблица 12. Брой учащи за придобиване на II степен професионална квалификация по статистически райони през 2014/2015 година 111
Таблица 13. Брой учащи за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически райони през 2014/2015 година 112
Таблица 14. Брой обучаващи се студенти в една от образователно-квалификационните степени в системата на висшето образование 115

Таблица 15. Нетен Коефициент на записване на населението на възраст 19-23г. 117
Таблица 16. Брой студенти според образователно-квалификационната степен 117
Таблица 17. Студенти по тесни области на образованието 118
Таблица 18. Брой на завършилите една от образователно-квалификационните степени в системата на висшето образование. 120
Таблица 19. Студенти ОКС „бакалавър” по тесни области на образованието 121
Таблица 20. Студенти ОКС „магистър” по тесни области 125
Таблица 21. Студенти ОНС „доктор” по тесни специалности 129
Таблица 22. Студенти ОКС „професионален бакалавър” по тесни области на образованието 132
Таблица 23. Предприятия по икономически дейности, организирали ППО през 2010г. ... 137
Таблица 24. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години (хил.) 145
Таблица 25. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години (%) 146
Таблица 26. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години по образование (хил.) 146
Таблица 27. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по образование (%) 147
Таблица 28. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години по възраст (хил.) 148
Таблица 29. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по възраст (%) 148
Таблица 30. Работна сила на населението на 15 и повече навършени годни по райони (хил.) 150
Таблица 31. Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по области (%) 152
Таблица 32. Лица извън работната сила на 15 и повече навършени години (хил.) 153
Таблица 33. Лица извън работната сила на 15 и повече навършени години по възраст (хил.) 154

Таблица 34. Заети лица на 15 и повече навършени години (хил.) 155
Таблица 35. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години (%) 155
Таблица 36. Заети лица на 15 и повече навършени годни по възраст (хил.) 157
Таблица 37. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени годни по възраст (%) 157
Таблица 38. Заети лица на 15 и повече навършени години по образование (хил.) 159
Таблица 39. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години по образование (%) 160
Таблица 40. Заети лица по класове професии (хил.) 162
Таблица 41. Заети лица по статус в заетостта (хил.) 164
Таблица 42. Заети лица по икономически дейности (хил.) 164
Таблица 43. Заети лица на 15 и повече навършени години по области 166
Таблица 44. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години по области (%) 168
Таблица 45. Брой безработни лица на 15 и повече навършени години през 2014 г. (хил.) 169
Таблица 46. Коефициенти на безработица на населението на 15 и повече навършени години (%) 170
Таблица 47. Безработни лица на 15-29 навършени години (хил.) 170
Таблица 48. Коефициенти на безработица на населението на 15-29 навършени години (%) 171
Таблица 49. Безработни лица на 15 и повече навършени години по образование (хил.) ... 172
Таблица 50. Безработни лица на 15 и повече навършени години по възраст (хил.) 173
Таблица 51. Коефициенти на безработица на населението на 15 и повече навършени години по възраст (%) 174
Таблица 52. Безработни лица по продължителност на безработицата през 2014 г. (хил.). 174
Таблица 53. Безработни лица на населението на 15 и повече навършени години по райони (хил.) 175

Таблица 54. Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години по области 177
Таблица 55. Динамика на минималната работна заплата 197
Таблица 56. Разпределение на свободните работни места по класове професии и статистически райони през 2014 г. 212
Таблица 57. Предприятия от публичния и частния сектор и такива, обозначили се като „други“, осигурили обучение за наетите в тях лица 254
Таблица 58. Предприятия от сектор производство и строителство, селско стопанско и услуги, осигурили обучение за наетите в тях лица 257
Таблица 59. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (1) 259
Таблица 60. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (2) 261
Таблица 61. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (3) 263
Таблица 62. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (4) 265
Таблица 63. Предприятия, осигурили обучение на служителите си (по големина на предприятието) 266
Таблица 64. Предприятия, осигурили обучение на служителите си (по място на осъществяване на дейността) 268
Таблица 65. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през 2014 и 2015 г. ... 270
Таблица 66. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по икономически дейности) 280
Таблица 67. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (през 2014 г. и 2015 г.) 296

Таблица 68. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните икономически дейности (брой и относителен дял)..... 302
Таблица 69. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните производствени сектори (брой и относителен дял)..... 306
Таблица 70. Ключови компетентности, по които работодателите планират да обучават служителите си през следващите 12 месеца (брой и относителен дял) 308
Таблица 71. Вътрешнофирмени обучения, в които работодателите планират да включат служителите си през следващите 12 месеца (брой и относителен дял) 310
Таблица 72. Дял на първите 5 икономически сфери в заетостта за съответното образователно ниво, през 2020 г. 375
Таблица 73. Най-голямо търсене на работна сила по отрасли, изискващи средно образование, 2020 г..... 378
Таблица 74 Дефицити, свръхангажираност и недозаетост като дял от предлагането на труд 544
Таблица 75 Дефицити, свръхангажираност и недозаетост като дял от търсенето на труд 545
Таблица 76. Макроикономически допускания в средносрочен план 609
Таблица 77. Брой на населението и абсолютен прираст в Северозападния район по области през периода 2010-2015 г. 613
Таблица 78. Коефициент на естествен прираст на населението в Северозападния район по области през периода 2010-2014 г. (промили) 614
Таблица 79. Коефициент на раждаемост в Северозападния район през периода 2010-2014 г. по области (в ‰)..... 615
Таблица 80 Коефициент на смъртност в Северозападния район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰) 616
Таблица 81. Механичен прираст на населението в Северозападния район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене..... 617

Таблица 82. Коефициенти на зависимост и на зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северозападния район през периода 2010-2014 г. 620
Таблица 83. Прогноза за общия брой на населението по пол в Северозападния район за периода 2015-2030 г. 621
Таблица 84. Прогноза за общия брой на населението по области в Северозападния район за периода 2015-2030 г. 622
Таблица 85. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и коефициента на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северозападния район по области за периода 2015-2030 г. (%)..... 623
Таблица 86. Брой на населението и абсолютен прираст в Северния централен по области през периода 2010-2014 г. 624
Таблица 87. Коефициент на естествен прираст в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)..... 626
Таблица 88. Коефициент на раждаемост в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)..... 627
Таблица 89. Коефициент на смъртност в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰)..... 628
Таблица 90. Механичен прираст на населението в Северния централен район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене..... 629
Таблица 91. Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район през периода 2010-2014 г. (%) 632
Таблица 92. Прогноза за общия брой на населението по пол в Северния централен район по пол за периода 2015-2030 г. 633
Таблица 93. Прогноза за общия брой на населението по области в Северния централен район за периода 2015-2030 г..... 634
Таблица 94. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и коефициента на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район по области за периода 2015-2030 г. 635

Таблица 95. Брой на населението и абсолютен прираст в Североизточен район по области през периода 2010-2014 г. 637
Таблица 96. Коефициент на естествен прираст в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰) 638
Таблица 97. Коефициент на раждаемост в Североизточния район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰) 639
Таблица 98. Коефициент на смъртност в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰) 640
Таблица 99. Механичен прираст на населението по области и местоживеене в Североизточния район през периода 2010-2014 г. 641
Таблица 100. Прогноза за общия брой на населението по пол в Североизточния район за периода 2015-2030 г. 646
Таблица 101. Прогноза за общия брой на населението по области в Североизточния район за периода 2015-2030 г. 647
Таблица 102. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. по области в Североизточния район за периода 2015-2030 г. 647
Таблица 103. Брой на населението в Югоизточния район по области през периода 2010-2014 г. 649
Таблица 104. Коефициент на естествен прираст в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰) 650
Таблица 105. Коефициент на раждаемост в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰) 652
Таблица 106. Коефициент на смъртност в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰) 653
Таблица 107. Механичен прираст на населението в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене 653
Таблица 108. Коефициенти на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (%) 657

Таблица 109. Прогноза за общия брой на населението по области в Югоизточния район през периода 2015-2030 г. 659
Таблица 110. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югоизточния район по области през периода 2015-2030 г. (%)..... 660
Таблица 111. Брой на населението и абсолютен прираст в Югозападния район по области през периода 2010-2014 г. 661
Таблица 112. Коефициент на естествен прираст в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰) 663
Таблица 113. Коефициент на раждаемост в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰)..... 664
Таблица 114. Коефициент на смъртност в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰)..... 665
Таблица 115. Механичен прираст на населението в Югозападния район през периода 2010-2014 г..... 666
Таблица 116. Коефициенти на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югозападния район през периода 2010-2014 г. 669
Таблица 117. Прогноза за общия брой на населението по пол в Югозападния район през периода 2015-2030 г. 670
Таблица 118. Прогноза за общия брой на населението по области в Югозападния район през периода 2015-2030 г. 671
Таблица 119. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. по области в Югозападния район през периода 2015-2030 г. 672
Таблица 120. Брой на населението в Южния централен район по области през периода 2010-2014 г..... 674
Таблица 121. Коефициент на естествен прираст в Южния централен район през периода 2010-2014 г. (в ‰)..... 676

Таблица 122. Коефициент на раждаемост в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в ‰)..... 676
Таблица 123. Коефициент на смъртност в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в ‰) 677
Таблица 124. Коефициент на смъртност в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в брой) 678
Таблица 125. Коефициент на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Южния централен район през периода 2010-2014 г. 681
Таблица 126. Прогноза за общия брой на населението по пол в Южния централен район за периода 2015-2030 г. 682
Таблица 127. Прогноза за общия брой на населението по области в Южния централен район за периода 2015-2030 г..... 683
Таблица 128. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова завивсимост във възрастовата група над 65 г. по области в Южния централен район за периода 2015-2030 г. 684

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Относителен дял на населението в България по местоживеене през периода 2010-2014 г. 82
Фигура 2. Относителен дял на населението по пол в България през периода 2010-2014 г. .. 83
Фигура 3. Структура на трудовата миграция по пол и възраст. 85
Фигура 4. Структура на трудовата миграция по пол и възраст. 85
Фигура 5. Структура на трудовата миграция по пол и възраст. 86
Фигура 6. Интензитет на трудовата миграция (на 1000 заети) по икономически сектори. . 87
Фигура 7. Интензитет на трудовата миграция (на 1000 заети) по професии. 88
Фигура 8. Интензитет на трудовата миграция по области. 89
Фигура 9. Разпределение на прираста на заетите по общини. 90
Фигура 10. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи през периода 2010-2014 г. 91
Фигура 11. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи и местоживеене през периода 2010-2014 г. 92
Фигура 12. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи и пол през периода 2010-2014 г. 93
Фигура 13. Прогноза за броя на населението в България за периода 2015-2030 г. 95
Фигура 14. Структура на населението на 7 и повече завършени години по степен на завършено образование 106
Фигура 15. Структура на населението на 25-64 навършени години по степени на завършено образование 107
Фигура 16. Завършили висше образование с някоя от квалификационните степени в областите на природните и технически науки, математика, инженерство и производство на 1000 във възрастовата група 20-29 години 120
Фигура 17. Брой наети лица (в хил.) по месеци през първо полугодие, 2013-2015 г. 180
Фигура 18. Наети лица (в хил. лица). в периода 2010-2014 г. 188
Фигура 19. Годишна промяна на БВП на един зает в реално изражение по тримесечия (%) 195

Фигура 20. Годишна промяна на добавената стойност на един зает в реално изражение по години (%)..... 196
Фигура 21. Годишна промяна на средната месечна заплата на наети лица, второ тримесечие на 2015 г. спрямо второ тримесечие на 2014 г 202
Фигура 22. Коефициент на свободните работни места през второ тримесечие на 2015 г.. 208
Фигура 23. Разпределение на респондентите по икономически сектори..... 234
Фигура 24. Разпределение на респондентите по големина на предприятие и агрегирани икономически сектори..... 235
Фигура 25. Разпределение на респондентите по региони (NUTS 2). 236
Фигура 26. Динамика на заетостта в България на годишна база (хил. лица)..... 237
Фигура 27. Динамика на заетостта и броя свободни работни места в България (хил. лица). 238
Фигура 28. Наличие на свободни работни места по икономически дейности..... 241
Фигура 29. Дял на предприятията със свободни работни места по региони (NUTS 2)..... 242
Фигура 30. Брой наети лица според степен на образование..... 247
Фигура 31. Ниво на образование на наетите служители. 248
Фигура 32. Ниво на образование на наетите служители според размера на предприятието. 248
Фигура 33. Предприятия, наели служители непосредствено след завършване на образование..... 250
Фигура 34. Предприятия, наели служители непосредствено след завършване на образование (разбивка според размера на предприятието). 250
Фигура 35. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца..... 251
Фигура 36. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г. (общо) 252
Фигура 37. Предприятия, осигурили обучение на служителите последните 12 м. (по форма на собственост) 253

Фигура 38. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г. (публичен сектор) 255
Фигура 39. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г. (частен сектор) 256
Фигура 40. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по сектори) 256
Фигура 41. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (1) 258
Фигура 42. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (2) 260
Фигура 43. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (3) 262
Фигура 44. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (4) 264
Фигура 45. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по големина) 267
Фигура 46. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по място на осъществяване на дейността) 268
Фигура 47. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца 275
Фигура 48. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. 276
Фигура 49. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца (по сектори) 276
Фигура 50. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по сектори) 277
Фигура 51. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца (по икономически дейности) 278

Фигура 52. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по икономически сектори) 278
Фигура 53. Разпределение на предприятията по икономически дейности, които планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца..... 279
Фигура 54. Разпределение на предприятията по големина, които планират и не планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца 282
Фигура 55. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по големина на предприятието) 283
Фигура 56. Разпределение на предприятията по място на осъществяване на дейността, които планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца..... 284
Фигура 57. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по място на осъществяване на дейността) 284
Фигура 58. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си 285
Фигура 59. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по сектори) 286
Фигура 60. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 1..... 287
Фигура 61. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 2..... 289

Фигура 62. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 3 290
Фигура 63. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 4 291
Фигура 64. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по производствени сектори) 293
Фигура 65. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по големина на предприятието) 294
Фигура 66. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по място на осъществяване на дейността) 295
Фигура 67. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните икономически дейности (относителен дял) 301
Фигура 68. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните производствени сектори (относителен дял) 306
Фигура 69. Ключови компетентности, по които работодателите планират да обучават служителите си през следващите 12 месеца 307

Фигура 70. Вътрешнофирмени обучения, в които работодателите планират да включат служителите си през следващите 12 месеца 309
Фигура 71. Причини, поради които предприятията не предвиждат провеждане на обучения през следващите 12 месеца 315
Фигура 72. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (1) 316
Фигура 73. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (2) 317
Фигура 74. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 1А 319
Фигура 75. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 1Б 320
Фигура 76. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 2А 321
Фигура 77. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 2Б 322
Фигура 78. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 3А 324
Фигура 79. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 3Б 324
Фигура 80. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 4А 326
Фигура 81. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 4Б 327
Фигура 82. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (1) 328
Фигура 83. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (2) 328

Фигура 84. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по големина на предприятието) (1) 329
Фигура 85. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по големина на предприятието) (2) 330
Фигура 86. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по място на осъществяване на дейността) (1)..... 330
Фигура 87. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по място на осъществяване на дейността) (2)..... 331
Фигура 88. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.). 333
Фигура 89. Дял на предприятията, предвиждащи разкриването на нови работни места по региони (NUTS 2). 335
Фигура 90. Предпочитания на предприятията при наемане на нови служители. 338
Фигура 91. Предпочитания на предприятията при наемане на нови служители (разбивка по сектори). 339
Фигура 92. Предпочитани канали за набиране на нови служители. 343
Фигура 93. Динамика на заетостта и на броя свободни работни места в България (хил. лица). 345
Фигура 94. Население, заетост и коефициент на заетост за възрастовата група 15-64 г. за периода 2016-2030 г. 362
Фигура 95. Заетост по равнище на образование за периода 2016-2030 г. 363
Фигура 96. Коефициент на заетост по равнище на образование за периода 2016-2030 г. . 364
Фигура 97. Коефициент на заетост за възрастовата група 20-64 г. периода 2016-2030 г... 365
Фигура 98. Брой на работните места в началото и края на прогнозния период (2016-2020 г.) и промяна за периода по 35 икономически дейности 367
Фигура 99. Заетост по образователни степени 2016-2020 г. 369
Фигура 100. Брой работни места, изискващи начално и по-ниско образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г. 370

Фигура 101. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с начално и по-ниско образование до 2020 г. 371
Фигура 102. Брой работни места, изискващи основно образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г. 373
Фигура 103. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с основно образование до 2020 г. 373
Фигура 104. Брой работни места, изискващи средно образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г. 376
Фигура 105. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила със средно образование до 2020 г. 376
Фигура 106. Брой работни места, изискващи висше образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г. 380
Фигура 107. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с висше образование до 2020 г. 381
Фигура 108. Дял на наетите лица с начално и по ниско образование по 35 икономически дейности (по номера) 382
Фигура 109. Дял на наетите лица с основно образование по 35 икономически дейности (по номера) 384
Фигура 110. Дял на наетите лица със средно образование по 35 икономически дейности (по номера) 385
Фигура 111. Дял на наетите лица с висше образование по 35 икономически дейности 386
Фигура 112. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Добивната промишленост" 387
Фигура 113. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в „Производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“ 389
Фигура 114. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на текстил, кожи и изделия от тях" 390
Фигура 115. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност" 392

Фигура 116. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на кокс и рафинирани нефтопродукти" 394
Фигура 117. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на химически продукти" 396
Фигура 118. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на лекарствени вещества и продукти" 397
Фигура 119. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини" 399
Фигура 120. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на основни метали и метални изделия, без машини" 401
Фигура 121. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на компютърна техника, електронни и оптични продукти" 403
Фигура 122. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производството на електрически съоръжения" 404
Фигура 123. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производство на машини, с общо и специално предназначение" 406
Фигура 124. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производството на превозни средства" 407
Фигура 125. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване" 409
Фигура 126. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ" 411
Фигура 127. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване" 413
Фигура 128. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Строителството" 415
Фигура 129. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Търговията; ремонта на автомобили и мотоциклети" 416

Фигура 130. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Транспорт, складиране и пощи“ 419
Фигура 131. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Хотелиерство и ресторантьорство" 420
Фигура 132. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия" 422
Фигура 133. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Далекосъобщенията" 424
Фигура 134. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Дейности в областта на информационните технологии и услуги" 426
Фигура 135. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. във "Финансови и застрахователни дейности" 427
Фигура 136. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Операции с недвижими имоти" 429
Фигура 137. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности" 430
Фигура 138. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Научноизследователска и развойна дейност" 432
Фигура 139. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности" 434
Фигура 140. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Административни и спомагателни дейности" 436
Фигура 141. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Държавно управление; държавно обществено осигуряване" 437
Фигура 142. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Образованието" .. 439
Фигура 143. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Хуманното здравеопазване" 440
Фигура 144. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване" 442

Фигура 145. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в дейността "Култура, спорт и развлечения" 444
Фигура 146. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Други дейности, некласифицирани другаде" 445
Фигура 147. Търсене на труд по икономически дейности 2021-2030 г. 448
Фигура 148. Промяна в броя на заетите по икономически дейности 2021-2030 г. 450
Фигура 149. Икономически дейности с най-голям ръст на търсенето на труд за периода 2021-2030 г. 451
Фигура 150. Промяна в търсенето на труд с начално и по-ниско образование 452
Фигура 151. Промяна в търсенето на труд с основно образование 453
Фигура 152. Дейности с най-високо търсене на труд с основно образование през 2030 г. 454
Фигура 153. Промяна в търсенето на труд със средно образование 455
Фигура 154. Промяна в търсенето на труд с висше образование 456
Фигура 155. Процентни дялове на наетите по професии в „Добивна промишленост", 2016-2020 г. 458
Фигура 156. Работни места в „Добивна промишленост”, 2016-2020 г. 458
Фигура 157. Процентни дялове на наетите по професии в „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия”, 2016-2020 г. 459
Фигура 158. Работни места в „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия", 2016-2020 г. 460
Фигура 159. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на текстил, кожи и изделия от тях”, 2016-2020 г. 461
Фигура 160. Работни места за „Производство на текстил, кожи и изделия от тях”, 2016-2020 г. 462
Фигура 161. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност”, 2016-2020 г. 463
Фигура 162. Работни места в „Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност”, 2016-2020 г. 464

Фигура 163. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти”, 2016-2020 г. 465
Фигура 164. Работни места в „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти”, 2016-2020 г. 466
Фигура 165. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на химични продукти”, 2016-2020 г. 467
Фигура 166. Работни места в „Производство на химични продукти”, 2016-2020 г. 468
Фигура 167. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на лекарствени вещества и продукти”, 2016-2020 г. 469
Фигура 168. Работни места в „Производство на лекарствени вещества и продукти”, 2016-2020 г. 470
Фигура 169. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини”, 2016-2020 г. 471
Фигура 170. Работни места в „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини”, 2016-2020 г. 472
Фигура 171. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на основни метали и метални изделия, без машини”, 2016-2020 г. 473
Фигура 172. Работни места в „Производство на основни метали и метални изделия, без машини”, 2016-2020 г. 474
Фигура 173. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти”, 2016-2020 г. 475
Фигура 174. Работни места в „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти”, 2016-2020 г. 476
Фигура 175. Процентен дял на наетите в „Производство на електрически съоръжения”, 2016-2020 г. 477
Фигура 176. Работни места в „Производство на електрически съоръжения”, 2016-2020 г. 478
Фигура 177. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на машини, с общо и специално предназначение”, 2016-2020 г. 479

Фигура 178. Работни места в „Производство на машини, с общо и специално предназначение”, 2016-2020 г. 480
Фигура 179. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на превозни средства”, 2016-2020 г. 481
Фигура 180. Работни места в „Производство на превозни средства", 2016-2020 г. 482
Фигура 181. Процентен дял на наетите по професии в „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване”, 2016-2020 г. 483
Фигура 182. Работни места в „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване”, 2016-2020 г. 484
Фигура 183. Процентен дял на наетите по професии в „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ”, 2016-2020 г. 485
Фигура 184. Работни места в „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ”, 2016-2020 г. 486
Фигура 185. Процентен дял на наетите по професии в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване”, 2016-2020 г. 487
Фигура 186. Работни места в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване”, 2016-2020 г. 488
Фигура 187. Процентен дял на наетите по професии в „Строителство”, 2016-2020 г. 489
Фигура 188. Работни места в „Строителство”, 2016-2020 г. 490
Фигура 189. Процентен дял на наетите по професии в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, 2016-2020 г. 491
Фигура 190. Работни места в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, 2016-2020 г. 492
Фигура 191. Процентен дял на наетите по професии в „Транспорт, складиране и пощи”, 2016-2020 г. 493
Фигура 192. Работни места в „Транспорт, складиране и пощи”, 2016-2020 г. 494
Фигура 193. Процентен дял на наетите по професии в „Хотелиерство и ресторантьорство”, 2016-2020 г. 495
Фигура 194. Работни места в „Хотелиерство и ресторантьорство”, 2016-2020 г. 496

Фигура 195. Процентен дял на наетите по професии в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия”, 2016-2020 г. 497
Фигура 196. Работни места в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия”, 2016-2020 г. 498
Фигура 197. Процентен дял на наетите професии в „Далекосъобщения”, 2016-2020 г. 499
Фигура 198. Работни места в „Далекосъобщения”, 2016-2020 г. 500
Фигура 199. Процентен дял на наетите по професии в „Дейности в областта на информационните технологии и услуги”, 2016-2020 г. 501
Фигура 200. Работни места за „Дейности в областта на информационните технологии и услуги”, 2016-2020 г. 502
Фигура 201. Процентен дял на наетите по професии във „Финансови и застрахователни дейности”, 2016-2020 г. 503
Фигура 202. Работни места във „Финансови и застрахователни дейности”, 2016-2020 г. 504
Фигура 203. Процентен дял на наетите по професии в „Операции с недвижими имоти”, 2016-2020 г. 505
Фигура 204. Работни места в „Операции с недвижими имоти”, 2016-2020 г. 506
Фигура 205. Процентен дял на наетите по професии в „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности”, 2016-2020 г. 507
Фигура 206. Работни места в „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности”, 2016-2020 г. 508
Фигура 207. Процентен дял на наетите по професии в „Научноизследователска и развойна дейност”, 2016-2020 г. 509
Фигура 208. Работни места в „Научноизследователска и развойна дейност”, 2016-2020 г. 510
Фигура 209. Процентен дял на наетите по професии в „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности”, 2016-2020 г. 511
Фигура 210. Работни места в „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности”, 2016-2020 г. 512

Фигура 211. Процентен дял на наетите по професии в „Административни и спомагателни дейности”, 2016-2020 г. 513
Фигура 212. Работни места в „Административни и спомагателни дейности”, 2016-2020 г. 514
Фигура 213. Процентен дял на наетите по професии в „Държавно управление и държавно обществено осигуряване”, 2016-2020 г. 515
Фигура 214. Работни места в „Държавно управление и държавно обществено осигуряване”, 2016-2020 г. 516
Фигура 215. Процентен дял на наетите по професии в „Образование”, 2016-2020 г. 517
Фигура 216. Работни места в „Образование”, 2016-2020 г. 518
Фигура 217. Процентен дял на наетите по професии в „Хуманно здравеопазване”, 2016-2020 г. 519
Фигура 218. Работни места в „Хуманно здравеопазване”, 2016-2020 г. 520
Фигура 219. Процентен дял на наетите по професии в „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване”, 2016-2020 г. 521
Фигура 220. Работни места в „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване”, 2016-2020 г. 522
Фигура 221. Процентен дял на наетите по професии в „Култура, спорт и развлечения”, 2016-2020 г. 523
Фигура 222. Работни места в „Култура, спорт и развлечения", 2016-2020 г. 524
Фигура 223. Процентен дял на наетите по професии в „Други дейности, некласифицирани другаде”, 2016-2020 г. 525
Фигура 224. Работни места в „Други дейности, некласифицирани другаде”, 2016-2020 г. 526
Фигура 225. Промяна на търсенето на труд по класове професии, 2021-2030 г. (индекс за 2030 г. при база 2021 г. = 100) 527
Фигура 226. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за ръководители за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 529

Фигура 227. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за специалисти за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 530
Фигура 228. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за техници и приложни специалисти за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 532
Фигура 229. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за помощен административен персонал за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 533
Фигура 230. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 534
Фигура 231. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 536
Фигура 232. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 537
Фигура 233. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за машинни оператори и монтажници за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 538
Фигура 234. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за професии, не изискващи специална квалификация за 18 икономически дейности, 2021-2030 г. 540
Фигура 235. Структурни дисбаланси по образователно ниво 2016-2020 544
Фигура 236. Структурен дефицит по икономически дейности за работни места, изискващи средно образование 546
Фигура 237. Дял на дефицитите в петте икономически дейности с най-голям недостиг .. 547
Фигура 238. Структурни несъответствия за работната сила с основно, начално и по-ниско образование 548
Фигура 239. Структурни несъответствия за работната сила с висше и средно образование 549
Фигура 240. Структурни несъответствия по образование като дял от търсенето на труд за съответното образователно равнище 550

Фигура 241. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила с начално и по-ниско образование 551
Фигура 242. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила с основно образование 552
Фигура 243. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила със средно образование 553
Фигура 244. Сравнение на демографските прогнози на НСИ, заложени при изготвянето на дългосрочните прогнози на пазара на труда 608
Фигура 245. Промяна в допусканията за растежа на общата факторна производителност 610
Фигура 246. Промяна в допусканията за растежа на капитала 610
Фигура 247. Промяна в допусканията за отклонението от потенциалния растеж 610
Фигура 248. Промяна в допусканията за инфлацията 610
Фигура 249. Относителен дял на населението в Северозападния район по области през 2014 г. (%) 612
Фигура 250. Относителен дял на населението в Северозападния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (%) 613
Фигура 251. Относителен дял на населението в Северозападния район по пол *през периода 2010-2014 г. (%)* 614
Фигура 252. Относителен дял на населението по основните възрастови групи в Северозападния район през *периода 2010-2014 г. (%)* 618
Фигура 253. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и пол в Северозападния район през *периода 2010-2014 г. (%)* 618
Фигура 254. Относителен дял на населението в Северозападния район по основни възрастови групи и *местоживеене през периода 2010-2014 г.* 619
Фигура 255. Прогноза за общия брой на населението в Северозападния район за периода 2015-2030 г. 621
Фигура 256. Относителен дял на населението по области в Северния централен район през 2014 г. (%) 624

Фигура 257. Относителен дял на населението в Северния централен район по местоживеене през периода *2010-2014 г. (%)*..... 625
Фигура 258. Относителен дял на населението в Северния централен район по пол през периода 2010-2014 г. (%)..... 625
Фигура 259. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи през *периода 2010-2014 г. (%)* 629
Фигура 260. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи и *местоживеене за периода 2010-2014 г. (%)* 630
Фигура 261. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи и пол *за периода 2010-2014 г. (%)* 631
Фигура 262. Прогноза за общия брой на населението в Северния централен район за периода 2015-2030 г. 632
Фигура 263. Относителен дял на населението в Североизточния район по области през 2014 г. (%)..... 636
Фигура 264. Относителен дял на населението в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-*2014 г. (%)*..... 637
Фигура 265. Относителен дял на населението в Североизточния район по пол през периода 2010-2014 г. (%)..... 637
Фигура 266. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи през *периода 2010-2014 г. (%)* 641
Фигура 267. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи и *местоживеене през периода 2010-2014 г.* 642
Фигура 268. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи и пол през *периода 2010-2014 г.*..... 643
Фигура 269 Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Североизточния район през периода 2010-2014 г. 644
Фигура 270. Прогноза за общия брой на населението в Североизточния район за периода 2015-2030 г..... 645

Фигура 271. Относителен дял на населението в Югоизточния район по области през 2014 г. (%) 648
Фигура 272. Относителен дял на населението в Югоизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 *г. (%)* 649
Фигура 273. Относителен дял на населението в Югоизточния район по пол през периода 2010-2014 г. (%) 650
Фигура 274. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи през периода 2010-2014 г. 654
Фигура 275. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи и местоживеене през периода 2010-2014 г. (%) 655
Фигура 276. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи и пол през периода 2010-2014 г. (%) 656
Фигура 277. Прогноза за общия брой на населението в Югоизточния район през периода 2015-2030 г. 658
Фигура 278 Прогноза за общия брой на населението по пол в Югоизточния район през периода 2015-2030 г. (%) 658
Фигура 279. Относителен дял на населението в Югозападния район по области през 2014 г. (%) 661
Фигура 280. Относителен дял на населението в Югозападния район по местоживеене през периода 2010-2014 *г. (%)* 662
Фигура 281. Относителен дял на населението в Югозападен район по пол през периода 2010-2014 г. (%) 662
Фигура 282. Относителен дял на населението по основни възрастови групи в Югозападния район през периода *2010-2014 г. (%)* 667
Фигура 283. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Югозападния *район през периода 2010-2014 г. (%)* 667
Фигура 284. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Югозападния *район през периода 2010-2014 г.* 668

Фигура 285. Прогноза за общия брой на населението в Югозападния район през периода 2015-2030г. 670
Фигура 286. Относителен дял на населението в Южния централен район по области през 2014 г. 673
Фигура 287. Относителен дял на населението в Южния централен район по местоживеене през периода 2010-*2014 г.* 674
Фигура 288. Относителен дял на населението в Южния централен район по пол през периода 2010-2014 г. 675
Фигура 289. Относителен дял на населението по основни възрастови групи в Южния централен район през периода 2010-2014 г. 678
Фигура 290. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Южния *централен район през периода 2010-2014 г.* 679
Фигура 291. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и пол в Южния централен район *през периода 2010-2014 г.* 680
Фигура 292. Прогноза за общия брой на населението в Южния централен район 682
Фигура 293. Брой свободни работни места по професии. 698
Фигура 294. Брой свободни работни места по образователна степен. 698
Фигура 295. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) по професия. 699
Фигура 296. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) по образователна степен. 699

РЕЗЮМЕ

Настоящият доклад е изготвен в изпълнение на проект за изготвяне на анализи и прогнози за развитието на пазара на труда в България. Анализът на състоянието на пазара на труда и прогнозите са съобразени с очакванията за динамиката на европейската и българската икономика. Краткосрочните прогнози са изготвени въз основа на проведеното през юли 2015 г. от Агенцията по заетостта (АЗ) социологическо проучване сред близо 2 000 работодатели относно заетостта, наличните свободни работни места и търсенето на работна сила с определени характеристики. Средносрочните и дългосрочни прогнози са изготвени въз основа на актуализация на разработения модел в рамките на проект „Изготвяне на анализи и прогнози за развитието на пазара на труда в България“ на МТСП.

Анализът на макроикономическата среда показва, че в средносрочен период се очаква стопанските агенти да оперират в среда на ограничени чужди инвестиции и слаб ръст на банковия кредит, при протичаща бюджетна консолидация и ограничаване на държавните разходи, докато външната среда ще дава най-много възможности за експортно-ориентираните дейности.

За периода 2016-2018 г. се очаква българската икономика плавно да ускори растежа си, съответно от 2% през 2016 г до 2,7% през 2018 г. Темпът на нарастване на експорта се очаква да се забави леко през 2016 г. заради изключително доброто представяне през 2015 г., но през 2017 г. и 2018 г. отново ще започне плавно да нараства. Ръстът на вноса ще следва сходна траектория. Това отразява и очакването за постепенно повишаване на вътрешното търсене. Потреблението на домакинствата ще нараства заради благоприятните развития на пазара на труда. Правителствените разходи за потребление ще нарастват с ограничени темпове заради процеса на бюджетна консолидация. След неблагоприятната за публичните инвестиции 2016 г., основно поради забавеното стартиране на оперативните програми от новата финансова рамка за 2014-2020 г., се очаква както публичните, така и частните инвестиции да нарастват през

2017 и 2018 г. Преките чуждестранни инвестиции се очаква да се запазят на нива от 3,2% от БВП през 2015 г. През 2016 г. те ще запазят този дял, а за следващите две години леко ще нараснат до 3,3% от БВП.

Очаква се тенденцията за увеличение на заетостта в частния сектор да се запази и през 2015 г. и да бъде ускорена през следващите три години. Позитивната динамика в експортно-ориентираните отрасли ще доведе до по-голям ръст на заетостта в промишлеността, докато темпът на нарастване в услугите ще бъде ограничен. Според есенната макроикономическа прогноза, средният брой на заетите се очаква да се повиши с 0,3% спрямо 2014 г. Едновременно с това, средногодишното ниво на безработица през 2015 г. се очаква да се понижи с 1,5 п.п. спрямо 2014 г. и да достигне 9,9%, като ще продължи плавно да спада до 8% през 2018 г. Положителните развития на пазара на труда ще се запазят и дори усилят през 2016 г. и 2017 г., като ръстът на заетостта ще достигне 0,4% и 0,6%. За това ще допринесе както ускоряването на темпа на ръст на износа, така и увеличеното потребление на домакинствата.

Краткосрочните прогнози на пазара на труда отчитат моментното състояние на предприятията, отразени в техните отговори на проведеното проучване. Оочакванията от предходното проучване през 2014 г. за най-бърз растеж на броя свободни работни места в секторите на търговията, хотелиерството и ресторантьорството, и преработващата промишленост се потвърждават, а увеличението на броя свободни работни места в сектора на образованието се оказва неочаквано. Според претеглените данни от проучването на пазара на труда през 2015 г. в 11,8% от предприятията в България има свободни работни места, което е повече от стойността за 2014 г. (8,0%). Секторите с най-голям брой незаети позиции са най-вече добивната промишленост, ВиК услугите и управлението на отпадъците, и държавното управление, а тези с най-малък брой – строителството и енергетиката. В Северозападния и Североизточния статистически райони дяловете на предприятията със свободни позиции са относително по-големи от тези в другите райони, което се запазва като тенденция от 2014 г.

Над половината (56%) от заетите лица в предприятията, включени в проучването през 2015 г., са със средно образование, а 7 % – с основно или по-ниско. Сред по-големите предприятия се наблюдава по-висока готовност да се наемат нискоквалифицирани кадри и да се инвестират време и ресурси в обучение и подготовка. Последните са необходими, тъй като в близо половината от случаите (47,3%) се констатира недостиг на знания и умения в служителите, наети непосредствено след завършване на образование. В някои случаи твърде високата честота на идентифицираните дефицити в знанията и уменията на новозавършилите се превръща в бариера пред наемането им на работа.

Около 20% от предприятията в страната са провели обучение на своите служители през последните 12 месеца. Най-сериозно инвестират в професионалното развитие на персонала си предприятията от публичния сектор. За разлика от предприятията в публичния сектор, само 18% от частните фирми са организирали обучения за повишаване квалификацията на своите служители през разглеждания период. Частните фирми, също така, в много по-малка степен от публичните разчитат на средства от Европейските програми за развитие на персонала си (1.3%), или пък очакват последните да отделят част от заплатата си за обучение.

Нисък е делът и на предприятията в страната, които имат планове да проведат обучения на служителите си през следващите 12 месеца (10%). Близо 17% от предприятията, наели лица, непосредствено след завършване на училище или университет и установили недостиг на знания и умения у тях, планират да организират обучение на служителите си през следващите 12 месеца.

Данните от проучването също така показват, че през следващите 12 месеца работодателите планират да включат близо 80 500 работници и служители в курсове за придобиване на професионална квалификация. Най-много лица ще бъдат обучени от секторите „Преработваща промишленост“ (13 928 лица), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (10 292 лица), „Административни и спомагателни дейности“ (6 852 лица) и „Транспорт, складиране, пощи“ (6 585 лица), а най-малко в отраслите „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и

възстановяване“ (320 лица) и „Добивна промишленост“ (171 лица). Най-предпочитаните професии за придобиване на професионална квалификация са „бариста“ с 2 735 заявени бройки за обучение, „оперативен счетоводител“ с 2 327 лица, които ще бъдат обучени, „маркетингови проучвания“, в която сфера ще бъдат обучени 2 188 лица, „физическа охрана на обекти“ с планове за обучение на 2 173 служители и „логистика на товарните услуги“ с 2 050 лица за обучение.

Освен тях, през следващите 12 месеца около 150 000 работници и служители, полагащи труд в предприятията във всички икономически дейности (или около 5% от всички заети в икономиката лица), ще бъдат включени в обучения за придобиване на нови или за усъвършенстване на притежаваните от тях компетентности. Три пъти повече работници и служители, в сравнение с броя на тези, които ще бъдат включени в курсове за придобиване на нови и/или за развитие на придобитите вече ключови компетентности, ще участват във вътрешнофирмени обучения през следващите 12 месеца (общо 450 941 лица). Близо 1/3 от тях ще се обучават за придобиване на знания относно правилата и процедурите за спазване на законодателството в областта на здравословните и безопасни условия на труд. Въвеждането на нови технологии, оборудване, продукти и други аспекти на производствения процес, както и предмета на дейност на организацията/фирмата са другите две най-предпочитани от работодателите области, по които смятат да проведат вътрешнофирмени обучения за своите работници и служители.

Според претеглените данни от проучването на пазара на труда през 2015 г. в 13,5% от предприятията в България се очаква разкриване на нови работни места през следващата година, което е с малко повече от 1 процентен пункт повече от стойността за 2014 г. (12,2%). Секторите, в които бизнесът очаква разкриване на нови позиции, са преди всичко: добивната промишленост, административни и спомагателни дейности, и хотелиерство и ресторантьорство. Най-слаби са очакванията за развитие на пазара на труда в секторите: култура, спорт и развлечения, операции с недвижими имоти, енергетика и държавно управление. В някои случаи резултатите се различават съществено от тези за 2014 г., като например в култура, спорт и развлечения, където

очакванията намаляват, и добивна промишленост, където нагласите се подобряват. Най-много нови работни места се очаква да бъдат разкрити в Югозападен и Южен централен статистически райони, а най-малко – в Северозападен и Североизточен. Повече от половината от предприятията предпочитат да наемат лица, които разполагат както с квалификация, така и с опит по професията, за която кандидатстват.

Най-разпространеният начин за търсене на нови служители остават, както и през 2014 г., личните контакти. Услугите на дирекции „Бюра по труда“ се използват най-вече за намиране на нискоквалифицирани служители, докато висококвалифицираната работна ръка се търси най-вече чрез препоръка и лични контакти. В рамките на фокус групите беше установено, че по-големите български компании, както и редица чуждестранни, разполагат със собствени звена за набиране на кадри и не използват външни услуги в това отношение.

В средносрочен и дългосрочен план върху развитието на българската икономика, динамиката на пазара на труда и поведението на стопанските субекти влияят провежданите социално-икономически политики. Политиките и тяхното въздействие върху пазара на труда в голяма степен зависят от ангажимента на правителството за запазване на макроикономическа и финансова стабилност, както и от членството на страната в Европейския съюз. Заложената фискалната консолидация в средносрочен план и запазването на строга фискална дисциплина в дългосрочен план би следвало да допринесат за макроикономическата стабилност и предсказуемост, които да окаже благоприятно въздействие върху бизнес климата в страната и оттам, върху търсенето на труда в икономиката.

Дългосрочната устойчивост на публичните финанси се предвижда също да бъде подпомогната и чрез приетите през 2015 г. мерки за реформиране на пенсионната система в България. Те би следвало да допринесат за повишаване на предлагането на труд в количествено и качествено изражение. Очакваните промени в данъчно-осигурителната тежест обаче биха могли да имат негативно на инвестиционната

дейност на предприятията, а оттам и върху създаването на нови работни места и предлаганите нетни възнаграждения.

Промените в пенсионната система трябва да са тясно обвързани и с реформата в здравната и образователни системи, които да осигурят по-голяма и по-качествена работна сила. Реформите в образователната система имат за цел и да осигурят съответствие между търсенето и предлагането на работна сила на пазара на труда.

Стратегиите за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване имат за цел да развият социалната политика на държавата извън рамките социалните помощи, като предоставят възможности за обучение, субсидирана заетост и предоставяне на услуги с по-доброто включване на уязвимите групи на пазара на труда. По този начин ще се подобри не само предлагането на работна сила в страната, но би следвало да се облекчи финансово системата за социално подпомагане.

Регионалните политики също имат значим ефект върху съответните регионални пазари на труда, като се осигуряват адекватност на предприетите мерки спрямо регионалните специфики на икономическото и социално развитие.

Средносрочните и дългосрочните прогнози на пазара на труда за периода до 2030 г. отчитат демографските тенденции, промените в образователното ниво на работната сила, промяната в структурата на икономиката по отрасли, както и промените в търсенето на труд с различно образователно ниво на работодателите. Основният демографски сценарий на НСИ предполага населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) да следва трайна тенденция към намаление през целия период 2016 – 2030 г. За годините до 2020 г. то ще намалее от 4 707 хил. до 4 504 хил. лица, или с 202 хил. До 2030 г. то ще намалее с още 352 хил., като в края на прогнозния период ще достигне 4 152 хил. лица. За целия 15-годишен период това представлява спад от 11,8%.

Същевременно, при растеж на икономиката и подобряване на функциониране на институциите на пазара на труда се очаква коефициентът на заетост да се повишава, като така общата заетост ще нарасне въпреки постепенното свиване на населението в трудоспособна възраст.

Дългосрочната прогноза се основава на допускането, че тенденцията към постепенно подобряване на образователната структура на населението през последните години ще продължи. Към 2030 г. се очаква делът на лицата с висше образование на възраст от 15 до 64 години да достигне 29%. Същевременно, населението с основно и по-ниско образование ще намалее до 18%.

Шансовете за заетост ще бъдат изключително силно свързани с образователното равнище, като към края на дългосрочния период лицата с начално и по-ниско образование ще бъдат на практика изключени от пазара на труда, а тези с основно образование ще представляват едва 5,6% от заетостта. От своя страна, лицата с висше образование ще заемат вече над 37% от работните места. Дългосрочните мерки за ограничаване на преждевременното напускане на училище и повишаване на дела на завършващите висше образование се очаква допълнително да променят структурата на работната сила.

На базата на резултатите от макроикономическия модел за прогнозиране на търсенето на труд се очаква броят на заетите в българската икономика да се увеличи за периода 2016-2030 г. с 2,8%, като през 2030 г. те достигнат около 3 066 хил. лица, Ограниченото нарастване в номинално изражение се обяснява с два основни фактора. От една страна, динамиката на икономиката към настоящия момент показва, че едва към 2016 г. ще бъдат компенсирани в голяма степен негативните ефекти на глобалната криза, започнала през 2008 г. От друга страна, демографските тенденции показват значителен спад на трудоспособното население за периода.

При намаляващо население в трудоспособна възраст и, макар и минимално, увеличение на броя на заетите в икономиката, коефициентът на заетост във възрастовата група 15-64 г. ще отчете значително повишение. През 2016 г. стойността му се очаква да бъде 63,4%, като до 2020 г. той ще нарасне до 67,2%, а през 2030 г. ще достигне 73,8%. Ръст се очаква при всички групи според образователното равнище.

В средносрочен план (2016-2020 г.) търсенето на труд ще нарасне с близо 45 хил. места, а в следващите 10 години до 2030 ще бъдат добаени още около 38 хил. работни места. В средносрочен план дейностите с най-голямо увеличение на търсенето на труд

ще бъдат различните производства, както и търговията – общо над 44% от добавените работни места. Над две трети от увеличеното търсене на труд за периода ще бъде за лица със средно образование, а още над една четвърт - за лица с висше образование. Преработващата промишленост ще осигурява и 670 хил. работни места през 2020 г. (около 23% от общото търсене на труд), или нарастване от над 10 хиляди места за периода след 2016 г.

Очаква се минимално нарастване на броя на работните места на пазара на труда за притежаващите ниска степен на образование - начално и по-ниско, както и основно образование. Към момента делът на работните места за тези ниско образовани групи е много стеснен, съставлявайки общо за двете групи едва 7,3% от общия дял на заетите работни места през 2015. Най-голям дял от заетостта ще продължат да формират работните места, изискващи средно образование - 70,2%, следвани от работните места, изискващи висше образование – 21,2%.

Най-много работни места, изискващи основно образование, ще осигури „Строителството” – около 23,5 хиляди работни места, или почти 13% от всички работни места за това образователно ниво. Преработващата промишленост, разгледана общо, ще създаде 35,7% от общото търсене на труд, изискващ основно образование.

Преработващата и добивната промишленост общо се очаква да формират около 30% от търсенето на работна сила със средно образование към 2020 г. Икономическата дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” ще осигурява над 22% от работните места, изискващи средно образование.

При работната сила с висше образование най-голямо търсене към 2020 г. се очаква в дейност „Образование“ – 19,3% от всички работни места. Отраслите от преработващата и добивната промишленост осигуряват общо 14,7% от прогнозните работни места за тази образователна степен.

Анализът на промените в търсенето на труд по икономически дейности и образователно равнище и динамиката на заетостта според резултатите от модела за

прогнозиране разкриват сериозни структурни несъответствия. Наблюдава се значителен структурен дефицит на работна сила със средно образование. Същевременно, поради промяната в образователната структура на работната сила, нараства недозаетостта на лицата с висше образование. Прогнозираните стойности за търсене и предлагане на труд предполагат наличие на значителни структурни дисбаланси в началото на описвания средносрочен период, които нарастват постепенно до 2020 г.

Към 2016 г. се очаква да е налице структурен дефицит единствено при работната сила със средно образование – приблизително 298 хил. работни места, за които се изисква средно образование, ще бъдат заети от лица с по-високо и по-ниско образование. Близо 6400 лица с начално и по-ниско образование ще заемат позиции, изискващи по-високо образователно ниво. Близо 88 хил. лица с основно образование ще заемат места, изискващи по-високо образователно ниво. Същевременно, ще бъде налице недозаетост за близо 204 хил. лица с висше образование.

Дисбалансът при лицата с начално и по-ниско образование постепенно се свива в разглеждания период от 2020 до около 2300 лица, или 6,9% от заетите с това образование. Минимално нараства структурният дефицит в търсенето на лица със средно образование, като в края на разглеждания период надхвърля 302 хил. работни места, като относителният дял от заетостта остава непроменен. Почти двойно обаче се свива свръхангажираността на лица с основно образование – до 44 хил. места, или 19,5% от заетите с това ниво на образование. При лицата с висше образование се наблюдава постепенно увеличение на недозаетостта до 256 хил. (допълнителни 52 хил. за периода), като вече повече от ¼ от висшистите се очаква да са заети на места, изискващи по-ниско образование.

Структурният дефицит за работна сила със средно образование е най-ясно проявен в в дейността „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – около 55% от общото или между 164 и 166 хил. На следващо място с дефицит около 17% от общия, или малко над 52 хил. работни места през 2020 г. е дейност „Административни и

спомагателни дейности", а „Образованието" ще има дефицит от лица със средно образование от около 34 хил., или около 11% от общия недостиг за всички отрасли.

За периода на дългосрочната прогноза 2021-2030 г. се очаква заетостта да се увеличи с 1%, или с около 30 хил. лица Общият брой заети се очаква да достигне 3 066 хил. За разглежданите 18 икономически дейности общият брой заети ще достигне 2 959 хил. лица в края на прогнозния период, или увеличение от 35 хил. лица спрямо 2021 г., което представляваръст от 1,2%. Резултатите от модела показват, че ръст ще има за всяка от годините в рамките на дългосрочната прогноза, с изключение на 2025 и 2027 г. когато ще се отчита минимален спад от под 0,05%.

Същевременно, заради очаквания процес на преструктуриране на икономиката, в отделните отрасли ще протичат разнопосочни процеси – в девет дейности заетостта ще спадне с около 116 хил. лица, докато в останалите девет ще бъдат добавени 151 хил. работни места. В преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности ще бъдат разкрити допълнително над 90 хил. работни места. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, където общо ще бъдат съкратени над 71 хил. места.

Над 84% от добавените работни места от 2021 до 2030 г. ще бъдат за лица с висше образование. Разширяващите се дейности ще добавят 52 хил. работни места, а свиващите се производства ще съкратят 22 хил., като най-голямо увеличение на търсенето на висшисти се очаква в образованието, здравеопазването и социалните дейности, както и в професионалните дейности и научните изследвания (в който попада и аутсорсингът на бизнес услуги). При заетостта за лицата със средно образование свиващите се отрасли съкращават 85 хил. лица, а разширяващите се добавят 88 хил. работни места. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, а откроявщ се ръст ще има в преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности. Промените при работната сила с по-ниско

образование са малки и няма да имат сериозно макроикономическо въздействие върху пазара на труда.

Най-много допълнителни работни места ще бъдат създадени в дейност „Образование" (около 35 хил.), както и от „Хуманно здравеопазване и социална работа" (близо 29 хил.). В преработващата промишленост, въпреки относително слабият ръст от 4% за периода ще бъдат създадени допълнителни около 28 хил. работни места. Тези 3 отрасъла ще създадат над 60% от новоразкритите работни места за дългосрочния прогнозен период. Заедно с дейностите „Транспорт, складиране и пощи" и „Строителство", те ще допринесат за 84% от общото увеличение на заетостта в разширяващите се отрасли.

В търговията, въпреки относително ниският спад от 3,3% за периода 2021-2030 ще бъдат съкратени близо 51 хил. работни места. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство" ще бъдат съкратени още близо 20 хил. заети, а в „Административни и спомагателни дейности" – над 15 хил. Заедно с дейности „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване" и „Държавно управление", тези дейности ще допринесат за над 86% от свиването на заетите в отраслите, намаляващи търсенето на труд.

Търсенето на труд за лица със средно образование (вкл. професионален бакалавър) образование ще представлява 64,8% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г., или близо 1,9 млн. работни места. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете минимален ръст от 0,2% или близо 3 500 работни места. Същевременно, промените в отделните икономически дейности са значителни. В половината търсенето на труд ще намалява, а в другата половина – ще расте. Свиващите се отрасли ще съкратят около 85 хил. места, като разширяващите ще добавят над 88,5 хил. места.

Търсенето на труд за лица с висше образование (включващо степени бакалавър, магистър и доктор) ще представлява 28,1% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г., или близо 822 хил. работни места. За периода 2021-2030 г.

общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете ръст от 3,6% или близо 30 хил. работни места, което представлява над 84% от увеличението на търсенето на труд в рамките на дългосрочната прогноза. Промяната в структурата на икономиката в известна степен ще компенсира нарастващите структурни дисбаланси по равнище на образование, възникващи при прогнозните стойности на предлагането на труд..

В началото на периода на дългосрочната прогноза е идентифициран структурен дефицит единствено при търсенето на работна сила със средно образование. Към 2021 г. близо 238 хил. работни места за лица с такова образователно ниво ще бъдат заети от лица с по-ниско или по-високо образование.

В рамките на периода се появява структурен дефицит и за работна сила с начално и по-ниско образование, който нараства от около 1 100 лица през 2026 г. до близо 4 900 лица към 2030 г., при начална свръхангажираност от около 4 300 лица. За места, изискващи основно образование, се прогнозира дефицит след 2028 г., който нараства от близо 2 900 до близо 20 хил. към 2030 г, при прогнозирана свръхангажираност за близо 34 хил. работници с това ниво на образование през 2021 г.

При работната сила с висше образование недозаетостта се очаква да се увеличи от близо 200 хил. до над 260 хил. за периода 2021-2030 г. Трябва да се отбележи, че нарастването на несъответствието е ограничено от ръста на търсенето на висшисти с 30 хил. за периода, което е резултат от промяната на заетостта в различните сектори на икономиката и свързаното с това изменение на нуждите за определени професии и образователно ниво.

В шест икономически дейности ще съществува структурен недостиг на работна сила със средно образование още през 2021 г. Най-голям е той в строителството – над 74 хил. места, и в хотелиерството и ресторантьорството – близо 59 хил. места. В строителството дефицитът ще нараства плавно до над 85 хил. места през 2028 г., след което ще започне да се свива и ще достигне отново близо 75 хил. места през 2030 г. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ дефицитът постепенно се свива рамките

на целия прогнозен период до около 50 хил. работни места. В дейност „Държавно управление“ недостигът се очаква да бъде почти непроменен за целия период 2021-2030 г. – около 48-49 хил. места. В същото време, в образованието дефицитът на работна сила със средно образование постепенно ще нарасне от около 38 хил. до близо 44 хил. работни места.

Доколкото към 2020 г. структурния дефицит за работници със средно образование е съсредоточен в дейностите търговия и ремонт на автомобили, както и административни и спомагателни дейности, то към 2030 г. недостигът ще е в строителството, хотелиерството и ресторантьорството, държавното управление и образованието. Към 2030 г. около 39% от дефицитите ще са в дейности, които са основно от обществения сектор, а останалите – в доминирани от частния сектор отрасли. Все пак се очаква известно свиване на несъответствията в резултат от постепенния процес на преструктуриране на българската икономика в условията на икономически растеж и реална конвергенция към европейската.

РАЗДЕЛ I. СЪСТОЯНИЕ НА СРЕДАТА. АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Глава 1. Макроикономическо развитие

Ключови моменти/основни изводи

През 2014 г. стопанската активност в България нарасна, като БВП в реално изражение се увеличи с 1,6%. Този ръст надхвърли отчетения през 2013 г. – 1,3%. В номинално изражение, БВП достигна 83 612 млн. лева, или увеличение с 1 641 млн. спрямо 2013 г. Въпреки че ръста остава относително скромен, все пак макроикономическите тенденции дават основание за по-категорично прогнозиране на ръст на работните места през следващите пет години. Това се подкрепя от данните за леко ускоряване на ръста на БВП, както и от по-благоприятна международна конюнктура. Инвестициите в основен капитал, както през публични програми, так и по линия на приток на чужди капитали, следват неравна тенденция.

Крайното потребление отбеляза реален ръст от 2,2%, при отчетен реален спад от 0,7% през 2013 г. Домакинствата увеличиха потреблението си с 2,7%, при реален спад от 1,4% през предходната година. Правителственото потребление също се увеличи през 2014 г. с 1% в реално изражение, при ръст от 1,4% през 2013 г. Основните фактори за нарасналото потребление включват повишената заетост и свиването на безработицата и увеличението на възнагражденията за труд.

Инвестициите в основен капитал отбелязаха реален ръст от 3,4% , при минимален ръст от 0,3% за 2013 г. Същевременно, те продължават да растат движени от публичните инвестиции. По данни на БНБ през 2014 г. притокът на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в страната възлиза на 1 285,4 млн. евро (3,5% от БВП) при 1 383,7 млн. евро (3,6% от БВП) през 2013 г.

След силният позитивен ефект от спада на енергийните цени в края на 2014 г., икономиката на еврозоната и на ЕС като цяло продължи да расте с реални 0,4% през второто тримесечие на 2015 г. Спрямо второто тримесечие на 2014 г., отчетеният ръст

на БВП беше съответно 1,5% за еврозоната и 1,9% за ЕС. Страните от Централна Европа отчитат като цяло най-висок ръст на годишна основа.

През второто тримесечие ръстът на БВП се ускори до 2,3%, като общо за полугодието се отчита ръст от 2,2%. При запазване на тенденциите икономическият растеж за 2015 г. ще надхвърли очакванията в началото на годината за ръст от 1,4% и ще достигне 2%.

Основен принос за по-високата икономическа активност има подобряването на международната среда и търсенето на български стоки и услуги извън страната. Износът на стоки и услуги нараства с 18,4% годишно през първото тримесечие и 6,9 % през второто тримесечие в реално изражение. За първата половина на 2015 г. износът на стоки и услуги отчете растеж от 12,1%, при спад от 0,1 % за същия период на 2014 г. Една от причините за това е поевтиняването на еврото спрямо щатския долар и другите глобални валути, което позволява на българските износители да бъдат ценово конкурентни в глобален мащаб. Това е възможно да има по-осезаеми ефекти на пазара на труда първо в експортно ориентираните индустрии, след което ефектите ще се почуствят и от свързани с тях сектори.

Крайното потребление отбелязва спад на годишна основа с 2,5% през първото и 3,1% през второто тримесечие на 2015 г., или около 2,8% за полугодието. Потреблението на домакинствата отчита реален спад от 1% през първото и 2,6% през второто тримесечие, въпреки нарастването на средните заплати и заетостта. Към момента трудно може да се очаква експанзия на работните места, движени от местни фактори на крайното потребление, като по-скоро очакванията за ръст се базират на експортна и инвестиционна положителна динамика.

При инвестициите се отчита спад на капиталообразуването – 6,8% и 0,1% съответно за двете тримесечия на годината. Основен фактор е инвестиционната програмата на правителството, която се очаква да се активизира през третото и най-вече през последното тримесечие на годината, когато трябва да бъдат финализирани редица проекти, финансирани със средства от ЕС. Засега ниската цена на заемното финансиране не води до значително увеличаване на кредитната активност, а оттам и до

повече инвестиции в дълготрайни активи в частния сектор. По предварителни данни на БНБ преките чуждестранни инвестиции в страната за периода януари – юли 2015 г. възлизат на 907,3млн. евро, като са по-високи с 41,5 млн. евро (4,8%) спрямо януари – юли 2014 г.

Брутната добавена стойност отчита ръст от 1,2% за второто тримесечие на 2015 г. Под влияние на подобрените възможности за износ брутната добавена стойност в индустрията нараства с 4,1% на годишна основа годишно.

Растежът на българската индустрия се ускорява през първата половина на 2015 г., като достига 3,2% за полугодието в сравнение с първите шест месеца на 2014 г. За юли индексът нараства с 3,4% на годишна основа. Ръстът само за второто тримесечие е 4,3%. Водещ принос за ръста на индустриалното производство има преработващата промишленост – с 4,4% ръст както за полугодието, така и за второ тримесечие. Българската индустрия изглежда малко по-динамична в сравнение със същия период на 2014 г. Принос за съживяването на индустриалните предприятия има както възстановяването на вътрешното търсене по линия на потреблението и инвестициите, така и подобряване на възможностите за износ пред експортно-ориентираните български фирми. Преработващата промишленост е и сред основните сектори, в може да се очаква значителен номинален ръст на работните места.

Възстановяването на пазара на труда през първата половина на 2015 г. продължава. Към второто тримесечие на 2015 г. броят на заетите е с 31,4 хиляди по-висок от същия период на 2014 г. Коефициентът на заетост достига 62,4% за тримесечието, при 61% за същия период на 2014 г. Наблюдава се тенденция на понижение на безработицата, която продължава и през първото полугодие на 2015 г. Низходящата тенденция по отношение на коефициента на безработица в сравнение с 2014 г. се запазва през първото полугодие на 2015 г.

Новоотпуснатият кредит за фирмите в реалния сектор (т.е. без финансовите компании) продължава да намалява, като за 12-те месеца до август 2015 г. са отпуснати с около 2 млрд. лева (13,7%) по-малко заеми от предходния 12-месечен период. Новите кредити с потребителска цел са около 230 млн. лева средно месечно за

последните 12 месеца до август, като регистрират ръст от 11% спрямо предходния 12-месечен период. В същото време са отпуснати 49% повече нови жилищни заеми в сравнение с предходния 12-месечен период, като се отчита ускоряване на ръста. Това следва да се има предвид при прогнозиране на заетостта в отрасъл “строителство”, макар поне част от новите поръчки да могат да бъдат посрещнати с допълнително натоварване на съществуващ капацитет.

През месец октомври, министерството на финансите изготви и публикува Есенна макроикономическа прогноза 2015 г. Очакванията за растежа на световната икономика за 2015 г. бяха леко снижени до 3,2%, без това обаче да повлияе на очакванията за ръст от около 3,8-3,9% за периода 2016-2019 г. Същевременно, относително добрите темпове на възстановяване в Европа изглежда се потвърждават, като се очаква ръст на БВП от 1,9% през 2015 г. и 2% през 2016 г., което е по-високо от предходните прогнози в началото на годината. Запазва се очакването за доминиране на ниски цени на основните групи суровини. Както за суровия петрол, така и за другите ключови неенергийни суровини се очакват по-ниски нива от прогнозираните в началото на годината.

За следващите три години (2016-2018 г.) българската икономика плавно ще ускори растежа си, съответно до 2%, 2,5% и 2,7%. Темпът на нарастване на експорта се очаква да се забави леко през 2016 г. заради изключително доброто представяне през 2015 г., но през 2017 г. и 2018 г. отново ще започне плавно да нараства. Ръстът на вноса ще следва сходна траектория. Това отразява и очакването за постепенно повишаване на вътрешното търсене. Потреблението на домакинствата ще нараства заради благоприятните развития на пазара на труда. Правителствените разходи за потребление ще нарастват с ограничени темпове заради процеса на бюджетна консолидация. След неблагоприятната за публичните инвестиции 2016 г. (основно поради забавеното стартиране на оперативните програми от новата финансова рамка за 2014-2020 г.) се очаква както публичните, така и частните инвестиции да нарастват през 2017 и 2018 г. Преките чуждестранни инвестиции се очаква да се запазят на нива от 3,2% от БВП през 2015 г. или малко под 1,4 млрд. евро. През 2016 г. те ще запазят

този дял, а за следващите две години леко ще нараснат до 3,3% от БВП.

Като цяло, стопанските агенти ще оперират в среда на ограничени чужди инвестиции и слаб ръст на банковия кредит, при протичаща бюджетна консолидация и ограничаване на държавните разходи, докато външната среда ще дава най-много възможности за експортно-ориентираните дейности.

Очаква се тенденцията за увеличение на заетостта в частния сектор да се запази и през 2015 г. и да бъде ускорена през следващите три години. Позитивната динамика в експортно-ориентираните отрасли ще доведе до по-голям ръст на заетостта в промишлеността, докато темпът на нарастване в услугите ще бъде ограничен. Според есенната макроикономическа прогноза, средният брой на заетите се очаква да се повиши с 0,3% спрямо 2014 г. Едновременно с това, средногодишното ниво на безработица през 2015 г. се очаква да се понижи с 1,5 п.п. спрямо 2014 г. и да достигне 9,9% (при очаквано през пролетта ниво за 2015 от 10,8%) , и ще продължи плавно да спада до 8% през 2018 г. Положителните развития на пазара на труда ще се запазят и дори усилят през 2016 г. и 2017 г., като ръстът на заетостта ще достигне 0,4% и 0,6%. За това ще допринесе както ускоряването на темпа на ръст на износа, така и увеличеното потребление на домакинствата.

Основни икономически тенденции през 2014

Глобалният икономически растеж през 2014 г. беше 3,4%, или запазване на нивото от 2013 г.[1] Темпът на растеж се ускори в развитите икономики, докато в развиващите се се забави. Растежът в САЩ се ускори до 1,8%, от 1,4% през 2013 г. Основните фактори бяха по-ниските цени на петрола и повишеното потребителско доверие. Създаването на работни места запази темповете си. В еврозоната спадът на БВП през 2013 г. бе преодолян и бе отчетен ръст от 0,9% през 2014 г. За сметка на това, японската икономика отбеляза спад от 0,1%. Растежът в Китай и Бразилия също се забави съответно до 7,4% и 0,1% Индия продължава да отчита висок ръст, като за 2014 г. той достигна 7,2%.

[1] По данни от IMF, World Economic Outlook (WEO), April 2015

Инфлацията в глобален план отбеляза лек спад, като по оценка на Световната банка[2] достигна 1,7% на годишна база. Анализът на МВФ[3] ясно обвързва спада на инфлацията с резките промени на цените на суровините и основно на петрола.

Растежът на БВП в икономиката на ЕС достигна 1,3% през 2014 г., при 0,1% през 2013 г. и спад от 1,5% през 2012 г[4]. В еврозоната БВП нарасна с 0,9%, при спад в предходните две години. Растежът в страните извън еврозоната е значително по-бърз. Сред страните – водещи търговски партньори на България – Италия отчита спад, докато Гърция отчете минимален ръст (който обаче не бе съхранен в началото на 2015 г. вследствие на промените в политическата обстановка). Същевременно, най-голямата икономика – тази на Германия – отчете ръст от 1,6%, а Франция продължава да отчита незначителен ръст (0,2%). Румъния е сред страните с най-висок ръст, докато Сърбия отчете спад от 1,8%. Ръстът на турската икономика се забави до 2,3%.

Инвестициите в основен капитал възстановиха позитивния тренд след две години на спад, като за 2014 г. отчетоха ръст от 2,4% в ЕС и 1,2% в икономиките на еврозоната. Вътрешното потребление нарасна с 1,3% в ЕС и 0,9% в страните от еврозоната.

Евростат отчита и годишно повишение на индустриалното производство с 1,2% за ЕС и 0,8% за икономиките в еврозоната. Този ръст последва две години на спад в индустрията. Износът на ЕС за останалия свят отчете спад от 2% за 2014 г., но търговският излишък се сви от 51 млрд. евро до 22,5 млрд. евро. Търговията в рамките на общия европейски пазар нарасна с 3%.

Пазарът на труда отчете за пръв път от началото на глобалната криза увеличение на заетостта. След траен спад на броя на заетите в периода 2009-2013 г., за 2014 г. икономиката на ЕС създаде нетно 2,3 млн. нови работни места (800 хил. от тях в страните от еврозоната). В големите икономики значителен ръст се отчита във Великобритания (690

[2] По данни на Световната банка, *Global Economic Monitor Database*.
[3] По данни от IMF, World Economic Outlook (WEO), April 2015
[4] Eurostat. National accounts. GDP and main components

хиляди), Германия (350 хиляди), Испания (205 хиляди). В страните от Източна Европа впечатляващ ръст на заетите отчитат Полша (293 хиляди) и Унгария (205 хиляди).

Безработицата спадна както в ЕС като цяло – от 10,9% до 10,2%, така и в икономиките на еврозоната – от 11% до 10,6%. Коефициентът на безработица се увеличава само в шест страни, а Германия остава с най-ниско ниво на безработица – 5%.

През 2014 г. се запази тенденцията за свиване на бюджетните дефицити, като общо за ЕС дефицитът спадна от 3,2% до 2,9% от БВП[5], а в еврозоната – от 2,9% на 2,4% от БВП. Принос за промяната имаха както мерките на правителствата за фискална консолидация, така и възстановяването на икономическия растеж. Поддържането на бюджетни дефицити създаде предпоставка за продължаващо увеличение на държавния дълг. Както в еврозоната, така и в ЕС като цяло, публичните приходи и разходи нараснаха в номинално изражение с малко над 1% спрямо нивата от 2013 г., като ръстът в постъпленията бе минимално по-висок. Разходите спаднаха от 48,6% от БВП през 2013 г. до 48,1% през 2014 г. в ЕС и от 49,4% до 49% в еврозоната. Приходите спаднаха от нива от 45,4% до 45,2% от БВП в ЕС и останаха постоянни на ниво от 46% в еврозоната.

В голяма част от Европа стартиралите, макар и не решителни, структурни реформи продължават да се отразяват на пазара на труд. Средните номинални разходи за труд в частния сектор в ЕС нарастват с 1,4%[6], при 1,3% ръст през 2013 г. и 2,3% ръст през 2012 г. В Еврозоната нарастването е по-скромно – 1,2%. Страните с финансови затруднения отчитат спад или минимален ръст. Най-високо нарастване за поредна година се отчита в Централна и Източна Европа. В публичния сектор, ръстът на разходите за труд е 1,2% за ЕС и 1,3% за еврозоната.

През 2014 г. стопанската активност в България нарасна, като БВП в реално изражение се увеличи с 1,6%[7]. Този ръст надхвърли отчетения през 2013 г. – 1,3%. В номинално изражение, БВП достигна 83 612 млн. лева, или увеличение с 1 641 млн.

[5] Eurostat. Government finance statistics
[6] Eurostat. Labour market. Labour costs
[7] НСИ. Макроикономическа статистика. Брутен вътрешен продукт

спрямо 2013 г. Ускорението на икономическия растеж беше съпроводено и с по-бързо увеличаване на заетостта.

Крайното потребление отбеляза реален ръст от 2,2% и надхвърли в номинално изражение 66,4 млрд. лева., при отчетен реален спад от 0,7% през 2013 г. Домакинствата увеличиха потреблението си с 2,7%, при реален спад от 1,4% през предходната година. Правителственото потребление също се увеличи през 2014 г. с 1% в реално изражение, при ръст от 1,4% през 2013 г. Основните фактори за нарасналото потребление включват повишената заетост и свиването на безработицата и увеличението на възнагражденията за труд. Това ще подкрепи ръста на заетостта в секторите “търговия” и “туризъм”, които макар и по-бавни като темпове на растеж, все пак остават едни от най-големите и съответно най-значими фактори за номинална промяна в заетостта.

Инвестициите в основен капитал отбелязаха реален ръст от 3,4% , при минимален ръст от 0,3% за 2013 г. Същевременно, те продължават да растат движени от публичните инвестиции. По предварителни данни на НСИ[8], общо за икономката разходите за придобиване на дълготрайни материални активи продължават да се свиват с 3,9% (при 5,2% спад за 2013 г.). В същото време, публичните инвестиционни разходи са се увеличили с 25,1%. Това подкрепя очакванията за ръст на заетостта в сектор “строителство” (заедно с данните за ускорено жилищно кредитиране), но в същото време увеличава вниманието към прогнозата за ръста на заетостта в промишлеността, където инвестициите остават относително колебливи.

По данни на БНБ[9] през 2014 г. притокът на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в страната възлиза на 1 285,4 млн. евро (3,1% от БВП) при 1 383,7 млн. евро (3,4% от БВП) през 2013 г. Най-голям приток на чуждестранни инвестиции в секторите „операции с недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнес услуги“ (501,0 млн. евро), „финансово посредничество“ (173,2 млн. евро) и „производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода“ (113,1 млн. евро).

[8] НСИ. Бизнес статистика. Инвестиции. Разходи за придобиване на ДМА
[9] БНБ. Статистика . Външен сектор. Преки инвестиции

Реалният ръст на износа от 9,2% през 2013 г. се превръща в минимален спад от 0,1% през 2014 г. При вноса ръстът за 2014 г. е 1,5% при 4,9% за 2013 г.

Брутната добавена стойност отчете реален ръст от 1,6% при ръст от 1,2% през 2013 г. В селското стопанство ръстът се ускори до 5,2%, при 3,3% година по-рано. Индустрията нарасна с 2,1%, при нулев ръст за 2013 г. Строителството от своя страна отбеляза ръст от 1,4% при 5 последователни години на спад.

През 2014 г. икономиката се развиваше в среда на спадащи цени. Потребителските цени отчетоха средногодишен спад от 1,4% спрямо 2013 г. Низходящата динамика на цени се определяше от дефлационното влияние на външни фактори с тенденция към засилване влиянието им към края на годината поради значителното понижение на международната цена на петрола. Става въпрос най-вече за понижаването на международните цени на горива, храни и основни суровини. За отчитането на дефлация при услугите допринесоха най-вече фактори с еднократен ефект върху цените на телекомуникационните и медицинските услуги.

През 2014 г. притокът на средства от българи, работещи зад граница, достигна 1,3 млрд. евро Отварянето на европейския трудов пазар за българи и румънци логично доведе до ръст на паричните преводи от българи, работещи в западноевропейски страни. През 2014 г. „емигрантските пари” са се увеличили с 34 млн. евро спрямо 2013 г. Действителното увеличение на паричните персонални трансфери вероятно е по-голямо отколкото отчетеното от официалната статистика. Емигрантските пари играят важна роля за българските домакинства, особено в райони с по-ниска икономическа активност, заетост и доходи. Паричните трансфери на български работници от чужбина към техните роднини в страната обикновено финансират текущо потребление, но в някои случаи финансират и покупка на дълготрайни потребителски стоки, имоти, подобрения на жилища и капиталови активи.

През 2014 г. дефицитът по консолидираната фискална програма на касова основа възлезе на 3 073 млн. лв. (3,7% от БВП), отбелязвайки увеличение с 1 632 млн. лв. спрямо

2013 г. Основна причина за влошаването на бюджетното салдо е нарастването на разходите при минимален ръст на приходите. Два от секторите, които са най-големи създатели на нови работни места – образованието и здравеопазването - са доминирани от бюджетни решения, а именно здравеопазването и образованието.

Икономиката в средата на 2015 г.

Международна конюнктура

Последните данни за глобалните икономически трендове, следени от Европейската централна банка, са представени в Икономическия бюлетин на банката от септември 2015 г. [10] Основните търговски партньори на Еврозоната, представени с данни в бюлетина, са G20, САЩ, Великобритания, Япония и Китай. Данните за ръста на БВП за второ тримесечие на 2015 г. са налични по отделни страни (няма налични на ниво G20), като САЩ отчитат ръст от 0,9%, Великобритания – от 0,7%, а Япония отчита спад от 0,4% . За Китай последните налични данни са за първото тримесечие - ръстът на БВП е 1,3%.

След силният позитивен ефект от спада на енергийните цени в края на 2014 г., икономиката на еврозоната и на ЕС като цяло продължи да расте с реални 0,4% през второто тримесечие на 2015 г. Спрямо второто тримесечие на 2014 г., отчетеният ръст на БВП беше съответно 1,5% за еврозоната и 1,9% за ЕС[11]. Страните от Централна Европа отчитат като цяло най-висок ръст на годишна основа – 4,4% в Чехия, 3,7% в Румъния, 3,6% в Полша, 3,1% в Словакия. От големите икономики ръстът е относително в висок в Испания (3,1%) и Великобритания (2,6%). В Германия ръстът на БВП беше 1,6%, във Франция – 1,0%, а в Италия се отчита минимален ръст от 0,7%, но след няколко тримесечия на почти нулев или отрицателен ръст.

[10] ECB Economic Bulletin.
[11] Eurostat. National accounts. GDP and main components

Данните на Евростат за икономическата активност в Еврозоната[12] показват положителна промяна на обемите на индустриалното производство през първите шест месеца на 2015 г. - на годишна основа ръст от 1,2% за еврозоната и 1,7% за ЕС през юни. За второто тримесечие в ЕС индустрията увеличава производството си с 1,6%, а в еврозоната – с 1,2%. Към юни се отчита най-бърз ръст в производството на капиталови стоки и трайни потребителски стоки. Строителната активност тримесечие в еврозоната се свива с 1,4% през първото и 1,2% през второто. В ЕС като цяло се отчита минимално повишение с 0,1% през първото и 0,3% през второто тримесечие на 2015 г.

Износът на стоки от Еврозоната расте със 7% за периода януари-юли 2015 г. в сравнение със същия период на 2014 г., докато нарастването на вноса е 2%. Търговският излишък за периода нараства от 97 над 147 милиарда евро. Обемът на търговията в рамките на общия пазар на ЕС нараства на годишна основа с 262 млрд. евро, или 4% спрямо същия период на 2014 г.[13]

Данните на Евростат показват увеличаване на заетостта в Еврозоната[14] с 0,8% на годишна база през първо и второто тримесечие на 2015 г. За ЕС ръстът е 1% през първото и 0,9% през второто тримесечие спрямо година по-рано. През първото полугодие на 2015 г. в Еврозоната са заети с 1,9 млн. лица повече, отколкото през същия период на 2013 г., но все още 3,6 млн. лица по-малко от пред-кризисния връх на заетостта. Коефициентът на безработица в еврозоната спада до 10,9% през юли, при 11,6% през юли на предходната година, което е най-ниска стойност от февруари 2012 г. За последните 12 месеца броят на безработните е спаднал с около 1,1 млн. лица. В ЕС безработицата спада от 10,2% през юли 2014 г до 9,5% през юли 2015 г. , като общият брой лица без работа спада с 1,6 млн. лица за година.

По данни на Евростат[15], през първото тримесечие на 2015 г. средните номинални разходи за труд нарастват с 2,5% в ЕС и 2,2% в еврозоната спрямо първото тримесечие на

[12] Eurostat. Short-term business statistics. Industrial Production.
[13] Eurostat. Euro area external trade in goods.
[14] Eurostat. Employment Statistics. Persons Employed.
[15] Eurostat. Labour market. Labour costs

предходната година. През второто тримесечие темпът на ръст леко се забавя съответно до 1,9% и 1,6%. България продължава да е сред страните с най-висок ръст – 6,8%, заедно с Латвия (7,9%), Румъния (7,7%), Литва (4,3%) и Естония (5,0%). В Германия ръстът се ускорява до 3,1%, докато във Франция – икономика с нисък растеж и структурни проблеми на пазара на труда – ръстът е 1,5. В Кипър, Италия и Гърция разходите за труд спадат.

Прогнозите на екипа на Европейската централна банка от септември[16] икономическото възстановяване в Еврозоната ще продължи, макар и с по-бавни темпове в сравнение с предходни прогнози. Основна причина за по-слабото представяне от очакваното са по-ниският растеж в развиващите се пазари, който ще повлияе негативно на ръста на експорта на еврозоната. ЕЦБ очаква ръстът на глобалната икономика (без еврозоната) да е 3,4% през 2015 г. и 4,1% през 2016 г., или съответно 0,2 и 0,3 процентни пункта по-нисък от прогнозата от юни тази година.

Позитивно влияние ще имат повлияното от монетарната политика и подобрените условия за финансиране вътрешно търсене, както и напредъкът в структурните реформи и бюджетната консолидация. Ниските цени на петрола ще продължат да подкрепят както корпоративните печалби, така и разполагаемия доход на домакинствата. Същевременно, продължаващите процеси на подобряване на балансите в банковия сектор, както и бавният темп на структурните реформи ще ограничат позитивните развития.

Имайки предвид тези тенденции, екипът на ЕЦБ очаква реалният ръст на БВП в еврозоната да достигне 1,4% през 2015, 1,7% през 2016 и 1,8% през 2017 (или 0,1 и 0,2 процентни пункта по-ниско от прогнозата от юни). Инфлацията (измерена през хармонизирания индекс на потребителските цени) се очаква да достигне 0,1% през 2015, като започне отново да нараства и достигне 1,1% и 1,7% през 2016 и 2017 година.

[16] ECB, September 2015 staff macroeconomic projections

Икономически растеж

Растежът на българската икономика достигна 2,2% на годишна основа през първото тримесечие на 2015 г., по данни на НСИ[17]. През второто тримесечие ръстът на БВП се ускори до 2,3%, като общо за полугодието се отчита ръст от 2,2%. При запазване на тенденциите икономическият растеж за 2015 г. ще надхвърли очакванията в началото на годината за ръст от 1,4% и ще достигне 2%. По-доброто от очакваното макроикономическо развитие трябва да се има предвид при актуализацията прогнозите за пазара на труда. Въпреки, че ръстът остава относително скромен, все пак макроикономическите тенденции дават основание за по-категорично прогнозиране на ръст на работните места през следващите пет години.

Основен принос за по-високата икономическа активност има подобряването на международната среда и търсенето на български стоки и услуги извън страната. Износът на стоки и услуги нараства с 18,4% годишно през първото тримесечие и 6,9 % през второто тримесечие в реално изражение. За първата половина на 2015 г. износът на стоки и услуги отчете растеж от 12,1 %, при спад от 0,1 % за същия период на 2014 г.

Една от причините за това е поевтиняването на еврото спрямо щатския долар и другите глобални валути, което позволява на българските износители да бъдат ценово конкурентни в глобален мащаб. В тази среда може да се очаква износът да нарасне с по-високи темпове от заложеното в прогнозата на българското правителство. По-благоприятната от очакваното външна среда и по-високото вътрешно търсене са основни фактори за съществено по-високи от залегналите в Бюджет 2015 номинални растежи на износа и вноса на стоки. Ръстът на износа ще изпревари този на вноса. В съответствие с прогнозата, балансът на текущата сметка за 2015 г. ще е положителен[18].

Крайното потребление отбелязва спад на годишна основа с 2,5% през първото и 3,1% през второто тримесечие на 2015 г., или около 2,8% за полугодието. Потреблението на

[17] НСИ. Тримесечни данни за БВП .
[18] Доклад за касовото изпълнение на консолидираната фискална програма за полугодието, септември 2015 г.

домакинствата отчита реален спад от 1% през първото и 2,6% през второто тримесечие, въпреки нарастването на средните заплати и заетостта. При инвестициите се отчита спад на капиталообразуването – 6,8% и 0,1% съответно за двете тримесечия на годината. Основен фактор е инвестиционната програмата на правителството, която се очаква да се активизира през третото и най-вече през последното тримесечие на годината, когато трябва да бъдат финализирани редица проекти, финансирани със средства от ЕС. Засега ниската цена на заемното финансиране не води до значително увеличаване на кредитната активност, а оттам и до повече инвестиции в дълготрайни активи в частния сектор.

Брутната добавена стойност отчита ръст от 1,2% за второто тримесечие на 2015 г.[19] Под влияние на подобрените възможности за износ брутната добавена стойност в индустрията нараства с 4,1% на годишна основа годишно. При услугите най-значим ръст отчитат „Операции с недвижими имоти“ – 6,8%, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения както“ – 2,2% (тук попада и създаването на ИТ продукти) и „Професионални дейности и научни изследвания, административни и спомагателни дейности“ (тук попадат и аутсорсингът на бизнес процеси и услуги) – 1,3%. За последните 12 месеца до второто тримесечие на на 2015 г. в последните две от посочените дейности броят на заетите се увеличава съответно с 16,7 и 10,7 хиляди.

Индустриално производство

Растежът на българската индустрия[20] се ускорява през първата половина на 2015 г., като достига 3,2% за полугодието в сравнение с първите 6 месеца на 2014 г. За юли индексът нараства с 3,4% на годишна основа. Ръстът само за второто тримесечие е 4,3%. Водещ принос за ръста на индустриалното производство има преработващата промишленост – с 4,4% ръст както за полугодието, така и за второ тримесечие. Българската индустрия изглежда малко по-динамична в сравнение със същия период на 2014 г. Принос за съживяването на индустриалните предприятия има както

[19] НСИ. Тримесечни данни за БВП - национално ниво; производствен метод
[20] НСИ. Индекс на промишленото производство, сезонно неизгладени.

възстановяването на вътрешното търсене по линия на потреблението и инвестициите, така и подобряване на възможностите за износ пред експортно-ориентираните български фирми.

С най-големи темпове за полугодието от значимите индустрии нараства производството на лекарствени вещества и продукти (ръст от 8,4% годишно), електрически съоръжения (ръст от 13% годишно), автомобили, ремаркета и полуремаркета (17% годишен ръст), както и ремонт и инсталиране на машини и оборудване, чийто растеж надвишава 15% годишно. При металните изделия се отчита нарастване с 8%, а производството на каучукови и пластмасови изделия се увеличава с 5,8%. В производството на текстил и облекло се отчита спад съответно с 2,9% и 7,2%, както и в това на тютюневи изделия – с 5,1%.

В условията на рекордно ниски лихви в глобален мащаб, търсенето на инвестиционни стоки расте, което води до ръст на производството на инвестиционни продукти с 10,5% годишно. Производството на стоки за дълготрайна употреба също се увеличава с 4,9% годишно за полугодието.

Най-големият създател на работни места е преработващата промишленост (около 23% от цялата заетост), от която очакване и най-голяма номинална промяна на заетостта за прогнозния период. Нещо повече, от нейното развитие зависи и заетостта в редица свързани сектори от обслужващата сфера, строителството и др. Затова основно място в макроикономическите допускания заема запазването на индустриалната динамика в резултат на международно търсене и подобряване на бизнес средата.

Инвестиции в основен капитал

Инвестициите в основен капитал, както през публични програми, так и по линия на приток на чужди капитали, отчитат следват тенденция. Данните на НСИ за БВП показват значителен спад на инвестициите в основен капитал през първото тримесечие на годината от 6,8% и минимален спад през второто тримесечие от 0,1%. В номинално изражение те достигат 16,8 млрд. за 12-те месеца до юни.

По предварителни данни на БНБ[21] преките чуждестранни инвестиции в страната за периода януари – юли 2015 г. възлизат на 907,3млн. евро, като са по-високи с 41,5 млн. евро (4,8%) спрямо януари – юли 2014 г. За разглеждания период основният поток е реализиран чрез дългови инструменти (т.е. промяната в нетните задължения между дружествата с чуждестранно участие и преките чуждестранни инвеститори по различни видове кредити) – преки инвестиции от 594,3 млн. евро през 2015 г, при 565 млн. евро за същия период на 2014 г

На основата на НСИ за издадените разрешения за строеж[22] може да се очаква инвестициите в ново строителство ще започнат да се съживяват. През второто тримесечие на 2015 г. са издадени разрешения за строеж на около 3450 жилища - приблизително колкото и през същото тримесечие на предходната 2014 г. Въпреки, че броят на одобрените за строителство жилища не се променя, общата РЗП на жилищните проекти се увеличава – с 11% годишно. През последните 12 месеца е разрешено строителството на 16746 жилища, което представлява едва ¼ от броя одобрени жилища през 2007 г. След две тримесечия на бързо увеличение на планираното строителство, през второто тримесечие на 2015 г. тази възходяща тенденция беше прекъсната. Издадените разрешения за строеж обикновено се считат за „изпреварващ“ индикатор, който показва каква ще бъде строителната и икономическата активност през следващите няколко тримесечия. Низходящата динамика при разрешенията за строеж е в унисон с очакваното забавяне на растежа на българската икономика до края на 2015 г.

Съживяването на планираното строителство в жилищния сегмент отразява започналото възстановяване на пазара на жилища, което се ускорява в началото на 2015 г. Вътрешното търсене на жилищни имоти е подкрепено от ръста на заетостта и доходите и увеличаването на новоотпуснатите жилищни кредити.

Строителството е един от най-големите сектори, които създават заетост (пред него са само преработващата промишленост, търговията и образованието), като създава заетост за

[21] БНБ. Статистически публикации. Преки инвестиции, 2015 г.
[22] НСИ. Краткосрочна бизнес статистика. Издадени разрешителни за строеж на нови сгради.

около 200 хил. лица, особени в по-ниските образователни сегменти. Неговото развитие е тясно свързано с инвестиционните процеси, кредитирането и инвестиционния климат. Динамиката в сектора и възможните нови шокове ще имат съществено значение за бъдещи актуализации на прогнозата за пазара на труда.

Пазар на труда

Към второто тримесечие на 2015 г. броят на заетите лица над 15 годишна възраст е с 31,4 хиляди по-висок от същия период на 2014 г. Коефициентът на заетост за лицата във възрастовата група 15-64 г. достига 62,4% за тримесечието, при 61% за същия период на 2014 г. Заетостта се увеличава най-значимо при възрастовата група 25-34 г. (с 18,3 хил.) и 45-64 г. (с 26,7 хил.). Заетите висшисти нарастват с 24 хиляди, а тези със средно образование – с 15,3 хиляди, като при лицата с по-ниско образование заетостта се свива с 8 хиляди. Три сектора – „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения", „Професионални дейности и научни изследвания" и „Преработваща промишленост" създават общо 41 хиляди работни места.

Наблюдава се тенденция на понижение на безработицата, която продължава и през първото полугодие на 2015 г.[23] Коефициентът на безработица в страната през 12-те месеца до юни 2015 г. е 10,5% общо за страната. Тенденцията на понижение на броя на безработните лица е ясно изразена и във възрастовата група на 15-29 навършени години.

Инфлация

Дефлацията в България, дефинирана като понижение на потребителските цени на годишна основа, т.е. спрямо съответния месец на предходната година, приключи през март 2015 г. В три поредни месеца – март, април, май и юни 2015 г. потребителските цени се повишават в сравнение със съответните месеци на 2014 г. Инфлацията все още е относително ниска – между 0 и 1% годишно, но вече не е отрицателна. През юли бе отчетен спад на цените на годишна основа с 0,2%, а през август – нулева промяна.

[23] Изчисление на авторите на средногодишен брой на база на данни от: НСИ. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни за Лица извън работната сила.

Периодът на дефлация, който беше нетипичен за България, продължи 19 месеца – от август 2013 г. до февруари 2015 г.

През август бе отчетен по-значим ръст от 3,6% в „Разходи за жилища (наеми, текущ ремонт и поддържане), вода, електроенергия, газ и други горива“ , което отразява промяната в административно определяните енергийни цени за бита. В разходите за „Образование“ се отчита годишен ръст от 2,6%, като при разходите за „Ресторанти и хотели“ и „Обществено хранене“ също се отчита ръст на цените с 1,3% . Храните и напитките поскъпват с 0,1%, а облеклото и обувките с 1,2%

Най-значително през август намаляват цените на транспортните услуги (8,2% за година), което се дължи на поевтиняването на петрола на годишна основа. Почти всички търгуеми стоки и услуги поскъпват – в т,ч. храни, напитки, алкохол и цигари, облекло и обувки, както и ресторанти, хотели и други развлечения.

Като цяло, цените в първите месеци на 2015 г. са по-ниски от очакванията на Министерството на финансите, заложени в ЗДРРБ 2015[24]. Както динамиката на цените на горивата, така и решението да не се повишават цените на електроенергията ще влияят в посока запазване на дефлационните тенденции до края на годината, като за декември се очаква инфлация от минус 0,6% спрямо същия месец на 2014 г[25].

Поради негъвкавите ценови условия на пазара на труда, значителни промени надолу в цените на крайните стоки и услуги може да се окажат пречка пред създаване на нова заетост, а в някои случаи да доведат и до съкращаване на заетост. Сред секторите, които са особено потърпевши на такива промени са “транспорт, складиране и пощи”, който е пети по значимост в създаването на заетост.

[24] Доклад за касовото изпълнение на консолидираната фискална програма за полугодието, септември 2015 г.

[25] Доклад за касовото изпълнение на консолидираната фискална програма за полугодието, септември 2015 г.

Депозити в банковата система

През юли 2015 г. депозитите на домакинствата в банки достигат 40,8 млрд. лева[26]. Ръстът на годишна основа е 5,5%, а спрямо края на 2014 г. увеличението на стойността на депозитите е 1,6 млрд. лева. Депозитите на домакинствата са еквивалентни на 50% от годишния брутен вътрешен продукт на страната. Средният депозит на човек от населението се увеличава до 5 674 лева през юли 2015 г.

Най-малките по размер депозити (под хиляда лева) се свиха с 2,4% през второто тримесечие на 2015 г., докато общият обем на банковите влогове на домакинствата се увеличава с 5,2% годишно. Най-голям продължава да бъде ръстът на вложенията в размер от 100 до 200 хил. лева, които са най-големите по размер депозити, попадащи в обхвата на държавната гаранция. Влоговете между 20 и 100 хил. лева също отчитат двуцифрен ръст – с около 11% годишно, а депозитите в размер между 10 и 20 хил. лева се увеличават с 7,6% годишно.

Депозитите на нефинансовите предприятия нарастват с 5,3% годишно през второто тримесечие на 2015 г. надхвърляйки 15,8 млрд. лева. Най-бързо се увеличават вложенията на фирмите в предприятията за комунални услуги - с 35% годишно, следвани от добивната индустрия с 24% и селското стопанство с 16%.

Депозитите на нефинансови предприятия са неравномерно разпределени сред фирмите в различните икономически дейности. Около 28% от депозитите на нефинансови предприятия са направени от фирми в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, 15% - от фирми в преработващата промишленост, 10% от фирми в строителството, а по 7% от фирми в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ и „Професионални дейности и научни изследвания“.

[26] БНБ. Парична статистика. Депозити и кредити по количествени категории и икономически дейности.

Банково кредитиране

Безпрецедентните мерки на ЕЦБ доведоха до значително понижаване на лихвите по кредити и депозити както в еврозоната, така и в ЕС като цяло, в т.ч. и в България. Лихвите в България обаче очаквано продължават да бъдат по-високи в сравнение със средните нива в еврозоната. Лихвите по жилищните заеми на домакинствата в България паднаха до 5,85% през юни (при 6,62% година по-рано) в сравнение с 2,5% в еврозоната по данни на ЕЦБ. Лихвите по потребителските кредити достигнаха 10,3% в България (11,03% година по-рано) в сравнение с 6,4% в еврозоната. Кредитите за бизнеса у нас се предлагат срещу 6,21% средна лихва (8,23% година по-рано) в сравнение с 2,3% в еврозоната. Тази разлика в лихвените нива е очаквана, имайки предвид, че действията на ЕЦБ влияят пряко на междубанковия пазар в еврозоната и косвено на българския капиталов пазар.[27]

От гледна точка на икономическото влияние значение има не само цената на заемните средства, но и реалният обем на новоотпуснатите заеми. Новоотпуснатият кредит за фирмите в реалния сектор (т.е. без финансовите компании) продължава да намалява, като за 12-те месеца до август 2015 г. са отпуснати с около 2 млрд. лева (13,7%) по-малко заеми от предходния 12-месечен период. Новите кредити с потребителска цел са около 230 млн. лева средномесечно за последните 12 месеца до август, като регистрират ръст от 11% спрямо предходния 12-месечен период. В същото време са отпуснати 49% повече нови жилищни заеми в сравнение с предходния 12-месечен период, като се отчита ускоряване на ръста. Съживяването на ипотечното кредитиране е един от факторите, които допринасят за поскъпването на жилищата в България през 2014 и в първата половина на 2015 г.

Общият кредит за домакинствата отпуснат от банките възлиза на 18,3 млрд. лева през юли 2015 г, като стойността се понижава с 1,7% спрямо същия месец на 2014 г.[28] Потребителските кредити представляват 7,4 млрд. лева и не отчитат промяна спрямо година по-рано. Жилищните заеми са 8,69 млрд. лева към юли и отчитат минимален спад

[27] БНБ. Лихвена статистика. Лихвени проценти и обеми по нов бизнес по кредити за сектори Нефинансови предприятия и Домакинства по период на първоначално фиксиране на лихвения процент

[28] БНБ. Парична статистика. Депозити и кредити по количествени категории и икономически дейности

спрямо юли 2014 от 2%. Задлъжнялостта на домакинствата към банки е еквивалентна на 22% от брутния вътрешен продукт на страната за последните 12 месеца до юни 2015 г.

Задълженията на нефинансовите предприятия към банките (в т.ч. овърдрафт и кредити) възлизат на 30,7 млрд. лева през юли 2015 г. Кредитите на нефинансовите предприятия достигат 21,3 млрд. лева, като 72,2% от тези кредити са редовни. Кредитите със срок до 1 година са незначителна част заемите на фирмите в реалния сектор, като за сметка на това отпуснатият овърдрафт е на стойност 9,3 млрд. лева (или общо 30,3% от задълженията на фирмите). Кредитите със срок от 1 до 5 години формират 28% от кредитите на нефинансовите дружества. Дългосрочните кредити със срок над 5 години представляват над 2/3 (68%) от всички редовни кредити на нефинансовите предприятия към юли 2015 г. Лошите и преструктурирани кредити са 27,8% от кредитите отпуснати от банките на нефинансови дружества.

Кредитите на нефинансовите предприятия са деноминирани предимно в евро (61,6% от всички задължения на фирмите към банковия сектор към юли 2015 г.) и в български левове (36,1%), като делът на левовите кредити плавно нараства през последната година. Едва 2,3% от банковите заеми на фирмите в реалния сектор са деноминирани в чужди валути различни от евро, в т,ч. щатски долари, британски паундове, швейцарски франкове, японски йени и др,

Над 30% от банковите кредити са отпуснати на дружества в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, 21,7% - на фирми в преработващата промишленост, 10,6% - на фирми в строителството, а 9,6% - на дружества в сектор „Операции с недвижими имоти“. Кредитите получени от фирми в сектори „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Селско, горско и рибно стопанство“ представляват по 5% от общия банков кредит за нефинансови предприятия, а по около 4% от банковия кредит за фирми в реалния сектор е предназначен за предприятия в сектори „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“, „Професионални дейности и научни изследвания“ и „Транспорт, складиране и пощи“.

Нетните чуждестранни активи на банките се увеличиха с 820 млн. лева през последните 12 месеца до август и достигнаха 4,1 млрд. лева.[29] Това се дължи както на нарастването на чуждестранните активи (с 520 млн. лева за година), така и на свиването на чуждестранните пасиви (с 300 млн. за последните 12 месеца). Данните сочат, че българските банки разполагат със значителен „свободен" финансов ресурс. Същевременно, през четвъртото тримесечие на 2014 г. и в началото на 2015 г. потреблението на дълготрайни стоки нарасна, а цените на жилищата започнаха да се повишават. Паралелно с това, българските експортно-ориентирани предприятия също отбелязват ръст на поръчките. В този контекст, съществуват добри предпоставки за ускоряване на банковото кредитиране към българския бизнес и домакинства през 2015 г. и 2016 г.

Фискална позиция

Салдото по консолидираната фискална програма за първото полугодие на 2015 г. е в размер на 889,5 млн. лв[30] (при дефицит от 996,4 млн. лева за първите шест месеца на 2014 г.). Подобрението на бюджетната картина се дължи изцяло на повишението на приходите в бюджета. Мерките за повишаване на събираемостта на приходите, както и благоприятните развития в икономическата среда през изминалите месеци, са сред основните фактори за отчетените добри параметри по изпълнението на данъчните приходи, според отчета за изпълнение на бюджета към полугодието.[31] Разходите нарастват едва с 1,6%, като при текущите нелихвени разходи е запазено нивото от първото полугодие на 2014 г. Капиталовите разходи нарастват с 13,2%, което отразява засиленото изпълнение на публичната инвестиционна програма.

[29] БНБ. Парична статистика. Кратък паричен отчет.
[30] Доклад за касовото изпълнение на консолидираната фискална програма за полугодието, септември 2015 г.
[31] Доклад за касовото изпълнение на консолидираната фискална програма за полугодието, септември 2015 г.

Външна търговия и платежен баланс

Динамиката на износа е основният двигател на растежа през първата половина на 2015 г., като по-детайлният анализ на външната търговия дават картината на процесите, протичащи в реалната икономика. По данни на БНБ, за първото полугодие на 2015 г. общият износ на стоки от България достига 11,5 млрд. евро, или ръст от 10,9% спрямо същия период на 2014 г.[32] Най-бързо нараства износът на инвестиционни стоки (със 17,2%), следван от този на суровини и материали (15,3%). Износът на потребителски стоки нараства с 5%, докато при енергийните продукти се наблюдава спад с 0,6%.

Увеличението при износа бе най-силно при няколко продукта – цветни метали (ръст от 21%), химически продукти (22%), торове (30%), земеделска продукция (26%), транспортни средства (26%) и резервни частни и оборудване (16%). При готовите храни също се отчита ръст от 13%, както и при мебелите – 11%, докато относително голямата група на облеклата и обувките отчита спад с близо 4%. При черните метали се отчита спад от 23%, а при минералните горива – малко над 7%.

Общият внос за първото полугодие на 2015 г. нараства с 3,8%. Вносът на потребителски стоки се увеличава с 8,6%, вносът на суровини и материали – с 9,8%, а този на инвестиционни стоки – с 12,4%. В същото време, вносът на енергийни продукти се свива с 16,1%.

Анализ на БНБ[33] показва, че вносът на суров петрол и природен газ е нараснал като физически обем (което е увеличило стойността на вноса с 304 млн. евро), но заради спадналите цени спрямо година по-рано стойността на вноса е по-ниска с 509 млн. евро, или общо намаление от 205 млн. евро.

Износът за Европейския съюз за периода със 796 млн. евро (12,4%), като делът му в общия износ се увеличава от 62, 4% за първите шест месеца на 2014 г. до 63,2% за същия период на 2015 г. Най-много нараства износът за Германия – със 186 млн. евро (14,4%), за

[32] БНБ. Статистика. Външен сектор. Външна търговия.
[33] БНБ. Външна търговия на България януари-юни 2015 г.

Италия – с 91 млн. евро (9%), за Румъния – със 76 млн. евро (9,5%) и за Гърция – с 67 млн. евро (9,8%).

Износът за страни извън ЕС нараства за полугодието на годишна основа с 331 млн. евро (8,5%), като делът му в общия износ намалява от 37,6% през 2014 г. до 36,8% през 2015 г. Най-голям принос за нарастването на износа има този за Турция - ръст от 74,2 млн. евро (7,3%), САЩ - 42 млн. евро, 28,1% и Сърбия - с 40,4 млн. евро (24,4%). Намалява износът за Русия (с 67,4 млн. евро, 26,3%).

Тенденцията на изпреварващо нарастване на износа се отрази и на търговското салдо. Дефицитът за периода януари-юли 2015 г. е 1140 млн. евро, което е намаление с 28% от стойността му през същия период на 2014 г. (1583 млн. евро). В същото време, салдото по услугите се свива от 1373 млн. евро за първите седем месеца на 2014 г. до 1295 млн. евро. При транспорта и туризма се отчита минимален спад в постъпленията, докато при другите услуги (включително износ на ИТ продукти и аутсорсинг на бизнес процеси) се отчита ръст от над 22%.

Излишъкът по капиталовата сметка за периода достигна 822 млн. евро, при 432 млн. евро за същия период на предходната година, като основен фактор бяха нарасналите инвестиционни субсидии от ЕС, преведени към бюджета за периода. Финансовата сметка отчита значителен излишък – позитивно салдо от 2596 млн. евро, при дефицит от 348 млн. евро за 2014 г., като промяната може да се отдаде на емитирания от държавата троен транш еврооблигации през месец март[34] и повишаване на ликвидността на българските банки с чуждестранни собственици за периода. В резултат, валутните резерви на БНБ нарастват с 3071 млн. евро за първите седем месеца на 2015 г.

[34] Промяната доведе и до едновременното нарастване както на държавния дълг, така и на средствата във фискалния резерв за периода.

Краткосрочни прогнози за развитието на България 2015-2018 г.

Развитието на икономиката на България в периода 2015-2017 г. е детайлно дискутирано в Средносрочната бюджетна прогноза за периода 2016-2018 г.[35] и Конвергентната програма на Република България 2015-2018 г.[36]. Тези документи са базирани на изготвената през март Пролетна макроикономическа прогноза 2015 г. от Министерството на финансите. През месец октомври, МФ изготви и публикува Есенна макроикономическа прогноза 2015 г. Тя отразява новите допускания за основни показатели на външната среда на Международния валутен фонд, Световната банка и Европейската комисия, като на тази основа е направена актуална прогноза за развитие на ключовите икономически индикатори.

Очакванията за растежа на световната икономика за 2015 г. бяха леко снижени до 3,2%, без това обаче да повлияе на очакванията за ръст от около 3,8-3,9% за периода 2016-2019 г. Същевременно, относително добрите темпове на възстановяване в Европа изглежда се потвърждават, като се очаква ръст на БВП от 1,9% през 2015 г. и 2% през 2016 г., което е по-високо от предходните прогнози в началото на годината.

Запазва се очакването за доминиране на ниски цени на основните групи суровини. Както за суровия петрол, така и за другите ключови неенергийни суровини се очакват по-ниски нива от прогнозираните в началото на годината. Петролът сорт „Брент" ще понижи цената си и през 2016 г. и ще достигне 51,8 долара за барел, като към края на периода (2018 г.) се очакват цени от 61,5 долара. Спадът в ценовите индекси ще продължи и през 2016 г., като едва след 2017 г. може да се очакват повишения. Основни фактори, налагащи това допускане, е наблюдаваното свръхпредлагане в международен план и наличието на големи запаси, особено в САЩ. Металите се очаква да поевтинеят главно заради повишенията в производствения капацитет и забавящото се потребление от страна на Китай. Цените на всички основни селскостопански суровини също ще спаднат поради голямо предлагане и нарастващи запаси.

[35] Одобрена с Решение 267 на Министерски съвет от 23 април 2015 г.
[36] Одобрена с Решение 297 на Министерски съвет от 30 април 2015 г.

Таблица 1. Есенна макроикономическа прогноза, октомври 2015[37]

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Международна среда						
Световна икономика (реален растеж, %)	3,4	3,4	3,2	3,8	3,9	3,9
Европейска икономика - ЕС 28 (%)	0,1	1,3	1,9	2,0	1,9	1,9
Валутен курс щ.д./евро	1,33	1,33	1,12	1,13	1,13	1,13
Цена на петрол "Брент" (щ.д./барел)	108,9	98,9	53,1	51,8	57,0	61,5
Цена на неенергийни суровини (в щ.д. %)	-7,1	-4,6	-13,1	-5,2	0,3	0,0
Брутен вътрешен продукт						
БВП (реален растеж %)	1,3	1,5	2,0	2,1	2,5	2,7
Потребление	-0,7	2,2	0,5	1,3	2,2	2,9
Брутообразуване на основен капитал	0,3	3,4	1,3	0,7	1,9	2,8
Износ на стоки и услуги	9,2	-0,1	8,1	4,6	4,8	5,0
Внос на стоки и услуги	4,9	1,5	6,2	3,3	4,4	5,3
Пазар на труда и цени						
Заетост (СНС) (%)	-0,4	0,4	0,3	0,4	0,6	0,6
Коефициент на безработица (НРС, %)	12,9	11,4	9,9	9,1	8,5	8,0
Компенсации на един нает (%)	8,8	5,6	3,0	3,6	4,3	4,9
Дефлатор на БВП (%)	-0,7	0,4	0,8	0,6	0,9	1,3
Средногодишна инфлация (ХИПЦ, %)	0,4	-1,6	-0,9	0,5	1,0	1,9
Платежен баланс						
Текуща сметка (% от БВП)	1,8	1,2	2,1	1,8	1,6	1,3
Търговски баланс (% от БВП)	-6,9	-6,4	-4,6	-3,9	-3,7	-3,8
Преки чуждестранни инвестиции (% от БВП)	3,6	3,5	3,1	3,2	3,3	3,3
Паричен сектор						
М3 (%)	8,9	1,1	5,2	4,9	5,9	6,8
Кредити за фирми (%)	0,5	-10,8	-0,3	1,1	2,7	4,0
Кредити за домакинства (%)	-0,2	-1,6	-0,1	0,6	1,8	2,7

Източник: Министерство на финансите

През 2015 г. се очаква реален ръст на БВП от 2%, при 1,6% за изминалата 2014 г. Представянето на икономиката за първото полугодие бе по-добро от очакваното. Нарастването на износа надхвърли прогнозите, но потреблението на домакинствата не

[37] Министерство на финансите

изпълни очакванията. Има редица индикатори обаче, които сочат, че тенденцията ще се промени до края на годината, като се очаква ускоряване на вътрешното търсене и забавяне на износа.

Потреблението през втората половина на годината ще нараства е най-вече заради увеличението на реалния разполагаем доход на домакинствата. От своя страна, тази промяна е следствие от положителното развитие на пазара на труда, повишението на заплатите, индексацията на пенсиите и по-ниските цени на енергийните ресурси.

Нарастването на инвестициите в основен капитал през 2015 г. ще продължи да се движи основно от увеличението на публичните инвестиции. От своя страна, през последните години от ключово значение за публичната инвестиционна програма са средствата от фондовете на ЕС. През последното тримесечие на 2015 г. разплащанията за приключени инвестиционни проекти по оперативните програми, част в програмния период 2007–2013 г., ще нараснат значително.

Експортът на стоки и услуги ще ускори значително темпа на нарастването си от спад с 0,1% % през 2014 г. до 8,1% през 2015 г. Основен фактор е подобряващата се външна среда и очакваният растеж в глобалната и европейската икономика. Същевременно, по-бавният темп на нарастване на вътрешното потребление ще ограничи темпа на увеличение на вноса до 6,2%.

За следващите три години (2016-2018 г.) икономиката плавно ще ускори растежа си, съответно до 2,1%, 2,5% и 2,7%. Темпът на нарастване на експорта се очаква да се забави леко през 2016 г. заради изключително доброто представяне през 2015 г., но през 2017 г. и 2018 г. отново ще започне плавно да нараства. Ръстът на вноса ще следва сходна траектория, но с по-бързо нарастване от 2017 г. Това отразява и очакването за постепенно повишаване на вътрешното търсене. Потреблението на домакинствата ще нараства заради благоприятните развития на пазара на труда. Правителствените разходи за потребление ще нарастват с ограничени темпове заради процеса на бюджетна консолидация. След неблагоприятната за публичните инвестиции 2016 г. (основно поради забавеното

стартиране на оперативните програми от новата финансова рамка за 2014-2020 г.) се очаква както публичните, така и частните инвестиции да нарастват през 2017 и 2018 г. Като цяло, стопанските агенти ще оперират в среда на ограничени чужди инвестиции и слаб ръст на банковия кредит, при протичаща бюдетна консолидация и ограничаване на държавните разходи, докато външната среда ще дава най-много възможности за експортно-ориентираните дейности.

Очаква се тенденцията за увеличение на заетостта в частния сектор да се запази и през 2015 г. и да бъде ускорена през следващите 3 години. Позитивната динамика в експортно-ориентираните отрасли ще доведе до по-голям ръст на заетостта в промишлеността, докато темпът на нарастване в услугите ще бъде ограничен. Според есенната макроикономическа прогноза, средният брой на заетите се очаква да се повиши с 0,3%[38] (при 0,3% очакван ръст в пролетната прогноза) спрямо 2014 г. Едновременно с това, средногодишното ниво на безработица през 2015 г. се очаква да се понижи с 1,5 п.п. спрямо 2014 г. и да достигне 9,9%[39] (при очаквано през пролетта ниво за 2015 от 10,8%), и ще продължи плавно да спада до 8% през 2018 г. Положителните развития на пазара на труда ще се запазят и дори усилят през 2016 г. и 2017 г., като ръстът на заетостта ще достигне 0,4% и 0,6%. За това ще допринесе както ускоряването на темпа на ръст на износа, така и увеличеното потребление на домакинствата. В рамките на целия период 2015-2018 г. се очаква възходящ тренд на повишение на доходите от труд – в рамките на около 3-4,9% годишно за периода.

Средногодишната инфлация[40] се очаква да се повиши от -1,6% през 2014 до -0,9% през 2015 г. Продължават да въздействат както спадът на международните цени на суровините, така и понижението на административно регулираните вътрешни цени (електроенергия, газ, топлоенергия). Дефлационните фактори постепенно ще изчерпат въздействието си и през 2016 г. се очаква инфлацията да бъде 0,5%, а през следващите 2

[38] По използваната методология от НСИ в системата от национални сметки
[39] По използваната методология от НСИ в Наблюдението на работната сила
[40] При използване на хармонизирания индекс на потребителските цени

години леко да се ускори, заради очакваното постепенно нарастване на цените на ключови суровини и енергоизточници.

Очаква се за целия период 2015-2018 г. текущата сметка да има положителен баланс. Основен фактор е занижената прогноза за търговския дефицит, който ще бъде ограничен до под 4% от БВП за целия период след 2016 г. Все пак, заради изпреварващ номинален ръст на вноса пред износа, търговският дефицит леко ще нарасне, което ще се отрази на свиване на излишъка по текущата сметка.

Преките чуждестранни инвестиции се очаква да се запазят на нива от 3,2% от БВП през 2015 г. или малко под 1,4 млрд. евро. През 2016 г. те ще запазят този дял, а за следващите две години леко ще нараснат до 3,3% от БВП, или около 1,4-1,5 млрд. евро в номинално изражение.

След почти отсъстващ ръст на кредитирането през 2015 г., кредитирането за фирмите от частния нефинансов сектор ще нараства със сравнително слаби темпове и в рамките на периода 2016–2018 г. Към края на 2015 г. ще бъде отчетен дори минимален спад на годишна база от 0,3%, а в края на 2016 г. ще се възстанови до 1,1%. Относително ускоряване на кредита за частния сектор ще има през 2017 г. до 2,7% и в края на 2018 г. до 4%. Кредитите за домакинства ще нарастват също, основно заради повишеното доверие вследствие на по-добрата динамика на пазара на труда. Ще се запази обаче тенденцията от последните години ръстът при бизнес кредитирането да е по-висок от този за домакинствата.

Глава 2. Демографско развитие

Ключови моменти/основни изводи

Населението в България към 31.12.2014 г. е 7 202 198 и намалява с 302 670 души през периода 2010-2014 г.

Намалението в броя на населението от една страна се дължи на по-високата смъртност в сравнение с раждаемостта сред населението. Коефициентът на естествен прираст е отрицателен и се увеличава през разглеждания период. Тази тенденция се наблюдава и в градовете и селата като различията между тях са значителни. През 2014 г. отрицателният естествен прираст в селата е 4 пъти по-висок от този в градовете. Тези различия могат да се обяснят с по-ниската смъртност и по-високата раждаемост в градовете, където относителният дял на населението във възрастовата група под 15 г. е по-голям от този в селата. В същото време относителният дял на населението във възрастовата група над 65 г. в селата е по-голям, което е и причина за по-високата смъртност и по-ниската раждаемост.

Друга причина за намаление на населението е външната миграция. През 2014 г. разликата между заселилите се и изселилите се лица (механичният прираст) е отрицателен и възлиза на -2 112 души, което е с 22 079 души по-малко в сравнение с 2010 г.

Населението в трудоспособна възраст е над 60% от цялото население и намалява през периода. Една от основните причини за това намаление е външната миграция. Относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст през 2014 г. е над 24% като се увеличава в сравнение с 2010 г. Населението в подтрудоспособна възраст е под 15% от цялото население в страната.

Наблюдават се съществени различия в относителните дялове на населението по основни възрастови групи между градовете и селата. През 2014 г. разликата в относителния дял на населението в трудоспособна възраст между градовете и селата е малко повече от 8,5 процентни пункта. В същото време населението в надтрудоспособна възраст има по-голям относителен дял в селата спрямо това в

градовете. През 2014 г. различието възлиза на повече 9 процентни пункта. Относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст е малко по-голям в градовете.

Различия се наблюдават и в относителните дялове на населението в подтрудоспособна, трудоспособна и надтрудоспособна възраст по пол. Те са основно поради различната възраст на пенсиониране при двата пола.

В следствие на остаряване на населението и относително малкия относителен дял на населението в детските възрасти коефициентите на зависимост се увеличават през периода.

Прогнозата за населението до 2030 г., разработена от НСИ, независимо от заложените сценарии, показва намаление на броя на населението в страната. Според т.нар. реалистичен вариант, населението се очаква да намалее с повече от 8,5%, а според оптимистичния и песимистичния варианти съответно със 7 и 9,3%.

През периода 2010-2014 г. във всички статистически райони на страната, с изключение на Югозападния район, населението намалява.

Коефициентът на естествен прираст е отрицателен във всички райони. Най-високи стойности се наблюдават в Северозападния район (-11,5‰) и Северния централен район (-8,7‰), а най-ниски са в област София-столица (-3,6‰).

От 2010 до 2014 г. разликата между броя на заселилите се и изселилите се лица (миграционният прираст) е отрицателен, с изключение на Югозападния район. Най-голямо е намалението в броя на населението, дължащо се на миграцията в Северозападния и в Северния централен район. В другите райони намалението е незначително.

По отношение на възрастовата структура на населението, най-висок е относителният дял на населението в трудоспособна възраст в Югозападния район (63,6%), Североизточния (61,8%) и Южния централен район (61,2%). Най-нисък е в Северозападния район с 56,6%.

Районите с най-силно застаряващо население са Северозападния и Северния централен район. Населението в надтрудоспособна възраст в тези райони е съответно

29,2 и 26,7%. Най-малък е относителният дял в Югозападния район. В останалите три района на планиране относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст е по-малък от този в страната.

Коефициентите на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г., които отразяват промяната във възрастовата структура на населението в показват, че те имат най-високи стойности в Северозападния и Северния централен райони. Най-ниски са в Югозападния и Североизточния райони.

Прогнозата за очаквания брой на населението показва, че и при трите варианта на прогнозата населението във всички райони ще намалее. Най-голямо намаление се очаква в Северозападния и Северния централен район съответно с повече от 19 и повече от 12%. Значително намаление се очаква и в Южния централен район. Най-малки са прогнозните стойности в Югозападния район.

Разглеждано по статистически райони (райони на планиране) в най-благоприятна ситуация от демографска гледна точка е Югозападният район, което се дължи на включването в него на област София-столица. Столицата съсредоточава голям ресурс от хора предимно във възрастовата група под 15 г. и от вътрешността на страната, чрез предоставянето на работни места и възможност за реализация.

Най-неблагоприятна и тревожна е демографската ситуация в Северозападния и Северния централен райони.

Демографско развитие на населението в България

Въведение

Съвременното демографско състояние на България се характеризира с висока смъртност, ниска раждаемост и застаряващо население. Намалението в раждаемостта и смъртността се свързва с т.нар. *демографски преход*[41].

[41] *Демографският преход* е процес, при който при който от високи равнища на раждаемост и смъртност се преминава към ниски равнища на раждаемост и смъртност. Намалението в равнищата на смъртност, а оттам и увеличението в продължителността на живота, като и намалението в раждаемостта води

Към настоящия момент България се намира на петия етап на демографския преход, за който е характерно превишение на коефициентите на смъртност над тези на раждаемост, което е и причина за отрицателния естествен прираст в страната.

Коефициентите на смъртност в България са едни от най-високите в Европа. Те са резултат от една страна на влошената възрастова структура на населението, а именно на увеличението в дела на старите хора сред населението и от друга – на неефективната и дълго реформираща се система на здравеопазване, начина на живот и поведенчески фактори (липса на физическа активност, тютюнопушене, употреба на алкохол, нездравословно хранене и др.).

Ниската раждаемост е характерна за всички развити страни, включително и България. За България в частност, тя е резултат от две основни причини сред цялото население: икономически, свързани с финансовата издръжка на децата и от биологични, свързани с повишаващата се възраст на раждане на дете при жените.

Ниската раждаемост и високата смъртност са едни от факторите за намаление на населението. Друг, не по-малко важен фактор, е външната миграция. Не са налични точни данни за броя мигриралите лица след 1989 г. у нас. Причината за това е, че Националният статистически институт (НСИ) отчита единствено лицата, които са променили официално своето местоживеене. Той не отчита лицата, които постоянно живеят в чужбина без да променят постоянното си местожителство и така общият брой на мигриралите лица е значително подценен. Въпреки това, според някои оценки за броя на мигриралите лица, след 1989 г. техният брой е близо 1,8 милиона. Това са основно хора в трудоспособна възраст.

до остаряване на населението, т.е. до увеличение в броя на населението в старите възрасти и намалението му в младите (детските) възрасти.

Външната миграция оказва негативно влияние не само върху броя на населението в страната, но и върху възрастовата структура и структурата по образование и придобита квалификация.

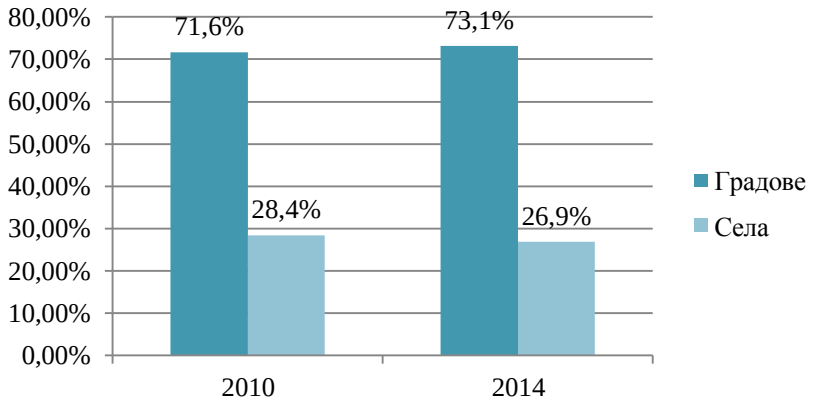
Демографското състояние на населението като цяло се отразява върху различни аспекти на социално-икономическият живот, свързани с пазара на труда, пенсионната и социалната система.

Броят на населението, структурата по пол, естествения и миграционния прираст, имат пряко отношение върху пазара на труда. Промяната в тези основни показатели води до промяна в съотношението на броя на населението в подтрудоспособна, трудоспособна и надтрудоспособна възраст.

Общ брой на населението

През периода 2010-2014 г. населението в България към 31.12. намалява от 7 504 868 на 7 202 198 или с 302 670 души.

Над 70% от населението в България живее в градовете. От 2010 до 2014 г. относителният дял на населението в градовете се увеличава от 71,6 на 73,1% или с 1,5 процентни пункта. В същото време населението в селата намалява от 28,4 на 26,9%.

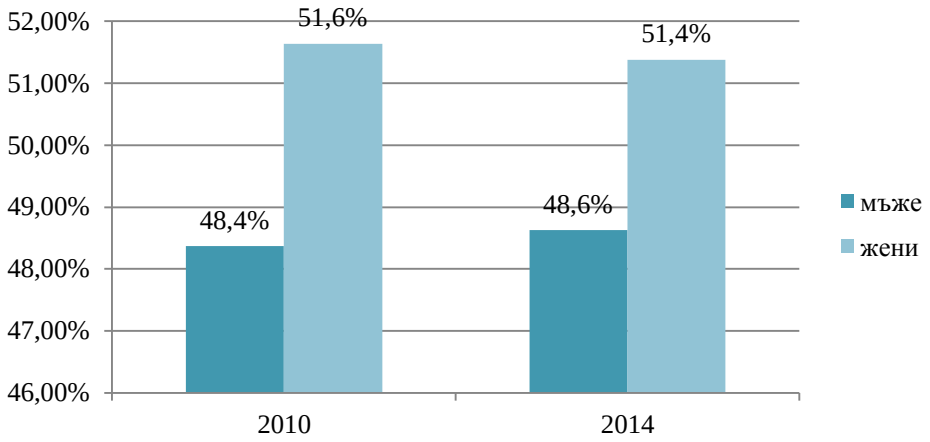
Фигура 1. Относителен дял на населението в България по местоживеене през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Относителният дял на жените е по-висок от този на мъжете през периода 2010-2014 г. От 51,6% през 2010 г. той намалява незначително до 51,4%, като в същото време се увеличава този на мъжете.

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст[42] на 1000 души от населението е отрицателен през разглеждания период. От 2010 до 2014 г. той се увеличава от - 4,6 на - 5,7 промила.

Фигура 2. Относителен дял на населението по пол в България през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Отрицателният коефициент на естествен прираст се увеличава, както в градовете, така и в селата. По-голямо е увеличението в градовете – почти два пъти. Независимо от това, отрицателният коефициент на естествен прираст в селата е в пъти по-висок от този в градовете. През 2010 г. коефициентът на естествен прираст в селата е близо 8 пъти по-висок от този в градовете. В следствие на по-голямото увеличение в градовете и през 2014 г. тази разлика намалява на малко повече от 4 пъти.

[42] Коефициентът на естествен прираст преставлява отношение на разликата между броя на живородените деца и броя на умрелите лица през годината към средногодишното население през годината на 1000 души

Таблица 2. Коефициент на естествен прираст в България по местоживеене през периода 2010-2014 г.

Местоживеене	Естествен прираст (‰)	
	2010 г.	2014 г.
общо	-4,6	-5,7
град	-1,6	-3,1
село	-12,1	-12,9

Източник: НСИ

Отрицателният коефициент на естествен прираст се дължи на по-високата смъртност сред населението, в сравнение с раждаемостта. В таблицата са представени коефициентите на раждаемост и смъртност в цялата страна и по местоживеене.

От 2010 до 2014 г. коефициентите на раждаемост в страната и в градовете намаляват. Коефициентите на раждаемост в селата са по-ниски от тези в градовете и слабо се увеличават през наблюдавания период. В същото време коефициентите на смъртност са по-високи от тези на раждаемост и се увеличават, както в страната, така и по местоживеене. Най-високи коефициенти на смъртност се наблюдават в селата.

Таблица 3. Коефициенти на раждаемост и смъртност в България по местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰)

Коефициенти	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Коефициент на раждаемост	10,0	10,6	8,6	9,4	9,6	8,7
Коефициент на смъртност	14,6	12,2	20,7	15,1	12,7	21,6

Източник: НСИ

Механично движение на населението

Данните на Националния статистически институт (НСИ) за механичното движение на населението (миграциите) от 2007 г. включват вътрешната и външната миграция.

Механичният прираст на населението в България през периода 2010-2014 г. е отрицателен, но намалява от -24190 на -2112 души или с 22078 души. Намалението се дължи на намалението в градовете и селата и предимно на по-голямото намаление в селата, където през 2014 г. прирастът е положителен.

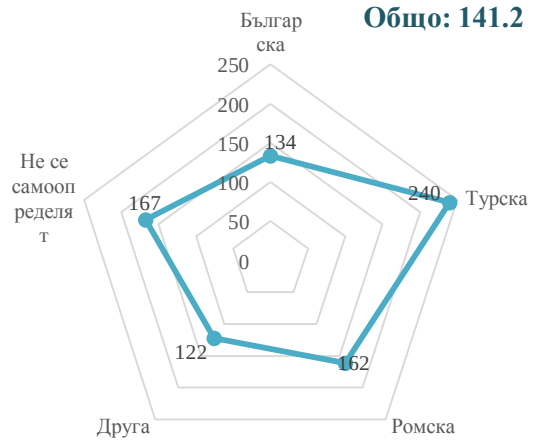
Таблица 4. Механичен прираст на населението в България по местоживеене през периода 2010-2014 г.

Местоживеене	Механичен прираст (брой)	
	2010 г.	2014 г.
общо	-24 190	-2112
град	-17 463	-7891
село	-6 727	5779

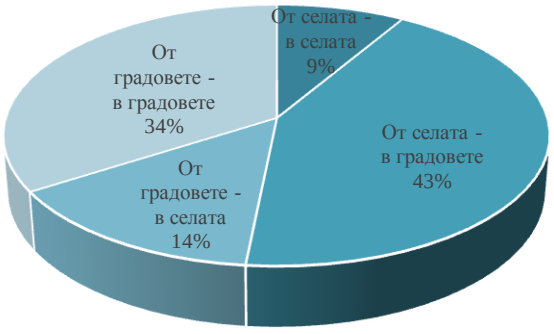
Източник: НСИ

Трудова миграция

Според данни от преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 г. на НСИ, интензитетът на всекидневните трудови пътувания се е увеличил от 126,5 всекидневни трудови мигранти на 1000 заети лица през 2001 г. до 141,2 през 2011 г. Въпреки, че все още основният ежедневен миграционен поток е от селата към градовете (43%), в структурата на направленията на трудовата миграция се наблюдава устойчива тенденция на намаление на този вид миграция и увеличение на миграцията от градове към градове. От отговорилите по етническа принадлежност, се наблюдава значително по-висок интензитет на трудова мобилност от турски произход.

Фигура 3. Структура на трудовата миграция по пол и възраст.

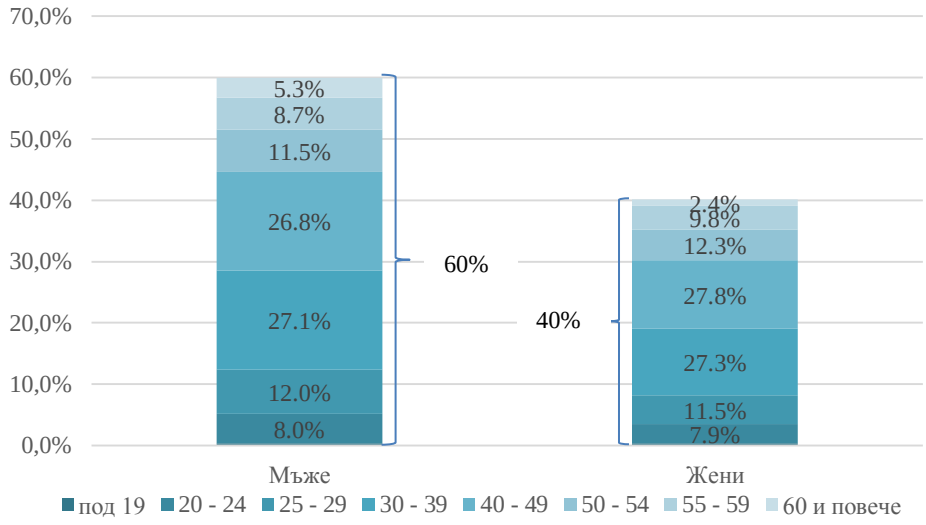

Източник: НСИ, Преброяване на населението от 2011 г.

Фигура 4. Структура на трудовата миграция по пол и възраст.

По възрастов признак се наблюдава отрицателна връзка между възрастта и интензитета на трудова миграция. Най-много пътуват лицата между 15 и 19 години, а най-малко – тези над 60 години. Наблюдава се обаче известна разлика между селата и градовете, където в градовете интензитетът на трудова миграция има два пика – във възрастовата група между 20 и 29 години и между 40 и 49 години, докато в селата се наблюдава плавно намаление на интензитета на пътуванията от 20-29 г. нататък до края на активния трудов живот.

По полов признак, няма съществени разлики във възрастовата структура. Единствената разлика е в трудовата миграция между 40 и 59 години, когато активността на жените като дял в общия брой мигриращи от съответния пол е с около 1 пр.п. по-висока от тази на мъжете. Като цяло, обаче повече мъже извършват трудова миграция (около 60% от всички мигранти), но делът на жените се увеличава бавно, но устойчиво.

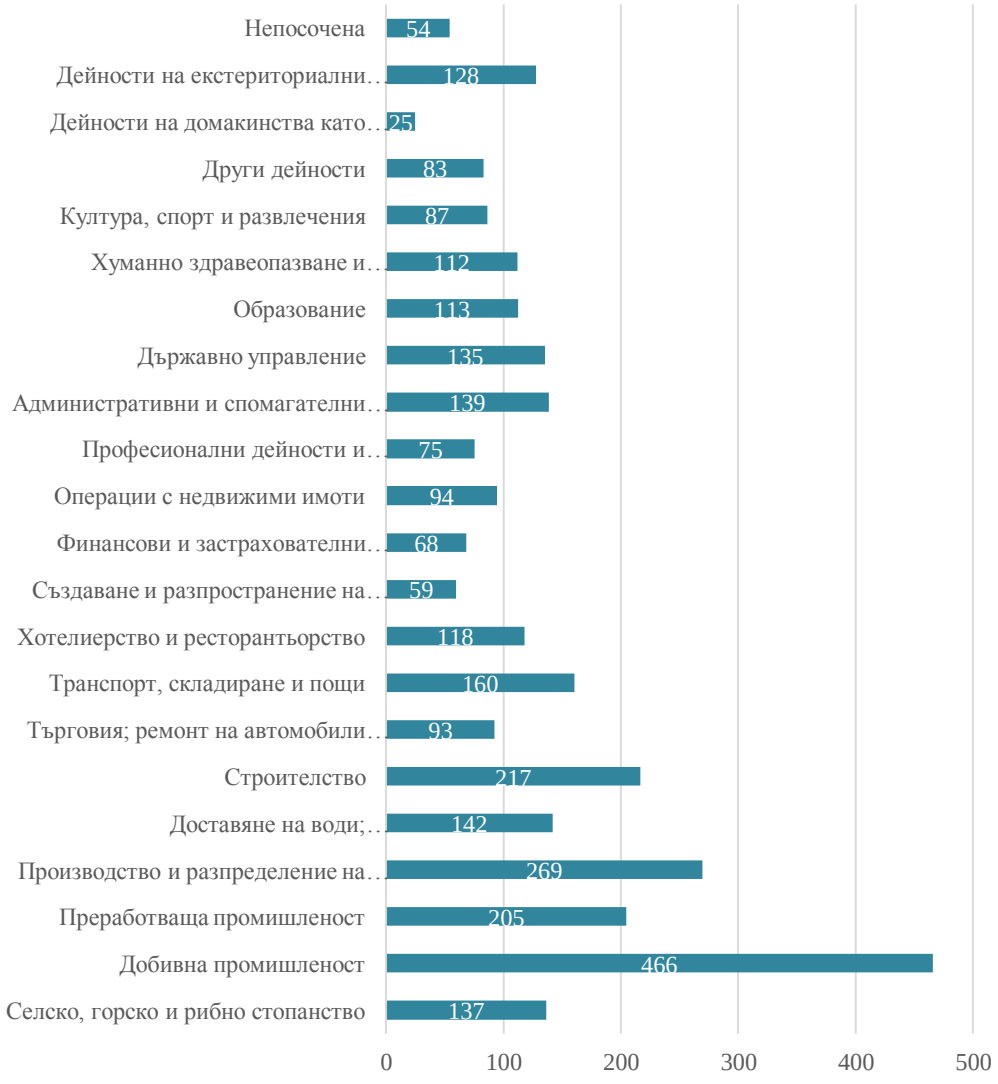

Източник: НСИ, Преброяване на населението от 2011 г.

Фигура 5. Структура на трудовата миграция по пол и възраст.

Според придобитата образователна степен, в течение на годините настъпва значителна структурна промяна. Данните от преброяването от 2001 г. показват значително увеличение на дела на трудовите мигранти със средно и висше образование, за сметка на

основното и по-ниско образование. Тази тенденция се задълбочава и, по данни от преброяването към 2011 г., близо 60% от пътуващите до и от работа са със средно образование, а близо ¼ - с висше. Делът на трудовите мигранти с основно и по-ниско образование е едва 15,6%. Интензитетът на трудова миграция по образователни степени обаче е най-висок при основното образование, където средно 192 от 1 000 заети извършват трудова миграция.

Източник: НСИ, Преброяване на населението от 2011 г.

Фигура 6. Интензитет на трудовата миграция (на 1000 заети) по икономически сектори.

Според икономическия сектор, в който работят лицата, извършващи трудова миграция, съпоставени спрямо заетите в сектора, най-много мигранти има в добивната промишленост. В останалите промишлени дейности, включително и строителството, също има тенденция за привличане на повече работници и служители от други общини. В услугите като цяло има по-слаба миграция, като тя е по-значителна единствено в транспорта и съобщенията, държавното управление, административните и спомагателни дейности и хотелиерството и ресторантьорството.

По отношение на интензитета на трудова мобилност по професии, очаквано той е най-висок за заетите във въоръжените сили на страната, но извън това той отговаря на интензитета, който се наблюдава по икономически сектори. При монтажистите и машинните оператори и квалифицирани работници, които се наемат основно в промишлеността, има най-висок дял на заетите, които извършват пътувания до и от работа.

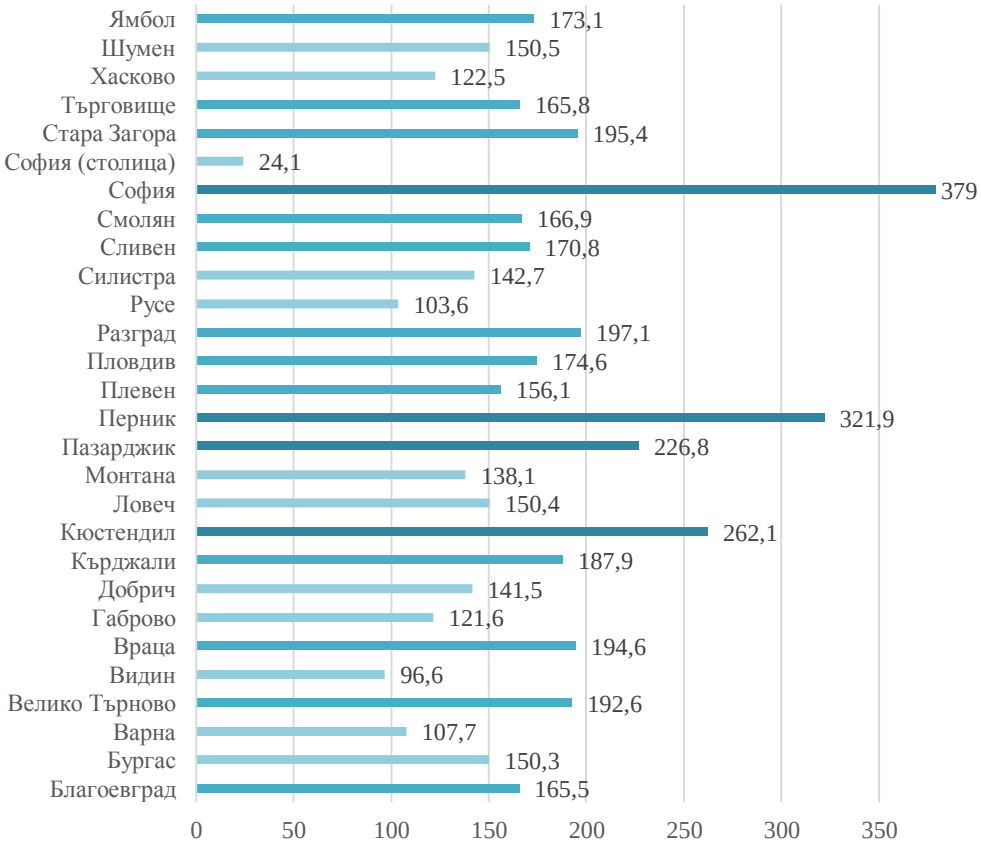

Източник: НСИ, Преброяването на населението от 2011 г.

Фигура 7. Интензитет на трудовата миграция (на 1000 заети) по професии.

Най-често трудовата миграция се извършва с автобус или микробус (в 47,2% от случаите), следвана от лек автомобил (38,1%). С влак пътуват едва 5,4% от случаите, а други 7,5% не извършват пътувания ежедневно.

По области, най-голяма миграция се наблюдава в съседните на най-развитите градове области – например от Софийска област, Перник и Кюстендил към София-град, от Сливен към Бургас, от Пазарджик към Пловдив и други.

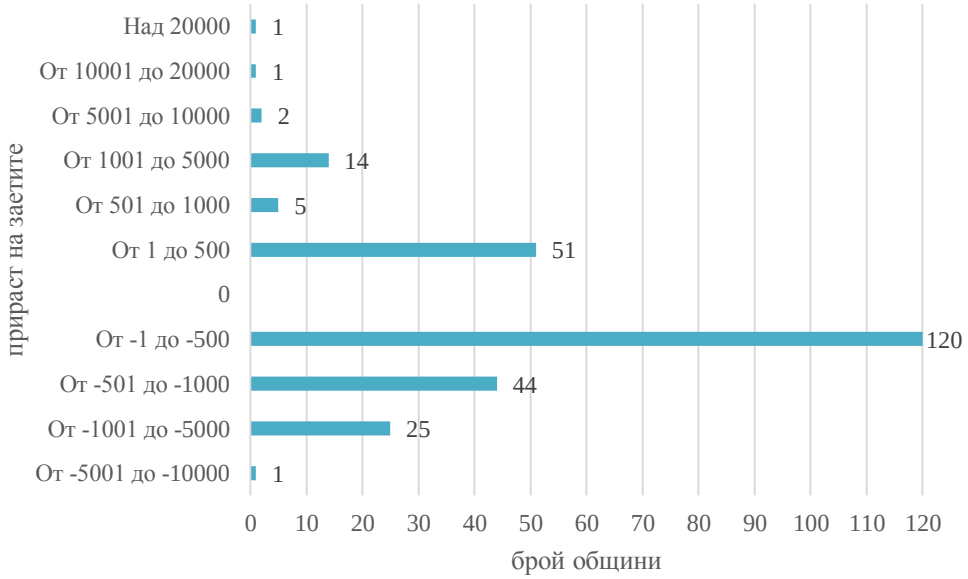
Източник: НСИ, Преброяване на населението от 2011 г.

Фигура 8. Интензитет на трудовата миграция по области.

Най-често пътуванията са в рамките на една и съща област, като процентът на пътуващите извън областта от общия брой трудови мигранти е около и малко над 10% в областите на най-големите градове без столицата – Пловдив, Бургас, Варна, Благоевград,

Русе и Стара Загора. Най-голяма трудова миграция извън областта има в Перник, София, София (столица), Сливен, Смолян, Хасково и Ямбол. Най-голям принос към заетостта в резултат на трудова миграция има в София-град (с над 42 хил.), като тя идва основно от Софийска област и Перник. Заетост привличат и другите най-големи градове – Пловдив, Бургас, Варна и Стара Загора. Обратно, най-много работна сила извън техните области осигуряват Софийска област, Перник, Пазарджик, Кюстендил, Монтана и Сливен.

Като цяло, както е видно от графиката по-долу, разпределението на прираста на заетостта по 264-те общини на България е относително равномерно, като малко по-малко в половината от тях има изтичане на между 1 и 500 заети, които се приливат относително равномерно по други общини. Прираст на заетостта от над 10 000 лица има само в 2 общини (София-град и Пловдив), а намаление от повече от 5 000 лица има само в 1 община (Перник).

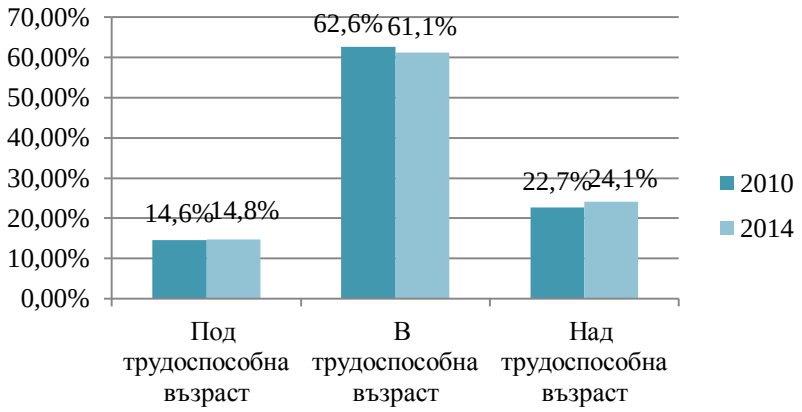
Източник: НСИ, Преброяване на населението от 2011 г.

Фигура 9. Разпределение на прираста на заетите по общини.

Възрастова структура на населението[43]

Най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст[44] в България – над 60% и намалява през периода с близо 1,5 процентни пункта. След населението в трудоспособна възраст, най-висок е делът на населението в надтрудоспособна възраст, като от 2010 до 2014 г. той се увеличава от 22,7 на 24,1%.

Населението в подтрудоспособна възраст има най-малък относителен дял – малко над 14,5%, като неговия брой спрямо този на цялото население слабо се увеличава през разглеждания период.

Фигура 10. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете е по-висок от този в селата. През 2010 г. разликата възлиза на близо 10 процентни пункта. През 2014 г. относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете намалява от 65,7

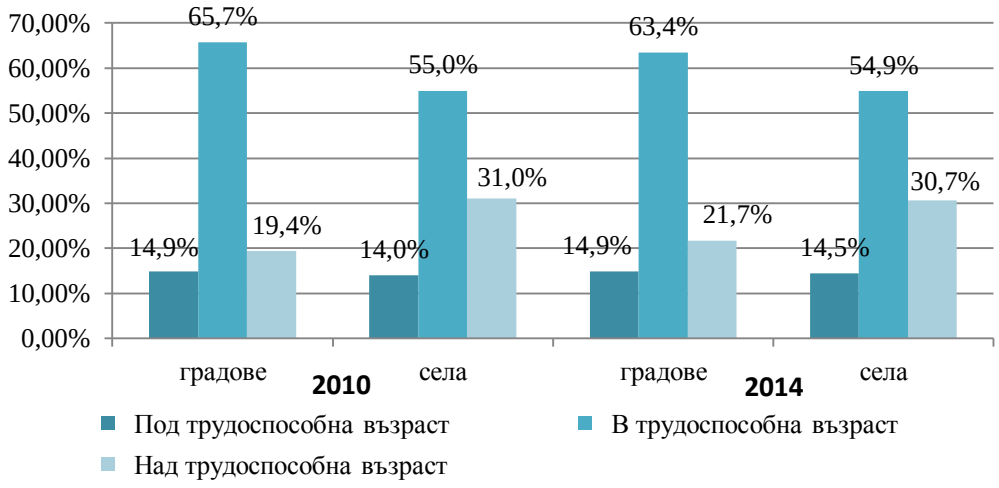
[43] Възрастовата структура ще бъде разгледана по основни възрастови групи, а именно – населението в подтрудоспособна, трудоспособна и надтрудоспособна възраст.

[44] През 2010 г. населението в трудоспособна възраст включва мъжете на възраст от 16 до 63 години и жените от 16 до навършени 60 г. Данните за 2014 г. включват като население в трудоспособна възраст жените на възраст 60 години и 8 месеца, и мъжете на възраст 63 години и 8 месеца

на 63,4% или с повече от 2 процентни пункта, докато този в селата остава почти непроменен и като следствие разликата намалява на 8,6 процентни пункта.

Населението в надтрудоспособна възраст е втората по големина възрастова група сред населението в градовете и селата. През 2010 г. тя обхваща 19,4% от населението в градовете и 30,1% от населението в селата (или разликата е 11,6 процентни пункта). През разглеждания период, основно поради намалението в относителния дял на населението в трудоспособна възраст, се увеличава делът на хората в надтрудоспособна възраст в градовете. През 2014 г. относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в селата слабо намалява, но значителната разлика между градовете и селата се запазва и възлиза на 9,0 процентни пункта.

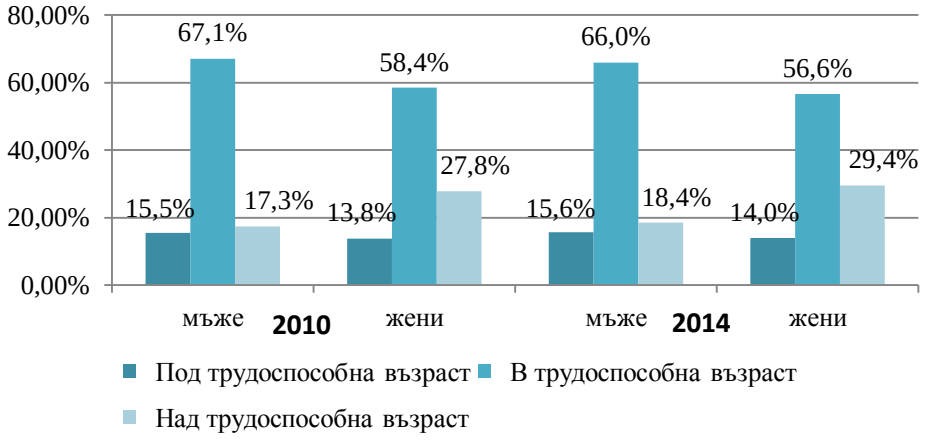
Както и в цялата страна, в градовете и селата най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст. Различията по местоживеене не са големи. През 2010 г. делът на населението в подтрудоспособна възраст в градовете е малко по-висок от този в селата – съответно 14,9 и 14,0%. През следващите пет години той не се променя в градовете, докато в селата слабо се увеличава.

Фигура 11. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи и местоживеене през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Разглеждано по пол, относителният дял на мъжете в трудоспособна възраст е по-висок от този на жените. Причината за тези различия е по-ниската възраст за пенсиониране на жените. През периода 2010-2014 г. относителният дял на мъжете и жените в трудоспособна възраст намалява съответно от 67,1 на 66,0% при мъжете, и от 58,4 на 56,9% при жените. В надтрудоспособна възраст относителният дял на жените е значително по-висок от този на мъжете от една страна поради по-ниската възраст за пенсиониране на жените и от друга, поради по-високата смъртност на мъжете. От 2010 до 2014 г. относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст и при двата пола се увеличава, като едновременно с това се увеличава и различието между тях. През 2010 г. относителният дял на мъжете е 17,3%, а този на жените – 27,8% или разликата възлиза на 10,5 процентни пункта. През 2014 г. относителният дял на мъжете в тази възрастова група се увеличава на 18,4%, а този на жените на 29,4%. Разликата между двата пола се увеличава на 11,1 процентни пункта.

Фигура 12. Относителен дял на населението в България по основни възрастови групи и пол през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Други демографски показатели

Намалението на раждаемостта, увеличението в смъртността и външната миграция оказват негативно влияние върху броя и възрастовата структура на населението. То се

изразява в намаление на общия брой на населението, намаление в относителния дял на населението във възрастовата група под 15 г. и увеличението му във възрастовата група над 65 г. Увеличението в продължителността на живота и ниската раждаемост водят до остаряване на населението. Коефициентите на възрастова зависимост и на възрастова зависимост по отношение на старите възрасти отразяват именно промяната във възрастовата структура.

През периода 2010-2014 г. коефициентът на възрастова зависимост[45] се увеличава от 46 на 51,2% или с 5,2 процентни пункта. Увеличението през разглеждания период се дължи предимно на увеличението в броя на населението на възраст над 65 години. Коефициентът на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. също се увеличава – от 25,9 на 30,2% или с 4,3 процентни пункта, като причина за увеличението отново е увеличението в броя на населението във възрастовата група над 65 г.

Таблица 5. Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в България през периода 2010-2014 г.

Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
2010 г.	**2014 г.**	**2010 г.**	**2014 г.**
46,0	51,2	25,9	30,2

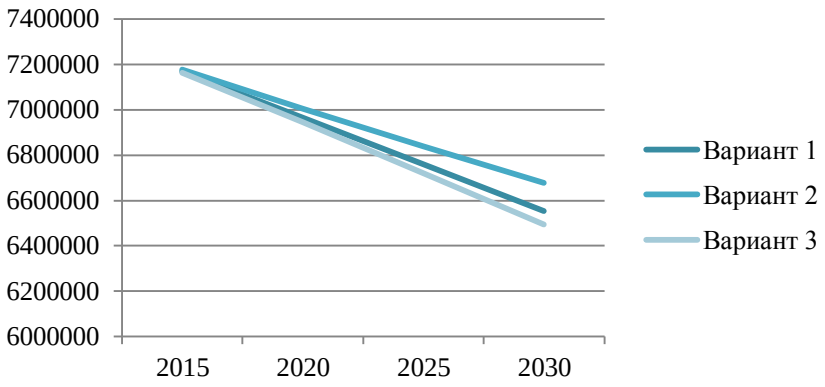
Източник: НСИ

[45] Коефициентът на възрастова зависимост е отношението на броя на лицата на възраст под 15 години и тези на възраст над 65 години към 100 лица във възрастовата група 15-64 години, докато този на възрастова зависимост по отношение на старите възрасти е отношение на населението на възраст над 65 години към 100 лица на възраст между 15 и 64 години.

Прогноза за населението в България за периода 2015-2030 г.

Източникът на прогнозните данни е последната разработена прогноза за населението в България от НСИ, актуализирана през 2014 г[46].

Трите варианта на прогнозата за населението в България показват намаление в очаквания брой. Оптимистичният вариант (вариант 2) показва намаление в броя на населението през прогнозния период с близо 7%[47]. Според първия вариант на прогнозата населението се очаква да намалее с повече от 8,5%, а според третия вариант - с 9,3%.

Фигура 13. Прогноза за броя на населението в България за периода 2015-2030 г.

Източник: НСИ

Прогнозата за населението по пол показва, че през прогнозния период се очаква по-голямо намаление в броя на жените, в сравнение с този на мъжете. Според оптимистичния вариант на прогнозата, броят на мъжете ще намалее с 6,5% през 2030 г. спрямо този през

[46] Прогнозата е разработена в три варианта (сценария). **Първият вариант** на прогнозата (*реалистичен вариант*) е разработен съобразно нормативните изисквания на Европейския съюз за демографско и социално-икономическо развитие на страните- членки. **Вторият вариант** на прогнозата (*оптимистичен вариант*) е разработен при предположение за благоприятни социално-икономически условия в страната в бъдеще. **Третият вариант** на прогнозата (*песимистичен вариант*) е разработен при предположение за неблагоприятни социално-икономически условия в страната.

Разработената от НСИ прогноза е с хоризонт до 2070 г. Дължината на прогнозния период в доклада е ограничен до 2030 г.

[47] Представлява темп на прираст, изчислен като отношение на броя на населението през 2030 г. към това през 2015 г. в процент минус 100 процента

2015 г. Според другите два сценария на прогнозата, броят на мъжете ще намалее в границите от над 8 до 9,1%. Броят на жените, според втория вариант на прогнозата, се очаква да намалее с 7,4%. По-голямо намаление се очаква според другите два варианта – с 8,9 според реалистичния вариант и с 9,6% според песимистичния вариант.

Таблица 6. Прогноза за броя на населението в България по пол през периода 2015-2030 .г

Пол	Години				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Мъже					
Вариант 1	3485718	3388290	3291815	3198425	-8,2%
Вариант 2	3491148	3409130	3333511	3263246	-6,5%
Вариант 3	3483135	3378162	3271309	3166164	-9,1%
Жени					
Вариант 1	3682291	3578317	3468230	3356359	-8,9%
Вариант 2	3687195	3597148	3505664	3414406	-7,4%
Вариант 3	3679930	3569219	3449931	3327807	-9,6%

Източник: НСИ

Прогноза за коефициентите на зависимост

На основата на прогнозираните данни за броя на населението по възраст е разработена и прогноза по отношение на коефициентите на зависимост и коефициентите на зависимост сред населението във възрастовата група над 65 г. Коефициентът на възрастова зависимост, според трите варианта на прогнозата, се очаква да се увеличи през прогнозния период. Най-голямо увеличение се очаква при втория вариант на прогнозата, предполагащ благоприятни социално-икономически условия в страната. Увеличението в коефициентите на възрастова зависимост може да се обясни с очаквано намаление в броя на населението на възраст 15-64 години и увеличението в броя на населението в „зависимите възрасти”, а именно на тези под 15 години и над 65 – годишна възраст.

Подобни тенденции се очакват и по отношение на коефициента на зависимост във възрастовата група над 65 г. Най-голямо увеличение се очаква при втория вариант на прогнозата, а най-малко – при третия вариант.

Таблица 7. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в България през периода 2015-2030 г.

Варианти на прогнозата	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Вариант 1	52,3	56,5	58,1	59,0	31,2	34,5	37,0	38,9
Вариант 2	52,4	57,1	59,6	61,4	31,4	35,0	38,2	40,9
Вариант 3	52,2	56,1	57,5	57,9	31,2	34,2	36,4	37,9

Източник: НСИ

Демографско развитие на населението по райони на планиране[48]

Демографското състояние на населението в отделните райони на планиране следват най-общо тенденциите, които се наблюдават в цялата страната. Независимо от това, съществува значителна хетерогенност между отделните райони и областите в тях.

През 2014 г. най-голям е броят на населението в Югозападния район като относителният му дял спрямо цялото население в страната е 29,5%, а най-малък в Северозападния и Северния централен райони съответно с 11,1 и 11,5%.

След Югозападния район най-голям е броя на населението в Южния централен район (20,1%), следван от Югоизточния район (15%) и Североизточния район (13,2%). Най-малък е относителният дял на населението в Северозападния район (11,1%) и Северния централен район (11,5%).

През периода 2010-2014 г. единствено в Югозападния район населението се увеличава. Увеличението е с 11657 души като положителен прираст се наблюдава само в област София (столица). В останалите пет района населението намалява през периода. То е най-голямо в Северозападния и Северния централен райони, съответно с 89769 и 76349 души.

[48] Подробно демографското състояние по статистически райони и области е представено в Приложение

Над 60% от населението във всички райони живее в градовете и през разглеждания период се наблюдава увеличение в относителния му дял. През 2014 г. той е най-висок в Югозападния район и възлиза на 83,7%.

Естественият прираст на населението във всички райони на планиране е отрицателен в следствие на по-високата смъртност в сравнение с раждаемостта.

Коефициентите на раждаемост намаляват през разглеждания период във всички райони. През 2014 г. те са най-ниски в Северозападния и Северния централен райони – 8,3‰ при 9,4‰ за цялата страна. Най-висока е раждаемостта в Югоизточния и Югозападния райони съответно с 10,3 и 9,8‰.

От 2010 до 2014 г. коефициентите за смъртност се увеличават във всички райони. През 2014 г. най-висока е смъртността в Северозападния и Северния централен райони с 19,8 и 17‰ при 15,1‰ в страната. Най-ниска е в Югозападния район (13,4‰).

Най-високи (отрицателни) са стойностите на коефициента на естествен прираст в Северозападния район, където той е повече от два пъти по-висок от този в страната и се дължи предимно на значително по-високите му стойности в селата. През 2014 г. коефициентът на естествен прираст в градовете на района е - 6,2‰, докато в селата е -20,8‰ при стойност за страната -5,7‰. Основна причина за тези различия е изключително високата смъртност в селата на Северозападния район.

По-висок в сравнение с цялата страна е отрицателният коефициент на естествен прираст и в Северния централен район. В другите райони неговите стойности са по-ниски от този в страната, като най-нисък е коефициентът в Югозападния район.

Заедно с негативния естествен прираст, друга причина за намаление на населението в отделните райони са миграциите. През 2014 г. с изключение на Югозападния район, във всички други райони на страната механичният прираст е отрицателен. В сравнение с 2010 г., обаче, той значително намалява. Най-голямо е намалението в броя на населението, дължащо се на миграциите, в Северозападния и Северния централен райони.

Отрицателният миграционен прираст по райони е в следствие на външната и вътрешната миграция. Интересно е да се отбележи, че през 2014 г. отрицателният прираст се дължи на превеса на броя на изселилите се лица над този на заселилите се в градовете. В селата на всички райони механичният прираст е положителен.

Както в цялата страна, най-висок е относителният дял на населението в трудоспособна възраст във всички райони на планиране. В три от районите – Югозападен, Североизточен и Южен централен неговият дял е по-висок от този в страната. Най-малък е относителният дял на населението в трудоспособна възраст в Северозападния район. През периода 2010-2014 г. относителният дял на населението в тази възрастова група намалява във всички райони.

След населението в трудоспособна възраст най-висок е относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст във всички райони и се увеличава през периода. В следствие на влошената възрастова структура, водеща до остаряване на населението, най-голям е относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в Северозападния район (29,2%) и Северния централен район (26,7%) при относителен дял за цялата страна 24,1%. Най-нисък е относителният дял в Югозападния район – 22,1%. В останалите три района той е по-нисък от този в страната.

През периода 2010-2014 г. относителните дялове на населението в подтрудоспособна възраст почти не се променят. В следствие на по-високата раждаемост в Югоизточния и Североизточния райони относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст е най-голям в сравнение с останалите райони и възлиза на съответно 16,4 и 15,5%. Най-малък е относителният дял в тази възрастова група в Северния централен район – 13,5%.

Съществени са различията в броя на населението по основни възрастови групи в градовете и селата на отделните райони. По-висок е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст в градовете на Северозападния, Югозападния и Южния централен райони. Значителни са различията в дела на населението в трудоспособна

възраст между градовете и селата като по-висок е този в градовете. Най-голямо е различието в Северозападния район – с 13,1 процентни пункта.

През 2014 г. като следствие на силно застаряващото население най-голям е относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в Северозападния (29,2%) и Северния централен (26,7%) райони, което е съответно с 5,2 и 2,6 процентни пункта по-висок от този в страната. В останалите четири района делът на населението в тази възрастова група е по-малък в сравнение с този в цялата страна.

Между градовете и селата различията в относителните дялове на населението в надтрудоспособна възраст в отделните райони също са значителни, като по-голям е този в селата. Както в цялата страна, това се дължи на намалението в броя на населението в младите възрасти в селата, най-вече поради вътрешната и външната миграция. През 2014 г. във всички райони на планиране делът на населението в надтрудоспособна възраст е повече от 20% от населението. Най-висок е относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в градовете на Северозападния и Северния централен райони, а най-нисък в Югозападния и Североизточния райони. В селата на всички райони относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст е над 25%. Съществено по-висок дял се наблюдава в Северозападния район, където той възлиза на 38,3% и в Северния централен, съответно с 32,2%.

Различия между отделните райони, макар и не така значителни, се наблюдават и между градовете и селата в броя на населението в подтрудоспособна възраст. В някои от районите (Североизточен, Северен централен и Югоизточен) в следствие на по-високата раждаемост, относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст е по-голям в селата в сравнение с градовете. В градовете най-голям е делът на населението в подтрудоспособна възраст в Югоизточния (16,1%), Южния централен (15,4%) и Североизточния (15,2%) райони, а най-малък – в Северния централен район (13,4%). В селата най-голям е относителният дял на населението в тази възрастова група в Югоизточния (17,1%) и в Североизточния (16,4%) райони, а най-малък – в Югозападния район – 13,1%.

Коефициентите на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. отразяват остаряването на населението и промяната във възрастовата структура в основните възрастови групи. През периода 2010-2014 г. те се увеличават във всички райони на страната. Като следствие от по-големия брой на населението предимно във възрастовата група над 65 г. коефициентът на възрастова зависимост през 2014 г. е най-висок в Северозападния район – 61,3%, което е с 10,1 процентни пункта по-висок от този в страната. По-високи от този в страната са и коефициентите в Северния централен и Югоизточния райони. Поради по-младата структура на населението в Югозападния район коефициентът на възрастова зависимост е най-нисък. Коефициентът на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г., представляващ отношение на броя на населението на възраст над 65 години към това във възрастовата група 15-64 години, отново е най-висок в Северозападния район (40,2%), което е с 10 процентни пункта по-висок от този в страната. Коефициентът на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район също е по-висок от този в страната. Във всички останали райони той е по-нисък в сравнение с цялата страна, като най-ниска е стойността му в Югозападния район.

Подобно на прогнозата за страната, броят на населението във всички райони на планиране се очаква да намалее. Според различните варианти на прогнозата най-голям темп на намаление спрямо първата година от прогнозирания период (2015 г.) се очаква в Северозападния и Северния централен райони съответно с над 19% и над 12%, последвано от Южния централен район, където броя на населението се очаква да намалее с между 8,8 и 11,2%. В Североизточния и Югоизточния райони очакваното намаление в броя на населението е по-малко от това в страната. Най-малко намаление до края на прогнозния период се очаква в Югозападния район.

В повечето райони в страната до 2030 г. се очаква по-голямо намаление в броя на жените в сравнение с този на мъжете. Според оптимистичния вариант на прогнозата единствено в Югозападния район се очаква броят на мъжете незначително да се увеличи.

В сравнение с останалите райони в страната най-благоприятна от демографска гледна точка е ситуацията в Югозападния район. Причина за това е столицата, която е включена като самостоятелна област. София (столица) е областта, в която през 2014 г. живее 62% от населението в района и 18,3% от населението в страната. В следствие на по-благоприятната възрастова структура на населението в сравнение с тази в страната, а именно по-големият дял на населението в младите възрасти и по-малкия дял на населението в надтрудоспособна възраст, коефициентите за смъртност са най-ниски, а тези на раждаемост са най-високи. Възможностите за повишаване степента на образование и квалификация, както и по-добрите възможности за намиране на работа и реализация привличат население и от вътрешността на страната, което обяснява положителния миграционен прираст. Освен в столицата, демографската ситуация в област Благоевград е също благоприятна в сравнение с другите области в района и в страната като цяло. Според прогнозите за очаквания брой на населението в този район се очаква най-малко намаление.

Най-неблагоприятна и в същото време тревожна е демографската ситуация в Северозападния и Северния централен райони в сравнение с другите райони в страната. В тези два района се наблюдава най-малък брой на населението, най-ниска раждаемост, най-висока смъртност, най-висок отрицателен коефициент на естествен прираст, силно застаряващо население и най-висок отрицателен миграционен прираст. Прогнозите за броя на населението до 2030 г. показват, че именно в тези райони намалението се очаква да бъде най-голямо.

Демографските показатели в останалите три района на планиране през периода имат сходни значения и тенденции, и са близки до тези в страната като цяло. Това са Североизточния, Югоизточния и Южния централен райони. Най-благоприятна е ситуацията в областите, в които областни центрове са големите градове в България, а именно – Пловдив, Варна и Бургас.

Глава 3. Образование и обучение

Ключови моменти/основни изводи

Наблюдението на работната сила на НСИ показва тенденция към постепенно подобряване на образователната структура на населението във възрастовата група 25 – 64 навършени години, като броят и делът на лицата с висше образование трайно нараства, а делът на лицата с основно и по-ниско образование намалява. През 2014 г. 54,1% от населението във възрастовата група 25 – 64 години притежава средно образование, като най-голям дял на завършили средно образование има във възрастова група 35-44 г. 64,4% от завършилите средно образование имат придобита професионална квалификация, като преобладаващата част (62,7%) от тях са мъже. Като дял от общия брой население във възрастовата група 25-64 г., притежаващите професионална квалификация са 34,8%. Най-голям дял на придобили професионална квалификация има във възрастова група 45-54 години. 27% от населението на възраст 25-64 г. притежава висше образование, с превес на жените - 60,9% от всички висшисти. Най-голям дял на притежаващи висше образование има във възрастовата група 35-44 години. Притежаващите основно образование са 14,8% във възрастовата група 25-64 г., от които 46,1% са жени. Притежаващите начално и по-ниско образование са 4,1% от населението на възраст 25-64 г., от които 54,9% са жени.

През учебната 2014/2015 г. в общообразователните училища учат 604 481 ученика, от които 43% учат в началния етап на основната образователна система, 35% са в прогимназиалния етап на основната образователна система, а 22% учат средно и средно специално образование. Налице е трайна тенденция към намаляване на броя на учениците в общообразователните училища след 2000 г. - този брой е намалял с 30,3% за периода 2000-2015 г.

През учебната 2014/2015 г. в професионални училища учат 141 035 ученика. Професионалните гимназии са разположени предимно в областните административни

центрове и в по-големите общини, където е концентриран по-голям брой ученици. По данни на Евростат, България е сред страните от ЕС с най-висок дял на младите хора във възрастовата група 15-24 години, които не са заети и не са включени в образование и обучение – през 2014 г. този показател е 20,2%, при средно 12,5% за ЕС (28).

През последните петнадесет години се забелязват няколко важни от гледна точка на трудовия пазар тенденции в българското висше образование. Трайно нараства броят на записаните студенти, въпреки демографската тенденция на намаляващ брой на младежите във възрастовата група 19-23 г. През 2000г. процентът на записаните във висши училища е едва 26% от населението между 19-23г., докато през 2015г. този процент нараства до 44,2%. През учебната 2014/2015 г. обучаващите се в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър“, „бакалавър“, „магистър“, „доктор“ са 278 953 лица. 84,7% от студентите се обучават в държавни висши училища.

Увеличава се броя и на завършващите между 2000г-2014г. с 35.7%, което поражда опасения от масовизация на висшето образование за сметка на качеството. Общият дял на населението между 25-64 години със завършена степен на висше образование се увеличава от 23,2% през 2010 г. до 27% през 2014г, но остава далеч от заложените в Стратегията за развитие на висшето образование в Република България 36% до 2020г.

Разпределението според квалификационната степен показва най-висок относителен дял на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър - 61,5%, следвани от обучаващи се за ОКС магистър - 30,7%, ОКС професионален бакалавър – 5,5% и ОНС доктор - 2,4%. Наблюдава се известна концентрация на студенти в някои тесни области на образованието, като в четирите най-предпочитани направления се обучават 55,3% от студентите. Най-популярна е област „Стопански науки и администрация”, като относителният дял на обучаващи се е 23%. 13,1% от записаните студенти се обучават в „Технически науки и технически професии”, 10,5% в „Науки за обществото и човешкото поведение” и 8,7% в „Здравеопазване”. Наблюдава тенденция към увеличаване на броя на студентите и при

направленията „Подготовка на учители и науки за образованието” и „Информатика”.

Според формата на обучение най-голям е процентът на обучаващи се в редовна форма на обучение - 69.4%, следвани от обучаващите се в задочна форма- 25.2%. Най-малко са обучаващите се дистанционно – 5.4%.

През 2014 г. общият брой на лицата, обучени в центрове за професионално обучение за придобиване на степен на професионална квалификация е 18 546 лица. Най-много обучени лица има в професионално направление „Приложна информатика” (19,7% от всички), следвани от професионални направления „Хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг” (11%), „Транспортни услуги” (7,7%) и „Фризьорски и козметични услуги” (7,4%).

През 2014 г. общият брой обучени лица по част от професия е 52 236 лица.Най-голям дял са обучените в професионално направление „Сигурност” с 11 314 обучени лица (21,7% дял), следвани от направление „Моторни превозни средства, кораби и въздухоплавателни средства” (19,2%), „Транспортни услуги” (8,7%) и „Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг” (5,7%).

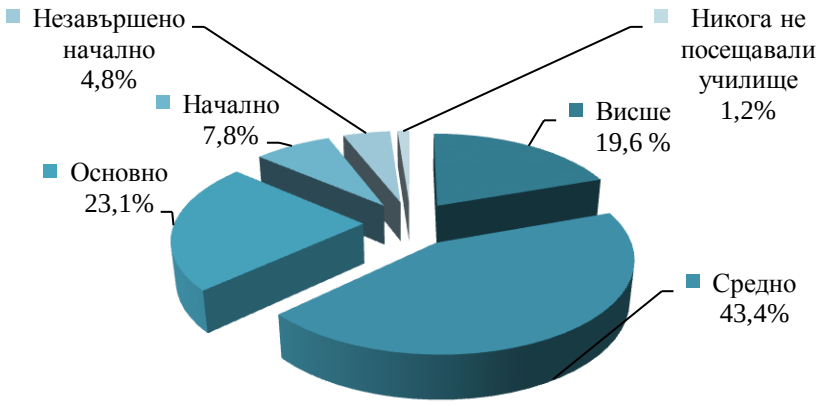
Все още в България обучението на работници и служители, провеждано от страна на работодателя, е слабо развито и е практика основно в големите предприятия. По ред причини малките и средни предприятия, особено тези в малките населени места и селските райони, рядко се ангажират с повишаване на квалификацията на персонала си.

По данни на НСИ за участие във формално образование и обучение или неформално обучение, през 2011г. 1 074 196 лица на възраст между 25г. и 64г. са участвали във формално образование и обучение или неформално обучение, което е 26% от общия брой в съответната възрастова група. Най-голям е делът на участвалите в съответните форми на обучение във възрастова група 35-54 г. (56% от всички взели участие), следвани от възрастова група 25-34 г. (29%) и възрастова група 55-64 г. (15%). 93% от общия брой участвали в съответните форми на обучение са заети лица, 3,8 % са безработни и 3,2% са икономически неактивни. 81,4% от участвалите във

формално образование и обучение или неформално обучение са с местоживеене в градовете.

Образователно равнище на населението по възрастови групи и степени на образование

По данни на НСИ за населението по населени места и степен на завършено образование[49], най-висок дял в образователната структура на населението на 7 и повече навършени години заема населението със завършено средно образование – 43,4%, или 2 990,4 хил.лица. На второ място като численост са лицата с основно образование – 1 591,3 хил., което представлява 23,1% от съответната съвкупност. Броят на лицата с висше образование е 1 348,7 хил. лица (19,6%). 1,2% от населението на 7 и повече навършени години, или 81 хил. лица са останали извън обхвата на образователната система и никога не са посещавали училище.

Източник: НСИ

Фигура 14. Структура на населението на 7 и повече завършени години по степен на завършено образование

Наблюдението на работната сила на НСИ[50] показва тенденция към постепенно подобряване на образователната структура на населението във възрастовата група 25 – 64 навършени години,

[49] НСИ, Преброяване на населението и жилищния фонд в Република България 2011 г.

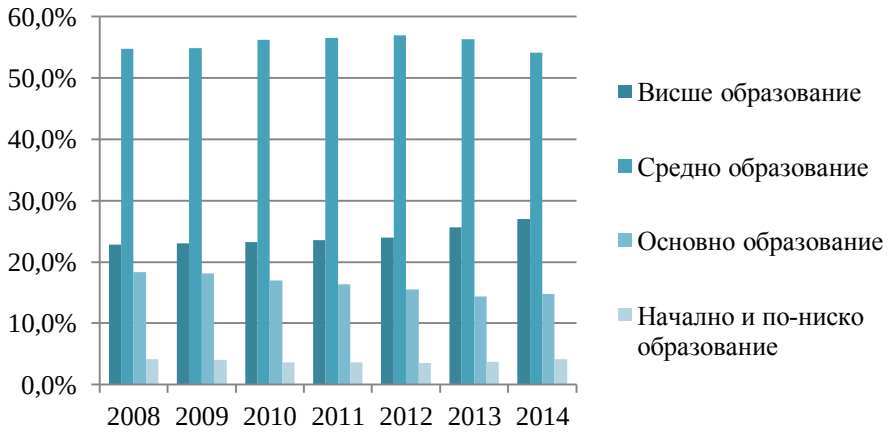
[50] "НСИ, Наблюдение на работната сила, Специфични показатели, изчислени на база наблюдението на работната сила през 2014 година"

като броят и делът на лицата с висше образование трайно нараства, а делът на лицата с основно и по-ниско образование намалява. Това е важна тенденция от гледна точка на пазара на труда, защото образованието, квалификацията, професията и специалността имат пряко и съществено влияние върху пригодността за заетост. Към 2014 г. най-голям е делът на притежаващите средно образование - 54,1% от населението в съответната възрастова група, или 2 195,9 хил. От тях 44,9% са жени и 55,1% мъже. Най-голям е броят (587 хил.) на завършилите средно образование във възрастовата група 35-44 години. 1 413,2 хил. или 64,4% от завършилите средно образование притежават придобита професионална квалификация, като от тях 62,7% са мъже. Като дял от общия брой население в съответната възрастова група, придобилите професионална квалификация са 34,8%. Най-голям е броят (394,4 хил.) на придобилите професионална квалификация във възрастова група 45-54 години.

Притежаващите висше образование са 1 096,2 хил. или 27% от населението в съответната възрастова група. Тенденцията през последните години е към трайно повишаване на този дял. Най-голям е броят (317,6 хил.) на притежаващите висше образование във възрастовата група 35-44 години.

Притежаващите основно образование са 601,8 хил. (14,8% от възрастовата група 25-64 години). 35,5% от тях са във възрастовата група 55-64 години.

Притежаващите начално и по-ниско образование са 165,6 хил. или 4,1% възрастовата група 25-64 години, в т.ч. 90,9 хил., или 54,9% жени. Най-голям дял (36,5%) от завършилите начално и по-ниско образование е съсредоточен във възрастовата група 25-34 години.

Източник: НСИ

Фигура 15. Структура на населението на 25-64 навършени години по степени на завършено образование

Участие във формално образование и обучение

Училищно образование

Достъпът до качествено образование и обучение е от съществено значение за пригодността за заетост и реализацията на трудовия пазар. По данни на НСИ за учащи по групи класове и форма на собственост[51], през учебната 2014/2015 г. в общообразователните училища учат 604 481 ученика, от които 43% учат в началния етап на основната образователна система, 35% са в прогимназиалния етап, а 22% учат средно и средно специално образование. Учениците в частни училища са едва 1,2% от общия брой. Тенденцията е към трайно намаление на броя учащи в общообразователните училища от 2000 г. насам (общо намаление от 30,3% за период от 15 години), като тази тенденция се обяснява основно с демографски фактори.

Професионално училищно образование

Според Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020г.[52], като цяло се търси по-тясно обвързване на професионалното образование с икономическите приоритети на общините и регионите. В малките общини и населени места професионалното обучение в по-голямата си част е съобразено със спецификата на местната икономика. В част от училищата обаче се запазва обучението по традиционни за училищата професии, въпреки разминаването между придобитата квалификация и възможността за реализация, което води до отлив от професионалното образование на немалка част от младите хора. Отново според същата стратегия, в последните години стремежът на ръководствата на училищата да привличат повече ученици за получаване на по-голям делегиран бюджет води до приемането на ученици с нисък успех в „елитни” училища и от друга страна, до нулев прием по стратегически важни за страната професии с втора степен на професионална квалификация.

По данни на НСИ[53], в професионални училища през учебната 2014/2015 г. учат 141 035 ученика, от които най-голям дял имат учащите в професионални гимназии III степен

[51] "НСИ, Учащи по групи класове и пол в общообразователните училища по форма на собственост"
[52] "МОН, стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020г"
[53] НСИ, Учащи в професионалните училища"

професионална квалификация (68,1% от общия брой учащи в професионални училища). 22,8% учащи посещават професионалните гимназии II степен професионална квалификация, 5,5% са учащи в училища по изкуства и спортни училища (III степен професионална квалификация), 1,7% в професионални училища с прием след VI и VII клас (I степен професионална квалификация), 1,1% в професионални колежи с прием след средно образование (IV степен професионална квалификация) и 0,8% учащи в професионални училища с прием след VIII клас (I степен професионална квалификация).

Таблица 8. Учащи в професионални училища

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Общо	161536	145728	142733	140882	141035
В училища по изкуствата и спортни училища (III степен професионална квалификация)	3784	3816	6450	7045	7802
В професионални гимназии (III степен професионална квалификация)	108482	96080	95443	95834	96100
В професионални колежи с прием след средно образование (IV степен професионална квалификация)	3224	2804	2381	2001	1618
В професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация)	43225	40285	35469	32785	32095
В професионални училища с прием след VI и VII кл. (I степен професионална квалификация)	2130	1902	1979	2386	2432
В професионални училища с прием след VIII кл. (I степен професионална квалификация)	691	841	1011	831	988
От общия брой в частни училища	4044	3299	2857	2493	2029

Източник: НСИ

По данни на НСИ за ученици в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието[54], през учебната 2014/2015 година учат 2 432 ученика. Най-голям дял учащи има в област „Добив и производствени технологии” - 51% от учащите, следвани от област „Технически науки и технически професии” - 16,7% и област „ Архитектура и строителство” - 12,3%.

[54] "НСИ, Ученици в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието"

Таблица 9. Учащи в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година

Тесни области на образованието	Брой	Относителен дял в %
Общо	2432	
Технически науки и технически професии	406	16,7%
Добив и производствени технологии	1242	51%
Архитектура и строителство	299	12,3%
Селско, горско и рибно стопанство	274	11,3%
Услуги за личността	205	8,4%
Други неопределени тесни области	6	0,3%

Източник: НСИ

По данни на НСИ за ученици в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието[55], през учебната 2014/2015 г. учат 988 ученика. 35,8% от тях са в област „Услуги за личността”, 29,1% са в област „Добив и производствени технологии” и 20,5% са в „Селско, горско и рибно стопанство”.

Таблица 10. Учащи в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година

Тесни области на образованието	Брой	Относителен дял в %
Общо	988	
Технически науки и технически професии	105	10,6%
Добив и производствени технологии	288	29,1%
Архитектура и строителство	-	-
Селско, горско и рибно стопанство	203	20,5%
Услуги за личността	354	35,8%
Други неопределени тесни области	38	3,9

Източник: НСИ

В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация по тесни области на образованието[56] се обучават 32 095 учащи през учебната 2014/2015 г. Броят на учениците в тези програми отбелязва дългосрочна тенденция към намаляване, като за последните 15 години спадът е с 27,8%. През учебната 2014/2015 г., най-голям е делът учащи в област „Технически науки и технически професии” (28,5%), следвани от област „ Услуги за личността” (22,3%) и „Селско,

[55] "НСИ, Ученици в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието"
[56] "НСИ, Ученици в програми за придобиване на II степен професионална квалификация по тесни области на образованието"

горско и рибно стопанство” (20,2%). С най-нисък дял са области „Изкуства” с 0,4% и „Транспортни услуги” с 0,3%. Макар и най-голям дял учащи да има в област „Технически науки и технически професии”, намалението на техния брой за последните 15 години е с 55%. Сериозен спад на броя на учащите се регистрира и в област „Стопански науки и администрация” - 67% за петгодишен период.

Таблица 11. Учащи в програми за придобиване на II степен професионална квалификация по тесни области на образованието през 2014/2015 година

Тесни области на образованието	Брой	Относителен дял в %
Общо	32095	
Изкуства	99	0,4%
Стопански науки и администрация	2515	7,8%
Информатика	1015	3,2%
Технически науки и технически професии	9136	28,5%
Добив и производствени технологии	4133	12,8%
Архитектура и строителство	1450	4,5%
Селско, горско и рибно стопанство	6496	20,2%
Услуги за личността	7158	22,3%
Транспортни услуги	93	

Източник: НСИ

По статистически райони[57], най-голям брой учащи за придобиване на II степен професионална квалификация има в Южен централен район, където учат 22,8% от всички учащи за придобиване на II степен професионална квалификация, следвани от Югозападен район с 19,2% и Северен централен район с 15,7% от учащите.

Таблица 12. Брой учащи за придобиване на II степен професионална квалификация по статистически райони през 2014/2015 година

Райони	Брой учащи	Отн. дял в %
Северен централен	5058	15,7%
Северозападен	4787	14,9%
Североизточен	4559	14,3%
Югоизточен	4204	13,1%
Южен централен	7320	22,8%

[57] "НСИ,Училища, паралелки, учители, учащи, новоприети и завършили в програми за придобиване на II степен професионална квалификация по статистически зони, статистически райони, области и общини"

Райони	Брой учащи	Отн. дял в %
Югозападен	6167	19,2%
Общо	32095	100%

Източник: НСИ

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието[58] се обучават 103 902 учащи през учебната 2014/2015 г. От тях най-голям е делът на учащите в област „Технически науки и технически професии” с 29,7%, като дългосрочната тенденция е към трайно намаляване на техния брой – с 42% за последните 15 години. 17,6% от учащите са в област „Стопански науки и администрация”, като те също намаляват дългосрочно – с 34,5% за последните 15 години. На трето място е област „Услуги за личността”, където се обучават 17,4% от учащи. В тази област обаче тенденцията е противоположна на предходните две, като учащите са се увеличили с 22,8% за последните 5 години и 128,7% за последните 15 години. Сравнително висок е делът на област „Информатика” (7,2%), заедно с област „Селско, горско и рибно стопанство”.

По статистически райони[59], най-голям брой учащи за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието има в Югозападен район, където учат 26,7% от всички учащи, следвани от Южен централен район с 19,7%, Югоизточен със 17,6%, Северен централен район с 12,7%.

Таблица 13. Брой учащи за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически райони през 2014/2015 година

Райони	Брой учащи	Отн. дял в %
Северен централен	13190	12,7%
Северозападен	11536	11,1%
Североизточен	12630	12,2%
Югоизточен	18312	17,6%
Южен централен	20518	19,7%
Югозападен	27716	26,7%
Общо	103902	100%

Източник: НСИ

[58] "НСИ, Ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието"
[59] "НСИ, Училища, паралелки, учители, учащи, новоприети и завършили в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически зони, статистически райони, области и общини"

В програмите за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието[60] през учебната 2014/2015 г. учат 1 618 ученика, което е и абсолютен минимум за последните 15 години. За последните пет години техният брой е намалял наполовина. Най-голям брой учащи има в област „Стопански услуги и администрация” (44,5% от всички учащи), следвани от област „Услуги за личността” (20,7%) и „Сигурност и безопасност” (14%). Макар и най-много учащи да има в област „ Стопански услуги и администрация”, за последните 5 години броят учащи в тази област е намалял с 292,9%. Учащите в област „Технически науки и технически професии” е 143 ученика, което е спад с 23,5% за последните 5 години и 75,7% за последните 15 години. В област „Здравеопазване” учат 26 ученика, което е и най-нисък дял на учащите в програми за придобиване на IV степен професионална квалификация.

Напуснали системата на основното и средно образование

От гледна точка на пазара на труда преждевременното напускане на образователната система е сериозен проблем, тъй като се отразява негативно на предлагането на квалифициран труд. В Националната програма за реформи на Република България (2012-2020) е заложена цел за намаляване на делът на преждевременно напусналите образователната система до 2020 г. да не надвишава 11%.

Според националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година[61], като цяло се наблюдава положителна тенденция в стойностите на преждевременно напусналите образованието сред населението на възраст 18 - 24 години. Темпът, с който през последното десетилетие този дял намалява, е значително по-ускорен от средния за страните от ЕС. Данните от Евростат[62] показват, че делът на преждевременно напусналите училище на възраст 18–24 години в България е 12,9% през 2014 г. или 7,5% спад спрямо 2005г. За ЕС-28 делът е 11,1% или 4,6% спад спрямо 2005г.

През учебната 2013/2014 г. основното и средно образование, включително професионалните училища с прием след VIII клас и професионалните колежи с прием след средно образование, по различни причини са напуснали 17 794 ученици или 2,4% от

[60] "НСИ, Ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието"
[61] "МОН, Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година"
[62] "Eurostat, Early leavers from education and training by sex"

общия брой учащи[63]. За последните 5 години 92 164 ученика са напуснали системата на училищното образование.

Проблемът с преждевременното напускане и отпадане е особено сериозен по отношение на професионалните училища - през 2013-2014 г. са напуснали 6,7% от учащите в професионални училища с прием след VII клас, 3% от учащите от V до VIII клас, 2,1% от учащите от IX до XIII клас и 2,7% от учащите в професионални колежи с прием след средно образование.

Причините за преждевременното напускане на образователната система са комплексни, но сред най-значимите са семейни причини (44,5% от общия брой на напусналите), външна миграция (34,4%); 14,2% са напусналите поради нежелание да учат.

По данни на Евростат[64], България е сред страните от ЕС с най-висок дял на младите хора във възрастовата група 15-24 години, които не са заети и не са включени в образование и обучение – през 2014 г. този показател е 20,2%, при средно 12,5% за ЕС (28). Налице са големи регионални диспропорции – в Северозападния район делът на младежите (15-24 г.), които не работят и не участват в никаква форма на обучение е 34%, докато в Югозападния район този дял е 10,6%.

Нетен коефициент на записване[65]

През учебната 2014/2015 година нетния коефициент на записване на населението, като отношение на броя на учащите към броя на населението в същите възрастови групи е 94,8% за началното образование[66], 78,6% за прогимназиалното образование[67] (най-нисък нетен коефициент за последните 15 години) и 82,2% за средно образование[68].

[63] "НСИ, Учащи и напуснали по причини и степен на образование"
[64] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do
[65] "НСИ, Нетен коефициент на записване на населението"
[66] I до IV клас, МСКО-1
[67] V до VIII клас, МСКО-2
[68] IX до XIII клас, МСКО-3

Участие във висшето образование

Висши учебни заведения

Учебните заведения в системата на висшето образование през учебната 2014/2015 г. са 54[69], като университетите и специализираните висши училища са 46 (от тях 10 частни). Колежите са 27, като от тях 8 са самостоятелните колежи, а колежите в структурата на университети и специализирани висши училища са 19. При самостоятелните колежи 7 са частни, докато колежите в структурата на университетите и висшите училища са единствено държавни. Броят на учебните заведения в системата на висшето образование надвишава значително броят на висши училища в сходни по територия и население страни от ЕС. В Стратегията за развитие на висшето образование в Република България експанзията на висши училища се оценява като количествен растеж за сметка на качеството на обучението и ефективността на инвестициите в сектора.

Студенти

Тенденции и общи характеристики

През учебната 2014/2015 г. обучаващите се в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър", „бакалавър", „магистър", „доктор" са 278 953 лица. Дипломираните в една от четирите образователно-квалификационни степени през 2014г. са 63 373 лица. За последните 5 години броят на студентите, обучаващи се в една от четирите степени намалява с 2,8%, докато броят на дипломиралите се нараства с 4,7%.

Таблица 14. Брой обучаващи се студенти в една от образователно-квалификационните степени в системата на висшето образование[70]

	2000/01	2009/10	2010/10	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Записани	247006	287086	285265	284995	283959	283294	278953

Източник: НСИ

[69] "НСИ, Висши училища по вид"
[70] "НСИ, Висше образование (степени „професионален бакалавър", „бакалавър", „магистър", „доктор")"

Дългосрочната тенденция е към нарастване на броя на записаните в системата на висшето образование - с 12,3% за периода 2000-2015 г. Налице е масовизация на висшето образование, която от една страна показва засилен интерес към придобиване на по-висока квалификация, но от друга поставя под въпрос възможността на университетите да поддържат качеството на образованието.

От общия брой на студентите в България през учебната 2014/2015 г., включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени („професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”) 45,4% [71] лица са мъже, а 54,6% са жени, като не се забелязват сериозни изменения в това съотношение през предходните пет години. Като се има предвид демографските данни, според които във възрастовия интервал 20-49 години мъжете са повече (51,5%) може да се каже, че по-голям процент от жените избират да продължат образованието си след завършено средно образование, отколкото мъжете.

Нетен коефициент[72] на записване на населението на възраст между 19-23г.

Наблюдава се тенденция на нарастване стойността на нетния коефициент на записване на населението на възраст между 19-23г., включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени. Положителната тенденция на нарастване на броя на учащите на възраст 19-23 години, независимо от степента на образование, към броя на населението в същата възрастова група се наблюдава през целия период след 2000 г. През 2000г. процентът на записаните в образователната система е едва 26% от населението между 19-23г., докато през 2015г. този процент нараства до 44,2%. Трябва да се отбележи, че влияние оказва и тенденция на намаляване на броя на представителите на тази демографска група с около 35%.

Общият дял на населението между 25-64 години със завършена степен в структурата на висшето образование[73] се увеличава до 27% през 2014г. Стратегията за развитие на

[71] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен, гражданство, форма на обучение и пол във висшите училища по форма на собственост"

[72] Коефициентът е отношение на броя на учащите на възраст 19-23 години изчислено в проценти, независимо от степента на образование, към броя на населението в същата възрастова група.

висшето образование в Република България определя като незадоволителен дела на завършилите висше образование- общо 26,9% от населението на възраст от 30 до 34 години, като заложената цел е той да достигане на равнище от 36% през 2020г.

Таблица 15. Нетен Коефициент на записване на населението на възраст 19-23г[74].

2000/01	2002/03	2004/05	2006/07	2008/09	2010/11	2012/13	2013/14	2014/15
26,0	27,4	32,2	36,4	38,3	43,5	43,3	43,7	44,2

Източник: НСИ

Обучаващи се студенти по образователно-квалификационни степени

Разпределението според квалификационната степен показва най-висок относителен дял на обучаващите се в образователно-квалификационни степени образователно-квалификационна степен бакалавър - 61,5% (171 458 учащи), следвани от обучаващи се за ОКС магистър - 30,7% (85 634 учащи), ОКС професионален бакалавър – 5,5% (15 244 учащи) и ОНС доктор[75] - 2,4% (6 617 учащи).

Таблица 16. Брой студенти според образователно-квалификационната степен[76]

Студенти според ОКС	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Общо	287086	285265	284995	283959	283294	278953
Професионален Бакалавър	28947	25511	16210[77]	14688	15072	15244
Бакалавър	177904	178728	184069	180949	176344	171458
Магистър	76385	76931	80013	82951	85823	85634
Доктор	3850	4095	4703	5371	6055	6617

Източник: НСИ

[73] "НСИ, Специфични показатели, изчислени на база наблюдението на работната сила през 2014 година"
[74] "НСИ, Нетен коефициент на записване на населението на възраст 19-23 г."
[75] "НСИ, Студенти в образователна и научна степен „доктор” по гражданство, форма на обучение и пол във висшите училища и научни организации по форма на собственост"
[76] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен, гражданство, форма на обучение и пол във висшите училища по форма на собственост"
[77] Броят на дипломираните намалява значително, поради преобразуването на самостоятелен частен колеж в университет и презаписването на студентите от ОКС "професионален бакалавър" в ОКС "бакалавър".

Студенти, обучаващи се в една от образователно-квалификационните степени по тесни области на образованието

В разпределението по тесни области на образованието се наблюдава концентрация на студенти в някои тесни области, като в четирите най-предпочитани направления се обучават 55,3% от студентите. Най-популярна е област „Стопански науки и администрация”, като относителният дял на обучаващи се е 23% (64 289 лица). Следващата област с най-много записани студенти е „Технически науки и технически професии” – 13,1%, следвана от „Науки за обществото и човешкото поведение” – 10,5% и „Здравеопазване” – 8,7% . През последните 5 години се наблюдава тенденция към увеличаване на броя на студентите при направление „Здравеопазване”, „Подготовка на учители и науки за образованието” и „Информатика”.

Таблица 17. Студенти по тесни области на образованието[78]

Тесни области на образованието	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Общо	287086	285265	284995	283959	283294	278953
Подготовка на учители и науки за образованието	15864	16692	18678	19233	19389	20428
Изкуства	7116	7274	7346	7233	7224	7216
Хуманитарни науки	14920	15304	14424	14253	13888	13093
Науки за обществото и човешкото поведение	36506	35042	33591	31949	30265	29187
Журналистика, масова комуникация и информация	3589	3677	3779	3747	3465	3398
Стопански науки и администрация	70976	67527	66663	67507	66227	64289
Право	11720	11561	11412	10928	11240	10887
Природни науки	1690	1523	1596	1717	1768	1807
Физически и химически науки	3976	4047	4101	3973	4179	3864
Математика и статистика	838	754	667	603	548	562
Информатика	8084	8568	8773	9174	9698	9813

[78] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен и тесни области на образованието"

Тесни области на образованието	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Технически науки и технически професии	39735	39397	40576	39418	38703	36658
Добив и производствени технологии	4568	4414	4429	4361	4845	4951
Архитектура и строителство	9280	9869	9842	9248	8780	8111
Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури	5365	5413	5132	5144	5365	5435
Ветеринарна медицина	1465	1445	1453	1451	1512	1450
Здравеопазване	16850	18324	19360	20948	22615	24371
Социални дейности	2836	2524	2336	2376	2535	2822
Спорт, туризъм и хотелиерство	11264	11022	10765	10469	10560	10340
Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт	2656	2807	2975	2911	2938	2950
Опазване на околната среда	3231	3670	3664	3535	3512	3338
Сигурност и безопасност	6680	6744	6714	6560	6616	7236
Други неопределени	7877	7641	6682	7193	7422	6747

Източник: НСИ

През 2014/2015г. най-нисък е делът на обучаващите се в област „Математика и статистика” – едва 0,2% или 562 лица. Тази тенденция се наблюдава през последните 5 години. „Математика и статистика” е с най-нисък относителен дял при всяка една от образователно-квалификационните степени с изключение на ОНС „доктор”. Това направление губи и най-голям процент от записаните студенти за същия период - 32,9% по-малко учащи в тази област или 276 лица.

Студенти, придобили една от образователно-квалификационните степени по тесни области на образованието

И при завършилите от четирите образователно-квалификационни степени се наблюдава концентрация на студенти в четирите най-популярни области, като отново

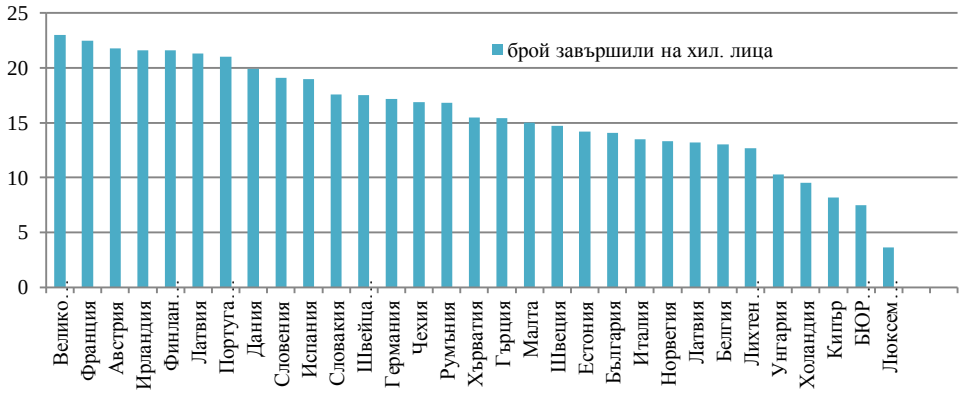
„Стопански науки и администрация”[79] е водеща сред дипломираните, като 30,5% (19 325 лица) завършват специалност в тази област. На второ място е „Науки за обществото и човешкото поведение” с 14,5%, следвани от „Технически науки и технически професии” – 11,3% (7 192 лица) и „Подготовка на учители и науки за образованието” – 7,6% (4 845 лица).

Таблица 18. Брой на завършилите една от образователно-квалификационните степени в системата на висшето образование.[80]

Завършили студенти в четирите образователни степени	2000	2010	2011	2012	2013	2014
Завършили студенти	46718	60523	64043	64091	66423	63373

Източник: НСИ

В сравнение с останалите европейски страни, България има сравнително нисък дял на завършилите технически и природни науки, както и в сферата на математиката, инженерството и производството – 14 лица от хиляда[81], като по този показател остава много назад след развитите икономики.

Източник: Eurostat, Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education (educ_uoe_grad02)

Фигура 16. Завършили висше образование с някоя от квалификационните степени в областите на природните и технически науки, математика, инженерство и производство на 1000 във възрастовата група 20-29 години

[79] "НСИ, Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен и тесни области на образованието"
[80] "НСИ, Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен и пол"
[81] "Eurostat, Education and training"

Образователно-квалификационна степен „бакалавър"

Обучаващи се за придобиване на ОКС „бакалавър"

Броят на обучаващите се за придобиване на ОКС „бакалавър" е 171 458. От тях 14,7% се обучават в частните висши училища. През последните три учебни години се забелязва спад в броя на студентите, обучаващи се за придобиване на образователно-квалификационна степен „бакалавър", но като цяло за периода от 2001- 2015г. броят на тези студенти нараства с 8,7% (или с 13 733 лица).

Делът на записаните за придобиване на (ОКС) „бакалавър" е 61,5% от общо записаните за придобиване на образователно-квалификационна степен в системата на висшето образование. Делът на избралите редовна форма на обучение бакалаври е 73,5%, задочна или вечерна форма на обучение – 22,8%, а дистанционно се обучават 3,7% лица.

Обучаващи се студенти в ОКС „бакалавър" по тесни области на образованието

В структурата по тесни области на образованието най-висок относителен дял през учебната 2014/2015г. заемат обучаващите се по специалности в „Стопански науки и администрация" – 22,6% (38 691 учащи), като за последните пет години не се наблюдава значителни промени в този относителен дял. Вторият по големина дял е направление „Технически науки и технически професии" – 15,1% (25 939 учащи). При „Технически науки и технически професии" се наблюдава спад в броя на записаните между 2009/2010 и 2014/2015г. с 10,7%. Следващите по големина дялове са на област „Науки за обществото и човешкото поведение" – 12,3% (21 099 учащи) и „Подготовка на учители и науки за образованието"- 8,2% (14 144 учащи).

Таблица 19. Студенти ОКС „бакалавър" по тесни области на образованието[82]

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Общо	177904	178728	184069	180949	176344	171458
Подготовка на учители и науки за образованието	13194	13678	14894	14886	14153	14144
Изкуства	5997	6152	6039	5857	5690	5662

[82] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен и тесни области на образованието"

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Хуманитарни науки	12293	12590	11649	11378	11014	10316
Науки за обществото и човешкото поведение	23864	23815	26026	24255	22436	21099
Журналистика, масова комуникация и информация	3083	3101	3158	3193	2972	2938
Стопански науки и администрация	38894	38385	41328	40521	39384	38691
Право	0	0	0	0	0	0
Природни науки	1178	1079	1139	1177	1223	1213
Физически и химически науки	3115	3043	2990	2841	2914	2621
Математика и статистика	667	578	492	443	405	399
Информатика	6325	6747	6864	7067	7556	7591
Технически науки и технически професии	29039	28879	29565	28932	27852	25939
Добив и производствени технологии	3379	3369	3343	3384	3660	3746
Архитектура и строителство	2945	2958	2761	2589	2374	2202
Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури	3940	4233	4365	4391	4390	4329
Ветеринарна медицина	0	0	0	0	0	0
Здравеопазване	4394	4496	4616	5052	5336	5859
Социални дейности	2305	2092	1891	1926	2035	2273
Спорт, туризъм и хотелиерство	5901	6111	6362	6285	6173	6077
Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт	1588	1758	1970	1931	1969	2088
Опазване на околната среда	2594	2978	2988	2839	2765	2552
Сигурност и безопасност	5349	5045	4947	4809	4621	4972
Други неопределени	7860	7641	6682	7193	7422	6747

Източник: НСИ

Най-нисък относителен дял заемат обучаващите се в направление „Математика и статистика“ – 0,4%, (399 учащи), „Природни науки“- 0,7% (1 213 учащи), „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт“ – 1,2% (2 088учащи) и „Архитектура и строителство“- 1,3% (2 202учащи).

Областта „Добив и производствени технологии“ също има относително нисък дял – 2,2% (3 746 учащи), но за последните пет години се забелязва повишаване на интереса към това направление. Делът на учащите за придобиване на (ОКС) „бакалавър“ в област „Информатика“ е 4,4% (7 591 учащи), като в периода 2009-2015г. бележи ръст 20%. За същия период най-голямо увеличение (с 31,5%) на броя на студентите има в областта „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт“ .

Най-голям спад в броя на записаните за придобиване на ОКС бакалавър се забелязва в област „Математика и статистика” – 40,2% за последните пет години. Значителен спад се регистрира и по отношение на броя на студентите в направление „Архитектура и строителство” - с 25,2% по-малко в сравнение с учащите през учебната 2009/2010.

Студенти, придобили ОКС „бакалавър“ по тесни области на образованието

През 2014 г. ОКС „бакалавър” са придобили общо 32 400 студенти или 51,1% от общия брой дипломирани. На фона на намаляващия брой обучаващи се студенти в ОКС „бакалавър”, броят на завършилите тази образователно-квалификационна степен в периода 2010-2014г. се увеличава с 9,7%. Най-голям е делът на дипломираните по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 28,5% от общия брой на завършилите, като за периода 2010-2014г. се наблюдава нарастване на броя дипломирани бакалаври в тази област с 18,4%.

На второ място се нарежда област „Науки за обществото и човешкото поведение“ – 17,3%, следвана от „Технически науки и технически професии” – 12,8%. Броят на дипломираните в последната област постепенно губи от относителния си дял спрямо другите специалности през периода 2010-2014г. Относителният дял на дипломираните бакалаври в област „Подготовка на учители и науки за образованието” е 8,8%, като техния брой нараства с 22% в периода 2010-2014г.

Най-нисък е делът на завършилите в направление„Математика и статистика“ – 0,2% (70 лица), следван от „Природни науки – 0,6% (192 лица), „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт – 0,8% (264 лица) и „Архитектура и строителство” – 0,9% или (306 лица). Броят на дипломираните в ОКС „бакалавър” в област „Математика и статистика” намалява значително в периода 2010-2014г - с 48,5%. Въпреки относително малкия дял на завършващите „Архитектура и строителство” за последните пет години, се наблюдава положителна тенденция на увеличаване броя на дипломираните бакалаври в тази област, като броят им нараства с 31,3% .

Делът на дипломираните в направление „Информатика“ е 3,3%. Относителният дял на дипломираните в тази област остава почти непроменен за последните пет години в сравнение с другите области, но в абсолютни стойности броят им нараства с 16,8%.

Образователно-квалификационна степен „магистър“

Обучаващи се за придобиване на ОКС „магистър“

Броят на обучаващите се за придобиване на ОКС „магистър“ за учебната 2014/2015 г. е 85 634. От тях 12,2% учат в частни висши училища. За периода 2009-2015г. се забелязва увеличение на записаните с 12,1%. Делът на записаните за придобиване на (ОКС) „магистър“ е 30,7% от общо записаните за придобиване на образователно-квалификационна степен в системата на висшето образование.

Сред обучаващите по ОКС „магистър“ по-висок относителен дял заемат жените – 59,0%, като тенденцията на по-голям относителен дял на жените се наблюдава и за последните пет години. Разликата по полов признак е най-голяма при обучаващите се в ОКС „магистър” в сравнение с останалите образователно-квалификационни степени.

Делът на избралите редовна форма на обучение студенти обучаващи се за ОКС „магистър“ е 64,1% , задочна или вечерна форма на обучение – 27,5% а дистанционно се обучават 8,4%. Наблюдава се нарастване на делът на студентите обучаващи се в ОКС „магистър“ редовна форма, за сметка на обучаващите се задочна и вечерна форма на обучение.

Обучаващи се за придобиване на ОКС „магистър“ по тесни области на образованието

В структурата по тесни области на образованието най-висок относителен дял през учебната 2014/2015г. заемат обучаващите се по специалности в „Стопански науки и администрация” – 23,4% (20 017 учащи), като за последните пет години се забелязва лек спад в относителния дял на обучаващите се. Вторият по големина дял е направление „Здравеопазване” – 17,6% (15 032 учащи),

следван от „Технически науки и технически професии“ – 8,6% (7 403 учащи) и „Науки за обществото и човешкото поведение”- 8,2% (7 026 учащи).

Таблица 20. Студенти ОКС „магистър” по тесни области[83]

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Общо	76385	76931	80013	82951	85823	85634
Подготовка на учители и науки за образованието	2020	2286	3124	3611	4397	5342
Изкуства	908	925	1008	1049	1198	1134
Хуманитарни науки	2156	2227	2281	2294	2193	2050
Науки за обществото и човешкото поведение	6644	6240	6448	6637	6745	7026
Журналистика, масова комуникация и информация	432	488	512	442	357	319
Стопански науки и администрация	19623	18562	19328	21539	21329	20017
Право	11573	11409	11263	10779	11081	10709
Природни науки	337	264	267	315	300	324
Физически и химически науки	580	704	789	754	850	839
Математика и статистика	132	127	98	93	78	84
Информатика	1283	1429	1515	1677	1661	1693
Технически науки и технически професии	6840	6838	7231	7142	7511	7403

[83] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен и тесни области на образованието"

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Добив и производствени технологии	863	670	699	719	912	941
Архитектура и строителство	6155	6759	6930	6500	6208	5703
Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури	417	404	419	603	790	888
Ветеринарна медицина	1439	1445	1453	1451	1468	1405
Здравеопазване	10245	11443	12168	12953	14125	15032
Социални дейности	485	405	390	388	428	492
Спорт, туризъм и хотелиерство	1747	1495	1306	1269	1267	1218
Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт	1015	998	952	920	917	810
Опазване на околната среда	404	452	378	382	422	453
Сигурност и безопасност	1070	1361	1454	1434	1586	1752
Други неопределени	17	0	0	0	0	0

Източник: НСИ

Обучаващите се магистри в четирите най-предпочитани специалности не са толкова концентрирани, като относителният дял на четирите най-предпочитани специалности обхваща, подобно на ОКС „бакалавър“ е малко над половината учащи - 57,8% от всички записани.

Най-нисък относителен дял заемат обучаващите се в направление „Математика и статистика“, - едва 0,1% (или само 84 лица) се обучават в тази област. Това е и областта, която губи най-много от популярността си сред записващите ОКС „магистър“. Спрямо учебната 2009/2010г. те намаляват с 36,4%. Относително малък е относителния дял на студентите-магистри в област „Журналистика, масова комуникация и информация“, за която са записани 0,4% (319

учащи), и „Опазване на околната среда“- 0,5% (453 учащи). Под 1% са учащите в област „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт“ (810 учащи).

Област „Информатика“ също има относително нисък дял – 2% (1 693 учащи), но за последните пет години се забелязва значително покачване на интереса към това направление - с 32%. Делът на учащите за придобиване на (ОКС) „магистър“ в област „Добив и производствени технологии“ също е доста нисък спрямо другите области на обучение - 1,1% (или 941 учащи), като в периода 2009-2015г. не се забелязва значителна промяна в този показател. Най-голямо увеличение за последните пет години (със 164,5%) има в броя на учащите в областта „Подготовка на учители и науки за образованието“. В област „Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури“ също има нарастване на относителния дял на студентите два пъти за периода 2009-2015г., въпреки че той все още е нисък спрямо останалите специалности.

Студенти придобили ОКС „магистър“ по тесни области на образованието

През 2014 г. ОКС „магистър” са придобили общо 26 454 студенти или 41,7% от общия брой дипломирани, като делът на дипломираните магистри нараства спрямо останалите образователно-квалификационни степени.

Отново най-голям е делът на дипломираните по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 33,6% (8 890 лица) от общия брой на завършилите. В сравнение с предходната учебна година броят на дипломираните в тази това област бележи спад както в относителния дял, така и в броя на дипломираните. Дипломираните магистри през 2013г. са 38% от общия дял на завършващи магистри. Интересна е промяната в дела на дипломираните магистри в тази област като се сравнят с броя на дипломираните през 2001г., когато завършващите в тази област са 13,0%.

Спрямо 2001г. е налице съществена промяна в структурата на специалностите – през 2001 г. най-голям брой дипломирани магистри има в сферата на „Техническите науки и технически професии“ – 21,7%, докато през 2014 г. този дял се свива до 9,1%.

На второ място по брой завършващи магистри се нарежда област „Науки за обществото и човешкото поведение“ - 11,9% (3 144 лица) от дипломираните магистри завършват това направление, като този относителен дял се запазва постоянен след 2010 г. 8,0% от магистрите завършват в област „Здравеопазване“, като въпреки нарастването на броя на дипломираните в специалностите от тази сфера, относителният дял спрямо останалите области остава непроменен в периода 2010-2014.

Най-голям ръст бележи област „Подготовка на учители и науки за образованието“, която нараства като относителен дял и като брой дипломирани за година. От 2010г. до 2014г. броят за

завършилите нараства с 99,1% - от 885 лица през 2010г. до 1 762 лица през 2014г., а относителният дял бележи ръст от 3,8% на 6,7% за същия период. Относителният дял на завършилите специалност „Добив и производствени технологии“ също отбелязва ръст от 0,7% през 2010 на 1,2% през 2014г, а броят на дипломираните се увеличава с 95,1% (от 162 лица през 2010 на 316 лица през 2014г.) .

Област „Информатика“ е с относителен дял 2,2%, като броят на дипломираните за 2014г. е 570 лица, което е спад от 3,9% или 23 лица по-малко от предходната година. Въпреки този спад обаче, за периода 2010-2014г. се наблюдава положителна тенденция на увеличаване броя на дипломираните в тази област с 36,0% (от 419 през 2010г. на 570 през 2014г).

Най-нисък е делът на завършилите в направление„Математика и статистика“ – 0,1% (27 лица), следван от „Природни науки – 0,5% (120 лица), „Журналистика, масова комуникация и информация“ – 0,5% (134 лица) и „Ветеринарна медицина” – 0,6% (145 лица).

Образователна и научна степен „доктор”

Обучаващи се за придобиване на ОНС „доктор“

Броя на обучаващи се за придобивана на ОНС „доктор “ за учебната 2014/2015 г. е 6 617 лица. За периода 2009 – 2014 г. се забелязва значително увеличение на записаните - със 71,9%. Делът на записаните за придобиване на (ОНС) „доктор“ е 2,4% от общо записаните студенти. 51,6% от докторантите са в редовна форма на обучение.

Обучаващи се за придобиване на ОНС „доктор“ по тесни области на образованието

Като цяло не се наблюдава концентрация на докторанти само в няколко специалности, какъвто е случаят при останалите образователно-квалификационни степени, като докторантите в четирите водещи области са 47,4%. За разлика от останалите степени, където водеща област е „Стопанки науки и администрация“, при докторантите тя е шеста по популярност. В структурата по тесни области на образованието най-висок относителен дял през учебната 2014/2015г. заемат докторантите по специалности в „Технически науки и технически професии” – 13,9%. Тенденцията „Технически науки и технически

професии” да е областта с най-много докторанти се наблюдава от 2001/2002г., когато относителният дял е 17%.

Таблица 21. Студенти ОНС „доктор” по тесни специалности[84]

Тесни области на образованието	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Общо	3850	4095	4703	5371	6055	6617
Подготовка на учители и науки за образованието	252	284	341	390	479	567
Изкуства	173	165	260	274	278	354
Хуманитарни науки	408	430	441	518	594	647
Науки за обществото и човешкото поведение	440	455	542	627	728	809
Журналистика, масова комуникация и информация	59	88	109	112	136	141
Стопански науки и администрация	257	308	359	394	492	546
Право	147	152	149	149	159	178
Природни науки	175	180	190	225	245	270
Физически и химически науки	281	300	322	378	415	404
Математика и статистика	39	49	77	67	65	79
Информатика	86	102	122	141	149	176
Технически науки и технически професии	645	661	766	837	917	918
Добив и производствени технологии	83	86	116	125	136	128

[84] "НСИ, Студенти в образователна и научна степен „доктор” по тесни области на образованието"

Тесни области на образованието	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Архитектура и строителство	83	94	125	153	194	206
Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури	72	73	72	100	135	159
Ветеринарна медицина	26	0	0	0	44	45
Здравеопазване	452	467	488	657	691	764
Социални дейности	0	0	0	0	0	0
Спорт, туризъм и хотелиерство	0	0	0	0	0	0
Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт	39	51	53	60	52	52
Опазване на околната среда	55	42	63	65	68	79
Сигурност и безопасност	78	82	71	71	78	95
Други неопределени	0	0	0	0	0	0

Източник: НСИ

Втората по големина специалност с относително висок дял е „Науки за обществото и човешкото поведение“ – 12,2% от докторантите, следвана от „Здравеопазване” – 11,5%. На четвърто място е делът на докторантите в област „Хуманитарни науки“, като той остава относително постоянен през последните пет години, независимо от увеличението на броя на докторантите в тази област (с 58%).

Увеличение в броя на докторантите се наблюдава във всички области, включително в област „Математика и статистика“ (която при останалите образователно-квалификационни степени бележи сериозен спад). Най-голям е ръстът на докторантите в област „Архитектура и строителство“ - със 148,2% спрямо учебната 2009/2010г. Над 100% е увеличаването на броя на докторантите в области „Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури“ – 120,8%, „Стопански

науки и администрация“ -112,5% и „Изкуства“ – 104,6%. Делът на докторантите в област “Информатика“ 2,7% (156 лица), като броят на докторантите в това направление се нараства със 104,7%.

Най-нисък относителен дял заемат докторантите „Ветеринарна медицина” – 0,7%. Нисък е относителният дял на докторантите в област „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт” – 0,8%.

Докторанти придобили ОНС “доктор” по тесни области на образованието

През 2014 г. ОНС „доктор” са придобили общо 1 363 докторанта или 2,2% от общия брой дипломирани, като относителният дял на завършилите докторска степен нараства. Най-голям е делът на дипломираните по специалности в област „Технически науки и технически професии” - 12,6% (172 лица). След 2010 г. се наблюдава тенденция към нарастване на общият брой дипломирани докторанти и едновременно с това постепенно намаляване на относителният дял в тази област.

Делът на завършилите през 2014г. доктори в област „Здравеопазване” е 11,9% (162 лица), като се забелязва спад в относителният дял и в броя на дипломирани от предходната година. Следващите по-големина от гледна точка на относителен дял са области „Науки за обществото и човешкото поведение” – 10,9% (162 лица) и „Подготовка на учители и науки за образованието”- 10,1% (138 лица).

Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“

Обучаващи се за придобиване на ОКС „професионален бакалавър“

През 2014/2015 г. броят на студентите, обучаващи се в колежи за придобиване на образователно-квалификационна степен (ОКС) „професионален бакалавър” е 15 244 учащи, като 46,6% от тях са записани в частни колежи. Делът на записаните за придобиване на (ОКС) „професионален бакалавър“ е 5,5% от общо записаните за придобиване на образователно-квалификационна степен в системата на висшето образование. Делът на избралите редовна форма на обучение професионални бакалаври е 61,2%, задочна или вечерна форма на обучение – 38,8%.

Обучаващи се студенти ОКС „професионален бакалавър” по тесни области на образованието

В структурата по тесни области на образованието най-висок относителен дял през учебната 2014/2015г. заемат обучаващите се по специалности в „Стопански науки и администрация” - 33,0%. Вторият по големина дял е направление „Спорт, туризъм и хотелиерство” – 20,7%, следван от „Здравеопазване“ - 17,8%, и „Технически науки и технически професии” - 15,7%. Четирите най-предпочитани специалности обхващат близо 86,6% от всички записани.

Таблица 22. Студенти ОКС „професионален бакалавър” по тесни области на образованието[85]

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Общо	28947	25511	16210	14688	15072	15244
Подготовка на учители и науки за образованието	398	444	319	346	360	375
Изкуства	38	32	39	53	58	66
Хуманитарни науки	63	57	53	63	87	80
Науки за обществото и човешкото поведение	5558	4532	575	430	356	253
Журналистика, масова комуникация и информация	15	0	0	0	0	0
Стопански науки и администрация	12202	10272	5648	5053	5022	5035
Право	0	0	0	0	0	0
Природни науки	0	0	0	0	0	0
Физически и химически науки	0	0	0	0	0	0
Математика и статистика	0	0	0	0	0	0
Информатика	390	290	272	289	332	353
Технически науки и технически професии	3211	3019	3014	2507	2423	2398
Добив и производствени технологии	243	289	271	133	137	136
Архитектура и строителство	97	58	26	6	4	0
Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури	936	703	276	50	50	59
Ветеринарна медицина	0	0	0	0	0	0
Здравеопазване	1759	1918	2088	2286	2463	2716
Социални дейности	46	27	55	62	72	57
Спорт, туризъм и хотелиерство	3616	3416	3097	2915	3120	3045
Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт	14	0	0	0	0	0
Опазване на околната среда	178	198	235	249	257	254
Сигурност и безопасност	183	256	242	246	331	417

[85] "НСИ, Студенти по образователно-квалификационна степен и тесни области на образованието"

Тесни области на образованието	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Други неопределени	0	0	0	0	0	0

Източник: НСИ

Значителен спад бележат и студентите в направление „Науки за обществото и човешкото поведение” - техният брой намалява наполовина през последните 3 години. Най-нисък относителен дял имат обучаващите се в направление „Социални дейности“ (0,4%), „Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури“ (0,4%), „Изкуства“ (0,4%) и „Хуманитарни науки“ (0,5%). Направление „Добив и производствени технологии“ също има относително нисък дял – 0,9%. Делът на учащите за придобиване на (ОКС) „професионален бакалавър“ в област „Информатика“ е 2,3% (353 учащи).

Студенти придобили ОКС „професионален бакалавър“ по тесни области на образованието

През 2014 г. ОКС „професионален бакалавър” са придобили общо 3 165 студенти. Най-голям е делът на дипломираните по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 35,3% (1 114 лица) от общия брой на завършилите. 19% от дипломиралите се са в област „Здравеопазване“, 16,1% - в област „Спорт, туризъм и хотелиерство”, а 15,2% - в област „Технически науки и технически професии”. Най-нисък е делът на завършилите в направленията „Добив и производствени науки – 0,9%, „Социални дейности – 0,9% и „Изкуства“ – 0,5%.

Професионална реализация и намиране на първа работа след завършване на първа и втора фаза на висше образование (МСКО[86] 6 и 7)

В Стратегията за развитие на висшето образование в Република България 2014-2020г. се посочва наличие на съществено разминаване между профила на подготвяните специалисти във висшите училища и реалното търсене на пазара на труда. Проблем се среща и в практическата подготовка на студентите в реална работна среда. Въпреки че в периода 2012-2014 г., се въвежда система за осигуряване на практическо обучение на студентите във висшите училища, която за малко повече от 1 година осигурява над 60 000 позиции за практическо обучение, общата оценка на тази програма е за разпокъсаност и несистематичност.

Две трети от завършващите студенти не успяват да се реализират по съответната специалност, като едновременно с това се наблюдава недостиг на кадри с технически

[86] Международна стандартна класификация на образованието

специалности, природни науки и за високотехнологичните и иновативни дейности. Според данните от Рейтинга на висшите училища в България 2013г[87]. завършилите голяма част от специалностите (с изключение на „Военно дело”, където над 97% работят по специалността си) не работят на позиции, изискващи висше образование. С най-ниска степен на приложност се открояват специалностите в сферата на „Стопанските науки и администрация” и „История и Археология”.

Според оценката на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България 2014-2020г. в много от висшите учебни заведения се разкриват специалности единствено с цел привличане на студенти към съответното висше училище, които са несвойствени за висшето училище и с нисък шанс за приложение на пазара на труда.

С най-висока степен на реализация и най-висок осигурителен доход се открояват специалностите в сферата на „Здравеопазване”, „Математика” и „Информатика”. Последните две са и от петте специалностите, осигуряващи най-висок среден осигурителен доход на завършилите в страната.

Професионално обучение в центровете за професионално обучение (ЦПО) и в професионални гимназии и колежи

През 2014 г. в програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи, придобилите степен на професионална квалификация са 19 132 лица, от които 86% са придобили степен в частни институции[88]. От придобилите степен на професионална квалификация 43% са мъже и 57% жени. Придобилите I степен на професионална квалификация са 38,3% (7 334 лица), придобилите II степен професионална квалификация са 23,5%, придобилите III степен професионална квалификация са 38,1%, а IV степен – 0,1%.

[87] "В-к "24 часа", Рейтинг на висшите училища в България 2013"
[88] "НСИ, Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи"

За периода 2010-2014 г., общия брой придобили степен на професионална квалификация е 111 357 лица, а за периода 2005 – 2014 г.– 176 120 лица.

Според данни на Националната агенция за професионално образование и обучение[89], към септември 2015 г. активните центрове за професионално обучение на територията на страната са 971 на брой. През 2014 година общият брой обучени за придобиване на степен на професионална квалификация е 18 546 обучени. Най-много обучени (3 648) има в професионално направление „Приложна информатика” (19,7% дял в общия брой), следвани от професионално направление „Хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг” с 2 032 обучени (11% дял), професионално направление „Транспортни услуги” с 1 439 обучени или 7,7% дял и „Фризьорски и козметични услуги” с 1 377 обучени или 7,4% дял. Сред професионалните направления с най-нисък дял са „Растениевъдство и животновъдство” - 0,3% (54 обучени) и „Медицинска диагностика и лечебни технологии” – 0,1% (23 обучени).

За периода от 2010 до 2014г. общия брой обучени е 81 673. За съответния период, общо най-много обучени има в направление „Транспортни услуги” с 11 654 обучени или 14,3%, следвани от направление „Приложна информатика” с 9 832 обучени или 12% и направление „Фризьорски и козметични услуги” с 6 031 обучени или 7,4%.

За 2014г. най-голям брой обучени за придобиване на степен на професионална квалификация има в Югозападен район с 6 002 обучени или 32,4% от общия брой обучени, следвани от Югоизточен район с 3 537 обучени или 19%, Южен централен район с 3 119 обучени или 16,8%, Северен централен район с 2 274 обучени или 12,3%, Северозападен с 1 811 обучени или 9,8% и Североизточен с 1 803 обучени или 9,7%.

През 2014 г. общият брой обучени по част от професия е 52 236 обучени. Най-много обучени по част от професия има в професионално направление „Сигурност” с 11 314 обучени (21,7% дял в общия брой), следвани от направление „Моторни превозни средства, кораби и въздухоплавателни средства” с 10 007 обучени (19,2%), „Транспортни услуги” с 4

[89] "НАПОО, Статистика на обучените лица"

554 обучени (8,7%) и „Хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг” с 2984 обучени (5,7%). Сред направленията с най-малък брой обучени са „Дизайн” с 15 обучени, „Архитектура, урбанизация и геодезия” с 28 обучени и „Строителство и геодезия” с 20 обучени.

За периода 2010 - 2014г. общият брой обучени е 196 421 лица. За съответния период, общо най-много обучени има в направление „Сигурност” - 37 012 обучени (18,8%), следвани от направление „Моторни превозни средства, кораби и въздухоплавателни средства” - 30 297 обучени (15,4%) и направление „Строителство” - 14 900 обучени (7,6%).

За 2014г. най-голям брой обучени по част от професия има в Югозападен район - 43,5% от общия брой обучени, следвани от Североизточен - 17,6%, Южен централен район - 14,4%, Югоизточен район - 11%, Северен централен район - 7,2% и Северозападен - 6,3%.

Продължаващо професионално обучение на заетите лица[90]

През 2010г. броят на предприятията е 32 335, от които 10 084 предприятия (31,2% от общия брой) осигуряват обучение. Като дял от общия брой предприятия, това е най-висока стойност от 1999г. насам. Общия брой участници в курсове за продължаващо професионално обучение по статистика за 2010г. е 315 908 участници, като от тях 43,6% са жени. Като брой участници, това е най-висока стойност от 1999г. насам. Забелязва се нарастване на дяла на жените, участващи в курсове за продължаващо професионално обучение с 15,3%.

Най-голям брой предприятия има в сектори с групи по КИД-2008 G,H,I – търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство – 13 058. Предприятията в тези сектори, осигуряващи обучение, са 3307 или 25,3% относителен дял от общо предприятията в тези сектори, което ги прави с най-малък относителен дял. Най-малко предприятия има в сектори с групи по КИД-2008 J,K – създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения,

[90] "НСИ, Продължаващо професионално обучение на заетите лица"

финансови и застрахователни дейности- 1314. Предприятията в тези сектори, осигуряващи обучение, са 659 или 50,1% относителен дял от общо предприятията в тези сектори, което ги прави с най-висок относителен дял.

Таблица 23. Предприятия по икономически дейности, организирали ППО през 2010г.

Група по КИД-2008	Икономически дейности	Всички предприятия – брой	Брой Предприятия, осигуряващи обучения	Отн. дял %
	Общо	32 335	10 084	31,2
B, C, D, E	Добивна промишленост; Преработваща промишленост; Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване	9 095	2 881	31,7
F	Строителство	4 612	1 711	37,1
G, H, I	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; Транспорт, складиране и пощи; Хотелиерство и ресторантьорство	13 058	3 307	25,3
J, K	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Финансови и застрахователни дейности	1 314	659	50,1
L, M, N, R, S	Операции с недвижими имоти; Професионални дейности и научни изследвания; Административни и спомагателни дейности; Култура, спорт и развлечения; Други дейности	4 256	1 526	35,8

Източник: НСИ

Все още в България обучението на работници и служители, провеждано от страна на работодателя, е слабо развито и е практика основно в големите предприятия. По ред причини малките и средни предприятия, особено тези в малките населени места и селските райони, рядко се ангажират с повишаване на квалификацията на персонала си.

Най-голям е броят на предприятията с брой заети между 10 и 49 лица – 26 920 предприятия. От тях само 26,7% осигуряват обучения. От друга страна, най-малък е броят на предприятията с над 250 заети лица, но от тях 79,9% предоставят обучение. Предприятията с брой заети между 50 и 249 лица е 4681, като 49,4% осигуряват обучение на персонала си.

По форма на собственост, 48,9% от предприятията в обществения сектор и 30,6 % от предприятия в частния сектор осигуряват обучение.

Предприятията осигуряващи вътрешни курсове за продължаващо професионално обучение са 12,5% от общия брой. Предприятията, осигуряващи външни курсове за продължаващо професионално обучение са 15,8% от общия брой предприятия.

По тип обучение, най-голям е броят на предприятията, осигуряващи други форми на продължаващо професионално обучение. От другите форми на продължаващо професионално обучение, най-голям е броят на предприятията, предлагащи обучение на работното място (21% от всички предприятия за 2010г.). 15,8% от предприятията предлагат посещения на конференции, работни срещи, професионални изложения и лекции. 9,4% от предприятията предлагат участие в групи за обучение или групи за квалификация, а 6,7% предлагат самообучение. Най-малък е броят на предприятията предлагащи ротация на работното място, обмени, повтаряния или посещения с цел обучение.

Редица проекти, финансирани от Национална програма за младежта 2011 – 2015г., Програма „Учене през целия живот" и Програма „Младежта в действие”, а през следващия програмен период от програма „Еразъм +” на ЕК допринасят за неформално обучение и придобиване на умения и компетентности извън формалната образователна среда. Изводите от независима оценка на ефекта на програмата на ЕК „Младежта в действие” сочат, че неформалното обучение, предоставяно от неправителствени организации е изключително ефективно за изграждане на ключови компетентности, както и на „меки” умения, като комуникационни умения и умения за работа в екип. Изследване на

„Евробарометър” показва, че тъкмо те повече се търсят – 78% от работодателите в България считат уменията за работа в екип за много важни, а специфичните умения за дадената професия са определени като много важни от 70%.

Образование и обучение за възрастни

По данни на НСИ[91], през 2011г. 1 074 196 лица на възраст между 25г. и 64г. са участвали във формално образование и обучение или неформално обучение, което е 26% от общия брой в съответната възрастова група.

Най-голям е делът на участвалите в съответните форми на обучение във възрастова група 35-54 г. - 56% от всички, взели участие, следвани от възрастова група 25-34 г. - 29% и възрастова група 55-64 г. - 15%.

По образование, най-голям е делът на участвалите в съответните форми на обучение, притежаващи средно образование - 52,3% от всички, взели участие (или 562 114 лица), следвани от участниците с висше образование –38% и участници с основно и по-ниско образование –9,3%.

93% от общия брой на участвали в съответните форми на обучение са заети лица, 3,8 % са безработни и 3,2% са икономически неактивни. 81,4% от участвалите във формално образование и обучение или неформално обучение са с местоживеене в градовете. Съгласно методологията на изследването, разпределението по трудов статус се основава на мнението на анкетираните лица (самооценка), а не според дефинициите на Международната организация на труда (МОТ).

По данни на НСИ[92], през 2011г. 496 239 лица на възраст между 25г. и 64г. са участвали в някакъв вид на самостоятелно обучение, което е 12% от общия брой в съответната възрастова група. Най-голям е делът на участвалите в някаква форма на самостоятелно обучение във възрастова група 35-54 г. - 280 321 лица или 56,5% от всички,

[91] "НСИ, Участие във формално образование и обучение или неформално обучение"
[92] "НСИ, Участие в някакъв вид самостоятелно обучение"

взели участие, следвани от възрастова група 25-34 г. - 133 404 лица или 26,8% и възрастова група 55-64 г. - 82 514 лица или 16,7%.

По образование, най-голям е делът на участвалите в някаква форма на самостоятелно обучение, притежаващи висше образование с 251 107 или 50,6% от всички, взели участие, следвани от участниците със средно образование – 211 245 или 42,6% и участници с основно и по-ниско образование – 33 887 или 6,8%.

Най-голям е броят на заетите, участвали в някаква форма на самостоятелно обучение с 382 592 участвали или 77,1% от общия брой на участвали в съответните форми на обучение, следвани от безработните с 61 188 участвали или 12,3% и икономически неактивните с 52 458 участвали или 10,6%. Участвалите в някаква форма на самостоятелно обучение с местоживеене в градовете е 415 862 или 83,8% от всички участвали в съответните форми на обучение.

През 2011г. 1 592 573 лица на възраст между 25г. и 64г. ползват най-малко един чужд език, което е 38,9% от общия брой в съответната възрастова група[93]. Най-голям е делът на ползващите чужди езици във възрастова група 35-54 г. (49,9% от всички, ползващи чужди езици), следвани от възрастова група 25-34 г. (32,8%) и възрастова група 55-64 г. (17,3%). По образование, най-голям е делът на ползващите чужди езици, притежаващи висше образование - 49,5% от всички, ползващи чужди езици, следвани от тези със средно образование (46%). Едва 4,5% от ползващите чужди езици лица са с основно и по-ниско образование. 74,7% от общия брой ползващи чужди езици са заети лица, 12,9% са безработни и 12,4% са икономически неактивни.

[93] "НСИ, Ползване на чужди езици"

Глава 4. Икономическа активност, заетост и безработица. Работни места

Ключови моменти/основни изводи

Пазарът на труда продължава да се възстановява през 2014 г. и през първото полугодие на 2015 г.

Населението на България на 15 и повече навършени години се дели на работна сила от 3,366 млн. лица и лица извън работната сила от 2,851 млн. лица през 2014 г. по данни от Наблюдението на работната сила на НСИ. В периода 2010-2014 г. работната сила намалява с 35 хил. лица, като с близо 29 хил. лица е намалението сред жените.

Образователната структура на работната сила показва силна концентрация в степените над основно образование - около 2,9 млн. лица от общо 3,35 млн. по данни за последните 12 месеца до юни 2015 г. В периода 2010-2014 г. работната сила със средно образование се свива със 128 хил. лица, но приблизително същото е увеличението на работната сила с висше образование.

Коефициентът на икономическа активност е най-висок сред лицата с висше образование - 74% според данни за последните 12 месеца до юни 2015 г. и най-нисък сред лицата с начално и по-ниско образование (20,3%). Все пак през последните пет години има най-голямо увеличение на коефициента сред лицата с начално и по-ниско образование (ръст от 4,8 пр.п.).

Около 3,1 млн. лица от общо 3,35 млн. работна сила са на възраст от 25 до 64 г. (по данни за последните 12 месеца до юни 2015 г.). Най-малък е делът на лицата на възраст 65 и повече навършени години, които са едва 58,5 хил. В периода 2010-2014 г. се наблюдава увеличение на работната сила в групата на възраст от 25 до 34 г. с около 68 хил. лица, намаление на работната сила в групата на възраст от 35 до 54 г. с около 160 хил. лица и увеличение на работната сила на възраст над 55 г. с около 127 хил. лица. За този период се повишава съществено участието в работната сила на лицата на възраст 55-64 г.

Лицата извън работната сила на 15 и повече навършени години през 2014 г. са били 2,85 млн. Основната причина за неучастие в работната сила е напреднала възраст,

посочена от 1,55 млн. лица. Във възрастовите групи с най-активно участие на населението (25-54 г.) има над половин милион лица, които не участват в работната сила.

От всички заети 2,98 млн. лица 2,92 млн. са на възраст от 20 до 64 г. Над 65-годишна възраст има по-малко от 54 хил. заети. В периода 2010-2014 г. е отчетен ръст на заетите сред лицата на възраст от 25 до 34 години (ръст от 49 хил.) и лицата на възраст от 55 до 64 години (ръст от 90 хил.). Общо със 167 хил. намаляват заетите сред лицата на възраст от 35 до 54 г.

В образователната структура на заетостта най-голям дял имат заетите със средно образование, следвани от висшистите. По-ниско от средно образование имат едва 331 хил. заети. Коефициентът на заетост се увеличава заедно със степента на образование - най-висок сред висшистите (близо 70%) и най-нисък при лицата с начално и по-ниско образование (11,4%).

Безработните лица в страната са 350,9 хил. лица през последните 12 месеца до юни 2015 г. Наблюдава се тенденция на понижение на безработицата, която продължава и през първото полугодие на 2015 г.

Образователната структура на безработните лица показва несъответствията в търсенето и предлагането на работна сила с определена квалификация и характеристики, а оттам и дисбалансите, които се проявяват в краткосрочен и дългосрочен план. През 2014 г. над половината от безработните лица са със средно образование (203 хил.), от които с придобита професионална квалификация са 125,2 хил. Най-малко са безработните с висше образование – 50,8 хил. през 2014 г.

В дългосрочен аспект, през 2014 г. броят на безработните се е увеличил най-много в групата на лицата на 55 и повече години – с 25,6 хил. спрямо 2010 г. От друга страна, намалението на безработните лица е най-видимо в групата на лицата на 15 до 24 г. – с 14,9 хил. Спрямо 2010 г. броят на безработните лица с продължителност до 11 месеца е намалял, докато значително увеличение се наблюдава при безработните за продължителен срок от време (над 11 месеца). Безработните лица за срок от 2 и повече години през 2014 г. са с 60,5 хил. повече отколкото са били през 2010 г.

Съществуват значителни различия в безработицата в регионален план. Коефициентът на безработица през 2014 г. е най-висок в област Силистра (22,4%), Видин (22,2%), Шумен (21,1%), Смолян (19,4%) и Разград (17,7%). Безработицата през 2014 г. е най-ниска в относително изражение в София-град (6,3%), Габрово (8,1%), Варна (8,7%), Плевен (9%) и Ловеч (10,2%).

През второто тримесечие на 2015 г. общият брой наети лица по трудово и служебно правоотношение продължава да се увеличава, достигайки 2 млн. 310,5 хил. в края на месец юни 2015 г. по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Броят на наетите лица се повишава в сравнение със съответните месеци на предходната година във всеки един от първите шест месеца на 2015 г. Динамиката на броя на наетите лица се различава значително в зависимост от икономическата дейност, в която са наети лицата. През юни 2015 г. броят на наетите лица се увеличава най-съществено в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (увеличение с 6 хил.), „Преработваща промишленост“ (ръст с 5,1 хил.) и „Строителство“ (ръст с 2,8 хил.). В осем икономически дейности броят на наетите лица през юни 2015 г. се свива в сравнение със съответния месец на 2014 г.

Наетите лица са концентрирани в няколко икономически дейности. През юни 2015 г. най-голям е делът на наетите лица в сектор „Преработваща промишленост“ (21,5% от всички наети в икономиката), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (16,9%), „Образование“ (7,2%), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (6,6%) и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (6,1%).

През второто тримесечие на 2015 г. най-много са наетите в Югозападен район, в който работят 922,7 хил. лица или 39,9% от наетите лица в страната, следван от Южен централен район с 381,9 хил. наети или 16,5% от наетите в страната. Динамиката по отношение на промяната на наетите лица се различава съществено в отделните статистически райони на страната. В Североизточен район броят на наетите лица се увеличава с 2,7% годишно (т.е. през юни 2015 г. спрямо юни 2014 г.), в Югоизточен район - с 0,7% годишно, а в Югозападен район – с 0,6% годишно. Успоредно с това,

броят на наетите лица в останалите три статистически района на страната се свива.

Средната месечна заплата на наетите лица достига 868 лева през юни 2015 г., увеличавайки се с 8,2% годишно по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Средната работна заплата се увеличава във всеки един от първите шест месеца на 2015 г. През първото полугодие на 2015 г. темповете, с които средната работна заплата се увеличава, надхвърлят значително скоростта, с която расте броят на наетите лица (под 1% годишно).

През второто тримесечие на 2015 г. свободните работни места в страната достигат 19,2 хил., увеличавайки се с 24,1% спрямо съответното тримесечие на предходната година по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. свободните работни места са с 3,7 хил. повече.

Несъответствията на на пазара на труда личат от едновременното съществуване на значителна безработица, особено в някои региони на страната, и трудности от страна на работодателите по отношение намиране на необходимите кадри. Тези дисбаланси се проявяват не само в рамките на работната сила чрез прехода от заетост към безработица или обратно, но и чрез включването или отпадането на лица от работната сила. Около 25 хил. от безработните лица през второто тримесечие на 2015 г. са напуснали работната сила и са станали неактивни, което представлява спад с около 8 хил. лица в сравнение със съответния период на 2014 г. по данни от НРС на Евростат за България. Около 31 хил. от неактивните лица вече са част от работната сила като безработни през второто тримесечие на 2015 г., като техният брой се увеличава с около 2 хил. лица спрямо съответното тримесечие на предходната година. Увеличаването на броя на лицата, които извършват прехода от неактивност към безработица, е един от индикаторите, че незаетите лица очакват търсенето на работна сила да нараства през 2015 г.

Икономическа активност и заетост

Според данните от Наблюдението на работната сила[94] населението на България на 15 и повече навършени години за 2014 г. може да се раздели на:

- работна сила – 3,366 млн. лица, от които
  - заети – 2,981 млн. лица
  - безработни - 449 хил. лица
- лица извън работната сила – 2,851 млн. лица, от които:
  - заради напреднала възраст – 1,548 млн. лица
  - по други причини – 1,303 млн. лица.

Заетите и безработните лица съставляват работната сила (икономически активното население).

Икономическа активност

Според последните налични данни - за последните 12 месеца до юни 2015 г. - средногодишният брой на работната сила в България е 3,354 млн. лица. Промяната през 2014 г. като цяло е отрицателна, като се наблюдава увеличение при мъжете и намаление при жените. В периода 2010-2014 г. е регистрирано намаление на броя на работната сила с 35 хил. лица.

Таблица 24. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години (хил.)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	3354	3366	-5,3	-35,0
Мъже	1791	1799	2,0	-6,1
Жени	1563	1567	-7,3	-28,9

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

[94] Наблюдението на работната сила е извадково статистическо изследване, провеждано чрез домакинствата. Основната цел на изследването е да осигури данни за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години и за основните характеристики на заетите и безработните лица и лицата извън работната сила в Република България.

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на икономическа активност за населението на възраст от 15 до 64 навършени години е 69,4%, като е с 0,6 пр.п. по-висок в сравнение неговото равнище през второто тримесечие на 2014 г.

Коефициентът на икономическа активност (относителният дял на икономически активното население от населението на същата възраст) е 54,2% средно за последните 12 месеца до юни 2015 г. за населението на 15 и повече навършени години.

Таблица 25. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години (%)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Общо	54,2	54,1	0,2	2,1
Мъже	60,1	60,1	0,4	2,5
Жени	48,6	48,6	0,0	1,7

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

Образователната структура на работната сила показва силна концентрация в степените над основно образование - около 2,9 млн. лица от общо 3,35 млн. за последните 12 месеца до юни 2015 г. Промяната през 2014 г. е положителна в сегмента на лицата с висше образование и лицата с основно образование, но е отчетен спад сред лицата със средно образование.

Таблица 26. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години по образование (хил.)

Степен на образование	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Висше	1009,4	997,1	48,7	127,2
Средно	1896,5	1906,8	-79,1	-128,3
в т,ч, с придобита професионална квалификация	1209,8	1232,9	-59,7	-121,4
Основно	379	390,9	21,3	-39,8
Начално и по-ниско	69,1	71,1	3,8	5,9
Общо	3354	3365,9	-5,3	-35,0

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

Коефициентът на икономическа активност е най-висок сред лицата с висше образование по данни за последните 12 месеца до юни 2015 г. Коефициентът на икономическа активност е три пъти нисък сред лицата с начално и по-ниско образование в сравнение с лицата със средно образование. През 2014 г. коефициентът на икономическа активност намалява в сравнение с 2013 г. при лицата със средно образование, в т.ч. и при лицата с придобита професионална квалификация, но се увеличава при лицата с по-висока или по-ниска образователна степен.

Таблица 27. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по образование (%)

Степен на образование	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо г. 2013 (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Висше	74,0	73,6	0,1	0,3
Средно	61,0	61,3	-0,7	-2,5
в т,ч, с придобита професионална квалификация	67,0	67,4	-0,7	-2,8
Основно	27,4	28,0	1,7	3,1
Начално и по-ниско	20,3	19,8	0,9	4,8
Общо	54,2	54,1	0,2	2,1

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

Наблюдението на работната сила обхваща лицата на 15 и повече навършени години, живеещи в обикновените домакинства в страната. Безработните лица, които са част от работната сила, според методологията на НСИ може да бъдат само в групата на лицата от 15 до 74 навършени години. Във възрастовата структура на работната сила има най-малко лица в групата на лицата на 65 и повече навършени години - едва 58,5 хил. по данни за последните 12 месеца до юни 2015 г.

През 2014 г. се наблюдава положителна промяна в групите на лицата на възраст над 45 г., като най-много расте работната сила сред лицата на възраст от 55 до 64 г. Увеличава се и броят на работната сила на възраст над 65 г., докато работната сила сред най-младите намалява. В периода 2010-2014 г. настъпват значителни промени във възрастовата структура на населението: увеличение на работната сила на възраст от 25 до 34 г. с около

68 хил. лица, намаление на работната сила на възраст от 35 до 54 г. с около 160 хил. лица и увеличение на работната сила на възраст над 55 г. с около 127 хил. лица.

Таблица 28. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години по възраст (хил.)

Възрастова група	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
15-24 г.	194,9	200,3	-29,3	-69,6
25-34 г.	762,7	767,7	-10,5	67,9
35-44 г.	935,5	941	1,9	-77,8
45-54 г.	823,8	821	6,2	-82,6
55-64 г.	578,6	578,7	17,8	114,5
65 и повече години	58,5	57,2	8,7	12,7
Общо	3354	3365,9	-5,3	-35,0

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

През последните 12 месеца до юни 2015 г. най-голям е делът на икономически активното население във възрастовата група от 35 до 44 г. Коефициентът на икономическа активност рязко намалява във възрастовата група над 55 г., като той е едва 4,1% сред населението над 65 г. Най-голяма е положителната промяна, както през 2014 г., така и през последните 5 години в групата на лицата на възраст от 55 до 64 г. Въпреки това нивата на активност в тази група остават значително по-ниски от активността в групите с по-ниска възраст.

Таблица 29. Коефициенти на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по възраст (%)

Възрастова група	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
15-24 г.	27,1	27,2	-2,4	-1,7
25-34 г.	78,3	78,3	-0,4	-1,5
35-44 г.	87,2	87,4	0,7	1,1
45-54 г.	83,9	83,7	0,2	0,6
55-64 г.	57,2	56,6	2,5	8,7
65 и повече години	4,1	4,0	0,5	1,0
Общо	54,2	54,1	0,2	2,1

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни и тримесечни данни.

Регионалното разпределение на работната сила показва концентрация в областите около най-големите градове.

През второто тримесечие на 2015 г. близо 1/3 от работната сила (32,1%) е разположена в Югозападен район, близо 1/5 (19,6%) в Южен централен район, 13,8% е в Югоизточен район, 13,6% в Североизточен район, 11% в Северен централен район, а 9,8% в Северозападен район.

В сравнение с второто тримесечие на предходната 2014 г. се наблюдават следните изменения в структурата на работната сила по райони:

- Относителният дял на Североизточен район в работната сила се увеличава до 13,6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 12,9% през съответното тримесечие на предходната 2014 г.
- Делът на Югоизточен район в работната сила се увеличава до 13,8% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 13,7% точно 12 месеца по-рано.
- Югозападен район формира 32,1% от работната сила през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 32% точно година по-рано.
- Южен централен район формира по-малък процент от работната сила през второто тримесечие на 2015 г. – 19,6% в сравнение с дял от 20,6% точно година по-рано.
- Северозападен район представлява 9,8% от работната сила през второто тримесечие на 2015 г., като не се наблюдава съществена промяна спрямо второто тримесечие на предходната година.
- Около 11% от работната сила е концентрирана в Северен централен район през второто тримесечие на 2015 г. – точно колкото и през съответното тримесечие на 2014 г.

През 2014 г. работната сила възлиза на 693 хил. лица в столицата София, 323 хил. в област Пловдив, 220 хил. в област Варна, и 191 хил. в област Бургас. Най-малките шест области по размер на работната сила през 2014 г. се намират в Северна България: Видин, Търговище, Ловеч, Силистра, Разград и Габрово.

През 2014 г. се наблюдава най-голяма положителна промяна в броя на работната сила в областите Пловдив, София-столица, Пазарджик, Велико Търново, Силистра. В рамките на същия период има положителна промяна в още 10 области. Сред областите с най-значима отрицателна промяна в работната сила попадат Плевен, Русе, Ямбол, Кюстендил и Благоевград. Отрицателна промяна е регистрирана в още 8 области.

В периода 2010-2014 г. най-осезаема положителна промяна е отчетена в работната сила в областите: София-столица, Пловдив, Кърджали, Бургас, Велико Търново. Положителна промяна има в още 7 области. Най-голям номинален спад има в работната сила в областите Русе, Пазарджик, Ловеч, Стара Загора и Плевен. Свиване на работната сила в рамките на този петгодишен период е отчетено в още 11 области.

Таблица 30. Работна сила на населението на 15 и повече навършени години по райони (хил.)

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Видин	41,3	0,5	3,1
Враца	73,7	1,7	-0,6
Ловеч	47,8	-2,1	-14,5
Монтана	59,4	1,6	-3,3
Плевен	103,9	-6,3	-11,1
Велико Търново	115,0	1,9	6,3
Габрово	54,3	-1,4	-1,2
Разград	52,0	-0,6	-2,1
Русе	96,9	-5,2	-15,5
Силистра	49,3	1,8	0,2
Варна	219,9	0,7	5,8
Добрич	89,4	0,0	-0,9
Търговище	45,2	-0,6	-9,9
Шумен	90,8	0,2	-2,9
Бургас	191,4	-0,2	13,3
Сливен	76,5	-1,8	-10,7
Стара Загора	139,8	-0,7	-14,3
Ямбол	56,8	-3,4	-3,5
Благоевград	160,2	-2,2	0,1
Кюстендил	55,2	-2,6	-8,3
Перник	59,9	0,1	0,6

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
София	108,5	1,5	-3,7
София (столица)	693,2	3,5	25,1
Кърджали	67,1	1,5	16,5
Пазарджик	120,5	3,0	-15,3
Пловдив	327,9	3,8	18,9
Смолян	60,8	-0,3	1,3
Хасково	109,1	0,2	-8,4

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

В регионален план съществуват значителни разлики по отношение на икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години.

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години е най-висок в Югозападен район (58,5%) при стойност на коефициента в размер на 54,1% средно за страната. Икономическата активност е по-ниска през второто тримесечие на 2015 г. в Североизточен район (с коефициент на икономическа активност 56,3%), Южен централен район (52,9%), Югоизточен район (51,7%) и Северен централен район (51,3%). Коефициентът на икономическа активност през второто тримесечие на 2015 г. е най-нисък в Северозападен район – 47,9%.

Коефициентът на икономическа активност се различава значително между отделните области, като през 2014 г. варира от 61,1% в столицата София до 41,1% в Област Ловеч. Само в 8 области икономическата активност е по-висока от средната за 2014 г. - освен столицата София, това са областите Шумен, Смолян, Благоевград, Добрич, Пловдив, Бургас и Варна. Сред областите с коефициент на икономическата активност под 50% попадат Ловеч, Търговище, Плевен, Русе, Враца, Сливен, Кюстендил, Монтана, Силистра и Видин.

През 2014 г. се наблюдава увеличение на коефициента на икономическата активност в повечето области, като най-голямо е увеличението в Силистра, Монтана, Враца,

Пазарджик и Видин. Понижение е регистрирано в 10 области, като най-голямо е то в област Ямбол, Русе и Плевен.

В периода 2010-2014 г. увеличение на коефициента на икономическа активност има в 20 от общо 28 области. Най-голямо е увеличението на показателя в област Кърджали, Видин, Велико Търново, Смолян и Пловдив. Намаление има в 8 области, сред които попадат Ловеч, Търговище, Сливен, Русе и Пазарджик.

Таблица 31. Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години по области (%)

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Видин	49,8	1,6	9,6
Враца	48,3	2,1	4,6
Ловеч	41,1	-1,2	-6,5
Монтана	49,0	2,2	2,8
Плевен	46,7	-2,1	1,1
Велико Търново	52,7	1,5	7,9
Габрово	52,3	-0,4	4,0
Разград	50,3	0,0	2,7
Русе	48,3	-2,2	-3,0
Силистра	49,5	2,3	5,1
Варна	54,5	0,1	0,5
Добрич	56,8	0,7	4,3
Търговище	45,2	-0,1	-4,7
Шумен	59,8	0,4	3,4
Бургас	54,7	-0,1	5,2
Сливен	48,4	-0,6	-3,2
Стара Загора	50,1	0,1	-0,8
Ямбол	52,6	-2,4	2,1
Благоевград	58,9	-0,5	2,0
Кюстендил	48,6	-1,2	-0,9
Перник	53,1	0,8	4,1
София	52,3	1,2	1,2
София (столица)	61,1	0,0	-0,4
Кърджали	51,5	0,9	13,2

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Пазарджик	52,8	1,7	-2,0
Пловдив	56,4	0,8	5,6
Смолян	59,6	0,9	5,6
Хасково	53,0	0,6	0,2

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. лицата извън работната сила достигат 2835 хил. лица според данни от Наблюдението на работната сила на НСИ. От тях 1181,2 хил. са мъже, докато 1653,8 са жени. Жените представляват 58,3% от лицата извън работната сила през второто тримесечие на 2015 г.

През 2014 г. лицата извън работната сила на 15 и повече навършени години са 2,85 млн. Лицата извън работната сила (текущо икономически неактивно население) са лицата, които не са заети, нито са безработни през наблюдавания период. В тази група се включват и лицата, които са в допълнителен отпуск за отглеждане на дете до 2- годишна възраст. Броят на жените извън работната сила е значително по-голям от броя на мъжете през 2014 г.

Таблица 32. Лица извън работната сила на 15 и повече навършени години (хил.)

	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	2850	-32,5	-285,9
Мъже	1194	-20,9	-133,2
Жени	1657	-11,6	-152,6

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През 2014 г. голяма част от респондентите в НРС заявяват, че не участват в работната сила заради напреднала възраст (1,55 млн.). Трябва да бъде отчетено, че във възрастовите групи с най-активно участие на населението (от 25 до 54 г.) има над половин милион лица, които не са част от работната сила.

Таблица 33. Лица извън работната сила на 15 и повече навършени години по възраст (хил.)

Възрастова група	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
15-24 г.	535,8	-9,1	-127,3
25-34 г.	212,8	2,0	35,9
35-44 г.	135,7	-8,9	-25,8
45-54 г.	159,6	-1,4	-24,4
55-64 г.	443,0	-32,1	-61,2
65 и повече години	1363,9	17,1	-82,9

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Заетост

Съществува значително разминаване между данните за заетостта според НРС (2014 г. - 2,98 млн. лица) и данните за заетостта според Националните сметки на НСИ (2014 г. - 3,43 млн. лица) Разликата от около 453 хил. лица се дължи на различните методологии, използвани в двете изследвания. Националните сметки използват информация от различни източници, които се комбинират с оглед да се получи възможно най-изчерпателна и съвместима с другите показатели на Национални сметки оценка, в резултат на което данните за заетите лица според Национални сметки могат да се различават от тези на използваните източници. ***Основното различие с данните от Наблюдението на работната сила е по отношение на броя на заетите лица в селското стопанство***. При оценката на данните за самостоятелно заетите лица в селското стопанство Национални сметки използват данни от преброяването на земеделските стопанства и извадкови изследвания на земеделските стопанства, провеждани от Министерство на земеделието и храните. Възможно е част разликата (което в Националните сметки е „заети”) да попада в „безработни лица” според НРС, но голямата част попадат в категорията „лица извън работната сила”.

През второто тримесечие на 2015 г. заетите лица на 15 и повече навършени години са 3 011,2 хил. Промяната на заетостта през 2014 г. е увеличение от 46,5 хил. лица. В периода 2010-2014 г. обаче е отчетен спад, като понижението е по-силно изразено сред жените.

Таблица 34. Заети лица на 15 и повече навършени години (хил.)

	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	2981,4	46,5	-71,4
Мъже	1577,1	30,2	-31,2
Жени	1404,3	16,2	-40,2

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години е 48,7%. Коефициентът на заетост през второто тримесечие е по-висок сред градското население (53,4%) отколкото сред населението в селата (36,3%).

През 2014 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години е 48%, като този коефициент е по-висок сред мъжете в сравнение с жените. Промяната на този показател през 2014 г. е положителна, а в периода 2010-2014 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години се увеличава с 1,3 пр.п.

Таблица 35. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години (%)

	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Общо	48,0	1,1	1,3
Мъже	52,7	1,3	1,4
Жени	43,6	0,8	1,2

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. заетите на възраст от 15 до 24 г. са 145,3 хил., докато заетите във възрастовата група от 25 до 34 г. са 687,9 хил. Около 844,4 хил. са заетите на възраст от 35 до 44 г., докато 760 хил. са заетите в групата на лицата на възраст от 45 до 54 г. Около 517,9 хил. са заетите лица на възраст от 55 до 64 г., докато 55,7 хил. са заетите на 65 и повече години.

През второто тримесечие на 2015 г. заетите на възраст от 15 до 24 г. формират 4,8% от общата заетост, докато заетите на възраст от 25 до 34 г. представляват 22,8% от

заетостта в страната. Около 28% от заетите са лицата на възраст от 35 до 44 г., докато лицата на възраст от 45 до 54 г. са 25,2% от заетите в страната. Около 17,2% от заетостта се формира от лица на възраст от 55 до 64 г., докато едва 1,8% от заетостта се състои от лица на 65 и повече години.

През второто тримесечие на 2015 г. се наблюдават следните промени в структурата на заетостта по възрастови групи:

- Относителният дял на заетите лица на възраст от 15 до 24 г. се свива през второто тримесечие на 2015 г. до 4,8% от заетите в сравнение с дял от 5,2% през второто тримесечие на предходната 2014 г.
- Делът на заетите на възраст от 25 до 34 г. се увеличава до 22,8% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 22,5% през второто тримесечие на 2014 г.
- Заетите лица на възраст от 35 до 44 г. представляват по-малък процент от общата заетост в страната през второто тримесечие на 2015 г. (28%) в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г. (28,5%).
- Относителният дял на заетите лица на възраст от 45 до 54 г. леко се увеличава до 25,2% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 25,1% през съответното тримесечие на предходната 2014 г.
- Делът на заетите на възраст от 55 до 64 г. се увеличава по-осезаемо през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г. През второто тримесечие на 2015 г. заетите на възраст от 55 до 64 г. формират 17,2% от всички заети в сравнение с дял от 16,9% през съответното тримесечие на 2014 г.
- Заетите лица на възраст 65 и повече години не се променят като относителен дял в общата заетост, формирайки 1,8% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г.

През 2014 г. от всички заети във възрастовата група от 20 до 64 г. попадат 2,92 млн. лица, докато над 65-годишна възраст има едва под 54 хил. заети. Промяната в заетостта през 2014 г. е най-вече сред населението на възраст над 45 г. В периода 2010-2014 г. е

отчетен ръст на заетите сред лицата на възраст от 25 до 34 г., както и сред лицата на възраст от 55 до 64 г.

Таблица 36. Заети лица на 15 и повече навършени години по възраст (хил.)

Възрастова група	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
15-24 г.	152,7	-11,8	-54,7
25-34 г.	669,2	9,7	49,0
35-44 г.	850,9	8,9	-85,8
45-54 г.	743,5	11,6	-81,4
55-64 г.	511,2	19,7	90,0
65 и повече години	53,9	8,4	11,5
Общо	2981,4	46,5	-71,4
20-64 г.	2916,4	36,8	-77,5

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През 2014 г. коефициентът на заетост се увеличава най-бързо сред населението на възраст от 55 до 64 г. Увеличение е отчетено и в останалите възрастови групи с изключение на лицата на възраст от 15 до 24 г., където е отчетено понижение през 2014 г. с 0,5 пр.п. и спад за последните пет години с 1,5 пр.п.

Таблица 37. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години по възраст (%)

Възрастова група	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
15-24 г.	20,7	-0,5	-1,5
25-34 г.	68,3	1,6	-2,4
35-44 г.	79,0	1,3	-0,4
45-54 г.	75,8	0,8	0,0
55-64 г.	50,0	2,6	6,5
65 и повече години	3,8	0,5	1,0
Общо	48,0	1,1	1,3
20-64 г.	65,1	1,6	-0,3

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. заетите лица с висше образование са 976,1 хил., докато заетите лица със средно образование възлизат на 1708,2 хил. Лицата със средно

образование включват и заети лица с придобита професионална квалификация, които наброяват 1079,5 хил. лица през второто тримесечие на 2015 г. Основно образование имат 289,6 хил. заети лица, докато начално и по-ниско образование притежават 37,2 хил. заети лица.

През второто тримесечие на 2015 г. настъпват следните структурни промени в разпределението на заетите по завършена образователна степен:

- Делът на заетите лица с висше образование се увеличава до 32,4% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 32% през второто тримесечие на предходната 2014 г.
- Относителният дял на заетите със средно образование през второто тримесечие на 2015 г. леко се свива до 56,7% в сравнение с дял от 56,8% през второто тримесечие на предходната година.
- Делът на заетите с придобита професионална квалификация намалява в относително изражение – до 35,8% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 37,3% през съответното тримесечие на 2014 г.
- Делът на заетите с основно образование се понижава през второто тримесечие на 2015 г. до 9,6% от заетостта в сравнение с дял от 9,8% през второто тримесечие на 2014 г.
- Заетите лица с начално и по-ниско образование формират все по-малък дял от общата заетост, като през второто тримесечие на 2015 г. техният дял в заетостта е 1,2% в сравнение с дял от 1,4% през съответното тримесечие на предходната година.

През 2014 г. в образователната структура на заетостта най-голям дял имат заетите със средно образование, следвани от лицата с висше образование. По-ниско от средно образование имат 331 хил. заети от общо 2,98 млн. заети лица. Промяната за последната година е отрицателна само за заетите със средно образование (спад с 37,3 хил.), докато увеличение има при висшистите, както и при заетите с основно или по-ниско образование.

В периода 2010-2014 г. заетите лица с висше образование се увеличават с 115,1 хил., докато заетите със средно и с основно образование намаляват.

Таблица 38. Заети лица на 15 и повече навършени години по образование (хил.)

Степен на образование	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Висше	946,3	58,9	115,1
Средно	1703,8	-37,3	-134,6
в т,ч, с придобита професионална квалификация	1107,7	-35,7	-118,8
Основно	290,5	19,4	-55,7
Начално и по-ниско	40,8	5,5	3,7
Общо	2981	46,5	-71,4

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. съществуват значителни различия между коефициентите на заетост на населението в зависимост от най-високата завършена образователна степен. През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на заетост е най-висок за лицата с висше образование (71,2%) и значително по-нисък за лицата с по-ниска образователна степен. Коефициентът на заетост за лицата със средно образование е 55,5% през второто тримесечие на 2015 г., като този коефициент е по-висок за лицата със средно образование, които притежават професионална квалификация. Коефициентът на заетост е значително по-нисък за лицата с основно образование – 20,9% и лицата с начално и по-ниско образование – 10,8% през второто тримесечие на 2015 г.

През 2014 г. коефициентът на заетост се увеличава заедно със степента на образование - най-висок е той сред висшистите (близо 70%), а най-нисък при лицата с начално и по-ниско образование (11,4%). Сред всички образователни нива се наблюдава увеличение на коефициента на заетост през 2014 г. в сравнение с предходната година. В периода 2010-2014 г. е отчетено понижение на коефициента на заетост сред лицата със средно и висше образование и увеличение на този коефициент за лицата с по-ниска образователна степен.

Таблица 39. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години по образование (%)

Степен на образование	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Висше	69,8	1,0	-0,3
Средно	54,8	0,4	-2,9
в т,ч, с придобита професионална квалификация	60,6	0,3	-3,0
Основно	20,8	1,5	0,8
Начално и по-ниско	11,4	1,5	2,9
Общо	48,0	1,1	1,3

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Професионалната структура на заетостта показва по-висока концентрация на заетите в упражняването на няколко класове професии. През второто тримесечие на 2015 г. ръководителите са 181,4 хил. лица, като те представляват 6% от заетостта. Специалистите възлизат на 509 хил. лица, формирайки 16,9% от заетите лица, докато техници и приложни специалисти са 9,6% от заетите. Като помощен административен персонал работят 180,7 хил. лица, които представляват 6% от общата заетост в страната. Над 1/5 от заетите – 21,2% са персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната, който наброява 638 хил. лица през второто тримесечие на 2015 г. Около 118,5 хил. лица са квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство, които формират 3,9% от заетостта в страната. Като квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии работят 388,3 хил. лица или 12,9% от заетите в страната през второто тримесечие на 2015 г. Машинни оператори и монтажници са 373,2 хил. лица, които формират 12,4% от общата заетост. Лицата, упражняващи професии, неизискващи специална квалификация, са 309,2 хил. през второто тримесечие на 2015 г., като съставляват 10,3% от заетостта.

През второто тримесечие на 2015 г. настъпват следните изменения в професионалната структура на заетостта в страната в сравнение с второто тримесечие на предходната година:

- Относителният дял на ръководните кадри се увеличава – до 6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 5,9% през второто тримесечие на предходната 2014 г.
- Делът на специалистите не се променя през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г. и остава около 16,9% от заетостта.
- Относителният дял на лицата класифицирани като „Техници и приложни специалисти“ се увеличава до 9,6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 9,3% през второто тримесечие на предходната година.
- Делът на лицата работещи като помощен административен персонал се свива значително до 6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 6,7% през второто тримесечие на 2014 г.
- Персоналът, зает с услуги за населението, търговията и охраната, се увеличава в относително изражение до 21,2% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 20,5% през съответното тримесечие на предходната година.
- Квалифицираните работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство формират 3,9% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 4,1% през съответното тримесечие на 2014 г.
- Относителният дял на заетите като квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии леко се увеличава до 12,9% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 12,8% през второто тримесечие на предходната година.
- Делът на лицата, работещи като машинни оператори и монтажници, не се променя съществено през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение със съответното тримесечие на предходната 2014 г.

- Лицата, упражняващи професии, неизискващи специална квалификация, формират по-малък дял от общата заетост през второто тримесечие на 2015 г. (10,3%) в сравнение с второто тримесечие на 2014 г. (10,6%).

През 2014 г. по класове професии най-голям ръст има при специалистите - с 37,6 хил. спрямо 2013 г. и с над 100 хил. в сравнение с 2010 г. Подобна е промяната в броя на персонала, зает с услуги за населението, търговията и охраната за периода 2010-2014 г. В рамките на този петгодишен период се свива броят заети лица във всички останали класове професии.

Таблица 40. Заети лица по класове професии (хил.)

Класове професии	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	2981,4	46,5	-71,4
Ръководители	187,0	-7,1	-34,4
Специалисти	496,4	37,6	100,3
Техници и приложни специалисти	268,5	12,5	-32,4
Помощен административен персонал	196,1	6,2	-29,9
Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната	621,4	0,0	98,9
Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство	118,4	3,6	-10,6
Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии	383,7	-3,9	-48,3
Машинни оператори и монтажници	374,4	-5,7	-43,1
Професии, неизискващи специална квалификация	311,2	2,7	-67,1

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. работодателите възлизат на 104,5 хил. лица, а самостоятелно заети са 240,9 хил. лица. Наетите лица достигат 2646,7 хил. лица, докато неплатените семейни работници са 19,1 хил.

През второто тримесечие на 2015 г. се наблюдават следните промени в структурата на заетите лица от гледна точка на техния статус в заетостта:

- Относителният дял на работодателите в общата заетост намалява до 3,5% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 3,6% през второто тримесечие на предходната година.
- Делът на самостоятелно заетите лица също се свива през второто тримесечие на 2015 г. до 8% от заетостта в сравнение с дял от 8,1% през второто тримесечие на 2014 г.
- Относителният дял на наетите лица се увеличава през второто тримесечие на 2015 г., достигайки 87,9% от всички заети в сравнение с дял в размер на 87,7% през второто тримесечие на предходната година.
- В рамките на групата на наетите лица също се наблюдават промени – делът на наетите лица в частни предприятия се увеличава до 64,6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 63,7% през второто тримесечие на 2014 г. Същевременно, делът на наетите лица в обществени предприятия намалява до 23,3% от общата заетост през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 24% през съответното тримесечие на 2014 г.
- Относителният дял на неплатените семейни работници се свива през второто тримесечие на 2015 г. – до 0,6% в сравнение с дял от 0,7% през съответното тримесечие на предходната година.

През 2014 г. от 2,98 млн. заети около 113,5 хил. са работодатели. Единствено работодателите намаляват през 2014 г. – с 1,6 хил., докато другите групи заети в зависимост от статуса се увеличават. В сравнение с 2010 г. обаче броят на заетите намалява във всички групи в зависимост от статуса в заетостта. Най-съществено се понижава броят на наетите лица, докато най-слабо намалява броят на работодателите.

Таблица 41. Заети лица по статус в заетостта (хил.)

Статус в заетостта	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	2981,4	46,5	-71,4
Работодатели	113,5	-1,6	-1,6
Самостоятелно заети лица	238,1	16,5	-4,6
Наети лица	2609,1	30,4	-53,7
Неплатени семейни работници	20,6	1,0	-11,6

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През 2014 г. по икономически дейности най-много са заетите в преработващата промишленост и дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”. През 2014 г. има най-голям ръст на заетостта в земеделието, здравеопазването, хотелиерството и ресторантьорството. Съществена положителна промяна има още във финансовата дейност, „Професионални дейности и научни изследвания”, строителството, преработващата промишленост и образованието.

В периода 2010-2014 г. съществен ръст на заетите се наблюдава в „Административни и спомагателни дейности”, „Професионални дейности и научни изследвания” и „Финансови и застрахователни дейности“. В същото време осезаем спад има в строителството и преработващата промишленост. Намаляват заетите в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, „Добивна промишленост“, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“, „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Държавно управление“.

Таблица 42. Заети лица по икономически дейности (хил.)

Икономически дейности	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	2981,4	46,5	-71,4
Селско, горско и рибно стопанство	208,9	13,4	0,8
Добивна промишленост	26,4	0,4	-6,6
Преработваща промишленост	584,5	8,1	-52,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива	37,1	-2,8	-5,6
Доставяне на води; канализационни услуги,	34,4	-2,3	0,8

Икономически дейности	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
управление на отпадъци и възстановяване			
Строителство	215,4	8,5	-53,1
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	518,5	-7,0	-12,6
Транспорт, складиране и пощи	177,6	-3,2	0,3
Хотелиерство и ресторантьорство	155,1	9,0	-4,6
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	73,2	-2,1	2,9
Финансови и застрахователни дейности	60,5	8,9	7,8
Операции с недвижими имоти	11,2	1,5	1,1
Професионални дейности и научни изследвания	93,5	8,6	8,7
Административни и спомагателни дейности	112,3	-6,5	36,3
Държавно управление	223,3	-5,3	-2,9
Образование	188,5	3,7	4,1
Хуманно здравеопазване и социална работа	163,3	9,9	3,9
Култура, спорт, развлечения	41,7	1,3	2,7
Други дейности	55,9	2,3	-2,5

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

През второто тримесечие на 2015 г. близо 1/3 от всички заети (33%) са концентрирани в Югозападен район, а близо 1/5 (19,7%) са в Южен централен район. Югоизточен район осигурява 13,7% от заетите, а Североизточен район – 13,5% от заетите лица. По-малко са заетите в Северен централен район – 10,8% от заетостта в страната, а най-малко са те в Северозападен район – 9,4% от заетите в страната.

В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. настъпват следните промени в структурата на заетостта по статистически райони:

- Относителният дял на Северозападен район в общата заетост в страната се увеличава до 9,4% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 9,2% през второто тримесечие на 2014 г.

- Северен централен район осигурява заетост за 10,8% от заетите през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 10,7% през второто тримесечие на предходната година.
- Заетостта в Североизточен район се увеличава като дял, достигайки 13,5% от заетите в страната през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 12,9% през съответното тримесечие на предходната година.
- Относителният дял на Югоизточен район се запазва без промяна през второто тримесечие на 2015 г. спрямо съответното тримесечие на 2014 г. – 13,7%.
- Югозападен район увеличава своя дял в общата заетост в страната до 33% от заетите през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 32,9% през съответното тримесечие на предходната година.
- Относителният дял на Южен централен район намалява с 0,9 пр.п. в сравнение с второто тримесечие на 2014 г., като достига 19,7% от заетостта през второто тримесечие на 2015 г.

През 2014 г. най-бързо се увеличава заетостта в областите София-столица и Варна. Положителна промяна има в още 15 области. Понижение на заетостта е отчетено в Ямбол, Благоевград и още девет области.

В периода 2010-2014 г. най-голямо в абсолютно изражение е увеличението на заетостта в столицата София, Кърджали, Бургас и Велико Търново. Спад на заетостта е отчетен в 18 области, като понижението е най-значително в област Стара Загора, Русе, Ловеч и Благоевград.

Таблица 43. Заети лица на 15 и повече навършени години по области

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Видин	32,1	-1,5	-1,1
Враца	60,4	-0,9	-7,5
Ловеч	42,9	-1,7	-14,3
Монтана	49,7	1,6	-5,4
Плевен	94,6	-2,2	-5,7

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Велико Търново	101,5	6,7	7,0
Габрово	50,0	-0,8	-1,4
Разград	42,8	1,1	1,0
Русе	86,4	-3,0	-18,4
Силистра	38,2	0,8	-5,3
Варна	200,7	11,5	4,1
Добрич	76,7	1,5	1,2
Търговище	40,1	1,5	-8,5
Шумен	71,6	4,5	4,9
Бургас	170,3	3,1	9,3
Сливен	66,1	0,3	-6,5
Стара Загора	124,5	-1,2	-19,2
Ямбол	48,3	-2,2	-3,1
Благоевград	137,6	-2,9	-13,3
Кюстендил	47,4	-1,7	-10,4
Перник	52,1	0,1	-3,1
София	94,8	-1,5	-8,7
София (столица)	649,4	16,2	25,5
Кърджали	63,7	2,7	15,6
Пазарджик	108,0	5,8	-6,7
Пловдив	284,9	4,2	2,1
Смолян	49,0	0,3	0,9
Хасково	97,7	4,4	-4,2

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Измерена в относително изражение, заетостта варира значително между отделните райони и области на страната.

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години е най-висок в София-град (59,2%), Варна (55,2%), Благоевград (50,5%), Бургас (50,4%) и Хасково (49,9%). Коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години през второто тримесечие на 2015 г. е най-нисък в област Ловеч (40,9%), Търговище (39,7%), Монтана (38,5%), Враца (38,4%) и Силистра (37,6%).

През 2014 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години е най-висок в София-град, Благоевград, Варна, Кърджали и Пловдив. Най-нисък е коефициентът на заетост в област Търговище, Враца, Видин, Силистра и Ловеч. През 2014

г. коефициентът на заетост се увеличава най-осезаемо в област Велико Търново, Шумен, Пазарджик, Варна и Хасково. В 9 области на страната коефициентът на заетост намалява през 2014 г. спрямо 2013 г., като най-силно изразено е понижението в Русе и Ямбол. В по-дългосрочен план – спрямо 2010 г. коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години се увеличава в 17 области на страната, а намалява в останалите 11 области. В сравнение с 2010 г. най-значително е повишението на коефициента на заетост в област Кърджали, Велико Търново, Шумен, Добрич и Разград. Най-значително понижение на коефициента на заетост през 2014 г. спрямо 2010 г. е регистрирано в Благоевград, Кюстендил, Търговище, Русе и Ловеч.

Таблица 44. Коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години по области (%)

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Видин	38,8	-0,8	3,8
Враца	39,5	0,1	-0,4
Ловеч	36,9	-0,9	-6,9
Монтана	41,0	2,0	0,4
Плевен	42,5	-0,4	2,8
Велико Търново	46,5	3,6	7,6
Габрово	48,1	0,0	3,4
Разград	41,4	1,5	4,6
Русе	43,1	-1,1	-4,8
Силистра	38,4	1,3	-0,9
Варна	49,8	2,8	0,2
Добрич	48,6	1,3	4,7
Търговище	40,1	1,9	-3,9
Шумен	47,2	3,2	7,0
Бургас	48,6	0,8	3,8
Сливен	41,8	0,5	-1,2
Стара Загора	44,6	-0,2	-2,9
Ямбол	44,7	-1,5	1,7
Благоевград	50,6	-0,8	-3,0
Кюстендил	41,7	-0,7	-3,3
Перник	46,2	0,7	0,6
София	45,7	-0,3	-1,4
София (столица)	57,3	1,2	-0,1

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Кърджали	49,0	1,9	12,6
Пазарджик	47,3	2,9	1,0
Пловдив	49,0	0,9	2,5
Смолян	48,0	1,2	4,3
Хасково	47,5	2,6	1,7

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Безработица

През второто тримесечие на 2015 г. броят на безработните лица на 15 и повече навършени години достига 330,9 хил., като коефициентът на безработица е 9,9%. според данните от Наблюдението на работната сила на НСИ. Спрямо съответното тримесечие на 2014 г. броят на безработните лица се свива с 50,9 хил., докато коефициентът на безработица намалява с 1,5 пр.п. В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. безработицата намалява както при мъжете, така и при жените. Сред безработните лица през второто тримесечие на 2015 г. 195 хил. (58,9%) са мъже, а 135,9 хил. (41,1%) са жени.

Безработните лица на 15 и повече навършени години са 350,9 хил. лица. през последните 12 месеца до юни 2015 г. Броят на безработните мъже надвишава броя на безработните жени. През 2014 г. броят на безработните лица също намалява. Свиването на безработицата в абсолютно изражение спрямо 2013 г. е по-силно изразено при мъжете отколкото при жените. В по-дългосрочен план – в сравнение с 2010 г. безработицата се повишава в абсолютно изражение, като увеличението е по-значително при мъжете отколкото при жените.

Таблица 45. Брой безработни лица на 15 и повече навършени години през 2014 г. (хил.)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	350,9	384,5	-51,8	36,5
Мъже	202,5	221,4	-28,4	25,1
Жени	148,4	163,1	-23,4	11,4

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Коефициентът на безработица в страната през последните 12 месеца до юни 2015 г. е 10,5% общо за страната, като измерена по този начин безработицата е по-висока сред мъжете отколкото сред жените. Низходящата тенденция по отношение на коефициента на безработица се запазва през първото полугодие на 2015 г. В по-дългосрочен план, спрямо 2010 г. коефициентът на безработица през 2014 г. остава сравнително висок въпреки отчетеното подобрение на основните показатели за състоянието на пазара на труда през последните няколко години.

Таблица 46. Коефициенти на безработица на населението на 15 и повече навършени години (%)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Общо	10,5	11,4	-1,5	1,2
Мъже	11,3	12,3	-1,6	1,4
Жени	9,5	10,4	-1,4	0,9

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Тенденцията на понижение на броя на безработните лица е ясно изразена във групата на лицата на възраст от 15 до 29 г. Сред безработните в тази възрастова група преобладават мъжете в сравнение с жените. През 2014 г. безработицата в групата на лицата на възраст от 15 до 29 г. намалява в абсолютно изражение, като понижението е по-силно изразено при мъжете отколкото при жените.

Таблица 47. Безработни лица на 15-29 навършени години (хил.)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	89,3	100,1	-28,8	-1,4
Мъже	53,0	58,3	-17,4	-5,2
Жени	36,3	41,8	-11,4	3,8

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Безработицата е по-висока в групата на лицата на възраст от 15 до 29 г. в сравнение с общия коефициент на безработица в страната. През първото полугодие на 2015 г. обаче тенденцията на намаляване на безработицата се запазва и в тази възрастова група. През

2014 г. коефициентът на безработица за лицата от 15 до 29 г. се понижава, като понижението е по-значително сред мъжете отколкото сред жените. През 2014 г. коефициентът на безработица за лица на възраст от 15 до 29 г. като цяло е по-висок в сравнение с 2010 г. В рамките на този период коефициентът на безработица в тази възрастова група се понижава сред мъжете, но леко се увеличава сред жените.

Таблица 48. Коефициенти на безработица на населението на 15-29 навършени години (%)

	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Общо	16,0	17,7	-4,1	0,1
Мъже	16,6	18,1	-4,2	-0,6
Жени	15,3	17,3	-3,7	1,3

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

От гледна точка на възстановяването на пазара на труда и структурните предизвикателства пред българската икономика е важно да се разгледа разпределението на безработните лица по степен на завършено образование. Образователната структура на безработните показва несъответствията в търсенето и предлагането на работна сила с определена квалификация и характеристики, а оттам и дисбалансите, които се проявяват в краткосрочен и дългосрочен план.

През второто тримесечие на 2015 г. около 41,7 хил. от безработните лица са с висше образование, а 170,3 хил. са със средно образование. От тях с придобита професионална квалификация са 108 хил., докато с основно образование са 87,4 хил. лица. С начално и по-ниско образование са 31,6 хил. лица.

През второто тримесечие на 2015 г. настъпват следните изменения в образователната структура на безработните лица:

- Относителният дял на безработните лица с висше образование намалява до 12,6% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 13,6% през съответното тримесечие на 2014 г.

- Делът на безработните лица със средно образование се свива до 51,5% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 53,6% през съответното тримесечие на предходната година.
- Делът на безработните със средно образование с придобита професионална квалификация намалява до 32,6% от безработните през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 33% през съответното тримесечие на предходната година.
- Делът на безработните лица с основно образование се увеличава – до 26,4% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 25,2% през съответното тримесечие на 2014 г.
- Относителният дял на безработните лица с начално и по-ниско образование се повишава до 9,5% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 7,6% през съответното тримесечие на предходната година.

През 2014 г. над половината от безработните лица са със средно образование, а най-малко са безработните с висше образование. С изключение на безработните с основно образование, където има леко увеличение, при всички останали образователни степени е отчетено понижение на безработицата през 2014 г. спрямо 2013 г. В по-дългосрочен план – спрямо 2010 г. безработните лица се увеличават в почти всички групи според образователната степен. Единствено в подгрупата на безработните с придобита професионална квалификация е отчетено понижение на броя на безработните лица през 2014 г. спрямо 2010 г.

Таблица 49. Безработни лица на 15 и повече навършени години по образование (хил.)

Степен на образование	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Висше	50,8	-10,1	12,1
Средно	203	-41,9	6,3
в т,ч, с придобита професионална квалификация	125,2	-24,0	-2,5
Основно	100,3	1,8	15,8
Начално и по-ниско	30,3	-1,7	2,2
Общо	384,5	-51,8	36,5

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Статистиката за безработицата по възрастови групи дава важна информация за състоянието на пазара на труда и съществуващите структурни предизвикателства в определени сегменти на трудовия пазар. През първото полугодие на 2015 г. е отчетена ясна тенденция на понижение на броя безработни лица във всички разгледани възрастови групи. През 2014 г. най-много в абсолютно изражение се е свила безработицата за лица на възраст от 25 до 34 г., а най-слабо е намаляла безработицата за лица на възраст 55 и повече години. В сравнение с 2010 г. броят на безработните се увеличава най-много в групата на лицата на възраст 55 и повече години.

Таблица 50. Безработни лица на 15 и повече навършени години по възраст (хил.)

Възрастова група	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
15-24	44,0	47,6	-17,5	-14,9
25-34	87,9	98,5	-20,2	18,8
35-44	83,6	90,2	-6,9	8,1
45-54	71,6	77,5	-5,4	-1,2
55 и повече	63,7	70,7	-1,7	25,6
Общо	350,9	384,5	-51,8	36,5

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Коефициентът на безработица на населението на 15 и повече навършени години е най-висок за лицата на възраст от 15 до 24 г. за последните 12 месеца до юни 2015 г. Най-нисък е коефициентът на безработица за лицата на възраст от 45 до 54 г. Във всички възрастови групи коефициентът на безработица се понижава през последните 12 месеца, което затвърждава положителната тенденция на намаление на безработицата. В сравнение с 2010 г. обаче коефициентът на безработица през 2014 г. е по-висок във всички възрастови групи, като увеличението е най-съществено за лицата на възраст от 35 до 44 г. и лицата на 55 и повече навършени години.

Таблица 51. Коефициенти на безработица на населението на 15 и повече навършени години по възраст (%)

Възрастова група	12 месеца до юни 2015 г.	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
15-24	22,6	23,8	-4,6	0,6
25-34	11,5	12,8	-2,5	1,4
35-44	9,0	9,6	-0,7	1,5
45-54	8,7	9,4	-0,8	0,7
55 и повече	10,0	11,1	-0,8	2,2
Общо	10,5	54,1	0,2	2,1

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Продължителността на безработица е важен индикатор за структурните дисбаланси на пазара на труда.

През второто тримесечие на 2015 г. продължително безработните лица достигат 208,8 хил., като формират 63,1% от всички безработни лица. Коефициентът на продължителна безработица е 6,2%, намалявайки с 0,4 пр.п. спрямо второто тримесечие на 2014 г. Съществуват различия относно разпределението на продължително безработните по пол. Коефициентът на продължителна безработица възлиза на 7% за мъжете и 5,4% за жените през второто тримесечие на 2015 г.

През 2014 г. безработните лица за 2 и повече години са 147,3 хил., а лицата с продължителност на безработица до 5 месеца са 90,5 хил. През 2014 г. намалението в абсолютно изражение е най-силно при безработните за срок до 5 месеца, а най-слабо при безработните за срок от 12-23 месеца. В по-дългосрочен план – спрямо 2010 г. броят на безработните лица за срок до 11 месеца намалява, докато значително увеличение се наблюдава при безработните за продължителен срок от време (над 11 месеца).

Таблица 52. Безработни лица по продължителност на безработицата през 2014 г. (хил.)

Продължителност на безработица	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
До 5 месеца	90,5	-24,6	-22,4
6 - 11 месеца	61,6	-9,2	-11,8
12 - 23 месеца	85,2	-8,4	10,3
2 и повече години	147,3	-9,4	60,5

Продължителност на безработица	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Общо	384,5	-51,8	36,5

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни и годишни данни.

Регионалното разпределение на безработните лица е значим показател за възстановяването на пазара на труда на областно равнище. Разпределението на безработните лица по области зависи до голяма степен от размера на регионалния пазар на труда.

През второто тримесечие на 2015 г. около 24,1% от безработните лица са в Югозападен район, където и броят на заетите е относително най-голям. Около 18,9% от безработните са в Южен централен район, докато 14,9% от безработните се намират в Североизточен район, а 14,7% - в Югоизточен район. Около 14% от безработните са в Северозападен район, докато 13,3% - в Северен централен район.

През 2014 г. най-много като брой са безработните лица в област София-град – 11,9% от всички безработни лица в страната, следвана от област Пловдив, Благоевград, Бургас и Варна. През 2014 г. броят на безработните лица в абсолютно изражение намалява в 20 области на страната спрямо предходната година, в 2 области броят на безработните лица не се променя съществено, докато в 6 области на страната (София, Враца, Видин, Силистра, Благоевград и Стара Загора) броят на безработните лица се увеличава. В сравнение с 2010 г. броят на безработните лица се повишава в 16 области на страната, докато в 12 области броят на безработните лица през 2014 г. е по-нисък отколкото е бил през 2010 г.

Таблица 53. Безработни лица на населението на 15 и повече навършени години по райони (хил.)

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Видин	9,1	1,9	4,1
Враца	13,3	2,6	6,9
Ловеч	4,9	-0,4	-0,1
Монтана	9,7	0,0	2,1
Плевен	9,3	-4,1	-5,5
Велико Търново	13,5	-4,8	-0,7

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г.	промяна 2014 г. спрямо 2010 г.
Габрово	4,4	-0,5	0,2
Разград	9,2	-1,7	-3,0
Русе	10,4	-2,3	2,8
Силистра	11,1	1,0	5,5
Варна	19,2	-10,8	1,7
Добрич	12,8	-1,3	-2,0
Търговище	5,1	-2,1	-1,3
Шумен	19,2	-4,3	-7,8
Бургас	21,1	-3,3	4,0
Сливен	10,4	-2,0	-4,2
Стара Загора	15,3	0,5	4,9
Ямбол	8,5	-1,2	-0,4
Благоевград	22,6	0,7	13,3
Кюстендил	7,8	-0,8	2,1
Перник	7,8	0,0	3,7
София	13,7	3,0	4,9
София (столица)	43,8	-12,8	-0,4
Кърджали	(3,3)	-1,3	0,8
Пазарджик	12,5	-2,8	-8,6
Пловдив	43,0	-0,4	16,8
Смолян	11,8	-0,6	0,4
Хасково	11,4	-4,2	-4,1

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Измерена в относително изражение, безработицата варира съществено между отделните райони и области на страната.

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на безработица на населението на 15 и повече навършени години е най-висок в Северозападен район (14,1%), следван от Северен централен район (12%), Североизточен район (10,8%), Югоизточен (10,6%), Южен централен район (9,6%) и Югозападен район (7,4%). Регионалните различия в коефициентите на безработица са значителни. Коефициентът на безработица в Северозападен район е близо два пъти по-висок в сравнение с коефициента на безработица в Югозападен район, където безработицата е най-ниска в относителен план.

Коефициентът на безработица през 2014 г. е най-висок в област Силистра, Видин, Шумен, Смолян и Разград. Безработицата през 2014 г. е най-ниска в относително изражение в София-град, Габрово, Варна, Плевен и Ловеч. Измерена в процентни пунктове, безработицата се повишава спрямо 2013 г. най-осезаемо в област Видин, Враца, София, Силистра и Благоевград. В сравнение с 2013 г. най-чувствително намалява коефициентът на безработица в област Варна, Шумен, Велико Търново, Търговище и Хасково. В по-дългосрочен план – спрямо 2010 г. коефициентът на безработица се понижава в 10 области на страната, докато в останалите 18 области коефициентът на безработица се увеличава. В сравнение с 2010 г. най-силно изразено е понижението на коефициента на безработица в област Шумен, Пазарджик, Разград, Плевен и Сливен, докато в областите Силистра, Враца, Видин, Благоевград и Перник увеличението на коефициента на безработица е най-осезаемо.

Таблица 54. Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години по области

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Видин	22,2	4,5	9,1
Враца	18,1	3,2	9,5
Ловеч	10,2	-0,5	2,2
Монтана	16,3	-0,4	4,1
Плевен	9,0	-3,1	-3,8
Велико Търново	11,7	-4,5	-1,4
Габрово	8,1	-0,7	0,6
Разград	17,7	-3,0	-4,9
Русе	10,8	-1,7	4,0
Силистра	22,4	1,1	11,0
Варна	8,7	-5,0	0,5
Добрич	14,3	-1,5	-2,1
Търговище	11,4	-4,3	-0,3
Шумен	21,1	-4,9	-7,7
Бургас	11,0	-1,7	1,4
Сливен	13,6	-2,3	-3,1
Стара Загора	11,0	0,4	4,3
Ямбол	15,0	-1,1	0,2
Благоевград	14,1	0,6	8,3

Област	2014 г.	промяна 2014 г. спрямо 2013 г. (в пр.п.)	промяна 2014 г. спрямо 2010 г. (в пр.п.)
Кюстендил	14,2	-0,7	5,2
Перник	13,1	0,1	6,2
София	12,7	2,7	4,9
София (столица)	6,3	-1,9	-0,3
Кърджали	(4,9)	-2,1	0,0
Пазарджик	10,4	-2,6	-5,1
Пловдив	13,1	-0,3	4,6
Смолян	19,4	-0,9	0,2
Хасково	10,4	-3,9	-2,8

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Годишни данни.

Наети лица

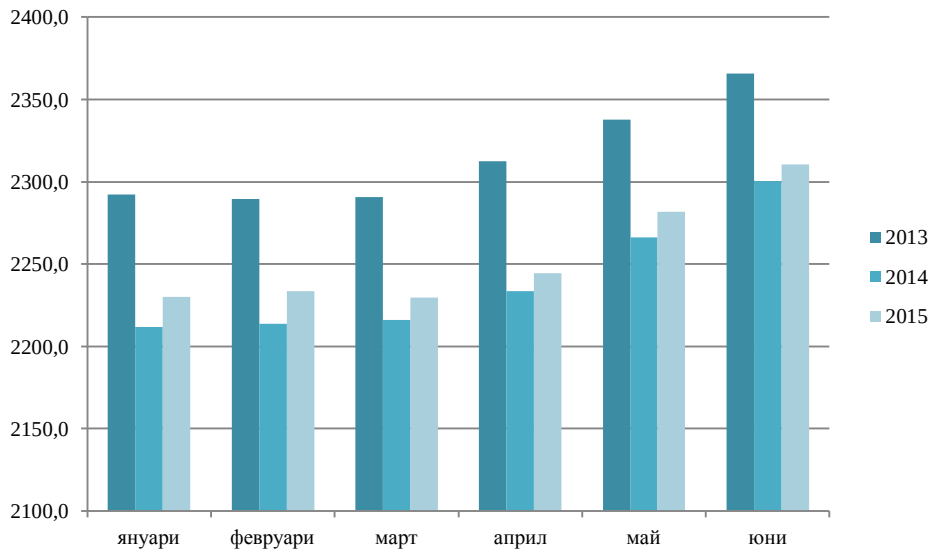
Източник на данните за наети лица, средна работна заплата и свободни работни места е Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд[95], което се изготвя от НСИ. Това наблюдение на НСИ осигурява данни за лицата, които са в трудово правоотношение с работодател съгласно Кодекса на труда или в служебно правоотношение по Закона за държавния служител. Основната разлика между това наблюдение и НРС е, че НРС обхваща и лица, наети на работа по друг вид договор или без договор, както и самостоятелно заетите лица (работодатели, лица, работещи за своя сметка, и лица, работещи без формално заплащане в семеен бизнес).

Краткосрочна статистика

През второто тримесечие на 2015 г. общият брой наети лица по трудово и служебно правоотношение продължава да се увеличава, достигайки 2 млн. 310,5 хил. лица като списъчен брой в края на месец юни 2015 г. според данни от Наблюдението на наетите

[95] Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ се базира на данни, които се събират от предприятия и организации, извършващи дейност на територията на страната. Основен източник на информация е счетоводната документация на предприятието. Наблюдението обхваща предприятия от всички икономически дейности, независимо от формата на собственост и източника на финансиране.

лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ[96] Броят на наетите лица през юни е по-висок в сравнение с броя на наетите през април и май 2015 г. Броят на наетите лица се повишава в сравнение със съответните месеци на предходната година във всеки един от първите шест месеца на 2015 г. В абсолютно изражение увеличението варира от 19,9 хил. лица през февруари 2015 г. спрямо февруари 2014 г. до 10,2 хил. лица през юни 2015 г. спрямо юни 2014 г. Общият брой наети лица нараства с 0,4% годишно през юни 2015 г. Най-бързо през 2015 г. е отчетеното повишение на броя на наетите лица през февруари, когато е регистриран ръст от 0,9% годишно. Във всеки един месец от първото полугодие на 2015 г. обаче броят наети лица по трудово и служебно правоотношение се повишава с темпове по-ниски от 1% годишно. Нещо повече, увеличението на броя наети лица в периода април-юни 2015 г. леко се забавя в сравнение с темпа на растеж на броя наети лица, регистриран в периода януари-март 2015 г.

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Месечни данни.

[96] Според Методологията, която НСИ използва „Средният списъчен брой на наетите за един месец е сумата от списъчния брой на наетите за всеки календарен ден от месеца (включително празничните и почивните дни) разделена на броя на календарните дни през отчетния месец. Списъчният брой на наетите за почивните и празничните дни се приема за равен на списъчния брой от последния работен ден (преди съответния почивен или празничен ден).“

Фигура 17. Брой наети лица (в хил.) по месеци през първо полугодие, 2013-2015 г.

Динамиката на броя на наетите лица по трудово и служебно правоотношение се различава значително в зависимост от икономическата дейност, в която са наети лицата[97]. През юни 2015 г. броят на наетите лица се увеличава като абсолютен брой най-съществено в икономическа дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, в която са наети с близо 6 хил. повече лица в сравнение с юни 2014 г. Повишаването на заетостта в отрасъла на информационните технологии и далекосъобщенията е част от дългосрочната тенденция на повишаване на търсенето на приложен софтуер в глобален мащаб и утвърждаването на България като предпочитана дестинация за местни и международни фирми в областта на информационните технологии.

На второ място е дейност „Преработваща промишленост“, отчитаща нетно увеличение на броя на наетите лица с 5,1 хил. лица през юни 2015 г. в сравнение със съответния месец на предходната година. Увеличението на броя наети в сферата на преработващата промишленост е пряко свързано с възможностите за износ на експортно-ориентираните предприятия в България към основни търговски партньори в еврозоната.

На трето място е икономическа дейност „Строителство“, която през юни 2015 г. е предоставила работа за 2,8 хил. лица повече в сравнение със съответния месец на 2014 г. Бизнес климатът в строителството се подобрява трайно през 2015 г. според Наблюдението на бизнес тенденциите в строителството на НСИ. Очакванията на строителните предприемачи устойчиво се повишават в периода май-август 2015 г. По отношение на строителната продукция обаче тенденциите са противоречиви. Строителната продукция на фирмите занимаващи се със сградно строителство намалява – с около 8%, докато дейността на фирмите, извършващи гражданско/инженерно строителство расте с 8% през последните 12 месеца до август 2015 г. според календарно изгладените данни от

[97] Динамиката на броя наетите лица по икономически дейности през юни 2015 г. спрямо съответния месец на предходната година е на нетна основа. С други думи, промяната на броя наети показва какво е нетното увеличение или намаление на наетите лица.

Индексите на строителната продукция, които са част от Краткосрочната бизнес статистика на НСИ[98].

По-слабо е увеличението на броя наети лица в дейност „Селско, горско и рибно стопанство" (2,7 хил. лица), „Хотелиерство и ресторантьорство" (1,7 хил. лица), „Транспорт, складиране и пощи" (1,4 хил. лица), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети" (1,3 хил. лица), „Финансови и застрахователни дейности" (1,2 хил. лица), „Хуманно здравеопазване и социална работа" (1,1 хил. лица), „Професионални дейности и научни изследвания" (595 лица) и „Образование" (572 лица). Динамиката на броя наети лица в селското стопанство зависи отчасти от търсенето и цените на международно търгуваните суровини, а заетостта в хотелите и ресторантите е пряко свързана с текущото състояние на туризма в България. По-слабото увеличение на наетите в търговията се обяснява с по-бавното повишение на потреблението на домакинствата през второто тримесечие на 2015 г. (0,5% ръст) в сравнение с първото тримесечие на 2015 г. (1,5% ръст) според данните на НСИ за Брутен вътрешен продукт (БВП) – ЕСС 2010. Транспортните услуги и логистиката отбелязват увеличение на оборота с 9,4% годишно през второто тримесечие на 2015 г. според календарно изгладените данни за индекси на оборота в транспорта и съобщенията на НСИ[99]. Оборотите на фирмите занимаващи се с воден транспорт нараства с близо 50% годишно, а оборотът в сухопътния транспорт се повишава с двуцифрени темпове от 11% годишно. Динамиката на транспортните услуги е важен показател за текущото състояние на икономиката като цяло, защото транспортът е свързан както с търговията и потреблението, така и с индустрията и износа.

В осем икономически дейности броят на наетите лица през юни 2015 г. се свива в сравнение със съответния месец на 2014 г. Най-значително понижение на наетите лица като абсолютен брой се наблюдава в „Административни и спомагателни дейности" (спад с 4,6 хил. лица), „Култура, спорт и развлечения" (спад с 3,9 хил. лица), „Държавно

[98] Източник на данните е: НСИ. Краткосрочна бизнес статистика. Индекси на строителната продукция. Календарно изгладени. Месечни данни.

[99] Източник на данните е НСИ. Краткосрочна бизнес статистика. Индекси на оборота в транспорта и съобщенията. Календарно изгладени. Тримесечни данни.

управление“ (спад с 3,2 хил. лица) и „Операции с недвижими имоти“ (спад с 1,2 хил. лица). Свиването на броя наети лица е по-слабо изразено в дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (спад с 408 лица), „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (спад с 366 лица) и „Добивна промишленост“ (спад с 254 лица).

В процентно изражение броят на наетите лица през юни 2015 г. се увеличава с 8,5% годишно (т.е. спрямо съответния месец на 2014 г.) в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, с 3,6% годишно в „Селско, горско и рибно стопанство“, с 2,2% годишно в „Строителство“, с 2,2% годишно във „Финансови и застрахователни дейности“, с 1,2% годишно в „Хотелиерство и ресторантьорство“, с 1,1% годишно в „Транспорт, складиране и пощи“ и с 1% годишно в „Преработваща промишленост“. През второто тримесечие на 2015 г. оборотът на фирмите в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения“ се увеличава с 4% годишно според календарно изгладените данни на НСИ за индексите на оборота в услугите[100]. Оборотът на фирмите, занимаващи се с далекосъобщения, се свива с 10,3% годишно през второто тримесечие на 2015 г., докато оборотът на фирмите, извършващи „Дейности в областта на информационните технологии“, се повишава с 24,6% годишно, а оборотът на фирмите занимаващи се с „Информационни услуги“ се увеличава с 15,3% годишно.

Под 1% годишно е отчетеното увеличение на броя на наетите лица в „Професионални дейности и научни изследвания“ (ръст от 0,8% годишно), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (ръст от 0,8% годишно), „Образование“ (ръст от 0,3% годишно) и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (ръст от 0,3% годишно).

В осемте икономически дейности, в които броят наети лица се свива през юни 2015 г. спрямо съответния месец на предходната година, темпът на понижение варира от 1% годишно до 9,9% годишно. Най-слабо е регистрираното понижение в дейност „Доставяне

[100] Източник на данните е НСИ. Краткосрочна бизнес статистика. Индекси на оборота в услугите. Календарно изгладени. Тримесечни данни.

на води; канализационни услуги,управление на отпадъци и възстановяване“ (спад с 1% годишно), „Добивна промишленост“ (спад с 1% годишно), „Други дейности“ (спад с 1,2% годишно) и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (спад с 1,3% годишно). По-значително е намалението на броя наети лица по трудово и служебно правоотношение в дейност „Държавно управление“ (спад с 2,7% годишно), „Административни и спомагателни дейности“ (спад с 3,9% годишно), „Операции с недвижими имоти“ (спад с 4,9% годишно) и „Култура, спорт и развлечения“ (спад с 9,9% годишно).

Наетите лица са концентрирани в няколко икономически дейности в средата на 2015 г. През юни 2015 г. най-голям е делът на наетите лица в дейност „Преработваща промишленост“ (21,5% от всички наети в икономиката), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (16,9% от наетите), „Образование“ (7,2% от наетите), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (6,6% от наетите), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (6,1% от наетите), „Транспорт, складиране и пощи“ (5,9% от наетите), „Строителство“ (5,6% от наетите), „Административни и спомагателни дейности“ (4,9% от наетите) и „Държавно управление“ (4,9% от наетите). В дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ работят 3,4% от наетите, в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ работят 3,3% от наетите, а в „Професионални дейности и научни изследвания“ – 3,3% от наетите. От гледна точка на броя наети лица следват „Финансови и застрахователни дейности“ (2,5% от наетите), „Други дейности“ (1,6% от наетите), „Култура, спорт и развлечения“ (1,5% от наетите), „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (1,5% от наетите), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (1,3% от наетите), „Добивна промишленост“ (1% от наетите) и „Операции с недвижими имоти“ (1% от общия брой наети лица в страната).

Структурата на икономиката, определена чрез броя наети лица по трудово и служебно правоотношение, се променя през 2015 г. спрямо предходната 2014 г. според данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна

заплата и други разходи за труд на НСИ. Делът на наетите в дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ се увеличава от 3,3% през юни 2014 г. до 3,4% от общия брой наети през юни 2015 г. Наетите в „Добивна промишленост“ намаляват в относително изражение от 1,1% през 2014 г. до 1% през 2015 г. Дейност „Преработваща промишленост“ през юни 2015 г. осигурява заетост за 21,5% от наетите в сравнение с 21,4% от наетите през юни 2014 г. Делът на наетите в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ намалява в относително изражение – от 1,4% през юни 2014 г. до 1,3% година по-късно. Броят на наетите в „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ не се променя в относително изражение през 2015 г., като към юни 2015 г. в тази икономическа дейност работят 1,5% от общия брой наети лица в страната. В унисон с възстановяването на строителната активност, особено в сегмента на гражданско/инженерно строителство, делът на наетите в дейност „Строителство“ се увеличава до 5,6% през юни 2015 г. в сравнение с 5,5% в средата на предходната година. Дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ продължава да бъде сред най-значимите икономически дейности за пазара на труда в България като броят на наетите лица в този дейност не се променя спрямо юни 2014 г. (16,9% от общия брой наети лица в страната).

Делът на наетите лица в „Транспорт, складиране и пощи“ се увеличава до 5,9% към юни 2015 г. в сравнение с 5,8% точно година по-рано. Дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ също увеличава своя дял в общия брой наети лица, като през юни 2015 г. осигурява заетост за 6,6% от наетите в сравнение с 6,5% 12 месеца по-рано. Дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ играе все по-важна роля в българската икономика от гледна точка на работните места. През юни 2015 г. в дейностите свързани с високите технологии работят 3,3% от наетите лица в икономиката в сравнение с дял от 3% през съответния месец на предходната година. Наетите лица във „Финансови и застрахователни дейности“ формират 2,5% от общия брой наети през юни 2015 г. в сравнение с дял от 2,4% точно година по-рано. Броят на наетите в „Операции с недвижими имоти“ остава непроменен в относително изражение

през последните 12 месеца, като през юни 2015 г. в тази икономическа дейност работят 1% от наетите лица в страната.

През юни 2015 г. „Професионални дейности и научни изследвания“ предоставя заетост за 3,3% от наетите лица в сравнение с 3,2% 12 месеца по-рано. Паралелно с това, делът на заетите в „Административни и спомагателни дейности“ се свива в относително изражение до 4,9% от наетите през юни 2015 г. от 5,2% от наетите през съответния месец на 2014 г. В дейност „Държавно управление“ през юни 2015 г. се трудят 4,9% от наетите лица в сравнение с 5,1% точно година по-рано. Относителният дял на наетите в дейност „Образование“ не се променя през последните 12 месеца, като към юни 2015 г. в образованието са заети 7,2% от наетите лица. Делът на наетите в „Хуманно здравеопазване и социална работа“ се увеличава до 6,1% през юни 2015 г. от 6% през съответния месец на 2014 г. Наетите в „Култура, спорт и развлечения“ се свиват в относителен план до 1,5% от всички наети в страната през юни 2015 г. в сравнение с 1,7% от наетите през 2014 г. Наетите в „Други дейности“ не отчитат промяна в относително изражение през последните 12 месеца, представлявайки 1,6% от наетите лица в страната.

От гледна точка на общата икономическа динамика и възстановяването на пазара на труда е важно да бъде установена промяната на броя наети лица според формата на собственост. През юни 2015 г. наетите лица в частния сектор са 1 764 485, а в публичния сектор наетите възлизат на 545 998. В сравнение със съответния месец на 2014 г. наетите в публичния сектор намаляват с около 14 хил. лица, докато наетите в частния сектор се увеличават с 24,2 хил. лица. Броят на наетите лица в обществения сектор се понижава с 2,5% в сравнение с юни 2014 г., докато броят на наетите лица в частния сектор се увеличава с 1,4% в рамките на същия период. През 2015 г. делът на наетите в публичния сектор се свива в относително изражение – до 23,6% от всички наети в средата на 2015 г. в сравнение с дял от 24,3% точно година по-рано. Наетите в частния сектор се увеличават в относително изражение през последните 12 месеца, като през юни 2015 г. те формират 76,4% от наетите в икономиката в сравнение с дял от 75,7% година по-рано.

През юни 2015 г. най-много са наетите в Югозападен район, в който работят 922,7 хил. лица или 39,9% от наетите лица в страната, следван от Южен централен район с 381,9 хил. наети или 16,5% от наетите в страната. В Югоизточен район работят 320,4 хил. лица, които представляват 13,9% от наетите в страната през юни 2015 г., докато в Североизточен район са 12,2% от всички наети в страната. Наетите в Северен централен район възлизат на 9,9% от всички наети лица или 228,6 хил. лица, а в Северозападен район работят 175,7 хил. лица, които формират 7,6% от наетите в страната в средата на 2015 г.

От гледна точка на разпределението на наетите по области, през юни 2015 г. най-много са наетите в София-столица (31,2% от всички наети), Пловдив (9,2%), Варна (7,3%), Бургас (6,4%) и Стара Загора (4,4%). Най-малко в относително изражение през юни 2015 г. са наетите в областите Монтана (1,2% от наетите), Разград (1,2%), Перник (1,2%), Силистра (1%) и Видин (0,7%).

Динамиката по отношение на наетите лица през последните 12 месеца до юни 2015 г. се различава съществено в отделните статистически райони на страната. В Североизточен район броят на наетите лица се увеличава с 2,7% годишно (т.е. през юни 2015 г. спрямо юни 2014 г.), в Югоизточен район с 0,7% годишно, а в Югозападен район – с 0,6% годишно. Успоредно с това, броят на наетите лица в останалите три статистически района на страната се свива. В Южен централен район броят на наетите лица намалява с 0,2% през юни 2015 г. спрямо съответния месец на 2014 г., в Северен централен район е регистриран спад с 0,4% в рамките на същия период, а в Северозападен район броят на наетите лица се понижава с 2,1% годишно.

Най-съществено се увеличава броят на наетите лица в областите Силистра (ръст от 8,7% през юни 2015 г. спрямо юни 2014 г.), Варна (годишен ръст от 5,5%), Ловеч (ръст от 4,8% годишно), Ямбол (ръст от 2,8% годишно) и Разград (ръст от 2,3% годишно). Най-значителен е регистрираният спад на броя на наетите лица в областите Монтана (спад с 2,8% годишно), Шумен (спад с 3,7% годишно), Велико Търново (спад с 4% годишно), Враца (спад с 5% годишно) и Видин (понижение с 5,6% годишно).

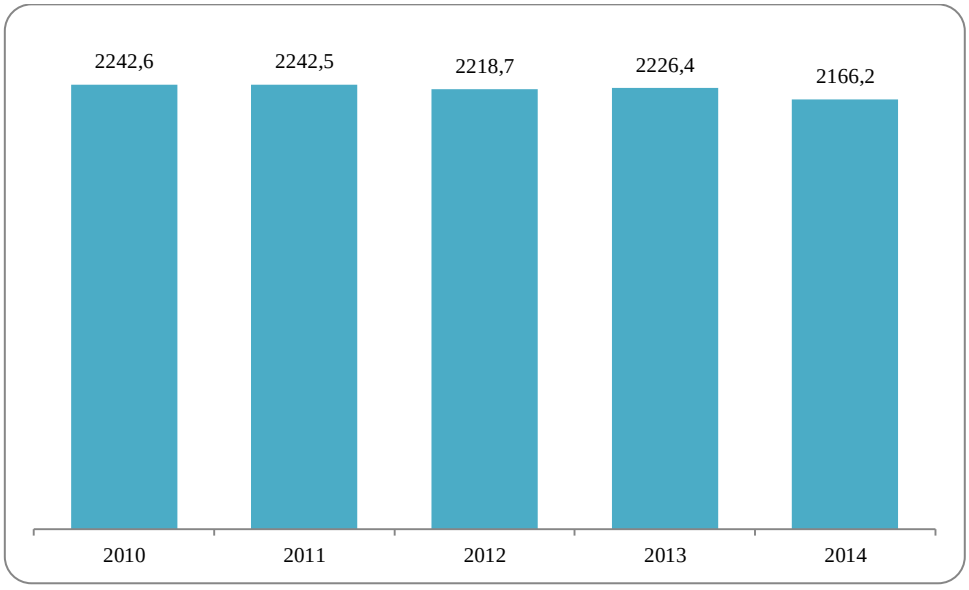
През 2015 г. настъпват промени в регионалната структура на икономиката, разгледана посредством разпределението на броя на наетите лица по статистически райони и области. Делът на наетите в Северозападен район намалява през последните 12 месеца до 7,6% от всички наети през юни 2015 г. в сравнение с дял от 7,8% от наетите през съответния месец на предходната година. Наетите в Северен централен район също намаляват в относителен план, като през юни 2015 г. те представляват 9,9% от наетите в сравнение с дял от 10% точно година по-рано. През юни 2015 г. Североизточен район предоставя заетост за 12,2% от наетите в страната в сравнение с 11,9% точно 12 месеца по-рано. Относителният дял на Югоизточен район в наетите лица също се увеличава до 13,9% от всички наетите през юни 2015 г. в сравнение с дял от 13,8% година по-рано. Значението на Югозападния район по отношение на наетите лица остава непроменено в относителен план през последните 12 месеца, като през юни 2015 г. в този район работят 39,9% от всички наети в страната. Паралелно с това, концентрацията на наети лица в Южен централен район намалява до 16,5% през юни 2015 г. в сравнение с дял от 16,6% година по-рано.

Разпределението на наетите по области също се променя през последните 12 месеца до юни 2015 г. Спрямо съответния месец на 2014 г. се свива относителният дял на наетите в областите Видин, Плевен, Велико Търново, Добрич, Шумен, Бургас, Благоевград, Кърджали и Хасково. Без промяна през последните 12 месеца е относителният дял на областите Враца, Ловеч, Монтана, Габрово, Разград, Русе, Търговище, Сливен, Стара Загора, Ямбол, Кюстендил, Перник, София, Пловдив и Смолян. Относителният дял на наетите лица се увеличава в областите Силистра, Варна, София (столица) и Пазарджик.

Годишна статистика

През 2014 г. средният списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение достига 2 166 199, като общият брой на наетите лица се свива с 2,7% годишно спрямо 2013 г. според данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Най-значително намаление на броя на наетите лица в периода след настъпването на глобалната финансова

криза е отчетено през 2010 г., когато наетите намаляват с 162 хил. лица. През 2013 г. наетите се увеличават с 7,7 хил., като това е първата година с положителен ръст след 2008 г. Според предварителните данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ броят на наетите лица се понижава през 2014 г. Дългосрочната динамика в броя на наетите лица показва, че развитието на пазара на труда е тясно свързано с динамиката на реалната икономика. В периода след кризата възстановяването на икономическия растеж в България протича с бавни темпове. Средният растеж на БВП на България в периода 2010-2014 г. е 1,2% в реално изражение, като този темп на икономическо възстановяване изглежда не е достатъчен, за да генерира по-съществено увеличение на наетите лица.

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Годишни данни.

Фигура 18. Наети лица (в хил. лица). в периода 2010-2014 г.

През 2014 г. няколко икономически дейности осигуряват заетост за голяма част от наетите лица. През 2014 г. най-много са наетите в дейност „Преработваща промишленост“ (480,2 хил. или 22,2% от всички наети), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (372,6 хил. или 17,2% от всички наети), „Образование“ (164,1 хил. или 7,6% от всички

наети), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (131,3 хил. или 6,1% от всички наети) и „Транспорт, складиране и пощи“ (128,9 хил. или 5,9% от всички наети в страната). Най-малко са наетите в дейност „Култура, спорт и развлечения“ (33,2 хил. или 1,5% от всички наети), „Други дейности“ (32,1 хил. или 1,5% от наетите в страната), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (30,7 хил. или 1,4% от наетите), „Добивна промишленост“ (23,7 хил. или 1,1% от общия брой на наетите) и „Операции с недвижими имоти“ (22,2 хил. или 1% от наетите в страната).

През 2014 г. средният списъчен брой на наетите лица намалява в повечето икономически дейности, докато в три отрасъла броят на наетите се увеличава спрямо 2013 г. Ръст на наетите лица е регистриран в дейност „Култура, спорт и развлечения“ (увеличение с 4,6% годишно), „Професионални дейности и научни изследвания“ (нарастване с 1,5% годишно) и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (повишение с 0,5% годишно). В останалите икономически дейности средният брой на наетите лица намалява спрямо 2013 г. Най-значително понижение на броя наети се наблюдава в дейност „Операции с недвижими имоти“ (спад с 5,9% годишно), „Транспорт, складиране и пощи“ (спад с 6% годишно), „Строителство“ (спад с 6,5% годишно), „Други дейности“ (спад с 11,4% годишно) и „Административни и спомагателни дейности“ (спад с 14,3% годишно).

През 2014 г. наети в обществения сектор са 541 046 или 25% от всички наети в страната, а в частния сектор наети са 1 625 153 или 75% от всички наети в страната. Наетите в частния сектор намаляват с 2,3% годишно, докато наетите в обществения сектор се понижават с 3,9% спрямо 2013 г.

През 2014 г. настъпват структурни промени в икономиката, измерени през разпределението на наетите по икономически дейности. Увеличава се делът на наетите в преработващата промишленост – от 22% от всички наети през 2013 г. до 22,2% през 2014 г. Наетите в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ формират по-голям процент от наетите в страната през 2014 г. (17,2%) в сравнение с 2013 г. (16,7%).

Увеличава се делът на наетите в „Хотелиерство и ресторантьорство“ до 5,1% от всички наети през 2014 г. в сравнение с дял от 5% през 2013 г., както и делът на наетите в „Професионални дейности и научни изследвания“ – до 3,3% от всички наети през 2014 г. в сравнение с дял от 3,2% през 2013 г. Относителният дял на наетите в дейност „Държавно управление“ и в дейност „Култура, спорт и развлечения“ също нараства през 2014 г. Паралелно с това, относителният дял на наетите в строителството се свива до 5,6% от всички наети през 2014 г. в сравнение с дял от 5,8% точно година по-рано, а делът на наетите в „Транспорт, складиране и пощи“ намалява до 5,9% през 2014 г. в сравнение с дял от 6,2% през предходната година. Отраслите „Операции с недвижими имоти“ и „Административни и спомагателни дейности“ също формират по-малък процент от общия брой наети в страната през 2014 г.

Разпределението на наетите по класове професии показва, че през 2013 г. (последни налични данни), наетите на ръководни позиции са 6,1% от всички наети в страната, а 17% от наетите са специалисти. Техници и приложни специалисти са 9,9% от наетите в България, докато 9,2% са помощен административен персонал. Около 18,7% от наетите в страната са персонал зает с услугите за населението, търговията и охраната, а едва 0,7% от наетите са квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство. Квалифицираните работници и сродни на тях занаятчии представляват 11,3% от наетите в страната, а 12,7% са машинни оператори и монтажници. Около 14,4% са наети за изпълняване на дейности, които не изискват специална квалификация.

Разпределението на наетите по класове професии на областно равнище показва особеностите на търсенето на труд с определена професионална квалификация в регионален план, отразявайки до голяма степен секторната специализация на отделните области в страната. В относително изражение през 2013 г. ръководителите са най-голям процент от наетите в София-град (8,6% от всички наети в областта), София област (6,5% от наетите в областта), Враца (5,8%), Варна (5,6%) и Ловеч (5,5%). Високият дял на ръководните позиции в София-град се дължи на концентрирането на много от централите на предприятията именно в столицата. Ръководни позиции се заемат от най-малък процент

от наетите в Смолян (4,6% от наетите в областта), Хасково (4,6%), Велико Търново (4,5%), Кюстендил (4,5%) и Благоевград (4,4%).

Специалистите са най-често срещаният професионален клас в София-град (22,5% от наетите в областта през 2013 г.), Враца (18,1%), Видин (17,4%), Силистра (17%) и Велико Търново (16,3%). В относителен план специалистите формират най-малък процент от местната работна сила в област Бургас (12,8% от наетите през 2013 г.), Габрово (12,8%), Смолян (12,7%), Благоевград (12,4%) и Перник (12,3%). През 2013 г. техниците и приложните специалисти са относително най-много в област София-град (13,2% от наетите в областта), Варна (10%), Стара Загора (9,7%), Перник (9,7%) и Враца (9,6%). Високият дял на техниците и приложните специалисти сред наетите в тези области се обяснява с развитата преработваща промишленост, както и с развитието на икономически дейности като „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“. Техниците и приложните специалисти са най-малко в относителен план в Хасково (7,3% от наетите в областта), Кърджали (7,2%), Пазарджик (7%), Смолян (7%) и Благоевград (6,6%).

Позициите за помощен административен персонал са най-многобройни във Варна (11,4% от наетите в областта), София-град (11,1%), Бургас (9,4%), Пловдив (9%) и Хасково (8,9%). Относително най-малобройни са местата за помощен административен персонал в област Благоевград (7%), Кюстендил (6,7%), Смолян (6,7%), Монтана (6,7%) и Кърджали (6,2%). Персоналът зает с услуги за населението, търговията и охраната формира най-значителен процент от наетите в областите Бургас (25,1% от наетите в областта през 2013 г.), Варна (21,9%), София-град (21,7%), Добрич (21,2%) и Хасково (19,5%). Този професионален клас е най-слабо представен в област Ямбол (13,5% от наетите в областта през 2013 г.), Разград (13,4%), Габрово (13,3%), Смолян (13,2%) и Търговище (13,1%). Позициите за помощен административен персонал и персонал в услугите за населението,

търговията и охраната са най-разпространени в области с добро развитие на обслужващия сектор, туризма и търговията.

Квалифицираните работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство представляват относително малък дял от наетите в страната (0,7% през 2013 г.), като са сравнително най-много в област Добрич (2,5% от наетите в областта през 2013 г.), Силистра (1,8%), Пазарджик, Разград и Ямбол (по 1,5% във всяка една от трите области). Квалифицираните работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство са относително най-малко в област Враца (0,5% от наетите в областта през 2013 г.), Габрово (0,4%), Кюстендил (0,3%), Перник и София-град (по 0,2% в двете области).

Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии заемат най-голям дял сред наетите в област Габрово (21,9% от наетите в областта през 2013 г.), Стара Загора (18,8%), Благоевград (18,6%), Плевен (16,4%) и Кюстендил (16,2%). Този професионален клас е най-слабо представен в област Бургас (9,4% от наетите в областта през 2013 г.), Добрич (9,3%), Видин (8,8%), Силистра (8,5%) и София-град (6,5%). Наетите като машинни оператори и монтажници са относително най-много на брой в област Смолян (22% от наетите в областта през 2013 г.), Търговище (20,1%), Кюстендил (19,3%), София област (19,2%) и Кърджали (19,2%). Наетите в този професионален клас са най-малко в относителен план в Шумен (12,8% от наетите в областта през 2013 г.), Враца (12,2%), Бургас (12,1%), Варна (9,7%) и София-град (7,3%).

Професиите, не изискващи специална квалификация, формират най-значителен процент от наетите в област Търговище (22% от наетите в областта), Разград (21,5%), Смолян (21,1%), Шумен (20,8%) и Монтана (20,6%). Този професионален клас представлява най-нисък дял от наетите в София област (15,1% от наетите в областта през 2013 г.), Варна (14,1%), Стара Загора (13,5%), Габрово (13,5%) и София-град (9%).

Производителност на труда

Производителността на труда е един от най-значимите индикатори за възстановяването на пазара на труда. Производителността на труда зависи както от

стойността и обема на произведената продукция, така и от динамиката на заетостта. Производителността на труда съпоставя новосъздадения продукт с вложения трудов ресурс както в рамките на цялата икономика, така и в отделните сектори на икономиката (селско стопанство, индустрия и услуги). Резултатът от производствената дейност се измерва с Брутния Вътрешен Продукт (БВП) и Брутната Добавена Стойност (БДС). Тези оценки се правят съгласно приетите практики относно националните сметки, което позволява идентифициране на ключови тенденции в промяната на производителността на труда общо за икономиката и в основните икономически сектори. Източник на данни за производителността на труда е Наблюдението на заети лица, отработени човекочасове и производителност на труда - ЕСС 2010 на НСИ.

Краткосрочна статистика

През второто тримесечие на 2015 г. БВП на един зает достига 6104,8 лева, измерен в текущи цени според данните на НСИ. В номинално изражение БВП на един зает се увеличава с 6,3% годишно през второто тримесечие на 2015 г. БВП на един отработен човекочас възлиза на 14,6 лева в текущи цени. През второто тримесечие на 2015 г. производителността на труда, измерена чрез промяната на БВП на един зает в реално изражение, се увеличава с 2,1%, като растежът се ускорява спрямо първото тримесечие на годината, но е по-бавен от второто тримесечие на 2014 г. (2,3% годишно). Измерена през БВП на един зает, производителността на труда се повишава вече пет тримесечия поред. Устойчивото увеличение на производителността на труда е важна предпоставка за продължаващото повишение на доходите на заетите лица.

От 2010 г. насам производителността на труда, измерена през БВП на един зает, се свива само през две тримесечия - през първото тримесечие на 2014 г. (с 0,1% годишно) и през второто тримесечие на 2013 г. (с 0,8% годишно). Измерена през БВП на един отработен човекочас, производителността на труда намалява единствено през второто тримесечие на 2013 г. (с 0,8% годишно). Трайното повишение на производителността на труда в условията на относително нисък икономически растеж е показателно за

адаптивността на българските предприятия към непрекъснато променящата се вътрешна и международна среда.

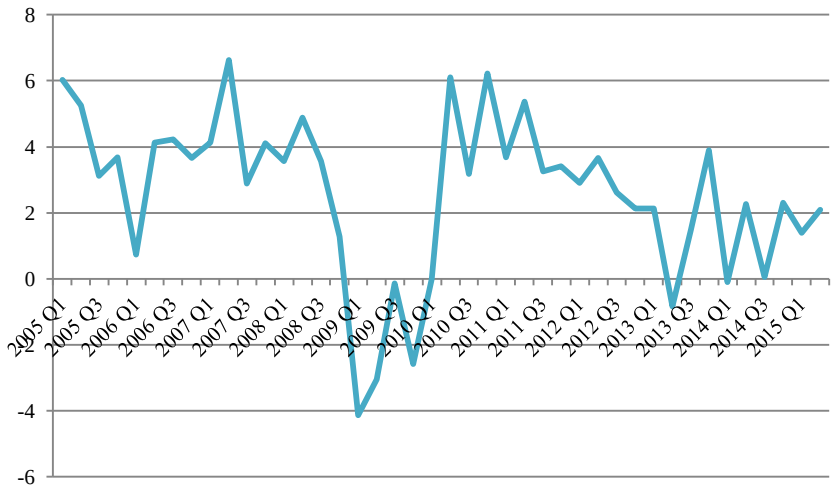
Производителността на труда, изчислена през БВП на един зает, е с 13,1% по-висока през 2014 г. в сравнение с 2010 г. През 2014 г. БВП на един отработен човекочас е с 13,4% по-висок отколкото е бил през 2010 г.

През второто тримесечие на 2015 г. производителността на труда в селското стопанство, измерена през БДС на един зает, намалява с 3,8% в реално изражение, като се запазва низходящата тенденция на спад от първото тримесечие на годината. Производителността на труда в аграрния сектор през второто тримесечие на 2015 г. е с 8,7% по-висока от своето нивото през 2010 г. Увеличението на производителността на труда в селското стопанство е до голяма степен функция на повишението на цените на някои от търгуемите земеделски суровини на международните стокови борси.

Производителността на труда в индустрията, изчислена през реалната промяна на БДС на един зает, се увеличава с 1,2% годишно през второто тримесечие на 2015 г., след като се беше свила през първото тримесечие на годината (с 0,4% годишно). Измерена по този начин, производителността на труда в индустрията е с 19,1% по-висока отколкото е била през 2010 г.

През второто тримесечие на 2015 г. производителността на труда в сектора на услугите, дефинирана като реалната промяна на БДС на един зает, се повишава с 0,6% годишно, след като се беше свила с 0,6% годишно през предходното тримесечие. В сравнение с 2010 г. производителността на труда в услугите е с 7,9% по-висока през второто тримесечие на 2015 г. Увеличението на производителността на труда в обслужващия сектор спрямо 2010 г. е значително по-слабо от нарастването на производителността на труда в индустрията. Една от причините за това е, че повишението на производителността на труда в индустрията зависи до голяма степен от развитието на външното търсене на продукцията на българските експортно-ориентирани индустриални

предприятия, докато нарастването на производителността на труда в сектора на услугите е по-тясно обвързано с възстановяването на вътрешното търсене в българската икономика.

Източник: НСИ. Наблюдение на заети лица, отработени човекочасове и производителност на труда - ЕСС 2010. Тримесечни данни.

Фигура 19. Годишна промяна на БВП на един зает в реално изражение по тримесечия (%)

Годишна статистика

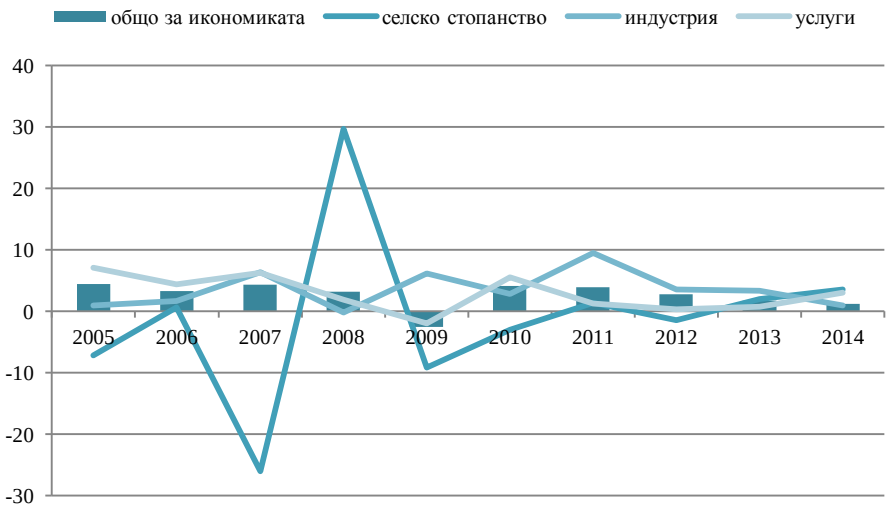
През 2014 г. БВП на един зает в текущи цени надхвърля 24,3 хил. лева, а БВП на един отработен човекочас е 14,8 лева според данни от Наблюдението на заети лица, отработени човекочасове и производителност на труда - ЕСС 2010 на НСИ. Запазва се тенденцията на плавно увеличение на номиналната производителност на труда, която се наблюдава от 2010 г. досега. В дългосрочен план възможностите за увеличаване на доходите на наетите лица са свързани с динамиката на производителността на труда.

Производителността на труда, дефинирана като БВП на един зает във физически обем, се повишава с 1,2% годишно през 2014 г., като темпът на нарастване се забавя в сравнение с 2013 г. (1,7% годишно). Единствено през 2009 г., когато българската икономика беше в рецесия, производителността на труда намалява – с 2,6% годишно. През 2014 г. БВП на един зает в реално изражение е с 1,3% над своето равнище от 2010 г.

В аграрния сектор производителността на труда, измерена през БДС на един зает, се свива през 2009, 2010 и 2012 г., но нараства през 2013 г. и 2014 г., съответно с 2% и 3,6% годишно. През 2014 г. производителността на труда в селското стопанство е с 5,5% над своето равнище от 2010 г.

Производителността на труда в индустрията, изчислена като БДС на един зает в реално изражение, се увеличава от 2001 г. насам, с изключение единствено на 2008 г., когато е отчетен спад от 0,2% годишно. От 2011 г. обаче тенденцията е производителността на труда в индустрията да нараства с по-бавни темпове, достигащи 0,9% годишно през 2014 г. БДС на един зает в индустрията през 2014 г. е с 18,3% над своето равнище от 2010 г.

През 2014 г. ръстът на производителността на труда в сектор „Услуги“, определена като БДС на един зает в реално изражение, се повишава с 3,1% годишно, като растежът се ускорява в сравнение с 2013 г. (0,7% годишно). Производителността в сектора на услугите се понижава през кризисната 2009 г., но оттогава отчита положителен ръст. През 2014 г. производителността на труда в услугите е с 5,4% над своето равнище от 2010 г.

Източник: НСИ. Наблюдение на заети лица, отработени човекочасове и производителност на труда - ЕСС 2010. Годишни данни.

Фигура 20. Годишна промяна на добавената стойност на един зает в реално изражение по години (%)

Доходи от труд

Минимална работна заплата – състояние и динамика

В периода 2010-2015 г. минималната работна заплата е променяна няколко пъти. Минималната месечна заплата е повишена на 240 лева в сила от началото на 2009 г. и остава на това равнище до септември 2011 г., когато е увеличена на 270 лева месечно. От 1 май 2012 г. МРЗ стига 290 лева, а през 2013 г. се повишава с 6,9% до 310 лева. През 2014 г. минималните възнаграждения са определени на 340 лева. Следват две нови планирани повишения на МРЗ, като от 1 юли 2015 г. минималната заплата в страната достига 380 лева месечно.

Средносрочната бюджетна прогноза за периода 2016–2018 г. предвижда увеличаване на размера на МРЗ от 1 януари 2016 г. до 420 лева, а от 1 януари 2017 г. минималното трудово възнаграждение трябва да достигне 460 лева. През 2018 г. размерът на МРЗ няма да бъде променян и ще остане на равнището от 2017 г. – 460 лева.

Таблица 55. Динамика на минималната работна заплата

Година	Срок	Месечна заплата в лева.	Нормативно основание
2015	01.07.2015 -	380	ПМС № 139/04.06.2015 г.
2015	01.01.2015 - 30.06.2015	360	ПМС № 419/17.12.2014 г.
2014	01.01.2014 - 31.12.2014	340	ПМС № 249/31.10.2013 г.
2013	01.01.2013 - 31.12.2013	310	ПМС № 250/11.10.2012 г.
2012	01.05.2012 - 31.12.2012	290	ПМС № 300/10.11.2011 г.
2012	01.01.2012 - 30.04.2012	270	ПМС № 180/30.06.2011 г.
2011	01.09.2011 - 31.12.2011	270	ПМС № 180/30.06.2011 г.
2011	01.01.2011 - 31.08.2011	240	ПМС № 326/30.12.2009 г.
2010	01.01.2010 - 31.12.2010	240	ПМС № 326/30.12.2009 г.

Източник: ПМС

Средна работна заплата – краткосрочна статистика

Източник на данни за средната работна заплата е Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Средната месечна заплата[101] на наетите лица по трудово и служебно правоотношение достига 868 лева през юни 2015 г., увеличавайки се с 8,2% годишно, т.е. спрямо юни 2014 г., когато е била 802 лева. Средната работна заплата се увеличава във всеки един от първите шест месеца на 2015 г., като темпът на растеж варира от 7% годишно през май до 8,5% годишно през март 2015 г. Динамиката на средната работна заплата отразява както промените в реалния сектор, така и промените в административно определяната минимална работна заплата и промените в дела на неформалната икономика. България беше една от страните в ЕС, в която негативното влияние на кризата върху пазара на труда, се изразяваше предимно в свиване на заетостта, докато средната работна заплата отчиташе ръст. Тази тенденция се запази до голяма степен и във фазата на възстановяване на пазара на труда. През първото полугодие на 2015 г. темповете, с които средната работна заплата се увеличава, надхвърлят значително скоростта, с която расте броят на наетите лица (под 1% годишно).

През второто тримесечие на 2015 г. средната работна заплата в страната възлиза на 879 лева месечно. Трудовото възнаграждение е най-високо за наетите в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения" (1974 лева месечно), „Финансови и застрахователни дейности" (1645 лева месечно), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива" (1604 лева месечно), „Добивна промишленост" (1363 лева месечно) и „Професионални дейности и научни изследвания" (1282 лева месечно). Наетите в дейност „Държавно управление" получават средно 985 лева месечно, наетите в „Хуманно здравеопазване и социална работа" – 923 лева месечно, наетите в „Транспорт, складиране и съобщения" – 854 лева месечно, а в „Образование" – 840 лева месечно. Наетите в

[101] В Методологията на НСИ е посочено, че „Средната месечна брутна работна заплата се изчислява като начислените средства за работна заплата за отчетния месец се разделят на средния списъчен брой на наетите по трудово правоотношение без лицата в отпуск по майчинство".

„Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ получават средно 812 лева месечно, а наетите в „Операции с недвижими имоти“ получават възнаграждение в размер на 810 лева месечно.

Трудовите възнаграждения са по-ниски в дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (765 лева месечно), „Преработваща промишленост“ (757 лева месечно), „Култура, спорт и развлечения“ (742 лева месечно) и „Строителство“ (728 лева месечно). Най-ниски са възнагражденията в дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ (710 лева месечно), „Административни и спомагателни дейности“ (665 лева месечно), „Други дейности“ (619 лева месечно) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (568 лева месечно). Различните размери на трудовите възнаграждения по дейности отразяват както различията в търсенето и предлагането на труд и производителността на труда, така и различния дял на неформалната икономика в отделните икономически дейности.

Наетите в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ получават заплата, която възлиза на 2,2 пъти размера на средната работа заплата за страната. Заплащането на наетите във „Финансови и застрахователни дейности“ и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ е съответно 87,1% и 82,5% по-високо от средната заплата за страната. Наетите в дейност „Добивна промишленост“ получават с 55,1% по-високо заплащане от средното за страната, а в „Професионални дейности и научни изследвания“ заплатите са с 45,8% по-високи от средните. Заплащането в дейност „Държавно управление“ е с 12,1% по-високо от средното за страната, а наетите в „Хуманно здравеопазване и социална работа получават с 5% по-високи заплати от средните за страната.

Заплащането в останалите икономически дейности е по-ниско от средното за страната равнище. Наетите в дейност „Транспорт, складиране и съобщения“ получават с 2,8% по-ниско възнаграждение от средното за страната, наетите в „Образование“ получават с 4,4% по-ниски заплати от средните за страната, а наетите в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ получават с 7,6% по-ниски възнаграждения от средните за

страната. Най-ниско заплащане получават наетите в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (с 35,4% по-ниско от средното за страната), „Административни и спомагателни дейности“ (с 24,3% по-ниско от средното за страната) и „Селско, горско и рибно стопанство“ (с 19,2% по-ниско от средното за страната).

През второто тримесечие на 2015 г. средната заплата в страната се увеличава с 7,6% годишно (т.е. спрямо второто тримесечие на 2014 г.). С двуцифрени темпове се повишават възнагражденията на наетите в „Административни и спомагателни дейности“ (ръст от 16,5% годишно), „Култура, спорт и развлечения“ (ръст от 14,2% годишно), „Професионални дейности и научни изследвания“ (ръст от 12,7% годишно) и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (ръст от 11,7% годишно). С под 1% годишно нарастват възнагражденията на наетите в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (годишен ръст от 0,4%), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (годишен ръст от 0,5% годишно) и „Държавно управление“ (годишен ръст от 0,7% годишно). В дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и „Операции с недвижими имоти“ възнагражденията се повишават с 9,3% годишно. Заплатите на наетите в дейност „Преработваща промишленост“ се увеличават по-бавно – с 7,7% годишно, а наетите в строителството получават с 7,5% повече спрямо съответното тримесечие на предходната година. С около 7% се повишава заплащането на наетите в дейност „Транспорт, складиране и съобщения“ и „Хуманно здравеопазване и социална работа“. Малко по-слаб е растежът на трудовите възнаграждения за наетите в дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ (6,9% годишно), докато заплатите на наетите в „Добивна промишленост“ се повишават с 4,4% годишно. Наетите в дейност „Образование“ през второто тримесечие на 2015 г. получават с 4,3% по-високи заплати в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г. С по-бавни темпове (3,8% годишно) се увеличават възнагражденията на наетите в дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Финансови и застрахователни дейности“.

През второто тримесечие на 2015 г. наетите в обществения сектор получават по-високо заплащане (917 лева месечно) от наетите в частния сектор (867 лева месечно). Заплащането в частния сектор обаче се повишава с по-високи темпове (9,2% годишно) отколкото заплащането в обществения сектор (3,5% годишно). През второто тримесечие на 2015 г. заплащането на наетите в обществения сектор е с 5,5% по-високо от заплащането на наетите в частния сектор.

Най-високо заплащане през второто тримесечие на 2015 г. получават наетите в Югозападен район (1092 лева на месец), следван от Югоизточен район (771 лева на месец), Североизточен район (767 лева на месец), Южен централен район (716 лева на месец), Северозападен район (710 лева на месец) и Северен централен район (705 лева на месец). На областно равнище най-високо възнаграждение получават наетите в област София (столица) (1202 лева месечно), Враца (897 лева месечно), Стара Загора (877 лева месечно), София (877 лева месечно) и Варна (821 лева месечно). Най-ниско заплащане получават наетите в област Кюстендил (627 лева месечно), Смолян (626 лева месечно), Силистра (615 лева месечно), Благоевград (608 лева месечно) и Видин (600 лева месечно).

Поради големия относителен дял на наетите в област София (столица) и Югозападен район, единствено в Югозападен район заплащането е по-високо от средното за страната (с 24,2%), а във всички останали райони заплащането е по-ниско от средното за страната. На областно равнище заплащането в област София (столица) е с 36,7% по-високо от средното за страната, а заплатите в област Враца са с 2% по-високи от средните за България през второто тримесечие на 2015 г.

В Югозападен район заплащането на наетите лица се повишава с 10,6% годишно през второто тримесечие на 2015 г. или с два пъти по-бързи темпове от ръста на заплащането в Северозападен район (5,3% годишно). Наетите в Югоизточен район получават с 5,2% годишно по-високо възнаграждение през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г. В Северен централен район средните заплати се повишават с 4,9% през последните 12 месеца до юни 2015 г., а в Североизточен

– с 4,5%. С най-ниски темпове нарастват възнагражденията в Южен централен район (ръст от 4,2% годишно).

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Тримесечни данни.

Фигура 21. Годишна промяна на средната месечна заплата на наети лица, второ тримесечие на 2015 г. спрямо второ тримесечие на 2014 г

През второто тримесечие на 2015 г. най-бързо се увеличава заплащането на наетите в област София (столица) – с 11,2% годишно, следвана от област Перник (ръст от 9,9% годишно), Габрово (9,4% годишно), Плевен (9,1% годишно) и Ямбол (8,6% годишно). Най-бавно се повишава заплащането на наетите лица в област Търговище (ръст от 2% годишно) и Ловеч (ръст от 1,7% годишно). В три области заплащането на наетите лица намалява през второто тримесечие на 2015 г. спрямо съответното тримесечие на 2014 г. – в Кърджали (спад с 0,9% годишно), Силистра (спад с 1,1% годишно) и Смолян (спад с 2,8% годишно).

Средна работна заплата - годишна статистика

През 2014 г. средната работна заплата на наетите в страната възлиза на 828 лева месечно, увеличавайки се с 6,8% спрямо 2013 г. според данни от Наблюдението на наетите

лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Средната работна заплата наетите в обществения сектор през 2014 г. (893 лева месечно) е по-висока от средната работна заплата на наетите в частния сектор (806 лева месечно). Дългосрочната тенденция е в посока устойчиво увеличение на средната работна заплата в страната. Влияние върху повишаването на трудовото заплащане оказват както пазарни фактори като ръста на производителността на труда, така и административни фактори като повишението на минималната работна заплата. Не на последно място, променящият се дял на сивата икономика също оказва въздействие върху данните за средните заплати в страната.

През 2014 г. средната работна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение се увеличава в почти всички икономически дейности в сравнение с 2013 г. Изключение правят дейност „Култура, спорт и развлечения" (понижение на средното заплащане с 0,3% годишно) и „Операции с недвижими имоти" (спад на средното заплащане с 1,9% годишно). С относително ниски темпове се увеличава заплащането на наетите в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения" (ръст с 0,9% годишно), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива" (ръст с 1,1% годишно), „Строителство" (ръст с 2,1% годишно) и „Финансови и застрахователни дейности" (ръст с 2,3% годишно). Най-бързо е увеличението на средното заплащане в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство" (ръст с 18,4% годишно), „Административни и спомагателни дейности" (ръст от 11,4% годишно) и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети" (годишен ръст от 10,5%).

Средната месечна работна заплата се различава значително в зависимост от класа професия, която наетото лице упражнява. През 2013 г. най-високо месечно възнаграждение получават наетите ръководители – 2206,5 лева на месец, следвани от специалисти – с 1173,5 лева на месец и техници и приложни специалисти (975,7 лева на месец). По-ниско заплащане получават наетите като „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии" (637,1 лева месечно), „Помощен административен персонал" (620,3 лева

месечно) и „Машинни оператори и монтажници“ (604 лева месечно). Най-ниски са заплатите за наетите като „Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство“ (563,5 лева месечно), „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната“ (458,3 лева месечно) и „Професии, не изискващи специална квалификация“ (413,5 лева месечно).

Средните заплати се повишават във всички класове професии, макар и с различни темпове през 2013 г. Най-бързо – с 17,4% годишно се повишава заплащането на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство. През 2013 г. ръководителите получават с 7,3% годишно по-високо заплащане в сравнение с 2012 г., а специалистите – с 6,5% по-високи заплати. Увеличението на заплатите за наетите като помощен административен персонал и професии неизискващи специална квалификация се повишават с подобни темпове, от съответно 5,4% и 5,6% годишно. С 5,2% годишно се увеличава средното заплащане на техниците и приложните специалисти, а с 4,8% се повишават трудовите възнаграждения на квалифицираните работници и сродните на тях занаятчии. С по-бавни темпове нарастват заплатите на персонала зает с услуги за населението, търговията и охраната (с 4,1% годишно), а най-незначително е увеличението на заплащането за машинни оператори и монтажници (с 3,9% годишно).

Свободни работни места

Краткосрочна статистика

Източник на данни за свободните работни места е Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Свободните работни места са един от най-значимите показатели за текущото състояние на пазара на труда, отразявайки влиянието както на търсенето, така и на предлагането на труд.

През второто тримесечие на 2015 г. свободните работни места[102] в страната достигат 19,2 хил., увеличавайки се с 24,1% спрямо съответното тримесечие на предходната година. В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. свободните работни места са с 3,7 хил. повече. От една страна, увеличаването на предлаганите работни места е знак за повишаване на търсенето на труд и ускоряване на растежа на българската икономика, а от друга страна, повишаването на свободните работни позиции може да показва наличието на структурни дефицити на кадри с определена квалификация и умения.

Разпределението на свободните работни места по икономически дейности е един от важните секторни индикатори за текущото състояние на пазара на труда. По данни на НСИ през второто тримесечие на 2015 г. в абсолютно изражение най-много са свободните работни места в дейност „Преработваща промишленост“ (3984), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (3448), „Държавно управление“ (2901), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (2241) и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (1283). Най-малко са свободните работни места през второто тримесечие на 2015 г. във „Финансови и застрахователни дейности“ (230), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (226), „Административни и спомагателни дейности“ (105), „Операции с недвижими имоти“ (54) и „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (47). Абсолютният брой на свободните работни места е повлиян от големината на разглеждания сектор и от степента на текучество, отчитано в рамките на наблюдаваната икономическа дейност. Така например дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ традиционно се характеризира с висок дял на сезонната заетост и относително голямо текучество на персонала.

Свободните работни позиции са концентрирани в няколко икономически дейности. Вакантните работни места в дейност „Преработваща промишленост“ представляват 20,7%

[102] Дефиницията, която НСИ използва, посочва, че „Свободно работно място може да бъде новосъздадено, незает или място, което ще се ованканти, за което са изпълнени следните две условия: 1/ работодателят предприема активни стъпки да намери подходящ кандидат извън предприятието и е готов да предприеме и нови такива; 2/ работодателят възнамерява да попълни веднага или в близко бъдеще. Под "активни стъпки" се разбира обявяване на мястото за свободно в бюрата по труда; даване на обяви във вестници, интернет, телевизия; обявяване на конкурси; директно свързване с възможни кандидати. Под "близко бъдеще" се разбира 3-месечен период.“

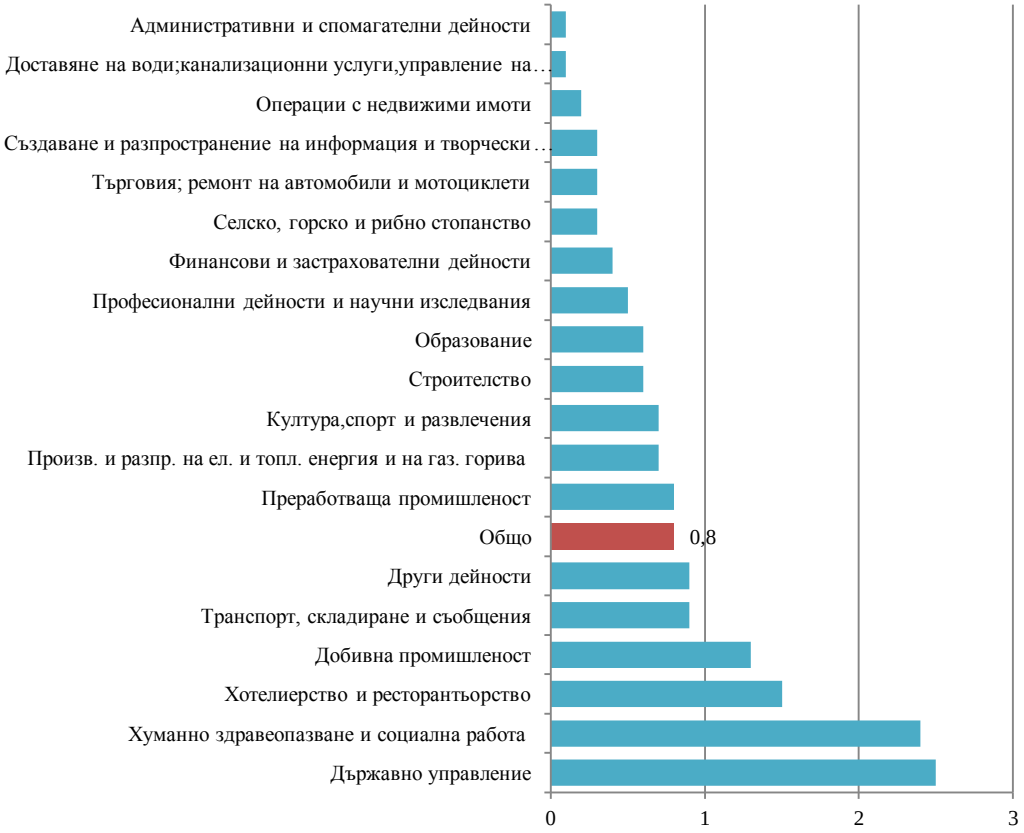
от всички свободни работни места в страната през второто тримесечие на 2015 г. След преработващата промишленост най-много са свободните работни места в дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа" (18% от всички свободни работни места в страната), „Държавно управление" (15,1% от всички) и „Хотелиерство и ресторантьорство" (11,7% от всички).

През второто тримесечие на 2015 г. настъпват изменения по отношение на разпределението на свободните работни места по икономически дейности. В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. се увеличава делът на свободните места в дейност „Преработващата промишленост", „Строителство", „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети", „Транспорт, складиране и съобщения", „Хотелиерство и ресторантьорство" и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения". Намалява делът на свободните работни места в дейност „Селско, горско и рибно стопанство", „Добивна промишленост", „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване", „Финансови и застрахователни дейности", „Професионални дейности и научни изследвания", „Административни и спомагателни дейности", „Държавно управление", „Образование", „Хуманно здравеопазване и социална работа" и „Култура, спорт и развлечения". Без промяна в общия брой свободни работни места спрямо второто тримесечие на предходната 2014 г. е делът на дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива" и „Операции с недвижими имоти".

През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на свободни работни места е 0,8% общо за страната - по-нисък от първото тримесечие на 2015 г. (0,9%), но по-висок от второто тримесечие на 2014 г. (0,7%) по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Според методологията на НСИ коефициент на свободни работни места показва съотношението между свободните работни места и сумата от заетите и свободните работни места. Коефициентът на свободни работни места е най-висок през второто тримесечие на 2015 г. в дейност „Държавно управление" (2,5%), „Хуманно здравеопазване

и социална работа“ (2,4%), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (1,5%), „Добивна промишленост“ (1,3%) и „Транспорт, складиране и съобщения“ (0,9%). През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на свободни работни места е най-нисък в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (0,3%), „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (0,3%), „Операции с недвижими имоти“ (0,2%), „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (0,1%) и „Административни и спомагателни дейности“ (0,1%). В преработващата промишленост коефициентът на свободни работни места е равен на средния за страната (0,8%) през второто тримесечие на 2015 г.

В сравнение с второто тримесечие на предходната 2014 г. коефициентът на свободните работни места намалява в дейност „Добивна промишленост“, „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, „Финансови и застрахователни дейности“ и „Административни и спомагателни дейности“. През второто тримесечие на 2015 г. коефициентът на свободните работни места се увеличава в сравнение с второто тримесечие на предходната година в дейност „Преработваща промишленост”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Строителство”, „Транспорт, складиране и съобщения“, „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, „Професионални дейности и научни изследвания“, „Държавно управление“ и „Култура, спорт и развлечения“. В сравнение с второто тримесечие на 2014 г. коефициентът на свободните работни места остава непроменен в дейност „Селско, горско и рибно стопанство“, „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, „Операции с недвижими имоти“, „Образование“ и „Хуманно здравеопазване и социална работа“.

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Тримесечни данни.

Фигура 22. Коефициент на свободните работни места през второ тримесечие на 2015 г.

Годишна статистика

Разпределението на свободните работни места по класове професии е един от ключовите индикатори, които показват какво е търсенето и предлагането на труд на лица с определена професионална квалификация. През 2014 г. най-голям процент от свободните работни места (32,1%) са предназначени за специалисти, а 16,5% са свободните работни позиции за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ . Сравнително висок е делът и на свободните места за машинни оператори и монтажници (13,9%); като 9,2% от всички свободни места са за техници и

приложни специалисти, а 9,1% от местата са предназначени за квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии. Професиите, не изискващи специална квалификация, представляват 7,6% от свободните работни места в страната през 2014 г., докато 5,9% от свободните позиции са за ръководители. Местата за помощен административен персонал са 5,2% от средния годишен брой на свободните работни места, а едва 0,5% от свободните позиции са за квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство.

В сравнение с предходната 2013 г. не се наблюдават значителни промени в разпределението на свободните работни места по класове професии. Единствената по-съществена промяна е свързана с увеличението на свободните работни места за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната, които се повишават като дял до 16,5% от свободните работни места през 2014 г. при дял от 11,3% от свободните работни позиции през 2013 г. Повишаването на свободните работни места за персонал зает с услугите, търговията и охраната е свързано с увеличението на потреблението през 2014 г., което беше отчетено от НСИ. Според данни от Системата за национални сметки на НСИ[103] през 2014 г. потреблението отчита ръст от 2,4% годишно в реално изражение, след като се беше свило с 1,3% годишно през 2013 г.

Данните от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ показват и какво е разпределението на свободните работни места по икономически дейности общо за страната. Разпределението на свободните работни места по икономически дейности е показателно за съществуването на дефицити на работна сила и предизвикателствата пред развитието на няколко икономически отрасъла в краткосрочен и дългосрочен план. През 2014 г. най-висок е делът на незаетите позиции в дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа", които са 21,2% от всички свободни места в страната. Следва дейност „Преработваща промишленост" с 16,4% от вакантните работни позиции в страната и дейност „Държавно управление" – 15,4% от свободните работни места в България. Сравнително висок е и

[103] Източник: НСИ. Макроикономическа статистика. Брутен вътрешен продукт – ЕСС 2010. Годишни данни.

делът на дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“, в която са 11% свободните места в страната през 2014 г. Дейности като „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и „Операции с недвижими имоти“ се отличават с нисък дял на свободните работни места – под 1% от всички вакантни позиции в страната през 2014 г.

В сравнение с 2013 г. разпределението на свободните работни места слабо се променя, като делът на промишлеността (добивна и преработваща) в свободните позиции се свива, а делът на свободните позиции в дейност „Строителство“, „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и „Транспорт, складиране и съобщения“ расте. Свободните места в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ се удвояват в относително изражение, достигайки 11% от свободните работни позиции през 2014 г. в сравнение с 5% от вакантните места през 2013 г. Бързото увеличение на свободните работни места в хотелите и ресторантите е един от косвените индикатори, че работодателите в тази икономическа дейност вероятно изпитват определени трудности в процеса на осигуряване на работна сила. Известно увеличение на свободните работни места в относителен план е отчетено и в отраслите „Финансови и застрахователни дейности“ и „Административни и спомагателни дейности“. Намалява относителният дял на свободните работни места в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ – до 0,9% от свободните работни места през 2014 г. в сравнение с дял от 1,3% през 2013 г. , както и в дейност „Операции с недвижими имоти“ – до 0,6% от свободните работни позиции през 2014 г. при дял от 1,5% през 2013 г. Относително по-малко са и свободните работни места в дейност „Държавно управление“, които през 2014 г. са 15,4% от вакантните позиции в сравнение с дял от 18,5% през 2013 г. През 2014 г. дейност „Образование“ формира 4,6% от свободните работни места спрямо дял от 6,2% през 2013 г. Делът на свободните работни позиции в дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ остава сравнително висок – 21,2% през 2014 г., макар че леко намалява в сравнение 2013 г., когато е бил 21,8%. Относително нисък е делът на вакантните работни позиции в дейност „Култура, спорт и развлечения“ – 1,1% през 2014 г.

Свободните работни места в страната са концентрирани около няколко водещи икономически центрове. Регионалното разпределение на свободните работни места е неравномерно през 2014 г. Най-много са свободните позиции – 45,2% от всички свободни места в страната в Югозападен район, в който се намира голяма част от икономически активното население на България. В Югоизточен район са 17,6% от свободните работни места през 2014 г., а в Южен централен – 13,7% от всички вакантни позиции. По-малко от една четвърт от всички свободни работни места през 2014 г. са в Северна България. В Североизточен район са 9,4% от вакантните позиции, докато 8,7% са в Северен централен район. Най-малко са свободните места в Северозападен район – 5,5% от всички вакантни позиции в страната. Значителните разлики в регионален мащаб по отношение на свободните работни места се дължат на комбинираното влияние на няколко фактора: концентрация на населението, инвестиционна активност, икономическа активност на населението, секторна специализация и други. При равни други условия, райони, които специализират в икономически дейности с по-силно изразен сезонен характер или с традиционно по-високо текучество на персонал, се отличават с по-висок относителен дял на свободните работни места.

По отношение на индивидуалните класове професии високият дял на Югозападен район в свободните работни места е особено отчетлив при клас „Помощен административен персонал“ и „Специалисти“, както и „Ръководители“. Една от причините за това е базирането на много от централите на големите дружества в столицата на страната. За сметка на това, Югозападен район е отговорен за относително по-малък дял от свободните работни места за машинни оператори и монтажници (21,3% от всички вакантни работни позиции), както и персонал зает с услуги за населението, търговията и охраната. Южен централен район предлага значителен дял от свободните работни места за машинни оператори и монтажници (21,4% от всички вакантни позиции в страната през 2014 г.). Този факт се дължи до голяма степен на секторната специализация на Южен централен район като водещ индустриален център на страната. Югоизточен район се характеризира с висок дял на свободните места за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната (35% от всички вакантни работни позиции в страната).

Североизточен район се отличава с относително голям дял на вакантните места за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната (16,9% от всички свободни работни места в страната) и професии неизискващи специална квалификация (15,2% от всички вакантни работни позиции в България през 2014 г.). Северен централен район представлява значителен дял от свободните работни места за квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство (30,4% от всички свободни работни места в този професионален клас в страната). Северозападен район се характеризира с по-съществен дял на свободните работни места за техници и приложни специалисти, които са 9,2% от всички вакантни позиции в този професионален клас в страната през 2014 г.

Таблица 56. Разпределение на свободните работни места по класове професии и статистически райони през 2014 г.

Класове професии	Общо за страната	Статистически райони					
		Северо-западен	Северен централен	Северо-източен	Юго-източен	Юго-западен	Южен централен
Общо	100%	5,5%	8,7%	9,4%	17,6%	45,2%	13,7%
Ръководители	100%	6,5%	8,2%	6,1%	14,7%	52,2%	12,3%
Специалисти	100%	6,8%	7,6%	6,6%	7,3%	58,1%	13,5%
Техници и приложни специалисти	100%	9,2%	8,2%	6,9%	11,3%	54,5%	10%
Помощен административен персонал	100%	7,5%	8,9%	7,3%	10,4%	58,1%	7,8%
Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната	100%	3,4%	4,0%	16,9%	35,0%	32,9%	7,8%
Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство	100%	1,3%	30,4%	0,0%	5,1%	46,8%	16,5%
Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии	100%	4,5%	16,2%	3,7%	12,3%	45,8%	17,5%
Машинни оператори и монтажници	100%	3,8%	11,6%	11,8%	30,0%	21,3%	21,4%
Професии, не изискващи специална квалификация	100%	2,6%	8,1%	15,2%	22,0%	34,1%	18,0%

Източник: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Годишни данни.

В рамките на всеки отделен статистически район също се наблюдават особености по отношение на разпределението на свободните работни места. Близо 1/3 (31,8%) от всички

вакантни работни позиции в Южен централен район през 2014 г. са предназначени за специалисти, а малко над 1/5 (21,8%) за машинни оператори и монтажници. Едва 3% от свободните работни места в този район са за помощен административен персонал. В Югозападен район най-много в процентно отношение са свободните работни места за специалисти, които представляват 41,3% от вакантните позиции в района. Югозападен район се отличава още с висок дял на позициите за ръководители (6,8% от свободните места в района) и нисък дял на местата, не изискващи специална квалификация, които формират 5,7% от вакантните места в района. Близо 1/3 от незаетите позиции в Югоизточен район (32,9%) са за персонал в услугите за населението, търговията и охраната, а близо 1/4 (23,8%) – за машинни оператори и монтажници.

В Североизточен район преобладават свободните работни места за специалисти и персонал в услугите за населението, търговията и охраната. Североизточен район е районът с най-висок дял на свободните места за наети с професии не изискващи специална квалификация (12,2% от всички незаети работни позиции в този район) и районът с най-нисък дял на свободните места за ръководители, които представляват 3,8% от вакантните позиции в района през 2014 г. Северен централен район е районът с най-балансирано разпределение на свободните работни места между отделните класове професии. В Северозападен район преобладават свободните работни позиции за специалисти (39,8% от незаетите места в района), а относителният дял на позициите за ръководители е най-висок в сравнение с другите статистически райони.

Разпределението на свободните работни места по икономически дейности показва сравнителните предимства на всеки статистически район в страната. През 2014 г. 27,6% от всички свободни работни места в дейност „Преработваща промишленост“ и 25,7% от всички работни места в страната в дейност „Транспорт, складиране и съобщения“ се намират в Южен централен район. Югозападен район има водещи позиции в много икономически дейности в сферата на услугите. Около 91,4% от свободните работни позиции във „Финансови и застрахователни дейности“, 84,5% от вакантните позиции в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и

82,2% от свободните работни места в „Професионални дейности и научни изследвания“ са в Югозападен район през 2014 г. Същевременно, свободните позиции в Югозападен район са относително малко в икономически дейности като „Добивна промишленост“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“.

Югоизточен район има доминиращ дял при свободните работни места в добивната промишленост (99,1% от всички работни места в сектора в страната през 2014 г.), както и в „Хотелиерство и ресторантьорство“ (55,2% от вакантните позиции в тази икономическа дейност в България). В същото време, в Югоизточен район свободните работни места в икономически дейности като „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и „Финансови и застрахователни дейности“ са относително малко в сравнение с другите райони на страната.

Близо 1/3 от всички свободни работни места в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ са в Североизточен район през 2014 г. Северен централен район се отличава със сравнително голям дял на свободните работни места в дейност „Селско, горско и рибно стопанство " (19,4% от всички свободни позиции в тази икономическа дейност в страната през 2014 г.). Северозападен район се характеризира с голям дял на свободните работни места в дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (74,6% от всички вакантни позиции в тази икономическа дейност в страната през 2014 г.), но нисък дял на свободните работни места в икономически дейности като „Строителство“, „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Финансови и застрахователни дейности“, както и „Административни и спомагателни дейности“.

От гледна точка на секторната специализация и възстановяването на пазара на труда е важно да бъде разгледано и разпределението на свободните работни места по икономически дейности в рамките на всеки отделен статистически район. През 2014 г. в Южен централен район близо 1/3 (33,1%) от свободните места в района са в дейност „Преработваща промишленост“, а близо 1/4 (22,5%) са в дейност „Хуманно здравеопазване

и социална работа“. Сравнително висок е и делът на свободните работни позиции в дейност „Транспорт, складиране и съобщения“, които са 11,9% от свободните места в Южен централен район през 2014 г.

Незаетите позиции в Югозападен район са концентрирани в дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (25,8% от свободните места в района) и „Държавно управление“ (18,1% от свободните места в района). Близо два пъти по-висок е делът на свободните позиции в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (1,7% от всички свободни места в Югозападен район в сравнение с дял от 0,9% общо за страната) и във „Финансови и застрахователни дейности“ (5,7% от всички незаети позиции в района в сравнение с 2,8% дял общо за страната). В Югоизточен район над 1/3 (34,6%) от всички вакантни позиции в района през 2014 г. са в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ поради силното развитие на туристическата дейност в региона. В този район е висок и делът на свободните позиции в дейност „Добивна промишленост“, които представляват 15,3% от вакантните места в района в сравнение с дял от 2,7% общо за страната.

Сред свободните места в Североизточен район преобладават вакантните позиции в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“, които формират 34,4% от свободните места в района в сравнение с дял от 11% общо за страната. В Северен централен район свободните места в „Преработваща промишленост“ (35,5% от вакантните позиции в района) са два пъти повече в процентно отношение от свободните места в тази дейност общо за страната (16,4%). Незаетите позиции в дейност „Селско, горско и рибно стопанство“ са 4,8% от вакантните позиции в района в сравнение с дял от 2,1% общо за страната. Северен централен район разполага с относително най-много свободни позиции в селското стопанство в сравнение с всички останали райони на страната. В Северозападен район са относително повече свободните позиции в дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (16,6% от вакантните позиции в района) и в „Държавно управление“ (24% от вакантните места в този район).

Движение на наетите лица по трудово и служебно правоотношение

Източник на данни за движението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение е Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ[104]. Движението на наетите лица показва не само каква е нетната промяна на работните места, а и какъв е абсолютният брой на приетите и напуснали лица. Този индикатор показва както промяната на броя наети по сектори, така и текучеството на персонала. В този контекст, движението на наетите лица е показателно за гъвкавостта на пазара на труда и за склонността на наетите лица да сменят своя работодател.

Според последните налични данни за движението на наетите лица през 2013 г. общо в страната на работа са приети 974,4 хил. лица, а напусналите работа са 930,3 хил. лица. Приетите на работа лица са концентрирани в няколко икономически дейности. В абсолютно изражение най-много са приетите в дейност „Преработваща промишленост“ (171,7 хил. лица), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (170,8 хил.), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (138,2 хил.), „Строителство“ (103,4 хил.) и „Административни и спомагателни дейности“ (98,5 хил.). Приетите в дейност „Преработваща промишленост“, „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ формират заедно 50% от приетите на работа в страната.

Според данните на НСИ най-малко като абсолютен брой са приетите на работа във „Финансови и застрахователни дейности“ (13,1 хил.), „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (9,9 хил.), „Операции с недвижими имоти“ (9,7 хил.), „Добивна промишленост“ (3,9 хил.) и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ (3,2 хил.).

[104] Данните за движение на наетите лица са част от Годишната статистика на заетостта и разходите за труд. Тези данни се събират от предприятия и организации, извършващи дейност на територията на страната. Основен източник на информация е счетоводната документация на предприятието (ведомости за заплати, трудови договори, таблици за явяванията и неявяванията на работа и други).

Напусналите работа лица също са концентрирани в няколко икономически дейности. По данни на НСИ най-много са напусналите работа през 2013 г. в дейност „Преработваща промишленост“ (164,7 хил.), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (159,2 хил.), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (132,7 хил.), „Строителство“ (101,5 хил.) и „Административни и спомагателни дейности“ (100,6 хил.). В тези първи пет сектора са концентрирани 70,8% от всички напуснали работа в страната. Най-малко са напусналите работа във „Финансови и застрахователни дейности“ (12,9 хил. или 1,4% от всички напуснали), „Операции с недвижими имоти“ (10,1 хил. или 1,1% от всички напуснали), „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (1% от всички напуснали), „Добивна промишленост“ (0,5% от всички напуснали) и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (0,4% от всички напуснали работа в страната).

Съотношението на броя на приетите на работа към броя на лицата напуснали работа е показателно за нетната промяна на търсенето на труд по икономически дейности в страната. Общо през 2013 г. приетите на работа са с 4,7% повече от напусналите. Най-високо е съотношението на приети към напуснали в дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (с 22% повече приети от напуснали), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (с 13,2% повече), „Професионални дейности и научни изследвания“ (с 12,7% повече), „Други дейности“ (с 9,7% повече) и „Култура,спорт и развлечения“ (с 8,8% повече). В четири икономически дейности броят на напусналите работа е повече от приетите – в дейност „Административни и спомагателни дейности“, „Операции с недвижими имоти“, „Добивна промишленост“ и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“.

Броят на освободените от работа лица е друг важен индикатор за промяната на търсенето на труд в краткосрочен план. По данни на АЗ през 2014 г. частният сектор е освободил 165,4 хил. безработни лица или 41,2% от новорегистрираните, като броят на новорегистрираните безработни от частния сектор намалява с 30,9 хил. лица. Постъпилите

на работа, които са част от изходящия поток от бюрата по труда, са 239,7 хил., намалявайки с 4% годишно.

Данните на АЗ показват, че при двата основни потока (входящ и изходящ) от безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, е отчетен спад. Входящият поток се свива с 5,3%, докато изходящият поток намалява с 4,4%. През първото полугодие на 2015 г. входящият поток от безработни лица намалява на годишна база, като изключение правят единствено месеците януари и юни. Според информационния бюлетин на АЗ[105] входящият поток обхваща 204,1 хил. безработни лица, което представлява спад с 11,4 хил. лица в сравнение с 2014 г.

От гледна точка на разпределението на освободените по икономически дейности, данните на АЗ показват, че през първото полугодие на 2015 г. най-съществен е делът на освободените от дейност „Държавно управление” – 18,2%[106] и дейност „Преработващата промишленост” – 13%. Значителен е и делът на освободените от дейност „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети” – 12,4%. По-малък е делът на освободените от дейност „Строителство” – 4,2%, „Хотелиерство и ресторантьорство” – 3,4%, „Селско, горско и рибно стопанство” – 3%, „Транспорт, складиране и пощи” – 2,9% и „Операции с недвижими имоти” – 2,9%.

Имайки предвид причините за освобождаване от работа, най-съществен е делът на новорегистрираните безработни, освободени поради напускане и съкращения, като техният дял се увеличава през първите шест месеца на 2015 г. до 49,5% в сравнение с дял от 44,9% през първото полугодие на 2014 г. по данни на АЗ. Паралелно с това, намалява делът на новорегистрираните неактивни лица в бюрата по труда до 12,6% през първото шестмесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 17,2% през съответния период на предходната 2014 г. Свива се и делът на регистрираните лица с приключили договори по програми,

[105] Информационен бюлетин за безработицата, активната политика по заетостта и реализацията на оперативната програма „Развитие на човешките ресурси“ през периода януари-юни 2015 г., Агенция по Заетостта, Министерство на труда и социалната политика.

[106] В този дял се включват лицата, освободени от програми за заетост и някои схеми по ОП РЧР, по които общините са работодатели.

мерки за заетост и схеми на ОП РЧР - от 17,2% през първото шестмесечие на 2014 г. до 13,2% през първото полугодие на 2015 г.

Несъответствия на пазара на труда в България

Несъответствията на пазара на труда в България се определят от дисбалансите в търсенето и предлагането на труд. Търсенето на труд зависи както от развитието на отделните икономически дейности, така и от особеностите на търсенето на лица с определена професионална квалификация и образователна степен. Предлагането на труд се влияе както от демографските процеси, от макроикономическото развитие и потенциал на икономиката, така и от съществуващите стимули за населението да бъде активно на пазара на труда.

Състоянието на пазара на труда отчита плавно подобрение през 2014 г., но несъответствията на пазара на труда продължават да бъдат пречка пред ускоряване на растежа на заетостта. През 2014 г. е отчетен най-значителният брой заявени свободни работни места в реалната икономика от почти десетилетие според данни от Годишния доклад на АЗ[107]. Данните на АЗ показват, че положителната тенденция на нарастване, започнала още през 2011 г., се затвърждава, и през 2014 г. е достигнато равнището от 2006 г., преди настъпването на икономическата криза. Възходяща тенденция по отношение на свободните работни места е отчетена и при анализ на данните от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Според това наблюдение през всяко едно от тримесечията на 2014 г. свободните работни места са повече в сравнение със съответното тримесечие на предходната 2013 г. През първото тримесечие на 2014 г. свободните работни места са с 1614 повече в сравнение със съответното тримесечие на 2013 г., през второто тримесечие – с 564 повече, през третото тримесечие – с 84 повече, а през четвъртото тримесечие – с 903 повече.

По данни на АЗ общо на първичния пазар през 2014 г. най-много са работните места в преработваща промишленост (42,8 хил. или 26,6% от всички работни места), търговия и

[107] Годишен обзор, 2014 г., Агенция по Заетостта, Министерство на труда и социалната политика

ремонт на автомобили (23,2 хил. или 14,4% от всички работни места), хотелиерство и ресторантьорство (15,2 хил или 9,4% от всички работни места). Данните на АЗ до голяма степен се потвърждават от данните за свободните работни места според Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Според данните на НСИ най-много свободни работни места през второто тримесечие на 2015 г. има в дейност „Преработваща промишленост“ (20,7% от свободните работни места в страната), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (18%), „Държавно управление“ (15,1%) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (11,7%). Концентрирането на свободните работни места в няколко икономически дейности се дължи на няколко причини. От една страна, тези отрасли са сред най-големите в икономиката от гледна точка на броя наети лица. Същевременно, посочените икономически дейности обикновено се характеризират с по-голямо текучество и оборот на работните места в сравнение със средното ниво за страната. Не на последно място, част от тези отрасли като преработващата промишленост, търговията, хотелиерството и ресторантьорството предоставят възможности за заетост на лица без специална квалификация.

Неравномерното регионално разпределение на свободните работни места се запазва като тенденция през 2014 г. Подобряването на общите резултати по отношение на пазара на труда през 2014 г. се дължи до голяма степен на изпреварващото развитие в областите София (столица), Пловдив, Бургас и Благоевград. През 2014 г. по данни на АЗ най-много са заявените свободни работни места в столицата София (20,6 хил.), Бургас (13,8 хил.), Пловдив (11,7 хил.), Благоевград (8,9 хил.), Варна (8,6 хил.), Стара Загора (7,1 хил.) и Велико Търново (7 хил.). Най-малко са обявените свободни работни места в област Перник (1,7 хил.), Видин (2,1 хил.), Разград (2,3 хил.), Кърджали (2,7 хил.), Силистра (2,7 хил.) и Габрово (2,7 хил.).

Наличието на несъответствия на пазара на труда личи и от динамиката на безработните лица. Значително нарастване е отчетено в групата на продължително безработните лица според данни на АЗ. По данни на АЗ средномесечният брой на

продължително безработните (за срок над 1 година) през първото полугодие на 2015 г. възлиза на 150,8 хил. лица, увеличавайки се с 16,1 хил. лица. По данни от НРС на НСИ[108] през второто тримесечие на 2015 г. безработни за срок над 1 година са 208,8 хил. лица, или с 13,3 хил. лица по-малко в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г.

Както според данните на АЗ, така и според данните на НСИ, относителният дял на безработните лица за срок над 1 година се увеличава през първите шест месеца на 2015 г. По данни на АЗ относителният дял на лицата от групата на продължително безработните над 1 година се увеличава до 43,4% от общия брой безработни през първото полугодие на 2015 г. в сравнение с дял от 35% през първите шест месеца на 2014 г. По данни от НРС на НСИ относителният дял на безработните лица за срок над 1 година се повишава до 63,1% през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение с дял от 58,2% през съответното тримесечие на предходната 2014 г.

От гледна точка на възрастовото разпределение, младежите до 24 г. представляват 4,2% от продължително безработните, младежите до 29 г. формират 10,8%, докато лицата над 50 г. са 46,8% от продължително безработните по данни на АЗ. Делът на лицата над 50 г. в групата на продължително безработните лица се увеличава в сравнение с първото полугодие на 2014 г., което е знак за съществуващите структурни дисбаланси на пазара на труда.

По данни от НРС на Евростат[109] делът на продължително безработните лица в България е значителен сред лицата до 24 г. През второто тримесечие на 2015 г. безработните за срок от 12 и повече месеца представляват около 52% от безработните лица на възраст от 15 до 24 г., като делът на продължително безработните в тази възрастова група се увеличава в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г., когато този дял е бил 44,7%. Делът на продължително безработните лица е още по-висок през второто тримесечие на 2015 г. в групата на лицата на възраст от 55 до 64 г., в която над 2/3 от

[108] Източник на данните е: НСИ. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни.
[109] Източник на данните е: Евростат. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни.

безработните (68,7%) са без работа за 12 или повече месеца. И по отношение на лицата на възраст от 55 до 64 г. тенденцията е делът на продължително безработните лица да се увеличава през второто тримесечие на 2015 г. в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г.

Данните от НРС на НСИ показват, че през второто тримесечие на 2015 г. безработните лица на възраст от 15 до 29 г. са 76,4 хил., като безработни на възраст от 15 до 24 г. са 40,8 хил. лица, а безработните на възраст от 24 до 29 г. са 35,6 хил. лица. Коефициентът на безработица за лицата на възраст от 15 до 29 г. през второто тримесечие на 2015 г. (13,9%) е по-висок от средния за страната (9,9% за лицата на 15 и повече навършени години), но тенденцията на понижение на коефициента на безработица от 2013 г. насам се запазва.

Разпределението на безработните лица по професионална квалификация и образование също е показателно за съществуващите дисбаланси на пазара на труда. По данни на АЗ сред продължително безработните лица за срок над 1 година най-много са лицата без квалификация и специалност – 67,2%, както и с основно и по-ниско образование – 62,6%. Делът на висококвалифицираните лица е 9,7% сред продължително безработните, като техният дял се свива в сравнение със съответния период на 2014 г. Същевременно, безработните с висше образование представляват 3,9% от продължително безработните лица, като техният дял също намалява през първите шест месеца на 2015 г. в сравнение със съответния период на предходната 2014 г.

По данни от НРС на НСИ лицата с висше образование представляват 12,6% от безработните лица на 15 и повече навършени години през второто тримесечие на 2015 г., като коефициентът на безработица е най-нисък сред лицата с висше образование (4,1%). Коефициентът на безработица през второто тримесечие на 2015 г. е значително по-висок сред лицата със средно образование (9,1%), лицата с основно образование (23,2%) и лицата с начално и по-ниско образование (45,9%).

Несъответствията на пазара на труда в България се проявяват не само в рамките на работната сила чрез прехода от заетост към безработица или обратно, но и чрез включването или отпадането на лица от работната сила. Статистиката на Евростат[110] позволява да се наблюдава движението на населението по отношение на статуса в работната сила и заетостта в няколко категории: от заетост към заетост, от заетост към безработица, от заетост към неактивност, от безработица към заетост, от безработица към безработица, от безработица към неактивност, от неактивност към заетост, от неактивност към безработица и от неактивност към неактивност. Данните са налични както като абсолютен брой, така и като дял от безработицата, неактивното население или общата заетост. Според тези данни през второто тримесечие на 2015 г. около 22 хил. от заетите лица са станали икономически неактивни в България, приблизително колкото е бил техният брой и през съответното тримесечие на предходната година. Същевременно, около 25 хил. от безработните лица през второто тримесечие на 2015 г. са напуснали работната сила. Безработните лица, които са станали неактивни през второто тримесечие на 2015 г., са с около 8 хил. лица по-малко в сравнение със съответния период на 2014 г. Намаляването на броя на безработните лица, напуснали работната сила през второто тримесечие на годината, показва, че броят на безработните лица, които не виждат възможности за реализация на пазара на труда, се понижава. Според данните на Евростат около 59 хил. неактивни лица през второто тримесечие на 2015 г. са намерили заетост в сравнение с около 60 хил. лица точно 12 месеца по-рано. Около 31 хил. от неактивните лица вече са част от работната сила като безработни през второто тримесечие на 2015 г., като техният брой се увеличава с около 2 хил. лица спрямо съответното тримесечие на предходната година. По този начин, броят на неактивните лица, които желаят да работят, но не търсят работа, намалява с 22,7 хил. лица през второто тримесечие на 2015 г. спрямо съответното тримесечие на предходната година. Увеличаването на броя на лицата, които извършват прехода от неактивност към безработица, е един от индикаторите, че незаетите лица очакват търсенето на работна сила да нараства през 2015 г.

[110] Източник на данните е: Евростат. Пазар на труда. Наблюдение на работната сила. Индикатори за движение на заетите и работната сила. Сезонно неизгладени тримесечни данни.

Несъответствията на пазара на труда в рамките на всяка календарна година се променят в зависимост от влиянието на сезонни фактори, което личи от данните както на НСИ, така и на АЗ. Дисбалансите между търсенето и предлагането се изострят с обявяването на сезонни работни места през март, април и май, но през месец юни несъответствията намаляват заради засиленото търсене на работна сила в разгара на летния сезон според данните на АЗ. Според данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ свободните работни места през 2014 г. са най-много през първото тримесечие на годината, намаляват през второто тримесечие и са най-малко като брой през третото тримесечие. Тази сезонна зависимост на динамиката на свободните работни места се наблюдава във всяка година, за която има статистически данни.

Еластичност на предлагането и на търсенето на труд

Еластичността на предлагането и на търсенето на труд е един от показателите за гъвкавост на пазара на труда. Еластичността на предлагането и на търсенето на труд обикновено се измерва чрез съотношението на процентната промяна в количеството труд, отчетено чрез заетостта или отработените човекочасове, към процентната промяна в цената на труда. Относително голяма промяна в предлагането и търсенето на единица труд спрямо динамиката на цената на труда показва, че еластичността е висока, а пазарът на труда е гъвкав. Традиционно, предлагането и търсенето на труд се считат за еластични при абсолютна стойност на коефициента на еластичност над 1. Ако стойността на коефициента на еластичност е по-малка от 1, предлагането и търсенето на труд се считат за нееластични.

Промяната в предлагането и търсенето на труд може да бъде измерена с промяната в заетостта и отработените човекочасове, а промяната в доходите може да бъде отчетена чрез динамиката на средната заплата или БВП в номинално и реално изражение. През второто тримесечие на 2015 г. заетостта на населението на 15 и повече навършени години се увеличава с 1,1% годишно, като средно за периода 2013 г. - второ тримесечие на 2015 г. заетостта се увеличава с 0,9% годишно по данни от Наблюдението на работната сила на

НСИ. В рамките на същия период отработените човекочасове се повишават средно с 0,1% годишно, като увеличението на отработените човекочасове достига 0,2% годишно през второто тримесечие на 2015 г.[111] В периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г. средната работна заплата в страната се увеличава средно с 6,0% годишно, като през второто тримесечие на 2015 г. средната заплата се повишава с 7,6% годишно по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ. Средната номинална промяна на БВП е 2,1% за периода 2013 г. - второ тримесечие на 2015 г., докато средната промяна на БВП в реално изражение за същия период е 1,7% според данни на НСИ за Брутен вътрешен продукт (БВП) – ЕСС 2010.

Еластичността на предлагането и търсенето на труд, измерена през съотношението на годишната промяна на заетите лица към годишната промяна на средната заплата, е 0,2 за периода 2013 г. - второ тримесечие на 2015 г., като стойността на този показател е 0,1 за второто тримесечие на 2015 г. и 0,3 средно за цялата 2014 г. Корелацията между динамиката на заетите лица и промяната на средната заплата за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г. е 0,4. Еластичността на предлагането и търсенето на труд, измерена през промяната на заетостта и средната заплата, е относително ниска през 2013 г., но се повишава през 2014 г. Коефициентът на еластичност на предлагането и търсенето на труд, определен чрез съотношението на средната годишна промяна на заетите лица към средната годишна промяна на номиналния БВП за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г., е 0,4, като този коефициент достига 0,2 през второто тримесечие на 2015 г. и възлиза на 0,3 средно за цялата 2014 г. Корелацията между динамиката на заетите лица и промяната на БВП в номинално изражение е 0,2 за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г. Еластичността на предлагането и търсенето на труд, измерена през съотношението на средната годишна промяна на заетите лица към средната годишна промяна на реалния БВП за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г., възлиза на 0,6. В края на наблюдавания период този коефициент е 0,4, като средната му стойност за 2014 г. е 2,3.

[111] Източник: НСИ. Наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд. Тримесечни данни.

Измерена по този начин, еластичността на предлагането и търсенето на труд се повишава през 2014 г. в сравнение с 2013 г.

Еластичността на предлагането и търсенето на труд е относително ниска за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г., ако бъде измерена през промяната на отработените човекочасове. Съотношението на промяната на отработените човекочасове към промяната на средната заплата е 0,1 средно за 2014 г., а съотношението на промяната на отработените човекочасове към промяната на реалния БВП е по-високо - 0,5 за 2014 г. Връзката между динамиката на отработените човекочасове и промяната на средната заплата, изчислена посредством корелацията между двете променливи, е 0,2 за периода 2013 г. – второ тримесечие на 2015 г. Измерена чрез динамиката на отработените човекочасове, еластичността на предлагането и търсенето на труд е относително ниска през разглеждания период, но се увеличава през 2014 г. в сравнение с 2013 г.

Раздел II. Актуализирана краткосрочна прогноза за развитието на пазара на труда в България

Глава 5. Краткосрочна прогноза

Ключови моменти/основни изводи

Краткосрочните тенденции за търсенето на работна сила с определена квалификация, предвидените обучения и намерения за разкриване на нови свободни работни места, описани в настоящата глава, се основават на проведените от Агенция по заетостта в средата на 2014 и на 2015 г. национални представителни проучвания сред работодателите за идентифициране на техните потребности от работна сила с определени характеристики, както и проведените през юни и септември 2015 г. фокус-групови дискусии.

Заетостта в България расте на годишна база през целия период от юли 2014 г. до юни 2015 г., като най-силно изразен е растежът в преработващата промишленост, а най-слабо – в търговията. Броят на свободните работни места расте в четирите последователни тримесечия от разглеждания период. Най-голям брой работни места остават незаети в преработващата промишленост и хуманното здравеопазване и социалната работа. Очакванията от предходното проучване през 2014 г. за най-бърз растеж на броя свободни работни места в секторите на търговията, хотелиерството и ресторантьорството, и преработващата промишленост се потвърждават, а увеличението на броя свободни работни места в сектора на образованието се оказва неочаквано.

Според претеглените данни от проучването на пазара на труда през 2015 г. в 11,8% от предприятията в България има свободни работни места, което е повече от стойността за 2014 г. (8,0%). Секторите с най-голям брой незаети позиции са най-вече добивната промишленост, ВиК услугите и управлението на отпадъците, и държавното управление, а тези с най-малък брой – строителството и енергетиката. В Северозападния и Североизточния статистически райони дяловете на предприятията със свободни позиции са относително по-големи от тези в другите райони, което се

запазва като тенденция от 2014 г. Във фокус групите беше регистрирано наблюдението, че динамиката на заетостта в областните градове се различава от тази в по-малките населени места, като първата е на далеч по-високи нива и остава по-устойчива във времето. Също така беше изтъкнато негативното влияние върху пазара на труда на вътрешната и външната миграция на работната сила от регионалните центрове към места с по-благоприятни икономически условия.

Над половината (56%) от заетите лица в предприятията, включени в проучването през 2015 г., са със средно образование, а 7 % – с основно или по-ниско. Сред по-големите предприятия се наблюдава по-висока готовност да се наемат нискоквалифицирани кадри и да се инвестират време и ресурси в обучение и подготовка. Последните са необходими, тъй като в близо половината от случаите (47,3%) се констатира недостиг на знания и умения в служителите, наети непосредствено след завършване на образование. В някои случаи твърде високата честота на идентифицираните дефицити в знанията и уменията на новозавършилите се превръща в бариера пред наемането им на работа.

Около 20% от предприятията в страната са провели обучение на своите служители през последните 12 месеца, като под 20% са обучавали наетите от тях лица със свои средства; около 2% са направили това с подкрепата на Европейските фондове, а 0.8% от компаниите са обучили работниците и служителите си чрез съвместно финансиране от собствени средства и с такива от Европейските фондове. При съпоставяне на данните от 2014 г. с тези от 2015 г. се установява, че е налице ръст в относителния брой на фирмите, които не са осигурили обучение на служителите си. Ако през 2014 г. почти 75% от работодателите не са инвестирали в повишаване на знанията и уменията на работещите при тях лица, то през 2015 г. техният дял нараства до близо 80%. Най-сериозно инвестират в професионалното развитие на персонала си предприятията от публичния сектор. Около една трета от тях са осигурили обучение на служители си за сметка на организацията; 20% са направили това със средства от Европейските фондове, докато останалите са ползвали различна комбинация от средства.

За разлика от предприятията в публичния сектор, само 18% от частните фирми са организирали обучения за повишаване квалификацията на своите служители през

разглеждания период. Освен това сравнително малък дял (16%) от частните работодатели са склонни да отделят собствени ресурси за обучение на персонала си. Частните фирми, също така, в много по-малка степен от публичните разчитат на средства от Европейските програми за развитие на персонала си (1.3%), или пък очакват последните да отделят част от заплатата си за обучение.

През анализирания период относителният дял на публичните организации, инвестирали „собствени" средства за повишаване на квалификацията на служителите се увеличава с над 10 процентни пункта от 23.3% (2014 г.) на 34.2% (2015 г.), докато този на частните фирми за една година намалява от 18.7% на 16%. Също така, броят на частните работодатели, които не са отделили средства за обучение на работещите за тях лица се увеличава от 77.3% през 2014 г. на 81.8% през 2015 г.

Нисък е делът и на предприятията в страната, които имат планове да проведат обучения на служителите си през следващите 12 месеца (10%). За една година техният дял спада с около 3 процентни пункта. С най-голям относителен дял на фирмите, които планират следващата година да ангажират персонала си в обучения, са тези от публичния сектор (близо половината от държавните организации и фирми). Много малка част от работодателите от другите два сектора – частния и с друга форма на собственост на капитала планират да инвестират в увеличаване знанията и уменията на своите човешки ресурси (съответно 8.7% и 11.9%).

Близо 17% от предприятията, наели лица, непосредствено след завършване на училище или университет и установили недостиг на знания и умения у тях, планират да организират обучение на служителите си през следващите 12 месеца. За разлика от тях, едва 13.5% от работодателите, които през изминалата година не са констатирали липса на компетенции, възнамеряват да инвестират в повишаване на познанията и уменията на лицата, полагащи труд в техните фирми.

Съпоставянето на данните от 2015 г. с тези от 2014 г. показва, че в някои сегменти (форма на собственост, икономическа дейност, производствен сектор и пр.) са налице съществени разлики в констатациите на работодателите относно това дали при новоназначените непосредствено след завършване на средно или висеше образование лица са установяват пропуски в образователната им подготовка, както и в нагласите им да обучават служителите през следващите 12 месеца. Например, ако през

2014 г. 38.5% от работодателите в публичния сектор, които не са били доволни от знанията и уменията на младите им служители са планирали обучения, то година по-късно сходни планове имат 17.7% от публичните институции и компании. Едновременно с това нараства делът на тези, които макар да са доволни от образователната подготовка на новопостъпилите младежи планират инициативи за развитие на знанията и уменията им (от 9.4% на 12.7%).

Данните от проучването също така показват, че през следващите 12 месеца работодателите планират да включат близо 80 500 работници и служители в курсове за придобиване на професионална квалификация. Най-много лица ще бъдат обучени от секторите „Преработваща промишленост" (13 928 лица), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" (10 292 лица), „Административни и спомагателни дейности" (6 852 лица) и „Транспорт, складиране, пощи" (6 585 лица), а най-малко в отраслите „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване" (320 лица) и „Добивна промишленост" (171 лица). Най-предпочитаните професии за придобиване на професионална квалификация са „бариста" с 2 735 заявени бройки за обучение, „оперативен счетоводител" с 2 327 лица, които ще бъдат обучени, „маркетингови проучвания", в която сфера ще бъдат обучени 2 188 лица, „физическа охрана на обекти" с планове за обучение на 2 173 служители и „логистика на товарните услуги" с 2 050 лица за обучение.

Освен тях, през следващите 12 месеца около 150 000 работници и служители, полагащи труд в предприятията във всички икономически дейности (или около 5% от всички заети в икономиката лица), ще бъдат включени в обучения за придобиване на нови или за усъвършенстване на притежаваните от тях компетентности. Близо половината от тях ще бъдат записани в курсове за повишаване и развитие на техните дигитални и обществени и граждански компетентности. Около 16%, или 24 000 лица ще бъдат обучени на инициативност и предприемачество. Сравнително по-малък брой (около 19 000) ще се включат в инициативи, насочени към развитие на умения за учене.

Броят на лицата, които предприятията планират да включат в курсове за подобряване на дигиталните им и обществените и гражданските им компетентности, остава висок. Може да се направи изводът, че до не малка степен (23% и 24%

съответно) училищата не са в състояние да подготвят младежите за преминаването им от житейската роля на „учащи” (зависими, трупащи знания и умения индивиди) в тази на „заети в икономиката” (независими, способни на самостоятелност и притежаващи базови умения за работа със съвременни информационно-комуникационни технологии лица).

Три пъти повече работници и служители, в сравнение с броя на тези, които ще бъдат включени в курсове за придобиване на нови и/или за развитие на придобитите вече ключови компетентности, ще участват във вътрешнофирмени обучения през следващите 12 месеца (общо 450 941 лица). Близо $^{1}/_{3}$ от тях ще се обучават за придобиване на знания относно правилата и процедурите за спазване на законодателството в областта на здравословните и безопасни условия на труд. Въвеждането на нови технологии, оборудване, продукти и други аспекти на производствения процес, както и предмета на дейност на организацията/фирмата са другите две най-предпочитани от работодателите области, по които смятат да проведат вътрешнофирмени обучения за своите работници и служители (планирани съответно за 17.4% и 13.9% от наетите в предприятията лица, в които работодателите предвиждат провеждането на някаква форма на обучение през следващите 12 месеца).

Основна причина за това предприятията да не планират обучения през следващите 12 месеца (посочена от 55.5% от работодателите) е това, че не нямат потребност от повишаване знанията и уменията на служителите си. Около една десета от работодателите казват, че нямат достатъчно средства за включване на наетите в различни форми на обучение. Макар с нисък дял, тревожен е факта, че за 5.4% от фирмите основна причина за това да не осигурят обучения за развитие на знанията и уменията на полагащите за тях труд лица е намаляването на дейността на фирмата.

Според претеглените данни от проучването на пазара на труда през 2015 г. в 13,5% от предприятията в България се очаква разкриване на нови работни места през следващата година, което е с малко повече от 1 процентен пункт повече от стойността за 2014 г. (12,2%). Секторите, в които бизнесът очаква разкриване на нови позиции, са преди всичко: добивната промишленост, административни и спомагателни дейности, и хотелиерство и ресторантьорство. Най-слаби са очакванията за развитие на пазара на труда в секторите: култура, спорт и развлечения, операции с недвижими имоти,

енергетика и държавно управление. В някои случаи резултатите се различават съществено от тези за 2014 г., като например в култура, спорт и развлечения, където очакванията намаляват, и добивна промишленост, където нагласите се подобряват. Най-много нови работни места се очаква да бъдат разкрити в Югозападен и Южен централен статистически райони, а най-малко – в Северозападен и Североизточен. Повече от половината от предприятията предпочитат да наемат лица, които разполагат както с квалификация, така и с опит по професията, за която кандидатстват. В рамките на фокус групите бе утвърдено критично отношение към качеството на образователния процес и бе изведена общата констатация, че образователната система не подготвя кадрите, от които местните икономики имат потребност. Най-разпространеният начин за търсене на нови служители остават, както и през 2014 г., личните контакти. Услугите на дирекции „Бюра по труда" се използват най-вече за намиране на нискоквалифицирани служители, докато висококвалифицираната работна ръка се търси най-вече чрез препоръка и лични контакти. В рамките на фокус групите беше установено, че по-големите български компании, както и редица чуждестранни, разполагат със собствени звена за набиране на кадри и не използват външни услуги в това отношение.

В краткосрочен план се очаква средното ниво на заетост в България умерено да се покачи, като се запази сезонната цикличност. За 2015 г. минимумът на заетостта е по-висок от този за 2014 г. и се очаква максимумът също да надхвърли предходния. Динамиката в отчетените стойности за броя свободни работни места през 2015 г. крие потенциал за по-сериозно покачване на средните нива на заетост спрямо предходната година. Ефектът на новосъздадените работни места върху нивата на заетост се очаква да бъде отчетен по-скоро към края на 2016 г., докато ръстът в броя на заетите лица през 2015 г. ще се дължи основно на попълването на съществуващите към момента свободни позиции, най-вече в добивната промишленост, ВиК услугите и управлението на отпадъци, държавното управление, и финансовите и застрахователни дейности. В някои сектори след прираста на броя заети в близките няколко месеца ще се наблюдава задържане на нивата на заетост, тъй като се очаква достигане на оптимално ниво по този показател. В други има възможност заетостта да расте и след попълването на наличните в момента свободни работни места, предвид очакванията за повишено

търсене на работна сила в тези сектори в следващите 12 месеца. В третата група отрасли делът на предприятията с незаети позиции е малък, а този на фирмите с намерение да разкриват нови работни места – още по-малък. Ръстът на заетостта се очаква да бъде концентриран основно в Югозападния, Южния централен и Северния централен райони, докато Северозападният и Североизточният райони ще изостанат по този показател. В краткосрочен план може да се очаква, че основната пречка пред увеличаването на нивата на заетост в България ще представлява недостигът на квалифицирани и опитни кадри, които да отговарят на очакванията на работодателите при попълване на свободните позиции. Друг фактор, който ще бъде определящ за пазара на труда в краткосрочен план, е високата степен на текучество в някои сектори. Текучеството поддържа постоянно висок брой свободни работни места, които не се трансформират в устойчива заетост. Във фокус груповите дискусии беше отчетено също така, че като цяло работодателите се ориентират предимно към търсенето на по-млади хора. Беше обърнато внимание и на проблема с деквалификацията на по-възрастните специалисти, които в много случаи не успяват да поддържат квалификацията и уменията си в съответствие с изискванията на съвременната технологична среда.

Актуализиран обзор на предприятията

Националното представително проучване, проведено от АЗ през май-юни 2015 г. за целите на изготвянето на краткосрочните прогнози за развитието на пазара на труда, включва 1804 предприятия от страната. Броят им е приблизително същият с този от предходното проучване, проведено от АЗ в средата на 2014 г., което обхвана 1845 предприятия.

Основната част от респондентите са представители на дружества от частен тип (77.9%), докато делът на анкетираните служители от публичния сектор е 19.6%. Предприятията от друг тип (смесен) представляват 2.5%. Пропорциите от предходното проучване (частен сектор – 77%; публичен сектор – 22%; смесен тип – 1%). Отново делът на анкетираните дружества от сектора на услугите е най-голям – 65%, докато тези на производство и строителство, и на селското стопанство са съответно 31% и 4%.

Подобно на предходната анкета и в това допитване най-добре представени са отраслите на преработващата промишленост (381) и на търговията (353). Голям дял имат също така респондентите от секторите на образованието (135), строителството (117) и държавното управление (115). По-малък брой отговори са получени от предприятия, които са активни в областта на добивната промишленост (13), операциите с недвижими имоти (21), енергетиката (22), както и на културата, спорта и развлеченията (22). Няма съществени различия между двете проучвания по отношение на обхвата на представителната извадка, като и в двата случая се покриват еднакъв брой и тип отрасли. В последната анкета, както и в предходната, най-голям брой отговори са получени от преработващата промишленост и търговията, а най-малък – от добивната промишленост, енергетиката и операциите с недвижими имоти.

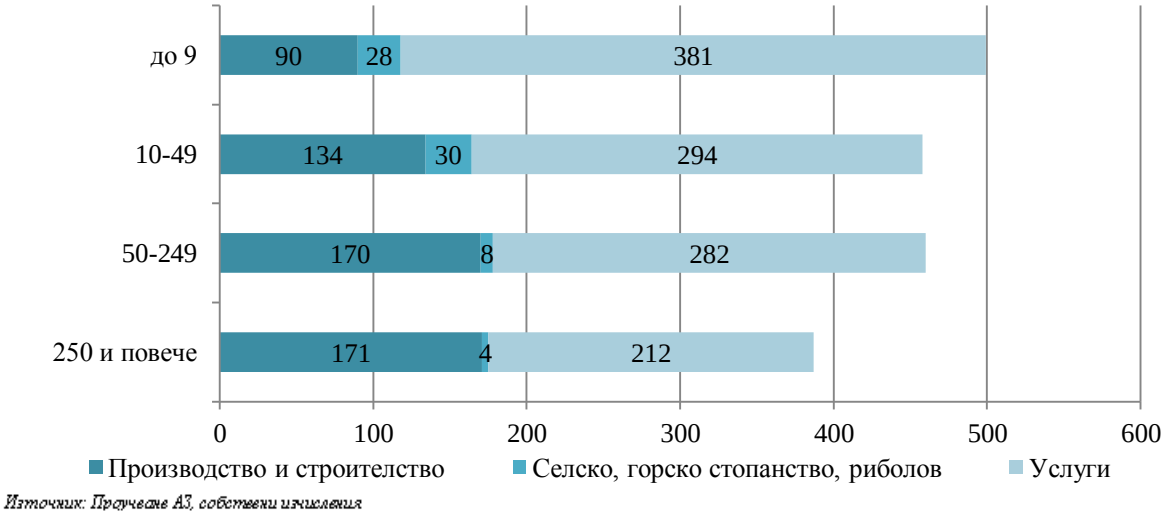

Източник: Проучване АЗ, собствени изчисления

Фигура 23. Разпределение на респондентите по икономически сектори.

Разпределението на респондентите според големината на предприятието, в което са заети, е равномерно, като всички четири категории са представени от 387 до 499 отговорили. Превес все пак имат представителите на предприятията с до 9 наети лица (499), следвани от тези на дружествата с 50 до 249 и 10 до 49 наети лица (съответно 460 и 458), а най-малко отговори са получени от големите предприятия с 250 и повече служители (387). В процентно отношение микропредприятията представляват 27.7% от

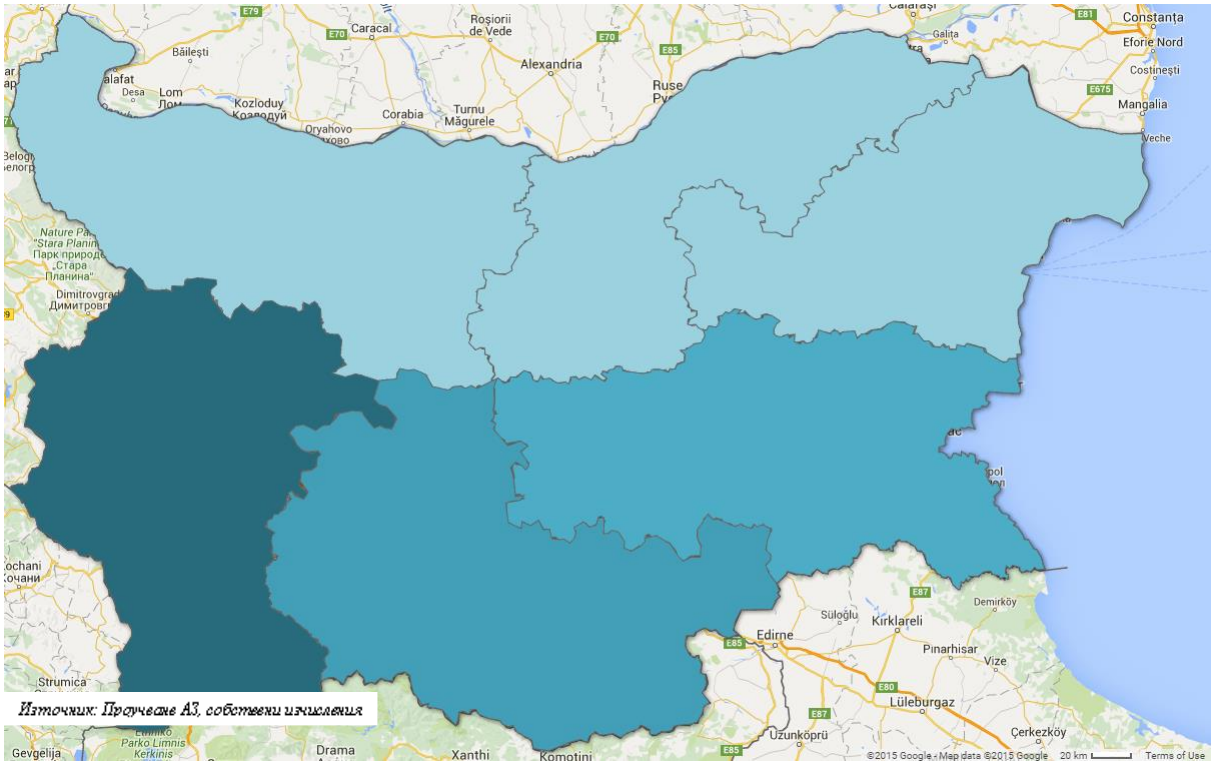
извадката, малките предприятия – 25.4%, средните предприятия – 25.5%, а големите – 21.5%. Съпоставката с предходното проучване показва, че разпределенията на респондентите според големина на предприятието са сходни, като и в двата случая микропредприятията са с най-много участници в анкетата, а големите предприятия – с най-малко.

Източник: Проучване АЗ, собствени изчисления

Фигура 24. Разпределение на респондентите по големина на предприятие и агрегирани икономически сектори.

В проучването са включени както предприятия с регионално покритие, така и с национално, като последните имат дял от 11%. Останалите 89% се падат на предприятия, които действат предимно на регионално ниво. На картата по-долу е илюстрирано разпределението на респондентите според статистическия район (NUTS 2), в който са активни. Данните показват, че най-голям брой отговорили са от Югозападния район (435), а най-малък – от Северозападния (175). От останалите райони единствено Южен централен (316) надхвърля границата от 300 респонденти, докато Югоизточен, Североизточен и Северен централен са представени съответно от 255, 215 и 204 предприятия. Географското разпределение на участниците е сходно за настоящото и предходното проучване, в което също най-голям брой респонденти са представители на предприятия, опериращи в Югозападния район, а най-малко – в Северозападния. Това разпределение съответства и на структурата на българската икономика, която се характеризира с концентрация на икономическата дейност основно в Югозападния статистически район.

Брой анкетирани

175-227	228-279	230-331	332-383	384-436

Фигура 25. Разпределение на респондентите по региони (NUTS 2).

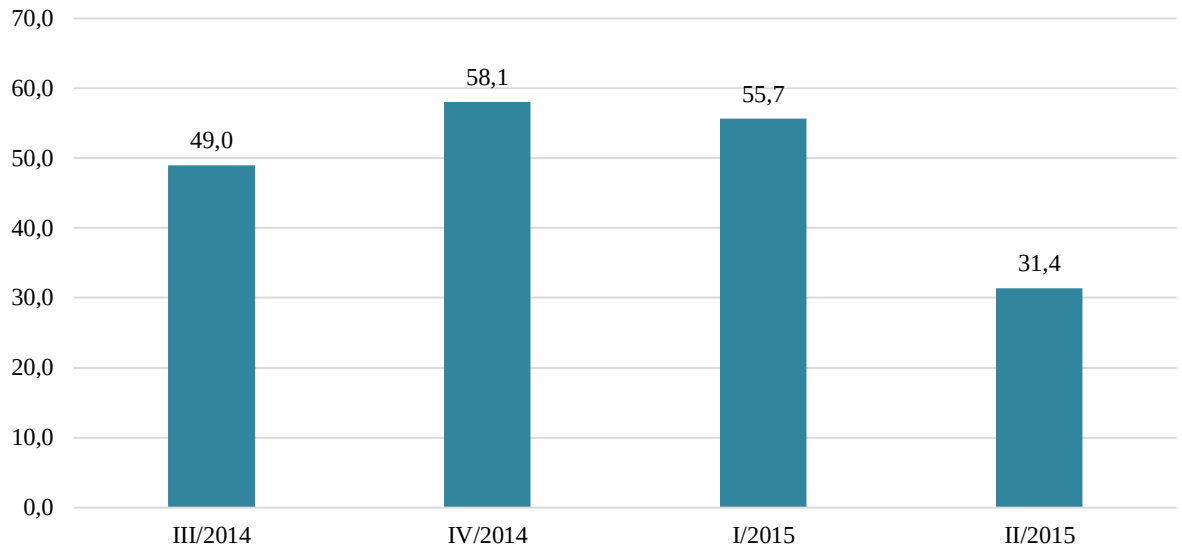
Заетост

Краткосрочна динамика на заетостта

Заетостта в България расте на годишна база през четирите последователни тримесечия между третото тримесечие на 2014 г. и второто на 2015 г., като през първите три от тях със значително по-високи темпове от последното[112]. В най-голяма степен растежът се генерира от сектора на преработващата промишленост, който отбелязва значителен ръст през целия разглеждан период, достигнал 24,6 хил. лица за първото тримесечие на 2015 г. спрямо същия период през 2014 г. Другите два сектора с

[112] НСИ 2015. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни за заетите лица и коефициенти на заетост.

по-ясно изразен прираст в броя заети лица са финансови и застрахователни дейности и професионални дейности и научни изследвания, които макар и да не постигат нивата на растеж на преработващата промишленост, все пак поддържат положителни стойности за целия период. Въпреки очакванията за ръст на заетостта в търговията, в този сектор се отчита най-значителният спад в броя заети лица на годишна база, като това е и единственият отрасъл с отрицателни стойности за четирите последователни тримесечия. Другите два сектора с по-сериозни загуби на заетост са енергетиката и административните и спомагателни дейности. Основните причини за относителното забавяне в ръста на броя заети лица в икономиката, наблюдавано през второто тримесечие на 2015 г., са свързани както с отчетения по-сериозен спад в някои сектори (образование; селско, горско и рибно стопанство; строителство), така и със забавянето на растежа в някои отрасли като преработващата промишленост и финансови и застрахователни дейности.

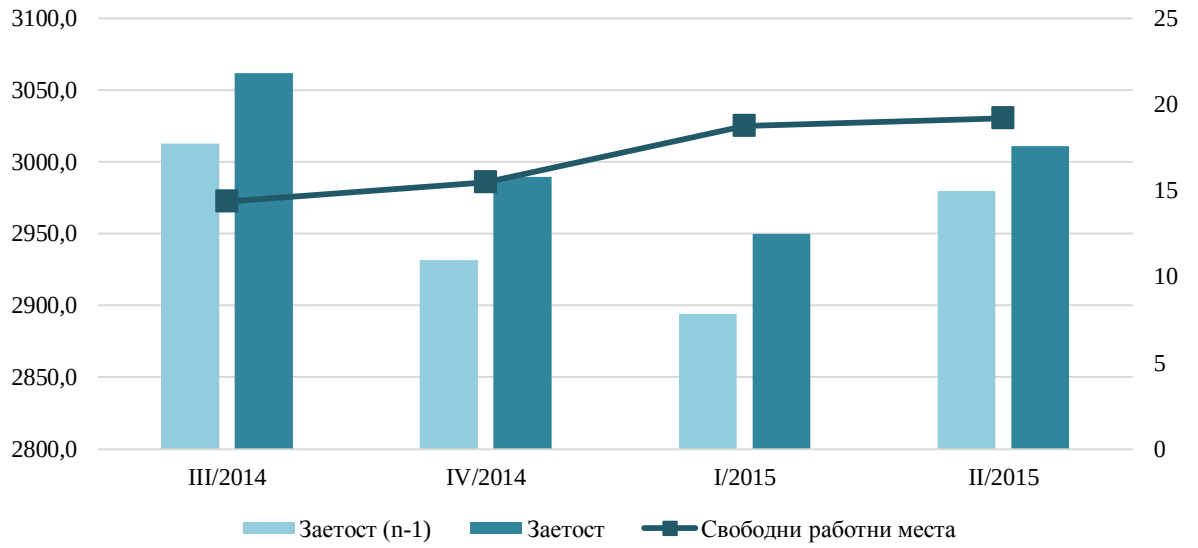

Източник: НСИ 2015. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни за заетите лица и коефициенти на заетост.

Фигура 26. Динамика на заетостта в България на годишна база (хил. лица).

Успоредно на разгледаните по-горе процеси се наблюдава трайно увеличение на броя свободни работни места в българската икономика в периода между третото тримесечие на 2014 г. и второто тримесечие на 2015 г., възлизащо на 4 822 нови

свободни работни места (или 34% повече). Най-голям брой свободни работни места в края на разглеждания период има в сектора на преработващата промишленост (3 984) и на хуманното здравеопазване и социалната работа (3 448), а най-значително увеличение за второто тримесечие на 2015 г. спрямо третото за 2014 г. се отчита в хотелиерството и ресторантьорството (1 873). Спад в броя на свободните работни места се наблюдава в 5 сфери на икономическа дейност: ВиК и управление на отпадъци (-36); финансови и застрахователни дейности (-247); операции с недвижими имоти (-56); административни и спомагателни дейности (-119); и професионални дейности и научни изследвания (-1). Докато при операциите с недвижими имоти и професионалните дейности и научни изследвания загубата на свободни работни места е съпроводена с прираст на заетостта, в останалите три случая намаляването на броя свободни места е допълнено и с общ спад на заетостта, което показва цялостно намаляване на икономическата активност в тези области.

Източник: НСИ 2015. Краткосрочна статистика. Работни места и коефициент на свободните работни места; НСИ 2015. Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни за заетите лица и коефициенти на заетост.

Фигура 27. Динамика на заетостта и броя свободни работни места в България (хил. лица).

Съпоставката на данните за свободните работни места за периода юли 2014 – юни 2015 г. с прогнозите от предходния доклад (за същия период) сочи, че очакванията за разкриване на нови работни места в секторите на производството, на строителството и

на търговията се потвърждават, тъй като и в трите случая за разглеждания период се отчита прираст на свободните позиции от съответно 1 130, 426 и 367 работни места. Този прираст е съчетан със спад в броя на заетите лица в търговията и строителството, отчетен през второто тримесечие на 2015 г., което показва наличието на дисбаланс между търсенето и предлагането на труд. Непредвидено в предходния доклад се оказва увеличението от близо 300 свободни работни места в сектора на образованието, въпреки очакванията за слаба активност на работодателите в търсенето на преподаватели. То е допълнено от ръст на заетостта, което е индикативно за повишена икономическа активност в този сектор и постигнат баланс на предлагане и търсене на пазара на труда.

Резултатите от направеното през юни 2014 г. проучване сред работодателите в страната също дават добра перспектива за развитие на пазара на труда в България, идентифицирайки секторите на търговията, хотелиерството и ресторантьорството, и преработващата промишленост като сферите на икономическа дейност, в които ще се открият най-значителен брой работни места. Неточно се оказва обаче очакването, че в търговията ще има най-голямо увеличение на търсенето на работна ръка, а не в хотелиерството и ресторантьорството, както сочат данните от официалната статистика за периода. Подценен се оказва ръстът в броя на свободните работни места в преработващата промишленост спрямо очаквания прираст в търговията, предвид трайната тенденция на увеличение в сектора. Последната не е допълнена с ръст на заетостта за периода юли 2014 – юни 2015 г., въпреки отчетеното раздвижване през второто тримесечие на 2015 г., което дава основание да се очаква съществено увеличение на броя заети в преработващата промишленост през втората половина на 2015 г. Прогнозата от предходния доклад за по-слабо търсене на труд в държавното управление не се потвърждава, тъй като това е един от секторите с най-голям прираст на свободните работни места (650) за разглеждания период и един от трите, в които ръстът се поддържа и през четирите тримесечия. В допълнение към това, броят на заетите лица в тази област се увеличава с над 4 хил. лица за периода юли 2014 – юни 2015 г.

Актуална картина на пазара на труда

Резултатите от проведеното през юни 2015 г. проучване сред работодателите в България сочат, че съществуват близо 139 хил. свободни работни места в икономиката[113]. Делът на предприятията със свободни работни места е 11,8%, което е повече от отчетената в предходното проучване стойност (8,0%). В публичния сектор (17,2%) делът на предприятията със свободни позиции е по-голям в сравнение с частния (11,6%), каквито са резултатите и в проучването от 2014 г. Според сравнителния преглед по икономически дейности (вж. Фигура 64) най-много работни места са незаети в добивната промишленост, където повече от половината предприятия търсят да наемат служители. В два други сектора над 1/3 от дружествата имат свободни позиции, като това са ВиК услуги и управление на отпадъци, и държавно управление. Във втория случай резултатите представляват продължение на представената по-горе тенденция, ориентирана към прираст в броя незаети работни места, докато в първия случай са отклонение от тенденцията за спад, започнала още с четвъртото тримесечие на 2014 г. Същата динамика в броя свободни позиции се наблюдава и ако се вземат предвид измененията на годишна база в двата сектора, съответно във ВиК услуги и управление на отпадъци се отчита спад на годишна база в четирите разглеждани тримесечия, а в държавното управление се наблюдава прираст в трите тримесечия от октомври 2014 г. до юни 2015 г. спрямо същия период една година по-рано. Проучването от 2014 г. също показва, че близо една трета (31,3%) от дружествата в държавното управление са търсели нови служители, но се различава по отношение на отчетения интерес на предприятията в добивната промишленост (5,3%) към набиране на персонал. Увеличението на броя свободни позиции говори за оживление в този сектор, което все още не е отчетено в официалната статистика за заетите лица и за свободните работни места.

Работни места по икономически дейности

Според данните от проучването от 2015 г. най-слабо търсене на нови служители се проявява от предприятията, които са активни в строителството (2,2%) и енергетиката

[113] В Приложение 4 е налична разбивка по професии и образователна степен.

(2,4%). Други сектори с малък брой свободни работни места са: операции с недвижими имоти, професионални дейности и научни изследвания и култура, спорт и развлечения, като всички са с под 5% дял на фирмите със свободни позиции. Слабият интерес на строителните предприятия към наемането на нови служители е неочакван, предвид ръста на броя свободни работни места, отчетен през второто тримесечие на 2015 г. В енергетиката се наблюдава спад в броя на свободните позиции от първото тримесечие на 2015 г., така че резултатите от проучването представляват продължение на съществуваща тенденция. В предходното проучване тези два сектора също са с ограничен интерес към наемането на нови служители (под 10%), като в енергетиката под 1% от предприятията са имали свободни работни места.

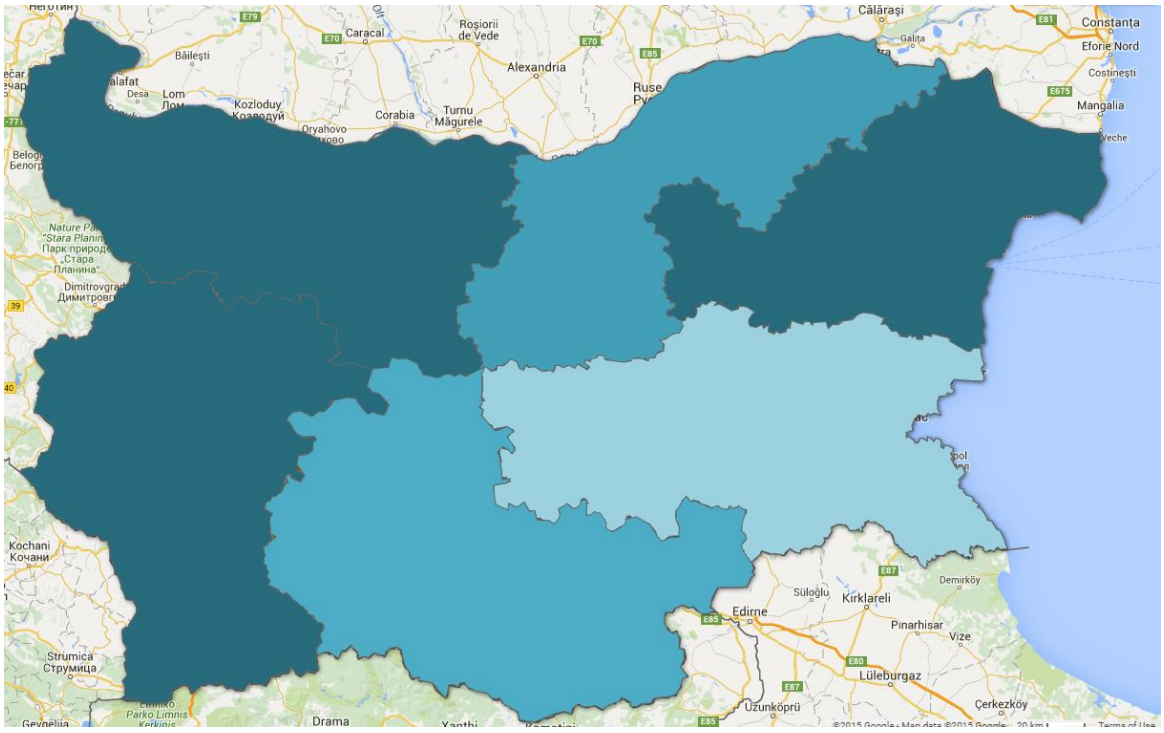
Източник: Проучване А3 (2015), собствени изчисления[114]

Фигура 28. Наличие на свободни работни места по икономически дейности.

[114] Като база е използван броят на всички свободни работни места, за които респондентите са посочили и икономически сектор.

Работни места по статистически райони

Географското разпределение на свободните работни места е относително равномерно, с изключение на ситуацията в Югоизточния район (7,3%), където делът на предприятията, които набират служители, е двойно по-малък от този в Северозападния и Североизточния райони (14,6%). Останалите три района са с резултати между 10,1% и 14%, което ги нарежда близо до водачите. В предходното проучване същите два района (Северозападен и Североизточен) отново са с най-висок дял на предприятията със свободни работни места, но по-нисък от този за 2015 г. По-съществената разлика между двете проучвания е в резултата на Северен централен район, който през 2014 г. е бил на последно място с едва 3,9%. Важно е да се направи уточнението, че в резултатите не се включват предприятията, които имат национално покритие.

7,3%-8,8%	8,9%-10,2%	10,3%-11,7%	11,8%-13,1%	13,2%-14,6%

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления[115]

Фигура 29. Дял на предприятията със свободни работни места по региони (NUTS 2).

[115] Като база е използван броят на всички свободни работни места, за които респондентите са посочили и района на планиране, в който те оперират.

Провеждането на фокус групи в различните региони на страната позволи да се изведат някои по-детайлни изводи за структурните фактори, които определят динамиката на заетостта на местно равнище. Участниците в софийските дискусии, например, изтъкват, че през последните 3-4- месеца не са настъпили значими промени в структурата на икономическата активност и заетостта, макар че на макониво се отчита период на икономически растеж. Отбелязват, че обичайно явление за летните месеци е повишената сезонна активност в някои браншове, като строителството, селското стопанство (земеделие), хотелиерството и ресторантьорството (по-специално, заведенията за обществено хранене, ресторанти, кафенета и барове). Общата констатация за икономиката на столичния град е за относителна устойчивост на протичащите икономически процеси и съответно устойчиви нива на икономическа активност и заетост.

В същото време, груповите дискусии в градовете от другите райони на планиране бяха по-песимистично настроени. Участниците в тези фокус групови дискусии изразиха мнението, че се наблюдава застой в икономическите процеси в техните населени места. Беше направено заключението, че докато в областните градове безработицата намалява, в малките населени места от прилежащите общини безработицата продължава да е на много високи нива. Дават се примери от Плевен, където безработицата е 7,9%: това са 5000 регистрирани безработни, спрямо 62850 лица в активна трудова възраст. Паралелно с това, има общини в района с нива на безработица 48,8% и 50% – официално регистрираната безработицата в община Искър, Гулянци е 44,7%, в Никопол – 43,8%.

В рамките на фокус групите беше установено, че всяка от коментираните регионални икономики има своите особености и характерни черти:

- Така например, **плевенската група** изтъква, че местната икономика е в състояние на стагнация и застой. При мащабното преструктуриране на местната икономика в периода 1989-1996 г., в града са закрити редица ключови предприятия (от машиностроенето, химическата и преработвателната промишленост), които са осигурявали заетост на големи сегменти от работната сила в града. В последните

години регионалната икономика и в частност, икономиката на Плевен, се определя все повече от шивашките предприятия. Само през последната една година е създадена заетост за 800 лица в активна трудова възраст. В момента е проявен инвеститорски интерес и са предприети реални стъпки за откриване на шивашко предприятие в с. Долни Дъбник за до 250 лица. Добре развити в Плевен са и месопреработвателният бранш, транспортът, търговията и ресторантьорството, а също така в града е започнало да функционира предприятие с 600 служители персонал в областта на електротехниката и електрониката. Строителството е традиционен бранш за плевенската икономика, но тъй като голяма част от строителните дейности имат сезонен характер, възможностите на бранша за реализация на лица с определени професионални и квалификационни характеристики се преценяват неоднозначно: от една страна се обръща внимание, че браншът е добра възможност за лица с ниска и средна квалификация да намерят заетост, но от друга страна се подчертава неустойчивостта на такъв тип заетост.

- Участниците в **кюстендилската** фокус групова дискусия са категорични, че се задълбочава негативната тенденция в развитието на местната икономика, която не успява да създаде възможности за реална заетост и за постоянни доходи на местните хора. Според структурата си местните предприятия работят главно в търговията, услугите, шивашката, текстилната, дървопреработвателната, мебелната и обувната промишленост. От значение за местната икономика са двете предприятия за производство на кухненско оборудване, които работят със съвременни технологии и произвеждат продукти с висока придадена стойност. Въпреки разнообразието от икономически браншове и дейности, според оценката на дискутиращите съществуващите предприятия не успяват да създадат условия за постоянна заетост, а още по-малко – за добри и устойчиви доходи на населението. Поради това общата оценка на групата е, че се наблюдава обща тенденция на спад – както на основните показатели за икономическа дейност, така и в общия брой на икономически активните лица и нивото на техните доходи.

- Фокус групата в **Хасково** изтъква, че местната икономика разчита най-вече на предприятията в машиностроенето, шивашката промишленост, транспорта,

консервната промишленост, тютюневата промишленост и строителството. Като цяло икономиката в града е относително стабилна, но в последната календарна година се наблюдава негативна тенденция за закриване на средни предприятия. Пример в това отношение е закриването на предприятие от машиностроенето, което е довело до освобождаване на значителен брой средно и високо квалифицирани служители. По наблюденията на участниците в групата, освободените специалисти са се насочили към търсене на работа в други браншове, а немалко са приели работа в други населени места.

- Групата в **Добрич** характеризира местната икономика като икономика на малките и средните предприятия. Единственото голямо предприятие, по смисъла на закона, е курортният комплекс „Албена", но поради спецификата на предлагания продукт (туристически услуги), заетостта има сезонен характер. Икономиката на Добрич разчита до голяма степен на селското стопанство (най-вече зърнопроизводството и млекопреработването), туризма и преработвателната промишленост (шивашка промишленост и обувна промишленост). Строителството е другият силно развит бранш в града, но и той има подчертано сезонен характер. Търговията е сред браншовете, осигуряващи относително постоянна заетост на голям брой лица от града. Добрич дава заетост на голям брой села, намиращи се в близост до града: през летните месеци населението от тези села масово започва да работи в туристическите обекти, а през октомври тази работна сила се освобождава. В този смисъл закриването на ключови индустриални предприятия в Добрич, които са създавали предпоставки за устойчива и постоянна заетост, се отразява изключително неблагоприятно на местните жизнени стандарти. В това се включват най-вече: предприятието за енергетична апаратура, което е давало заетост на 2000 лица, заводът за нестандартна апаратура за селското стопанство, местният месокомбинат – най-голям на Балканския полуостров за своето време, най-големият обувен завод за детски обувки в България, създавал заетост за 2400-2500 лица.
- Сходна е ситуацията и в **Бургас**. Участниците в дискусията описват местната икономика като по-скоро стагнираща, отколкото просперираща. Посочват се примери за закрити големи предприятия в преработващата, химическата и

добивната промишленост, които са генерирали заетост. Подчертава се, че към момента икономиката на града се доминира от търговията, леката промишленост, услугите и туризма (хотелиерство и ресторантьорство), а също така до известна степен и от производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, финансовите и застрахователни дейности, създаване и разпространение на информация и творчески продукти, финансови и застрахователни дейности, операции с недвижими имоти, професионални дейности и научни изследвания, административни и спомагателни дейности, селско стопанство. Значителна част от местното население намира сезонна заетост – в туристическите обекти, в строителството и в селското стопанство. Групата подчертава, че са се променили тенденциите в търсенето и предлагането на работна сила през последните 5-6 години. От 2002г. до 2009г. е имало много разнообразно търсене на широк спектър от специалисти и работници, докато от 2009г. насам търсенето е предимно в сферата на услугите – продавачи-консултанти и обслужващ персонал. Лицата с други квалификационни и професионални характеристики (например, за машиностроенето, химическата промишленост, инженерни кадри, кадри за леката и преработващата промишленост) практически не се търсят в града. Това води до силно изкривяване на профила на търсенето и предлагането на специалисти на местния пазар на труда.

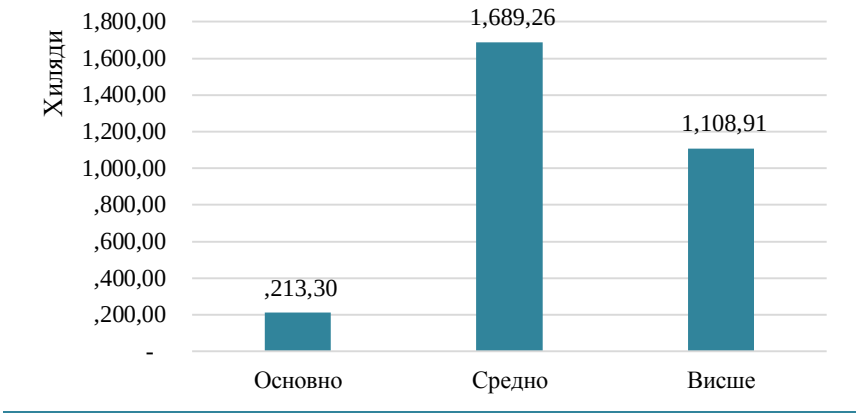
- На фона на описаните дотук местни икономики, фокус групата в **Габрово** очертава относително най-оптимистична картина по отношение на местното икономическо развитие. Участниците в дискусията пояснявят, че обликът на местната икономика се формира от машиностроенето и електрониката. Също така добре работят предприятията в хранително-вкусовата промишленост и ресторантьорството и хотелиерството, дърводобивната и мебелната промишленост. Икономиката в града е в подем и това определя високо търсене на кадри. Към момента се търсят широк спектър специалисти – от оперативен персонал до мениджъри. Участниците в груповата дискусия подчертават, че има наличие на свободни работни места, но често се разминават изискванията и очакванията на работодатели и кандидатите за постъпване на работа.

„Няма такова добро заплащане, което да провокира интереса на младите хора да останат в Добрич. Всеки, който става за някаква работа, предпочита да отиде във Варна или в София, или в чужбина за по-добро заплащане, където и качеството на живот е по-добро." (ФГ Добрич)

Във рамките на фокус групите беше достигнат консенсус и по отношение на важен процес в географското разпределение на заетостта в страната, свързан с особено високите нива на емиграция на млади специалисти. Тя е както вътрешна, насочена към големите индустриални градове в страната (София, Варна, Бургас, Стара Загора), така и външна, насочена основно към други страни от ЕС. Макар и овладени, в сравнение с по-ранни периоди от годините на прехода, тези процеси съществуват и в момента. Докато в столичния град емиграцията остава до известна степен незабележима (поради големия брой на живеещите и работещите в града), то в по-малките градове в страната емиграцията е далеч по-осезаема. Групите в Плевен, Кюстендил, Хасково и Добрич изказаха мнения, че градовете им се обезлюдяват с много бързи темпове и в сравнение с преди 15-20 години населението е намаляло наполовина и повече.

Наети лица по степен на образование

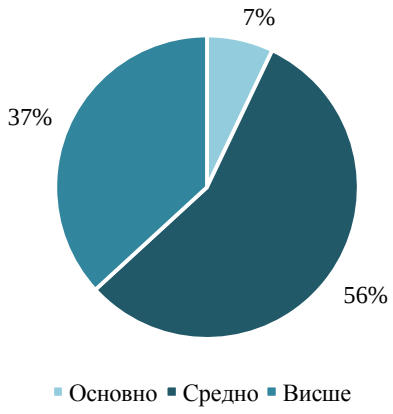
Според данните от проучването от 2015 г. по-голямата част от заетите лица в българската икономика са със средно образование – над 1,6 млн. лица (56%), а най-малка – с основно или по-ниско, които наброяват малко над 213 хил. служители (7%). Наетите висшисти в българските предприятия наброяват около 1,1 млн. лица (37%).

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

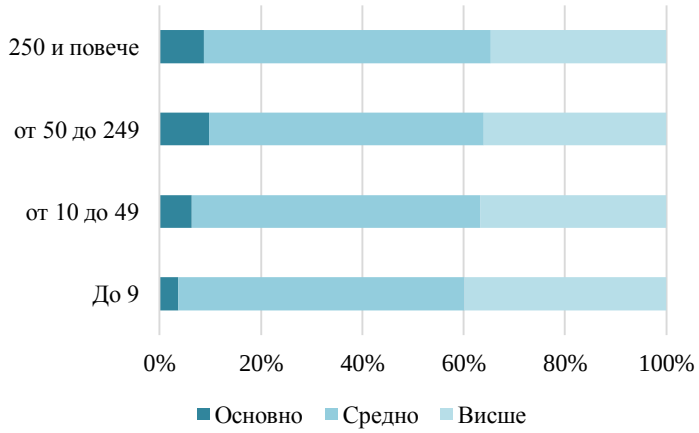
Фигура 30. Брой наети лица според степен на образование.

Пропорциите се запазват от предходното проучване, където се наблюдават сходни резултати. Не се наблюдават съществени различия между публичния и частния сектор в дяловете на служителите според тяхното ниво на образование. Същото не важи обаче за разбивката в зависимост от големината на предприятието, според която по-големите предприятия са по-склонни да наемат служители с по-ниски нива на квалификация. Това важи в най-голяма степен за секторите: ВиК услуги и управление на отпадъци, строителство, добивна промишленост и селско стопанство. В тези четири сектора процентът служителите на големите предприятия с основно или по-ниско образование надхвърля средната стойност (7%) за българската икономика, като достига съответно 11,4%, 9,9%, 8,5% и 7,3%. Делът на служителите с ниска квалификация е особено висок за средните предприятия (от 50 до 249 служители) в селското стопанство (40,7%) и строителството (21,8%). За разлика от средните и големите предприятия, микропредприятията са с най-нисък дял на служителите с основна или по-ниска степен на образование (4%) и най-висок дял на висшистите (40%). Тази зависимост е устойчива във времето по отношение на дела на наетите с основно образование, но не и във връзка с дела на високообразованите, тъй като в проучването от 2014 г., те са с най-голям дял в големите предприятия. Според данните от проучването големите предприятия с 250 и повече служители

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 31. Ниво на образование на наетите служители.

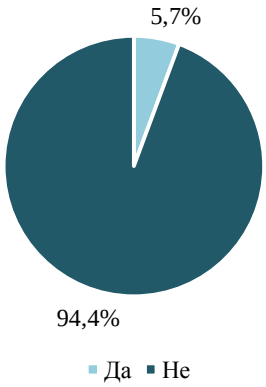

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 32. Ниво на образование на наетите служители според размера на предприятието.

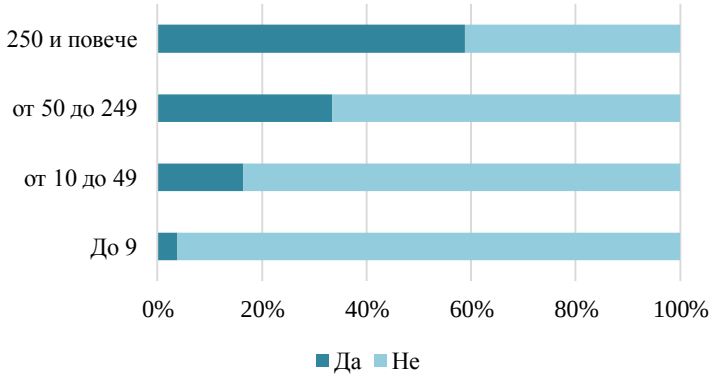
Описаната по-горе взаимовръзка между размера на предприятието и готовността да се наемат по-ниско квалифицирани кадри може да се обясни както с характера на икономическата дейност, така и със способността да се отделят време и ресурси за обучение на новопостъпилите служители. Някои икономически сектори позволяват наемането на персонал с по-ниска степен на образование и затова в: селското, горското и рибното стопанство; ВиК услугите и управлението на отпадъци; и в добивната промишленост, се наблюдават по-високи дялове на нискоквалифицираните работници. От друга страна, възможността на средните и големите предприятия да си позволят организацията на обучения за повишаване на квалификацията на персонала обуславя готовността им да наемат такива лица. Същото важи и по отношение на привличането на служители с по-ограничен професионален опит.

Според данните от проучването на пазара на труда от 2015 г. българските предприятия са наели близо 69 хил. нови служители непосредствено след завършване на образование за периода юли 2014 г. – юни 2015 г. От тях по-голямата част (56,3 хил.) са наети извън мерки, програми, проекти и схеми за заетост, изпълнявани от АЗ, а останалите 12,6 хил. са наети посредством политиките на АЗ. Данните потвърждават заключението, че големите предприятия имат по-голяма готовност да наемат служители с по-ограничен професионален опит, предвид факта, че повечето от тях (58,8%) са имали служители, които са наети непосредствено след завършване на образование. За сравнение, едва 3,8% от микропредприятията са предприемали същата стъпка. Впечатление прави, че в този случай не се наблюдава съществена вариация на поведението на икономическите субекти според сферата на икономическа дейност, като в повечето сектори по-малко от 10% от предприятията имат служители, наети непосредствено след приключване на образователен цикъл. По-сериозно изключение прави единствено държавното управление, където повече от 1/4 от дружествата са склонни да инвестират в наемането на такива служители. Същото важи за публичния сектор като цяло, тъй като близо 20% от работодателите в тази област са склонни да наемат служители без натрупан професионален опит. Наблюдаваните резултати във връзка с готовността на предприятията за привличане на неопитен персонал са устойчиви и потвърждават заключенията от предходното проучване.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 33. Предприятия, наели служители непосредствено след завършване на образование.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 34. Предприятия, наели служители непосредствено след завършване на образование (разбивка според размера на предприятието).

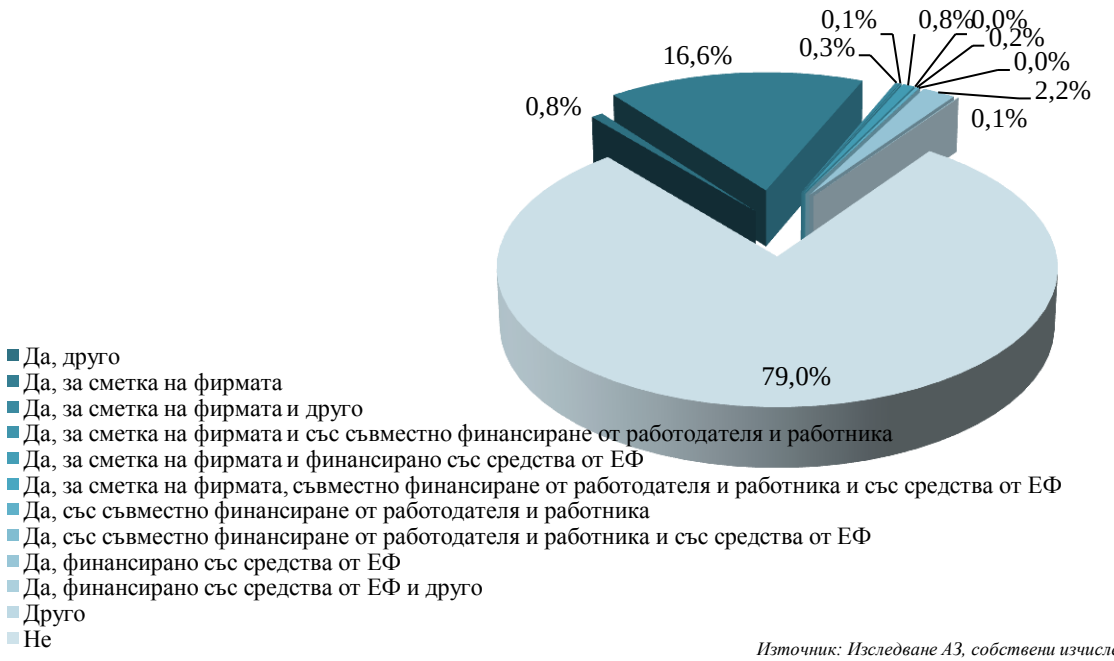
Потвърждаването на резултатите от проучването, проведено през 2014 г., въпреки че почти половината (47,3%) от работодателите констатират недостиг на знания и умения в служителите, наети непосредствено след завършване на образование, дава основание да се направи заключението, че средните и големите предприятия са склонни да инвестират в повишаването на квалификацията на своя персонал. Все пак трябва да се внесе и уточнението, че в някои сектори твърде високата честота на идентифицираните дефицити в знанията и уменията на новозавършилите се превръща в бариера пред наемането на такива служители. Така например, в операциите с недвижимо имущество, където честотата на установяване на недостиг в знанията и уменията е 100 %, има едва 0,9% предприятия, които са наели служители непосредствено след завършване на образование. Най-често срещаните слабости на новонаетите служители след средно образование са свързани с липсата на умения за самостоятелна работа и вземане на решения, както и липсата на инициативност. По-рядко се констатират недостатъчни умения за работа с компютър и слаби чуждоезикови познания. Сред наетите висшисти без професионален опит най-голям проблем се оказва неспособността да се управляват конфликти и слабите комуникативни умения. И в този случай далеч по-малко трудности се срещат във връзка с уменията за работа с компютър и владеенето на чужди езици. Не се откриват съществени разлики с резултатите от предходното проучване, с изключение на факта, че през 2014 г.

работодателите по-често са откроявали липсата на умения за управление на конфликти сред новонаетите служители непосредствено сред завършване на средно образование.

Обучение и квалификация

Предприятия, осигурили обучение на своите служители през последните 12 месеца

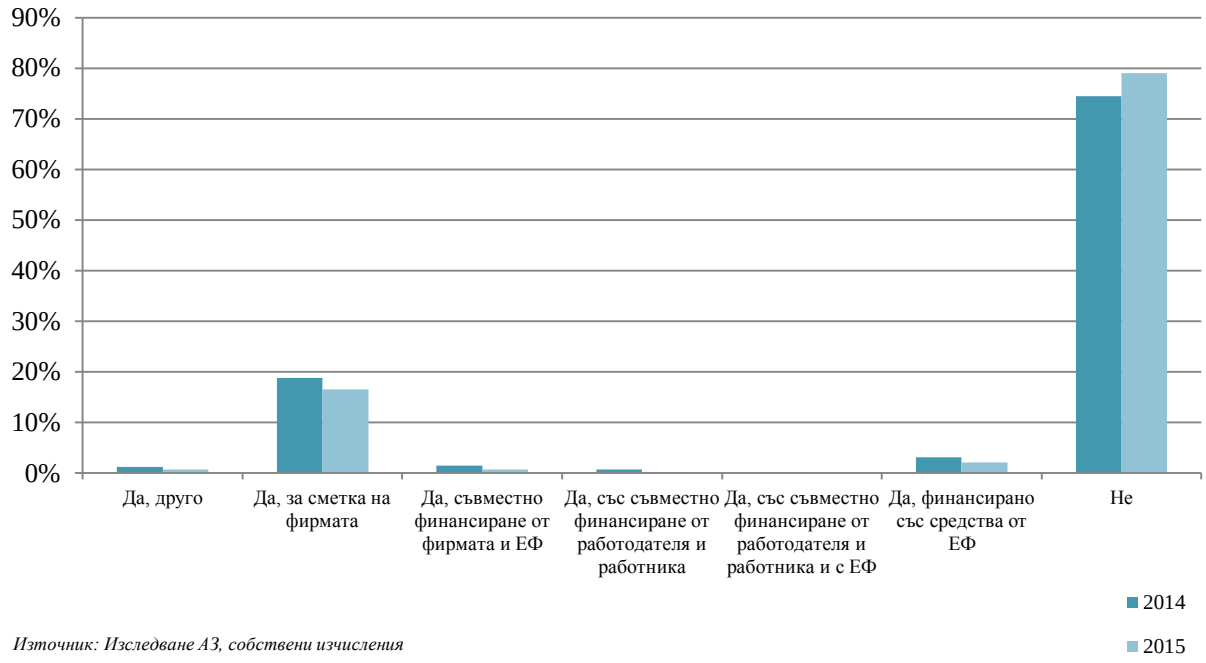
Едва около 1/5 от предприятията в страната са провели обучение на своите служители през последните 12 месеца (Фигура 35). Под 20% от тези, които са инвестирали в развитие на човешките си ресурси, са обучавали наетите от тях лица със свои средства; 2,2% са направили това с подкрепата на Европейските фондове, а 0,8% от компаниите са обучили работниците и служителите си чрез съвместно финансиране от собствени средства и с такива от Европейските фондове. Друг 1% от предприятията са финансирали обученията чрез комбинация от собствени ресурси и/или такива на служителите и/или от Европейските фондове и/или със средства от други финансови източници. Незначителна част от работодателите (0,2%) са повишили квалификацията на персонала си благодарение на това, че същият е успял да отдели свои ресурси, като е получил подкрепа от и фирмата.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 35. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца

При съпоставяне на данните от 2014 г. с тези от 2015 г. се установява, че е налице ръст в относителния брой на фирмите, които не са осигурили обучение на своите служители (Фигура 36). Ако през 2014 г. почти 3/4 от работодателите не са инвестирали в повишаване на знанията и уменията на работещите при тях лица, то през 2015 г. техният дял нараства до близо 4/5. Данните също така показват, че през 2015 г. намалява относителния брой на предприятията, разчитали на различни комбинации за обезпечаване на обученията.

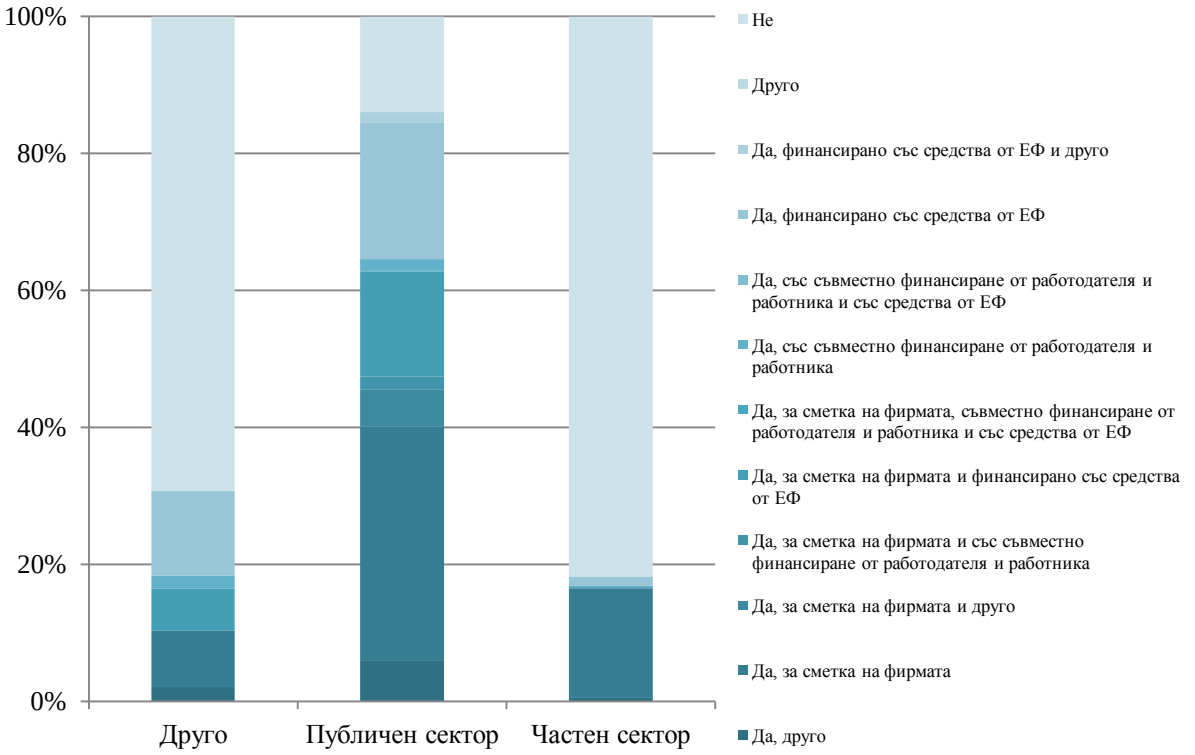
Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 36. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г.[116] (общо)

Най-сериозно инвестират в професионалното развитие на персонала си предприятията от публичния сектор (Фигура 37). Около 1/3 от тях са осигурили обучение на служители си за сметка на организацията; 20% са направили това със средства от Европейските фондове, докато останалите са ползвали различна комбинация от средства. По-малко от 2% от обученията са финансирани със съвместно участие на наетите лица и предприятието, а в някои случаи – и със суми по Европейски програми.

[116] "Последните 12 месеца" съответстват на периода юли 2013 г. - юли 2014 г. за изследването от 2014 г. и юли 2014 г. - юли 2015 г. за изследването от 2015 г.

За разлика от предприятията в публичния сектор, едва 18% от частните фирми са организирали обучения за повишаване квалификацията на своите служители през разглеждания период. Освен това частните работодатели в много по-малка степен (16,0%) са склонни да отделят собствени ресурси за обучение на персонала си, докато 34,2% от държавните организации са разходвали „собствени" средства за същото предназначение.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 37. Предприятия, осигурили обучение на служителите последните 12 м. (по форма на собственост)

Частните фирми, също така, в много по-малка степен от публичните разчитат на средства от Европейските програми за развитие на персонала си, или пък очакват последните да отделят част от заплатата си за обучение (Фигура 37). През изминалите 12 месеца едва 1,3% от работодателите в сектора са разчитали на подкрепа единствено от Европейските фондове за обучение на работещите при тях служители, за разлика от организациите от публичния сектор, където 19,9% са получили на подкрепа от ЕС за повишаване знанията и уменията на персонала си.

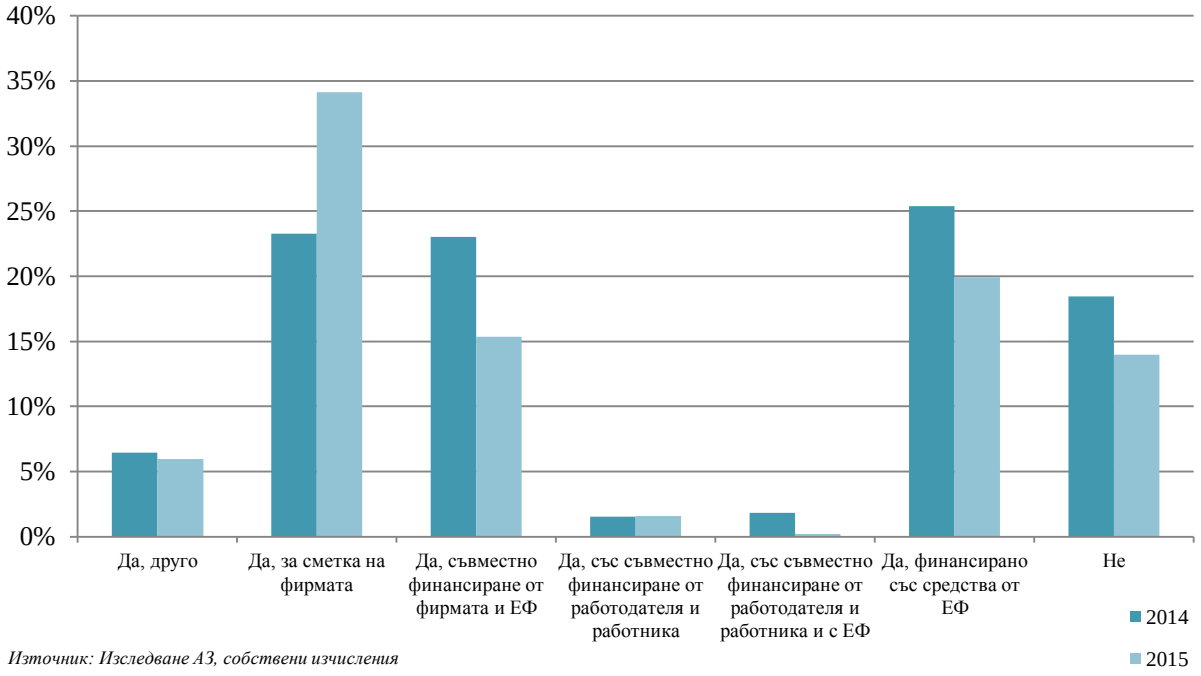
Таблица 57. Предприятия от публичния и частния сектор и такива, обозначили се като „други", осигурили обучение за наетите в тях лица

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Друго	2,1%	8,2%	0%	0,1%	6,1%	0%	1,9%	0%	12,4%	0,1%	0%	69,2%
Публичен сектор	6,0%	34,2%	5,4%	1,9%	15,3%	0,1%	1,6%	0,2%	19,9%	1,5%	0%	14,0%
Частен сектор	0,5%	16,0%	0,1%	0%	0,1%	0%	0,2%	0%	1,3%	0%	0%	81,8%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Съпоставянето на данните от 2014 и 2015 г. за разходите на предприятията от публичния сектор за обучения и повишаване квалификацията на работещите в тях лица показва, че през втория анализиран период намалява относителния дял на организациите, които не са инвестирали в развитие на човешките си ресурси (от 18,5% през 2014 г. на 14,0% през 2015 г.) (Фигура 38). Прави впечатление, че през 2015 г. по-малко работодатели са посочили Европейските фондове (самостоятелно или в комбинация със средства от друг произход) за източник на финансиране на дейностите по повишаване на знанията и уменията на полагащите за тях труд служители. Това може да се обясни с обстоятелството, че през 2015 г. приключва изпълнението на проектите, финансирани със средства от оперативните програми за програмния период 2007-2013 г., включително на тези за обучения, подкрепяни по ОП „Развитие на човешките ресурси" 2007-2013 г. и ОП „Административен капацитет" 2007-2013 г.

От друга страна се вижда, че през анализирания период относителния дял на публичните организации, инвестирали „собствени" средства за повишаване на квалификацията на служителите се увеличава с над 10 процентни пункта от 23,3% (2014 г.) на 34,2% (2015 г.), докато този на частните фирми за една година намалява от 18,7% на 16,0% (Фигура 39). Също така, броят на частните работодатели, които не са отделили средства за обучение на работещите за тях лица се увеличава от 77,3% през 2014 г. на 81,8% през 2015 г.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

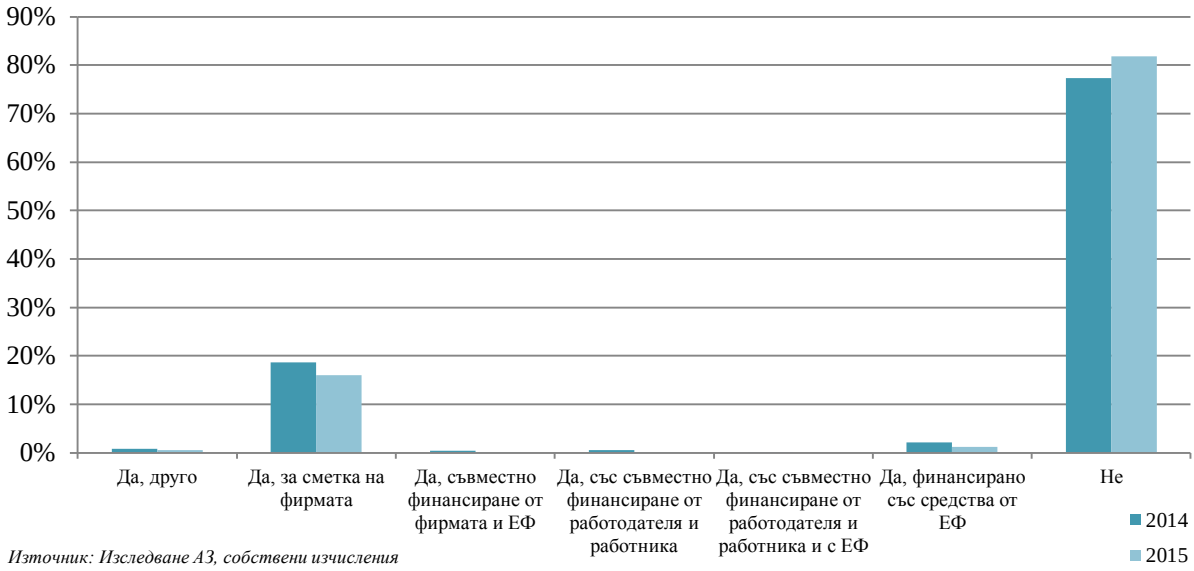
Фигура 38. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г. (публичен сектор)

Данните показват, че за 1 година частните предприятия, които създават добавената стойност в икономиката и в които са заети около 80% от лицата в трудоспособна възраст117, като цяло редуцират инициативите и средствата за повишаване знанията и уменията на служителите си. За разлика от тях публичните организации, чиято дейност се финансира от данъчните плащания на частните субекти, увеличават относителния дял на „собствените" средства, разходвани за обучения на работещите при тях лица.

От данните може да се направи извода, че се запазва тенденцията частните предприятия да финансират публичните дейности в областта на образованието и обучението два пъти – един път чрез публичните трансфери, обезпечени с плащаните от частните юридически (и физически) лица преки и косвени данъци, към средните,

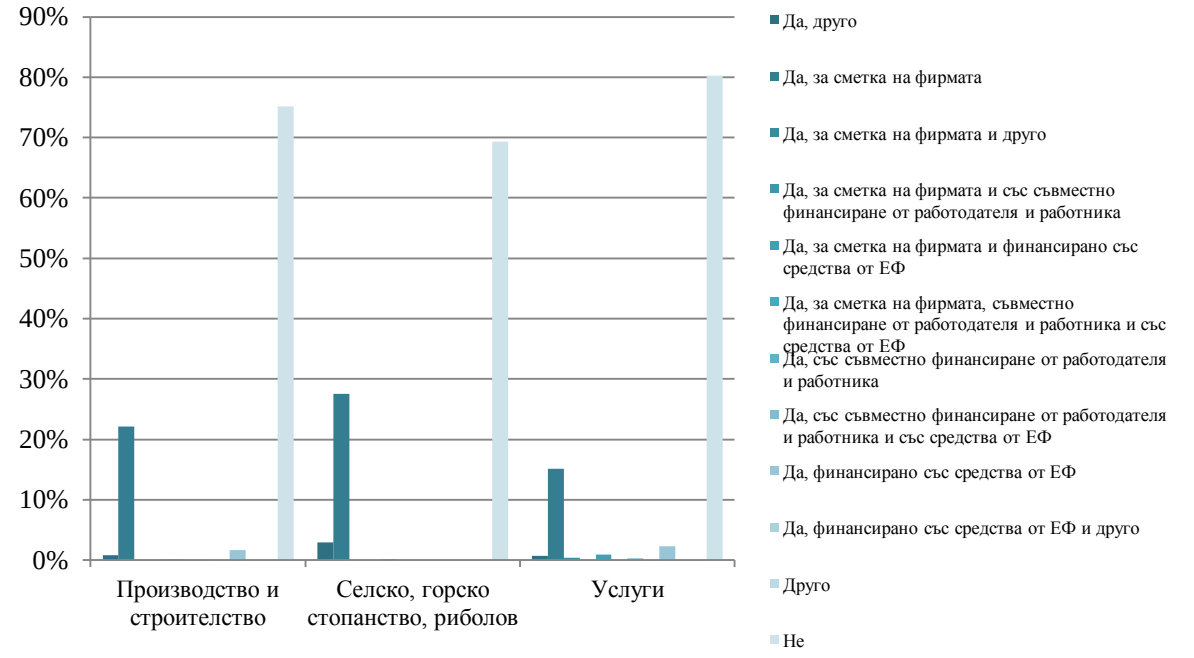
[117] Национален статистически институт, секция „Демографска и социална статистика", подсекция „Пазар на труда", раздел „Наблюдение на работната сила", подраздел „Заети лица по икономически дейности и пол през второто тримесечие на 2015 година" (данните са актуални към 14.08.2015 г.). Цитираният дял не включва заетите в сектори „Държавно управление", „Образование" и „Хуманно здравеопазване и социална работа" макар в последните два да функционират и частни организации.

висшите и професионалните училища, и втори път – чрез средствата по бюджетите на публичните организации с цел компенсиране на пропуските в подготовката на работещите, получилия я във висшите и/или професионални учебни заведения.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 39. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца за 2014 и 2015 г. (частен сектор)

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 40. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по сектори)

По отношение на икономическия сектор, сравнително равен брой предприятия са осигурили, съответно не са осигурили обучение на своите служители през разглеждания период (Фигура 40). Данните показват, че около и над 70% от фирмите в трите сектора – производство и строителство, селско и горско стопанство и риболов, и услуги не са били ангажирани с повишаване на знанията и уменията на наетите от тях лица.

Малко над 20% от работодателите в производството и строителството са инвестирали свои средства за повишаване знанията и уменията на своя персонал (Таблица 58). Свои ресурси за развитие на компетенциите на служителите си през изминалите 12 месеца са вложили и 15,1% от компаниите в сектора на услугите. Европейските фондове са използвани от около и под 3% от производствените и строителни фирми и тези, предоставящи услуги. 2,3% от последните са провели обучение на служителите, финансирано само със средства от Европейския съюз.

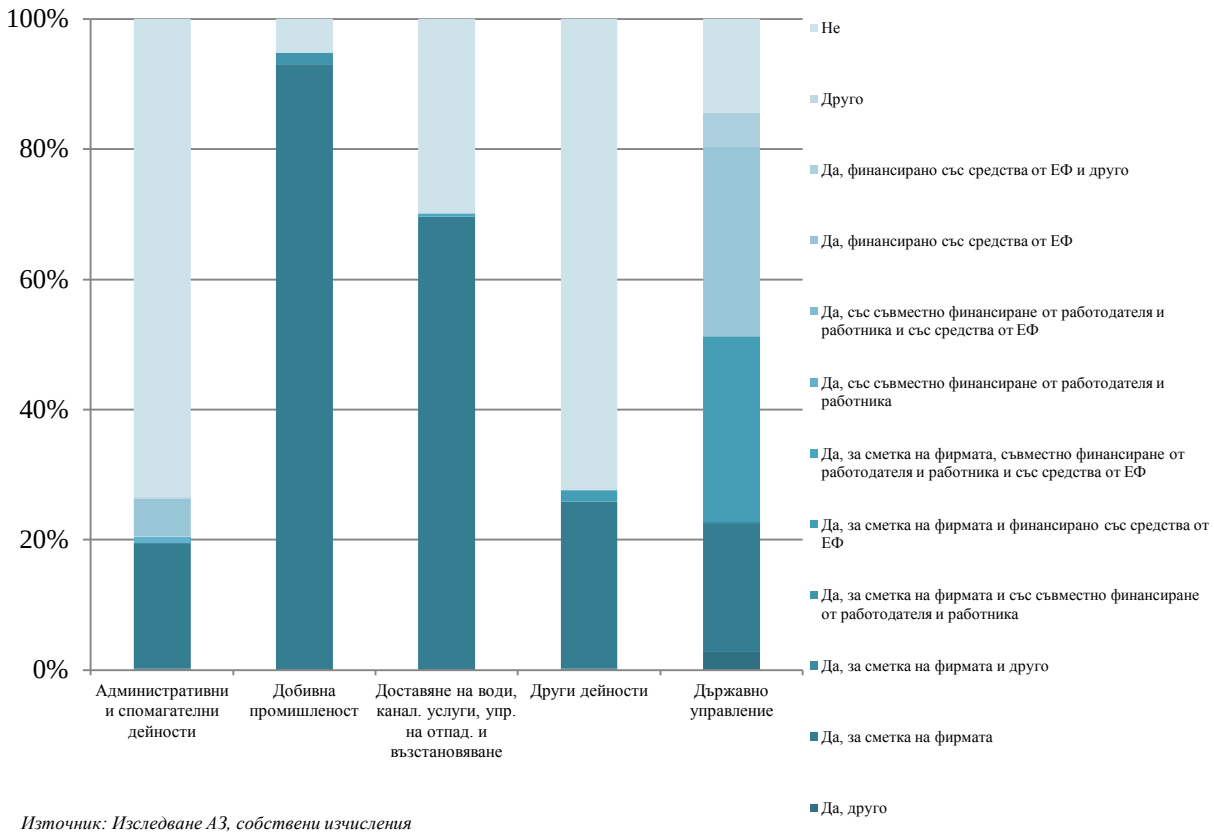
Таблица 58. Предприятия от сектор производство и строителство, селско стопанско и услуги, осигурили обучение за наетите в тях лица

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Производство и строителство	0,8%	22,1%	0%	0%	0,2%	0%	0,1%	0%	1,7%	0%	0%	75,1%
Селско, горско стопанство, риболов	3,0%	27,6%	0%	0%	0,1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	69,4%
Услуги	0,7%	15,1%	0,4%	0,1%	0,9%	0%	0,3%	0%	2,3%	0,1%	0%	80,2%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[118]

[118] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния икономически сектор.

Интерес представляват данните за това дали и с какви средства предприятията от различните икономически сектори са обучавали служителите си през предходните 12 месеца (Фигура 41 и Таблица 59). Около 75% от фирмите в сектор „Административни и спомагателни дейности” не са провеждали обучения на наетия персонал. Близо 1/5 от работодателите в същия сектор са отделили свои средства за повишаване на квалификацията на своите служители. 6% са ползвали за целта финансиране от Европейските фондове.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 41. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (1)

За разлика от тях 93% от фирмите в добивната промишленост са отделили свои средства за обучение. Други 1.8% са обучили служителите си чрез финансиране за сметка на фирмата и със съвместното участие на работодателя и работника. Само 5.2% от работодателите в сектора не са инвестирали в развитие на персонала си през разглеждания период.

Таблица 59. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (1)

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Административни и спомагателни дейности	0,2%	19,3%	0%	0,1%	0%	0%	0,8%	0%	6,0%	0%	0,1%	73,5%
Добивна промишленост	0%	93,0%	0%	1,8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	5,2%
Доставяне на води; канал. услуги; упр. на отпадъците и възстановяване	0%	69,6%	0%	0%	0%	0,5%	0%	0%	0%	0%	0%	29,9%
Други дейности	0,2%	25,6%	0%	0%	1,7%	0,1%	0%	0%	0%	0%	0%	72,3%
Държавно управление	2,8%	19,8%	0,2%	0%	28,5%	0%	0%	0%	29,2%	5,1%	0%	14,4%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[119]

Аналогична е ситуацията при предприятията от сектор „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване". 69,6% от тях са осигурили обучение на служителите си със средства на фирмата, докато останалите близо 30% не са инвестирали в развитие на човешките си ресурси през изминалите 12 месеца.

В другата крайност са предприятията от сектор „Други дейности"[120]. Близо ¾ от тях не са провеждали обучение на персонала си през разглеждания период, докато останалите работодатели в сектора са повишили квалификацията на служителите си

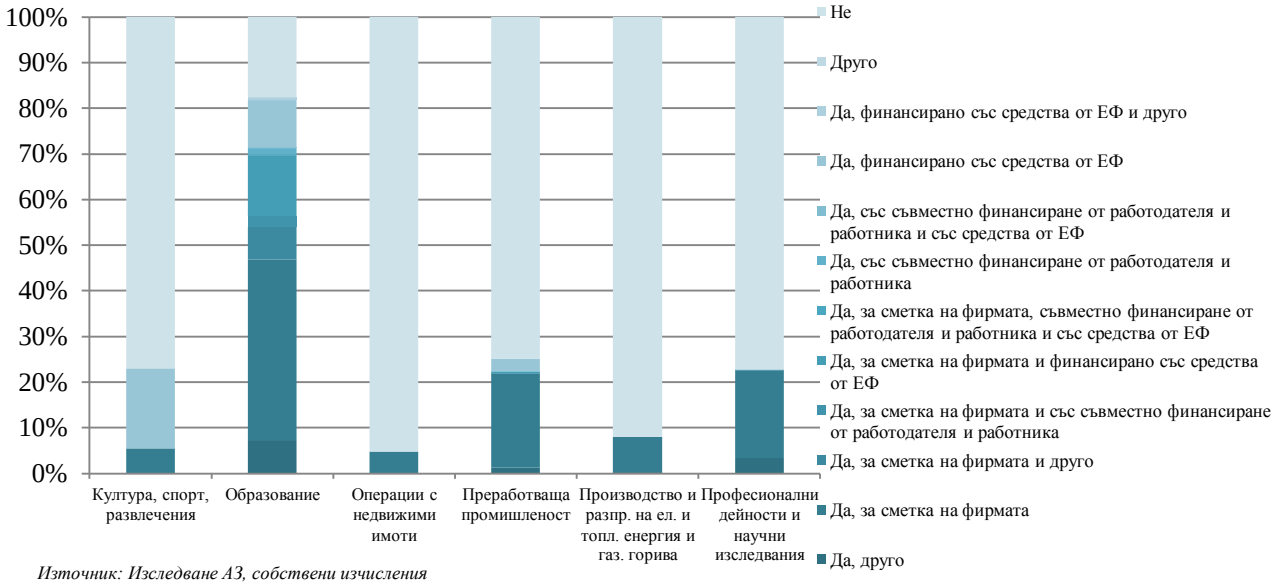
[119] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния икономически сектор.

[120] Този сектор (като остатъчна категория) включва дейности на организации с нестопанска цел, ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи и други персонални услуги, некласифициране другаде, Класификация на икономическите дейности (КИД-2008), НСИ, 2008

или с помощта само на собствени средства (25,6%) или със свои ресурси и с такива, предоставени от Европейските фондове.

Само 14,4% от организациите в сектор „Държавно управление” не са обучавали наетите от тях лица през последните 12 месеца. Една пета от работодателите в сектора са инвестирали свои средства за развитие на човешките си ресурси; около 1/3 са обучили служителите си само с финансиране от Европейските фондове, докато 28,5% са направили това със собствени ресурси и с такива, предоставени по програми на ЕС.

Относително малък дял на организациите от сектор „Култура, спорт и развлечения” инвестират в повишаване на знанията и уменията на служителите си (Фигура 42 и Таблица 60). През последните 12 месеца едва 23% от тях са обучили своя персонал - 5,5% са направили това със собствени средства, а 17,6% - с финансиране от фондовете на Европейския съюз.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 42. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (2)

Значителни средства за развитие на човешките ресурси отделят предприятията в сектор „Образование”. През изминалите 12 месеца близо 40% от тях са обучили служителите си за сметка на бюджета на съответната организация, а над 10% са повишили квалификацията на персонала си чрез включването му в обучения, финансирани със средства от Европейските фондове. Около 13% от работодателите в

сектора са провели тренинги, финансирани съвместно от компанията и от фондовете на ЕС, и около 15% - с пари от фирмата и/или от други източници.

Таблица 60. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (2)

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Култура, спорт, развлечения	0%	5,5%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	17,6%	0%	0%	76,9%
Образование	7,3%	39,5%	7,2%	2,4%	13,3%	0,1%	1,4%	0,1%	10,4%	0,6%	0%	17,7%
Операции с недвижими имоти	0%	4,8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	95,2%
Преработваща промишленост	1,3%	20,7%	0%	0%	0,3%	0%	0,1%	0%	2,8%	0%	0%	74,8%
Производство и разпр. на ел. и топл. енергия и газообразни горива	0,3%	7,7%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	92,0%
Професионални дейности и научни изследвания	3,3%	19,3%	0%	0%	0,1%	0%	0%	0%	0,1%	0%	0%	77,3%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[121]

Само 4,8% от предприятията в сектор „Операции с недвижими имоти" са организирали обучения на служителите през изминалите 12 месеца. Финансирали са ги единствено със средства на фирмата. Една пета от преработващите компании са инвестирали в повишаване на знанията и уменията на своите служители със собствени средства. Малко над 4% от фирмите в сектор „Преработваща промишленост" са повишили знанията и уменията на персонала си със суми от Европейските фондове, от други източници или чрез съвместно финансиране от компанията и със средства от

[121] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния икономически сектор.

фондовете на Европейския съюз. Данните показват, че 75% от фирмите в сектора не са провели обучение на персонала си през разглеждания период.

Осем процента от предприятията в сектор „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива" са провели обучение на персонала си през последните 12 месеца. Преобладаващата част от тях (7,7%) са направили това със средства на фирмата. За разлика от тях, близо 20% от работодателите в сектор „Професионални дейности и научни изследвания" са отделили собствени ресурси за повишаване знанията и компетенциите на служителите си. Други 3% са финансирали развитието на човешките си ресурси от други източници.

В секторите „Селско, горско и рибно стопанство", „Строителство", „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения" и „Транспорт, складиране и пощи" се наблюдават сходни тенденции (Фигура 43 и Таблица 61). Между 70% и 91% от компаниите в тези отрасли не са провеждали обучения на своя персонал през изминалите 12 месеца. Едва 8% до 28% са инвестирали свои средства за развитие на професионалните знания и умения на работещите при тях лица.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 43. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (3)

В сектор „Строителство" 23% от фирмите са отделили свои средства за обучение на човешките си ресурси. За разлика от тях, само 8% от работодателите в сектор „Транспорт, складиране и пощи" са провели обучения на персонала си, като същите са били финансирани със собствени ресурси. Една четвърт от компаниите, осъществяващи дейност в областта на далекосъобщенията и на създаването и разпространението на информация и творчески продукти през изминалите 12 месеца са инвестирали в повишаване на знанията и уменията на служителите си, като разходите за обученията са били за сметка на съответните организации.

Таблица 61. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (3)

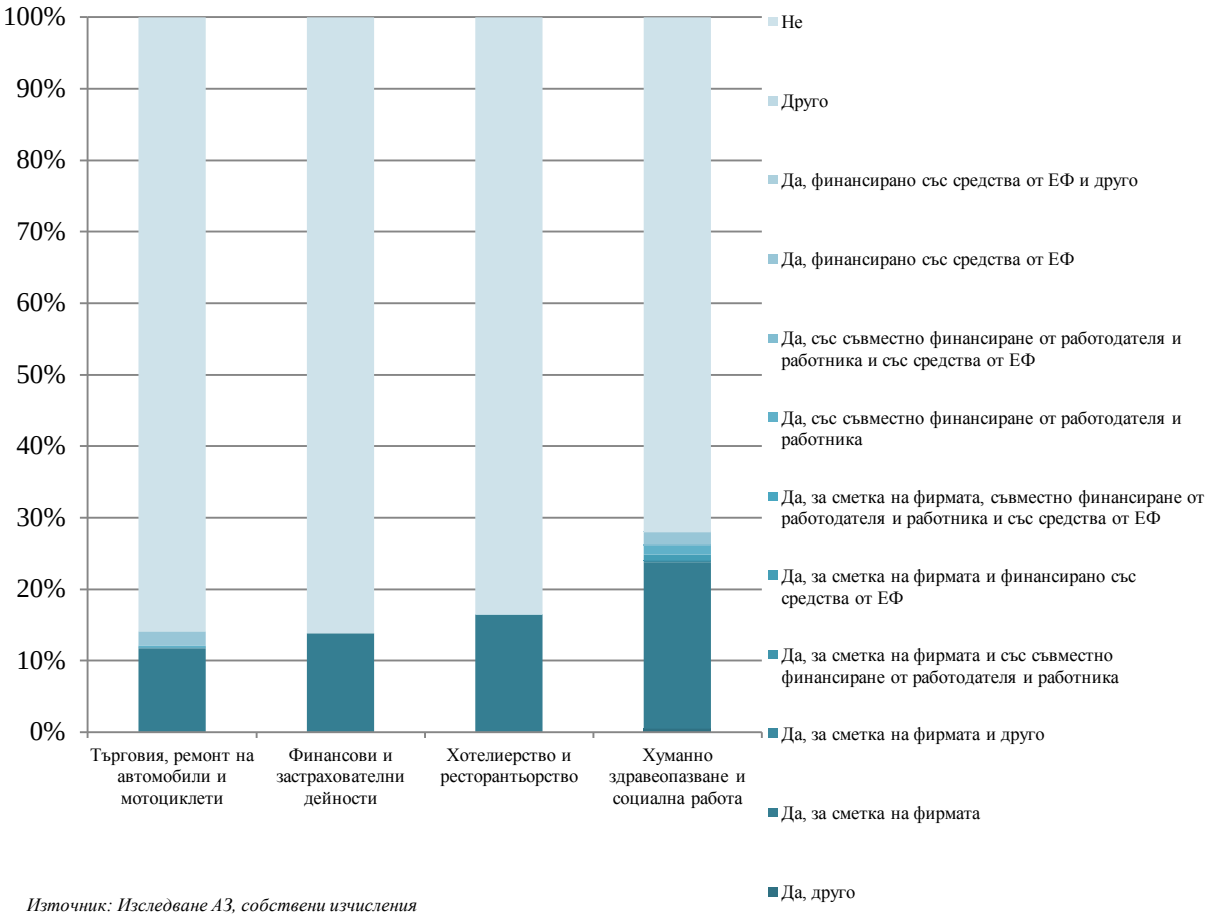
Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Селско, горско и рибно стопанство	3,0%	27,6%	0%	0%	0,1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	69,4%
Строителство	0%	23,0%	0%	0,1%	0%	0%	0,1%	0%	0%	0%	0%	76,8%
Създаване и разпространение на инф, и творчески продукти, далекосъобщения	0%	24,4%	0,2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	75,4%
Транспорт, складиране и пощи	0%	8,2%	0%	0%	0,1%	0%	0,2%	0%	0%	0%	0%	91,4%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[122]

Между 80% и 85% от предприятията в сектори „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети", „Финансови и застрахователни дейности" и „Хотелиерство и ресторантьорство" не са осигурили обучение на работещите в тях лица през изминалите 12 месеца (Фигура 44 и Таблица 62). Собствени средства за развитие на човешките си ресурси са инвестирали 12% от компаниите в първия сектор, 16% от тези, работещи в

[122] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния икономически сектор.

областта на туризма (хотелиерство и ресторантьорство) и близо 14% от финансовите и застрахователни фирми. Много малка част от работодателите в трите сектора успяват да осигурят обучение на персонала си от други източници на финансиране.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 44. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (4)

Около ¼ от фирмите в сектор „Хуманно здравеопазване и социална работа” през последните 12 месеца са осигурили със собствени средства обучение на служителите си. 3% работодателите в сектора са успели да обучат персонала си в рамките на обучителни програми, финансирани от фондовете на Европейския съюз или чрез участие в такива, заплатени съвместно от фирмата и работника или служителя. 72% от фирмите в отрасъла не са провеждали обучение на персонала си през разглеждания период.

Таблица 62. Предприятия от различните икономически сектори, осигурили обучение за служителите си (4)

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	0%	11,7%	0,2%	0%	0,1%	0%	0,2%	0%	2,0%	0%	0%	85,9%
Финансови и застрахователни дейности	0%	13,9%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	86,1%
Хотелиерство и ресторантьорство	0%	16,4%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0,1%	0%	0%	83,5%
Хуманно здравеопазване и социална работа	0,5%	23,3%	0,2%	0,1%	0,8%	0%	1,3%	0,1%	1,7%	0%	0%	72,0%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[123]

Прави впечатление, че колкото по-голямо е дадено предприятие, толкова повече средства инвестира през последните 12 месеца в развитие на човешките си ресурси (Фигура 45 и Таблица 63). Над 2/3 от всички големи предприятия (с персонал 250 и повече служители) са осигурили обучение на служителите си със собствени средства. Свои ресурси са отделили 53% от средните фирми и 43% от малките предприятия (с между 10 и 49 служители). В другата крайност са микро предприятията, където едва 13% са инвестирали собствени средства за повишаване знанията и уменията на работещите в тях лица.

[123] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния икономически сектор.

Таблица 63. Предприятия, осигурили обучение на служителите си (по големина на предприятието)

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
250 и повече	1,1%	66,3%	2,2%	1,9%	8,2%	0,3%	4,6%	0,0%	2,2%	0,5%	0%	12,8%
от 50 до 249	1,7%	53,1%	0,7%	0,6%	7,0%	0,4%	2,5%	0,4%	7,0%	0,2%	0,3%	26,1%
от 10 до 49	0,8%	43,4%	0%	0,8%	5,1%	0%	1,3%	0%	3,6%	0,6%	0%	44,4%
до 9	0,7%	13,0%	0,3%	0%	0,2%	0%	0,1%	0%	1,9%	0%	0%	83,8%

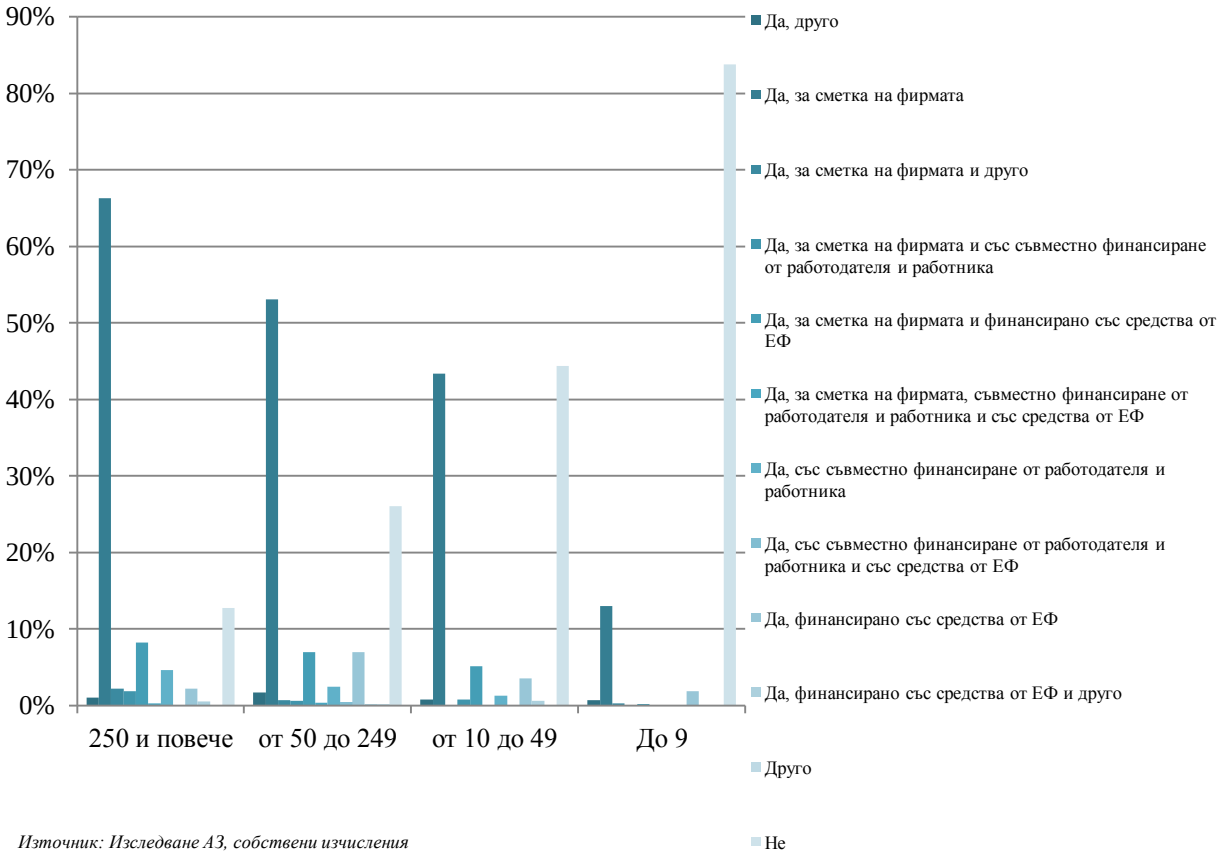
Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[124]

Изглежда колкото е по-малка фирмата, толкова по-малко средства отделя за повишаване квалификацията на работниците и служителите си. Например, близо 84% от предприятията с персонал до 9 служители не са осигурили възможност на служителите си да повишат знанията и уменията си. Това не са направили и малко над 44% от малките предприятия и около 25% от средните. Само 13% от големите компании не са ангажирали служителите си в дейности, насочени към подобряване на техните знания и умения.

Прави впечатление, също така, че колкото е по-голямо предприятието, толкова повече е разчитало на средства от фондовете на Европейския съюз за покриване на разходите за обучение и квалификация на служителите си. Над 10% от инвестициите на големите фирми в развитие на човешките ресурси са осигурени по програми, финансирани от ЕС или в рамките на инициативи, обезпечени и със средства на фирмата, и с такива от Европейските фондове; още по-голям е относителния дял на средните предприятия (с персонал от 50 до 249 служители) – над 14% от тях са разчитали на европейско финансиране за повишаване знанията и уменията на работещите в тях лица. Обратната тенденция се наблюдава при малките и микро

[124] На база на всички предприятия, принадлежащи към съответната група предприятия, въз основа на броя на служителите в тях.

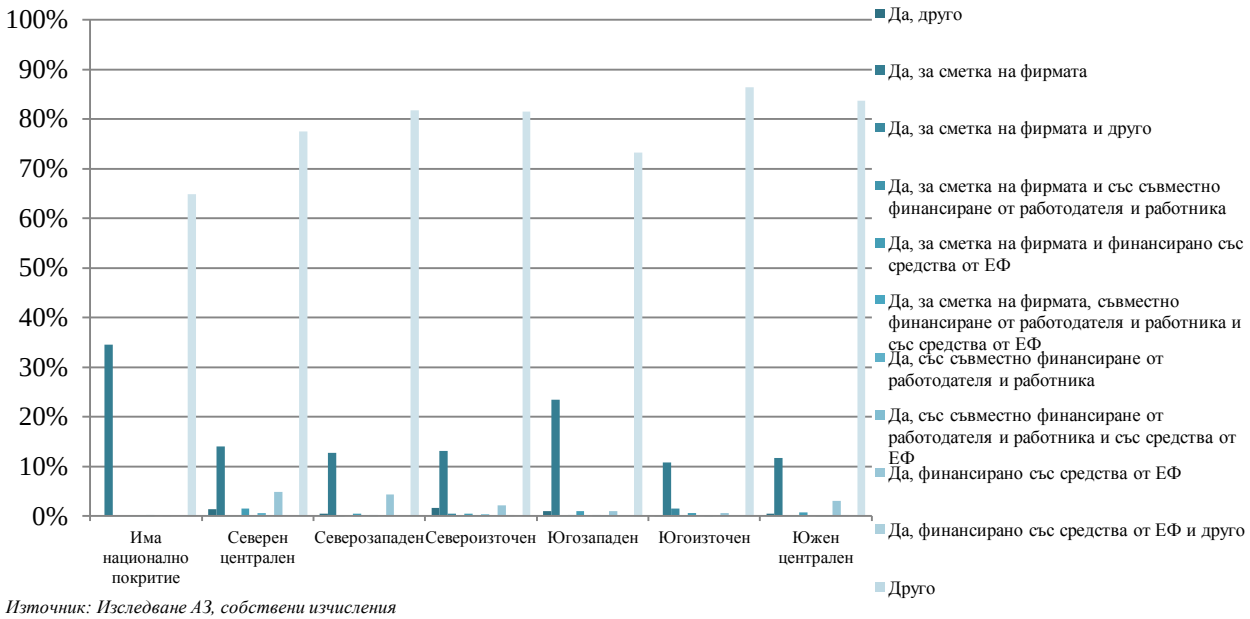
фирмите – около 9% и 2% съответно са разчитали на подкрепа от Европейските фондове, за да включат служителите си в програми за обучение.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 45. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по големина)

Най-много собствени ресурси за обучение на служителите си са отделили предприятията с национално покритие (34,5%) (Фигура 46 и Таблица 64). Между 12 и 14 процента от компаниите в Северна България също са инвестирали свои средства за развитие на професионалните знания и умения на персонала си, докато същото са направили едва 10% - 11% от тези в Южна България. Изключение от тази тенденция се наблюдава само в Югозападния район, където близо ¼ от предприятията са вложили собствени ресурси за повишаване на знанията и уменията на работещите в тях лица.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 46. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през последните 12 месеца (по място на осъществяване на дейността)

Като цяло, между 0,6 и 4,8% от работодателите в различните райони на ниво NUTS-2 през последните 12 месеца са осигурили обучение на служителите си, финансирано със средства от ЕС.

Таблица 64. Предприятия, осигурили обучение на служителите си (по място на осъществяване на дейността)

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Има национално покритие	0%	34,5%	0,1%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	0%	0,1%	0%	0%	64,8%
Северен централен	1,4%	14,0%	0%	0%	1,6%	0%	0,6%	0%	4,8%	0%	0%	77,6%
Северозападен	0,5%	12,7%	0,1%	0%	0,5%	0%	0,2%	0%	4,3%	0%	0%	81,8%
Североизточен	1,6%	13,2%	0,4%	0,1%	0,4%	0%	0,4%	0%	2,1%	0,2%	0%	81,5%
Югозападен	0,9%	23,4%	0%	0,2%	0,9%	0%	0,2%	0%	1,0%	0%	0%	73,3%
Югоизточен	0,1%	10,7%	1,5%	0%	0,6%	0%	0%	0%	0,6%	0%	0%	86,5%

Осигурено обучение	Да, друго	Да, за сметка на фирмата	Да, за сметка на фирмата и друго	Да, за сметка на фирмата и със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, за сметка на фирмата и финансирано със средства от ЕФ	Да, за сметка на фирмата, съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника	Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ	Да, финансирано със средства от ЕФ и друго	Друго	Не
Южен централен	0,5%	11,7%	0,0%	0%	0,8%	0%	0,2%	0%	3,0%	0,2%	0%	83,7%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления[125]

Съпоставянето на данните от 2015 г. с тези от 2014 г. показва, че в различните икономически сектори като цяло се наблюдава сходна тенденция на намаляване на фирмите, осигурили обучение за служителите си (Таблица 65). Относителният дял на предприятията в сектор „Административни и спомагателни дейности", включили служителите си обучение със свои средства през 2015 г. намалява с повече от 10 процентни пункта в сравнение с 2014 г. Ако през предходната година 32% от фирмите в сектора са разходвали част от приходите си от продажби на стоки и услуги за обучение, то една година по-късно едва 19,3% са направили същото. Също така прави впечатление, че през 2014 г. над 1/5 от предприятията в същия отрасъл са разчитали и на средства от Европейските фондове, докато през 2015 г. техният дял спада до 6%. Като цяло, 81,8% от работодателите в сектор „Административни и спомагателни дейности" не са инвестирали в повишаване на знанията и уменията на служителите си през 2015 г., докато година по-рано техният дял е бил 77,3%.

Противоположна е ситуацията при предприятията в сектори „Добивна промишленост" и „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване". През 2015 г. се свива до нула делът на фирмите от първия отрасъл, осигурили обучение на служителите си чрез съвместно финансиране от предприятието и от Европейските фондове (от 7,1% през 2014 г.) или от работодателя и работника (от 8,3% през 2014 г.), но нараства този на компаниите, отделили собствени средства за обучение (от 60,6% през 2014 г. на 93% през 2015 г.).

[125] На база на всички предприятия, декларирали, че функционират в съответния район на планиране.

Таблица 65. Предприятия, осигурили обучение на служителите си през 2014 и 2015 г.

Показател за предприятията	Да, друго		Да, за сметка на фирмата		Да, съвместно финансиране от фирмата и европейски фондове		Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника		Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и с европейски фондове		Да, финансирано със средства от европейски фондове		Не	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Общо	1,3%	0,8%	18,8%	16,6%	1,5%	0,8%	0,7%	0,2%	0,1%	0,0%	3,1%	2,2%	74,5%	79,0%
Друго	99,5%	2,1%	0,5%	8,2%	0,0%	6,1%	0,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	12,4%	0,0%	69,2%
Публичен сектор	6,5%	6,0%	23,3%	34,2%	23,0%	15,3%	1,5%	1,6%	1,8%	0,2%	25,4%	19,9%	18,5%	14,0%
Смесена публично-частна собственост[126]	0,0%		6,1%		6,1%		7,7%		0,5%		0,3%		79,3%	
Частен сектор	0,8%	0,5%	18,7%	16,0%	0,5%	0,1%	0,6%	0,2%	0,0%	0,0%	2,1%	1,3%	77,3%	81,8%
Административни и спомагателни дейности	1,3%	0,2%	32,0%	19,3%	0,1%	0,0%	0,4%	0,8%	0,0%	0,0%	22,6%	6,0%	43,6%	73,5%
Добивна промишленост	0,0%	0,0%	60,6%	93,0%	7,1%	0,0%	8,3%	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	22,8%	5,2%
Доставяне на води, канал, услуги, управление на отпадъци и възстановяване	0,0%	0,0%	11,3%	69,6%	1,2%	0,0%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	0,0%	85,7%	29,9%
Други дейности	7,8%	0,2%	6,2%	25,6%	0,0%	1,7%	0,4%	0,0%	0,4%	0,0%	7,7%	0,0%	77,6%	72,3%
Държавно управление	1,1%	2,8%	25,8%	19,8%	31,8%	28,5%	2,4%	0,0%	0,1%	0,0%	27,5%	29,2%	11,3%	14,4%
Култура, спорт и развлечения	1,3%	0,0%	33,1%	5,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,7%	17,6%	39,9%	76,9%
Образование	8,1%	7,3%	36,3%	39,5%	24,3%	13,3%	0,7%	1,4%	2,7%	0,1%	8,1%	10,4%	19,8%	17,7%
Операции с недвижими имоти	0,0%	0,0%	0,3%	4,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	99,8%	95,2%
Преработваща промишленост	0,1%	1,3%	23,7%	20,7%	0,6%	0,3%	0,5%	0,1%	0,1%	0,0%	2,8%	2,8%	72,3%	74,8%
Производство и разпространение на електро и топлинна енергия и газообразни горива	0,0%	0,3%	1,1%	7,7%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	98,5%	92,0%
Професионални дейности и научни изследвания	2,8%	3,3%	26,2%	19,3%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	0,1%	68,9%	77,3%
Селско, горско и рибно стопанство	0,0%	3,0%	25,8%	27,6%	0,0%	0,1%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	73,9%	69,4%
Строителство	0,0%	0,0%	19,4%	23,0%	0,9%	0,0%	5,3%	0,1%	0,0%	0,0%	1,2%	0,0%	73,2%	76,8%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	0,0%	0,0%	25,1%	24,4%	8,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	0,0%	66,2%	75,4%

[126] В Анкетната карта за проучването през 2015 г. не е включен възможен отговор „смесена публично-частна собственост".

Показател за предприятията	Да, друго		Да, за сметка на фирмата		Да, съвместно финансиране от фирмата и европейски фондове		Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника		Да, със съвместно финансиране от работодателя и работника и с европейски фондове		Да, финансирано със средства от европейски фондове		Не	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Транспорт, складиране и пощи	0,0%	0,0%	21,8%	8,2%	0,1%	0,1%	4,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%	73,5%	91,4%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	0,8%	0,0%	11,4%	11,7%	0,0%	0,1%	0,1%	0,2%	0,0%	0,0%	2,1%	2,0%	85,6%	85,9%
Финансови и застрахователни дейности	0,0%	0,0%	24,6%	13,9%	3,1%	0,0%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	72,0%	86,1%
Хотелиерство и ресторантьорство	0,1%	0,0%	15,1%	16,4%	0,8%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%	0,1%	82,8%	83,5%
Хуманно здравеопазване и социална работа	0,0%	0,5%	41,7%	23,3%	0,3%	0,8%	1,7%	1,3%	0,1%	0,1%	0,7%	1,7%	55,6%	72,0%
Производство и строителство	0,1%	0,8%	21,5%	22,1%	0,7%	0,2%	1,9%	0,1%	0,0%	0,0%	2,1%	1,7%	73,7%	75,1%
Селско, горско стопанство, риболов	0,0%	3,0%	25,8%	27,6%	0,0%	0,1%	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	73,9%	69,4%
Услуги	1,6%	0,7%	18,0%	15,1%	1,7%	0,9%	0,5%	0,3%	0,1%	0,0%	3,5%	2,3%	74,6%	80,2%
250 и повече	2,0%	1,1%	60,4%	66,3%	14,4%	8,2%	5,2%	4,6%	2,6%	0,0%	4,8%	2,2%	10,6%	12,8%
от 50 до 249	1,6%	1,7%	49,3%	53,1%	13,7%	7,0%	2,5%	2,5%	0,6%	0,4%	7,1%	7,0%	25,2%	26,1%
от 10 до 49	1,4%	0,8%	34,8%	43,4%	9,1%	5,1%	2,5%	1,3%	0,5%	0,0%	7,0%	3,6%	44,7%	44,4%
до 9	0,0%	0,7%	27,9%	13,0%	2,3%	0,2%	0,6%	0,1%	0,7%	0,0%	3,9%	1,9%	64,6%	83,8%
под 5[127]	1,4%		15,5%		0,3%		0,5%		0,0%		2,6%		79,8%	
В други държави[3]	0,0%		36,4%		0,0%		0,0%		0,0%		0,0%		63,6%	
Има национално и международно покритие[3]	0,1%		36,6%		29,4%		0,0%		0,0%		2,2%		31,8%	
Има национално покритие	6,4%	0,0%	38,6%	34,5%	0,9%	0,2%	4,7%	0,2%	0,0%	0,0%	1,6%	0,1%	47,8%	64,8%
Северен централен	2,0%	1,4%	22,0%	14,0%	1,4%	1,6%	1,1%	0,6%	0,0%	0,0%	2,8%	4,8%	70,8%	77,6%
Северозападен	0,1%	0,5%	20,1%	12,7%	1,7%	0,5%	0,3%	0,2%	0,0%	0,0%	5,0%	4,3%	72,9%	81,8%
Североизточен	1,9%	1,6%	26,0%	13,2%	0,9%	0,4%	0,1%	0,4%	0,0%	0,0%	2,9%	2,1%	68,2%	81,5%
Югозападен	1,0%	0,9%	17,0%	23,4%	0,7%	0,9%	0,2%	0,2%	0,1%	0,0%	4,1%	1,0%	76,9%	73,3%
Югоизточен	1,4%	0,1%	16,7%	10,7%	1,8%	0,6%	1,7%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,6%	74,3%	86,5%
Южен централен	0,4%	0,5%	9,6%	11,7%	1,8%	0,8%	0,3%	0,2%	0,4%	0,0%	0,4%	3,0%	87,2%	83,7%

[127] В Анкетната карта за проучването през 2015 г. не е включен възможен отговор „под 5", „В други държави" и „Има национално и международно покритие"

Паралелно с това значително намалява и делът на добивните предприятия, които не са осигурили обучение на работещите в тях лица – от 22,8% през 2014 г. до 5,2% през 2015 г. За една година са настъпили сериозни промени и в нагласите на комуналните компании. Ако през 2014 г. едва 11,3% от тях са инвестирали собствени ресурси в дейности, насочени към повишаване знанията и уменията на служителите си, то през 2015 г. същото са направили близо 70%. В резултат на това рязко спада делът на фирмите от сектора, които не са осигурили обучение на служителите си – от 85,7% през 2014 г. до под 30% година по-късно.

За една година фирмите, осъществяващи „Други дейности", също започват да заделят повече собствени ресурси за обучение на работещите в тях лица. През 2014 г. собствени средства са инвестирали едва 6,2% от предприятията в отрасъла, докато през 2015 г. това вече правят над ¼ от тях. Едновременно с това до нула (от 7,7%) се свива делът на компаниите, разчитали на средства от Европейските фондове за повишаване знанията и уменията на полагащите за тях труд лица.

И през 2015 г. организациите в сектор „Държавно управление" запазват високата си активност в обучението на работещите в публичните институции и компании лица, макар като цяло относителният дял на тези, които не са осигурили обучение да нараства от 11,3% до 14,4%. Преобладаващата част от организациите в сектора са повишили знанията и уменията на служителите си чрез включването им в обучения, финансирани със средства от Европейските фондове, като за една година техният дял нараства от 27,5% на 29,2%. За сметка на това броят на институциите, осъществили обученията само със собствени средства намалява от 25,8% на 19,8%. През 2015 г. по-малко държавни предприятия и фирми (19,8%) са разчитали на съвместно финансиране от собствени средства и от Европейските фондове за повишаване знанията и уменията на полагащите в тях труд лица в сравнение с тези през предходната година (25,8%).

Наблюдава се съществен спад в дела на предприятията от сектор „Култура, спорт и развлечения", включили през 2015 г. служителите си в инициативи за повишаване на

знанията и уменията им. Една година по-рано близо 40% от организациите в сектора не са инвестирали в развитието на човешките си ресурси, докато през 2015 г. техният дял нараства до 77%. По-малкият брой предприятия, които са осигурили обучения на заетите в тях може да се обясни със съкращаване на разходите за квалификация и преквалификация, които фирмите заделят от собствените средства (от 33,1% през 2014 г. на 5,5% през 2015 г.), както и на ограниченото финансиране от Европейските фондове (от 25,7% през 2014 г. на 17,6% през 2015 г.).

Противоположна е тенденцията в организациите от сектор „Образование". При тях за една година относителния дял на тези, които не са осигурили обучение намалява от 19,8% на 17,7%. Паралелно с това се увеличава делът на институциите, инвестирали свои средства (от 36,3% през 2014 г. на 39,5% през 2015 г.) в развитие на знанията и уменията на наетите служители. С около 2 процентни пункта нараства и делът на фирмите, ползвали единствено средства от ЕС за обучение (от 8,1% на 10,4%), но с 11 намаляват тези, които са разчитали на съвместно финансиране от фирмата и Европейските фондове (от 24,3% на 13,3%).

Данните от 2014 г. показват, че незначителен дял от предприятията в сектор „Операции с недвижими имоти" (0,3%) са инвестирали в развитие на човешките си ресурси, и то са правили това основно със средства на фирмата. През 2015 г. техният дял нараства до 4,8% (обученията са финансирани отново със собствени средства), но като цяло делът им остава нисък в сравнение с компаниите от останалите стопански отрасли.

Фирмите от преработващата промишленост и тези, занимаващи се с производство и разпространение на електро- и топлинна енергия и газообразни горива не отчитат съществени промени в нагласите си за развитие на знанията и уменията на работещите в тях лица през последната година. Като цяло нараства делът (с 2,5 п.п.) на преработвателните предприятия, които не са осигурили обучение на служителите през 2015 г., а този на енергийните предприятия намалява от 98,5% през 2014 г. на 92% през текущата година. Аналогична е ситуацията при предприятията в сектори „Селско, горско и

рибно стопанство“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, и далекосъобщения“. При тях промяната, настъпила за една година, е незначителна.

За една година делът на предприятията, занимаващи се с професионални дейности и научни изследвания, включили служителите си в обучения, намалява с около 8 п.п. Най-съществен е спадът при тези, които са отделяли собствени средства за развитие на човешките си ресурси (от 26,2% през 2014 г. до 19,3% през 2015 г.). Обратна тенденция се наблюдава при строителните фирми. При тях се увеличава делът на онези, които са отделили собствени средства за обучение (от 19,4% на 23%), но нараства този на компаниите, които не са инвестирали в развитие на знанията и уменията на заетите (от 73,2% на 76,8%). Последното може да се обясни с това, че през последната година почти до нула спада делът на предприятията, обучили служителите си със средства и на фирмата, и на служителите, както и този на работодателите, използвали Европейските фондове за обучение на персонала си.

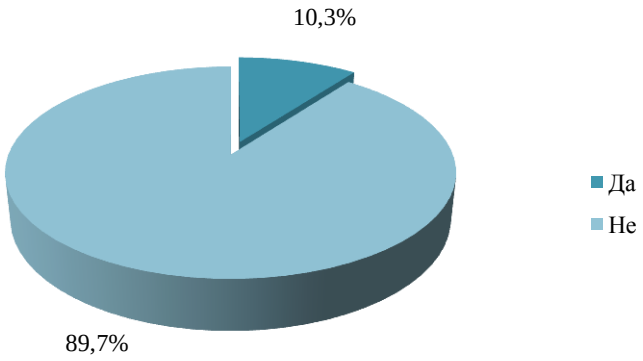
Драстична промяна се наблюдава и в сектор „Транспорт, складиране и пощи“. Там, за една година, предприятията, които не са осигурили обучение на служителите си нараства от 73,5% до 91,4%. Промяната може да се обясни с невъзможността и/или с нежеланието на компаниите в отрасъла да инвестират собствени средства в повишаване професионалните знания и умения на служителите си. През 2014 г. 21,8% от логистичните фирми са обучавали служителите си със собствени средства, докато година по-късно същото са направили едва 8,2% от тях.

Аналогична е ситуацията в секторите „Финансови и застрахователни дейности“ и „Хуманно здравеопазване и социална работа“. При тях относителният дял на фирмите, които не са осигурили обучение на служителите си нараства съответно от 72% на 86,1% и от 55,6% на 72%. Този ръст отразява намаляването на предприятията, инвестирали собствени средства в развитие на човешките си ресурси през последната година от 24,6% на 13,9% (за финансовите компании) и от 41,7% на 23,3% (за здравните и социални организации).

Предприятия, планиращи да осигурят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

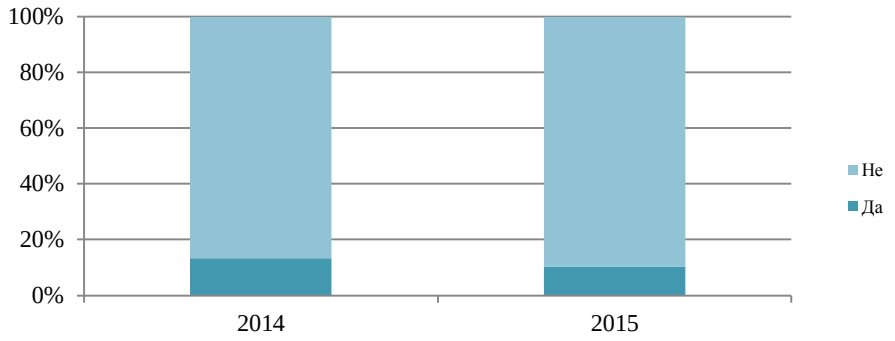
Въз основа на резултатите от проучването се оказва, че преобладаващата част (89,7%) от българските компании не планират през следващите 12 месеца да организират обучения за своите служители (Фигура 47). Останалите 10,3% заявяват, че имат такива намерения.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 47. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

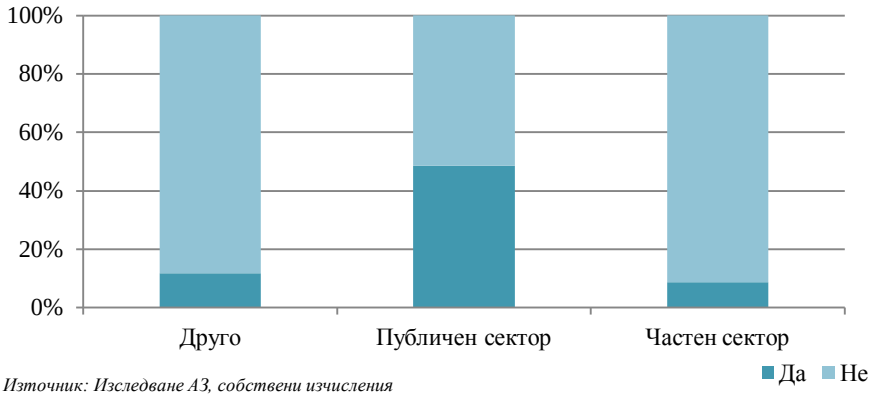
Данните показват, че в сравнение с предходната година делът на компаниите, които заявяват, че ще ангажират служителите си в някаква форма на обучение за повишаване на техните знания и умения през следващите 12 месеца спада с около 3 процентни пункта от 13,4% на 10,3% (Фигура 48).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 48. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г.

С най-голям относителен дял на фирмите, които планират следващата година да ангажират персонала си в обучения, са тези от публичния сектор (близо половината от държавните организации и фирми) (Фигура 49). Много малка част от работодателите от другите два сектора – частния и с друга форма на собственост на капитала планират да инвестират в увеличаване знанията и уменията на своите човешки ресурси (съответно 8,7% и 11,9%).

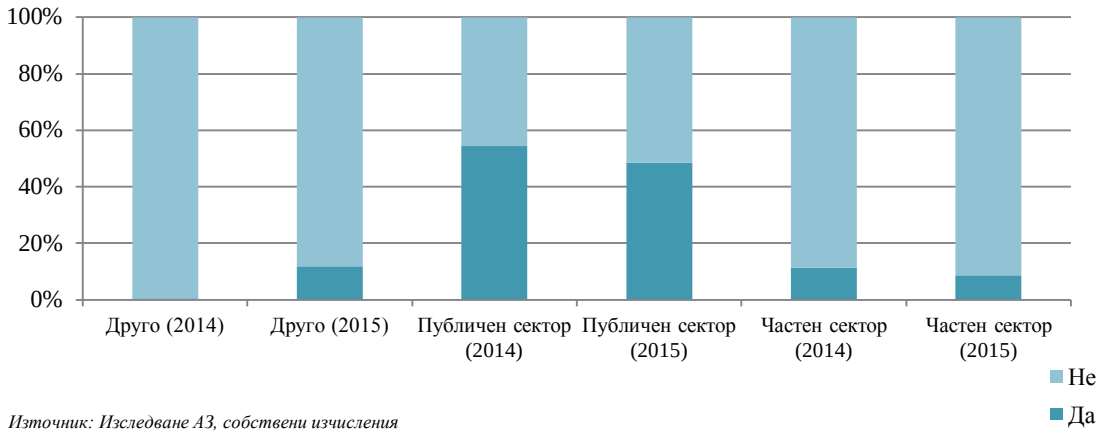

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 49. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца (по сектори)

В сравнение с предходната година, делът на компаниите, заявили планове за включване на своите работници и служители в някаква форма на обучение намалява във всички сектори, стратифицирани по собственост на капитала (Фигура 50). Шест процентни пункта по-малко организации от публичния сектор ще ангажират заетите в тях лица в

участие в квалификационни курсове през 2015 г. Относително по-малък спад се наблюдава при частните предприятия, където през 2015 г. 8,7% от работодателите заявяват, че имат планове да инвестират в развитие на човешките си ресурси, докато година по-рано техният дял е бил 11,5%. За разлика от тях, при организациите със смесена собственост на капитала или не попадащи в общата класификация на „публични” и „частни” не се наблюдава съществена разлика в дела на тези, предвиждали или планиращи да обучават служителите си – от 11,3% през 2014 г.[128] той им нараства на 11,9%.

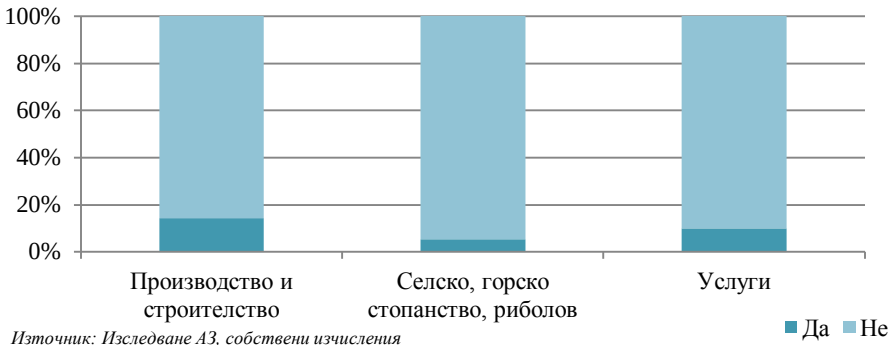

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 50. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по сектори)

Наблюдават се известни различия в намеренията на предприятията за обучение на служителите си през следващите 12 месеца от гледна точка на това в кой сектор на стопанството оперират (Фигура 51). Малко над 5,4% от работодателите в селското и горското стопанство и риболова, и близо 10% в услугите декларират планове за включване на работниците и служителите си в обучения за повишаване на техните знания и умения. За разлика от тях, сходни намерения имат над 14% от фирмите в сектора на производството и строителството.

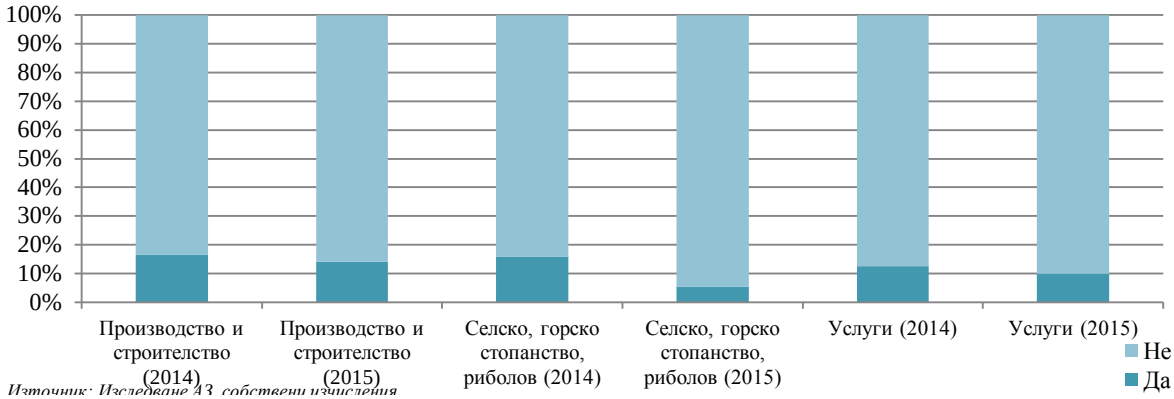
[128] В Анкетната карта за проучването през 2014 г. на въпроса за това в кой сектор оперира предприятието е дадена възможност за отговор „друго” и „смесена публично-частна собственост”, докато в картата от 2015 г. е възможно да се отговори единствено „друго” (ако предприятието не е публично или частно). През 2014 г. 10.8% от компаниите, обозначили собствеността си като смесена публично-частна са планирали да обучават служителите си през следващите 12 месеца.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 51. Предприятия, планиращи да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца (по икономически дейности)[129]

Данните показват, че за една година относителният дял на работодателите от всички икономически сектори, които са планирали и/или планират да включат служителите си в някаква инициатива, насочена към повишаване на техните знания и умения, намалява (Фигура 52). При производствените и строителните фирми този спад е с малко над 2 процентни пункта (от 16,6% през 2014 г. на 14,3%); при селскостопанските намалението е по-драстично – от 16% на 5,4%, а при тези, осъществяващи дейност в областта на услугите – с около 3 процентни пункта (от 12,7% през 2014 г. на 9,9% през 2015 г.).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 52. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по икономически сектори)

По отношение на сферата на дейност на предприятията, от гледна точка на това дали планират да осигурят обучение за своя персонал, могат да се обособят 4 групи компании

[129] "Следващите 12 месеца" съответстват на периода юли 2014 г. - юли 2015 г. за изследването от 2014 г. и юли 2015 г. - юли 2016 г. за изследването от 2015 г.

(Фигура 53). Към първата група се отнасят тези, преобладаващата част от които имат намерение следващата година да ангажират служителите в обучителни дейности. Към нея се отнасят организациите, осъществяващи дейност в областта на добивната промишленост (60,8% от фирмите в отрасъла), образование (49,8% от институциите) и производството и разпространението на електро и топлинна енергия (46,6% от компаниите).

Следващата група включва предприятията, 20% до 40% от които заявяват, че имат планове да обучават служителите си. Към нея се причисляват единствено фирмите от сектор „Държавно управление” (30,5%). Към третата група се отнасят работодателите, 10 до 20% от които планират да обучават човешките си ресурси. Такива са предприятията от сектор „Хуманно здравеопазване и социална работа” (15,2%), „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения” (19,3%), „Строителство” (13,4%), „Професионални дейности и научни изследвания” (16%), „Преработваща промишленост” (13,7%), „Други дейности” (11,8%) и „Административни и спомагателни дейности” (12,8%).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 53. Разпределение на предприятията по икономически дейности, които планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

В последната група се включват фирмите, най-малка част от които декларират планове за осигуряване на обучения за своите работници и служители. Към тях се причисляват работодателите в отрасли „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване" (6,4%), „Култура, спорт и развлечения" (7,1%), „Операции с недвижими имоти" (4,8%), „Селско, горско и рибно стопанство" (5,4%), „Транспорт, складиране и пощи" (6,1%), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" (5,5%), „Финансови и застрахователни дейности" (6,6%) и „Хотелиерство и ресторантьорство" (6,3%).

Съпоставянето на данните от 2014 г. с тези от 2015 г. показва, че в някои икономически дейности са налице драстични промени в нагласите на работодателите към включване на служителите в някаква форма на обучение за повишаване на знанията и уменията им (Таблица 66). Например, делът на добивните компании, които през 2014 г. са имали планове да обучават заетите в тях лица спада от 71% на 60,1% през 2015 г. Аналогична е ситуацията в държавното управление, където преди една година 63% от организациите са предвиждали обучения за служителите си, докато през 2015 г. техния дял е два пъти по-малък. Плановете на компаниите от сектор „Култура, спорт и развлечения" за инвестиции в развитие на човешките си ресурси спадат още повече – от 33,6% организации в сектора, имащи намерение да обучават заетите в тях през 2014 г. година по-късно те са едва 7%.

Таблица 66. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по икономически дейности)

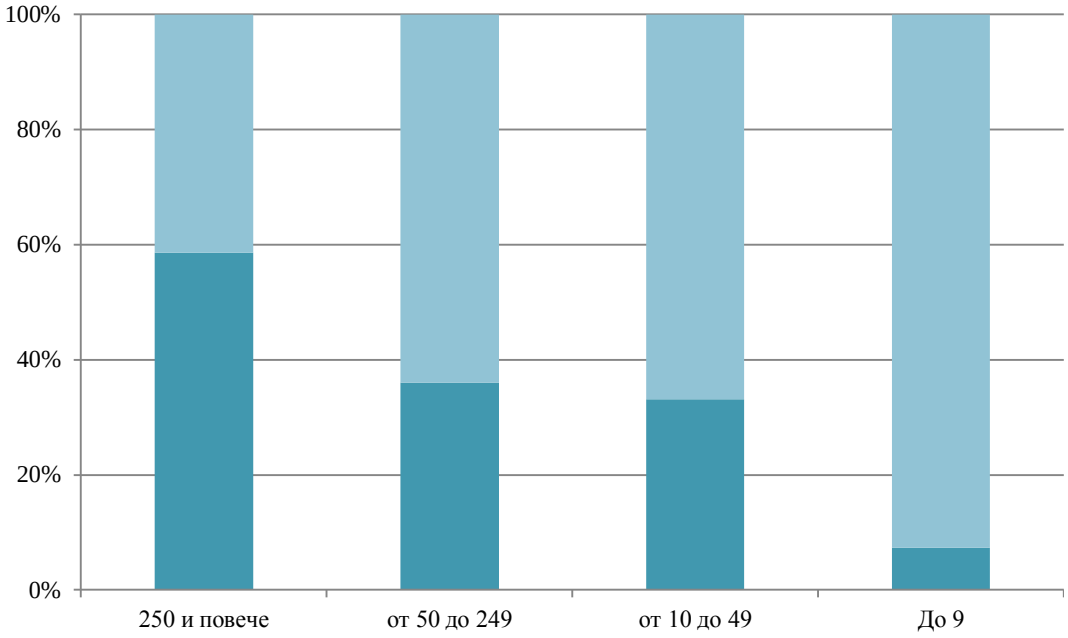
Икономическа дейност	Предприятия, планиращи обучения през следващите 12 месеца	
	2014	2015
Административни и спомагателни дейности	13,6%	12,7%
Добивна промишленост	71,1%	60,8%
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване	3,4%	6,4%
Други дейности	8,3%	11,8%
Държавно управление	63,1%	30,5%
Култура, спорт, развлечения	33,6%	7,1%

Икономическа дейност	Предприятия, планиращи обучения през следващите 12 месеца	
	2014	2015
Образование	58,9%	49,8%
Операции с недвижими имоти	0,3%	4,8%
Преработваща промишленост	18,5%	13,7%
Производство и разпространение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива	2,4%	46,6%
Професионални дейности и научни изследвания	15,6%	16,0%
Селско, горско и рибно стопанство	16,0%	5,4%
Строителство	14,7%	13,4%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения	13,0%	19,3%
Транспорт, складиране и пощи	3,9%	6,1%
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	6,6%	5,5%
Финансови и застрахователни дейности	27,9%	6,6%
Хотелиерство и ресторантьорство	9,0%	6,3%
Хуманно здравеопазване и социална работа	26,6%	15,2%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Обратна тенденция се наблюдава обаче при работодателите в сектор „Производство и разпространение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива”. Там през 2014 г. едва 2,4% от предприятията са декларирали намерения да включат служителите си в квалификационни курсове през следващите 12 месеца, докато година по-късно делът им нараства на 46,6%.

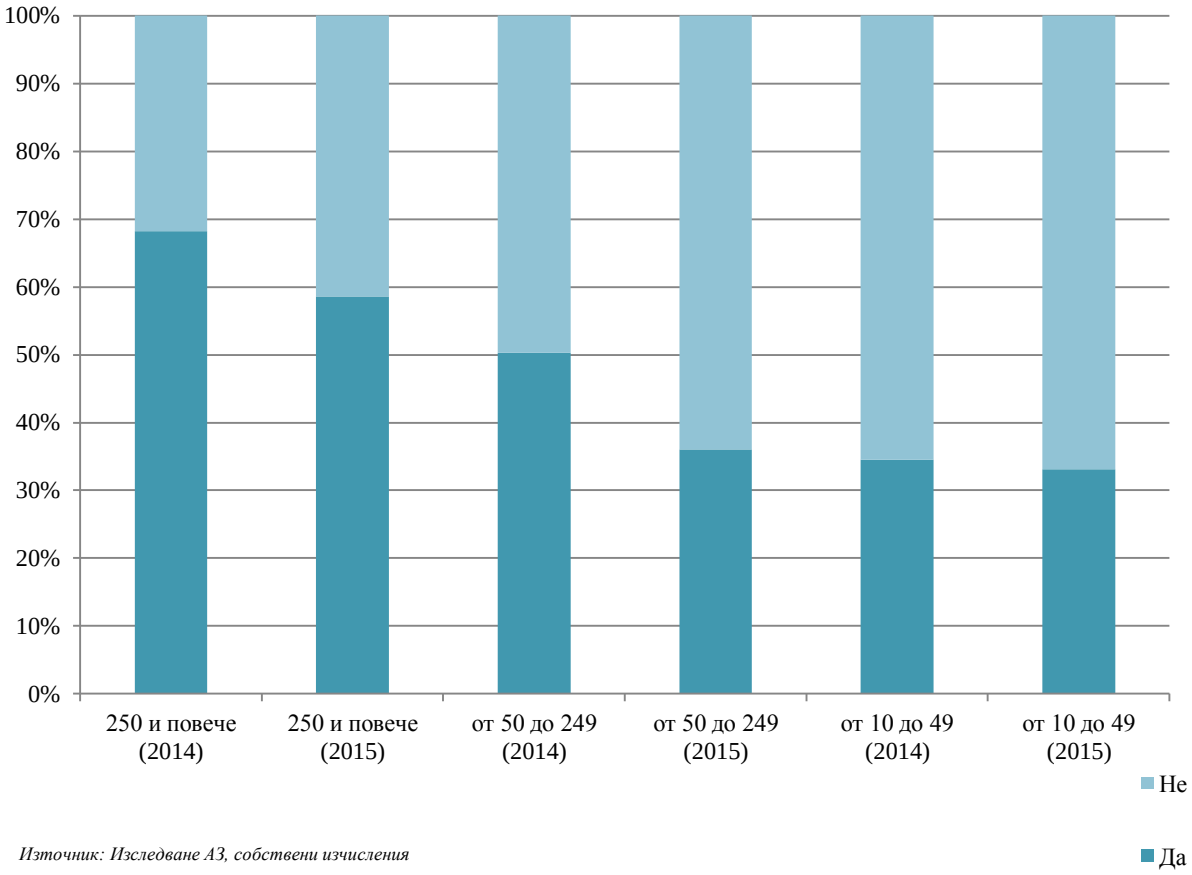
От гледна точка на размера на предприятията, близо 60% от големите фирми (с персонал 250 и повече лица) планират да инвестират в усъвършенстване на знанията и уменията на своите служители през следващите 12 месеца (Фигура 54). Същото ще направят около 1/3 от средните и малките компании, и едва 7,3% микро предприятията с персонал до 9 служители.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 54. Разпределение на предприятията по големина, които планират и не планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

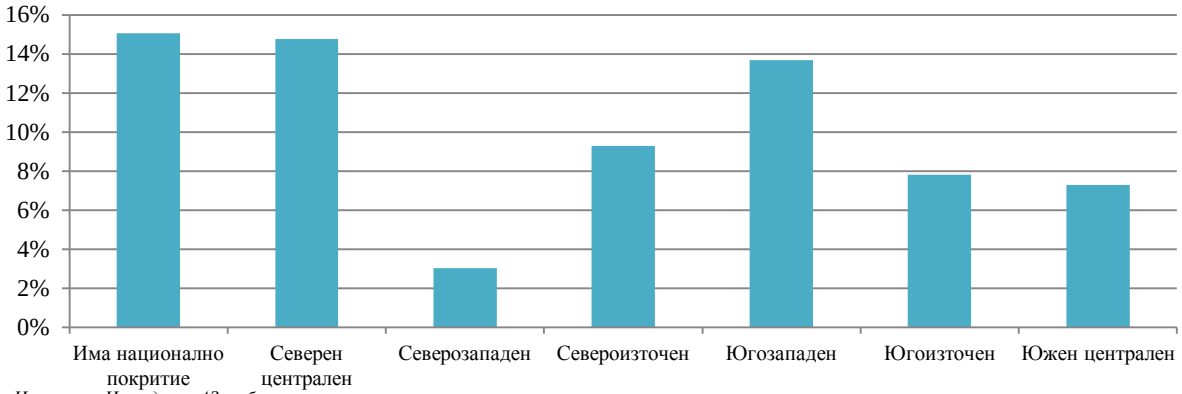
Прави впечатление, че плановете на работодателите за обучение на служителите през следващите 12 месеца, независимо от големината на предприятието, се изменят по един и същи начин, макар и с различен темп (Фигура 55). Ако през 2014 г. над 2/3 от големите фирми с персонал над 250 служители са заявили, че ще включат наетите от тях лица в различни форми на обучение, година по-късно техния дял намалява до малко под 60%. Сходна е тенденцията и при средните фирми, където работят между 50 и 249 служители. През 2014 г. над 50% от тях са декларирали намерения да обучават своите работници и служители, докато през 2015 г. делът им спада до малко над 35%. При малките фирми (с между 10 и 49 заети) промяната, макар и негативна, е незначителна. Преди една година 34,6% са предвиждали да включат служителите си в инициативи за развитие на техните знания и умения, а година по-късно това заявяват, че ще направят 33,1% от работодателите.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 55. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по големина на предприятието)

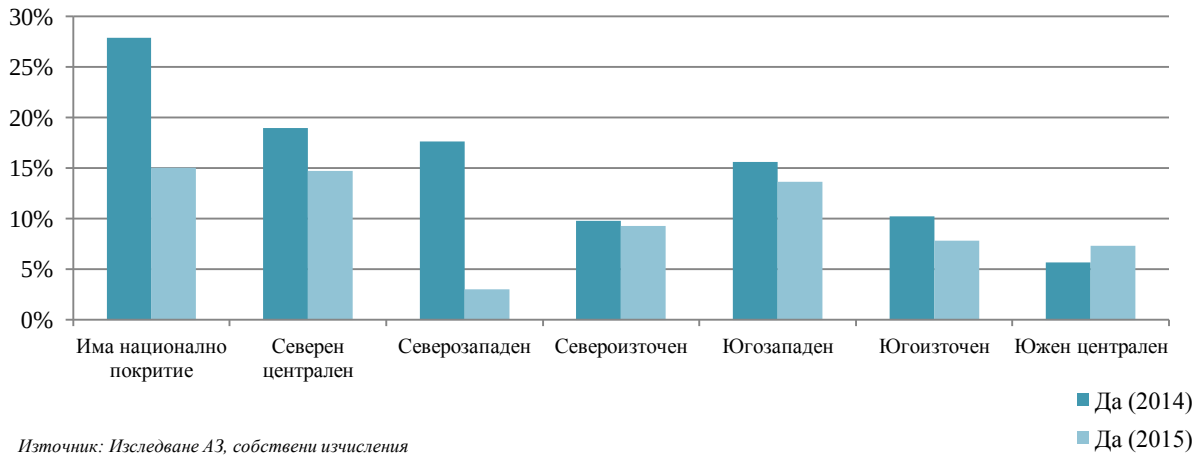
От гледна точка на мястото на осъществяване на дейността, в обучение на работниците и служителите си ще инвестират предимно фирмите, които са с национално покритие (15,1%), тези в Северния централен (14,8%) и Югозападния район (13,7%) (Фигура 56). Същото ще направят и около 10% от фирмите в Североизточния район. За разлика от тях едва около 7% - 8% от работодателите в Южния централен и в Югоизточния район имат планове да ангажират персонала си в обучения за развитие на техните знания и умения. От друга страна, данните показват, че само 3% от фирмите, осъществяващи дейност в най-изостаналия от икономическа гледна точка район (Северозападния) ще отделят време и средства за включване на заетите в тях работници и служители в някаква форма на обучение.

Източник: Изследване АЗ. собствени изчисления

Фигура 56. Разпределение на предприятията по място на осъществяване на дейността, които планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца

Съпоставянето на данните от 2014 г. и 2015 г. показва, че през последната година предприятията от всички райони на ниво NUTS-2, включително тези с национално покритие, но с изключение на фирмите, развиващи дейност на територията на Южния централен район, редуцират намеренията си да включват служителите си в някаква форма на обучение за повишаване на знанията и уменията им (Фигура 57). Най-сериозна е промяната при компаниите с национално покритие, където се наблюдава спад от близо 15 процентни пункта (от 27,9% през 2014 г. на 15,1% през 2015 г.). Със същата стъпка намалява и делът на предприятията в Северозападния район, които са имали и имат планове да обучават заетите в тях лица (от 17,6% през 2014 г. на 3,1% през 2015 г.).

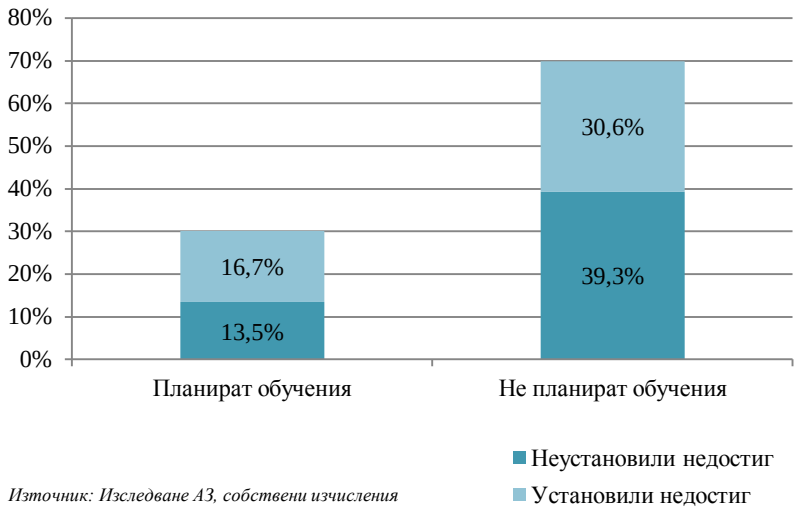
Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 57. Предприятия, заявили, че планират да предоставят обучение на своите служители през следващите 12 месеца през 2014 и 2015 г. (по място на осъществяване на дейността)

По-умерен е спада в плановете на работодателите от останалите райони, който варира в границите от 1 до 4 процентни пункта. Единствено компаниите, чието седалище е в населено място, попадащо на територията на Южния централен район, увеличават своя дял по отношение на намеренията си да инвестират в развитие на човешките си ресурси (от 5,7% през 2014 г. на 7,3% през 2015 г.).

Предприятия, установили пропуски в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си през следващата година

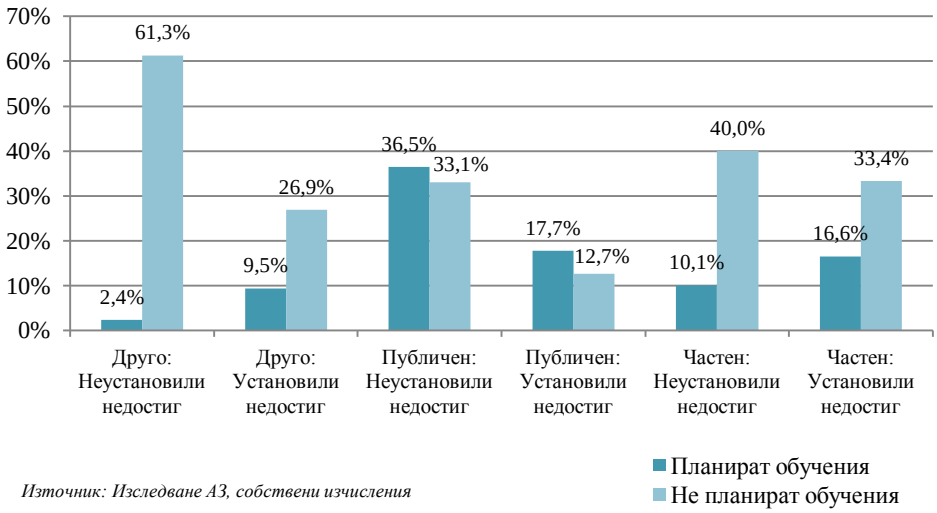
Едва 10,3% от всички анкетирани предприятия планират да организират обучение на служителите си в периода до юли 2016 г. Ако вземем обаче само предприятията, наели лица, непосредствено след завършване на училище или университет и установили недостиг на знания и умения у тях, процентът е малко по-висок: близо 17% от тях планират да ги обучават. (Фигура 58). За разлика от тях, едва 13,5% от работодателите, които през изминалата година не са констатирали липса на компетенции, възнамеряват да инвестират в повишаване на познанията и уменията на лицата, полагащи труд в техните фирми.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 58. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си

Данните показват, че 11,9% от компаниите със смесено или друго участие в капитала смятат да обучат работещите за тях работници и служители (Фигура 59). Това ще направят 9,5% от онези, които са установили пропуски в образователната подготовка на наетите от тях през изминалите 12 месеца служители, непосредствено след завършване на гимназия или университет, и едва 2,4% от фирмите, които през същия период не са констатирали липса на знания и умения. Голяма част от публичните предприятия също имат намерение да организират обучения за персонала си следващата година. Такива намерения са декларирали 17,7% от организациите, които са констатирали дефицит в знанията и уменията на новоназначените младежи, и 36,5% от работодателите, които не са направили това.

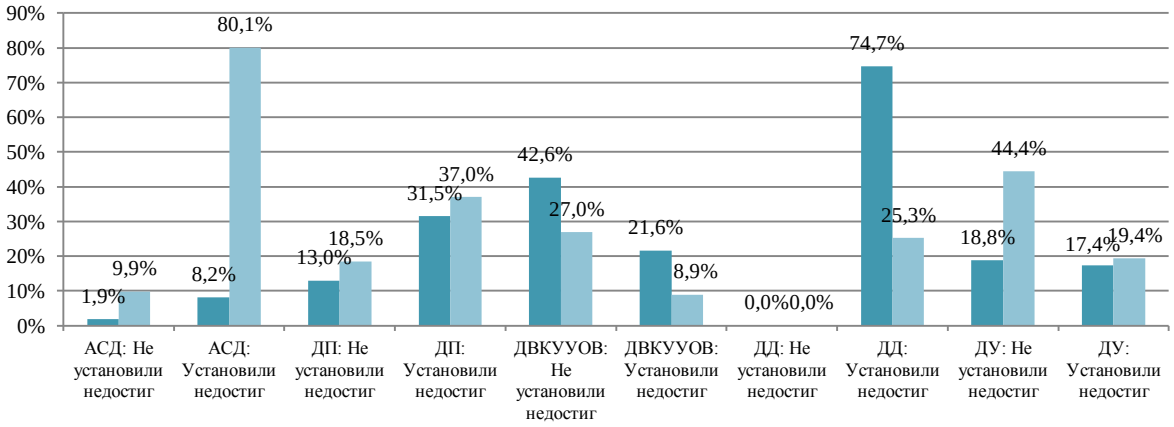
Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 59. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по сектори)

За разлика от тях, само 16,6% от частните фирми, наели на работа при тях лица, току що завършили гимназия или университет и установили у тях пропуск в знанията и уменията, смятат да инвестират в обучение за повишаване квалификацията на служителите си. Още по-малък е делът на частните предприятия (10,1%), които през изминалата година не са наели неподготвени млади хора и които планират да инвестират в развитие на

човешките си ресурси. На практика, само 26,7% от частните работодатели ще отделят ресурси за обучение, докато делът на публичните компании достига 54,2%.

Интерес представляват данните за предприятията в различните икономически сектори, които имат намерение да осигурят обучение на работещите при тях лица (Фигура 60). 8,2% от фирмите в сектор „Административни и спомагателни дейности”, които през изминалите 12 месеца са наели служители, непосредствено след завършване на гимназия или университет и които са установили пропуски в тяхната подготовка, планират да инвестират в повишаване на знанията и уменията на служителите си. Това ще направят и 1,9% от работодателите, които през разглеждания период не са констатирали липса на знания сред младежите.

Легенда: *АСД*: Административни и спомагателни дейности; *ДП*: Добивна промишленост; *ДВКУУОВ*: Доставяне на води,

Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 60. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 1

През следващите 12 месеца 31,5% от предприятията в сектор „Добивна промишленост”, наели млади хора без трудов стаж с дефицит в техните професионални знания и умения, планират да осигурят обучения за служителите си. Това са заявили и 13% от фирмите, които не са констатирали пропуски в подготовката на служителите си.

Противоположна е ситуацията в сектор „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване”. Над 1/5 от работодателите в този отрасъл, наели през предходната година лица, непосредствено след завършване на средното или висшето им образование и установили пропуски в компетенциите им, заявяват, че ще организират обучения за служителите си през следващата година. Същото ще направят и не малка част (42,6%) от фирмите, които не са назначавали при тях на работа лица без подходящи знания и умения.

Близо ¾ от предприятията в сектор „Други дейности”, наели през предходните 12 месеца току що дипломирали се ученици и студенти и констатирали пропуски в техните знания и умения ще организират обучения за персонала си. За разлика от тях малко организации от сектор „Държавно управление” (17,4%) възнамеряват през следващата година да инвестират в подобряване компетенциите на работещите в отрасъла, при които са установени пропуски в образователната им подготовка. Същото ще направят и 18,8% от държавните учреждения, които не са установили слаба подготовка на постъпилите на работа при тях току що завършили училище или университет служители.

Сравнително висок дял предприятия (63,9%) от сектор „Култура, спорт и развлечения” планират обучения през следващата година на служителите си, при които не са установили пропуски в техните знания и умения (Фигура 61). За разлика от тях, едва 3,6% от онези, които смятат, че наетите от тях не са достатъчно добре подготвени, ще ги включат в някаква форма на обучение за повишаване на квалификацията. Въпреки че 24% от организациите в сектор „Образование” са констатирали дефицит в образователната подготовка на новоназначените млади хора, близо 2/3 от фирмите в сектора (13,6% от установилите недостиг на знания и 50,5% от тези, които не са установили такъв) възнамеряват да осигурят обучения за повишаване квалификацията на служителите си.

Легенда: *КРС*: Култура, спорт и развлечения; *О*: Образование; *ОНИ*: Операции с недвижими имоти; *ПП*: Преработваща промишленост; *ПРЕТЕГГ*: Производство и разпространение на електро и топлинна енергия и газообразни горива

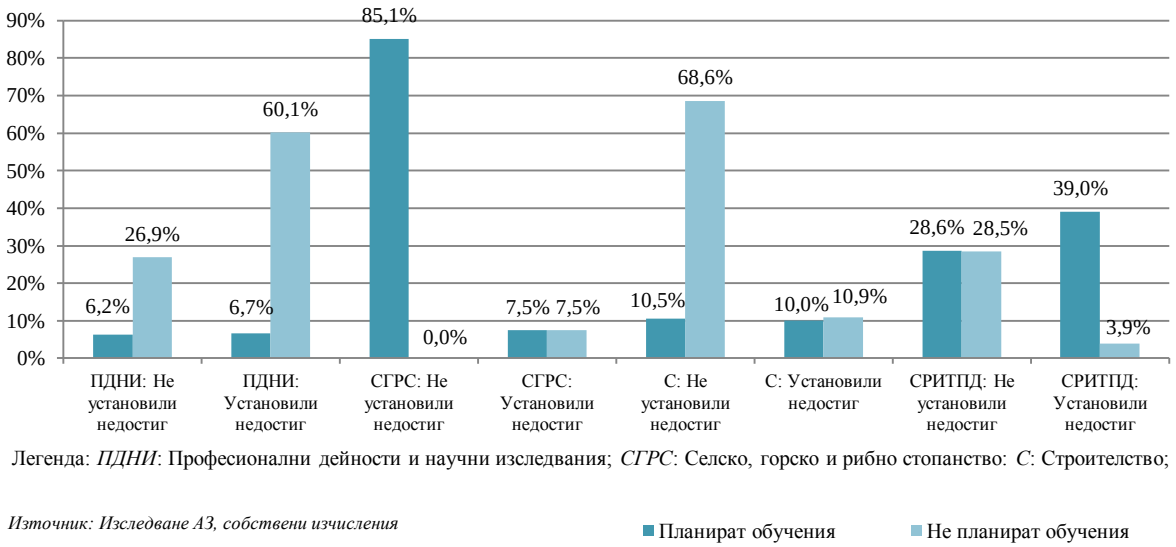
Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 61. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 2

Същото ще направят и всички предприятия, занимаващи се с „Операции с недвижими имоти“, установили пропуски в подготовката на своите служители. Не така стоят нещата в преработващата промишленост. Близо 70% от фирмите, назначили току що завършили ученици и студенти, констатират, че същите не са достатъчно добре подготвени за работа. Планове за обучение на служителите си, обаче, имат едва 31,8% от тези предприятия. В развитие на професионалните знания и умения на човешките си ресурси планират да инвестират 7,9% от преработващите фирми, които не са назначили младежи със слаба подготовка. Донякъде сходна е ситуацията в сектор „Производство и разпространение на електро и топлинна енергия и газообразни горива“. Половината от компаниите в отрасъла (31,4%), установили, че работниците и служителите им имат пропуски в знанията и уменията (64,7%), планират следващите 12 месеца да инвестират средства и време за подобряване на подготовката им. Същото ще направят и ¾ от работодателите, които не са установили пропуски в компетенциите на наетите от тях лица.

Около 2/3 от фирмите в сектор „Професионални дейности и научни изследвания”, назначили през предходните 12 месеца млади хора, непосредствено след завършване на

гимназия или университет, са на мнение, че същите не притежават необходимите знания и умения за изпълнение на служебните си задължения (Фигура 62). Независимо от това, едва 6,7% от тях планират следващата година да проведат обучения на служителите си.

Легенда: *ПДНИ*: Професионални дейности и научни изследвания; *СГРС*: Селско, горско и рибно стопанство: *С*: Строителство;

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

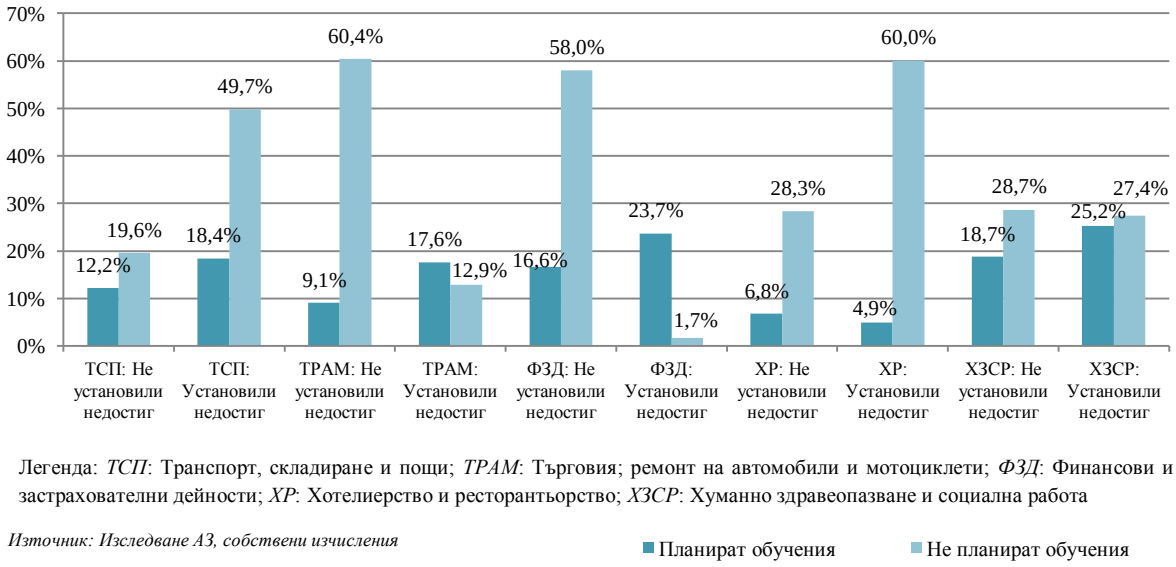
Фигура 62. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 3

Всички работодатели в сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, които не са установили недостиг на знания и умения сред новопостъпилите през предходните 12 месеца служители (85,1%), ще организират обучения следващата година. Същото ще направят и половината от фирмите (7,5%), които са констатирали пропуски в подготовката на новоназначените младежи. Подобно на тях само половината от предприятията в сектор „Строителство”, които са взели на работа току що завършили гимназия или университет лица без нужните знания и умения (10%) ще отделят ресурси за повишаване на професионалната им подготовка. Към тях ще се присъединят други 10,5% от строителните предприятия, чийто новоназначени млади служители демонстрират добри познания и умения за работа.

Преобладаващата част от предприятията в сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения”, установили пропуски в

подготовката на новопостъпилите през предходната година млади служители ще ги включат в някаква форма на обучение (39%). Същото ще направят и половината от компаниите (28.6%), които са доволни от знанията и уменията на постъпилите при тях току що завършили ученици и студенти.

Различна е ситуацията в сектор „Транспорт, складиране и пощи” (Фигура 63). Там едва 18,4% от всички предприятия, установили пропуски в подготовката на новопостъпилите младежи (68,1%) планират да ги включат в курсове за повишаване на знанията и умения им, необходими за изпълнение на служебните задължения. Малък е делът и на логистичните компании (12,2%), които не констатират пропуски в образователната подготовка на младите си служители, но въпреки това през следващите 12 месеца планират обучения за наетите от тях лица.

Легенда: *ТСП*: Транспорт, складиране и пощи; *ТРАМ*: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; *ФЗД*: Финансови и застрахователни дейности; *ХР*: Хотелиерство и ресторантьорство; *ХЗСР*: Хуманно здравеопазване и социална работа

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 63. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по икономически дейности): 4

За разлика от тях, повече от половината работодатели в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (17,6%), считащи, че постъпилите предходната година младежи не са достатъчно добре подготвени, планират да организират обучения на своите

служители. Сходни планове имат и 9,1% от предприятията, в които не се установяват празноти в образователната подготовка на младежите.

Донякъде сходни са данните в сектор „Финансови и застрахователни дейности". Там 27,3% от фирмите, които са на мнение, че младите хора имат пропуски от училище или университета (общо 25,4%) планират обучения за персонала си следващата година. Същите планове имат и около 17% от работодателите, които са доволни от знанията и уменията на служителите си.

Противоречива е ситуацията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство". Макар 64,9% от предприятията в отрасъла да са назначили млади хора с недостатъчни знания и умения за изпълнение на професионалните си задачи, едва 4,9% смятат да инвестират в обучение на човешките си ресурси. По-висок обаче е делът на работодателите в сектора, които не са установили липса в компетенциите на служителите си, но също планират да организират обучения за заетите при тях (6,8%).

Не са малко и фирмите в сектор „Хуманно здравеопазване и социална работа", които констатират пропуски в подготовката на назначените след завършено средно или висше образование лица (52,6%). Въпреки това, едва половината от работодателите в отрасъла (25,2%) смятат да инвестират в усъвършенстване на знанията и уменията на човешките си ресурси.

Близо една трета от предприятията в сектор „Услуги" планират следващите 12 месеца да отделят време и ресурси за повишаване квалификацията на служителите си (Фигура 64). Същото ще направят и над 30% от компаниите от производството и строителството, и над 90% от тези в селското стопанство. Неравномерно са разпределени намеренията на работодателите в трите сектора в зависимост от това дали са установили, или не пропуски в образователната подготовка на наетите млади хора без професионален опит. Дяловете на тези, които не са доволни от знанията и уменията на новоназначените лица след завършена гимназия или университет се движат между 15% (в селското

стопанство) и 45% - 50% (в услугите и производството и строителството), а тези, които не са констатирали пропуски – между 50% и 80%.

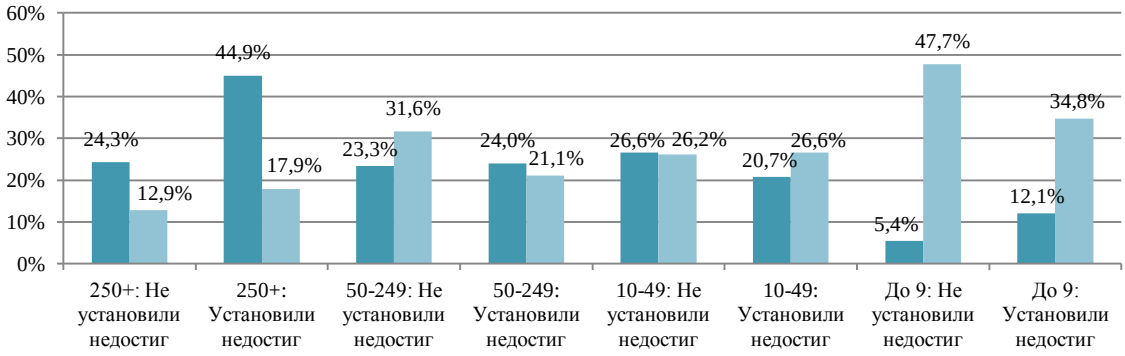
Легенда: *ПС*: Производство и строителство; *СГСР*: Селско, горско стопанство, риболов; *У*: Услуги

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Планират обучения | Не планират обучения

Фигура 64. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по производствени сектори)

Преобладаващата част (44,9%) от големите предприятия, установили недостиг на знания и умения сред назначените, непосредствено след завършване на средно или висше образование лица, възнамеряват да инвестират в повишаване на компетенциите на служителите си през следващите 12 месеца (Фигура 65). Същото ще направят и 24,3% от големите работодатели, които са доволни от образователната подготовка на младите си работници и служители.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

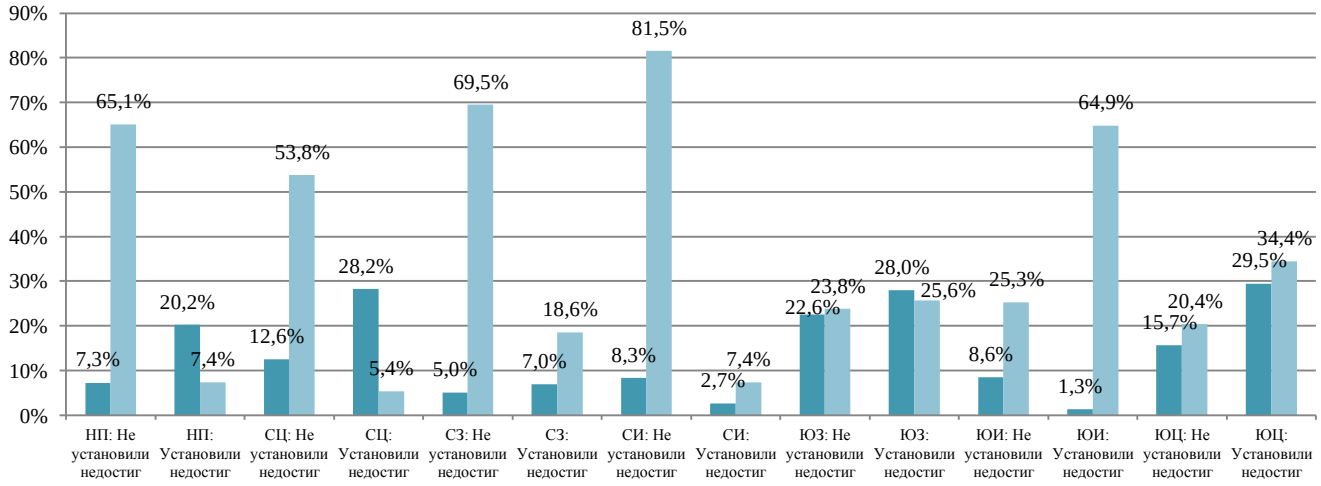
Планират обучения | Не планират обучения

Фигура 65. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по големина на предприятието)

Сравнително еднакъв дял от средните (с персонал от 50 до 249 служители) и малки (с между 10 и 49 служители) предприятия (20% - 24%), констатирали пропуски в знанията и уменията на новоназначените младежи ще осигурят обучение на персонала си. Към тях ще се присъединят други между 23% и 26,6% от работодателите, които не са установили недостиг в компетенциите на назначените след завършване на училище или университет лица.

Около 1/3 от микропредприятията, които са на мнение, че постъпилите на работа при тях младежи нямат необходимата подготовка (46,9%) възнамеряват да инвестират в подобряване знанията и уменията на младите си работници и служители. Още по-малко микро фирми (5,4%), които са доволни от представянето на новопостъпилите колеги, планират да осигурят обучение за служителите си.

Две трети от предприятията с национално покритие, които са установили пропуски в подготовката на младите си колеги, планират следващите 12 месеца да проведат обучение на служителите си (Фигура 66). Инициативи за повишаване компетенциите на човешките си ресурси през следващата година планират повече от половината предприятия, недоволни от знанията и уменията на новопостъпилите млади служители в Северния централен (28.2%) и Югозападния район (28%). За разлика от тях, обаче, много малка част от работодателите в Северозападния (5% от общо 74,5% от всички фирми в района) и в Югоизточния район (1,3% от общо 76,2% от всички фирми в района), констатирали пропуски в образователната подготовка на наетите веднага след завършване на гимназия или университет лица, планират да организират обучения през следващите 12 месеца.

Легенда: *НП*: Има национално покритие; *СЦ*: Северен цетрален район: *СЗ*: Северозападен район; *СИ*: Североизточен район; *ЮЗ*: Югозападен район; *ЮИ*: Югоизточен район; *ЮЦ*: Южен централен район

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 66. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (по място на осъществяване на дейността)

Съпоставянето на данните от 2015 г. с тези от 2014 г. показва, че в някои сегменти са налице съществени разлики в констатациите на работодателите относно това дали при новоназначените непосредствено след завършване на средно или висеше образование са установяват пропуски в образователната им подготовка, както и в нагласите им да обучават служителите през следващите 12 месеца (Таблица 67).

Например, ако през 2014 г. 38,5% от работодателите в публичния сектор, които не са били доволни от знанията и уменията на младите им служители са планирали обучения, то година по-късно сходни планове имат 17,7% от организациите в отрасъла. Едновременно с това нараства делът на публичните институции, които макар да са доволни от образователната подготовка на новопостъпилите младежи планират инициативи за развитие на знанията и уменията им (от 9,4% на 12,7%).

Таблица 67. Предприятия, установили и не установили недостиг на знания и умения в образователната подготовка на лицата, наети непосредствено след завършване на образование, които планират да осигурят обучение на служителите си (през 2014 г. и 2015 г.)

Сегмент	Планират обучения		
	2014	2015	Разлика
Общо	**37,1%**	**30,1%**	**-7,0%**
Установили недостиг	22,0%	16,7%	-5,3%
Не установили недостиг	15,1%	13,5%	-1,7%
Публичен сектор	**75,6%**	**54,2%**	**-21,3%**
Установили недостиг	38,5%	17,7%	-20,8%
Не установили недостиг	37,1%	36,5%	-0,6%
Смесена публично-частна собственост/ Друго	**96,4%**	**11,9%**	**-84,6%**
Установили недостиг	40,9%	9,5%	-31,4%
Не установили недостиг	55,6%	2,4%	-53,2%
Частен сектор	**28,5%**	**26,6%**	**-1,9%**
Установили недостиг	18,3%	16,6%	-1,7%
Не установили недостиг	10,2%	10,1%	-0,1%
Административни и спомагателни дейности	**65,7%**	**10,1%**	**-55,6%**
Установили недостиг	47,2%	8,2%	-39,1%
Не установили недостиг	18,4%	1,9%	-16,6%
Добивна промишленост	**100,0%**	**44,5%**	**-55,6%**
Установили недостиг	35,3%	31,5%	-3,9%
Не установили недостиг	64,7%	13,0%	-51,7%
Доставяне на води, канал. услуги, управление на отпадъците и възстановяване	**81,8%**	**64,1%**	-17,7%
Установили недостиг	14,2%	21,6%	7,4%
Не установили недостиг	67,6%	42,6%	-25,1%
Други дейности	**13,9%**	**74,7%**	**60,9%**
Установили недостиг	6,4%	74,7%	68,4%
Не установили недостиг	7,5%	0,0%	-7,5%

Сегмент	Планират обучения		
	2014	2015	Разлика
Държавно управление	**77,0%**	**36,2%**	**-40,8%**
Установили недостиг	33,8%	17,4%	-16,4%
Не установили недостиг	43,2%	18,8%	-24,4%
Култура, спорт, развлечения	**7,8%**	**67,5%**	**59,7%**
Установили недостиг	7,6%	3,6%	-4,0%
Не установили недостиг	0,2%	63,9%	63,7%
Образование	**98,2%**	**64,1%**	**-34,1%**
Установили недостиг	45,3%	13,6%	-31,7%
Не установили недостиг	52,9%	50,5%	-2,4%
Операции с недвижими имоти	**0,0%**	**100,0%**	**100,0%**
Установили недостиг	0,0%	100,0%	100,0%
Не установили недостиг	0,0%	0,0%	0,0%
Производство и разпространение на ел. и топлинна енергия и газообразни горива	**100,0%**	**59,5%**	**-40,5%**
Установили недостиг	34,2%	31,4%	-2,8%
Не установили недостиг	65,8%	28,2%	-37,7%
Преработваща промишленост	**38,2%**	**39,7%**	**1,5%**
Установили недостиг	22,4%	31,8%	9,5%
Не установили недостиг	15,8%	7,9%	-7,9%
Професионални дейности и научни изследвания	**24,0%**	**12,9%**	**-11,1%**
Установили недостиг	23,7%	6,7%	-17,0%
Не установили недостиг	0,3%	6,2%	5,9%
Селско, горско и рибно стопанство	**61,4%**	**92,5%**	**31,1%**
Установили недостиг	26,7%	7,5%	-19,2%
Не установили недостиг	34,7%	85,1%	50,4%
Строителство	**64,0%**	**20,5%**	**-43,5%**
Установили недостиг	20,0%	10,0%	-10,0%

Сегмент	Планират обучения		
	2014	2015	Разлика
Не установили недостиг	44,0%	10,5%	-33,5%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	**33,2%**	**67,6%**	**34,4%**
Установили недостиг	9,9%	39,0%	29,1%
Не установили недостиг	23,3%	28,6%	5,3%
Транспорт, складиране и пощи	**26,0%**	**30,6%**	**4,7%**
Установили недостиг	24,1%	18,4%	-5,7%
Не установили недостиг	1,9%	12,2%	10,4%
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	**25,0%**	**26,7%**	**1,7%**
Установили недостиг	13,3%	17,6%	4,3%
Не установили недостиг	11,7%	9,1%	-2,7%
Финансови и застрахователни дейности	**76,4%**	**40,3%**	**-36,1%**
Установили недостиг	70,5%	23,7%	-46,8%
Не установили недостиг	5,9%	16,6%	10,7%
Хотелиерство и ресторантьорство	**39,3%**	**11,7%**	**-27,6%**
Установили недостиг	39,2%	4,9%	-34,3%
Не установили недостиг	0,1%	6,8%	6,7%
Хуманно здравеопазване и социална работа	**4,8%**	**44,0%**	**39,2%**
Установили недостиг	3,4%	25,2%	21,8%
Не установили недостиг	1,4%	18,7%	17,4%
Производство и строителство	**48,1%**	**32,5%**	**-15,6%**
Установили недостиг	21,7%	23,3%	1,6%
Не установили недостиг	26,4%	9,2%	-17,2%
Селско, горско стопанство, риболов	**61,4%**	**92,5%**	**31,1%**
Установили недостиг	26,7%	7,5%	-19,2%
Не установили недостиг	34,7%	85,1%	50,4%
Услуги	**33,9%**	**29,5%**	**-4,4%**
Установили недостиг	21,9%	15,2%	-6,8%
Не установили недостиг	12,0%	14,3%	2,4%
250 и повече	**76,2%**	**69,2%**	**-7,0%**

Сегмент	Планират обучения		
	2014	2015	Разлика
Установили недостиг	46,1%	44,9%	-1,2%
Не установили недостиг	30,0%	24,3%	-5,8%
от 50 до 249	**57,7%**	**47,3%**	**-10,4%**
Установили недостиг	29,7%	24,0%	-5,7%
Не установили недостиг	28,0%	23,3%	-4,7%
от 10 до 49	**49,5%**	**47,3%**	**-2,2%**
Установили недостиг	28,9%	20,7%	-8,1%
Не установили недостиг	20,6%	26,6%	6,0%
от 6 до 9 / до 9	**27,9%**	**17,6%**	**-10,3%**
Установили недостиг	23,0%	12,1%	-10,9%
Не установили недостиг	4,9%	5,4%	0,6%
Има национално покритие	**42,3%**	**27,5%**	**-14,8%**
Установили недостиг	32,7%	20,2%	-12,5%
Не установили недостиг	9,6%	7,3%	-2,3%
Северен централен	**43,0%**	**40,8%**	**-2,2%**
Установили недостиг	15,2%	28,2%	13,0%
Не установили недостиг	27,8%	12,6%	-15,3%
Северозападен	**68,1%**	**12,0%**	**-56,1%**
Установили недостиг	24,6%	7,0%	-17,6%
Не установили недостиг	43,5%	5,0%	-38,5%
Североизточен	**26,8%**	**11,0%**	-15,8%
Установили недостиг	14,7%	2,7%	-12,0%
Не установили недостиг	12,1%	8,3%	-3,8%
Югозападен	**35,0%**	**50,6%**	**15,6%**
Установили недостиг	25,3%	28,0%	2,7%
Не установили недостиг	9,7%	22,6%	12,9%
Югоизточен	**55,4%**	**9,9%**	**-45,5%**
Установили недостиг	33,4%	1,3%	-32,0%
Не установили недостиг	22,0%	8,6%	-13,5%
Южен централен	**21,6%**	**45,2%**	**23,5%**

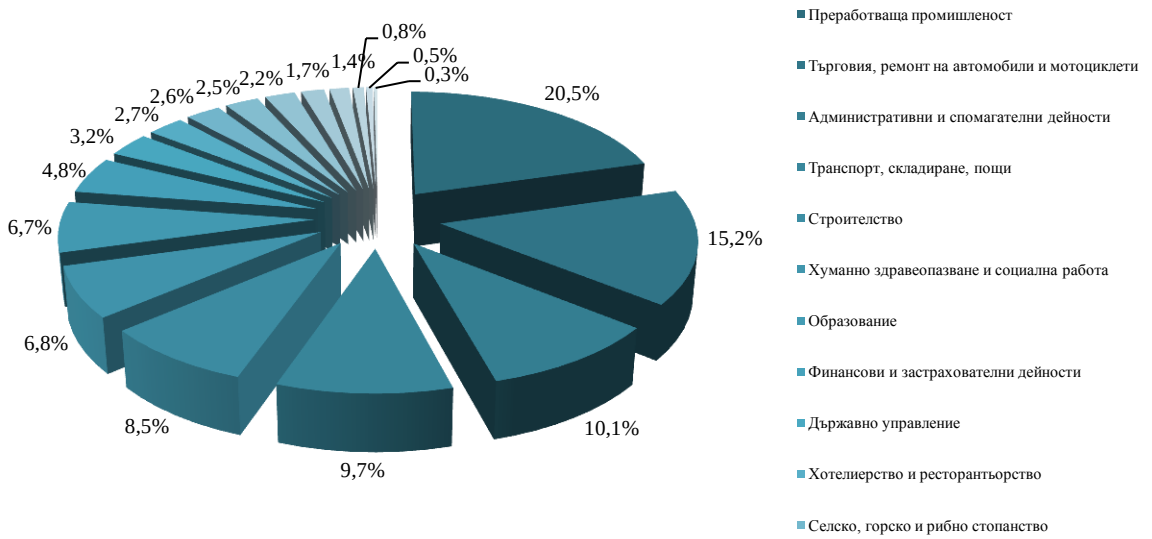
Сегмент	Планират обучения		
	2014	2015	Разлика
Установили недостиг	11,1%	29,5%	18,4%
Не установили недостиг	10,5%	15,7%	5,2%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Аналогична е ситуацията в повечето от останалите сегменти, обект на анализ. Изключение от общата тенденция се наблюдава в преработващата промишленост, където делът на предприятията, установили пропуски в обучението на назначените непосредствено след завършване на образование младежи и планиращи да провеждат обучения, за една година се увеличава с малко под 10 процентни пункта, и в компаниите от сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, където през 2015 г. същите нагласи се споделят от повече от предприятия (с около 4 процентни пункта) в сравнение с тези, заявили такива планове година по-рано.

Професии, по които предприятията планират да обучат служителите си през следващите 12 месеца за получаване на професионална квалификация

Данните от проучването показват, че през следващите 12 месеца работодателите планират да включат близо 80 500 работници и служители в курсове за придобиване на професионална квалификация (Фигура 67 и Таблица 68). Най-много лица ще бъдат обучени от секторите „Преработваща промишленост“ (13 928 лица), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (10 292 лица), „Административни и спомагателни дейности“ (6 852 лица) и „Транспорт, складиране, пощи“ (6 585 лица), а най-малко в отраслите „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване“ (320 лица) и „Добивна промишленост“ (171 лица).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 67. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните икономически дейности (относителен дял)

Преработвателните предприятия ще включат най-голям брой служители в курсове за придобиване на професионална квалификация по професиите „шивач“ (1 472 лица), „производство на хляб и хлебни изделия“ (881 лица) и „продавач консултант“ (778 лица)130. Търговските фирми ще инвестират средства и време преди всичко за обучение на служителите по професиите „бариста[131]“ (2 735 лица), „пекар на кафе“ (1 823 лица) и „фармация“ (1 014 лица).

Компаниите, занимаващи се с административни и спомагателни дейности проявяват интерес към развитие на знанията и уменията на заетите при тях лица за „физическа охрана на обекти“ (2 936 лица), за „охранител“ (1 395 лица), за „организация на охранителната дейност (783 лица), за „болногледач“ и за „личен асистент (по 286 лица).

[130] Броят на лицата, които ще бъдат обучавани за придобиване на професионална квалификация по различните професии в различните икономически дейности е представен в Приложение към Доклада.

[131] “Бариста” е човекът, който приготвя и сервира кафе, като е професионално обучен точно за тази цел и притежава специфични познания и умения за приготвянето и сервирането на кафе.

Таблица 68. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните икономически дейности (брой и относителен дял)

Икономическа дейност	Брой лица, които ще бъдат обучени	Относителен дял
Преработваща промишленост	13 928	20,5%
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	10 292	15,2%
Административни и спомагателни дейности	6 852	10,1%
Транспорт, складиране, пощи	6 585	9,7%
Строителство	5 748	8,5%
Хуманно здравеопазване и социална работа	4 622	6,8%
Образование	4 537	6,7%
Финансови и застрахователни дейности	3 288	4,8%
Държавно управление	2 178	3,2%
Хотелиерство и ресторантьорство	1 843	2,7%
Селско, горско и рибно стопанство	1 740	2,6%
Създаване и разпространение на инф. и творчески продукти, далекосъобщения	1 672	2,5%
Други дейности	1 503	2,2%
Производство и разпространение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива	1 139	1,7%
Операции с недвижими имоти	967	1,4%
Професионални дейности и научни изследвания	542	0,8%
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване	320	0,5%
Добивна промишленост	171	0,3%
ОБЩО ЛИЦА (ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ)	67 927	84,4%
Професии, заявени в повече от една икономическа дейност (брой лица)	12 560	15,6%
ОБЩО ЛИЦА, КОИТО ЩЕ БЪДАТ ОБУЧЕНИ ПРЕЗ СЛЕДВАЩИТЕ 12 МЕСЕЦА	**80 487**	**100,0%**

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Транспортните и складовите фирми и тези, извършващи пощенски услуги, са заявили, че ще включат заетите в тях лица основно в курсове за придобиване на квалификация в областта на „логистиката на товарни услуги" (2 050 лица), „търговията на едно и дребно" (902 лица) и „вътрешните и международни превози на товари" (820 лица). Строителните предприятия планират да обучават работниците и служителите си широк кръг от професии, но преди всичко ще инвестират средства и време за повишаване

знанията и уменията на заетите при тях в направленията „монтажник на възобновяеми източници" (1 865 лица), „водоснабдяване и канализация" (1 798 лица), „безопасност на труда при експлоатация на електрически уредби и съоръжения" (449 лица) и „пътностроителна техника" (309 лица).

„Новостите в грижите за деца със специални потребности" (1 029 служители), „медицинска сестра" (1 021 лица) и общото „медицина" (608 лица) са трите най-предпочитани професии, към които работодателите в сектор „Хуманно здравеопазване и социална работа" планират да насочат ресурси за квалификация и преквалификация на работещите в отрасъла. Организациите в сектор „Образование" планират да включат най-много служители в курсове за обучение с цел придобиване на професионална квалификация по професиите „компютърни техники и технологии" (1 227 лица), „старши учител в детска градина" (1 098 лица) и „помощник възпитател" (1 014 лица).

Две трети от лицата, работещи във финансови и застрахователни компании, които ще бъдат включени в курсове през следващите 12 месеца, ще бъдат обучени с оглед придобиване на квалификация за извършване на „маркетингови проучвания" (2 188 лица). Другите две най-предпочитани от работодателите в сектора професии са „специалист – банкови операции" (512 лица ще придобият квалификация по професията) и „кредитен инспектор" (171 лица).

Работодателите в сектор „Държавно управление" са заявили, че през следващите 12 месеца ще ангажират най-много служители за придобиване на професионална квалификация в сферите „екология и опазване на околната среда" (586 служители), „социална работа с деца и семейства в риск" (301 служители) и „подпомагане на деца" (отново 301 лица).

Най-предпочитаните в туристическия сектор професии за включване на заетите в предприятията лица за придобиване на професионална квалификация са „обслужване на заведения в общественото хранене" (797 лица), „готвач – производство на кулинарни

изделия и напитки” (445 лица) и „Извършване на термални процедури в балнеологични и др. възстановителни центрове” (256 лица).

Повече от половината от лицата, които ще бъдат включени в курсове за повишаване на квалификацията през следващите 12 месеца и полагащи труд в селското, горското и рибното стопанство, ще бъдат обучени на „гъбопроизводство и билки” (1 295 лица). Другите две най-предпочитани от работодателите професии са „механизация на селското стопанство – водач на ССМ” (155 лица) и „вътрешни и международни превози на пътници” (72 лица).

Работодателите в сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения” са заявили сравнително равен брой лица за включване в курсове за придобиване на професионална квалификация по трите най-предпочитани от тях професии: „графичен дизайн” (451 лица), „програмист програмни езици” (422 лица) и „сътрудник управление проекти” (422). Най-голям брой лица, заети във фирмите, занимаващи се с други дейности, ще бъдат обучени по професията „козметик” (912 лица) и за придобиване на квалификация в областта на „телекомуникационните системи” (253 лица).

Близо 80% от полагащите труд в производството и разпространението на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива, които ще бъдат включени в квалификационни курсове през следващите 12 месеца, ще придобият знания и умения по професията „електромонтьор” (560 лица) и/или в сферата на „енергетиката” (409 лица). Сходна е ситуацията в сектор „Операции с недвижими имоти”. Там също около 80% от лицата, които ще бъдат включени в квалификационни курсове през следващата година, ще придобият квалификация по една професия – „брокер на недвижими имоти” (845 от общо 967 лица).

Три са областите, които работодателите в сектор „Професионални дейности и научни изследвания” считат за еднакво приоритетни за обучение на служителите си: „климатични

и отоплителни инсталации” (143 лица), „електронна търговия” (131 лица) и „компютърни мрежи” (131 лица).

За разлика от тях, предприятията в сектор „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване” ще обучават служителите си през следващите 12 месеца за придобиване на професионална квалификация в областта на „вътрешни ВиК мрежи” (251 лица; около 80% от общия брой на лицата, които ще бъдат включени в квалификационни курсове). Другите две професии, в които работодателите в сектора изпитват недостиг на персонал и планират да обучават специалисти, са „електромонтьор на електрически машини и апарати” (26 лица) и „външни ВиК мрежи” (25 лица).

Една трета от общия брой на лицата, които полагат труд в добивната промишленост и които ще бъдат включени в квалификационни курсове през следващите 12 месеца, ще се обучават за придобиване на професионална квалификация в сферата на „машините и съоръженията за добивната промишленост и строителството (52 лица). Също толкова заети ще повишат знанията и уменията си с оглед завършване на курс по професията „минен техник”.

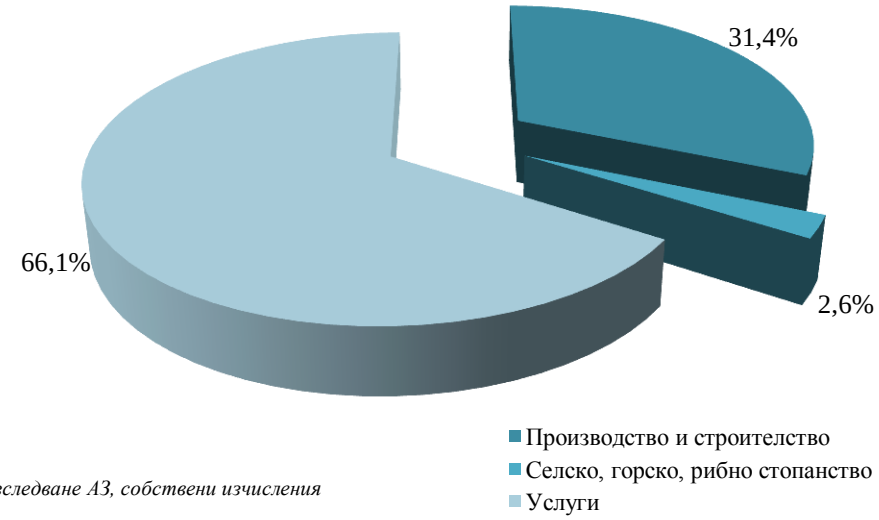
Професиите, които дават възможност за професионална реализация в повече от един икономически сектор и заявени от предприятията като приоритетни за обучение на повече от 500 служители (кумулативно) са: „автотранспортна техника) и 1 002 (лица), „електрически машини и апарати” (723 лица), „заварчик/заваряване” (979 лица), „оперативен счетоводител/оперативно счетоводство” (4 837 лица), „продавач-консултант” (843 лица), „производство на хляб и хлебни изделия” (876 лица) и „текстообработване” (508 лица).

Данните показват, че 2/3 от лицата, които ще бъдат включени в квалификационни курсове за придобиване на професия, са заети в сектора на услугите, а близо 1/3 – в производството и строителството (Таблица 69 и Фигура 68). Останалите 2,6% полагат труд в селското стопанство.

Таблица 69. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните производствени сектори (брой и относителен дял)

Производствен сектор	Брой лица, които ще бъдат обучени	Относителен дял
Производство и строителство	21 307	31,4%
Селско, горско, рибно стопанство	1 740	2,6%
Услуги	44 880	66,1%
ОБЩО ЛИЦА (ПО ПРОИЗВОДСТВЕН СЕКТОР)	67 927	84,4%
Професии, заявени в повече от една икономическа дейност/производствен сектор (брой лица)	12 560	15,6%
ОБЩО ЛИЦА, КОИТО ЩЕ БЪДАТ ОБУЧЕНИ ПРЕЗ СЛЕДВАЩИТЕ 12 МЕСЕЦА	**80 487**	**100,0%**

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

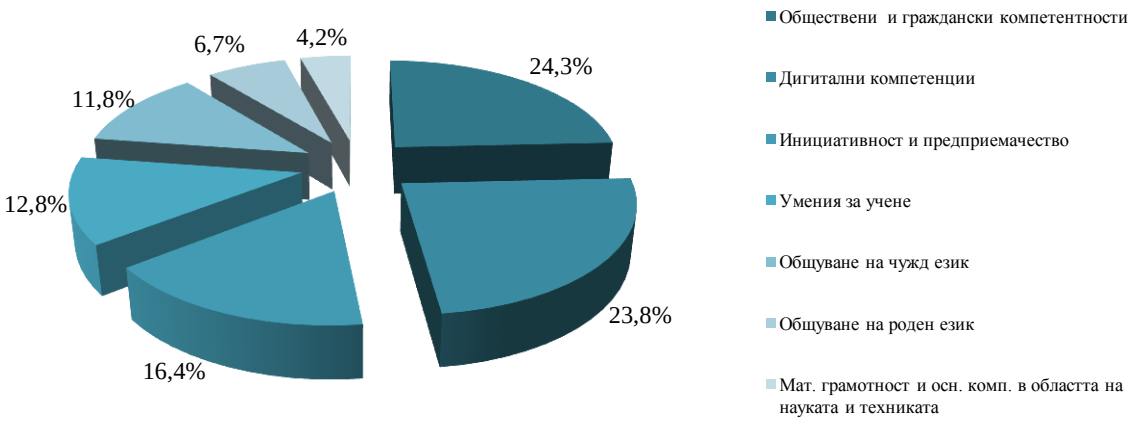

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 68. Лица, които ще се обучават по професии за придобиване на професионална квалификация, заети в предприятията от различните производствени сектори (относителен дял)

Ключови компетентности, по които предприятията предвиждат да обучат служителите си през следващите 12 месеца

Данните показват, че през следващите 12 месеца около 150 000 работници и служители, полагащи труд в предприятията във всички икономически дейности (или около 5% от всички заети лица132), ще бъдат включени в обучения за придобиване на нови или за усъвършенстване на притежаваните от тях компетентности (Фигура 69 и Таблица 70). Близо половината от тях ще бъдат записани в курсове за повишаване и развитие на техните дигитални и обществени и граждански компетентности (съответно 23,8% и 24,3%).

Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 69. Ключови компетентности, по които работодателите планират да обучават служителите си през следващите 12 месеца

Около 16%, или 24 000 лица ще бъдат обучени на инициативност и предприемачество. Сравнително по-малък брой (около 19 000) ще се включат в инициативи, насочени към развитие на умения за учене.

Не е за пренебрегване обстоятелството, че тези лица, заедно с онези, които ще бъдат включени в курсове за развитие на умения за общуване на чужд (11,8%) и роден език (6,7%), както и за подобряване на математическата грамотност и за придобиване на основни компетенции в областта на науката и техниката (4,2%) (вероятно) са завършили

[132] Национален статистически институт, секция „Демографска и социална статистика“, подсекция „Пазар на труда”, раздел „Наблюдение на работната сила”, подраздел „Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 15 и повече навършени години през второто тримесечие на 2015 година”; данните са актуални към 14.08.2015 г.

средно и/или висше образование. Тези данни още веднъж показват, че компаниите, планиращи да включат наетите от тях лица в квалификационни курсове, два пъти заплащат разходите за обучение на (бъдещите) работници и служители – веднъж чрез плащаните от тях данъци, пренасочвани към средните и висшите училища, и втори път – чрез (предимно) собствени средства за участие в инициативи, насочени към придобиване на нови и/или развитие на съществуващи знания и умения.

Таблица 70. Ключови компетентности, по които работодателите планират да обучават служителите си през следващите 12 месеца (брой и относителен дял)

Ключова компетентност	Брой лица, които ще бъдат обучени	Относителен дял
Обществени и граждански компетентности	35 788	24,3%
Дигитални компетенции	35 170	23,8%
Инициативност и предприемачество	24 154	16,4%
Умения за учене	18 912	12,8%
Общуване на чужд език	17 364	11,8%
Общуване на роден език	9 835	6,7%
Мат. грамотност и осн. комп. в областта на науката и техниката	6 249	4,2%
ОБЩО ЛИЦА, КОИТО ЩЕ БЪДАТ ОБУЧЕНИ ПО КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	147 472	100,0%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Тревожни са данните и за броя на лицата, които предприятията планират да включат в курсове за подобряване на дигиталните им и обществените и гражданските им компетентности. От тях може да се направи изводът, че до не малка степен (23% и 24% съответно) училищата не са в състояние да подготвят младежите за преминаването им от житейската роля на „учащи” (зависими, трупащи знания и умения индивиди) в тази на „заети в икономиката” (независими, способни на самостоятелност и притежаващи базови умения за работа със съвременни информационно-комуникационни технологии лица).

Вътрешнофирмени обучения, в които предприятията предвиждат да включат служителите си през следващите 12 месеца

Три пъти повече работници и служители, в сравнение с броя на тези, които ще бъдат включени в курсове за придобиване на нови и/или за развитие на придобитите вече ключови компетентности, ще участват във вътрешно фирмени обучения през следващите 12 месеца (общо 450 941 лица) (Таблица 71). Близо 1/3 от тях ще се обучават за придобиване на знания относно правилата и процедурите за спазване на законодателството в областта на здравословните и безопасни условия на труд (Фигура 70).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 70. Вътрешнофирмени обучения, в които работодателите планират да включат служителите си през следващите 12 месеца

Въвеждането на нови технологии, оборудване, продукти и други аспекти на производствения процес, както и предмета на дейност на организацията/фирмата са другите две най-предпочитани от работодателите области, по които смятат да проведат вътрешнофирмени обучения за своите работници и служители (планирани съответно за 17,4% и 13,9% от наетите в предприятията лица, в които работодателите предвиждат провеждането на някаква форма на обучение през следващите 12 месеца).

Предприятията заявяват, че около и малко под 10% от служителите ще бъдат включени във вътрешни обучения за придобиване и/или развитие на умения за работа с ученици и на такива с клиенти. Между 35 000 и 40 000 от наетите лица ще бъдат включени в инициативи за подобряване на техните познания в областта на въвеждането и прилагането на системи за качество. Други аспекти на фирмения мениджмънт, в които работодателите планират да инвестират време и ресурси за повишаване знанията и уменията на своите служители, са управленските умения и коучинга и менторството. В първата област ще бъдат обучени около 18 500 лица, а във втората – около 10 000 лица.

Таблица 71. Вътрешнофирмени обучения, в които работодателите планират да включат служителите си през следващите 12 месеца (брой и относителен дял)

Вътрешнофирмени обучения	Брой лица, които ще бъдат обучени	Относителен дял
Познания в областта на здравословни и безопасни условия на труд	145 939	32,4%
Въвеждане на нови технологии, оборудване, продукти и др.	78 357	17,4%
Въвеждащо обучение по предмет на дейност на организацията/фирмата	62 799	13,9%
Умения за работа с ученици	43 689	9,7%
Познания в областта на въвеждане и прилагане на системи за качество	37 682	8,4%
Умения за работа с клиенти	31 522	7,0%
Управленски умения	18 527	4,1%
Коучинг и менторство	10 074	2,2%
Познания в областта на данъчното, осигурителното и трудовото законодателство	7 571	1,7%
Познания в областта на управлението и изпълнението на проекти и програми	7 451	1,7%
Обучение за обучители	4 073	0,9%
Познания в областта на обществените поръчки	3 259	0,7%
ОБЩО ЛИЦА, КОИТО ЩЕ БЪДАТ ВКЛЮЧЕНИ ВЪВ ВЪТРЕШНОФИРМЕНИ ОБУЧЕНИЯ	450 941	100,0%

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Три сфери, в които предприятията планират да развият знанията и уменията на служителите си чрез включването им във вътрешнофирмени обучения, са данъчното, осигурителното и трудовото законодателство (1,7% от всички лица, които ще участват в такива инициативи), прилагането на законовата и подзаконовата уредба в областта на обществените поръчки (0,7% от всички служители) и управлението и изпълнението на

програми и проекти (също 1,7% от лицата, които ще се обучават в рамките на организацията/фирмата). За част от работодателите приоритетна сфера ще бъде обучението на обучители, в което се планира да участват около 4 000 наети лица.

Фокус груповите дискусии потвърждават установените констатации от месец юни, че като цяло работодателите предпочитат да наемат вече обучени, напълно готови специалисти. Но също така групите сочат, че голяма част от работодателите (особено в машиностроенето, преработващата промишленост, електрониката и електротехниката, информационните технологии, създаването на информационни продукти) задължително извършват обучения на лицата, постъпващи при тях. Това се налага поради факта, че рядко могат да се наемат лица, имащи опит с технологиите или машините, които се използват в даденото предприятие. За да бъде работодателят сигурен, че работникът ще се справи с поставените му задача, задължително се прави въвеждащо обучение.

Подобно е отношението към повишаването или придобиването на нова квалификация на работното място. Редица работодатели планират да провеждат такива обучения, като източниците на финансиране са или собствени ресурси, или проекти по оперативните програми.

В рамките на фокус груповите дискусии отново се обръща внимание на необходимостта постъпващите при тях млади специалисти да бъдат дообучавани след назначаването им. Работодателите приемат необходимостта от въвеждащи обучения и обучения за преквалификация, но когато липсват базови познания и умения, не е възможно да са проведе надграждащо обучение.

По този начин, участниците във фокус груповите дискусии отново реферират към проблема с несъответствията между търсенето и предлагането на регионалните пазари на труда. Наблюдава се свръхпредлагане на работна сила с определени характеристики (например, икономисти, финансисти, мениджъри), а липсват специалисти с квалификация, необходима за редица ключови сектори и дейности, като например средни и инженерни

кадри за машиностроенето, лекари и медицински сестри, учители за доначална и начална подготовка, учители по информатика, математика и чужди езици.

Изтъква се и проблем, свързан с специалностите и професиите, по които предлагат обучение професионалните гимназии на регионално ниво и които са различни от тези, необходими на функциониращите в района предприятия. По този начин периодически се произвеждат нови вълни от потенциални безработни.

„Прекъсната е връзката на професионалното образование, особено ако говорим за средни специалисти и нуждите на бизнеса. Първо, изобщо няма кадри за определени професии. Няма желаещи, а тези които желаят, се обучават по едни програми, които нямат нищо общо с изискванията на пазара на труда. И не може в една професионална гимназия по селско стопанство да се обучаваш на комбайн от 1970 год., да излезеш и да те пуснат да работиш на комбайн за 500 000 лв., който е пълен с електроника.“ (ФГ Добрич)

Несъответствията между потребностите на регионалните икономики и продуктите на образователната система, в частност професионалното образование, оказват негативно влияние върху възможностите на младите хора за устройване на първа работа по специалността.

В тази връзка при фокус груповите дискусии се коментира и реформата на системата за висше образование. Изказват се становища, че броят на висшите училища в България е твърде висок, немалка от част от които преследват частни икономически интереси, докато качеството на образованието отива на заден план.

Работодателите от фокус груповите дискусии предлагат реформа и в системата за професионално образование, където завършващите средните професионални гимназии имат много слаба теоретическа и практическа подготовка. По този начин се получава ситуация, при която се търсят специалисти с определена квалификация при наличие на кандидати, които притежават сертификат за придобита специалност, но нямат нито теоретичната подготовка, нито практическите умения за упражняването на съответната

професия. Според участниците във фокус груповите дискусии, причините за слабите образователни резултати са следните:

- Обучението се извършва по остарели учебни програми, които не отговарят на потребностите и технологиите в предприятията;
- Освен че учебните програми са неадекватни и нерелевантни на актуалните потребности на икономиката, образователният процес е със силно занижено качество;
- Като се отдава значимост на такива обективни фактори като ниското заплащане на труда на учителите и ниската им мотивираност за преподаване, успоредно с това се акцентира и върху факта, че в последно време авторитетът на професията на учителя е силно накърнен.

Според работодателите, изходът от създалата се крайно неблагоприятна ситуация е въвеждането на дуалната система на образование. Това е реална възможност учениците да бъдат обучавани адекватно и да бъдат в максимална степен подготвени за реалностите на икономиката.

При фокус груповите дискусии се изразиха и становища, че установените сериозни дисбаланси между образователната система и потребностите на икономиката имат в своята основа и дълбоки социално психологически корени. Става дума за формиралите се през последните 10-15 години нагласи и предпочитания на младите хора към престижно звучащите, „модерни“ професии. Сред тях са професиите като икономисти, мениджъри, човешки ресурси, икономика на предприятието, финанси, предприемачество, но също така и професии като кетъринг.

В резултат от засиленото търсене на атрактивно звучащите професии, редица базови професии и специалности изпадат от учебните програми, а образователната система не обучава по тези специалности. Сред тях обаче са специалности, които са необходими за структуроопределящите икономически дейности на българската икономика, като например машиностроенето.

Коментирайки влечението на младите хора към престижните професии, участниците в кюстендилската и в добричката фокус група подчертават, че типичен проблем за местната икономика е невъзможността да се привлекат млади хора за средни технически кадри и за конкретни професии. По мнението на участниците в групите, учениците бягат от професионалните гимназии и се насочват към елитните гимназии, които реално подготвят кадри за висшите училища.

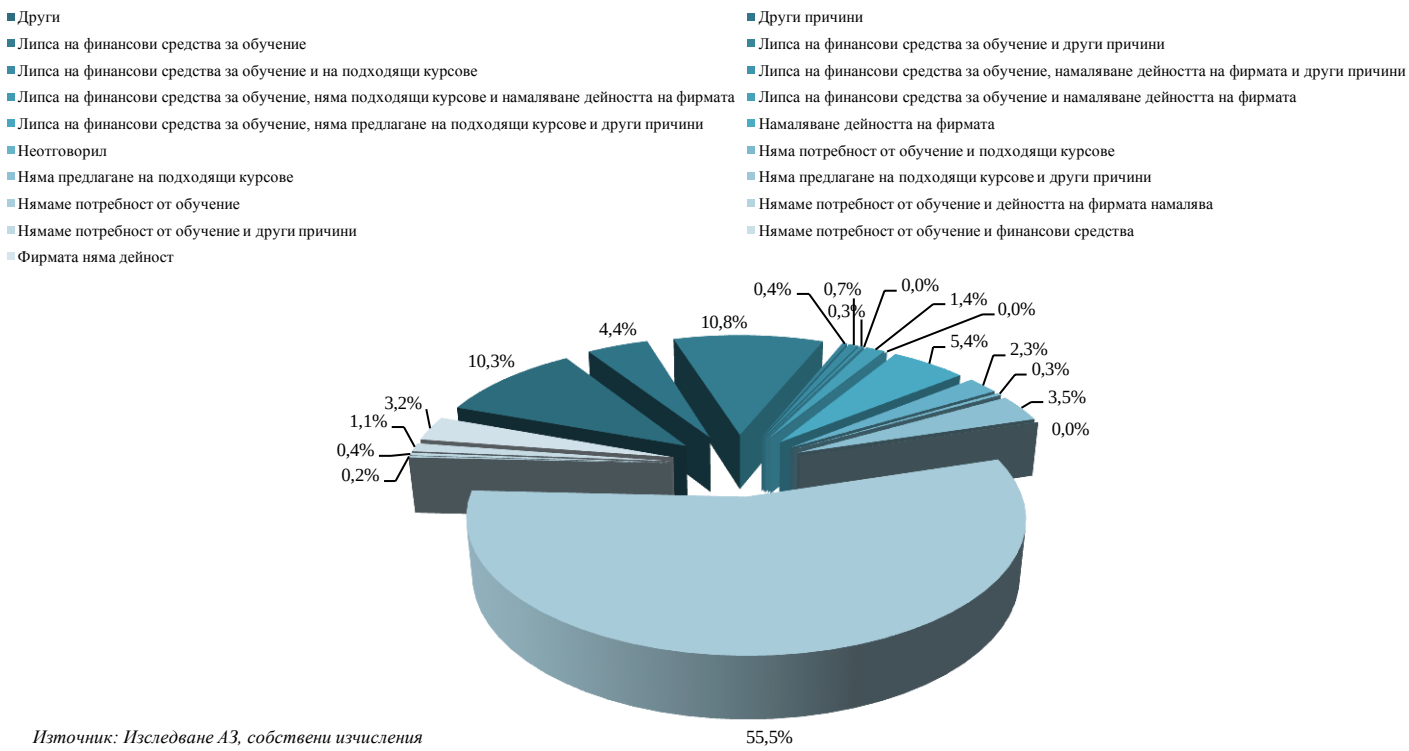
При фокус груповите дискусии специално се дебатира и въпросът за мотивацията на младите хора за труд. Изразени бяха два типа мнения по този въпрос. От една страна, представители на Агенция по заетостта и работодатели считат, че младите хора имат желание за труд, но предпочитат да намерят заетост с високо заплащане. Проблемът се задълбочава допълнително от факта, че младите хора имат високи очаквания за заплащането на техния труд дори когато това е тяхната първа работа.

Паралелно с това при фокус груповите дискусии се артикулира и друг тип мнение, според което младите хора нямат трудови навици и трудно се адаптират към работното си място. Възприемат заетостта си като формално занятие, трябва непрекъснато да бъдат контролирани и изпълняват задълженията си немарливо.

В тази връзка, участниците във фокус груповите дискусии считат, че образователната система все още не е решила адекватно въпроса за професионалното ориентиране на децата и младите хора. Оформя се становището, че професионалното ориентиране на младите трябва да започва много по-рано, например още в 4-ти клас. Предлага се на децата да се дава информация за различните професии и атрактивно да им се разказва какво се извършва в рамките на тези професии и в какви условия се работи, както и какви възможности за професионално развитие се предоставят. Паралелно с това, децата периодически следва да преминават през психологически тестове, за да осъзнаят сами за себе си какви професии подхождат на техните характери и на естествените им заложби и качества.

Причини, поради които работодателите не планират обучения през следващите 12 месеца

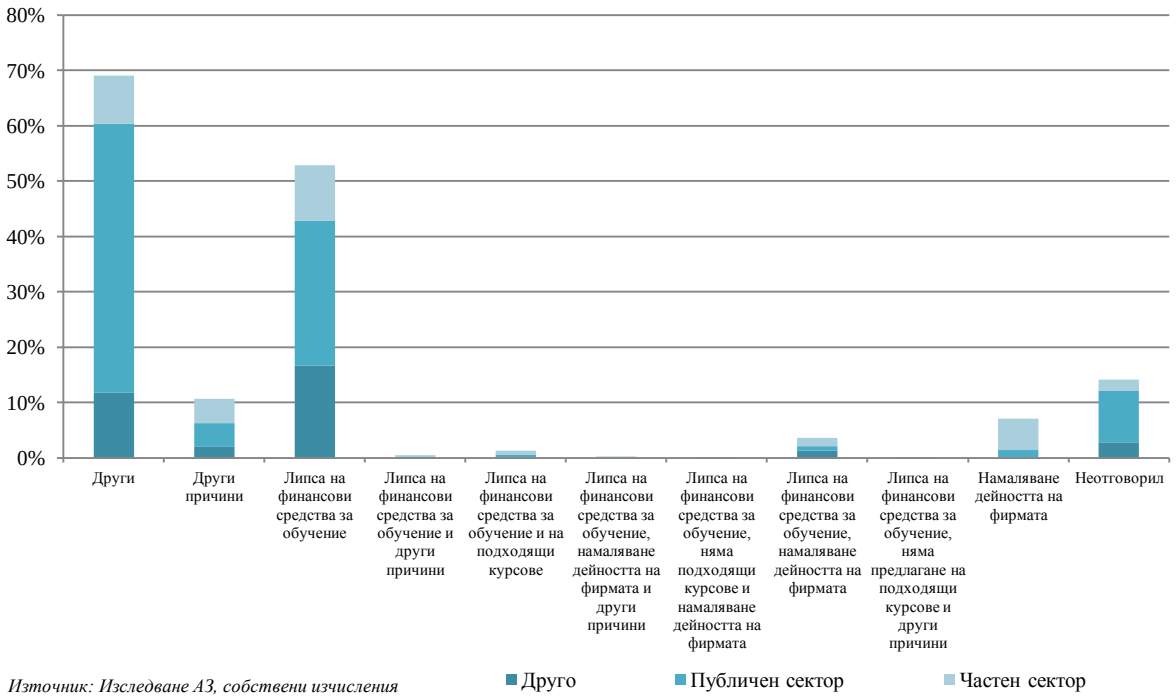
Както стана ясно в т. 5.3.2 по-горе, преобладаващата част (89,7%) от българските компании не планират през следващите 12 месеца да организират обучения за своите служители. Основна причина за повечето от тях (55,5%) е това, че не идентифицират потребност от повишаване знанията и уменията на служителите си (Фигура 71). Около една десета от работодателите казват, че нямат достатъчно средства за ангажиране на работниците и служителите си в различни форми на обучение. За 5,4% от фирмите като основна причина за това да не осигурят обучения за развитие на знания и умения изтъкват, че дейността на фирмата намалява. Приблизително 10% от българските компании, които няма да осигурят обучение на служителите си през следващите 12 месеца, не посочват една или повече от посочените по-долу причини за това.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 71. Причини, поради които предприятията не предвиждат провеждане на обучения през следващите 12 месеца

От гледна точка на сектора, в който оперират, предприятията демонстрират известни различия от гледна точка на факторите, които ги възпрепятстват да ангажират служителите в обучения (Фигура 72 и Фигура 73). Причините за тези с публична собственост в капитала (посочена от близо 48,5% от компаниите) са свързани преди всичко с естеството на дейността на организацията (в анкетната карта отбелязани като „други“). Например, част от работодателите казват, че обученията се планират от Агенцията за социално подпомагане в София; други уточняват, че все още не е изготвен учебния план за следващата година, а трети допълват, че служителите посещават курсове само при възникване на специфични обстоятелства. Втората основна причина, поради която компаниите от публичния сектор не ангажират работниците и служителите си в дейности за обучение (изтъкната от 26,1% от предприятията), е липсата на финансови средства. Третата основна причина, посочена от 5,1% от публичните организации, е липсата на потребност от обучение.

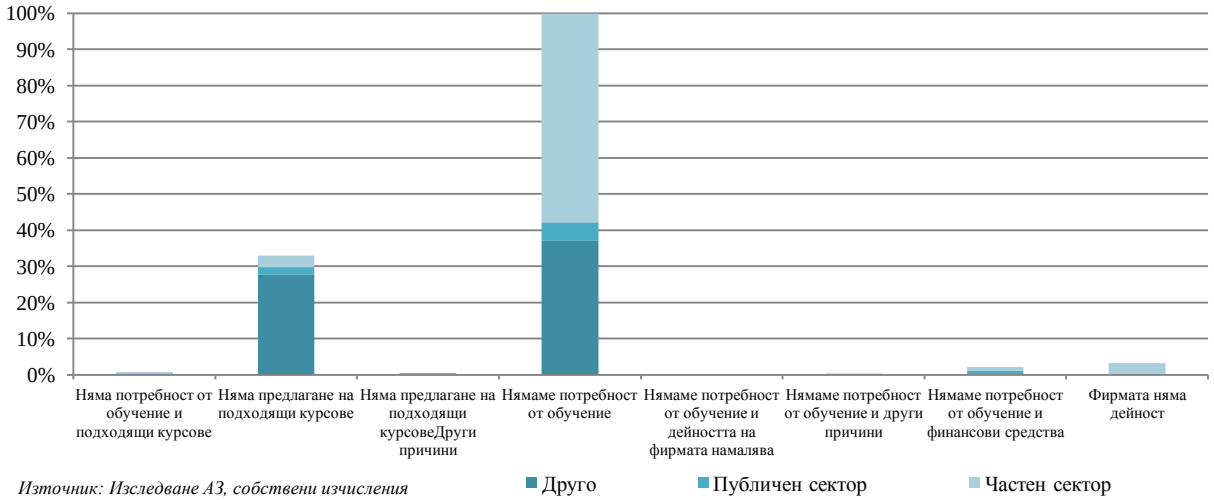

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 72. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (1)

Близо 60% от фирмите в частния сектор няма да организират обучения за своите служители през следващите 12 месеца тъй като нямат необходимост от това, а около 10% са посочили, че нямат достатъчно средства, за да инвестират в развитие на знанията и уменията на работниците и служителите си. Не малък дял от частните компании (8,7%) са посочили други причини за това да не планират обучения през следващата година. Част от тях уточняват, че разполагат с достатъчно квалифициран персонал, който не се нуждае от допълнителни обучения; в други предприятия предстои намаляване обема на работа и/или спиране на търговската дейност, което обезсмисля инвестициите в развитието на човешките ресурси. Друга често изтъквана причина за това да не се планират квалификационни курсове е липсата на подходящи кандидати за работа. За част от частните предприятия, които не планират обучения на служителите си през следващите 12 месеца, проблем са фирмите, които провеждат курсовете – за едни те не са на необходимото ниво, за други са твърде теоретични, а за трети времето, в което се провеждат обученията, пречи на производствения процес.

Данните също така показват, че 5,6% от частните предприятия няма да организират обучения за служителите си през следващите 12 месеца тъй като смятат да прекратят дейността си, а 3,3% изтъкват, че фирмата няма дейност.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 73. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (2)

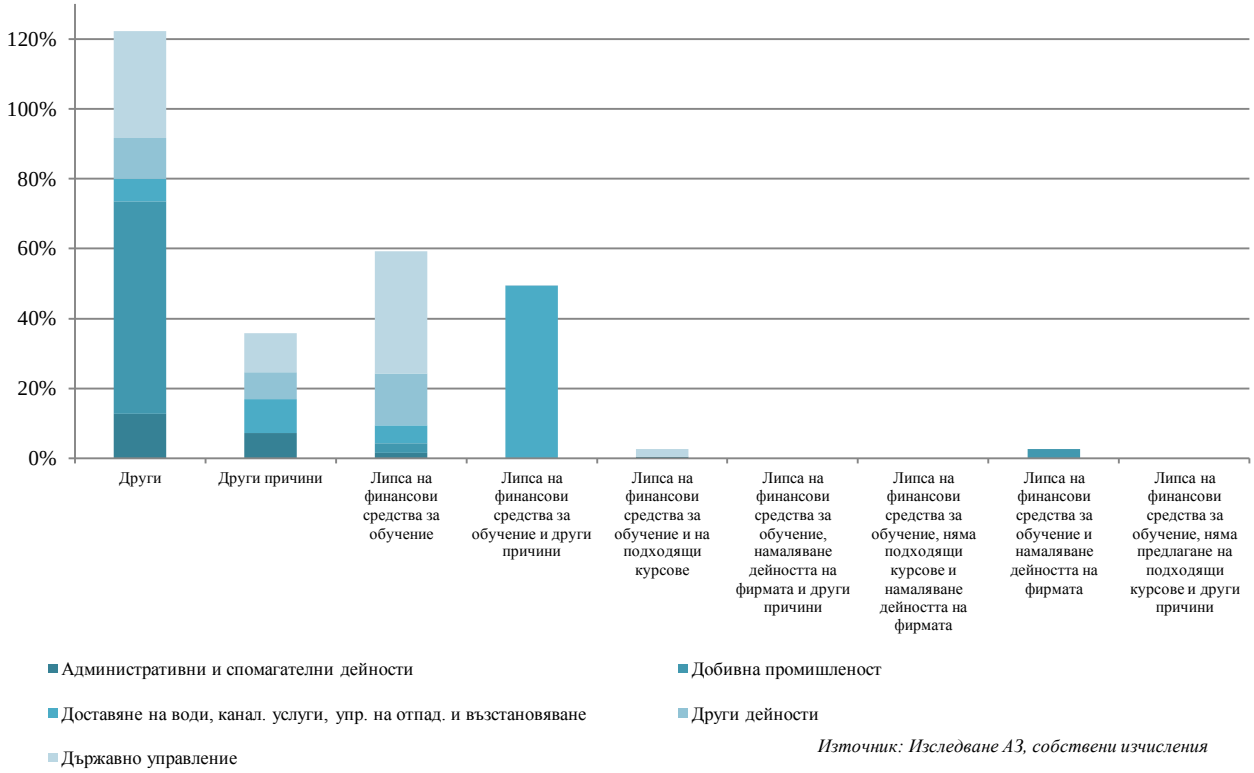
Преобладаващата част от компаниите, обозначили се като „друго“ от гледна точка на собствеността на капитала (публична или частна) по своята същност са или частни[133], или публични[134]. Останалите са със смесено участие, т.е. капиталът е собственост и на частни, и на публични дружества и/или организации. Над 1/3 от „другите“ компании няма да организират обучения за служителите си през следващите 12 месеца, защото смятат, че няма потребност от такива. Според 27,8% от работодателите в този сегмент няма предлагане на подходящи курсове, а 16,7% няма да предложат на работниците и служителите си да повишат квалификацията си поради липса на финансови средства. Част от този тип предприятия (11,9%) изтъкват „други“ причини за това да не планират обучения през следващата година. Сред тях са високите цени на курсовете, спецификата на работното място, образуването на производство по несъстоятелност срещу предприятието и нагласата, че ще се организират курсове, ако възникне необходимост от осъществяване на нови дейности или при внедряване на нови технологии в организацията на работните процеси.

Липсата на финансови средства е основна бариера за фирмите в сектори „Други дейности” и „Държавно управление”, за да не планират обучения на своите служители през следващите 12 месеца (Фигура 74 и Фигура 75). Тези данни до известна степен са в противоречие със стойностите в Таблица 65, от където е видно, че публичните организации са сред тези с най-висок дял, които са осигурили обучения на служителите си, и в най-голяма степен могат да разчитат на средства от Европейските фондове за повишаване квалификацията на работещите в тях лица.

Близо половината от предприятията в сектор „Административни и спомагателни дейности“ няма да ангажират служителите си в дейности, насочени към повишаване на знанията и уменията им, тъй като смятат, че няма потребност от това. Около 1/5 от компаниите в сектора не предвиждат обучения следващата година, защото са преустановили дейността си, а 12,8% изтъкват други причини. Сред последните са

[133] В анкетните карти уточнено „неправителствена организация“, „сдружение с нестопанска цел“.
[134] В анкетните карти уточнено „бюджетно предприятие“, „съдебна власт“, „държавен сектор“, „общинско“, „второстепенен разпоредител с бюджет“ и др.

нискоквалифицирана работа, която не изисква обучение на работниците и служителите, наемане на обучени вече лица, инцидентно включване в курсове, когато бъдат предложени такива и др.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 74. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 1А

Според 16,2% от работодателите в добивната промишленост няма подходящи курсове, в които да включат служителите си през следващата година. Приблизително същия дял компании в сектора (17,9%) няма да инвестират в развитие на човешките си ресурси, защото са на мнение, че няма потребност от това. Над половината от добивните предприятия (60,8%), които няма да включат служителите си в квалификационни курсове, не изтъкват някоя от възможните причини за това.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 75. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 1Б

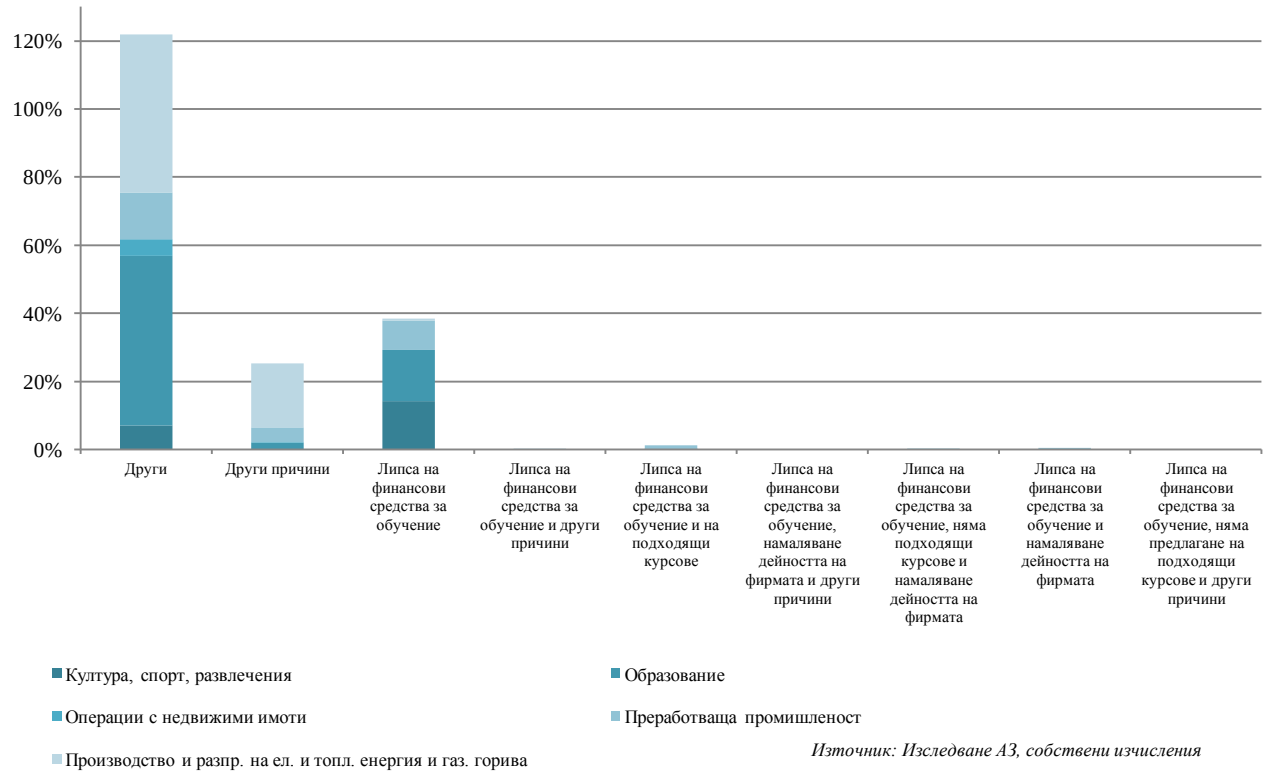
Половината от предприятията в сектор „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване“ не планират обучения за служителите си през следващите 12 месеца поради липса на финансови средства, а някои, включително за издръжка на фирмата, а за някои времето на провеждане на курсовете пречи на производствения процес. Около 1/5 от компаниите в сектора смятат, че няма подходящи обучения за заетите в тях лица, а 10% изтъкват други причини за това да не планират инвестиции в развитие на човешките си ресурси (служителите са обучени, планираните за 2015 г. обучения вече са проведени и др.).

Над половината от предприятията (56,5%), занимаващи се с други дейности, които не предвиждат следващите 12 месеца служителите им да се обучават, смятат, че не се предлагат подходящи курсове. За разлика от тях 11,8% от работодателите в отрасъла няма да обучават работещите при тях поради други причини, основно поради спецификата на дейността им.

Дванадесет процента от организациите в сектор „Държавно управление“ не планират обучения за служителите си през следващите 12 месеца, тъй като смятат, че нямат потребност от това, докато 1/3 изтъкват други причини. Сред последните са това, че

обученията се планират на централно ниво, или пък се организират в рамките на проекти и др.

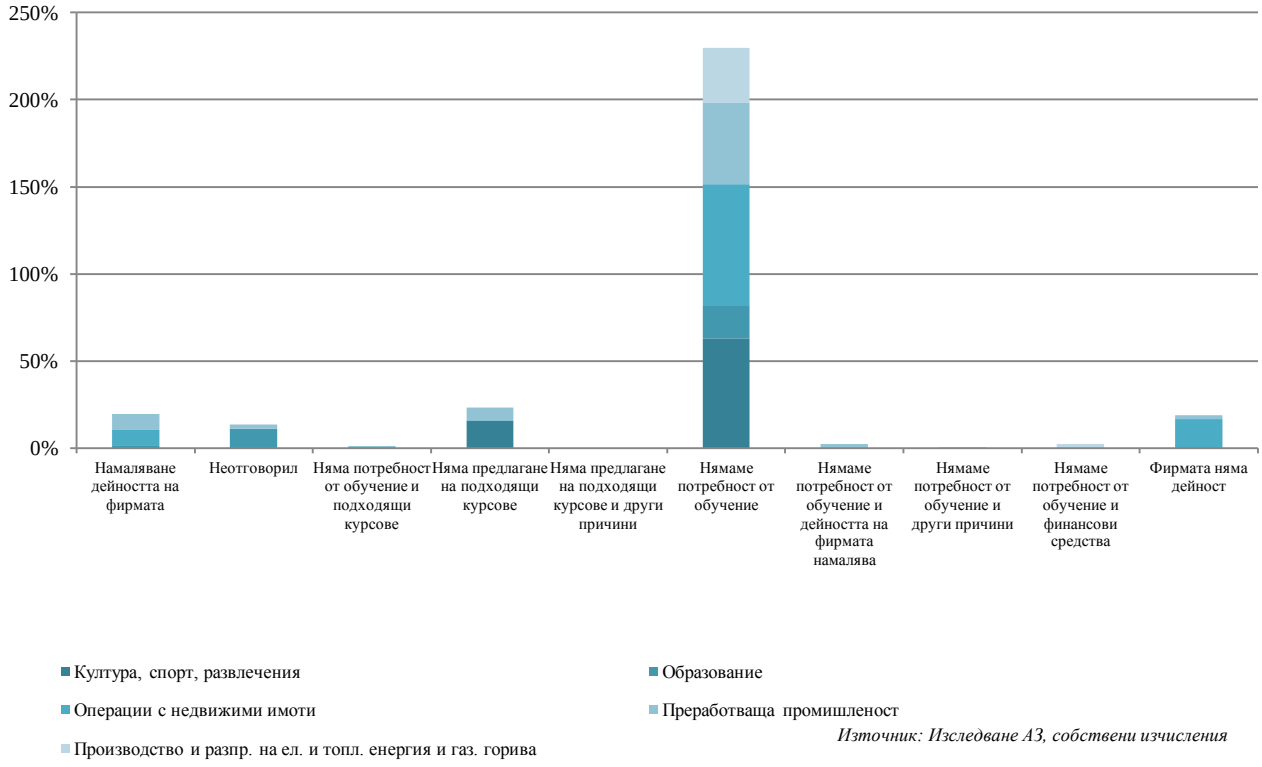
Липсата на потребност от обучение и недостигът на финансови средства са основните причини, които преобладаващата част от работодателите във всички икономически дейности изтъкват за това да не организират обучения за служителите си през следващите 12 месеца. Предприятията, работещи в сферата на културата, спорта и развлеченията, обаче, няма да организират или да запишат служителите си в курсове за повишаване на компетенциите и поради това, че не се предлагат подходящи за спецификата на тяхната работа обучения (15,6%), както и поради липсата на финансови средства (14,1%) (Фигура 76 и Фигура 77). Преобладаващата част от организациите в сектора (63%) обосновават липсата на обучения и с липсата на подходящи курсове.

Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 76. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 2А

Около 15% от организациите в сектор „Образование“ няма да включат служителите в обучения през следващите 12 месеца поради недостиг на финансови средства, а други 20% - поради това, че не се предлагат подходящи за тях квалификационни курсове. Преобладаващият дял от предприятията в сектора, обаче, не планират обучения поради други, не посочени причини, или поради това, че все още не изготвен графика за следващата година, защото обученията се провеждат под друга форма, или тези, които се организират не попадат в списъка на професиите за професионално образование и обучение.

Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 77. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 2Б

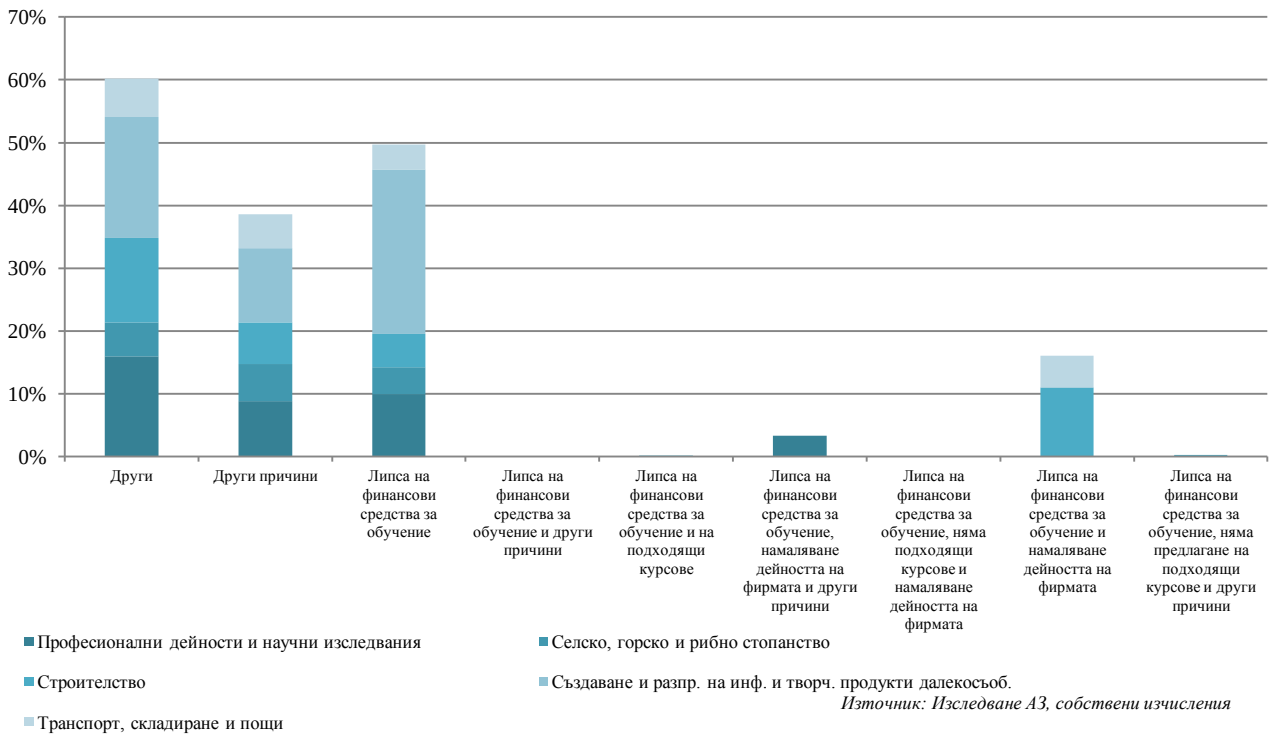
Макар последните две-три години да се наблюдава оживление на пазара на недвижими имоти в страната след спада в цените на имотите и в броя на сделките със земи и жилища в резултат на финансовата и икономическата криза от 2008-2009 г., инвестициите и нагласите на компаниите от сектора за развитие на човешките си ресурси

не кореспондират с последните тенденции. Близо 70% от фирмите, заявили че не планират обучения за заетите при тях лица, смятат, че последните нямат потребност от обучение, докато останалите не виждат смисъл, тъй като фирмата или няма дейност (16,7%), или работата намалява (8,9%).

Липсата на подходящи обучения и недостигът на финансови средства са сред четирите основни причини, поради които преработващите предприятия не планират да ангажират работниците и служителите си в инициативи за повишаване на квалификацията им през следващите 12 месеца (съответно 46,4% и 0,7%). Около 10% не са с нагласата да обучават полагащите за тях труд лица поради това, че дейността им намалява, а близо 14% изтъкват други причини (вече са проведени планираните за годината обучения, липса на кандидати за работа, квалифициран персонал, и др.).

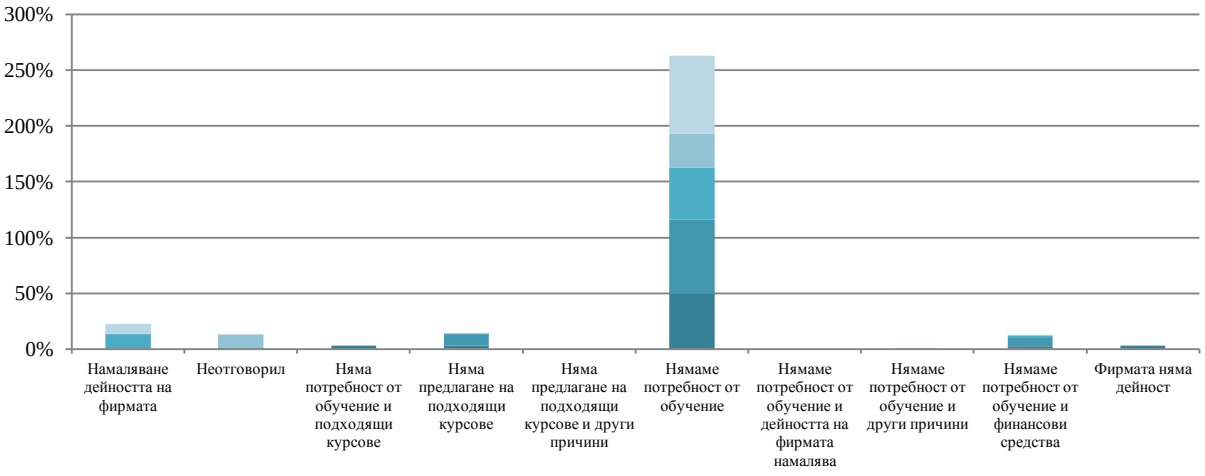
Около 1/3 от компаниите в сектор „Производство и разпространение на електрическа и топлоенергия и газообразни горива“ не планират обучения за служителите си през следващата година тъй като не идентифицират необходимост от това, докато над 60% или изтъкват други причини (внедряване на технически средства, които заместват работните места и високи цени на курсовете), или не са аргументирали отговора си.

Над половината от организациите, занимаващи се с професионални дейности и научни изследвания, които не планират обучения на служителите си през следващите 12 месеца, изтъкват като причина за това липсата на потребност от такива курсове (49,5%) и недостига на финансова средства (9,9%), с които да ги заплатят (Фигура 78 и Фигура 79). Сходна е ситуацията при селскостопанските предприятия – 2/3 нямат необходимост от повишаване квалификацията на заетите в тях лица, докато за други 7,5% проблем е осигуряването и на финансови средства, с които да се обезпечи участието им. Според 10,3% от работодателите в селското стопанство няма предлагане на подходящи курсове, в които да включат своите работници и служители.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 78. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): ЗА

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 79. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): ЗБ

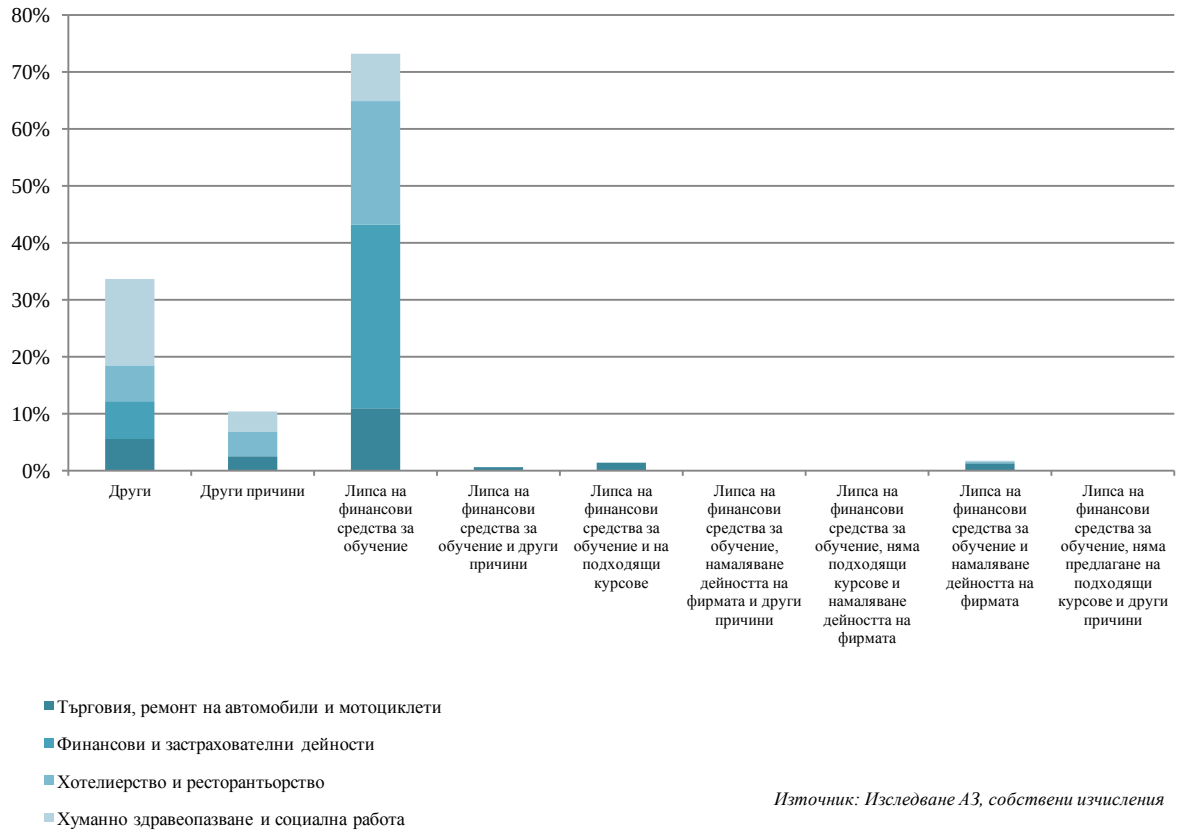
Около половината (46,4%) от строителните фирми не планират обучения за служителите си през следващите 12 месеца също поради липса на потребност от това. 13.4% от работодателите в сектора не смятат за целесъобразно да инвестират в развитие на човешките си ресурси поради спад в обемите на дейност, а други близо 11% - и защото изпитват недостиг на финансови средства, с които да платят курсовете. Около 20% от компаниите в строителството аргументират решението си да не провеждат обучения на служителите си с други причини (част от тях не ги не посочват) като например това, че разполагат със собствен център за професионално обучение и при необходимост сами провеждат курсовете, обучението изисква откъсване от работата и др.

Аналогична е ситуацията и в сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“. Там 30,7% от работодателите уточняват, че през следващите 12 месеца няма да имат потребност от обучение, а други 26,3% изпитват недостиг на финансови ресурси, с които да покрият разходите на служителите си за участие в квалификационни курсове. Около 1/3 от компаниите в сектора посочват други причини за това да не планират инвестиции в развитие на човешките си ресурси през следващата година като например това, че естеството на дейността не изисква специална квалификация или самата фирма има само управител (няма нает персонал).

Липсата на подходящи курсове за обучение е основание за 70% от логистичните предприятия (сектор „Транспорт, складиране и пощи“) да не планират обучения за персонала си през следващата година. Около 10% няма да инвестират в развитие на знанията и уменията на служителите си поради това, че дейността им намалява, а 6,1% изтъкват други причини сред които са вече проведено обучение преди 24 месеца, нагласа за участие в курсове, когато се внедрят нови работни процеси/дейности или технологии и други.

Над половината от предприятията в сектори „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (61,9%), „Финансови и застрахователни дейности“ (59%), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (52,9%) и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (54%) също не

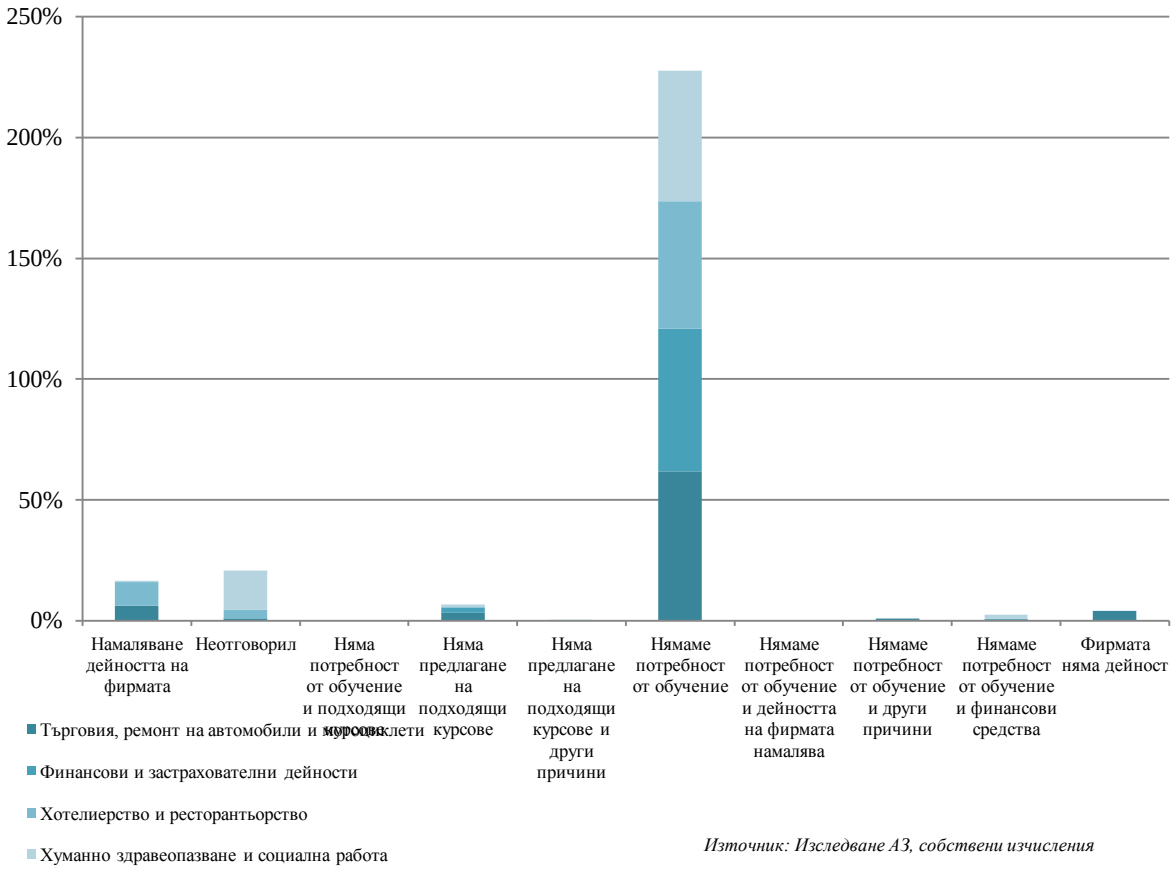
планират обучения за служителите си през следващите 12 месеца поради това, че нямат потребност от обучение (Фигура 80 и Фигура 81).

Източник: Изследване А3, собствени изчисления

Фигура 80. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 4А

Наличието на достатъчно финансови средства за покриване на разходите за участие в обучителните курсове е проблем за 11% от търговските фирми, за 32% от финансовите и застрахователните компании и за 21,7% от тези, осъществяващи дейност в областта на туризма (хотелиерство и ресторантьорство). Прави впечатление, че 6,2% от работодателите в търговския отрасъл и близо 10% от собствениците/управителите на хотели и ресторанти смятат да не инвестират в развитие на уменията на заетите при тях лица поради спад в обема на работа.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 81. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по икономически дейности): 4Б

Около 15% от организациите, осъществяващи дейност в областта на здравеопазването и социалната работа, изтъкват други причини за това да не планират обучения на служителите си през следващата година. Сред тях са прекратяване дейността на институцията, реформи в нормативната уредба, наличие на квалифициран персонал, който не се нуждае от допълнителни обучения, и др.

Данните показват, че за над 50% от предприятията в трите стопански сектора („производство и строителство", „селско, горско стопанство, риболов" и „услуги") основната причина да не планират обучения е това, че нямат необходимост от такива (Фигура 82 и Фигура 83).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 82. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (1)

Прави впечатление, че за не малка част от производствените и строителните фирми (10,6%) водещ мотив, за това да не включат служителите си в квалификационни курсове, е спадът в обема на дейността. Част от работодателите в селското, горското и рибното стопанство (10,3%) срещат затруднения в намирането на подходящи обучения, докато около 12% от предприятията, предоставящи услуги не разполагат с достатъчно финансови средства, за да покрият разходите на служителите си за участие в такива инициативи.

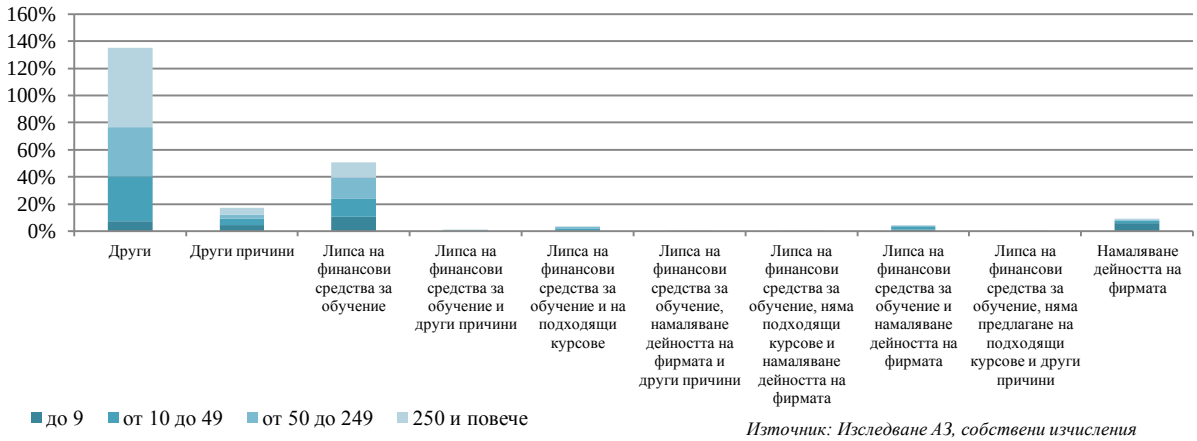

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 83. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по сектори) (2)

Заедно с липсата на потребност от обучения, осигуряването на финансови ресурси е предизвикателство и за 7.5% от фирмите в селското стопанство. Около 10% от предприятията, работещи в сектора на услугите, изтъкват други причини за това да нямат планове за инвестиции през следващите 12 месеца в развитие на човешките си ресурси.

Липсата на потребност от обучения, като причина за това работодателите да не планират квалификационни курсове за служителите си през следващите 12 месеца, е валидна в по-малка степен за големите предприятия (с персонал от 250 и повече лица) (14,4%), и в по-голяма степен за микро фирмите (с под 9 служители) (58,5%) (Фигура 84 и Фигура 85).

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 84. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по големина на предприятието) (1)

Недостигът на финансови ресурси за покриване на разходите за участие в обученията е бариера с еднаква значимост за всички компании, независимо от техния размер (за 11,4% от големите, за 15,7% от средните, за 13,3% от малките и за 10,5% за микро предприятията). Други често изтъквани причини, за това работодателите да не планират обучения на служителите си през следващите 12 месеца, са липсата на подходящи курсове (за 7% от фирмите с персонал от 50 до 249 служители), намаляване дейността на предприятието (за 5,9% от микро фирмите) и др.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 85. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по големина на предприятието) (2)

Не се наблюдават съществени различия в основанията за това фирмите да не планират обучения през следващите 12 месеца от гледна точка на мястото им на осъществяване на дейността (Фигура 86 и Фигура 87). Единствено прави впечатление, че намаляването в обема на дейността е изтъкнато от 10% от предприятията в Южния централен район за причина да не планират квалификационни курсове за служителите си, докато същият мотив е посочен от 0,4% до 6,8% от работодателите в останалите части на страната.

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 86. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по място на осъществяване на дейността) (1)

Източник: Изследване АЗ, собствени изчисления

Фигура 87. Причини, поради които предприятията не предвиждат обучения през следващите 12 месеца (по място на осъществяване на дейността) (2)

Краткосрочни прогнози

Очаквания на работодателите за наемане на нови служители

Направеният в Глава 3 преглед на актуалната ситуация дава основа за анализа на политиката на предприятията по наемане на нови служители и на очакванията им за развитието на пазара на труда. Според претеглените данни от проучването на АЗ от 2015 г. през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) се очаква да се разкрият малко над 145 хил. свободни работни места[135]. Общо 13,5% от икономическите субекти в страната планират да разкрият на нови работни места в рамките на разглеждания период, което е малко повече от отчетената стойност в проучването от 2014 г. (12,2%). В частния сектор делът на предприятията с планове за увеличаване на персонала (13,8%) е близо два пъти по-голям от този в публичния сектор (7,1%). По-песимистичните нагласи в публичния сектор се дължат до голяма степен на намалените очаквания в държавното управление за наемане на нови служители, където едва 2,1% от дружествата имат подобни намерения. Предвид установената към момента наличност на голям брой свободни работни места в

[135] В Приложение 4 е налична разбивка по професии и образователна степен.

този сектор, сдържаните прогнози за увеличаване на персонала в бъдещата една година могат да бъдат изтълкувани като следствие от очаквано насищане на търсенето. Сходна тенденция по отношение на краткосрочната политика по наемане на служители се наблюдава и в сектора на ВиК услугите и управление на отпадъците, където близо половината от предприятията все още очакват попълване на незаетите позиции (48,4%) и едва 5,9% предвиждат разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.). Резултатите от проучването не предлагат пример за сектор, в който дружествата да очакват в краткосрочен план голямо увеличение на броя свободни позиции, въпреки наличието на ограничени възможности за набиране на персонал към момента, което е индикация за предпазливост и умерен оптимизъм.

Секторите, в които бизнесът очаква разкриване на нови позиции в близката една година, са преди всичко: добивната промишленост (47%), административни и спомагателни дейности (32,2%), и хотелиерство и ресторантьорство (21%). В тези случаи и към момента се наблюдават процеси на набиране на нови служители. Най-слаби са очакванията за развитие на пазара на труда в секторите: култура, спорт и развлечения (0%), операции с недвижими имоти (0,9%), енергетика (2,1%) и държавно управление (2,1%). Сравнението с резултатите от предходното проучване през 2014 г. показва, че, въпреки сходните средни нива за икономиката, очакванията на работодателите за бъдещата наличност на свободни работни места са се изменили съществено в рамките на една година. Така например, през 2014 г. 1/3 от предприятията, занимаващи се с култура, спорт и развлечения, са очаквали да разкрият работни места през следващите 12 месеца (юли 2014 г. – юни 2015 г.), докато през 2015 г. техният дял (съответно за периода юли 2015 г. – юни 2016 г.) е 0%. Обяснението за тази промяна в нагласите може да се открие в значителния ръст на броя заети, надхвърлящ 12 хил. лица на годишна база за четирите тримесечия на разглеждания период, и последвалото насищане на търсенето на работна сила в сектора. Пример за обратното е секторът на добивната промишленост, където през 2014 г. едва 1,2% от предприятията са предвиждали отварянето на свободни позиции, докато техният дял през 2015 г. нараства до 47%.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 88. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.).

Данните от дирекции „Бюра по труда" сочат, че най-търсените специалисти през месец септември 2015 г. са в следните браншове:

Отрасъл	Професии	Области/ градове
Шивашко производство	Работници по производство на облекло и сродни на тях: шивачи, гладачи, кроячи	Плевен, Кюстендил, София, Добрич, Бургас, Хасково
Ресторантьорство и хотелиерство	Администратори, сервитьори, бармани, готвачи, помощник готвачи, чистачи и помощници	Добрич, Бургас, Плевен, София
Транспортни услуги	Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси	София, Кюстендил, Плевен, Габрово, Добрич, Хасково, Бургас
Технически	Стругари, фрезисти,	София, Плевен, Добрич,

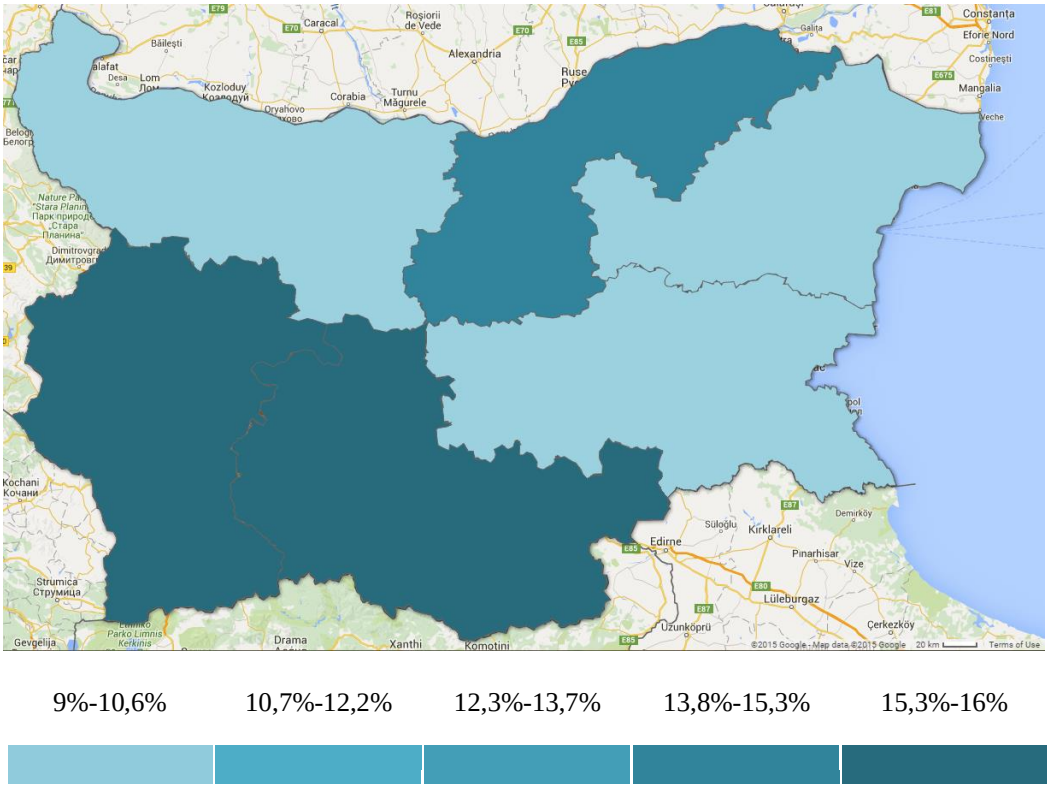
Отрасъл	Професии	Области/ градове
специалности	шлосери, инженери, проектанти, конструктори, технолози	Хасково, Бургас
Търговия	Продавач-консултанти	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи[136]
Финанси и застраховане	Охранители	София
	Банкови служители	София
	Помощен административен персонал	София, Кюстендил, Добрич, Бургас, Плевен
	Складажии	Кюстендил, Бургас, Добрич, Габрово
Социални услуги	Персонал, полагащ здравни грижи за хора	Еднакво силно търсени и в осемте големи града
Строителство	Зидари, мазачи, ВиК	Добрич, Плевен, София, Бургас, Хасково
Селско стопанство, преработваща промишленост	Сезонни работници	Плевен, Хасково, Добрич
Млекопреработване		Добрич, Плевен
Машиностроене	Шлосери, заварчици, монтажници, стругари, оператори	София, Габрово

Малките, средните и големите предприятия имат сходни нагласи относно наемането на нови служители през идните 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.), като дяловете на предприятията, които предвиждат подобна стъпка, са съответно 23%, 22% и 25,8%. Очаквано, ситуацията е по-различна при микропредприятията, които се очаква да бъдат по-сдържани при наемането на нови служители, предвид обстоятелството, че делът на предприятията с намерение да разкриват нови работни места (12,3%) е близо два пъти по-малък от този на малките, средните и големите предприятия. Ситуацията в това отношение се запазва от 2014 до 2015 г.

Същото не може да се каже за географското разпределение на предприятията, планиращи увеличаване на персонала. През 2014 г. се наблюдават сходни нива на дяловете

[136] Благоевград, Бургас, Габрово, Добрич, Плевен, София

на този тип предприятия в 6-те статистически района от около 10-13%. Проучването от 2015 г. обаче показва по-голяма вариация между регионите, като Югозападен и Южен централен достигат стойности от над 16%, а в Северозападен и Североизточен доминират по-песимистичните нагласи и съответно едва 9% и 9,3% от предприятията предвиждат да разкриват нови работни места. На фигурата по-долу са представени нагласите на предприемачите за разкриване на нови работни места в регионален разрез. Потвърждава се разграничението между северна и южна България по отношение на перспективите за развитие на пазара на труда, като все пак резултатите на Северния централен и Югоизточния региони (NUTS 2) се отклоняват от тази зависимост на регионален принцип[137].

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 89. Дял на предприятията, предвиждащи разкриването на нови работни места по региони (NUTS 2).

[137] При географското разпределение на данните не са взети предвид предприятията, които имат национално покритие.

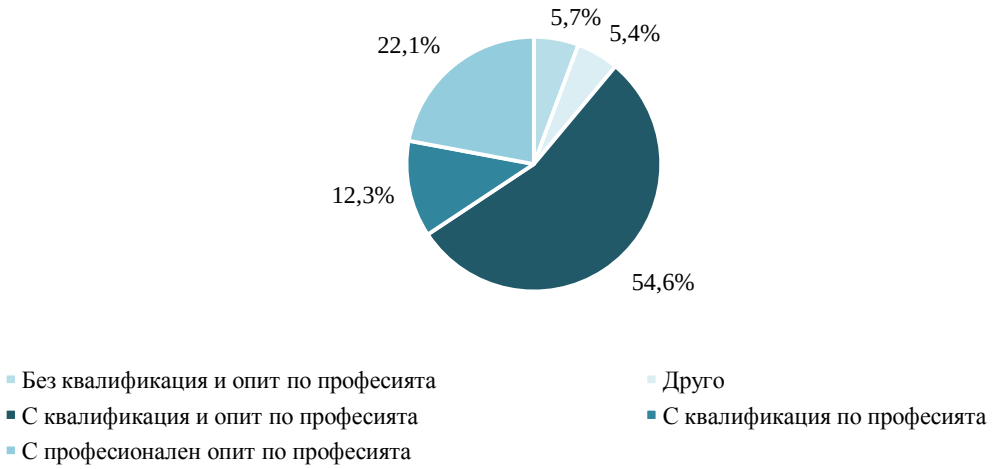
В рамките на фокус групите бяха идентифицирани някои конкретни очаквания за динамиката на нивата на заетост, свързани с разкриването на нови производства и предприятия или с тяхното закриване:

Плевен	В краткосрочен план в Плевен ще се търсят 100 високо квалифицирани шивачи. Предвижда се също така и откриване на обувен цех, съответно за него също ще се търсят кроячи и шивачи от посочения порядък. Заявено е търсене и на кадри в строителството – в най-близко време ще се търсят лица със сертификати за пътни работници, машинисти, шофьори и лица с квалификация в механизацията. В града за кратко време са били построени хипермаркети, които са разчитали, че строителството на АЕЦ Белене ще доведе до значителен прираст на населението. Замразяването на плановете за този крупен строеж са причина построените хипермаркети да работят на загуба през последните 1-2 години, поради което в близко време се очаква тези вериги да се изтеглят от града. Това означава, че значителен брой лица (предимно млади хора) ще загубят работа и ще излязат на пазара на труда.
Кюстендил	Във фокус групата беше уточнено, че има обявени 50 работни места за шивачи на текстил и обувки, както и 30-40 места за продавач-консултанти. Подчерта се, че търговските обекти са с високо текучество на кадри и поради това при тях има непрекъснато търсене на специалисти.
Хасково	Към момента най-голямото търсене е на шивачки на текстил и обувки, шофьори и охранители, като очакванията са тази тенденция да се запази в краткосрочен план. Очаквания за развитие на икономиката и разкриване на нови предприятия и работни места във връзка със строителството на автомагистралата до Свиленград.
Добрич	Не се очаква разкриване на нови работни места в следващите 2-3 години, тъй като в местната икономика преобладават малките фирми, които изпитват затруднения със запазването на обемите си на работа.
Габрово	Очакванията са в близките 2-3 години да се затвърди икономическия подем в региона, като се изграждат и разширяват нови предприятия в сега съществуващите браншове. Съществуват

София	високи очаквания по отношение на бъдещото развитие на машиностроенето в Габрово, а също така се счита, че нови позитивни развития ще има в електротехниката и електрониката, информационните технологии, хранително вкусовата и мебелната промишленост в града. Очаква се повишено търсене на специалисти в областта на информационните технологии, електротехниката и електрониката, в сферата на услугите, търговията, застрахователните и охранителните дейности, фармацевтиката, административните и спомагателните дейности, културните дейности. Има очаквания за разкриване на нови предприятия в машиностроенето, но те най-вероятно ще бъдат позиционирани в близките софийски села и ще дадат заетост по-скоро на населението от София-област, отколкото от София-град. Очаква се също така да продължи засиленото търсене на начални учителки и учители, и на предучилищни педагози, тъй като и в момента има сериозен дефицит по отношение на тези кадри

Резултатите от проучването на АЗ дават информация не само за готовността на икономическите субекти да наемат нови служители през следващите 12 месеца, но и за предпочитанията при подбора на кандидатите. Претеглените данни сочат, че повече от половината (54,6%) от предприятията са предпазливи в процеса на увеличаване на персонала и предпочитат да привличат лица, които разполагат както с квалификация, така и с опит по професията, за която кандидатстват. Едва 5,7% от работодателите предпочитат да наемат лица без квалификация и опит по професията и да се ангажират сами с обучението и подготовката им. Сравнително голям (22,1%) е делът на предприятията, за които е по-важно кандидатът да има опит по професията, отколкото квалификация. Далеч по-малко (12,3%) са дружествата, които ценят квалификацията на кандидата повече от опита. Впечатление прави, че резултатите не зависят от размера на предприятието, като всички категории демонстрират резултати, които са близки до средните за икономиката. Тези резултати представляват потвърждение на заключенията от предходното проучване от 2014 г. Причината за получените резултати може да се търси в разминаването между подготовката, получавана в образователната система, и изискванията на работодателите. В рамките на фокус групите бе утвърдено критично отношение към качеството на

образователния процес и бе изведена общата констатация, че образователната система не подготвя кадрите, от които местните икономики имат потребност. Бяха приведени множество примери, демонстриращи, че към момента е налице дълбок разрив между потребностите на реалната икономика, от една страна, и структурата на образователната система, от друга страна. Това създава сериозни дисбаланси между търсенето и предлагането на работна сила, което създава неблагоприятни условия за насърчаване на заетостта в България. Оформя се общото становище, че противоречията са толкова дълбоки и същностни, че са засегнали не само по-малките регионални икономики, но и икономиките на големите български градове.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 90. Предпочитания на предприятията при наемане на нови служители.

За разлика от липсата на вариация в предпочитанията на предприятията в зависимост от техния размер, разрезът по сектори очертава някои различия. В повечето сектори не се наблюдава готовност да се наемат лица без квалификация и опит. Така например, в сектори като: здравеопазване; транспорт; създаване и разпространение на информационни и творчески продукти; култура, спорт и развлечения; добивна промишленост, като цяло не се наемат лица без опит по специалността. Единствено във ВиК услугите и управлението на отпадъци съществува съществен дял (49,3%) предприятия, които предпочитат сами да

се ангажират с обучението и подготовката на новите си служители. Сравнението с резултатите от предходното проучване показва, че и през 2014 г. повечето икономически субекти са изразили нежелание да наемат лица без опит и квалификация. Разликата се състои по-скоро в секторите, които проявяват интерес към подобен подход, тъй като в предходното проучване предприятията в селското стопанство (56,3%) са били най-активни в наемането на хора без квалификация и опит, докато през 2015 г. това са основно дружества, занимаващи се с ВиК услуги и управление на отпадъци (49,3%). И в двата случая обаче става дума за сектори със сравнително ниска добавена стойност на труда.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 91. Предпочитания на предприятията при наемане на нови служители (разбивка по сектори).

Предпочитаният от предприятията канал за набиране на служители остава, както и в проучването от 2014 г., препоръката от лични контакти, като през 2015 г. 85,6% от предприятията използват активно този метод. Работодателите споделят, че в средните и по-малки градове търсенето на нов персонал задължително предполага да се сондира мнение от предишния работодател. Това им гарантира, че ще наемат лица с търсените качества и че няма да имат проблеми с наетите нови работници. Другият основен начин за търсене на нови служители е използването на услугите на бюрата по труда, което се практикува от над 1/3 от предприятията. Резултатите от проведените фокус групи показват обаче, че Бюрата по труда се използват основно за търсене на нискоквалифициран труд, което се запазва като тенденция от предходното изследване. Така например, през 2014 г. относителният дял на работните места, неизискващи квалификация, е 81%, като тази тенденция се запазва и през цялата 2015 г. Данните от дирекции „Бюра по труда" сочат, че най-търсените специалисти през месец септември 2015 г. са в следните браншове:

Отрасъл	Професии	Области/ градове
Шивашко производство	Работници по производство на облекло и сродни на тях: шивачи, гладачи, кроячи	Плевен, Кюстендил, София, Добрич, Бургас, Хасково
Ресторантьорство и хотелиерство	Администратори, сервитьори, бармани, готвачи, помощник готвачи, чистачи и помощници	Добрич, Бургас, Плевен, София
Транспортни услуги	Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси	София, Кюстендил, Плевен, Габрово, Добрич, Хасково, Бургас
Технически специалности	Стругари, фрезисти, шлосери, инженери, проектанти, конструктори, технолози	София, Плевен, Добрич, Хасково, Бургас
Търговия	Продавач-консултанти	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи[138]
Финанси и застраховане	Охранители	София
	Банкови служители	София
	Помощен административен персонал	София, Кюстендил, Добрич, Бургас, Плевен
	Складажии	Кюстендил, Бургас, Добрич,

[138] Благоевград, Бургас, Габрово, Добрич, Плевен, София

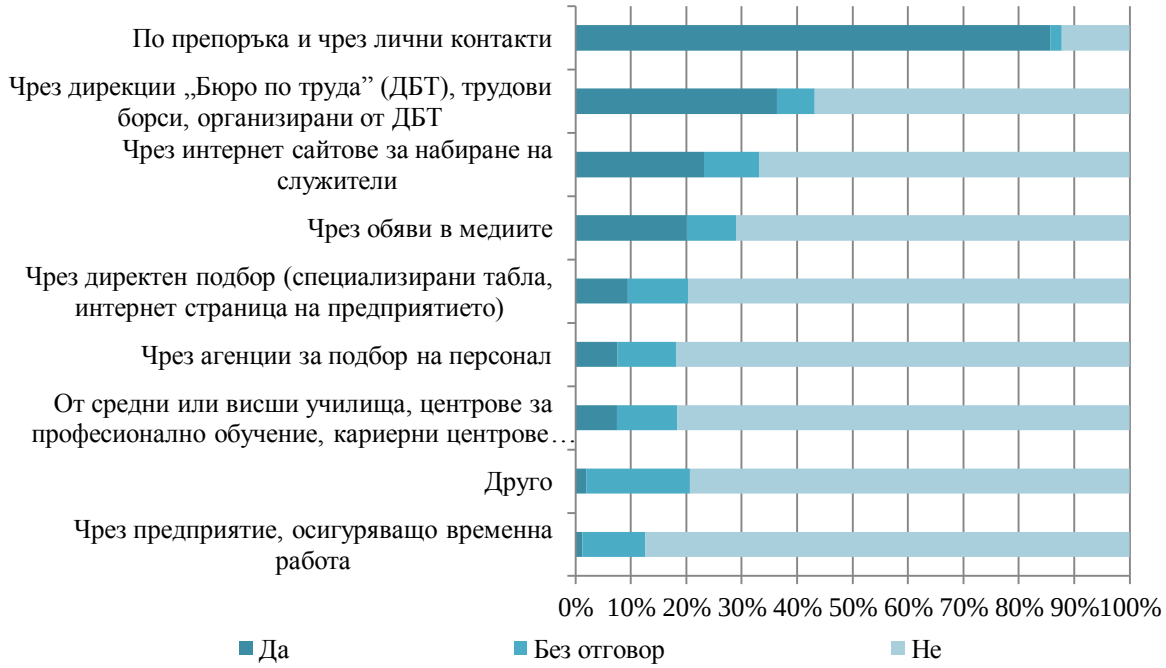
Отрасъл	Професии	Области/ градове
		Габрово
Социални услуги	Персонал, полагащ здравни грижи за хора	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи
Строителство	Зидари, мазачи, ВиК	Добрич, Плевен, София, Бургас, Хасково
Селско стопанство, преработваща промишленост	Сезонни работници	Плевен, Хасково, Добрич
Млекопреработване		Добрич, Плевен
Машиностроене	Шлосери, заварчици, монтажници, стругари, оператори	София, Габрово

Останалите налични канали като: публикуване на обяви в медиите, директен подбор, чрез агенции за подбор на персонал, и директно от средни или висши училища, се използват далеч по-рядко. Според работодателите от фокус групите, ефектът от обявите в пресата обикновено е минимален. Случва се да се появяват повече кандидати за обявените позиции, но намирането на човек с търсените професионално квалификационни характеристики и с качествата, на които дадената фирма/компания държи, е трудно. Набирането на нови служители директно от средни или висши училища, центрове за професионални обучения е една от класическите форми за сътрудничество между бизнеса и образователните институции, но практиката сочи, че този механизъм в последно време не е работещ. Агенциите за подбор на персонал съществуват все още в малко административни градове и поради това техният относителен дял от услугите по търсенето и предлагането на работна сила остава нисък. Плевенската фокус група съобщи за такъв позитивен пример, но също така бе споделено наблюдението, че и тези агенции срещат затруднения, защото към тях се обръщат работодатели, имащи завишени изисквания към професионалните и квалификационните характеристики на персонала при несъответстващи нива на заплащане, което силно затруднява процеса по набиране на персонал. Заключенията от фокус групите показват, че редица чуждестранни компании, както и големите български компании имат собствени отдели за човешки ресурси и търсенето на необходимия персонал се извършва изцяло от самите компании.

Изброените по-горе канали се използват в по-голяма степен за намиране на по-висококвалифицирани служители. В следващата таблица е представена структурата на този тип търсене:

Отрасъл	Професии	Области/ градове
Машиностроене	Всички инженерни специалности - специалисти с висше образование и средни техници, оператори на ЦПУ, машинни инженери за технически надзор	Габрово, Добрич, Бургас
Корабно машиностроене	Специалисти, съвместяващи повече от една специалност (напр. инженер и компютърен специалист)	
Здравеопазване	Медицински сестри	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи
Образование	Учители по всички основни предмети, но най-силното търсене е на учители по математика, информатика и чужди езици	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи
Транспорт	Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси	Еднакво силно търсени и в шестте града, където са проведени фокус групи
Търговия	Продавач-консултанти	Пазарджик, София, Стара Загора
Информационните технологии	Програмисти и ИТ-специалисти	София, Плевен, Добрич, Бургас
	Застрахователи	
	Консултанти	
	Събирачи на кредити	
	Маркетингови специалисти	

Най-слабо разпространеният подход за търсене на служители – чрез предприятие, осигуряващо временна работа – също бе коментирано от фокус групите, като тази форма на търсене и предлагане на труд се оценява противоречиво от участниците. Представителите на синдикалните организации се обявяват твърдо против отдаването на работна сила, като се аргументират с възникването на тройно трудово възнаграждение и срочни трудови договори. Работодателите също имат въздържания по сключването на срочни трудови договори, като се аргументират с възникването на риск в случай на прекратяване на договор или поръчка да се окажат в нарушение и да е необходимо да изплащат на наетите лица обезщетение по чл. 220, ал.1 за неспазено предизвестие от три месеца. В този смисъл, тази форма на отдаване на труд все още не се възприема както от работодателите, така и от синдикалните организации.

Източник: Проучване АЗ (2015), собствени изчисления

Фигура 92. Предпочитани канали за набиране на нови служители.

Общи перспективи за нивата на заетост

В близките 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) не се очакват съществени изменения в динамиката на пазара на труда и нивата на заетост ще продължат да следват модела на сезонна цикличност. До това заключение се достига и в рамките на фокус групите, в които се оформи консенсус около очакването, че в близките 2-3 години регионалните икономики ще запазят структура си във вида, в който е към момента. Също така в периода 2015 - 2018 г. се очаква търсенето и предлагането на труд да запази настоящите си характеристики. Представителите на регионалните икономики в страната подчертават, че най-реалистично е да се очаква да продължат усилията за запазването на съществуващите в местните икономики предприятия.

От графиката по-долу е видно, че в първото тримесечие на всяка година се отчита минимумът в броя заети за съответната година, а в третото – максимумът. Изменението във времето се състои единствено в промяната на нивата на минимума и максимума от година на година, като от 2013 г. насам се наблюдава постепенно покачване на екстремните стойности и намаляване на разликата между пика в дадена година и най-ниското ниво – в следващата. Наблюдавайки данните за заетостта за 2015 г., когато минимумът от първото тримесечие е на по-високо ниво от същия за 2014 г. при разлика от 55,7 хил. лица, може да се направи прогнозата, че очакваният максимум в третото тримесечие на 2015 г. също ще надхвърли най-високата стойност за 2014 г. и заетостта ще се възвърне на нивото от 2010 г. от около 3,1 млн. лица.

В подкрепа на това твърдение са и данните за броя свободни работни места. На графиката по-долу са представени и данни на НСИ за броя свободни работни места в българската икономика със забавяне от 2 тримесечия. Така представени, данните за незаетите позиции показват ясна връзка с тези за заетостта – когато броят свободни работни места расте, след известно забавяне и расте и нивото на заетост, и обратно. Прави впечатление, че през последните три последователни тримесечия се отчита увеличение на броя незаети позиции, което е единственият такъв случай за разглеждания период. В този смисъл, съществува потенциал за по-сериозно покачване на средните нива на заетост

спрямо предходната година, чиято реализация зависи от възможността на пазара на труда да осигури необходимите служители за попълването на новосъздадените позиции.

Източник: НСИ 2015. Краткосрочна статистика. Работни места и коефициент на свободните работни места; НСИ (2015). Наблюдение на работната сила. Тримесечни данни за заетите лица и коефициенти на заетост.

Фигура 93. Динамика на заетостта и на броя свободни работни места в България (хил. лица).

Покачването на броя създадени нови работни места, се потвърждава и от проучванията на АЗ сред работодатели относно техните потребности от работна сила, тъй като делът на предприятията, имащи намерение да разкрият нови работни места през 2015 г. (13,5%), е по-висок от същия за 2014 г. (12,2%). Новосъздадените работни места се очаква да имат положителен ефект върху нивата на заетост в България, но той ще се отчете със забавяне към края на 2016 г., тъй като процесът на създаване на нови позиции и набиране на служители за попълването им отнема време. По тази причина основният двигател на очаквания растеж на заетостта в България през 2015 г. се очаква да бъде попълването на вече съществуващите незаети позиции.

Проучванията на АЗ предоставят и секторна разбивка на предприятията, които разполагат със свободни работни места. Според данните от проучването за 2015 г. най-много служители се търсят в: добивна промишленост, ВиК услуги и управление на

отпадъци, държавно управление, и финансови и застрахователни дейности. В краткосрочен план се очаква позициите в тези сектори да бъдат попълнени и с това да се отчете и ръст на заетостта. Важно е да се отбележи, че липсата на готовност на предприятията в добивната промишленост да наемат лица без квалификация и опит, отчетена в проучването за 2015 г., би могла да се превърне в пречка пред увеличението на заетостта в сектора. В добивната промишленост, както и в редица други сектори, повишението на нивата на заетост ще зависи от предлагането на труд с необходимите квалификация и опит, тъй като свободни работни места съществуват, но не е ясно дали това търсене на труд може да бъде посрещнато от адекватно предлагане. Условността се потвърждава и от резултатите от проведените фокус групи, които идентифицират съществуването на парадоксалната ситуация, в която на регионално ниво и в регионалните пазари на труда има едновременно и свърхпредлагане на специалисти с определени характеристики, и хроничен недостиг на специалисти със същите тези характеристики. Причината за това положение е комплексна и включва както несъответствието между квалификацията и опита на кандидатите за работа и изискванията на работодателите, така и разминаването в очакванията по отношение на работната заплата между двете страни.

В някои сектори след прираста на броя заети в близките няколко месеца ще се наблюдава задържане на нивата на заетост, тъй като се очаква насищане на търсенето на работна сила. Основание за това очакване дават данните за намеренията на повечето от предприятията в секторите на ВиК услугите и управлението на отпадъци, държавното управление, и финансовите и застрахователни дейности, да не разкриват нови работни места в идната 1 година с оглед на високия процент незаети позиции към настоящия момент. В други сектори, като например преработваща промишленост, административни и спомагателни дейности, хотелиерство и ресторантьорство, има потенциал заетостта да расте и след запълването на съществуващите свободни работни места до края на 2015 г., предвид очакванията на работодателите за разкриване на допълнителни позиции и за увеличено търсене на работна сила в близките 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.). Освен секторите, които ще генерират заетост в краткосрочен план, съществуват и такива,

които по-скоро няма да имат принос към увеличаване на броя на заетите, и това са преди всичко: култура, спорт и развлечения, операции с недвижими имоти и енергетика. В тези сектори делът на предприятията с незаети позиции е малък, а този на дружествата с намерение да разкриват нови работни места – още по-малък.

По този начин се очертават три групи сектори, според краткосрочните очаквания за растеж на заетостта:

- Група на растеж, в която има значителен дял на предприятията със свободни работни места и още по-голям дял на предприятията с намерения да наемат нови служители в следващите 12 месеца. Включва: преработваща промишленост, административни и спомагателни дейности, хотелиерство и ресторантьорство.
- Група на стабилност, в която има значителен дял на предприятията със свободни работни места, но незначителен дял на предприятията с намерения да наемат нови служители в следващите 12 месеца. Включва: ВиК услуги и управление на отпадъци, държавно управление, и финансови и застрахователни дейности.
- Група на забавен растеж, в която има незначителен дял на предприятията със свободни работни места и още по-малък дял на предприятията с намерения да наемат нови служители в следващите 12 месеца. Включва: култура, спорт и развлечения, операции с недвижими имоти и енергетика.

В административно-географско отношение растежът на заетостта може да се очаква да бъде концентриран основно в Югозападния и Южния централен райони и донякъде в Северен централен, тъй като в тези региони се наблюдава както висок дял на предприятията със свободни работни места към момента, така и голям процент на предприятията с оптимистични очаквания във връзка с разкриването на нови позиции. За разлика от тях очакванията на работодателите по отношение на нивата на заетост в Северозападния и Североизточния райони се влошават, а в Югоизточния – се задържат на

ниски стойности. Това разграничение до голяма степен може да бъде обяснено и с различията в икономическия потенциал на статистическите райони, тъй като Югозападният и Южният централен райони, например, генерират 62% от БВП на страната139 и съставляват 50% от населението140. Същевременно Северозападният район е най-слабо развитият в икономическо отношение и с най-малък дял от населението, тоест има най-слаб потенциал да генерира прираст на заетостта на национално ниво.

По-трудно, обаче, е да се обяснят високите очаквания за растеж на заетостта в Северен централен район, предвид обстоятелството, че в този статистически район се създава по-малка част от БВП на страната от тези на Североизточния и Югоизточния райони и че населението му е по-малобройно от това на последните два. Причините по-скоро трябва да се търсят в отрасловата структура на местната икономика и по-точно в ключовите сектори, в които има сериозни очаквания за положително развитие на трудовия пазар. За Северен централен район от особена важност са секторите: търговия, преработваща промишленост, и селско, горско и рибно стопанство, тъй като голяма част от предприятията са с нагласата за разширяване на дейността и за разкриване на нови работни места. Според данните от проучването сред работодатели за 2015 г. 51,3% от предприятията в Северен централен район, които възнамеряват да открият позиции в следващите 12 месеца, са активни в областта на търговията, 25,4% – в преработващата промишленост и 10,5% – в селското стопанство. Същевременно, близо 1/3 от предприятията в цяла България, които имат планове да разкриват работни места в сектора на селското стопанство, както и близо 1/4 от тези в преработващата промишленост, са базирани в Северен централен район, което обяснява високия потенциал на региона да генерира прираст в заетостта на национално ниво.

В краткосрочен план може да се очаква, че основната пречка пред увеличаването на нивата на заетост в България ще представлява дисбалансът на пазара на труда, изразен в разминаването между характеристиките на служителите, които се търсят, и тези на

[139] НСИ 2013. Макроикономическа статистика. Годишни данни за брутен вътрешен продукт (БВП).
[140] НСИ 2014. Население - демография, миграция и прогнози. Население по статистически райони, възраст, местоживеене и пол.

незаетите лица. По-голямата част от предприятията в България предпочитат да наемат лица с квалификация и опит по професията, за която кандидатстват, а на пазара на труда има ограничено предлагане на лица, покриващи и двете изисквания. Разбивката по сектори показва, че в някои отрасли дефицитът на квалифицирани и опитни кадри е особено голям. В рамките на проведените фокус групи беше изразено мнението, че в машиностроенето, например, липсата на подготвени ненаети лица принуждава работодателите да предприемат нетрадиционни методи при търсенето на нови служители, като търсене на служители директно в професионални гимназии и популяризиране на машиностроителни специалности в средния курс на образование. В тези условия е необходимо предприятията да се ангажират в много по-голяма степен с обучението и подготовката на новопостъпилите служители, въпреки предпочитанията си. Изключение прави единствено секторът на ВиК услугите и управлението на отпадъци, в който 49,3% от предприятията предпочитат да наемат работници без квалификация и опит и сами да инвестират в обучението и подготовката им. В повечето сектори обаче нагласите на работодателите е различна, като в някои от тях като цяло не се наемат служители без необходимите квалификация и опит: здравеопазване, създаване и разпространение на творчески продукти, операции с недвижимо имущество, и добивна промишленост.

Друга особеност на пазара на труда, свързана с взаимовръзката между броя свободни места и очакваното ниво на заетост, която беше идентифицирана в рамките на фокус групите, е текучеството в определени сектори. Текучеството на специалисти е най-високо в търговските обекти, в бранш хотелиерство и ресторантьорство, в шивашкото, текстилното и обувното производство, в транспорта и в охранителния бизнес. Поради това тези браншове са в състояние на перманентно търсене на специалисти и тази тенденция ще се запази в краткосрочен план. В рамките на дискусиите бяха привеждани примери за предприятия, които всеки месец обявяват свободни места, тези места се заемат и след месец отново са свободни и отново се търсят хора за тези позиции. Високото текучество е причинено в повечето случаи от ниски възнаграждения за труд, от несъответствия между възнаграждението за труд и обема/сложността на извършваните дейности, от забавени

изплащания на възнагражденията за труд, от лоши условия на труд, от некоректно отношение към наетите лица и др. Високото текучество се отразява негативно върху качеството на производството или на предлаганите услуги – постоянното наемане на нови лица демотивира работодателите и води до провеждането на фиктивни обучения на новопостъпилите, а това от своя страна силно снижава професионализма при извършване на дейностите.

„Напоследък образованието не кореспондира с търсенето на работодателите. Да кажем например за стругарите. Такова нещо не съществува като понятие в училищата." (ФГ Кюстендил)

В рамките на фокус групите беше установен консенсус, че несъответствията между търсенето и предлагането на пазара на труда се дължат до голяма степен на дисбалансите между структурата и профилирането на реалната икономика, от една страна, и структурата и продуктите на образователната система, от друга страна. Както в национален мащаб, така и на регионално ниво, има дълбоко несъответствие между профила и квалификационните характеристики на специалистите, създавани в професионалните училища, от една страна, и потребностите на браншовете от специалисти с определени характеристики, от друга страна. Наблюдава се свръхпредлагане на работна сила с определени характеристики (например, икономисти, финансисти, мениджъри), а липсват специалисти с квалификация, необходима за редица ключови сектори и дейности, като например средни и инженерни кадри за машиностроенето, лекари и медицински сестри, учители за доначална и начална подготовка, учители по информатика, математика и чужди езици. В резултат от засиленото търсене на атрактивно звучащите професии, редица базови професии и специалности изпадат от учебните програми, а образователната система не обучава по тези специалности. Работодателите са изключително критични към настоящата образователна система и считат, че системата за професионално образование не съответства на потребностите на реалната икономика.

„Хората над 50 години са по-мотивирани и са готови да започнат каквато и да е работа, а младежите са по-ухажвани от работодателите." (ФГ София 1)

Във фокус груповите дискусии се обърна внимание, че като цяло работодателите се ориентират предимно към търсенето на по-

млади хора и това е своеобразна специфика на българския пазар на труда. Тя се забелязва както в столичния град, така и в по-малките градове. Някои представители на териториалните подразделения на Агенция по заетостта пък споделиха свои впечатления, че работодателите са по-склонни да назначават млади хора без опит, отколкото хора над 50 години – с доказан опит и квалификация. Оказва се, че на редица регионални пазари на труда младежите имат по-малка конкуренция от хората над 50 години, за които конкуренцията е особено силна.

В дискусиите беше обърнато внимание и на проблема с деквалификацията на по-възрастните специалисти. Те са получили своята професионална квалификация в други, различни условия и сега, макар да притежават формално сертификат за съответната професия, не са пригодни да я извършват качествено. Тези специалисти, когато бъдат наети на работа в предприятие със съвременни машини, са също толкова неподготвени, колкото и току що завършилите. Така работодателят трябва да има готовност да обучи наетите от него специалисти и да разчита единствено на своя капацитет за създаването на необходимите му специалисти. Очакванията на работодателите са системата за професионално образование и центровете за преквалификация да създават специалисти, които след минимален инструктаж и въвеждащо обучение да са в състояние да започнат работа, а да не се налага цялостно обучение по специалността.

Раздел III. Актуализирани средносрочни и дългосрочни прогнози за развитието на пазара на труда в България

Глава 6. Актуализирани средносрочни и дългосрочни прогнози

Ключови моменти/основни изводи

Средносрочните и дългосрочни прогнози са изготвени въз основа на макроикономически модел за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България, предоставен от МТСП и разработен в рамките на проект „Изготвяне на анализи и прогнози за развитието на пазара на труда в България“. Прогнозата на пазара на труда за периода до 2030 г. отчита демографските тенденции, промените в образователното ниво на работната сила, промяната в структурата на икономиката по отрасли, както и промените в търсенето на труд с различно образователно ниво на работодателите. Според анализа на демографското развитие и отчитайки основния демографски сценарий на НСИ, населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) ще следва трайна тенденция към намаление през целия период 2016 – 2030 г. За годините до 2020 г. то ще намалее от 4707 хил. до 4504 хил. лица, или с 202 хил. До 2030 г. то ще намалее с още 352 хил., като в края на прогнозния период ще достигне 4152 хил. лица. За целия 15-годишен период това представлява спад от 11,8%.

Същевременно, при растеж на икономиката и подобряване на функциониране на институциите на пазара на труда се очаква коефициентът на заетост да се повишава, като така общата заетост ще нарасне въпреки постепенното свиване на населението в трудоспособна възраст. Възстановяването на пазара на труда след глобалната икономическата криза, започнала през 2008 г., е видимо в ключовите индикатори след 2013 г. През 2014 г. заетостта нарасна с 0,4%, като се очаква допълнителен ръст от 0,3% през 2015 г. и 0,4% през 2016 г. За период от второто тримесечие на 2013 г. до второто тримесечие на 2015 г. броят на заетите се увеличава със 71 хиляди, като коефициентът на заетост сред населението между 15 и 64 години достига 62,4%.

Дългосрочната прогноза се основава на допускането, че тенденцията към

постепенно подобряване на образователната структура на населението през последните години ще продължи. Към 2014 г. 27% от лицата на възраст от 25-64 г. са с висше образование, а 54,1% - със средно, като под 19% са лицата с основно и по-ниско образование. Същевременно, дългосрочните мерки за ограничаване на преждевременното напускане на училище и повишаване на дела на завършващите висше образование се очаква допълнително да променят структурата на работната сила.

Към 2030 г. се очаква делът на лицата с висше образование на възраст от 15 до 64 години да достигне 29%. Същевременно, населението с основно и по-ниско образование ще намалее до 18%. Шансовете за заетост ще бъдат изключително силно свързани с образователното равнище, като към края на дългосрочния период лицата с начално и по-ниско образование ще бъдат на практика изключени от пазара на труда, а тези с основно образование ще представляват едва 5,6% от заетостта. От своя страна, лицата с висше образование ще заемат вече над 37% от работните места.

На базата на резултатите от макроикономическия модел за прогнозиране на търсенето на труд се очаква броят на заетите в българската икономика да се увеличи за периода 2016-2030 г. с 2,8%, като през 2030 г. те достигнат около 3066 хил. лица, Ограниченото нарастване в номинално изражение се обяснява с два основни фактора. От една страна, динамиката на икономиката към настоящия момент показва, че към 2016 г. ще бъдат компенсирани в голяма степен негативните ефекти на глобалната криза, започнала през 2008 г. От друга страна, демографските тенденции показват значителен спад на трудоспособното население за периода.

При намаляващо население в трудоспособна възраст и, макар и минимално, увеличение на броя на заетите в икономиката, коефициентът на заетост във възрастовата група 15-64 г. ще отчете значително повишение. През 2016 г. стойността му се очаква да бъде 63,4%, като до 2020 г. той ще нарасне до 67,2%, а през 2030 г. ще достигне 73,8%. Ръст се очаква при всички групи според образователното равнище.

В средносрочен план (2016-2020 г.) търсенето на труд ще нарасне с близо 45 хил. места, или с около 1,6%, а в следващите 10 години до 2030 ще бъдат добавени още около 38 хил. работни места. В средносрочен план дейностите с най-голямо увеличение на

търсенето на труд ще бъдат различните производства, както и търговията – общо над 44% от добавените работни места. Над 2/3 от увеличеното търсене на труд за периода ще бъде за лица със средно образование, а още над ¼ - за лица с висше образование. Преработващата промишленост ще осигури почти 660 хил. работни места през 2016 г. и 670 хил. – през 2020 г. (около 23% от общото търсене на труд), с нарастване от над 10 хиляди нови работни места в края на средносрочния период.

Очаква се минимално нарастване на броя на работните места на пазара на труда за притежаващите ниска степен на образование - начално и по-ниско, както и основно образование. Към момента делът на работните места за тези ниско образовани групи е много стеснен, съставлявайки общо за двете групи едва 7,3% от общия дял на заетите работни места през 2015. При тенденция на ограничено търсене на труд за лица с основно и по-ниско образование може да се очаква, че най-трудна ще бъде реализацията на традиционно уязвимите групи сред тях - младежитете и лицата в предпенсионна възраст. Най-голям дял от заетостта ще продължат да формират работните места, изискващи средно образование - 70,2%, следвани от работните места, изискващи висше образование – 21,2%.

Най-много работни места за лицата с начално и по-ниско образование към 2020 г. ще продължи да осигурява отрасълът „Административни и спомагателни дейности” – малко над 7 хиляди работни места, или 22,7% от всички работни места за това образователно ниво. Най-много работни места, изискващи основно образование, ще осигури „Строителството” – около 23, 5 хиляди работни места, или почти 13% от всички работни места за това образователно ниво. Непосредствено след него по брой места се нареждат „Производството на текстил, кожи и изделия от тях” с 12,4% от всички работни места и „Административните и спомагателни дейности” с 9,8% от всички работни места през 2020 г. за лицата с основно образование. Преработващата промишленост, разгледана общо, ще създаде 35,7% от общото търсене на труд, изискващ основно образование.

Преработващата и добивната промишленост общо се очаква да формират около 30% от търсенето на работна сила със средно образовение към 2020 г. Икономическата

дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети" ще осигурява над 22% от работните места, изискващи средно образование.

При работната сила с висше образование най-голямо търсене към 2020 г. се очаква в дейност „Образование" – 19,3% от всички работни места. Отраслите от преработващата и добивната промишленост осигуряват общо 14,7% от прогнозните работни места за тази образователна степен. От друга страна, относителният дял на лицата с висше образование е най-висок в икономическите дейности „Научноизследователска и развойна дейност" (62,4%), „Образование" (62,6%), „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности" (65,1%), „Финансови и застрахователни дейности" (65,1%) и „Дейности в областта на информационните технологии и услуги" (67,2%).

В периода 2016-2020 г. най-много нови работни места ще бъдат създадени за продавачи в магазини (3,4 хил.), персонал, осигуряващ защита и сигурност (1,8 хил.), работници в преработващата промишленост (1,4 хил.), административни специалисти (1,2 хил.) и сервитьори и бармани (1,2 хил.). Над хиляда работни места ще бъдат създадени и за всяка една от следните професии – „Други неквалифицирани работници", „Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси", „Водачи на леки автомобили и мотоциклети", „Машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство", „Персонал, водещ стокови и транспортни документи" и „Работници в добивната промишленост и строителството". Най-търсените професии в средносрочен план са концентрирани в дейности като „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети", „Административни и спомагателни дейности", „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия", „Държавно управление; държавно обществено осигуряване", „Хотелиерство и ресторантьорство", „Транспорт, складиране и пощи" и „Строителство".

За периода на дългосрочната прогноза 2021-2030 г. се очаква заетостта да се увеличи с 1%, или с около 30 хил. лица Общият брой заети се очаква да достигне 3 066 хил. За разглежданите 18 икономически дейности общият брой заети ще достигне 2 959 хил. лица в края на прогнозния период, или увеличение от 35 хил. лица спрямо 2021 г.

(ръст от 1,2%). Резултатите от модела показват, че ръст ще има за всяка от годините в рамките на дългосрочната прогноза, с изключение на 2025 и 2027 г. когато ще се отчита минимален спад от под 0,05%.

Същевременно, заради очаквания процес на преструктуриране на икономиката, в отделните отрасли ще протичат разнопосочни процеси – в 9 дейности заетостта ще спадне с около 116 хил. лица, докато в останалите 9 ще бъдат добавени 151 хил. работни места. В преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности ще бъдат разкрити допълнително над 90 хил. работни места. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, където общо ще бъдат съкратени над 71 хил. места.

Най-голям работодател в края на прогнозния период продължава да бъде преработващата промишленост със 728 хил. работни места, или 24,6% от общия брой заети. На второ място остава дейността „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ с 392 хил. заети, или 13,3% от общата заетост към 2030 г. Дейност „Образование“ се очаква да бъде на трето място като работодател в края на дългосрочния прогнозен период с близо 284 хил. работни места, които представляват 9,6% от общия брой заети в икономиката.

От гледна точка на пазара на труда, резултатите от дългосрочните прогнози сочат, че дейностите, увеличаващи заетостта ще създадат малко над 151 хил. работни места за периода 2021-2030 г., докато свиващите се дейности ще закрият около 116 хил. работни места.

Най-много допълнителни работни места ще бъдат създадени в дейност „Образование“ (около 35 хил.), както и от „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (близо 29 хил.). В „Преработваща промишленост“, въпреки относително слабият ръст от 4% за периода ще бъдат създадени допълнителни около 28 хил. работни места. Тези 3 отрасъла ще създадат над 60% от новоразкритите работни места за дългосрочния прогнозен период. Заедно с дейностите „Транспорт, складиране и пощи“ и „Строителство“, те ще допринесат за 84% от общото увеличение на заетостта в

разширяващите се отрасли.

В търговията, въпреки относително ниският спад от 3,3% за периода 2021-2030 ще бъдат съкратени близо 51 хил. работни места. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ ще бъдат съкратени още близо 20 хил. заети, а в „Административни и спомагателни дейности“ – над 15 хил. Заедно с дейности „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Държавно управление“, тези дейности ще допринесат за над 86% от свиването на заетите в отраслите, намаляващи търсенето на труд.

Търсенето на труд с начално и по-ниско образование ще представлява 1% от общото търсене на труд през 2021 г. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще спадне с около 4%, или с около 1 100 работни места. Спадът ще продължи относително равномерно през целия прогнозиран период. Търсенето на труд с основно образование ще представлява 6,2% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще нарасне с около 1,7%, или с малко над 3 100 работни места.

Търсенето на труд за лица със средно образование (вкл. професионален бакалавър) образование ще представлява 64,8% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г., или близо 1,9 млн. работни места. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете минимален ръст от 0,2% или близо 3 500 работни места. Същевременно, промените в отделните икономически дейности са значителни. В половината търсенето на труд ще намалява, а в другата половина – ще расте. Свиващите се отрасли ще съкратят около 85 хил. места, като разширяващите ще добавят над 88,5 хил. места. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, а откроващ се ръст ще има в преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности.

Търсенето на труд за лица с висше образование (включващо степени бакалавър, магистър и доктор) ще представлява 28,1% от общото търсене на труд от

предприемачите през 2021 г., или близо 822 хил. работни места. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете ръст от 3,6% или близо 30 хил. работни места. Над 84% от добавените работни места от 2021 до 2030 г. ще бъдат за лица с висше образование. Промяната в структурата на икономиката в известна степен ще компенсира нарастващите структурни дисбаланси по равнище на образование, възникващи при прогнозните стойности на предлагането на труд. Същевременно, промените в отделните икономически дейности ще са значителни. Разширяващите се дейности ще добавят 52 хил. работни места, а свиващите се производства ще съкратят 22 хил., като най-голямо увеличение на търсенето на висшисти се очаква в образованието, здравеопазването и социалните дейности, както и в професионалните дейности и научните изследвания (в който попада и аутсорсингът на бизнес услуги).

В дългосрочен план динамиката на търсенето на труд ще се различава съществено между отделните класове професии. В периода 2021-2030 г. най-голямо се очаква да бъде увеличението на търсенето на специалисти, което през 2030 г. ще бъде с 6,8% по-високо в сравнение с 2021 г. Машинните оператори и монтажниците ще бъдат вторият най-динамичен професионален клас с увеличение на работните места с 3,0% през 2030 г. спрямо 2021 г. Сред бързо растящите професионални класове се предвижда да бъде и клас „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“, за който местата ще се увеличат с 2,1% в дългосрочен план. Търсенето за два класа професии – „Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство“ и „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната“ ще се свива в дългосрочен план. Търсенето на персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната през 2030 г. ще е с 6,0% по-слабо в сравнение с 2021 г.

Анализът на промените в търсенето на труд по икономически дейности и образователно равнище и динамиката на заетостта според резултатите от модела за прогнозиране разкриват сериозни структурни несъответствия. Както в средносрочен, така и в дългосрочен план, се наблюдава значителен структурен дефицит на работна сила със средно образование. Същевременно, поради промяната в образователната

структура на работната сила, нараства недозаетостта на лицата с висше образование. Прогнозираните стойности за търсене и предлагане на труд предполагат наличие на значителни структурни дисбаланси в началото на описвания средносрочен период, които нарастват постепенно до 2020 г.

Към 2016 г. се очаква да е налице структурен дефицит единствено при работната сила със средно образование – приблизително 298 хил. работни места, за които се изисква средно образование, ще бъдат заети от лица с по-високо и по-ниско образование. Близо 6 400 лица с начално и по-ниско образование ще заемат позиции, изискващи по-високо образователно ниво. Близо 88 хил. лица с основно образование ще заемат места, изискващи по-високо образователно ниво. Същевременно, ще бъде налице недозаетост за близо 204 хил. лица с висше образование.

Дисбалансът при лицата с начално и по-ниско образование постепенно се свива в разглеждания период от 2020 г. до около 2300 лица, или 6,9% от заетите с това образовение. Минимално нараства структурният дефицит в търсенето на лица със средно образование, като в края на разглеждания период надхвърля 302 хил. работни места, като относителният дял от заетостта остава непроменен. Почти двойно обаче се свива свръхангажираността на лица с основно образование – до 44 хил. места, или 19,5% от заетите с това ниво на образовение. При лицата с висше образование се наблюдава постепенно увеличение на недозаетостта до 256 хил. (допълнителни 52 хил. за периода), като вече повече от ¼ от висшистите се очаква да са заети на места, изискващи по-ниско образование.

Структурен дефицит на работна сила се наблюдава единствено при лицата със средно образование. Най-много работни места, които ще бъдат заети от работници с различно от средно образование, ще бъдат създадени в „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – около 55% от общото или между 164 и 166 хил. места за към началото и края на периода. На следващо място с дефицит около 17% от общия, или около 51 хил. през 2016 г. и малко над 52 хил. работни места през 2020 г. е дейност „Административни и спомагателни дейности“, а „Образованието“ ще има дефицит от лица със средно образование от около 34 хил., или около 11% от общия недостиг за

всички отрасли.

В началото на периода на дългосрочната прогноза е идентифициран структурен дефицит единствено при търсенето на работна сила със средно образование. Към 2021 г. близо 238 хил. работни места за лица с такова образователно ниво ще бъдат заети от лица с по-ниско или по-високо образование.

Структурният недостиг при работната сила със средно образование ще се увеличава леко в периода 2021-2024 г. и ще достигне малко под 257 хил. работни места. Увеличението ще се дължи както на промени в търсенето, така и на предлагането на труд. В периода от 2025 г. до 2030 г. размерът на дефицита ще се свие до 236 хил. места, или минимално по-малко от прогнозирания за 2021 г.

В рамките на периода се появява структурен дефицит и за работна сила с начално и по-ниско образование, който нараства от около 1 100 лица през 2026 г. до близо 4 900 лица към 2030 г., при начална свръхангажираност от около 4 300 лица. За места, изискващи основно образование, се прогнозира дефицит след 2028 г., който нараства от близо 2900 до близо 20 хил. към 2030 г, при прогнозирана свръхангажираност за близо 34 хил. работници с това ниво на образование през 2021 г.

При работната сила с висше образование недозаетостта се очаква да се увеличи от близо 200 хил. до над 260 хил. за периода 2021-2030 г. Трябва да се отбележи, че нарастването на несъответствието е ограничено от ръста на търсенето на висшисти с 30 хил. за периода, което е резултат от промяната на заетостта в различните сектори на икономиката и свързаното с това изменение на нуждите за определени професии и образователно ниво.

Свиването на несъответствията е резултат от постепенния процес на преструктуриране на българската икономика в процеса на икономически растеж и реална конвергенция към европейската.

За работната сила с основно образование ще възникне структурен недостиг през 2028 г. в дейност „Държавно управление“ от близо 2 900 места, който ще нараства плавно до близо 3 500 лица през 2030 г. През 2029 г. се очаква да възникне дефицит от близо 4 800 работни места в образованието, който ще нарасне до около 6 700 през

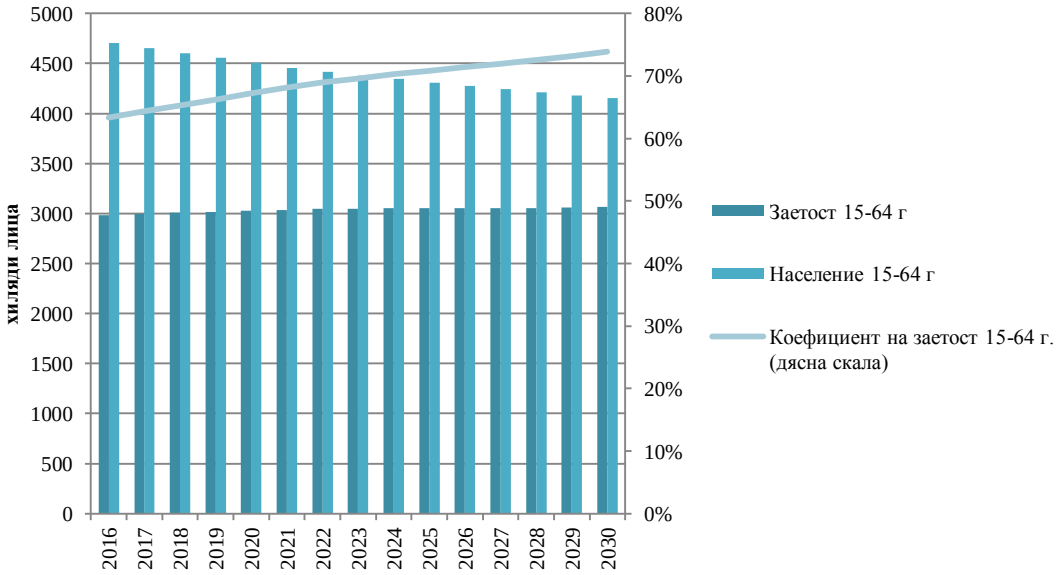
следващата година. В края на прогнозния период ще се проявят дефицити и в дейност „Преработваща промишленост“ (2 400 места) и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (над 6 000 места), както и в „Други дейности“ (над 800 места).

В шест икономически дейности ще съществува структурен недостиг на работна сила със средно образование още през 2021 г. Най-голям е той в строителството – над 74 хил. места, и в хотелиерството и ресторантьорството – близо 59 хил. места. В строителството дефицитът ще нараства плавно до над 85 хил. места през 2028 г., след което ще започне да се свива и ще достигне отново близо 75 хил. места през 2030 г. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ дефицитът постепенно се свива рамките на целия прогнозен период до около 50 хил. работни места. В дейност „Държавно управление“ недостигът се очаква да бъде почти непроменен за целия период 2021-2030 г. – около 48-49 хил. места. В същото време, в образованието дефицитът на работна сила със средно образование постепенно ще нарасне от около 38 хил. до близо 44 хил. работни места.

Доколкото към 2020 г. структурния дефицит за работници със средно образование е съсредоточен в дейностите търговия и ремонт на автомобили, както и административни и спомагателни дейности, то към 2030 г. недостигът ще е в строителството, хотелиерството и ресторантьорството, държавното управление и образованието. Към 2030 г. около 39% от дефицитите ще са в дейности, които са основно от обществения сектор, а останалите – в доминирани от частния сектор отрасли.

Обща динамика на пазара на труда до 2030 г.

Според анализа на демографското развитие и отчитайки основния демографски сценарий на НСИ, населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) ще следва трайна тенденция към намаление през целия период 2016 – 2030 г. За годините до 2020 г. то ще намалее от 4707 хил. до 4504 хил. лица, или с 202 хил. До 2030 г. то ще спадне с още 352 хил., като в края на прогнозния период ще достигне 4152 хил. лица. За целия 15-годишен период това представлява спад от 11,8%.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 94. Население, заетост и коефициент на заетост за възрастовата група 15-64 г. за периода 2016-2030 г.

Най-бързо ще спада населението с начално или по-ниско образование – над 52% за целия период от 2016 до 2030 г. Към 2020 г. лицата в трудоспособна възраст с такова ниво на образование ще достигнат 217 хил. лица, а към 2030 ще спаднат до под 164 хил., като за целия период делът им от населението в трудоспособна възраст ще спадне от 7,3% до 3,9%. Също относително бързо ще намалява и населението с основно образование – над 38% за целия период 2016-2030 г. От над 964 хил. лица с това ниво на образование през

2016 г., те ще намалеят до 807 хил. през 2020 г. и малко над 596 хил. към 2030 г., като за целия период делът им от населението в трудоспособна възраст ще спадне от 20,5% до 14,4%. При лицата със средно образование спадът е най-малък – 3,4% за 15-годишния период, или под 77 хил. лица. В същото време, лицата с такова образование остават най-голямата група на пазара на труда – 2 286 хил. през 2016 г., 2 271 хил. през 2020 г. и 2209 хил. към 2030 г., като за целия период делът им от населението в трудоспособна възраст ще нарасне от 48,6% до 53,2%. При лицата с висше образование се очаква да има нарастване с около 62%, или над 69 хил. лица. В началото на периода те ще бъдат 1113 хил., ще нараснат с близо 95 хил. до 2020 г., след което ще отчетат лек спад в период до 2030 г. и ще достигнат 1 183 хил. лица, като за целия период делът им от населението в трудоспособна възраст ще нарасне от 23,7% до 28,5%.

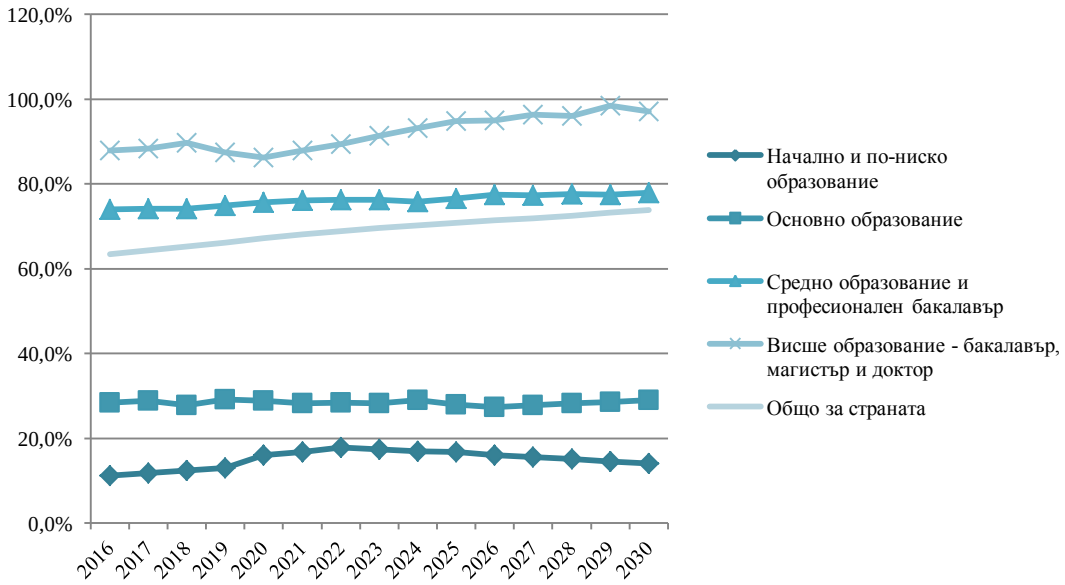

Източник: Собствени изчисления

Фигура 95. Заетост по равнище на образование за периода 2016-2030 г.

За разглеждания дългосрочен период броят на заетите в българската икономика се очаква да се увеличи от около 2 983 хил. до около 3 066 лица, или с около 2,8%. Увеличението в периода 2016-2020 г. ще бъде от 44,5 хил. лица, а в годините от 2021 до

2030 ще бъдат добавени 38,4 хил. заети. При лицата с начално и по-ниско образование заетите ще спаднат с 15,4 хил., или над 40%, като през 2030 те ще бъдат незначителна част от заетата работна сила. Подобен спад (37%) се очаква и при заетите с основно образование, които от 274 хил. през 2016 ще достигнат до 172,6 хил. през 2030 г., или 5,6% от общия брой на заетите в икономиката. Заетите със средно образование ще нараснат с 29 хил. за 15-годишния период, което е минимален ръст от 1,7%, като делът им в общата заетост ще остане относително постоянен за периода – около 56,7%. Заетите с висше образование ще нараснат значително за периода (17,5%), като между 2016 и 2030 ще заемат допълнително 170,8 хил. работни места. В резултат, над 37% от заетите в икономиката през 2030 г. ще бъдат с висше образование.

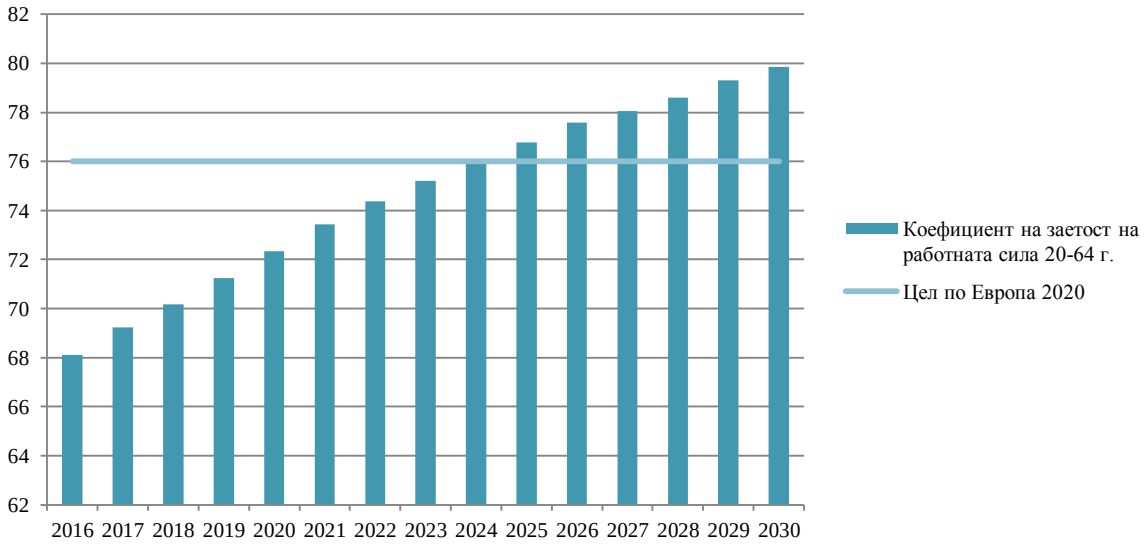

Източник: Собствени изчисления

Фигура 96. Коефициент на заетост по равнище на образование за периода 2016-2030 г.

При спадащо население в трудоспособна възраст и, макар и минимално, увеличение на броя на заетите в икономиката, коефициентът на заетост във възрастовата група 15-64 г. ще отчете значително повишение. През 2016 г. стойността му се очаква да бъде 63,4%, като до 2020 г. той ще нарасне до 67,2%, а през 2030 г. ще достигне 73,8%. Ръст се очаква

при всички групи според образователното равнище. При лицата с начално и по-ниско образование той ще остане на изключително ниски нива, като ще отбележи все пак ръст от 11%през 2016 г. до 14,1% през 2030 г. В групата на лица с основно образование коефициентът на заетост ще отбележи лек ръст от 27% през 2016 г. до 28,9% през 2030 г. Относително стабилен с малък ръст ще се развива коефициентът за лицата със средно образование, който ще достигне 77,9% през 2030 г. При лицата с висше образование нивата на коефициента са изключително високи още в началото на периода, като моделът дава прогноза за достигане на почти пълна заетост към 2030 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 97. Коефициент на заетост за възрастовата група 20-64 г. периода 2016-2030 г.

По отношение на достигането на целта за заетост по стратегия „Европа 2020“ – коефициент на заетост във възрастовата група 20-64 от 76% през 2020 г., резултатите от модела за прогнозиране показват, че тя ще бъде достигната едва през 2024 г. Към края на прогнозния период – 2030 г. – се очаква той да надхвърли 79%.

Прогнози за търсенето на труд по икономически дейности

Средносрочни прогнози

Търсене на труд по икономически дейности

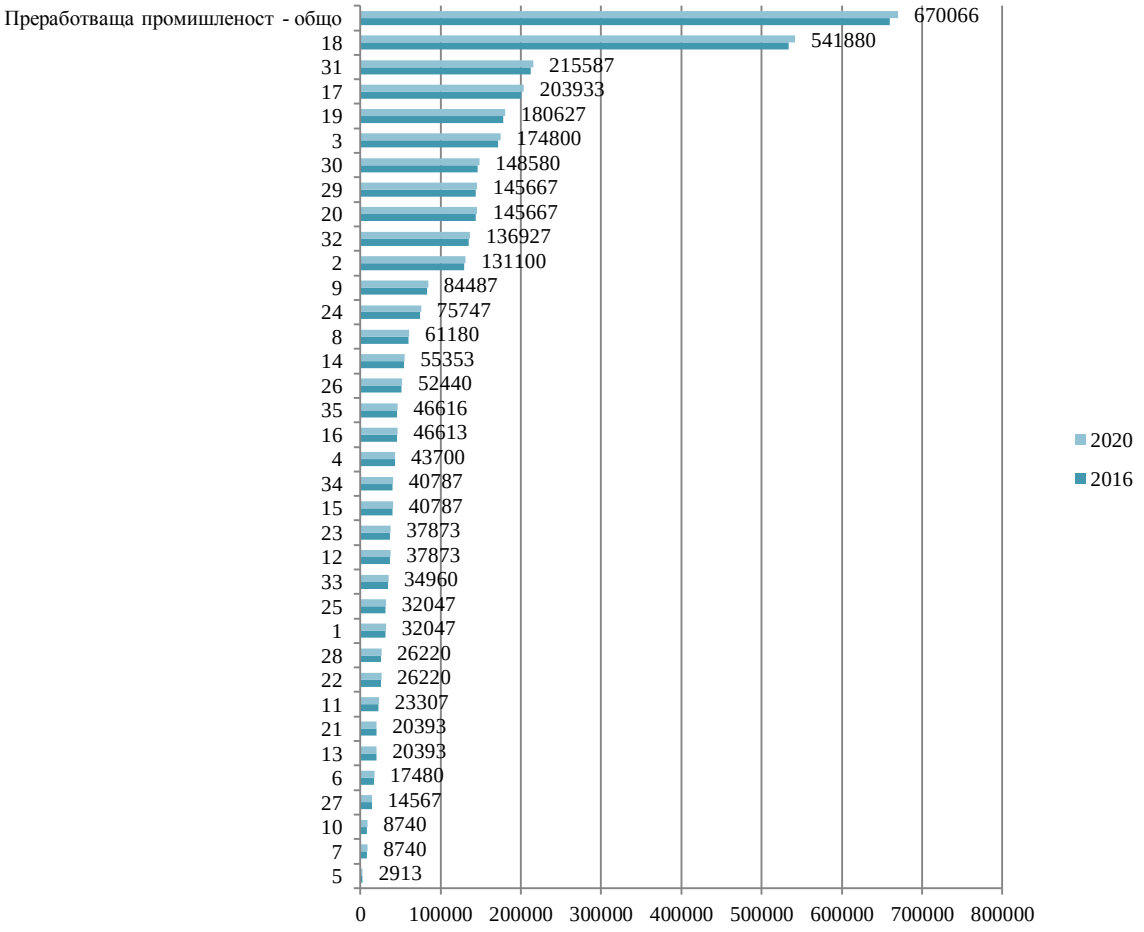
Средносрочните прогнози на национално ниво за търсенето на труд по икономически дейности са разработени за 35 икономически дейности, съгласно КИД-2008.

В средносрочен план търсенето на труд в страната ще се увеличи с 45,1 хил. работни места за периода 2016-2020 г., като в края на наблюдавания период работните места ще достигнат 2 916 249.

Най-голям дял в търсенето на труд ще имат отраслите в преработващата промишленост (13 от всички 35 отрасли). Делът на отраслите от преработващата промишленост в общото търсене на труд в прогнозите и за 2016 г. и за 2020 г. ще остане постоянен – 23% от общия брой работни места за всички 35 отрасъла от икономиката. Преработващата промишленост ще осигури почти 660 хил. работни места през 2016 г. и 670 хил. – през 2020 г., с нарастване от 10 369 нови работни места в края на средносрочния период.

С Най-много работни места ще е дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“. Делът на този отрасъл в общото търсене на труд в прогнозите и за 2016 г., и за 2020 г. остава постоянен – 18,6% от общия брой работни места за всички 35 отрасъла от икономиката, като той ще осигури 533 495 работни места през 2016 г. и 541 880 – през 2020 г., с нарастване от 8 385 работни места в края на средносрочния период.

Следващият по брой на работните места отрасъл – „Образование” осигурява два и половина пъти по-малко работни места и в началото и в края на средносрочния период и също толкова пъти по-малко нарастване на броя на новите работни места.

Източник: Собствени изчисления.

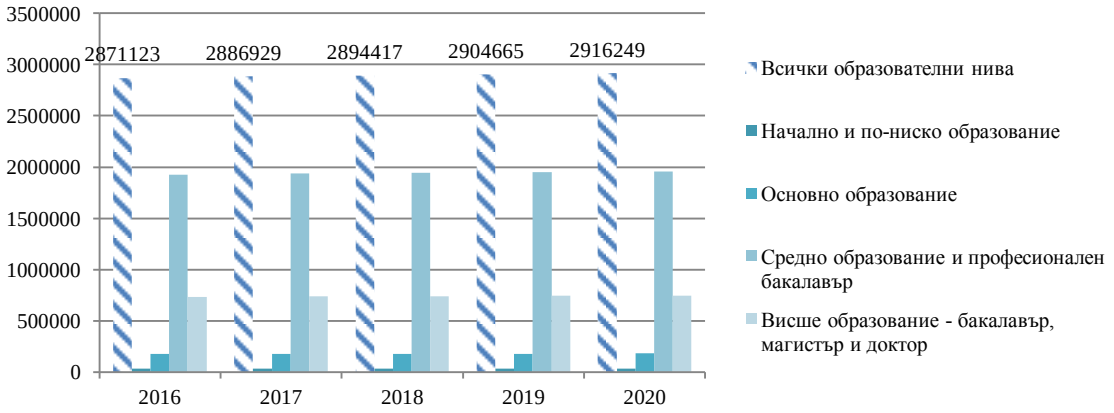
Фигура 98. Брой на работните места в началото и края на прогнозния период (2016-2020 г.) и промяна за периода по 35 икономически дейности[141]

[141] *1 – Добивна промишленост; 2 – Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия; 3 – Производство на текстил, кожи и изделия от тях; 4 – Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност; 5 – Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти; 6 – Производство на химични продукти; 7 – Производство на лекарствени вещества и продукти; 8 – Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини; 9 – Производство на основни метали и метални изделия, без машини; 10 – Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти; 11 – Производство на електрически съоръжения; 12 – Производство на машини, с общо и специално предназначение; 13 – Производство на превозни средства; 14 – Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване; 15 – Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия*

Динамика на търсенето на труд по равнище на образование

Прогнозните данни показват общ растеж на работните места, който се дължи предимно на промяна на броя на работните места, изискващи средно и висше образование. Промяната на броя на работните места, изискващи средно и висше образование, през 2020 г. спрямо 2016 г. се очаква да бъде 45 126, или 92,7% от общата положителна промяна на броя на работните места в края на средносрочния период.

Нетната промяна на броя на работните места, изискващ основно и/или по-ниско образование, ще нарасне в края на периода само с 3 298 (7,3% от общия ръст на броя на работните места), от които едва 486, изискващи начално и по-ниско образование.

Източник: Собствени изчисления.

и газ; 16 – Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване; 17 – Строителство; 18 – Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; 19 – Транспорт, складиране и пощи; 20 – Хотелиерство и ресторантьорство; 21 – Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия; 22 – Далекосъобщения; 23 – Дейности в областта на информационните технологии и услуги; 24 – Финансови и застрахователни дейности; 25 – Операции с недвижими имоти; 26 – Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности; 27-Научноизследователска и развойна дейност; 28 – Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности; 29 – Административни и спомагателни дейности; 30 – Държавно управление; държавно обществено осигуряване; 31 –Образование; 32 – Хуманно здравеопазване; 33– Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване; 34 – Култура, спорт и развлечения; 35 – Други дейности, некласифицирани другаде.

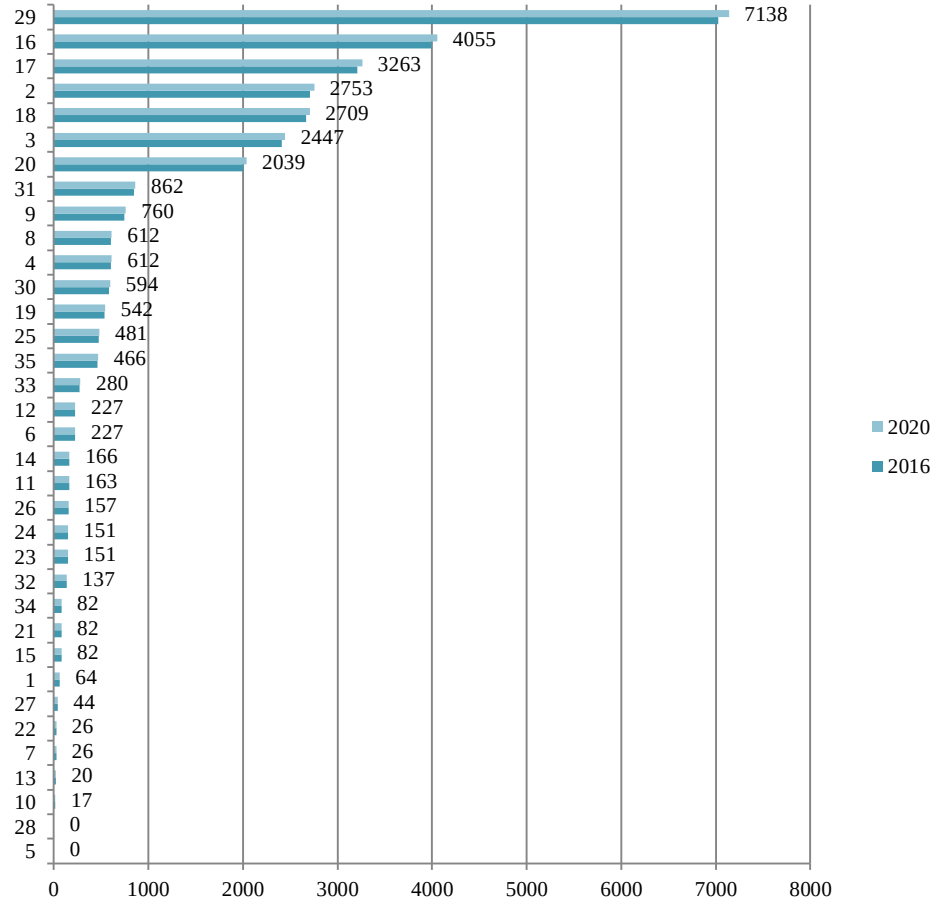
Фигура 99. Заетост по образователни степени 2016-2020 г.

Очаква се минимално нарастване на броя на работните места на пазара на труда за притежаващите ниска степен на образование - начално и по-ниско, както и основно образование. Към момента делът на работните места за тези ниско образовани групи е много стеснен, съставлявайки общо за двете групи едва 7,3% от общия дял на заетите работни места през 2015. Това ще засегне Най-уязвимите групи с такава степен на образование, а именно младежите и лицата в предпенсионна възраст с ниско образование.

Най-голям дял от заетостта ще продължат да формират работните места, изискващи средно образование - 70,2%, следвани от работните места, изискващи висше образование – 21,2%. Структурата на търсене на труд, с преобладаващо търсене на лица със средно образование, както и по-бавното нарастване на търсенето в икономиката на лица с висше образование, ще доведе до недостиг на работни места изискващи висше образование в сравнение с предлагането и от друга страна недостиг на лица със средно образование, които да заемат предлаганите за това образователно равнище работни места.

По икономически дейности и равнище на образование

Търсенето на труд, изискващ начално и по-ниско образование ще съставлява едва 0,88% от общото търсене на труд през 2020 г. Според прогнозата броят на работните места, изискващи начално и по-ниско образование, се очаква да се увеличат със 486 за периода 2016-2020 г.

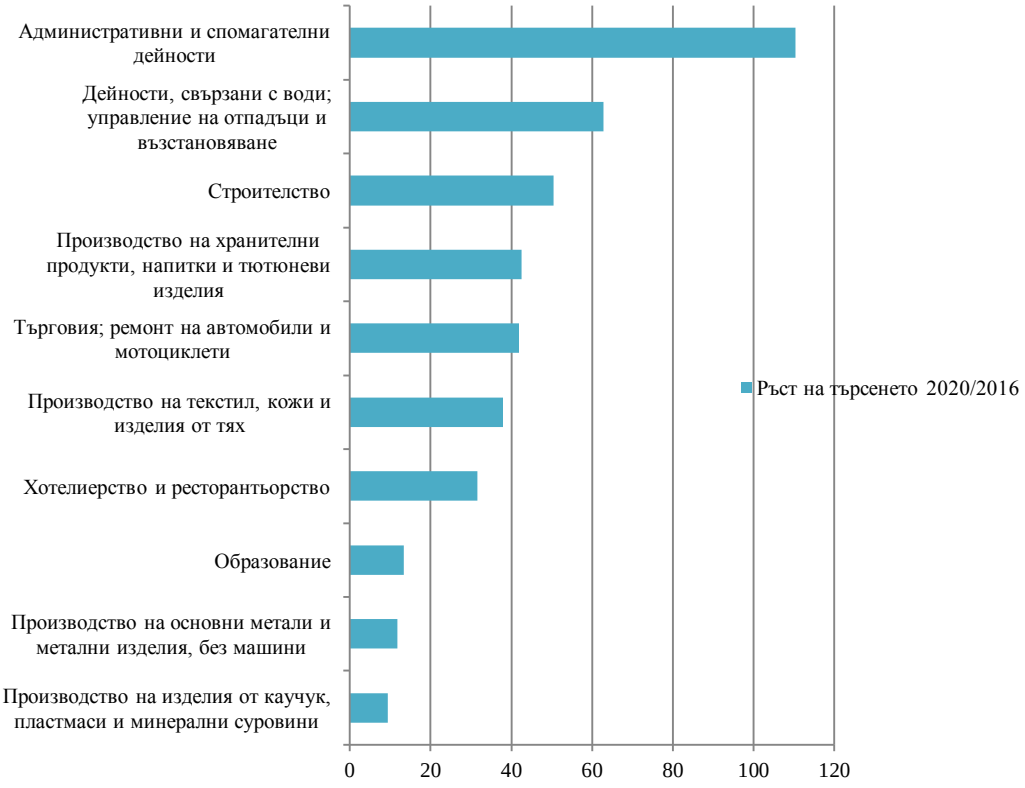
Източник: Собствени изчисления.

Фигура 100. Брой работни места, изискващи начално и по-ниско образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г.

През 2020 г. първите 10 икономически дейности по брой работни места за лицата с начално и по-ниско образование ще осигурят 26 640 работни места (или 84.7%) от всички предвиждани общо 31 438 работни места в тази образователна група.

Най-много работни места за лицата с начално и по-ниско образование според прогнозите ще продължи да осигурява отрасълът „Административни и спомагателни дейности” – 7 138 работни места. Това представлява 22,7% от всички работни места за това образователно ниво. Другите индустрии със значим дял в заетостта за това образователно ниво са Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване, Строителство, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети,

Хотелиерство и ресторантьорство, както и два производствени сектора (ХВП и Производство на текстил, кожи и изделия от тях).

Източник: Собствени изчисления.

Фигура 101. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с начално и по-ниско образование до 2020 г.

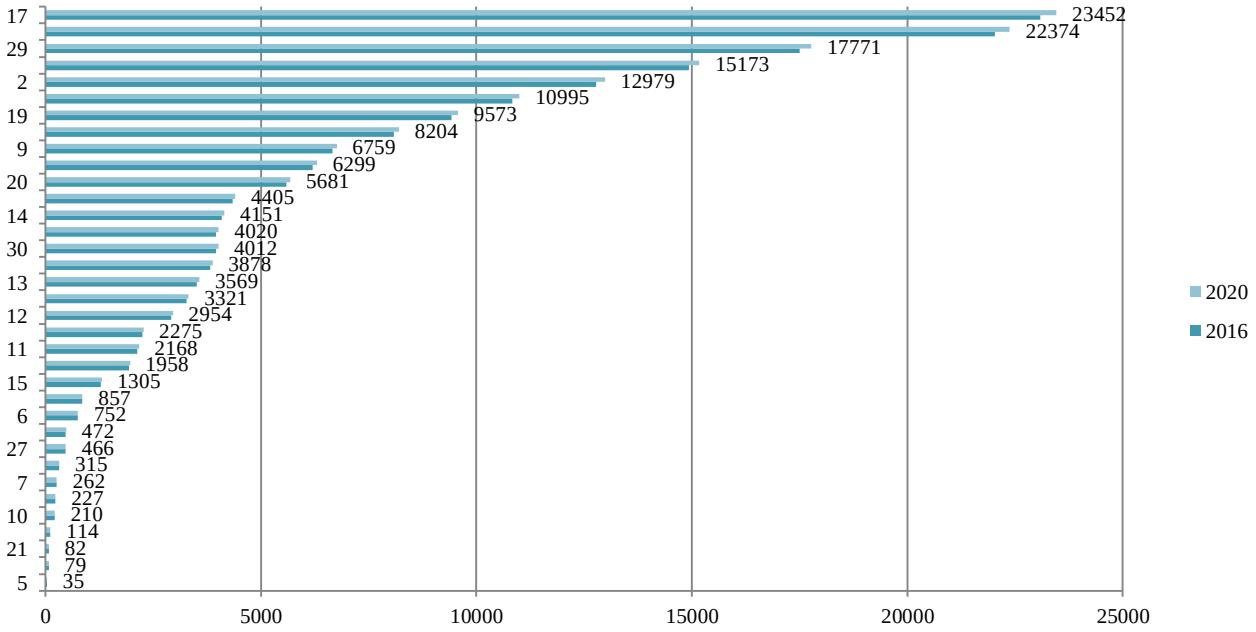
Прегледът на десетте професионални дейности с най-голям брой на работните места за това образователно ниво посочва професиите, които Най-често упражняват лицата с начално и по-ниско образование, а именно:

- Чистачи/хигиенисти и помощен персонал (икономически дейности „Административни и спомагателни дейности” и „Образование”) и работници в общинските фирми за чистота („Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване”) – общо 12 056 раб. места, или 38,4% от всички предвиждани работни места за това образователно ниво;

- Работници и помощен персонал в различни нискотехнологични производства – предимно на леката и хранително-вкусова промишленост - 7948 работни места или 25,3% от всички работни места за тази образователна степен;
- Работници в ”Строителството” – 3 263 работни места или 10,4% от всички работни места за това образователно ниво;
- Нискоквалифицирани работници и такива без квалификация в отрасли Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, и Хотелиерство и ресторантьорство – общо по прогноза 4 750 работни места или 15,1% от всички работни места за това равнище на образование.

Заетост по икономически дейности за лица, притежаващи основно образование

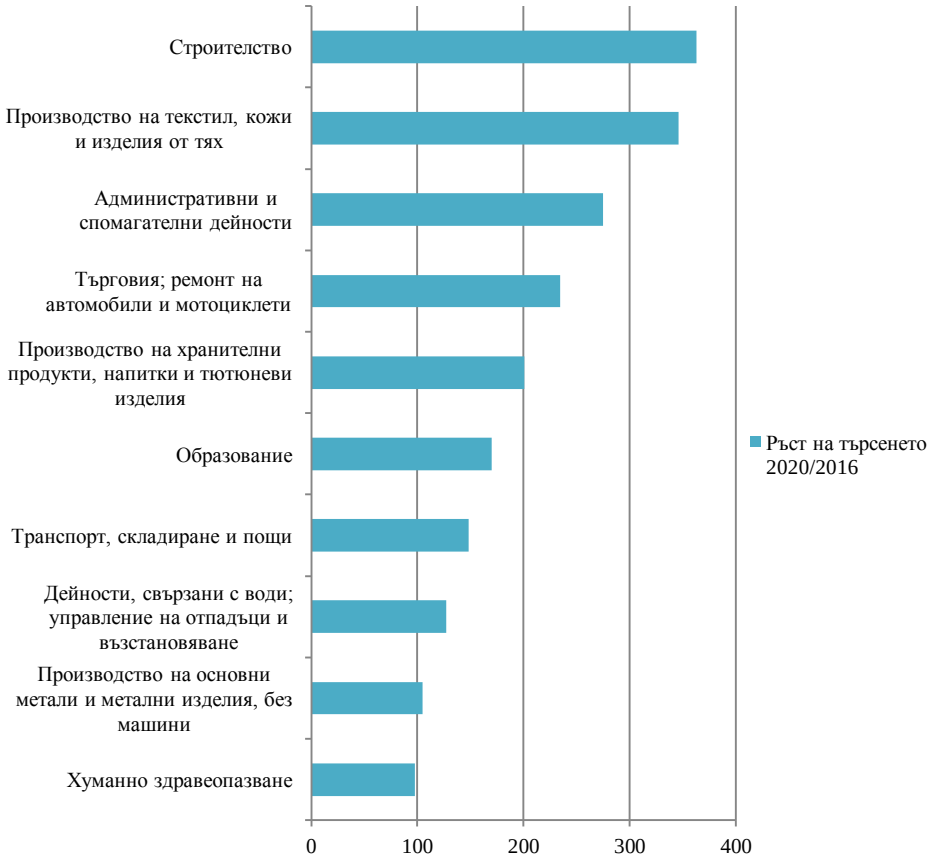
По допускане в прогностичния модел търсенето на труд, изискващ основно образование ще съставлява само 7,7% от общото търсене на труд през 2016 г. какво и през 2020 г. Според прогнозата броят на работните места, изискващи основно образование се очаква да се увеличат в края на периода спрямо началото му само с 2 803.

Източник: Собствени изчисления.

Фигура 102. Брой работни места, изискващи основно образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г.

През 2020 г. първите 10 икономически дейности по брой работни места за лицата с основно образование ще осигурят 133 479 работни места (или 73.7%) от всички предвиждани общо 181 145 работни места в тази образователна група.

Източник: Собствени изчисления.

Фигура 103. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с основно образование до 2020 г.

Според прогнозите най-много работни места, изискващи основно образование, ще осигури „Строителството” – 23 452 работни места, или почти 13% от всички работни места за това образователно ниво. Непосредствено след него по брой места се нареждат

„Производството на текстил, кожи и изделия от тях” с прогнозирани 22 374 работни места през 2020 г. (12,4% от всички работни места) и „Административните и спомагателни дейности” с прогнозирани 17 771 работни места (9,8% от всички прогнозирани работни места през 2020 г. за лицата с основно образование). Тези три отрасъла заедно със следващите две по ред икономически дейности („Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” и „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия”) осигуряват над половината от всички прогнозни работни места през 2020 г. за това образователно равнище.

Прегледът на десетте най-многобройни по отношение на работните места икономически дейности за това образователно ниво посочва професиите, които най-често упражняват лицата с основно образование, а именно:

- Работници в „Строителството” – 23 452 работни места или 13% от всички работни места за това образователно ниво;
- Помощен персонал и/или чистачи/хигиенисти (Административни и спомагателни дейности, Образование и Хуманно здравеопазване) и работещи във фирмите за чистота (Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване) – общо 43 269 работни места, или 23,9% от всички предвиждани работни места за това образователно ниво;
- Работници и помощен персонал в текстилната, хранително-вкусова промишленост и в производство на основни метали и метални изделия – 42 116 работни места или 23,3% от всички работни места за тази образователна степен (икономически дейности с номера 3, 2, 9); Други 27 715 работни места, или 15,3% от всички прогнозирани работни места за лица с основно образование, се предвижда да бъдат осигурени от други производствени дейности. осигуряват близо 40% или общо 69 832 от предвижданите работни места за лица с това образователно ниво през 2020 г.

- Работещи в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” и „Транспорт, складиране и пощи” – 24 744 работни места, или 13,7% от всички работни места за това образователно ниво.

Търсенето на труд в преработващата промишленост, съставлява 35,7% от общата структура на търсенето на труд, изискващ основно образование. При търсенето на труд, изискващ основно образование. Въпреки че нискоквалифицираният труд (отрасъл чистота и помощен персонал) остава на второ място при лицата с основно образование (23,9% от общото търсене на труд за тази образователна степен), нараства осезаемо делът на търсене на труд, изискващ основно образование, в други сектор - като например „Строителството”.

Таблица 72. Дял на първите 5 икономически сфери в заетостта за съответното образователно ниво, през 2020 г.

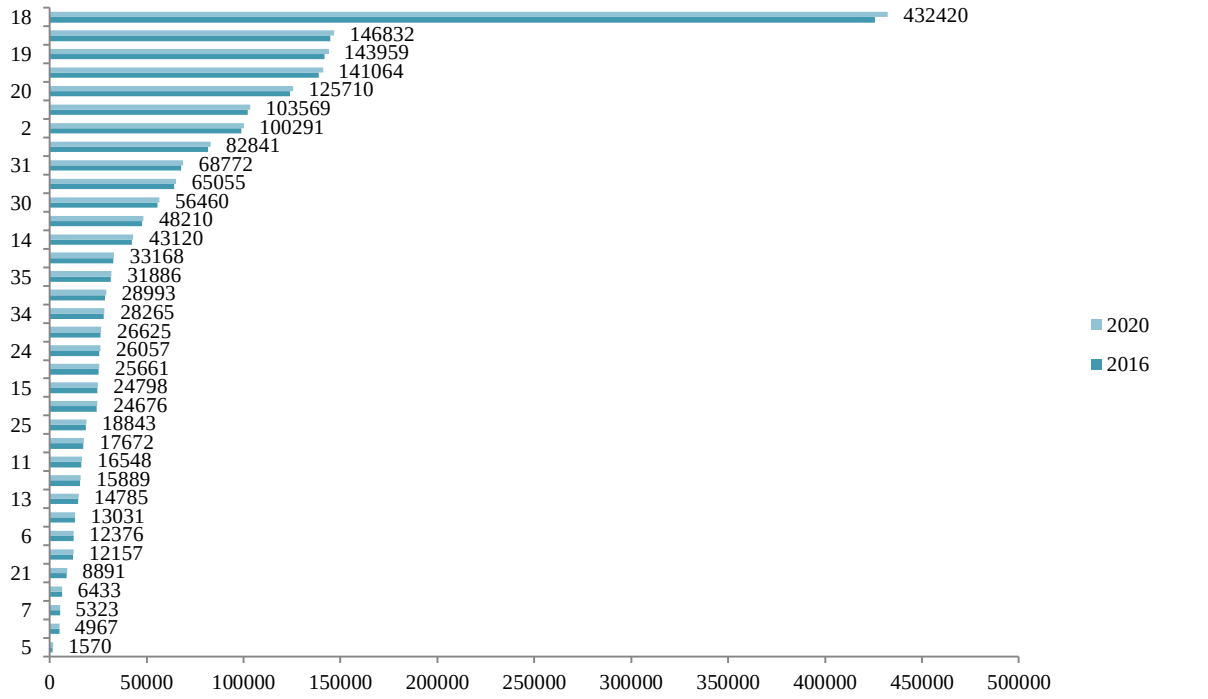
Икономическа дейност	% от заетостта с начално и по-ниско образование	% от заетостта с основно образование
чистота / хигиенисти *	38,8%	23,9%
производство **	25,5%	35,7%
строителство	10,4%	12,9%
търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	8,6%	8,4%
хотелиерство и ресторантьорство	6,5%	3,1%

*Бележка: * сектори 16, 29, 31 и 32. ** сектори 2-14.*

Източник: Собствени изчисления.

Заетост по икономически дейности за лица, притежаващи средно образование

Най-голям дял в заетостта в началото и в края на средносрочния период, а оттам и най-голям номинален ръст на броя на работните места през периода, се очаква за работните места, изискващи средно образование. Търсенето на работна сила със средно образование, ще съставлява 70,2% през 2016-2020 г. Според прогнозата, работните места, изискващи средно образование през 2016 г. ще са 1 926 638 и се очаква да се увеличат в края на периода спрямо началото му с 30 281 до 1 956 920 работни места.

Източник: Собствени изчисления.

Фигура 104. Брой работни места, изискващи средно образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г.

През 2020 г. първите 10 икономически дейности по брой работни места за лицата с средно образование ще осигурят 1 410 513 работни места (или 72,1%) от всички предвиждани общо около 1,96 млн. работни места в тази образователна група.

Източник: Собствени изчисления.

Фигура 105. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила със средно образование до 2020 г.

Най-много работни места, изискващи средно образование, ще осигури „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” – над 432 хил. работни места през 2020 г., или 22,1% от всички работни места за тази образователна степен. В края на периода – 2020 г. - работните места за тази икономическа дейност, изискващи средно образование, ще нараснат със 6 691. Ще се запази значителната разлика в броя на прогнозираните работни места за тази икономическа дейност и следващите я дейности по брой работни места. Разликата между първата и втората по големина икономически дейности по брой работни места за тази образователна степен е почти три пъти. Общият брой на предвижданите работни места на следващите три икономически дейности след първата, е по-малка, отколкото броя работни места на първата икономическа дейност.

Прегледът на десетте „Най-многобройни” икономически дейности по отношение на работните места за това образователно ниво посочва отраслите, където Най- често ще намират трудова реализация лицата със средно образование през 2020 г., а именно:

- Работещи в отрасъл ”Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” – 432 420 работни места, или 22,1% от всички работни места за това образователно ниво;
- Работещи в „Строителството” - 146 832 работни места или 7,5% от всички работни места за това образователно ниво;
- Работещи в отрасъл „Транспорт, складиране и пощи” – 143 959 работни места, или 7,4% от всички работни места за това образователно ниво;
- Работещи в текстилната, хранително-вкусова промишленост и в производство на основни метали и метални изделия – 306 454 работни места или 15,7% от всички работни места за тази образователна степен (икономически дейности с номера 3, 2, 9); Други 257 531 работни места, или 13,2% от всички прогнозирани работни места за лица със средно образование, се предвижда да бъдат осигурени от други производствени дейности. Производствата ще осигуряват близо 29% или общо около 564 хил. от предвижданите работни места за лица с това образователно ниво през 2020 г.

- Работещи в бюджетната сфера – администрация, здравеопазване, образование и дейности „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване” и „Научноизследователска и развойна дейност” – общо 352 637 работни места, или 18% от всички предвиждани работни места за това образователно ниво.

Преработващата и добивната промишленост (общо 15 отраслови групи от 35) формират около 30% от прогнозните работни места, изискващи средно образование. Икономическата дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” осигурява над 22% от прогнозните работни места, изискващи средно образование за средносрочния период. Работните места в бюджетната сфера, прогнозирани за лицата със средно образование, са значително по-голям процент (18%) в сравнение с дела на работните места в тази сфера за предходните образователни степени. Значително по-висок спрямо предходните образователни групи е и процентният дял на прогнозните работни места, изискващи средно образование в транспорта и туризма. По-нисък е процентният дял на работните места, изискващи средно образование в ”Строителството” по отношение на по-ниските образователни групи.

Таблица 73. Най-голямо търсене на работна сила по отрасли, изискващи средно образование, 2020 г.

Икономическа дейност	% от заетостта със средно образование
производство **	26,3%
търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	22,1%
строителство	7,5%
транспорт, складиране и пощи	7,4%
хотелиерство и ресторантьорство	6,4%
административни и спомагателни дейности	5,3%

*Бележка: ** сектори 2-14.*

Източник: Собствени изчисления.

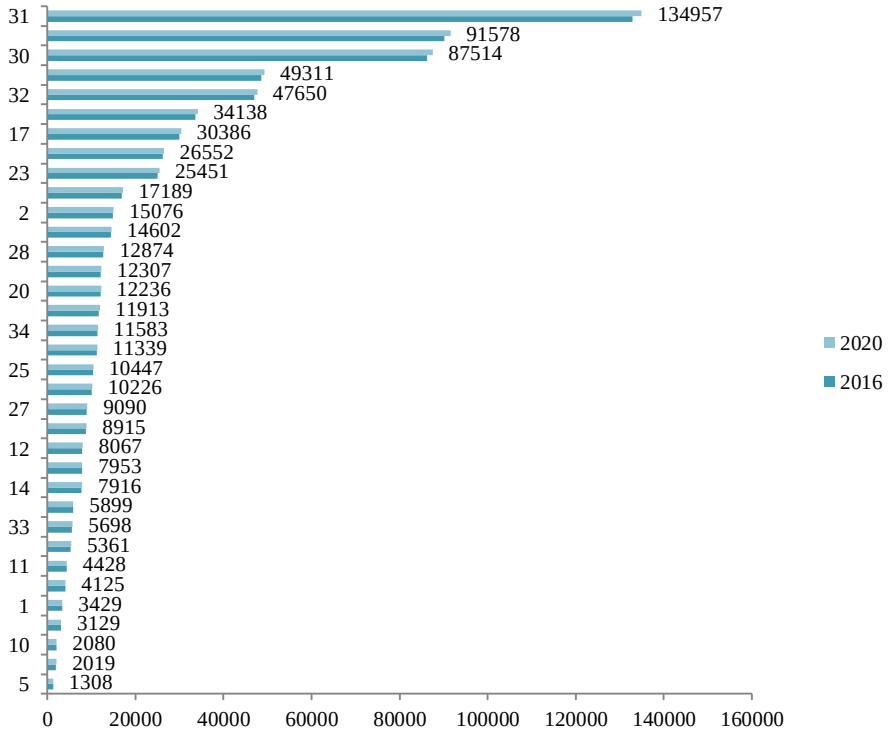
Различните дейности от преработващата промишленост, показана в таблицата като “производство” (общо 13 отраслови групи) формират над 26% от прогнозните работни места, изискващи средно образование. Икономическата дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” осигурява 22,1% от прогнозните работни места, изискващи средно образование за средносрочния период.

Значително е по-висок спрямо предходните образователни групи и процентният дял на прогнозните работни места, изискващи средно образование, в отрасъл “Транспорт, складиране и пощи”. По-нисък е процентният дял на работните места, изискващи средно образование в ”Строителството” по отношение на по-ниските образователни групи.

Заетост по икономически дейности за лица, притежаващи висше образование

Вторият по големина дял в заетостта в началото и в края на средносрочния период, а оттам и второто по големина нарастване на работните места през периода се отбелязва при работните места, изискващи висше образование.

По допускане в прогностичния модел търсенето на труд, изискващ висше образование ще има постоянен дял от общото търсене за периода 2016 - 2020 г. Според прогнозата, работните места, изискващи висше образование през 2016 г. ще са 735 191, като се очаква те да се увеличат в края на периода спрямо началото му с 11 555 до 746 746 работни места за 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 106. Брой работни места, изискващи висше образование, по 35 икономически дейности, през 2016 и 2020 г.

Моделът прогнозира, че през 2020 г. първите 10 от всички 35 икономически дейности по брой работни места, изискващи висше образование, ще осигурят 544 726 работни места (или 73%) от всички предвиждани 746 746 работни места за това образователно ниво.

Най-много работни места, изискващи висше образование ще осигури отрасъл „Образование” – 134 957 работни места през 2020 г., или 18% от всички работни места за тази образователна степен. Предвижда се в края на периода – 2020 г., работните места за тази икономическа дейност, изискващи висше образование, да нараснат с 2 088 работни места. Втората икономическа дейност по брой работни места, изискващи висше образование, е „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (над 91 хил. работни места през 2020 г.), а третата икономическа дейност е „Държавно управление и държавно обществено осигуряване” (над 87 хил. работни места през 2020 г.).

Източник: Собствени изчисления.

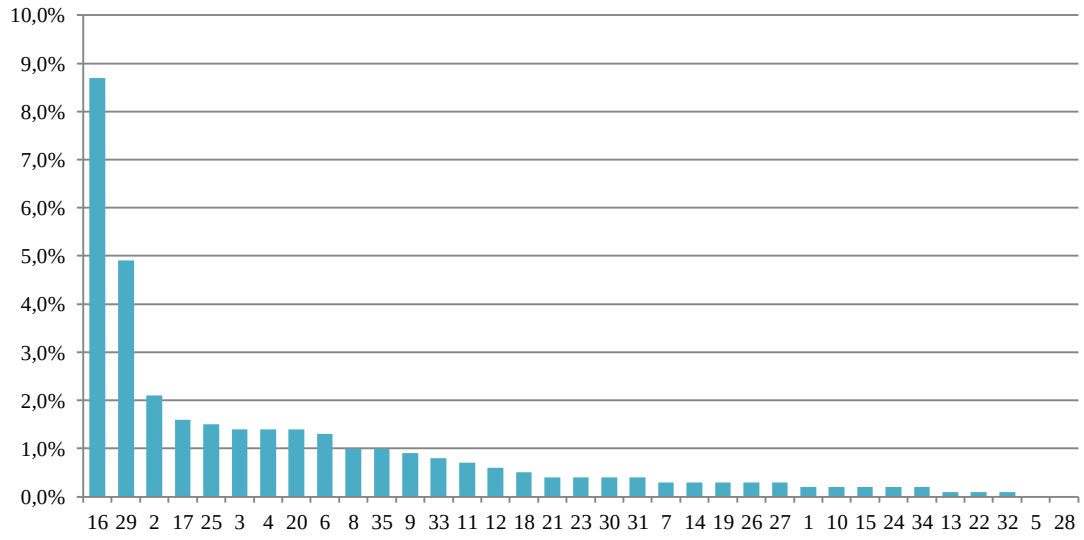
Фигура 107. Топ 10 икономически дейности по ръст на търсенето на работна сила с висше образование до 2020 г.

Прегледът на десетте „Най-многобройни” икономически дейности по отношение на работните места, изискващи висше образование, посочва дейностите, където Най-често ще намират трудова реализация лицата с висше образование през 2020 г.:

- Най-голям е броят на работните места за лица с висше образование в отраслите образование и наука – 19,3% от всички работни места за тази образователна степен;
- Отраслите от преработващата и добивната промишленост осигуряват общо 14,7% от прогнозните работни места за тази образователна степен;
- Следват „Държавно управление” (14%), ”Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (12,3%), „Здравеопазване и социални грижи” (7.1%);
- Висок дял (4.8%) имат работните места в сферата на „Информационните и комуникационни дейности и услуги” и далекосъобщенията.
- Останалите високоспециализирани дейности и услуги заемат около 20% от заетите с висше образование. В тази група се включват юридическите услуги, дейностите в сферата на културата, финансови и застрахователни дейности, операции с недвижими имоти, издателска дейност, филмопроизводство и медии.

Търсене на труд по икономически дейности и образователно равнище

Делът на лицата с начално и по-ниско образование е най-нисък в заетостта по икономически дейности – общо под 1%. Единствено при две икономически дейности този дял надвишава 2% – ”Административни и спомагателни дейности” (4,9%) и „Дейности, свързани с води и управление на отпадъци и възстановяване” (8,7%). В дейностите „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти” и „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности” делът на наетите с начално и по-ниско образование е нула. Професиите, които лицата с начално и по-ниско образование упражняват, най-често включват други неквалифицирани работници, работници по събиране и сортиране на отпадъци, работници в добивната промишленост, строителството, преработващата промишленост, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, сервитьори и бармани.

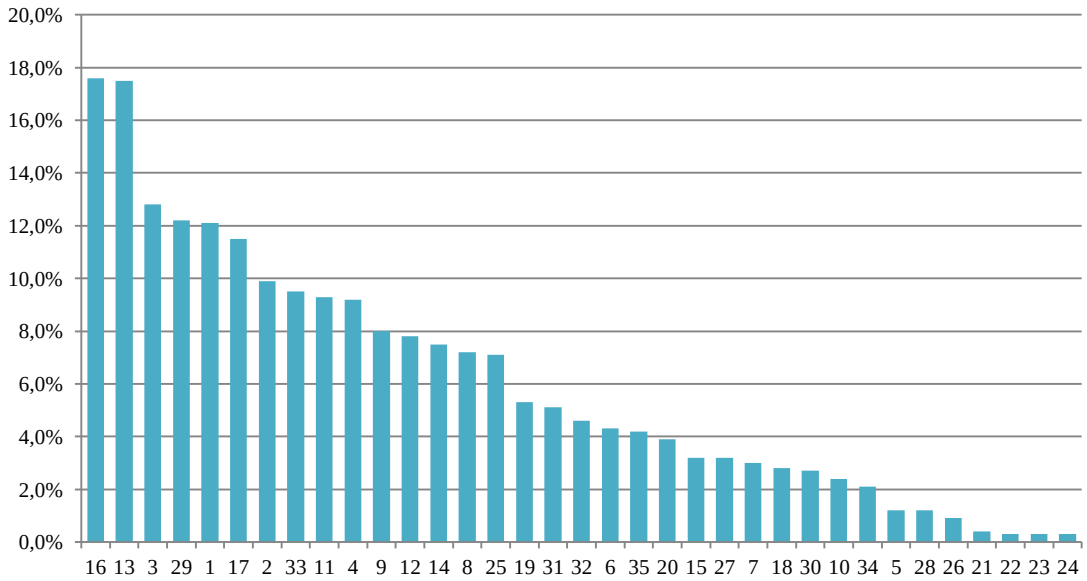
` *Източник: Собствени изчисления*

Фигура 108. Дял на наетите лица с начално и по ниско образование по 35 икономически дейности (по номера[142])

[142] *1 – Добивна промишленост; 2 – Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия; 3 – Производство на текстил, кожи и изделия от тях; 4 – Производство на дървен материал,*

Около 6,0% от наетите са лица с основно образование, но съществуват значителни различия между отделните икономически дейности. Наетите с основно образование са относително най-много в дейностите „Производство на превозни средства” (17,5%), „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване” (17,6%) и „Производство на текстил, кожи и изделия от тях” (12,8%). Най-малък е делът на наетите с основно образование в „Далекосъобщения” (0,3%), „Дейности в областта на информационните технологии и услуги” (0,3%) и „Финансови и застрахователни дейности” (0,3%). Професиите, които заетите лица с основно образование упражняват най-често, включват работници в преработващата промишленост, работници в добивната промишленост и строителството, други неквалифицирани работници, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство и персонал, полагащ здравни грижи за лица и др.

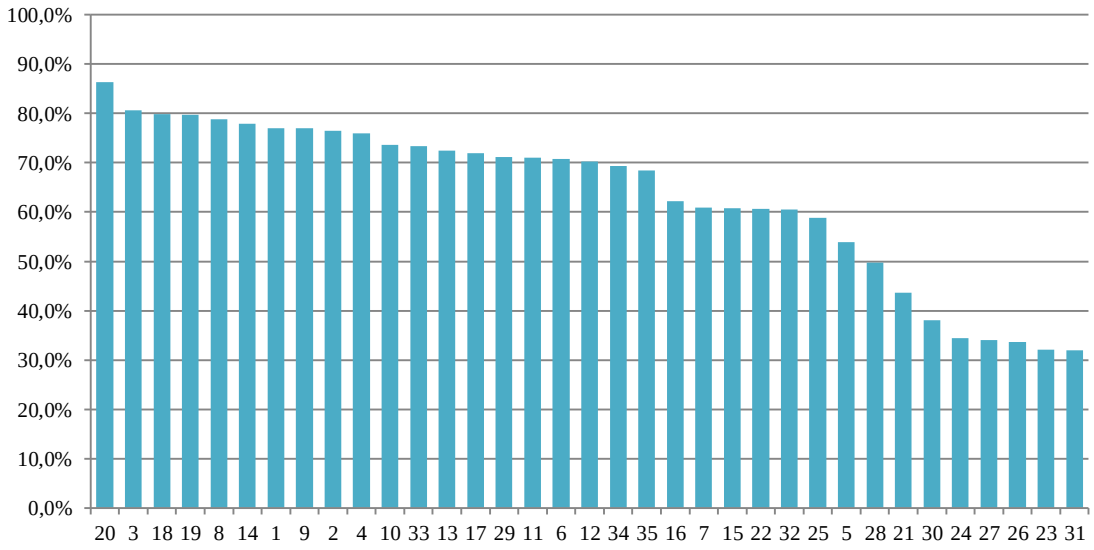
хартия и изделия от тях; печатна дейност; 5 – Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти; 6 – Производство на химични продукти; 7 – Производство на лекарствени вещества и продукти; 8 – Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини; 9 – Производство на основни метали и метални изделия, без машини; 10 – Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти; 11 – Производство на електрически съоръжения; 12 – Производство на машини, с общо и специално предназначение; 13 – Производство на превозни средства; 14 – Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване; 15 – Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ; 16 – Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване; 17 – Строителство; 18 – Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; 19 – Транспорт, складиране и пощи; 20 – Хотелиерство и ресторантьорство; 21 – Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия; 22 – Далекосъобщения; 23 – Дейности в областта на информационните технологии и услуги; 24 – Финансови и застрахователни дейности; 25 – Операции с недвижими имоти; 26 – Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности; 27-Научноизследователска и развойна дейност; 28 – Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности; 29 – Административни и спомагателни дейности; 30 – Държавно управление; държавно обществено осигуряване; 31 –Образование; 32 – Хуманно здравеопазване; 33– Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване; 34 – Култура, спорт и развлечения; 35 – Други дейности, некласифицирани другаде.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 109. Дял на наетите лица с основно образование по 35 икономически дейности (по номера)

Делът на заетите със средно образование също варирира съществено между най-ниските (31,9%) и най-високите стойности (86,3%) по икономически дейности. Най-съществен дял имат заетите лица със средно образование в икономически дейности „Хотелиерство и ресторантьорство” (86,3%), „Производство на текстил, кожи и изделия от тях” (80,7%) и „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (79,8%). Най-малък е делът на наетите със средно образование в дейности ”Образование” (31,9%), „ Дейности в областта на информационните технологии и услуги” (32,1%), „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности” (33,7%), „ Научноизследователска и развойна дейности“ (34,1%) и „ Финансови и застрахователни дейности” (34,4%). Сред професиите, упражнявани от лица със средно образование най-често попадат: продавачи в магазини, персонал, осигуряващ защита и сигурност, работници в преработващата промишленост, сервитьори и бармани, водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, водачи на леки автомобили и мотоциклети, машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство и персонал, водещ стокови и транспортни документи и др.

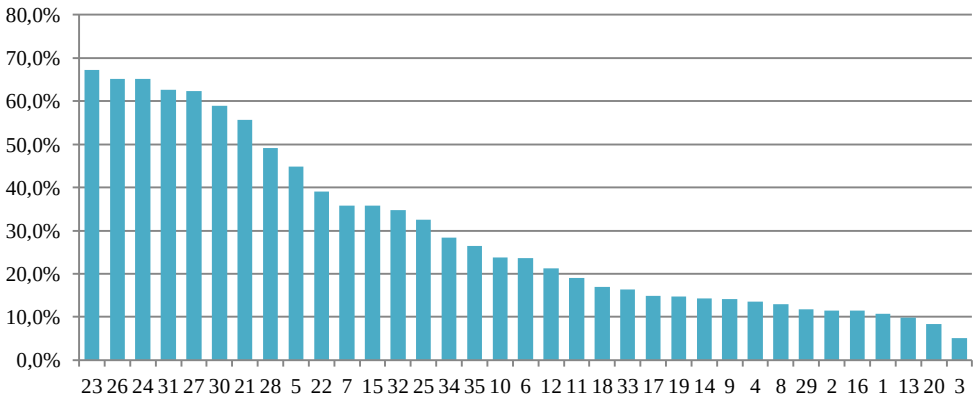

Източник: Собствени изчисления

Фигура 110. Дял на наетите лица със средно образование по 35 икономически дейности (по номера)

Най-значителни различия по икономически дейности се наблюдават при най-високото образователно равнище – висше образование (бакалавър, магистър и доктор), като делът на висшистите варира от 5,1% до 67,2% от заетите лица. Висшистите заемат най-голям дял в заетостта (малко под 30,0%) след лицата със средно образование. Относителният дял на лицата с висше образование е най-висок в икономическите дейности „Научноизследователска и развойна дейност” (62,4%), „Образование” (62,6%), „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности” (65,1%), „Финансови и застрахователни дейности” (65,1%) и „Дейности в областта на информационните технологии и услуги” (67,2%). Най-ограничен е делът на заетите с висше образование в дейности „Добивна промишленост” (10,7%), „Производство на превозни средства” (9,9%), „Хотелиерство и ресторантьорство” (8,4%), и „Производство на текстил, кожи и изделия от тях” (5,1%). Най-често упражняваните професии от лица с висше образование са административни специалисти, учители по общообразователна подготовка в средното образование (V-XII клас), финансови специалисти, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, учители в начален етап на основното образование (I-IV

клас) и в предучилищно възпитание и подготовка, лекари, управляващи и изпълнителни директори и др.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 111. Дял на наетите лица с висше образование по 35 икономически дейности

Търсене на труд по икономически дейности, образователно равнище и професии

Добивна промишленост

Основно място в добивната промишленост заемат лицата със средно образование – 77%. Заетите лица с висше образование (бакалавър, магистър или доктор), заедно с персонала, имащ основно образование, имат почти еднакъв дял, а най-малък (почти нулев) дял имат лицата с начално и по-ниско ниво на образование.

В икономическата дейност „Добивна промишленост“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 32 047 заети лица, което е с 496 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 1,1% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се само с единица да се увеличат броя заети с начално или по-ниско образование, като станат 64. Тежестта на това новонаето лице ще бъде 0,2% от всички новозаети за периода със същото образование. Прогнозира се, че 60 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 2,1% от всички нови работни места за лица с основно образование.

Най-много ще бъдат търсени лица със средно образование. Работните места ще нараснат от 24 294 на 24 676. Новонаетите с диплома за средно образование в добивната промишленост ще бъдат 1,3% от всички лица със същото образование, започнали работа през периода. От 33 376 висшисти в сектора през 2016 г., броят им ще нарасне на 3 429 и увеличението с 53 е 0,5% от общото увеличение на заетите работни места от висшисти в страната за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 112. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Добивната промишленост"

Делът на лицата със средно общо и професионално образование, включва основно следните професии: машинни оператори в минодобива и добива на минерали; оператори на подвижни съоръжения; работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения; машинни механици и монтьори; работници в добивната промишленост и строителството – те съставляват 53,4% от всички заети лица със средно образование.

С най-голям дял са професиите, изискващи основно образование: работници в добивната промишленост и строителството; машинни оператори в минодобива и добива на минерали; оператори на подвижни съоръжения; персонал, осигуряващ защита и сигурност и машинни механици и монтьори (общо 68,5%).

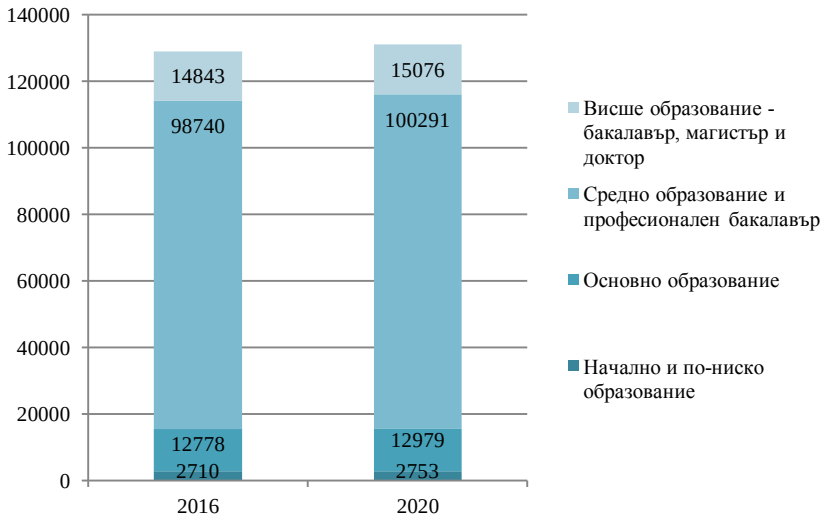
Наетите с висше образование имат 10,74% дял в добивната промишленост: ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), финансови специалисти, работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения и ръководители в бизнес услугите и административните дейности (общо 43,8%).

Най-ниска степен на образование се изисква за професиите: работници в добивната промишленост и строителството и за готвачи.

Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия

В тази икономическа дейност основно място заемат заетите лица със средно образование – 76,38%, следвани от лицата с висше образование – 11,57%, основно образование – 9,91% и начално и по-ниско образование– 2,13%.

В дейност „Производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“ заетостта ще достигне 131 100 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 2 029 работни места, което представлява около 4,5% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 2 710 до 2 753, като макар и малко, добавените работни места ще са около 8,8% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат и 201 работни места за лица с основно образование, или около 7,2% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 1 552 лица, което допринася за около ¾ от увеличението на заетостта в тази дейност и около 5,1% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 233 работни места – едва 2% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 113. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в „Производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“

Около 55,7% от наетите със средно образование са съсредоточени в следните 5 професии – работници в преработващата промишленост, работници по производство на храни и сродни на тях, водачи на леки автомобили и мотоциклети, машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост, машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост и персонал, водещ стокови и транспортни документи.

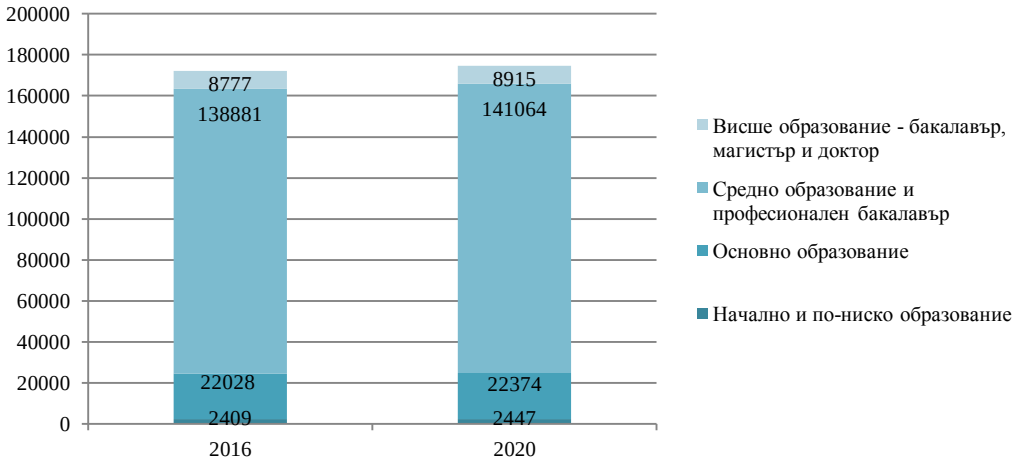
Най-голям дял сред професиите, изискващи висше образование (50,2%), заемат: приложни специалисти във физическите и техническите науки, финансови специалисти, посредници в търговията и продажбите, ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, административни специалисти, персонал, водещ счетоводни сметки и документи, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии) и управляващи и изпълнителни директори.

Най-масовите професии, които наетите с основно образование (75%) упражняват са: работници в преработващата промишленост, работници по производство на храни и сродни на тях, други неквалифицирани работници, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост.

Около 91,2% от наетите с начално и по-ниско образование упражняват професиите: работници в преработващата промишленост, работници по производство на храни и сродни на тях, други неквалифицирани работници, работници в транспорта и складирането и чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения.

Производство на текстил, кожи и изделия от тях

В дейност „Производство на текстил, кожи и изделия от тях“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 174 800, като броят заетите до 2020 г. ще нарасне с 2 705 лица. Това се равнява на 6% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат едва с 38 – от 2 409 на 2 447, което представлява 7,8% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 22 028 на 22 374, или новозаетите да бъдат 12,4% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 2 183 - 80,7% от всички създадени работни места в дейността за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 8 777, а към 2020 г. – 8915. Тези 138 новосъздадени работни места ще са едва 1,2% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 114. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на текстил, кожи и изделия от тях"

Най-голям дял в тази икономическа дейност заемат лицата със средно образование – 80,6%. Те упражняват най-често следните професии: машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство, работници по производство на облекло и сродни на тях, работници в преработващата промишленост и занаятчии (78,6% от заетите със средно образование).

Наетите с основно образование в тази икономическа дейност са 12,8%, като най-голям е броят на машинните оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство и на работниците по производство на облекло и сродни на тях. Последните професии са най-многобройни и по отношение на заетите с висше образование (5,2% за дейността), заедно с ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията.

Отново професията работници по производство на облекло и сродни на тях заема най-голям дял и сред лицата с начално и по-ниско образование (1,5% за дейността), заедно с машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство (75,8%).

Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност

Работниците със средно образование са с най-голям дял – 75,9%, следвани от лицата с висше образование – 13,6%, с основно образование – 9,2% и на последно място – лицата с начално или по-ниско образование – 1,4%.

В икономическата дейност „Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 43 700 заети лица, което е с 676 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 1,5% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се само с 9 лица да се увеличат броят заети с начално или по-ниско образование, като станат 612. Тежестта на деветимата новонаети ще бъде 1,9% от всички новозаети със същото образование за периода. Прогнозира се, че 62-ма лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 2,2% от всички нови работни места за лица с основно образование. Най-много ще бъдат търсени

лица със средно образование – 513 лица (1,3% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 5 808 висшисти в сектора през 2016 г., броят им ще нарасне на 5899. Увеличението с 91 лица е 0,8% от общото увеличение на заетите работни места от висшисти в страната за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 115. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност"

Сред професиите, упражнявани от лицата с начално или по-ниско образование, с най-голям дял са: работници в преработващата промишленост, други неквалифицирани работници и машинни оператори в дървообработващата и хартиената промишленост. Същото се отнася и за лицата с основно образование. Лицата със средно образование, заети в тази икономическа дейност, упражняват най-често професиите: печатари и сродни на тях, машинни оператори в дървообработващата и хартиената промишленост, работници в преработващата промишленост, работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях и машинни оператори в производството на каучук, пластмаси и хартиени изделия (52,8%).

Същите тези професии, заедно с управляващи и изпълнителни директори, ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, финансови специалисти, архитекти, проектанти, земемери и дизайнери, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, приложни специалисти във физическите и техническите науки, ръководители по продажби, маркетинг и развойна дейност и всички специалисти в сферата съставляват 54,9% от наетите с професии, упражнявани от лица с висше образование в тази икономическа дейност.

Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти

В тази икономическа дейност няма работещи с начално и по-ниско ниво на образование. С малък дял са лицата с основно образование – 1,2%, а тези с висше образование са 44,9%. Отново най-многобройни са заетите лица със средно образование – 54%.

В дейността „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти“ заетостта ще достигне едва 2 913 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително не повече от 45 работни места, или само 0,1% от новосъздадената заетост в страната за периода. Очаква се да се създаде едно работно място за лице с основно образование, което по никакъв начин не натежава в общия брой новосъздадени места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 24 лица, което допринася за около 53% от увеличението в дейността и около 0,1% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 20 работни места – едва 0,2% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 116. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на кокс и рафинирани нефтопродукти"

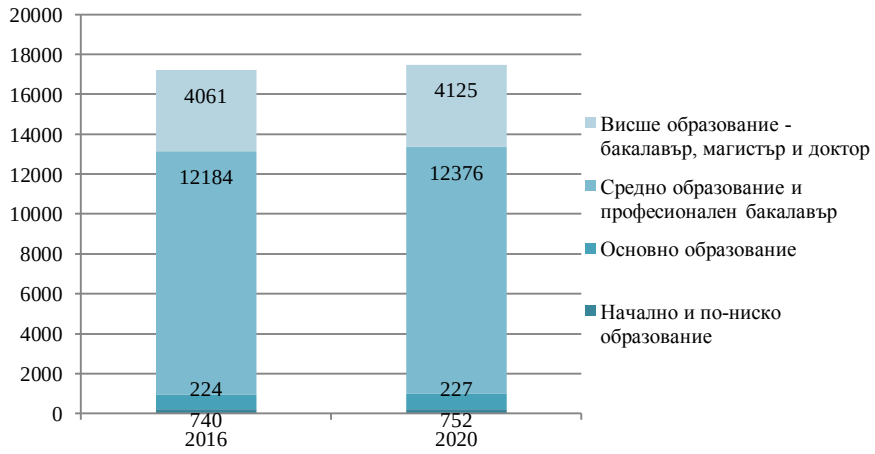
Лицата с основно образование работят по две професии – работници в преработващата промишленост и машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти. 54,4 % от професиите, упражнявани от лицата със средно образование, са: техници по контрол на производствени процеси, машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти и оператори на подвижни съоръжения.

Лицата с висше образование най-често са: специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), административни специалисти и ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията.

Производство на химични продукти

Както в предходната икономическа дейност, отново най-висок дял заемат лицата със средно образование (70,8%), заедно с лицата, които имат висше образование (23,6%). Малък дял имат работниците с основно образование – 4,3%, и незначителен дял имат лицата с начално или по-ниско образование – 1,3%.

В дейност „Производство на химически продукти“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 17 480, като броят заети от 2016 г. до 2020 г. ще нарасне с 270 лица. Това се равнява едва на 0,6% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат само с 4 – от 224 на 227, което има минимален дял от 0,7% върху всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 740 на 752, или новозаетите да бъдат не повече от 0,4% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 192 – 71,1% от всички създадени работни места в дейността за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 4 061, а към 2020 г. – 4 125. Тези 64 новосъздадени работни места ще са едва 0,6% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 117. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на химически продукти"

Ръководителите в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти, приложните специалисти във физическите и техническите науки, специалистите по технически науки (без инженери по електротехнологии), финансовите специалисти, управляващите и изпълнителни директори, посредниците в търговията и продажбите и другите квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии съставляват 55,4% от наетите с професии, упражнявани от лица с висше образование в тази икономическа дейност.

Работниците в преработващата промишленост, машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти, персоналът, водещ стокови и транспортни документи, другите неквалифицирани работници, водачите на леки автомобили и мотоциклети и приложните специалисти във физическите и техническите науки съставляват 52,3% от наетите с професии, упражнявани от лица със средно образование.

Почти половината от работещите в тази икономическа дейност с основно образование упражняват професията работници в преработващата промишленост (49,8%).

Лицата с начално или по-ниско образование в тази икономическа дейност са: горски работници и сродни на тях, работници в преработващата промишленост, оператори на подвижни съоръжения и персонал, полагащ здравни грижи за лица.

Производство на лекарствени вещества и продукти

Наблюдава се разпределение, характерно за повечето икономически дейности, обвързани с производството – най-голям дял имат лицата, завършили средно образование (61% от всички заети), следвани от лицата с висше образование (35,8%). Малък дял имат лицата с основно образование (3%), а почти нулев е делът на заетите, които имат начално или по-ниско образование (0,3%).

В икономическата дейност „Производство лекарствени вещества и продукти“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 година ще има общо 8 740 заети лица, което е с 135 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на минималните 0,3% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се броят на наетите лица с начално или по-ниско образование (26 трудещи се в тази дейност) да остане непроменен. Прогнозира се само 0,1% от всички новосъздадените работни места за лица с основно образование да се полагат на производството на лекарствени вещества. Както и при останалите производствени дейности, ще се наблюдава най-голямо търсене на лица със средно образование – 82 лица (0,3% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 3 081 висшисти в сектора през 2016 година, броят им ще нарасне на 3 129. Увеличението с 48 лица е 0,4% от общото увеличение на заетите работни места от висшисти в страната за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 118. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на лекарствени вещества и продукти"

Приложните специалисти във физическите и техническите науки, специалистите по физически и химически науки и науки за земята, ръководителите в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, специалистите по естествени науки, административните специалисти и ръководителите в бизнес услугите и административните дейности съставляват 51,3% от наетите с професии, които се упражняват от лица с висше образование.

Машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти, другите квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, работниците в преработващата промишленост, други оператори на стационарни машини и съоръжения, приложните специалисти във физическите и техническите науки са 54,8% от лицата със средно образование.

Около 53% от лицата с основно образование упражняват професиите: машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти, други неквалифицирани работници, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и работници в преработващата промишленост.

Половината от работещите в тази икономическа дейност, които имат начално или по-ниско образование, са машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти и работници в преработващата промишленост

Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини“

Най-голям дял имат заетите лица, които имат завършено средно образование – 78,8%. Следват работещите с висше образование (13,1%), на трето място се подреждат лицата, които имат основно образование (7,2%), а с най-малък дял отново са лицата с начално или по-ниско образование (1%).

В дейност „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини“ заетостта ще достигне 61 180 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 947 работни места, или

около 2,1% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 602 до 612, като добавените работни места ще са около 1,9% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат и 68 работни места за лица с основно образование, или около 2,4% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 746 лица, което допринася за около 79% от увеличението в дейността и около 2,5% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 123 работни места – едва 1,1% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 119. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини"

Машинните оператори в производството на каучук, пластмаси и минерални суровини и работниците в преработващата промишленост съставляват 63,3% от заетите лица с най-ниско равнище на образование в тази икономическа дейност.

Около 52% от всички заети лица с основно образование в дейността работят като строители на сгради и сродни на тях, други оператори на стационарни машини и съоръжения, машинни оператори в производството на каучук, пластмаси и минерални суровини и работници в преработващата промишленост.

Същите тези професии, заедно с ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, други неквалифицирани работници и персонал, водещ стокови и транспортни документи се упражняват от 52,6% от всички заети със средно образование в тази икономическа дейност.

Около 51,3% от заетите с висше образование са представени от ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, финансови специалисти, приложни специалисти във физическите и техническите науки, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), управляващи и изпълнителни директори, персонал, водещ стокови и транспортни документи и посредници в търговията и продажбите.

Производство на основни метали и метални изделия, без машини

Най-голям дял в заетостта в тази икономическа дейност имат лицата със средно образование – 77%. Около 14,1% са лица с висше образование, 8% са тези с основно образование, а останалите 0,9% са с начално и по-ниско образование.

В дейност „Производство на основни метали и метални изделия, без машини“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 84 487, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 1 307 лица. Това се равнява на 2,9% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат едва с 12 – от 749 на 760, което представлява 2,4% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 6 654 на 6 759, или новозаетите да бъдат около 3,7% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 1 007 - 77% от всички създадени

работни места в дейността за прогнозирания период и около 3,3% от създадените работни места в националната икономика за лица със същата образователна степен. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 11 728, а към 2020 – 11913. Тези 184 новосъздадени работни места ще са едва 1,6% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 120. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на основни метали и метални изделия, без машини"

Най-често лицата със средно образование упражняват професиите: ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях, работници в преработващата промишленост, машинни механици и монтьори и други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии (55%).

Леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях, ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, строители на сгради и сродни

на тях, машинни механици и монтьори и работници в преработващата промишленост съставляват 60,7% от заетите лица с основно образование.

Около 75,2% от заетите с начално и по-ниско образование в тази икономическа дейност упражняват две професии – леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях и ковачи, производители на инструменти и сродни на тях.

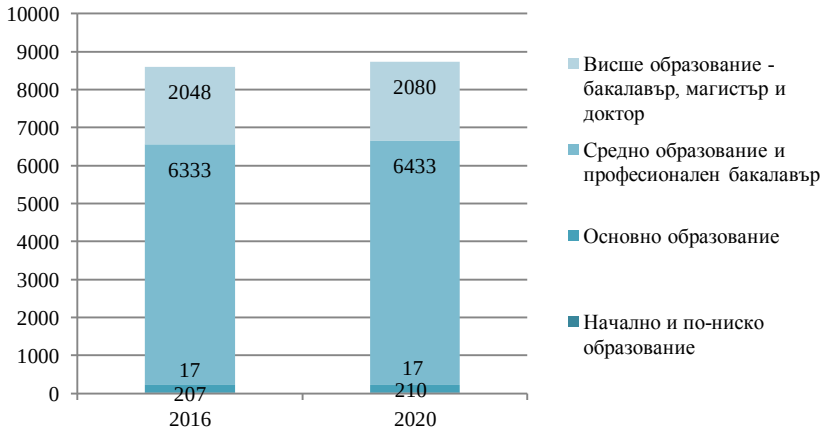
Сред лицата с висше образование най-често срещани (52,4%) са специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, приложни специалисти във физическите и техническите науки, финансови специалисти, управляващи и изпълнителни директори, ръководители в бизнес услугите и административните дейности и ковачи, производители на инструменти и сродни на тях.

Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти

В производството на компютърна техника, електронни и оптични продукти най-голям дял имат лицата със средно образование (73,5%), следвани от тези с висше образование (23,8%), основно (2,4%) и на последно място с почти нулев дял (0,2%) – тези с начално и по-ниско образование, които са представени и само от една професия – монтажници.

В икономическата дейност „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 година ще има общо 8 740 заети лица, което е само със 135 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази дейност ще възлиза едва на 0,3% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се да остане неизменен броят заети с начално или по-ниско образование – 17 лица. Прогнозираното минимално увеличение на създадените работни места за лица с основно образование – от 207 на 210, ще се равнява на 0,1% от общото нарастване на работни места за лица със същата образователна степен. Най-много ще бъдат търсени лица със средно образование – 100 лица (0,3% от общия брой новонаети за

страната със същото образование). От 2 048 висшисти в сектора през 2016 г., броят им ще нарасне на 2080 към 2020 г. Увеличението с 32 лица е също с тежест 0,3% от общото увеличение в страната на заетите работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 121. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Производството на компютърна техника, електронни и оптични продукти"

Монтажниците, заедно с работниците в преработващата промишленост и чистачите и помощниците в домакинства, хотели и учреждения са трите професии, упражнявани от 59,7% от всички заети с основно образование.

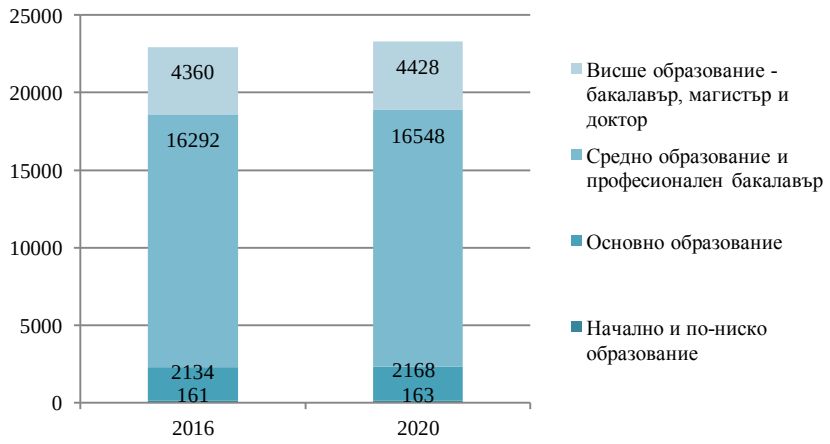
Около 53,8% от лицата със средно образование упражняват професиите: монтажници, работници в преработващата промишленост, други оператори на стационарни машини и съоръжения и ковачи, производители на инструменти и сродни на тях.

Около 54,6% от лицата с висше образование работят като: ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), управляващи и изпълнителни директори, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, инженери по електротехнологии, работници в преработващата промишленост, финансови специалисти и монтажници.

Производство на електрически съоръжения

Заетите лица със средно образование заемат значителна част от всички заети в икономическата дейност „Производство на електрически съоръжения“ – 71%. Лицата с висше образование са на второ място по численост – 19%, следвани от лицата с основно образование - 9,3% и тези с начално или по-ниско образование – 0,7%.

В дейността заетостта ще достигне 23 307 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 361 работни места, или около 0,8% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 161 до 163, като малкото добавени работни места са около 0,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат 34 работни места за лица с основно образование, или около 1,2% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 256 лица, което съставлява 71% от увеличението в дейността и около 0,8% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 69 работни места – едва 0,6% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени източници

Фигура 122. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производството на електрически съоръжения"

Лицата с начално и по-ниско образование са представени най-вече (69,9%) от работници в преработващата промишленост и машинни механици и монтьори. Около 51,2% от заетите с основно образование са работници в преработващата промишленост и монтажници по професия. Сред лицата с висше образование са специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, приложни специалисти във физическите и техническите науки, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, финансови специалисти, административни специалисти, инженери по електротехнологии и управляващи и изпълнителни директори.

Най-голям дял имат лицата със средно образование - 71%. Монтажници, ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, работници в преработващата промишленост, машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти и работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения са 56,6% от всички заети с това образователно равнище.

Производство на машини, с общо и специално предназначение

С най-малък дял са заетите лица с начално и по-ниско образование – 0,6%. Леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях ковачи, производители на инструменти и сродни на тях са представители на 74,6% от заетите с това образователно равнище.

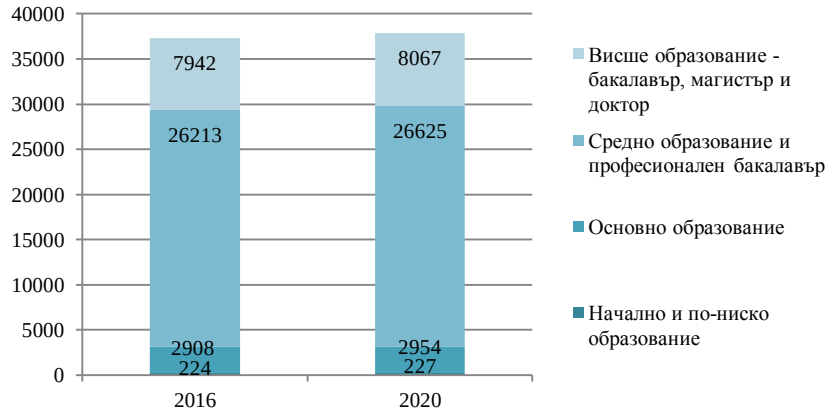
Следващите по дял за икономическата дейност са лицата с основно образование – 7,8%. За тях най-представителни (55,8%) са професиите: ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях и чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения.

На трето място за дейността се нареждат заетите лица, завършили висше образование – 21,4%. Като специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и

дистрибуцията, финансови специалисти, приложни специалисти във физическите и техническите науки и административни специалисти работят 51,1% от всички висшисти.

Около 70,3% от заетите лица са със средно образование. Сред най-често срещаните професии (54,1%), които упражняват тези лица са: ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях и машинни механици и монтьори.

В дейността „Производство на машини, с общо и специално предназначение“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 37 873, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 586 лица. Това се равнява едва на 1,3% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 224 на 227, което представлява 0,7% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 2 908 на 2 954, или новозаетите да бъдат 1,6% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 412 – 70,3% от всички създадени работни места в дейността за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 7 942, а към 2020 – 8 067. Тези 125 новосъздадени работни места ще са едва 1,1% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

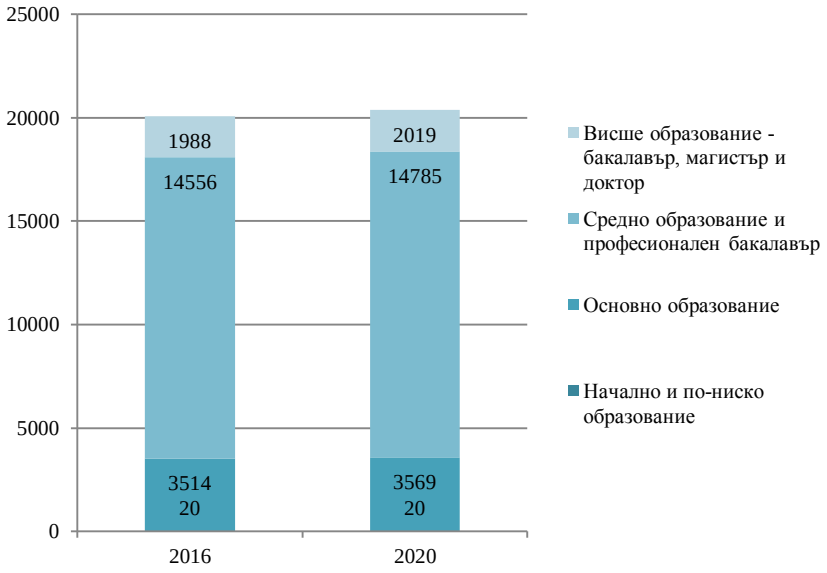

Източник: Собствени изчисления

Фигура 123. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производство на машини, с общо и специално предназначение"

Производство на превозни средства

Около 72,4% от заетите в икономическата дейност „Производство на превозни средства“ са със средно образование; 17,5% - основно; само 9,9% - висше и нищожните 0,1% се полагат на лицата с начално или по-ниско образование.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 124. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производството на превозни средства"

Очаква се в края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. да има общо 20393 заети лица, което е с 316 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 0,7% от всички нови работни места в икономиката. Не се прогнозира създаването на заетост за лица с начално и по-ниско образование, т.е. не се прогнозира наемането на повече лица от 20-те заети до момента. Прогнозните данни сочат, че 55 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са едва 2% от всички нови работни места за лица с основно образование. Най-търсени ще са лицата със средно образование, като към 14 556 лица заети към 2016 г. ще се добавят още 229 до 2020 г.(0,8% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 1 988 висшисти в сектора през 2016 г., броят им ще нарасне на 2

019.Увеличението с 31 лица е около 0,3% от общото увеличение на заетите в страната работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Почти нулев дял имат лицата с начално и по-ниско образование (0,1%), като те упражняват три професии – ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, машинни механици и монтьори и машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство.

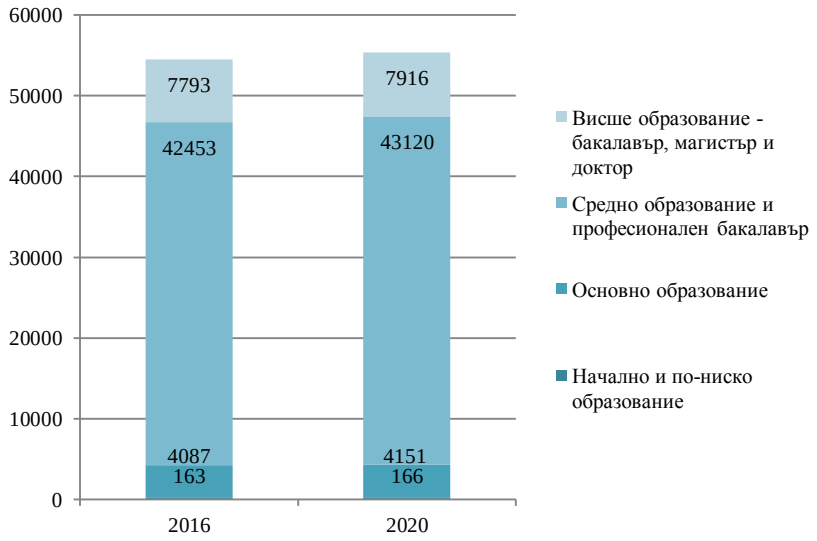
За разлика от повечето икономически дейности, обвързани с производство, в тази икономическа дейност на второ място по дял се нареждат лицата с висше образование (9,9%), а не тези с основно образование (17,5%). Първите упражняват най-вече (54,6%) професии като: специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), монтажници, ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, приложни специалисти във физическите и техническите науки и финансови специалисти. Сред най-често срещаните професии за лицата с основно образование в този отрасъл са: техници по контрол на производствени процеси, работници в преработващата промишленост и монтажници.

Отново монтажници, работници в преработващата промишленост, ковачи, производители на инструменти и сродни на тях и леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях са сред най-често срещаните професии (56%) за лицата със средно образование.

Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване

Тази икономическа дейност не се различава съществено от много от другите производствени дейности, тъй като отново с най-голям дял са заетите лица със средно образование – 78%, следвани от висшистите – 14,3%; 7,5% са лицата с основно образование и четвърт процент са работници с начално и по-ниско равнище на образование.

В дейност „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване“ заетостта ще достигне 55 353 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 857 работни места, или около 1,9% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 163 до 166, като малкото добавени работни места ще са около 0,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат и 64 работни места за лица с основно образование, или около 2,3% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 667 лица, което съставлява 77,8% от увеличението в дейността и около 2,2% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 122 работни места – едва 1,1% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 125. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване"

Най-многобройните лица за дейността – тези със средно образование – упражняват най-вече професии като: работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях,

работници в преработващата промишленост, машинни механици и монтьори, леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях, ковачи, производители на инструменти и сродни на тях и работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения – 51,3%.

Специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, управляващи и изпълнителни директори, приложни специалисти във физическите и техническите науки, финансови специалисти, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, машинни механици и монтьори и приложни специалисти в медицината и фармацията съставляват 51,4% от лицата с висше образование.

Около 57,6% от лицата с основно образование са заети като: работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях, работници в преработващата промишленост, машинни механици и монтьори и леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях.

Лицата с начално и по-ниско равнище на образование работят в тази дейност като: работници в преработващата промишленост, работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, други неквалифицирани работници и леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях.

Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ

С най-голям дял са лицата със средно образование – 60,8%. Следват лицата с висше образование – 35,8%, трети се подреждат работниците с основно образование – 3,2%, а накрая са тези с начално и по-ниско равнище на образование – 0,2%.

В дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 40 787, като

броят заети от 2016 г. до 2020 г. ще нарасне с 631 лица. Това се равнява на 1,4% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат нищожно – от 80 на 82, което ще представлява 0,3% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 1 285 на 1 305, или новозаетите да бъдат 0,7% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 384 (от 24 415 на 24 798) - 60,9% от всички създадени работни места в дейността за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 14376, а към 2020 – 14602. Тези 226 новосъздадени работни места ще са едва 2% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 126. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ"

Лицата със средно образование упражняват най-често професии като: техници по контрол на производствени процеси, работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения и машинни механици и монтьори – 51,5%.

Работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения, техници по контрол на производствени процеси, работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и машинни механици и монтьори сформират 57,7% от всички заети лица с основно образование за икономическата дейност.

Лицата с висше образование са представени най-вече от техници по контрол на производствени процеси, инженери по електротехнологии, ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения и ръководители в бизнес услугите и административните дейности.

Чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, машинни механици и монтьори, леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях и локомотивни машинисти и сродни на тях представляват всички заети лица с начално или по-ниско образование.

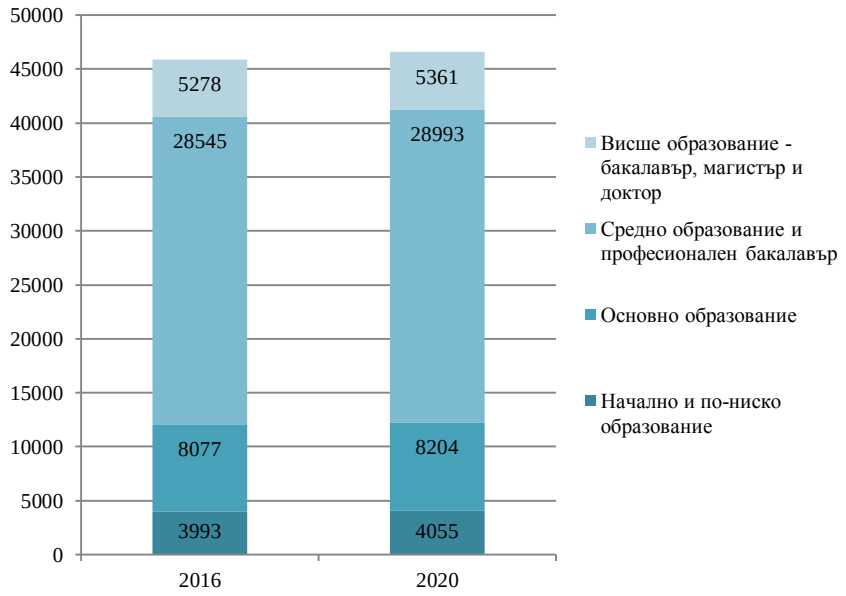
Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване

В тази икономическата дейност най-голям дял имат лицата със средно образование – 62,2%. Те упражняват най-често професиите: работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях, водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, други неквалифицирани работници, техници по контрол на производствени процеси, работници по събиране и сортиране на отпадъци, касиери, инкасатори и сродни на тях и оператори на подвижни съоръжения – 52,9%.

Следващите по дял за икономическата дейност са лицата с основно образование – 17,6%. Работници по събиране и сортиране на отпадъци, работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях и работници в преработващата промишленост са най-често срещаните места за тези лица, като съставляват 58,2%.

На трето място са заетите лица с висше образование – 11,5%. Най-често упражняват професии като: ръководители в бизнес услугите и административните дейности, финансови специалисти, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, приложни специалисти във физическите и техническите науки, административни специалисти, управляващи и изпълнителни директори и административни приложни специалисти – 53,8%.

С най-малък дял (8,7%) са лицата с начално и по-ниско образование. Около 76,2% от тях са работници по събиране и сортиране на отпадъци.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 127. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване"

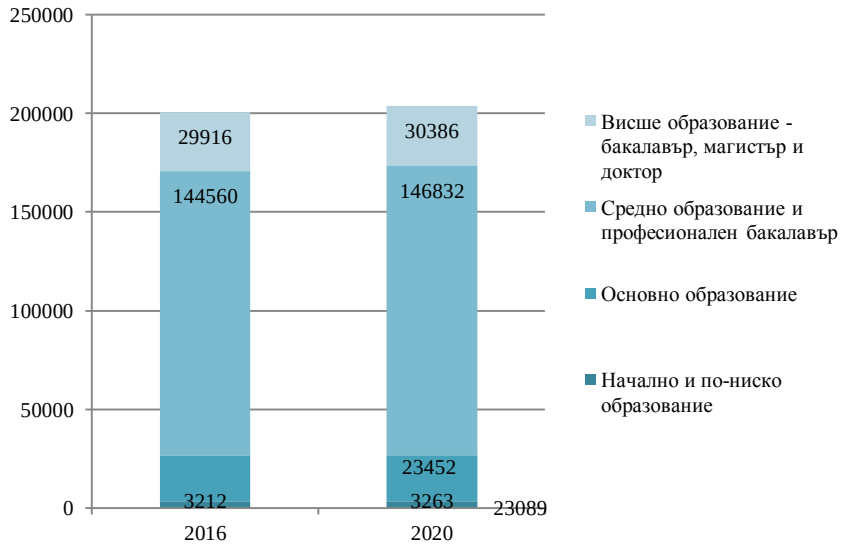
В икономическата дейност „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 46 613 заети лица, което е с 721 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 1,6% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се цели 12,9% от всички добавени работни места за

лица с начално или образование от по-ниска степен да се полагат на лицата с тази образователна степен, заети в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване“. Зад този процент стоят 63 новонаети. Прогнозира се, че 127 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 4,5% от всички нови работни места за лица с основно образование. Най-много ще бъдат търсени лица със средно образование – 449 лица (1,5% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 5 278 висшисти в сектора през 2016 г., броят им ще нарасне на 5 361.Увеличението с 83 лица през средносрочния прогнозен период не оказва голямо влияние върху общата добавена заетост за лица с диплома за висше образование - 0,7%.

Строителство

Пропорционалното разпределение на лицата заети в строителството е както следва: лица със средно образование – 71,9%, лица с висше образование – 15%, основно образование – 11,5% и начално или по-ниско образование – 1,6%.

В тази икономическа дейност заетостта ще достигне 203 933 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 3 156 работни места, или цели 7% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 3 212 до 3 263, като добавените работни места ще формират значителна част от всички нови места за лица с тази образователна степен – 10,4%. Очаква се да се създадат и 363 работни места за лица с основно образование, или около 12,9% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 2 272 лица, което допринася с приблизително 72% от увеличението в дейността и около 7,5% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 470 работни места – 4,1% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 128. Брой заети по образователни степени към 2016 и 2020 г. в "Строителството"

В строителството с най-голям дял са лицата със средно образование – 71,9%. За тях най-често упражняваните професии са: работници в добивната промишленост и строителството, строители на сгради и сродни на тях, оператори на подвижни съоръжения, работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения и приложни специалисти във физическите и техническите науки – 50,7% от заетите с това равнище на образование в тази икономическа дейност.

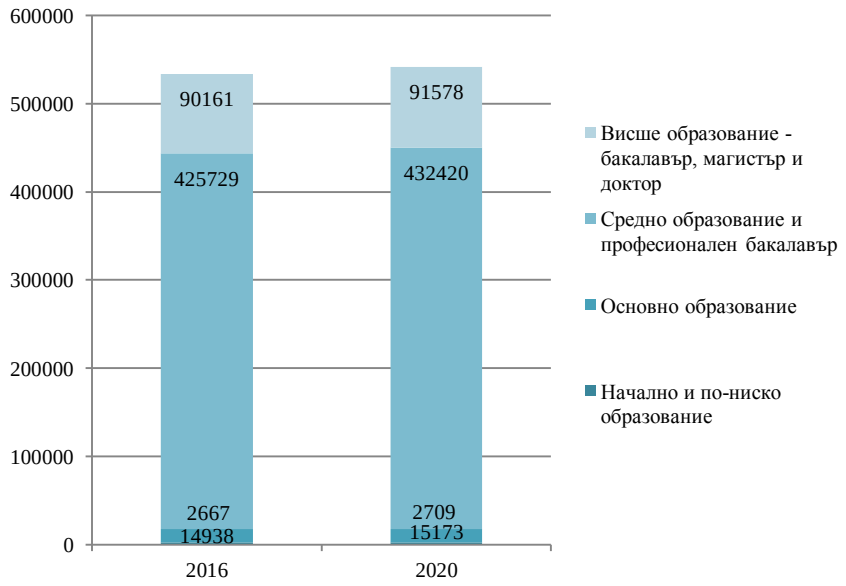
Следващите като дял са заетите лица с висше образование (15,0%) – само с малко повече от тези с основно образование (11,5%). Първите са най-често ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), приложни специалисти във физическите и техническите науки, финансови специалисти, приложни специалисти с контролни функции в добивната и преработващата промишленост и строителството, управляващи и изпълнителни директори и общи административни служители – 53,7%. Заетите с основно образование в тази икономическа дейност най-често

упражняват професиите: работници в добивната промишленост и строителството и строители на сгради и сродни на тях – 60,6%.

Около 1,6% от лицата в строителството са с начално или по-ниско образователно равнище. От тях 61,6% работят като работници в добивната промишленост и строителството.

Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети

Както в повечето икономически дейности дотук, повечето от заетите лица са със средно образование – 79,8%. Следват заетите с висше образование – 16,9%, а персоналът с основно (2,8%) и начално и по-ниско образование (0,5%) има минимални дялове.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 129. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Търговията; ремонта на автомобили и мотоциклети"

В дейността „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 541 880, като броят заети от 2016 до 2020 г. ще нарасне с 8 385 лица. Тенденциите в дейността оказват голямо влияние върху цялостното нарастване на заетостта в страната за периода с относителен дял 1/5.

Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат с 42 – от 2 667 на 2 709, което представлява 8,6% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 14 938 на 15 173, или новозаетите да бъдат 8,4% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Най-голямото номинално увеличение на броя новосъздадени работни места за лица със средно образование за целия прогнозен период ще се наблюдава в тази икономическа дейност – 6 691, т.е. 22,1% от всички добавени работи места, изискващи средно образование, ще се полагат на „Търговията; ремонта на автомобили и мотоциклети“. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 90 161, а към 2020 – 91 578. Тези 1 417 новосъздадени работни места ще са 12,3% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

За лицата с начално и по-ниско образование е типично да упражняват професии като: работници в транспорта и складирането, продавачи в магазини и други неквалифицирани работници – 52,2% от заетите с това образователното равнище в тази икономическа дейност.

Лицата с основно образование най-често упражняват следните професии – продавачи в магазини, работници в транспорта и складирането, други неквалифицирани работници, работници в преработващата промишленост и друг персонал, зает с търговия – 56,7% от лицата с това образователно равнище.

Продавачи в магазини, друг персонал, зает с търговия, персонал, водещ стокови и транспортни документи, водачи на леки автомобили и мотоциклети съставляват 56,4% от заетите лица със средно образование в икономическата дейност.

Най-масовите професии за лицата, които имат висше образование, са: продавачи в магазини, финансови специалисти, управляващи и изпълнителни директори, персонал, водещ стокови и транспортни документи, посредници в търговията и продажбите, персонал, водещ счетоводни сметки и документи, ръководители по продажби, маркетинг и развойна дейност, други медицински и здравни специалисти – 53,3%.

Транспорт, складиране и пощи

Почти четири пети от заетите лица в тази икономическа дейност са със средно образование – 79,7%, следвани от заети лица с висше образование – 14,7%, с начално образование – 5,3% и почти нулев дял на лица с начално и по-ниско образование – 0,3%.

В икономическата дейност „Транспорт, складиране и пощи“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 180 627 заети лица, което е с 2 795 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 6,2% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се само с 8 лица да се увеличат броят заети с начално или по-ниско образование, като станат 542 лица. Тежестта на осмината новонаети ще бъде 1,7% от всички новозаети със същото образование за периода. Прогнозира се, че 148 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 5,3% от всички нови работни места за лица с основно образование. Около 80% от добавените работните места в дейността ще се полагат на местата, заети от лица със средно образование. В номинален израз, това ще са 2 228 новонаети със средно образование (7,4% от новосъздадената заетост за лица със същото образование). От 26 141 висшисти в сектора през 2016 година, броят им ще нарасне на 26 552. Увеличението с 411 лица е 3,6% от общото увеличение на заетите в страната работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Най-често лицата с висше образование са: корабни и авиационни специалисти, персонал, водещ стокови и транспортни документи, ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията, посредници в бизнес услугите, приложни специалисти във физическите и техническите науки, управляващи и изпълнителни директори, финансови специалисти и ръководители в бизнес услугите и административните дейности – 51,5% от заетите лица с това образователно равнище в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 130. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Транспорт, складиране и пощи“

Сред лицата със средно образование има най-много водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, водачи на леки автомобили и мотоциклети, локомотивни машинисти и сродни на тях, приложни специалисти във физическите и техническите науки и персонал, водещ стокови и транспортни документи – 52,5%.

Лицата с основно образование работят най-често като водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, работници в добивната промишленост и строителството, локомотивни машинисти и сродни на тях и друг помощен административен персонал – 56,3%.

Групата „Други неквалифицирани работници и оператори на подвижни съоръжения“ съставлява 64,1% от заетите лица в икономическата дейност, които имат начално или по-ниско образователно равнище.

Хотелиерство и ресторантьорство

В икономическата дейност хотелиерство и ресторантьорство лицата с начално и по-ниско, основно и висше образование заемат общо по-малко от 15% от всички заети в отрасъла, докато 86,3% са лицата със средно образование. Най-малък дял в тази икономическа дейност имат лицата с най-ниското образователно равнище – начално и по-ниско образование – 1,4% от всички заети в дейността.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 131. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Хотелиерство и ресторантьорство"

В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ към края на прогнозирания средносрочен период заетостта ще достигне 145 667 лица. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 2 254 работни места, или около 5% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 2 008 до 2 039, като макар и малко, добавените работни места ще са около 6,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат и 88 работни места за лица с основно образование, или около 3,1% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 1 945 лица, което допринася за около 86% от увеличението в

дейността и около 6,4% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 189 работни места – едва 1,6% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Сервитьори и бармани са 79% от тези лица, а заедно с работници в селското, горското и рибното стопанство съставляват 84,8%.

Следващи по дял са заетите лица с основно образование (3,9%), като са представени главно от помощници при приготвянето на храни, сервитьори и бармани и готвачи – 54,4%.

Преобладаващ дял имат лицата със средно образование и професионалните бакалаври. Най-често те са сервитьори и бармани, готвачи и помощници при приготвянето на храни – 64,8% от заетите с това образователно равнище в тази икономическа дейност.

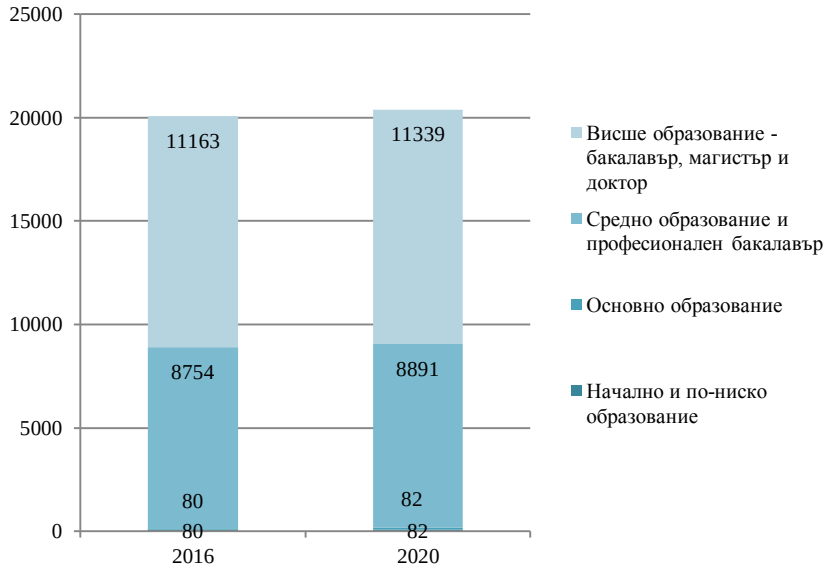
Около 8,4% от заетите лица са с висше образование. Най-често те работят като персонал, информиращ клиенти, управители на хотели и ресторанти, управляващи и изпълнителни директори и финансови специалисти – 57,9% от заетите с това образователно равнище. Сред сервитьорите и барманите има и лица с висше образование.

Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия

За тази икономическа дейност се наблюдава под 1% дял на лицата с основно или по-ниско образование. Най-голям дял са заетите лица с висше образование (55,6%), а с 12% по-малко (43,6%) са лицата със завършено средно образование.

В „Издателската дейност, филмопроизводството, радиото и телевизията“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 20 393, като броят заети от 2016 до 2020 г. ще нарасне с 316 лица. Това се равнява едва на 0,7% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образователно равнище ще нараснат от 80 на 82 , което представлява само 0,3% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на

заетите лица с основно образование също да нарасне от 80 на 82 , или новозаетите да бъдат по-малко от 0,1% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 138, което минимално допринася към всички създадени работни места в страната за лица със същото ниво на образование за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 г. ще е 11 163, а към 2020 – 11339. Тези 175 новосъздадени работни места ще са едва 1,5% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 132. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия"

Касиери и продавачи на билети, друг помощен административен персонал, водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и общи административни служители са професиите, упражнявани от лицата с най-ниското образователно равнище – начално и по-ниско образование.

Сред лицата с основно образование са машинни механици и монтьори, персонал, полагащ здравни грижи за лица, персонал, осигуряващ защита и сигурност, работници в

добивната промишленост и строителството, работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях, водачи на леки автомобили и мотоциклети.

По-голямата част (56,7%) от лицата със средно образование упражняват следните професии в тази икономическа дейност: техници по радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника, писатели, журналисти и езиковеди, посредници в търговията и продажбите, общи административни служители, архитекти, проектанти, ememери и дизайнери , творци и изпълнители, приложни специалисти в областта на изкуствата, културата и кулинарството, оператори на организационна техника, водачи на леки автомобили и мотоциклети, персонал, водещ стокови и транспортни документи и разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори.

Над 56% от заетите лица с висше образование са писатели, журналисти и езиковеди, техници по радио, телевизионна и далекосъобщителна техника, творци и изпълнители, разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори, ръководители в бизнес услугите и административните дейности.

Далекосъобщения

В тази икономическата дейност под 1% от заетите лица са с основно или по-ниско образование, 60,6% са лицата със средно образование и 39% са с висше образование.

В икономическата дейност „Далекосъобщения“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 26 220 заети лица, което е с 406 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза едва на 0,9% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се броят заети лица с основно и начално и по-ниско образование да остане почти непроменен. От 10 068 висшисти в сектора през 2016 година, броят им ще нарасне на 10 226.Увеличението с 158 лица представлява 1,4% от общото увеличение на заетите в страната работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 133. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Далекосъобщенията"

Лицата, имащи начално или по-ниско равнище на образование (0,1% от всички заети в дейността) заемат единствено местата на общи административни служители. Общи административни служители, касиери, инкасатори и сродни на тях и водачи на леки автомобили и мотоциклети съставляват 55,6% от заетите лица с основно образование – 0,3% от всички заети в дейността.

Лицата със средно образование упражняват най-често професиите: техници по радио, телевизионна и далекосъобщителна техника, продавачи в магазини, оператори на организационна техника, посредници в търговията и продажбите и персонал, информиращ клиенти – 58%.

Около 54,7% от лицата с висше образование упражняват професиите: инженери по електротехнологии, ръководители в областта на информационните и комуникационните технологии, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, техници по радио, телевизионна и далекосъобщителна техника, специалисти по бази данни и мрежи и посредници в търговията и продажбите.

Дейности в областта на информационните технологии и услуги

Както и в издателската дейност, филмопроизводството, радиото и телевизията, така и в дейностите в областта на информационните технологии и услуги е налице мнозинство на лицата с висше образование – 67,1% от всички заети, следвани от 32,2% заети лица със средно образование и под 1% заети лица с основно (0,3%) и с начално и по-ниско образование (0,4%).

В „Дейности в областта на информационните технологии и услуги“ заетостта ще достигне 37 873 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 586 работни места, или около 1,3% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 149 до 151, като добавените работни места ще са около 0,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 188 лица, което допринася около 0,6% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 394 работни места (около 67% от новите работни места в тази икономическа дейност) или 3,4% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Най-много (54%) от работещите в тази дейност със средно образование са: специалисти по бази данни и мрежи, разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори, техници в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители, оператори на организационна техника, общи административни служители и финансови специалисти.

Около 56,4% от висшистите упражняват професии: разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори, специалисти по бази данни и мрежи, финансови специалисти и техници в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 134. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Дейности в областта на информационните технологии и услуги"

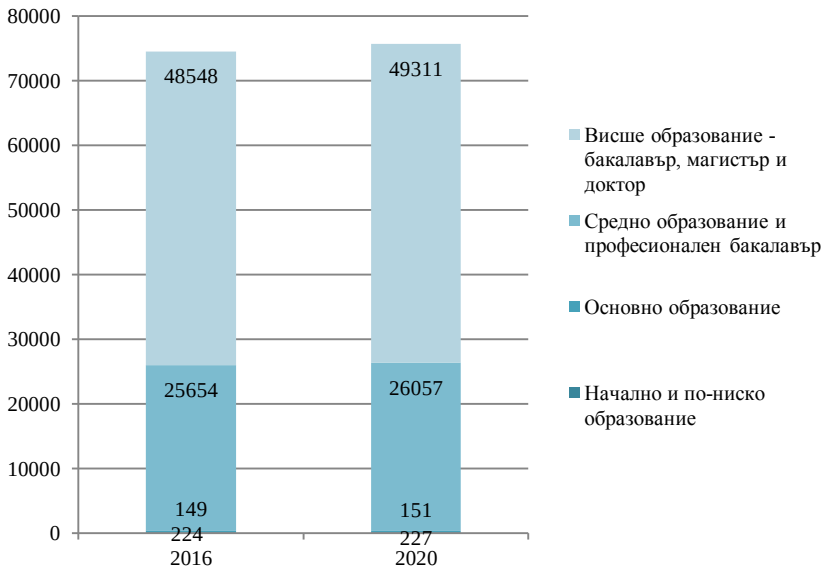
Финансови и застрахователни дейности

Най-малък дял в икономическата дейност „Финансови и застрахователни дейности“ имат лицата с начално и по-ниско равнище на образование – 0,2%. Те упражняват следните професии: чистачи и помощен персонал.

На следващо място се нареждат лицата с основно образование, които не са много повече от тези с начално и по-ниско образование – 0,3% от всички заети в дейността. Около 58,2% от тези лица работят като машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост, персонал, осигуряващ защита и сигурност и касиери, инкасатори и сродни на тях.

Със значително по-голям дял за икономическата дейност са заетите лица със средно образование – 34,4%. Сред най-често срещаните професии, упражнявани от тези лица са: касиери, инкасатори и сродни на тях, общи административни служители, посредници в търговията и продажбите, приложни специалисти по финанси и математика и касиери и продавачи на билети – 55,5%.

Най-многобройни за дейността са лицата с висше образование – 65,1%. Около 56,7% от тях упражняват професии като касиери, инкасатори и сродни на тях, приложни специалисти по финанси и математика, финансови специалисти, ръководители в бизнес услугите и административните дейности и посредници в бизнес услугите.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 135. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. във "Финансови и застрахователни дейности"

Във „Финансовите и застрахователни дейности“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 75 747, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 1 172 лица. Това се равнява на 2,6% от новосъздадената заетост в страната за периода. С прираст, вариращ между 2-4 новосъздадени работни места за лица с основно, начално или по-ниско образователно равнище, се очакват осезаеми промени в

броя заети. Към края на средносрочния период заетост ще имат общо 378 лица с основно и по-ниско образование. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 403 – 1,3% от всички създадени работни места за лица със същото образователно равнище прогнозния период. Броят на заетите с висше образование към 2016 година ще е 48 548, а към 2020 – 49 311. Тези 763 новосъздадени работни места ще съставляват 6,6% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Операции с недвижими имоти

В тази икономическа дейност се наблюдава най-голям дял на лицата със средно образование – 58,9%. След тях, с 32,6%, са заетите в отрасъла, които имат висше образование. Под 10% са лицата с по-ниско равнище на образование – 7,1% са лицата с основно образование и 1,5% са лицата с начално и по-ниско образование.

В икономическата дейност „Операции с недвижими имоти“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 година ще има общо 32 047 заети лица, което е с 496 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 1,1% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се само със 7 лица да се увеличат броят заети с начално или по-ниско образование, като станат 481. Тежестта на седмината новонаети ще бъде 1,5% от всички новозаети със същото образование за периода. Прогнозира се, че 35 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 1,3% от всички нови работни места за лица с основно образование. Най-много ще бъдат търсени лица със средно образование – 292 лица (1% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 10 286 висшисти в сектора през 2016 година, броят им ще нарасне на 10 447.Увеличението с 162 лица е 1,4% от общото увеличение на заетите в страната работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Най-много лица с най-ниското равнище на образование работят като чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и като работници в селското, горското и рибното стопанство – 65,7% от заетите лица с това равнище на образование в дейността.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 136. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Операции с недвижими имоти"

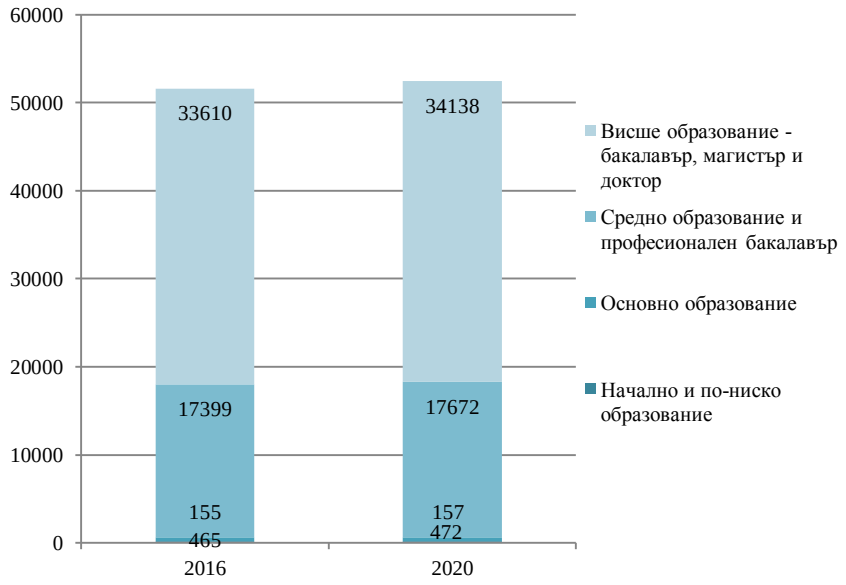
Най-често срещаните професии за лицата с основно образование са: чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, персонал, осигуряващ защита и сигурност, други неквалифицирани работници и работници в селското, горското и рибното стопанство – 55,8%.

Около 50,1% от лицата със средно образование са: други неквалифицирани работници, персонал, осигуряващ защита и сигурност, общи административни служители, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, персонал, водещ счетоводни сметки и документи, управляващи и изпълнителни директори, приложни специалисти във физическите и техническите науки, финансови специалисти, продавачи в магазини, водачи на леки автомобили и мотоциклети и посредници в бизнес услугите.

Управляващи и изпълнителни директори, финансови специалисти, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, посредници в бизнес услугите и секретари с общи функции са сред професиите, които се упражняват най-често от лицата с висше образование в икономическата дейност – 51,1%.

Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности

В тази икономическа дейност 98,9% от заетите лица са с по-високо образование – 33,7% имат средно образование, а 65,1% са с висше образование. Останалите 1,1% се разпределят между двете ниски равнище на образование – 0,9% са лицата с основно образование и 0,3% са лицата с начално и по-ниско образование.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 137. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности"

В дейност „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности“ заетостта ще достигне 52 440 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 811 работни места, или около 1,8% от новосъздадената заетост в страната за периода. Броят на работните места за лица с начално и по-ниско образование ще остане почти непроменен (от 155 на 157 лица), добавените работни места ще са около 0,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се и минимално нарастване на работни места за лица с основно образование (от 465 на 472), или около 0,3% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 273 лица,

което допринася за около 34% от увеличението в дейността и около 0,9% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият 528 работни места, което допринася за около 65% от увеличението в дейността и цели 4,6% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Най-нискообразованата група е представена най-вече (54,1%) от персонал, полагащ здравни грижи за лица и чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения. При заетите с основно образование най-голям е делът на „други неквалифицирани работници“, следвани от чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и водачи на леки автомобили и мотоциклети. Общо те съставляват 52,2% от заетите лица с основно образование в дейността.

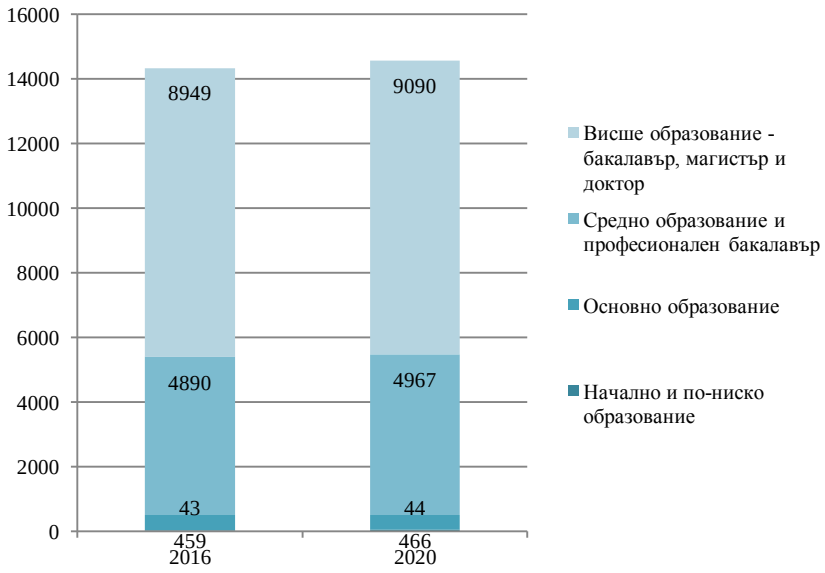
Персонал, водещ счетоводни сметки и документи, общи административни служители, приложни специалисти по финанси и математика, приложни специалисти във физическите и техническите науки и финансови специалисти сформират 52,8% от заетите лица със средно образование и професионалните бакалаври.

Около 53,7% от лицата с висше образование в тази икономическа дейност са представени от: финансови специалисти, специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии), приложни специалисти по финанси и математика, персонал, водещ счетоводни сметки и документи, ръководители в бизнес услугите и административните дейности и административни специалисти.

Научноизследователска и развойна дейност

Преобладаваща част от заетите лица в тази икономическа дейност имат висше образование – 62,4%. Почти двойно по-малко са тези със средно образование –34,1%, следвани от лицата с основно – 3,2%, а най-малко са тези с начално и по-ниско образование – 0,4%.

В „Научноизследователската и развойна дейност“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 14 567, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 225 лица. Това се равнява на 0,5% от новосъздадената заетост в страната за периода. Очаква се броят на заетите лица с основно и по-ниско образование да остане почти неизменен, като лицата с начално и по-ниско образование ще станат 44, а тези с основно – от 459 на 466. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 77 – 0,3% от всички създадени работни места през прогнозния период за лица със същата образователна степен. Броят на заетите с висше образование към 2016 година ще е 8949, а към 2020 – 9090. Тези 141 новосъздадени работни места ще са едва 1,2% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 138. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Научноизследователска и развойна дейност"

Около 50,4% от лицата със средно образование в дейността упражняват професии като: приложни специалисти във физическите и техническите науки, природонаучни техници и сродни на тях специалисти, градинари и растениевъди, административни

специалисти, персонал, осигуряващ защита и сигурност, чистачи и общи административни служители.

Около 63,8% от лицата с висше образование упражняват професии като административни специалисти, специалисти по физически и химически науки и науки за земята и специалисти по естествени науки.

Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности

В тази икономическа дейност няма заети лица с начално и по-ниско образование, минимален е и делът на тези с основно образование – 1,2%. Лицата със средно образование имат почти еднакъв дял с лицата с висше образование – 49,8% за първите и 49,1% за тези с най-високо равнище на образование.

В „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 година ще има общо 26 220 заети лица, което е с 406 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 0,9% от всички нови работни места в икономиката. Очаква се само с 5 лица да се увеличат броят заети с основно образование, като станат 315. Тежестта на петимата новонаети ще бъде само 0,2% от всички новозаети със същото образование за периода. Най-много ще бъдат търсени лица със средно образование – 202 лица (0,7% от общия брой новонаети за страната със същото образование). От 12 675 висшисти в сектора през 2016 година, броят им ще нарасне на 12 874.Увеличението със 199 лица е 1,7% от общото увеличение на заетите в страната работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Професиите, които упражняват лицата с основно образование, са чистачи и помощници и персонал, осигуряващ защита и сигурност – 59,3% от заетите лица с това образователно равнище в тази дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 139. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности"

Общи административни служители, оператори на организационна техника, друг персонал, зает с търговия, персонал, осигуряващ защита и сигурност, продавачи в магазини, секретари с общи функции, печатари и сродни на тях, чистачи и помощници, други неквалифицирани работници, приложни специалисти по финанси и математика и машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти формират 51,9% от заетите със средно образование в дейността.

Около 52% от лицата с висше образование упражняват професиите: управляващи и изпълнителни директори, общи административни служители, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, посредници в бизнес услугите, специалисти по продажби, маркетинг и връзки с обществеността, оператори на организационна техника.

Административни и спомагателни дейности

Преобладаващ дял (71,1%) в тази икономическа дейност имат лицата със средно образование. Сред най-често срещаните професии, упражнявани от тях – 75,4% - са

персонал, осигуряващ защита и сигурност, други неквалифицирани работници, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения и водачи на леки автомобили и мотоциклети.

Следващите по дял са лицата с основно образование – 12,2%. Най-силно представени тук са други неквалифицирани работници и персонал, осигуряващ защита и сигурност – 62,3%.

На трето място, само с 0,3 пр. п. по-малко от предходните, се подреждат лицата с висше образование – 11,9%. Персонал, осигуряващ защита и сигурност, персонал, информиращ клиенти, управляващи и изпълнителни директори, посредници в бизнес услугите, финансови специалисти и ръководители в бизнес услугите и административните дейности съставляват 52,8% от заетите с висше образование в дейността.

На последно място, с най-малък дял, са лицата с начално и по-ниско образование – 4,9%. Те упражняват професии като други неквалифицирани работници и работници по събиране и сортиране на отпадъци – 65,1% от общия брой заети с това образование.

При „Административните и спомагателни дейности“ заетостта ще достигне 145 667 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 2 254 работни места, или около цели 5% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 7 027 до 7 138, добавените работни места ще са повече от 1/5 от всички нови места за лица с тази образователна степен (22,7%). Очаква се да се създадат и 275 работни места за лица с основно образование, или около 9,8% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 1603 лица, което допринася за около 71% от увеличението в дейността и около 5,3% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият 266 нови работни места –2,3% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

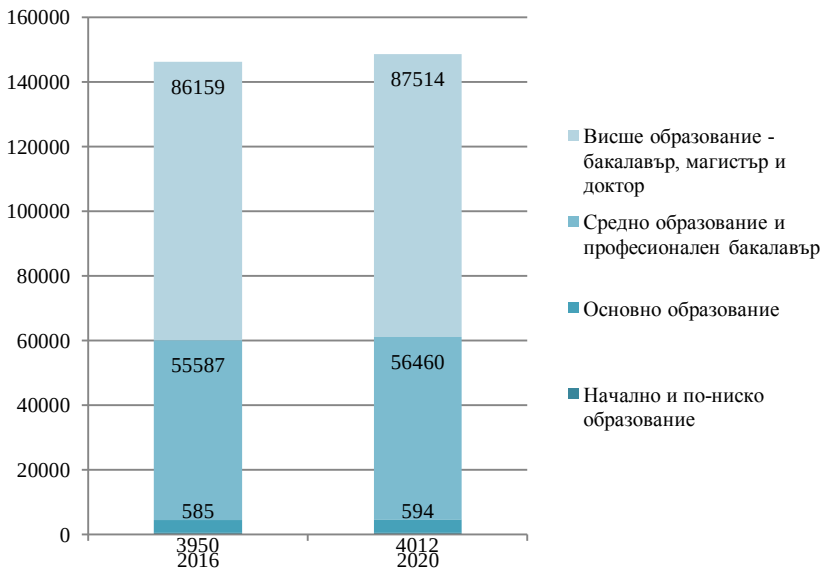
Източник: Собствени изчисления

Фигура 140. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Административни и спомагателни дейности"

Държавно управление; държавно обществено осигуряване

Най-голям дял имат лицата с висше образование – 58,9%, следвани от тези със средно образование – 38%. Трети се нареждат лицата с основно образование – 2,7%, а с почти нулев дял са лицата с начално и по-ниско образование – 0,4%. В дейност „Държавно управление; държавно обществено осигуряване“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват 148 580, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 2 299 лица. Това се равнява на 5,1% от новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат едва с 9 – от 585 на 594, което представлява 1,9% от всички нови работни места за лица със същата образователна степен. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 3 950 на 4 012, или новозаетите да бъдат 2,2% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 874 – 2,9% от всички създадени работни места в за лица със същата образователна степен

за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 година ще е 86 159, а към 2020 – 87 514. Тези 1 354 новосъздадени работни места ще са 59% от добавената заетост в дейността и цели 11,7% от увеличената заетост на висшистите в страната за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 141. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Държавно управление; държавно обществено осигуряване"

За най-високо образованите лица са характерни следните професии: административни специалисти, ръководители в бизнес услугите и административните дейности, приложни специалисти в държавната администрация, юристи и законодатели и висши представители – 84,7% от заетите с висше образование в дейността.

Лицата със средно образование най-често упражняват професии като приложни специалисти в държавната администрация, административни специалисти, персонал, осигуряващ защита и сигурност и законодатели и висши представители - 59,6%.

Персонал, полагащ здравни грижи за лица, други неквалифицирани работници и водачи на леки автомобили и мотоциклети представляват 56,5% от заетите лица с основно образование в дейността.

Професиите като персонал, полагащ здравни грижи за лица, други неквалифицирани работници, приложни специалисти в държавната администрация се упражняват от 61,7% от лицата с най-ниското равнище на образование в тази икономическа дейност.

Образование

В тази икономическата дейност с най-голям дял са лицата с висше образование – 62,7%. Учители по общообразователна подготовка в средното образование (V-XII клас), учители в начален етап на основното образование (I-IV клас) и в предучилищно възпитание и подготовка, преподаватели във висши училища и други преподаватели представляват 78,4% от всички заети с това равнище на образование в дейността.

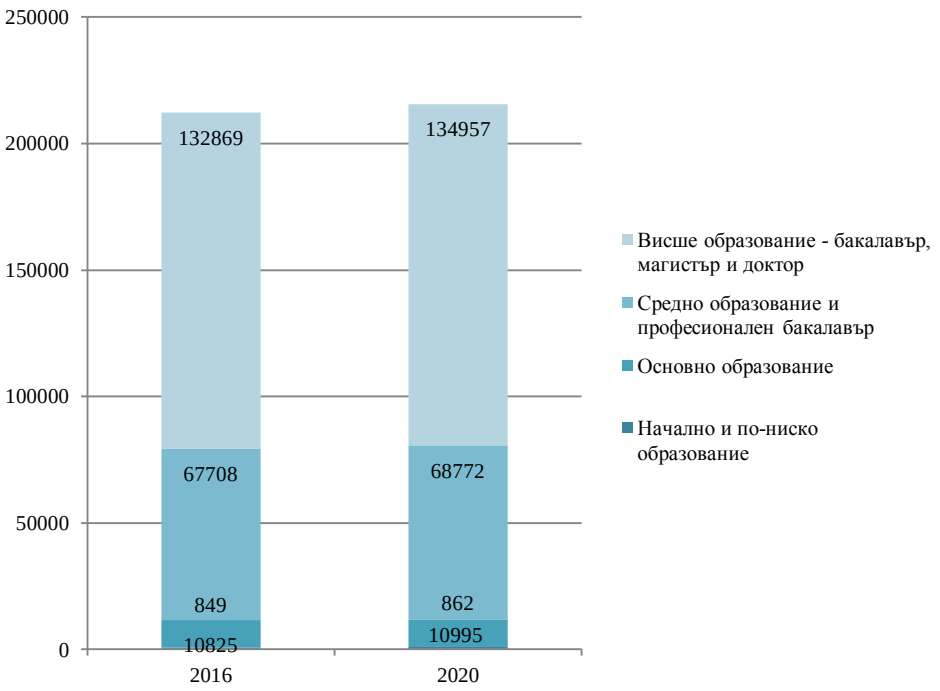
Около 31,9% от всички заети лица са със средно образование. Сред най-често срещаните професии, упражнявани от тези лица са: учители в начален етап на основното образование (I-IV клас) и в предучилищно възпитание и подготовка, персонал, грижещ се за деца и помощници на учители, чистачи в учреждения, учители по общообразователна подготовка в средното образование (V-XII клас) и готвачи. Те съставляват 51,9 % от заетите лица с това равнище на образование в дейността.

Около 5,1% са заетите лица с основно образование, като най-голям дял от тях упражняват професии като: чистачи в учреждения, готвачи и персонал, грижещ се за деца и помощници на учители – 71,6%.

С най-малък дял в са заетите лица с начално и по-ниско образование – 0,4%. Около 85,8% от тях работят като чистачи в учреждения, и други неквалифицирани работници.

В икономическата дейност „Образование“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 г. ще има общо 215 587 заети лица, което е с 3 336 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза

на цели 7,4% от всички нови работни места в икономиката. Най-малко номинално добавени работни места се очаква при лицата с начално и по-ниско образование – 13 лица, или 2,7% от всички новозаети със същото образование за периода. Прогнозира се, че 170 лица с основно образование ще започнат работа в този сектор и това ще са 6,1% от всички нови работни места за лица с основно образование. Заетите със средно образование ще се увеличат с 1 064 (от 67 708 на 68 772 лица), което е 3,5% от новосъздадената заетост за страната за лица с това образователно равнище. От 132 869 висшисти в образователната дейност през 2016 година, броят им ще нарасне на 134 957 до края на разглеждания прогнозен период. Очакваното голямо увеличение от 2088 лица е с тежест 18,1% от общото увеличение на заетите в икономиката работни места от висшисти за същия средносрочен период.

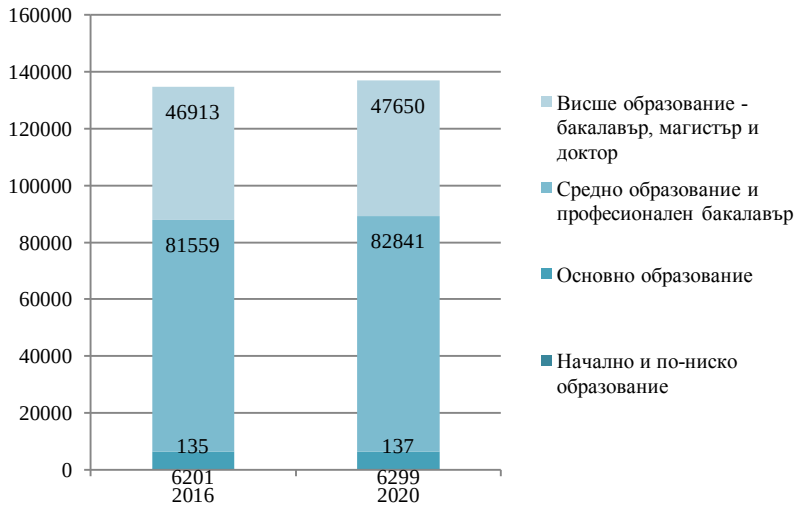
Източник: Собствени изчисления

Фигура 142. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Образованието"

Хуманно здравеопазване

В икономическата дейност ”Хуманно здравеопазване” 34,8% от заетите са с висше образование; 60,4% са със средно образование; 4,6% са с основно образование и 0,1% – с начално и по-ниско образование.

В дейност „Хуманно здравеопазване“ заетостта ще достигне 136 927 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 2 119 работни места, или около 4,7% от новосъздадената заетост в страната за периода. Към 2016 г. заетите с начална и по-ниска образователна степен ще са 135, а към 2020 г. – 137, или почти без промяна. Очаква се да се създадат 97 работни места за лица с основно образование, или около 3,5% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 1 282 лица, което допринася за около 61% от увеличението в дейността и около 4,2% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование. За лицата с висше образование ще се разкрият нови 737 работни места –6,4% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 143. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Хуманното здравеопазване"

Лекари и медицински сестри и акушерки съставляват 66,6% от заетите лица с висше образование в дейността. Сред най-често срещаните професии за лицата с висше образование са и ръководители в областта на професионалните услуги и други медицински и здравни специалисти.

Около 70,1% от лицата със средно образование работят като медицински сестри и акушерки, персонал, полагащ здравни грижи за лица и приложни специалисти в медицината и фармацията.

Професиите, упражнявани от 84,7% от лицата с основно образование са: персонал, полагащ здравни грижи за лица и водачи на леки автомобили и мотоциклети.

Персонал, полагащ здравни грижи за лица и чистачи и в учреждения представляват 68,2% от заетите лица с най-ниското равнище на образование.

Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване

Преобладаващ дял от заетите лица в тази икономическа дейност са лица със средно образование – 73,5%, упражняващи най-вече професиите: медицински сестри и акушерки, персонал, полагащ здравни грижи за лица, персонал, грижещ се за деца и помощници на учители и готвачи – 60,9% от заетите лица с това образователно равнище в дейността. Следващи по дял са лицата с висше образование – 16,3%. Сред най-разпространените професии, упражнявани от тези лица са: други преподаватели, ръководители в областта на професионалните услуги, административни специалисти, и медицински сестри и акушерки – 64,6%. На трето място по дял са работниците с основно образование – 9,5%. Те работят като персонал, полагащ здравни грижи за лица, готвачи и персонал, грижещ се за деца – 65,6%. С най-малък дял отново са лицата с начално и по-ниско образование – 0,8% – представени единствено от домакини и икономи и персонал, полагащ здравни грижи за лица.

В дейност „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване“ заетите лица към края на прогнозирания средносрочен период ще наброяват

34 960, като броят заети от 2016 до 2020 година ще нарасне с 541 лица. Това се равнява на 1,2% от новосъздадената заетост в страната за периода. Към 2020 г. работните места за лица с начално и по-ниско образование ще набройват 280. Следователно през средносрочния период ще настъпи едва доловимо увеличение, чиято тежест в общата новосъздадена заетост за всички лица в страната със същото образование ще бъде 0,9%. Очаква се броят на заетите лица с основно образование да нарасне от 3 270 на 3 321, или новозаетите да бъдат 1,8% от всички създадени работни места за лица с основно образование в страната. Заетите лица със средно образование ще нараснат с 397 – приблизително 73% от всички създадени работни места в дейността за прогнозирания период. Броят на заетите с висше образование към 2016 година ще е 5 610, а към 2020 – 5 698. Тези 88 новосъздадени работни места ще са едва 0,8% от увеличената заетост на висшистите за прогнозния средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 144. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване"

Култура, спорт и развлечения

С почти нулев дял (0,2%) от заетите лица в тази икономическа дейност са тези с най-ниската степен на образование – начално и по-ниско равнище на образование, представени изцяло от други неквалифицирани работници, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения.

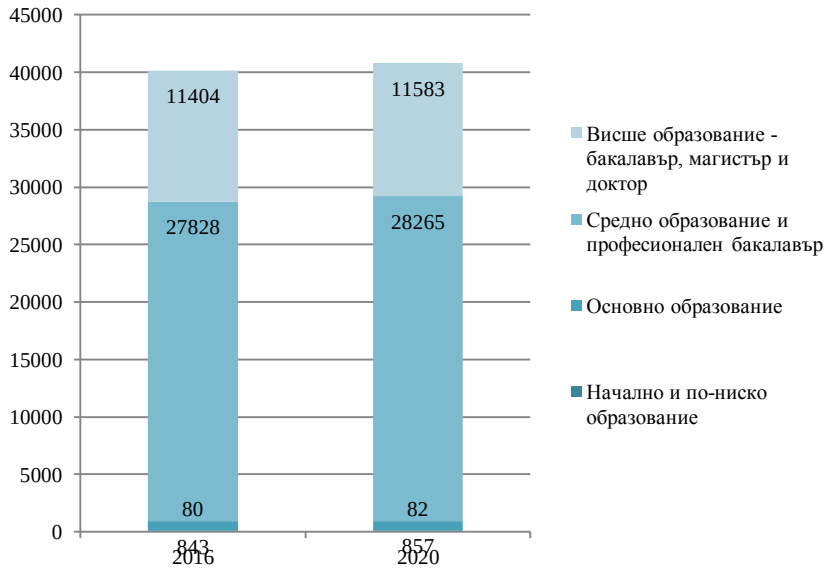
Следващи по дял са заетите лица с основно образование – 2,3%. Те най-често упражняват професии като: чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, касиери, инкасатори и сродни на тях и персонал, полагащ здравни грижи за лица – 54,1% за образователното ниво в дейността.

Около 28,5% от заетите лица в дейността са с висше образование. Творци и изпълнители, библиотекари, архивисти и уредници, спортисти и работещи в областта на спорта и ръководители на други услуги са професиите представляват 57,7% от заетите лица с висше образование в дейността.

Около 69,3% от заетите лица имат средно образование. От тях 57,2% работят като касиери, инкасатори и сродни на тях, спортисти и работещи в областта на спорта, творци и изпълнители, персонал, осигуряващ защита и сигурност, и касиери и продавачи на билети.

В икономическата дейност „Култура, спорт и развлечения“ към края на средносрочния прогнозен период 2016-2020 година ще има общо 40 787 заети лица, което е с 631 повече работни места от началото на периода. Новосъздадената заетост в тази икономическа дейност ще възлиза на 1,4% от всички нови работни места в икономиката. Най-малко номинално добавени работни места се очаква при лицата с начално и по-ниско образование с минимален растеж от 80 до 82. Прогнозира се, че броят на лицата с основно образование ще се измени от 843 на 857, което възлиза на 0,5% от всички новонаети със същото ниво на образование за периода. Заетите със средно образование ще се увеличат с 437 (от 27 828 на 28 265 лица), което е 1,4% от новосъздадената заетост за страната за лица с това образователно равнище. От 11 404 висшисти в образователната дейност през 2016 година, броят им ще нарасне на 11 583 до края на разглеждания прогнозен период.

Очакваното увеличение от 179 лица е с тежест 1,6% от общото увеличение на заетите в икономиката работни места от висшисти за същия средносрочен период.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 145. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в дейността "Култура, спорт и развлечения"

Други дейности, некласифицирани другаде

С най-голям дял в „Други дейности, некласифицирани другаде” са лицата със средно образование – 68,3%. Фризьори, козметици и сродни на тях, библиотекари, архивисти и уредници, персонал, полагащ здравни грижи за лица, друг обслужващ персонал, чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения, персонал, осигуряващ защита и сигурност, общи административни служители, миячи на превозни средства, прозорци, перачи и сродни на тях и административни приложни специалисти са професиите, които упражняват 52% от тези лица.

Следващи по дял са работещите, които имат висше образование – 26,4%. Около 55,3% от тях работят най-често като: финансови специалисти, специалисти по обществени

науки и религиозни специалисти, законодатели и висши представители, административни специалисти, административни приложни специалисти, библиотекари, архивисти и уредници, други преподаватели, творци и изпълнители и секретари с общи функции.

Около 4,2% от заетите лица в дейността имат основно образование. Най-често те заемат места като фризьори, козметици и сродни на тях, друг обслужващ персонал или чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения – 66,3% от всички заети с това образователно равнище в дейността.

На последно място се нареждат лицата с начално и по-ниско образование – 1%. От тях 50,8% работят като друг обслужващ персонал, други неквалифицирани работници и работници по производство на облекло и сродни на тях.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 146. Брой заети по образователни степени за 2016 и 2020 г. в "Други дейности, некласифицирани другаде"

В дейност „Други дейности, некласифицирани другаде“ заетостта ще достигне 46 616 лица към края на прогнозирания средносрочен период. За периода от 2016 до 2020 г. се очаква да се създадат допълнително 721 работни места, или около 1,6% от

новосъздадената заетост в страната за периода. Работните места за лица с начално и по-ниско образование ще нараснат от 459 до 466. Добавените работни места ще са около 1,5% от всички нови места за лица с тази образователна степен. Очаква се да се създадат и 30 работни места за лица с основно образование, или около 1,1% от новосъздадените места за тази образователна степен. Заетостта на лицата със средно образование ще нарасне с 493 лица, което допринася за около 68% от увеличението в дейността и около 1,6% от нарастването на работните места за лицата с това ниво на образование (от 31 392 през 2016 до 31 996 през 2020). За лицата с висше образование ще се разкрият нови 190 работни места – едва 1,6% от увеличената заетост на висшистите в рамките на прогнозирания средносрочен период.

Дългосрочни прогнози

Дългосрочните прогнози се отнасят до десетгодишния период от 2021 до 2030 г. Те обхващат 18 икономически дейности, като за разлика от средносрочната прогноза структурата на икономическата активност по отношение на дейностите се променя[143]. Промяната се изразява в процес на постепенно доближаване на структурата на българската икономика към дефинираната в модела структура към края на дългосрочния период. Този процес е следствие на протичащата за периода реална конвергенция на малка и отворена икономика като тази на България с тази на по-развитата икономика на ЕС. Същевременно, структурната промяна подпомага за намаляване на съществуващите структурни несъответствия на пазара на труда.

За периода на дългосрочната прогноза 2021-2030 г. се очаква заетостта да се увеличи с 1%, или с около 30 хил. лица (за целия период на прогнозата 2016-2030 г. се очаква увеличение на общото търсене на труд с около 2,8%, или около 83 хил. работни места). Общият брой заети се очаква да достигне 3 066 хил. За разглеждания десетгодишен период се очаква населението в трудоспособна възраст 15-64 г. да спадне значително – с 6,7%. Тази тенденция едновременно с нарастването на работните места ще доведе до увеличение в коефициентът на заетост – от 68,2% през 2021 г. до 73,8% през 2030 г.

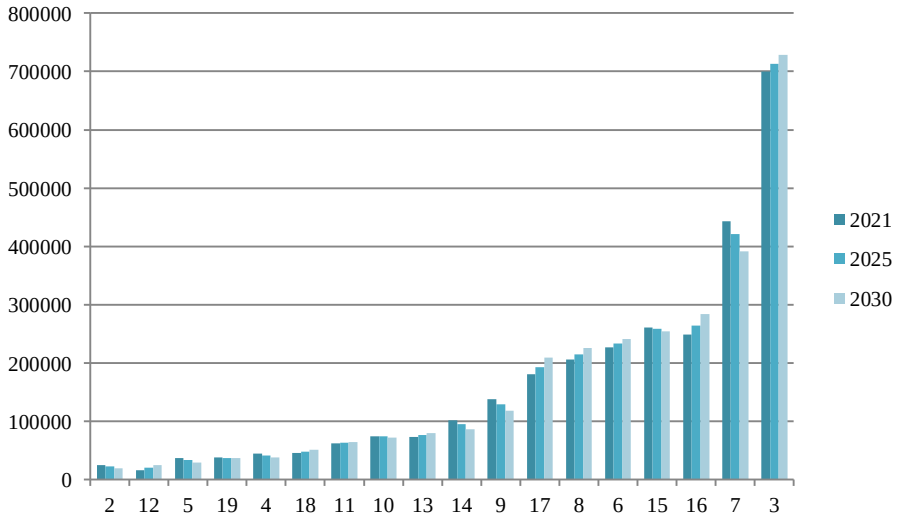
За разглежданите 18 икономически дейности общият брой заети ще достигне 2 959 хил. лица в края на прогнозния период, или увеличение от 35 хил. лица спрямо 2021 г. (ръст от 1,2%). Резултатите от модела показват, че ръст ще има за всяка от годините в рамките на дългосрочната прогноза, с изключение на 2025 и 2027 г. когато ще се отчита минимален спад от под 0,05%.

[143] Допусканията, залегнали в прогнозата за промяната на структурата на заетостта в дългосрочен план, са подробно описани в „Методология за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България“, изготвена в рамките на поръчка с възложител МТСП по проект BG 051PO001 - 6.1.09 – 0001 „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики по ОП „РЧР”

По икономически дейности

Промяната в структурата на икономиката по икономически дейности, заложена в използвания макроикономически модел, предопределя промяна в заетостта за всяка от дейностите в рамките на разглеждания период.

Най-голям работодател в края на прогнозния период продължава да бъде преработващата промишленост със 728 хил. работни места, или 24,6% от общия брой заети. На второ място остава дейността „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" с 392 хил. заети, или 13,3% от общата заетост към 2030 г. Дейност „Образование" се очаква да бъде на трето място като работодател в края на дългосрочния прогнозен период с близо 284 хил. работни места, които представляват 9,6% от общия брой заети в икономиката. Образованието измества дейността „Държавно управление", която е третият най-голям работодател през 2021 г., но след леко свиване се очаква заетите към 2030 да бъдат 254 хил. лица, или 8,6% от общото търсене на пазара на труда. Общо тези четири дейности се очаква да предложат работа на 56% от заетите към 2030 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 147. Търсене на труд по икономически дейности 2021-2030 г.[144]

[144] Легенда: 2 – „Добивна промишленост", 3 – „Преработваща промишленост", 4 – „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива", 5 – „Доставяне на води;

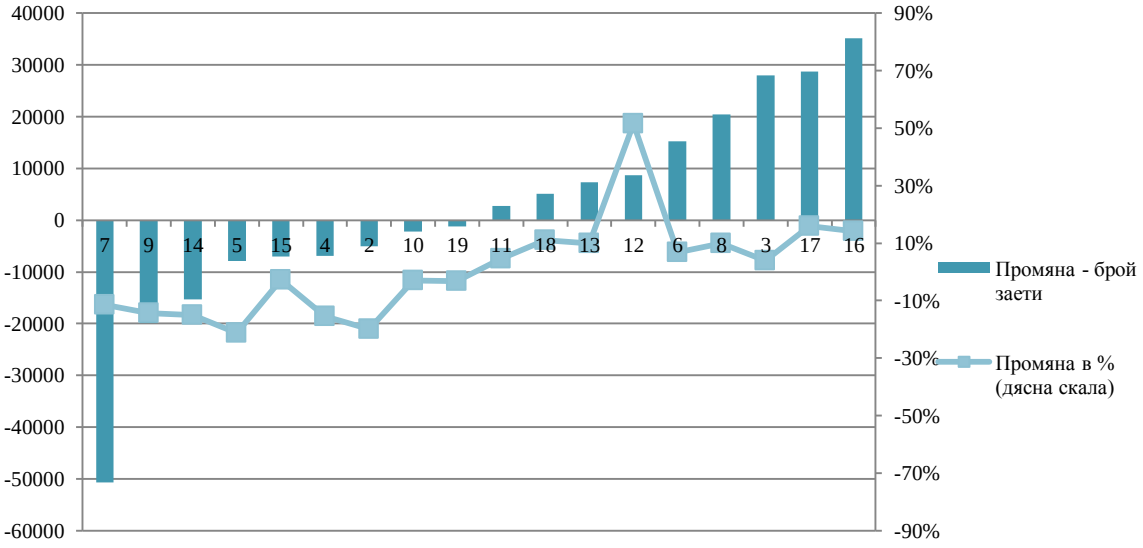
За прогнозния период се очаква също така дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ да надмине по брой заети дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти и далекосъобщения“. Същевременно , броят на заетите в операции с недвижими имоти ще нараснат и през 2030 ще бъдат повече от тези в добивната индустрия, която ще остане най-малката икономическа дейност от изследваните в настоящия анализ според броя на заетите.

Структурните промени в икономиката предопределят и разнопосочната промяна в броя на заетите по икономически дейности. Въпреки ръстът на общото търсене на труд с 35 хил. (1,2%) между 2021 и 2030 г., в 9 от разглежданите 18 дейности ще бъде отчетен спад на заетостта. Най-значим относителен спад на заетостта се очаква при:

- Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване – 21,2%;
- Добивна промишленост – 20%;
- Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива – 15,4%;
- Административни и спомагателни дейности – 15%
- Хотелиерство и ресторантьорство – 14,4%
- Най-бърз ръст в периода 2021-2030 се отчита в следните дейности:
- Операции с недвижими имоти – 51,7%;
- Хуманно здравеопазване и социална работа – 15,9%

канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, 6 – „Строителство“, 7 – „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, 8 – „Транспорт, складиране и пощи“, 9 – „Хотелиерство и ресторантьорство“, 10 – „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, 11 – „Финансови и застрахователни дейности“, 12 – „Операции с недвижими имоти“, 13 – „Професионални дейности и научни изследвания“, 14 – „Административни и спомагателни дейности“, 15 – „Държавно управление“, 16 – „Образование“, 17 – „Хуманно здравеопазване и социална работа“, 18 – „Култура, спорт, развлечения“ и 19 – „Други дейности“.

- Образование – 14,1%;
- Култура, спорт, развлечения – 11%;
- Професионални дейности и научни изследвания – 10%

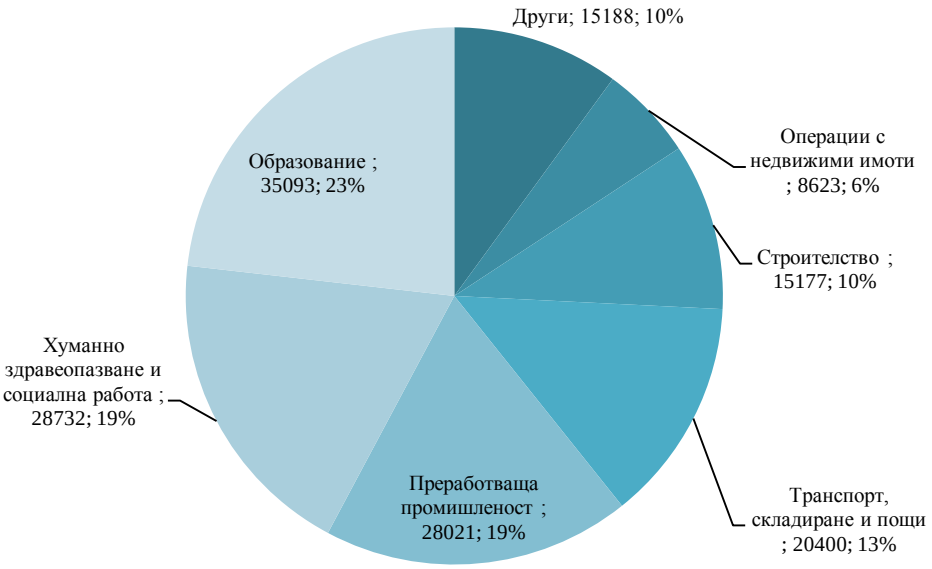
Източник: Собствени изчисления

Фигура 148. Промяна в броя на заетите по икономически дейности 2021-2030 г.

От гледна точка на пазара на труда, резултатите от дългосрочните прогнози сочат, че дейностите, увеличаващи заетостта ще създадат малко над 151 хил. работни места за периода 2021-2030 г., докато свиващите се дейности ще закрият около 116 хил. работни места.

Най-много допълнителни работни места ще бъдат създадени в дейност „Образование“ (около 35 хил.), както и от „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (близо 29 хил.). В „Преработваща промишленост“, въпреки относително слабият ръст от 4% за периода ще бъдат създадени допълнителни около 28 хил. работни места. Тези 3 отрасъла ще създадат над 60% от новоразкритите работни места за дългосрочния прогнозен период. Заедно с дейностите „Транспорт, складиране и пощи“ и

„Строителство“, те ще допринесат за 84% от общото увеличение на заетостта в разширяващите се отрасли.

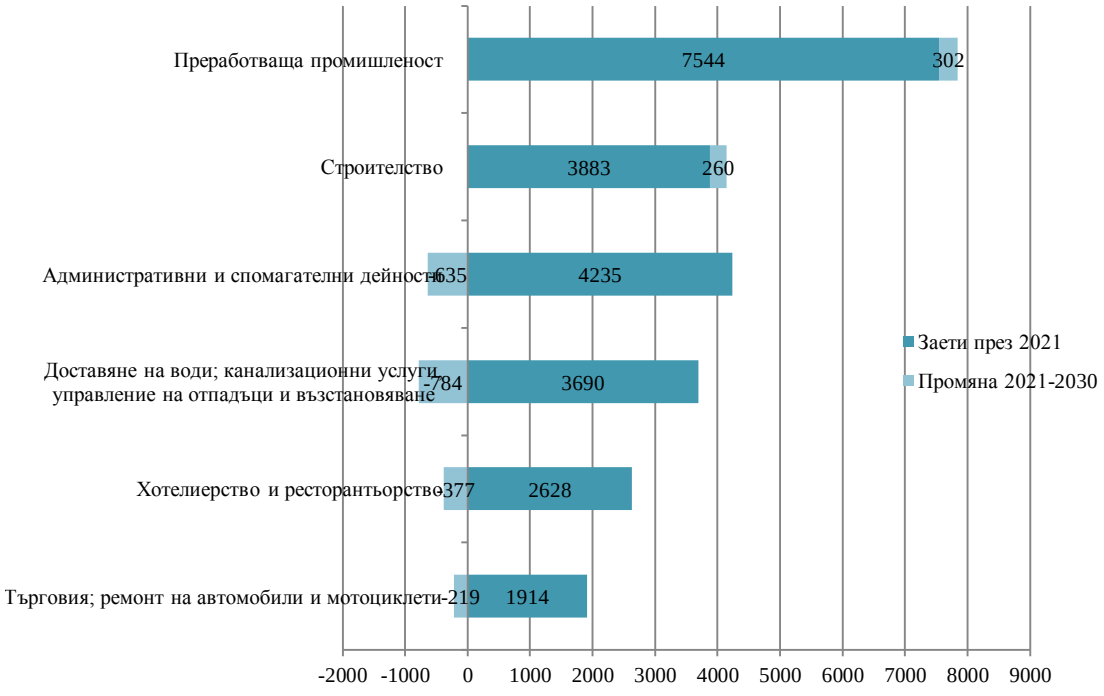
Източник: Собствени изчисления

Фигура 149. Икономически дейности с най-голям ръст на търсенето на труд за периода 2021-2030 г.

В търговията, въпреки относително ниският спад от 3,3% за периода 2021-2030 ще бъдат съкратени близо 51 хил. работни места. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ ще бъдат съкратени още близо 20 хил. заети, а в „Административни и спомагателни дейности“ – над 15 хил. Заедно с дейности „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Държавно управление“, тези дейности ще допринесат за над 86% от свиването на заетите в отраслите, намаляващи търсенето на труд.

По икономически дейности и равнище на образование

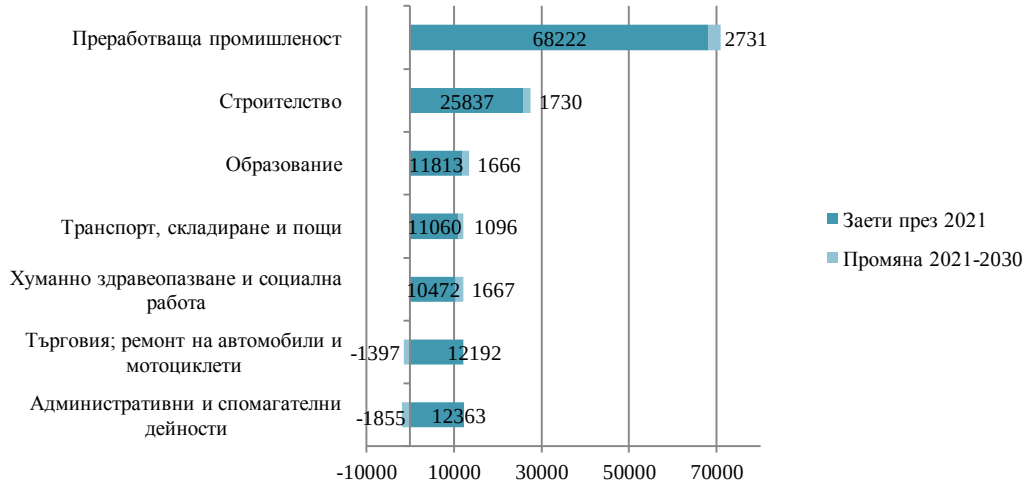
Търсенето на труд с начално и по-ниско образование представлява 1% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще спадне с около 4%, или с около 1 100 работни места. Спадът ще продължи относително равномерно през целия прогнозиран период. Най-голям работодател остава преработващата промишленост с близо 8 хил. заети (близо 30% от общата заетост за лицата с това ниво на образование), като добавя около 300 работни места за периода 2021-2030 г. Строителството се очаква да бъде вторият най-голям работодател за лица с начално и по-ниско образование през 2030 г. с над 4 100 места (15,4% от общия брой заети), като за периода увеличава търсенето на труд. Другите дейности с относително много заети с такова образование – „Административни и спомагателни дейности“, „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ се очаква да съкратят общо 1800 работни места.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 150. Промяна в търсенето на труд с начално и по-ниско образование

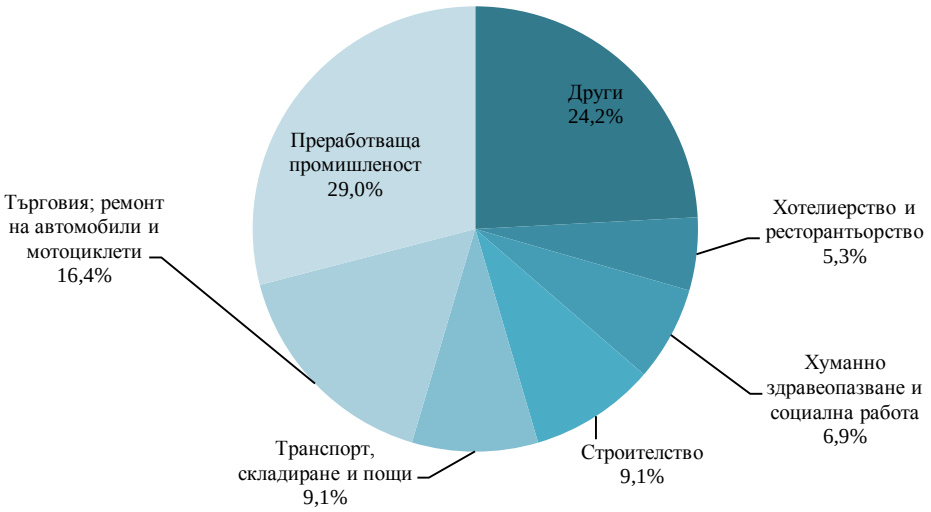
Търсенето на труд с основно образование представлява 6,2% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще нарасне с около 1,7%, или с малко над 3 100 работни места. През първите години на прогнозния период се очаква равномерен ръст, след което за 2025-2027 г. се очаква стабилизиране на нивата на заетостта, като след 2028 г. отново ще започне равномерен ръст. Най-голям работодател остава преработващата промишленост с около 71 хил. места към 2030 г., или увеличение за периода с над 2 700 работни места. Следващ по значение работодател е строителството, където работните места за лица с основно образование се увеличават с над 1 700 и достигат 27,6 хил. в края на прогнозния период. Ръст се отчита и в останалите дейности – големи работодатели за лица с такова ниво на образование - „Хуманно здравеопазване и социална работа“, „Транспорт, складиране и пощи“ и „Образование“ , като общо за тези сектори се добавят над 4 400 работни места. Търговията и административните и спомагателни дейности остават големи работодатели за лица с основно образование с над 10 хил. места към 2030 г. , но отчитат спад в заетостта за периода от общо над 3 200 места. Други две икономически дейности отчитат значително съкращение на търсенето на работници с основно образование – „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“

Източник: Собствени изчисления

Фигура 151. Промяна в търсенето на труд с основно образование

Търсенето на труд за лица със средно образование (вкл. професионален бакалавър) представлява 64,8% от общото търсене на труд от предприемачите през 2021 г., или близо 1,9 млн. работни места. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете минимален ръст от 0,2% или близо 3 500 работни места. Същевременно, промените в отделните икономически дейности са значителни. В половината търсенето на труд намалява, а в другата половина – расте. Свиващите се отрасли съкращават около 85 хил. места, като разширяващите се добавят над 88,5 хил. места.

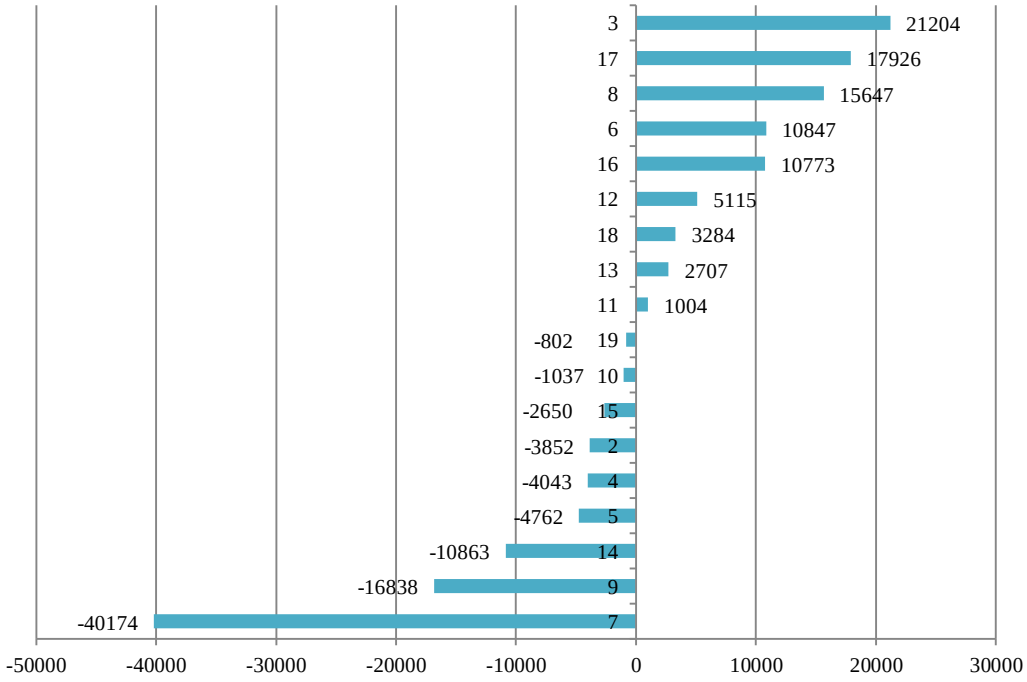

Източник: Собствени изчисления

Фигура 152. Дейности с най-високо търсене на труд с основно образование през 2030 г.

Най-голям работодател остава преработващата промишленост с над 550 хил. заети през 2030 г., или общо около 29% от заетостта за лицата със средно образование. Заетостта в тази дейност нараства с 4% спрямо 2021 г, или над 21 хил. добавени работни места. В търговията се очаква да има около 310 хил. места за лица със средно образование към 2030 г. Отрасълът съкращава обаче над 40 хил. заети с това образователно равнище за периода. В дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ се очаква да се търсят близо 18 хил. повече заети със средно образование (ръст 15,9%), а в „Транспорт, складиране и

пощи“ - близо 16 хил. (ръст 9,9%). Строителството също добавя близо 11 хил. заети, докато в „Хотелиерство и ресторантьорство“ се очаква значително свиване (-14,4%) с близо 17 хил. работни места. Разглежданите 6 дейности се очаква да създават над 75% от търсенето на труд със средно образование към 2030 г. Образованието също се очаква да увеличи търсенето на труд с близо 11 хил. места, както и операциите с недвижими имоти с над 5 хил. и дейност „Култура, спорт, развлечения“ с около 3 300.

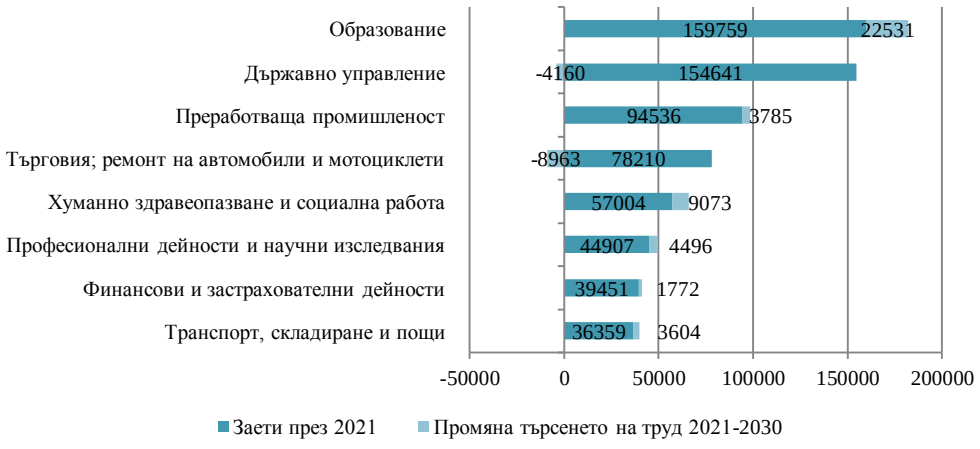
Източник: Собствени изчисления

Фигура 153. Промяна в търсенето на труд със средно образование

Търсенето на труд за лица с висше образование (включващо степени бакалавър, магистър и доктор) представлява 28,1% от общото търсене на труд през 2021 г., или близо 822 хил. работни места. За периода 2021-2030 г. общото търсене във всички дейности на лица с такова образователно ниво ще отчете ръст от 3,6% или близо 30 хил. работни места, което представлява над 84% от увеличението на търсенето на труд в рамките на дългосрочната прогноза. Промяната в структурата на икономиката в известна степен компенсира нарастващите структурни дисбаланси по равнище на образование, възникващи

при прогнозните стойности на предлагането на труд[145]. Същевременно, промените в отделните икономически дейности са значителни. Свиващите се отрасли съкращават около 22 хил. места, като разширяващите се добавят около 52 хил. места.

Образованието продължава да бъде дейността – най-голям работодател – за лицата с висше образование с над 182 хил. работни места, или 21,4% от общото търсене на труд за това образователно равнище към 2030 г. От дейностите с най-високо търсене на труд в държавното управление и търговията и ремонта на автомобили се очаква да бъдат съкратени съответно близо 4 200 и 9 000 работни места. Оставащите дейности със значителен дял в заетостта на висшистите – „Преработваща промишленост“, „Хуманно здравеопазване и социална работа“, „Професионални дейности и научни изследвания“ и „Финансови и застрахователни дейности“ – добавят общо над 19 хил. заети. Сред дейностите с най-голямо свиване на търсенето на висшисти също попадат и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (близо 2 600), „Административни и спомагателни дейности“ (над 1 900), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (близо 1 800).

Източник: Собствени изчисления

Фигура 154. Промяна в търсенето на труд с висше образование

[145] Повече за структурните дисбаланси в отделна част от анализа.

Прогнози за работните места по икономически дейности и професии

Средносрочни прогнози

Обща картина

Завършилите средно образование заемат най-голям дял от работните места – 60,5%, следвани от завършилите степен „бакалавър“ или „магистър“ – 24,9%, докато най-малък е делът на лицата с образователна степен „доктор“ – 0,7%.

Сред наетите лица, завършили начално и по-ниско образование, най-много са работниците по събиране и сортиране на отпадъци (13,2%) и други неквалифицирани работници (17,1%). Над 8,4% от завършилите основно образование са работници в дейност „Добивна промишленост” и „Строителство”, а 8,6% от завършилите начално и по-ниско образование са работници в преработващата промишленост. Сред наетите лица с образователна степен „професионален бакалавър” най-много са медицински сестри и акушерки (21,3%). Над 9% е делът на административните специалисти от всички наети лица са с образователна степен „бакалавър“ или „магистър“. Лицата, завършили докторска степен, са най-често преподаватели във висши училища (39,5%).

По икономически дейности и професии

Добивна промишленост

Водещите шест професии в „Добивна промишленост” представляват 55,4% от всички наети в тази икономическа дейност. Най-значителен е делът на наетите като машинни оператори в минодобива и добивната промишленост (15,3%), оператори на подвижни съоръжения (11,2%), работници в добивната промишленост и строителството (8,5%), работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения (7,7%) и водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси (7,5%). Останалите 44,6% от местата в добивната промишленост са заети от лица с други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 155. Процентни дялове на наетите по професии в „Добивна промишленост", 2016-2020 г.

Работните места в добивната промишленост ще се увеличават в средносрочен план, като през 2020 г. ще бъдат с около 500 повече в сравнение с 2016 г. Най-много в тази икономическа дейност ще бъдат заетите като машинни оператори в минодобива, които ще достигнат 4 895 през 2020 г. Операторите на подвижни съоръжения ще се увеличат с 56 в периода 2016-2020 г. и ще възлизат на 3 600 през 2020 г. Работниците в добивната промишленост и строителството ще бъдат 2 727 в края на средносрочния период. Около 2 480 ще бъдат наети като работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения, а 2 409 ще работят като машинни механици и монтьори. Водачите на тежкотоварни автомобили и автобуси в добивната промишленост ще се увеличат до 1 656 през 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 156. Работни места в „Добивна промишленост”, 2016-2020 г.

Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия

Водещите шест професии в производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия се упражняват от 54,9% от всички наети в тази икономическа дейност. Около 22,8% са работници в преработващата промишленост, а 15,7% са работници по производство на храни и сродни на тях. Водачите на леки автомобили и мотоциклети представляват 5,3% от наетите, докато машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост са 5,1% от местата в тази икономическа дейност. Следващите две места са заети от персонал, водещ стокови и транспортни документи (3,2%) и посредници в търговията и продажбите (2,8%). Останалите 45,1% от работните места за отрасъла са представени от други професии.

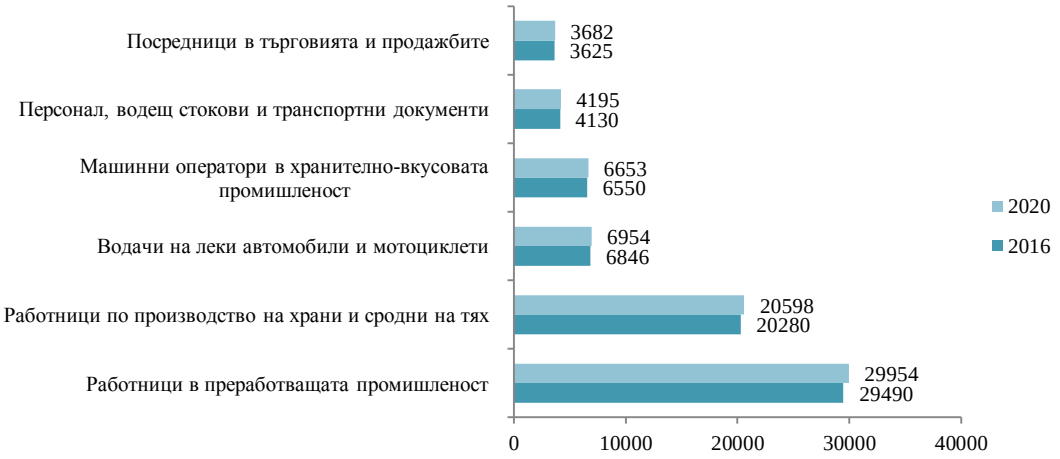

Източник: Собствени изчисления

Фигура 157. Процентни дялове на наетите по професии в „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия”, 2016-2020 г.

Тенденцията на повишаване на работните места в сектора ще се запази до 2020 г., като работните места в сектора през 2020 г. ще бъдат общо с над 2 000 повече в сравнение с 2016 г. Работниците в преработващата промишленост ще се увеличат с 463 до 2020 г., а работници по производство на храни и сродни на тях ще нараснат с 319. Водачите на леки

автомобили и мотоциклети ще бъдат 6 954 през 2020 г., а машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост ще достигнат 6 653. През 2020 г. 4 195 ще бъдат наети като персонал, водещ стокови и транспортни документи. Наети като посредници в търговията и продажбите ще бъдат 3 682. Останалите професии ще са отговорни за нарастването на работните места с още 914 места през 2020 г. в сравнение с 2016 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 158. Работни места в „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия", 2016-2020 г.

Производство на текстил, кожи и изделия от тях

Близо 4/5 от всички наети в тази икономическа дейност са представени от водещите шест професии по брой работни места: машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство, работници по производство на облекло и сродни на тях, работници в преработващата промишленост, занаятчии , приложни специалисти във физическите и техническите науки и миячи на превозни средства, прозорци, перачи и сродни на тях. Най-многобройни са машинните оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство, които формират 37,5% от всички наети в отрасъла, както и работници по производството на облекло и сродните на тях – 30%. Следват наетите работници в преработващата промишленост (6,7%), занаятчии (2,7%), приложни специалисти във физическите и техническите науки (2,6%) и миячи на превозни средства,

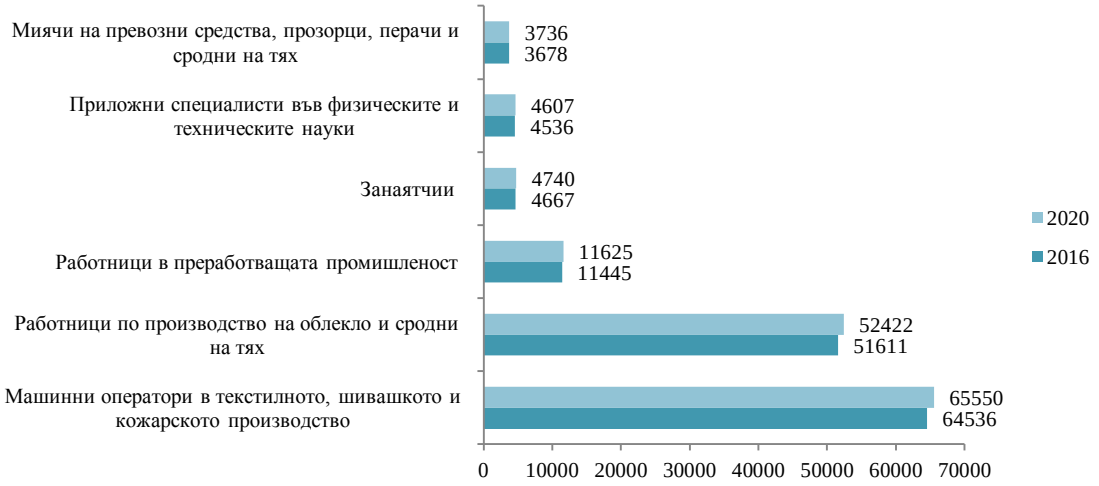
прозорци, перачи и сродните на тях (2,1%). Останалите 18,4% от наетите в производството на текстил, кожи и изделия от тях упражняват други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 159. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на текстил, кожи и изделия от тях”, 2016-2020 г.

Тенденцията за увеличаване на работните места се запазва за всички професии в отрасъла до 2020 г. Общо работните места в сектора ще се увеличат с около 2 700 в периода 2016-2020 г. През 2020 г. с 1 014 повече ще бъдат наетите като машинни оператори в текстилното, шивашкото и кожарското производство, а работниците по производство на облекло и сродни на тях ще се увеличат с 811 в периода 2016-2020 г. С 180 повече ще бъдат наети като работници в преработващата промишленост в тази икономическа дейност, а занаятчиите ще бъдат 4 740 през 2020 г. Около 4 607 ще работят като приложни специалисти във физическите и техническите науки през 2020 г., а 3 736 ще бъдат заетите като миячи на превозни средства, прозорци, перачи и сродни на тях. Допълнително, около 500 нови работни места ще бъдат създадени за лица, упражняващи други професии в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 160. Работни места за „Производство на текстил, кожи и изделия от тях”, 2016-2020 г.

Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност

Над 50% от наетите в отрасъла са представени от водещите шест професии в тази икономическа дейност. Най-съществен е делът на наетите като печатари и сродните на тях – 13,4%. Наети като машинни оператори в дървообработващата и хартиената промишленост са 12,7% от всички наети в този икономически отрасъл, следвани от работници в преработващата промишленост – 12,2%. По-малък е относителният дял на останалите три водещи професии за отрасъла, включващи работници по обработката на дърво, мебелисти и сродните на тях (5,2%), машинни оператори в производството на каучук (4,2%) и други неквалифицирани работници (3,6%). Около 48,8% от наетите упражняват други професии различни от водещите шест професии в отрасъла.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 161. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност”, 2016-2020 г.

Работните места в тази икономическа дейност ще се повишават в средносрочен план, като в периода 2016-2020 г. ще нараснат с 676. Увеличението на броя на печатарите и сродните на тях ще бъде с 90 работни места, а при машинните оператори в дървообработващата и хартиената промишленост това повишение ще е с 86 работни места, докато работниците в преработващата промишленост ще се увеличат с 82. Работните места за работниците по обработката на дърво, мебелисти и сродните на тях ще достигнат 2 282 до 2020 г. Наетите машинни оператори в производството на каучук, пластмаси и хартиени изделия в тази икономическа дейност ще достигнат 1 822 до 2020 г. Допълнително, 1 573 лица ще бъдат наети като „Други неквалифицирани работници“. Около 330 нови работни места ще бъдат създадени за лица, упражняващи други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 162. Работни места в „Производство на дървен материал, хартия и изделия от тях; печатна дейност”, 2016-2020 г.

Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти

Близо 60% от наетите в дейност „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти” упражняват водещите шест професии в този икономически отрасъл. Техниците по контрол на производствените процеси представляват 22,6% от всички наети в отрасъла, а специалистите по технически науки – 13%. Делът на машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти е 7,1%, на административни специалисти (6,6%), докато ръководителите в преработващата и добивната промишленост, строителство и дистрибуция са 5,5% от наетите, а работниците в преработващата промишленост са 3,9% от заетостта в сектора. Делът на останалите професии, които са различни от водещите шест професии, е 41,2%.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 163. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти”, 2016-2020 г.

Тенденцията за увеличение на броя на работните места се запазва за периода 2016-2020 г., като новите работни места ще бъдат 45 в рамките на този период. Работните места за техници по контрол на производствените процеси ще достигнат 659 до 2020 г., докато специалистите по технически науки ще бъдат 380 в края на изследвания период. Машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти ще възлизат на 206, а административните специалисти ще се увеличат до 194 през 2020 г. Работните места за ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителство и дистрибуция ще се повишат до 162, а работниците в преработващата промишленост ще наброяват 114. Допълнително, около 19 нови работни места ще бъдат създадени за лица, упражняващи други професии.

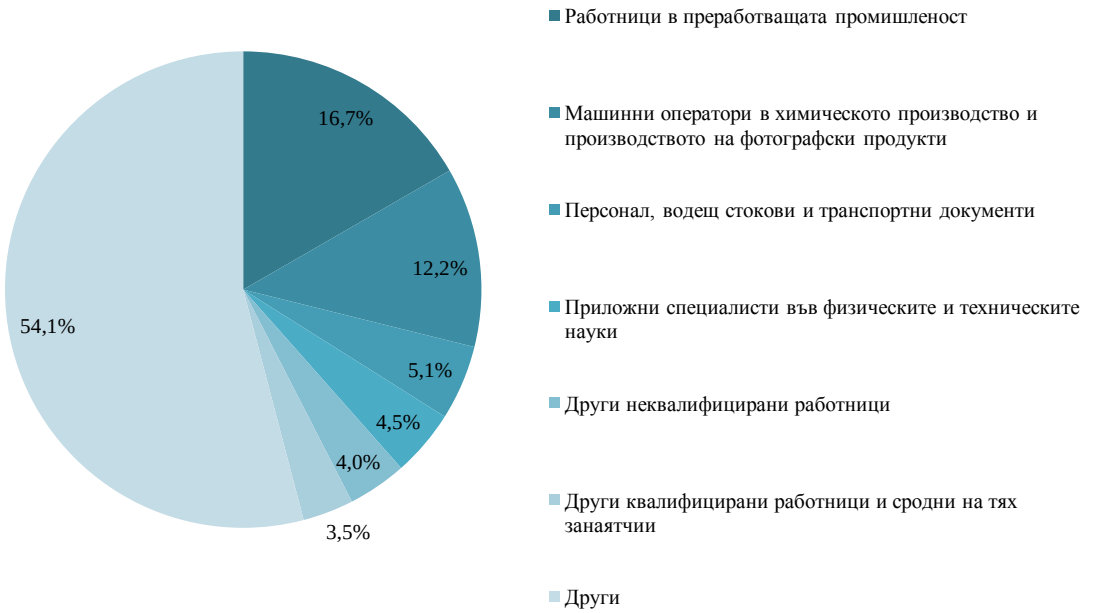

Източник: Собствени изчисления

Фигура 164. Работни места в „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти”, 2016-2020 г.

Производство на химични продукти

Шестте най-често срещани професии в производството на химични продукти формират близо 46% от работните места в тази икономическа дейност. Около 1/6 от всички работни места се заемат от работници в преработващата промишленост, докато машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти представляват 12,2% от работните места. Малко над 5% от местата са за персонал, водещ стокови и транспортни документи, докато 4,1% от наетите в този отрасъл са приложни специалисти във физическите и техническите науки. Професиите извън шестте най-често срещани формират 54,1% от работните места в дейност „Производство на химични продукти“.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 165. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на химични продукти”, 2016-2020 г.

В периода 2016-2020 г. работните места в тази икономическа дейност ще се увеличават, като общият им брой ще се повиши с 270. В края на този период наетите в сектора като работници в преработващата промишленост ще достигнат 2 915, а като машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти ще бъдат заети 2 132. През 2020 г. персоналът, водещ стокови и транспортни документи ще наброява 887, а като приложни специалисти във физическите и техническите науки ще работят 790 лица. В категорията „Други неквалифицирани работници“ през 2020 г. ще попадат близо 700 лица, а 604 ще бъдат класифицирани като „Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“. Останалите професии в тази икономическа дейност ще осигуряват заетост за общо 9 455 лица през 2020 г., като работните места за лица, упражняващи тези професии, ще се увеличат с 146 спрямо 2016 г.

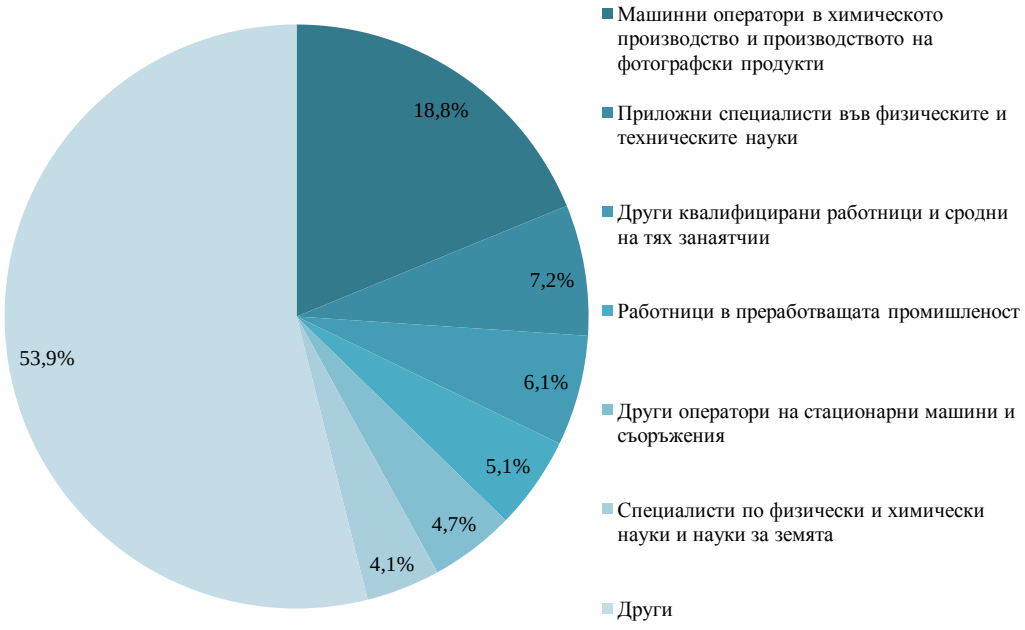

Източник: Собствени изчисления

Фигура 166. Работни места в „Производство на химични продукти”, 2016-2020 г.

Производство на лекарствени вещества и продукти

Малко над 46% от наетите в дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти“ упражняват шестте най-разпространени професии в този икономически отрасъл. Близо 1/5 (18,8%) от наетите са във водещата професия „Машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти“, която надвишава значително останалите професии като численост. Около 7,2% са приложни специалисти във физическите и техническите науки, а 6,1% работят като „Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“. Близо 5,1% са класифицирани като „Работници в преработващата промишленост“, докато 4,7% упражняват професията „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“. Специалисти по физически и химически науки и науки за земята са 4,1% от наетите в тази икономическа дейност. Останалите професии се упражняват от 53,9% от наетите лица в този икономически отрасъл.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 167. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на лекарствени вещества и продукти”, 2016-2020 г.

Работните места в дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” ще се увеличат с 135 в периода 2016-2020 г., достигайки общо 8 740 в края на периода. През 2020 г. като машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти ще работят 1 644 лица, а приложни специалисти във физическите и техническите науки ще бъдат 633 лица. Около 534 лица ще бъдат класифицирани като „Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“, а работниците в преработващата промишленост в тази икономическа дейност ще бъдат близо 450. Като други оператори на стационарни машини и съоръжения ще работят 410, а специалисти по физически и химически науки и науки за земята ще са 357. През 2020 г. лицата упражняващи други професии в рамките на тази икономическа дейност ще наброяват 4 713, увеличавайки се със 73 спрямо 2016 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 168. Работни места в „Производство на лекарствени вещества и продукти”, 2016-2020 г.

Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини

Над 40% от работните места в дейност „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини“ се представляват от водещите шест професии в този икономически отрасъл. Най-висок е делът на наетите класифицирани като „Машинни оператори в производството на каучук, пластмаси и хартиени изделия“ – 13,4%, докато в тази икономическа дейност 9,9% са „Работници в преработващата промишленост“. В категорията „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“ попадат 6,9% от наетите в сектора, а 4,2% са ковачи, производители на инструменти и сродни на тях. По 3,7% от наетите са „Строители на сгради и сродни на тях“ и „Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси“. Останалите 58,2% от работните места в производството на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини се заемат от други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 169. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини”, 2016-2020 г.

В средносрочен план в производството на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини ще бъдат създадени близо хиляда нови работни места. В периода 2016-2020 г. общият брой на наетите в тази икономическа дейност ще се повиши с 947. В сравнение с 2016 г. през 2020 г. машинните оператори в производството на каучук, пластмаси и хартиени изделия ще бъдат с 127 повече, работниците в преработващата промишленост в рамките на тази икономическа дейност ще се увеличат с 94. С 65 повече ще бъдат наетите като „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“, а с 40 повече ще бъдат заетите като „Ковачи, производители на инструменти и сродни на тях“. Около 2 285 наети през 2020 г. ще бъдат класифицирани като „Строители на сгради и сродни на тях“, а водачите на тежкотоварни автомобили и автобуси ще достигнат 2 271 през 2020 г. Около 551 ще бъдат новите работни места за наети с друга професия в рамките на този икономически отрасъл.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 170. Работни места в „Производство на изделия от каучук, пластмаси и минерални суровини”, 2016-2020 г.

Производство на основни метали и метални изделия, без машини

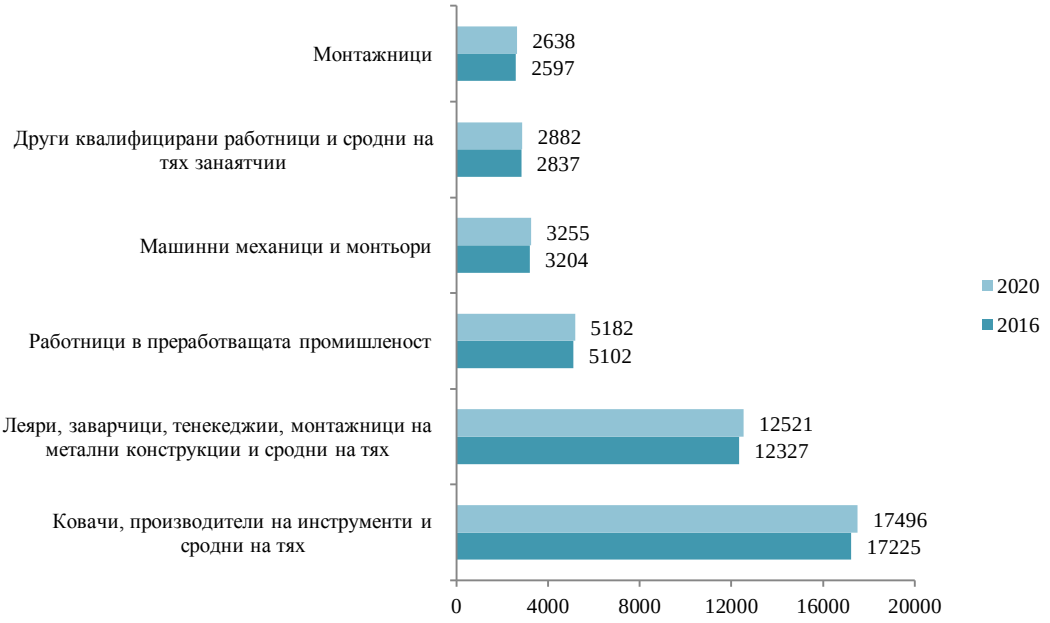
Шестте най-разпространени професии в рамките на производството на основни метали и метални изделия, без машини формират над половината от всички работни места в тази икономическа дейност. Над 1/5 (20,7%) работят като ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, която е водещата професия в този икономически отрасъл, докато 14,8% полагат труд като „Леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях“. Около 6,1% от наетите в сектора са класифицирани като „Работници в преработващата промишленост“, докато 3,9% са машинни механици и монтьори. В категорията „Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“ попадат 3,9% от наетите в тази икономическа дейност, докато 3,1% от наетите са монтажници. В останалите професии извън шестте са наети 48% от работещите в сектора.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 171. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на основни метали и метални изделия, без машини”, 2016-2020 г.

През 2020 г. в производството на основни метали и метални изделия, без машини ще бъдат наети с над 1 300 лица повече в сравнение с 2016 г. С 271 повече ще бъдат наетите като ковачи, производители на инструменти и сродни на тях. Около 194 повече ще работят като леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях. Работниците в преработващата промишленост ще се увеличат с 80 до 5 182 през 2020 г. Машинните механици и монтьори ще възлизат на 3 255 в края на наблюдавания период, а 2882 са класифицирани като „Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“. Работните места за монтажници ще бъдат с 41 повече, достигайки 2 638. При останалите професии увеличението на наетите ще е 627 лица през 2020 г. спрямо 2016 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 172. Работни места в „Производство на основни метали и метални изделия, без машини”, 2016-2020 г.

Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти

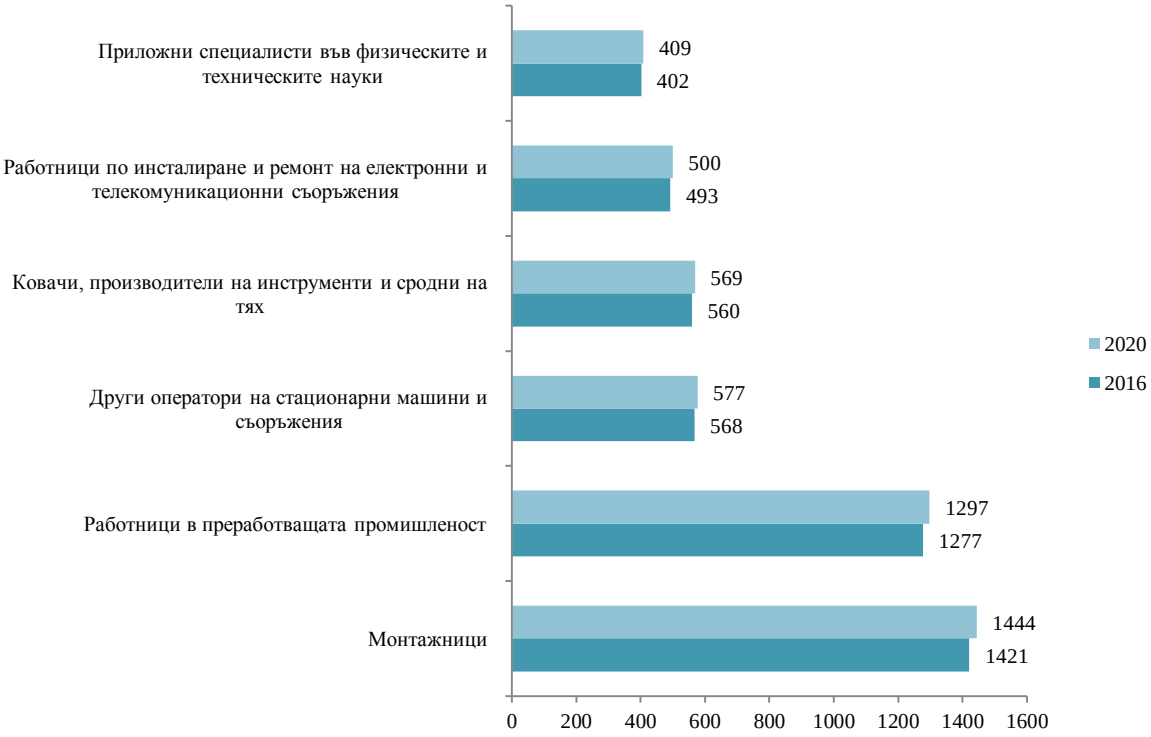
Близо 55% от работните места в дейност „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти“ се заемат от шестте водещи професии в този икономически отрасъл. Около 1/6 (16,5%) от наетите работят във водещата професия в сектора – монтажници. Работници в преработващата промишленост са 14,8% от заетите в отрасъла, а 6,6% са класифицирани като „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“. Ковачи, производители на инструменти и сродни на тях са 6,5% от наетите, а 5,7% са работници по инсталиране и ремонт на електронни и телекомуникационни съоръжения. Приложни специалисти във физическите и техническите науки са 4,7% от работещите в тази икономическа дейност. Останалите професии извън шестте най-често срещани формират 45,1% от местата в производството на компютърна техника, електронни и оптични продукти.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 173. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти”, 2016-2020 г.

Работните места в производството на компютърна техника, електронни и оптични продукти ще се увеличат с 135 в периода 2016-2020 г. В края на този период над 1 440 ще работят като монтажници, а близо 1 300 в отрасъла ще бъдат наети като работници в преработващата промишленост. Около 577 ще бъдат упражняващите професия „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“, докато по-малко (569) ще работят като ковачи, производители на инструменти и сродни на тях. Близо 500 ще наброяват наетите като „Работници по инсталиране и ремонт на електронни и телекомуникационни съоръжения“, а приложните специалисти във физическите и техническите науки ще бъдат 409. Останалите професии в сектора ще осигуряват заетост за 3 945 лица през 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 174. Работни места в „Производство на компютърна техника, електронни и оптични продукти”, 2016-2020 г.

Производство на електрически съоръжения

Над половината от работните места в производството на електрически съоръжения са концентрирани в шестте най-големи професии в тази икономическа дейност. Близо 14,1% от наетите са монтажници, а 11,8% са работници в преработващата промишленост. Ковачи, производители на инструменти и сродни на тях са 11,2% от наетите, а 7,4% са машинни оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти. Около 5% работят като работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения, докато леярите, заварчиците, тенекеджиите, монтажниците на метални конструкции и сродните на тях представляват 3% от работните места. Други професии упражняват 47,4% от заетите в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 175. Процентен дял на наетите в „Производство на електрически съоръжения”, 2016-2020 г.

В рамките на периода 2016-2020 г. работните места в производството на електрически съоръжения ще се увеличат с около 360. С 51 повече ще бъдат монтажниците, а с 43 повече ще бъдат работници в преработващата промишленост през 2020 г. спрямо 2016 г. Ковачите, производители на инструменти и сродни на тях ще се повишат като бройка с 41 до 2 619 в края на наблюдавания период. До 2020 г. машинните оператори в химическото производство и производството на фотографски продукти ще възлизат на 1 723. Работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения ще бъдат 1 173, а леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях ще бъдат 708. Останалите работни места в тази икономическа дейност (над 11 хил.) ще бъдат заети от останалите професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 176. Работни места в „Производство на електрически съоръжения”, 2016-2020 г.

Производство на машини, с общо и специално предназначение

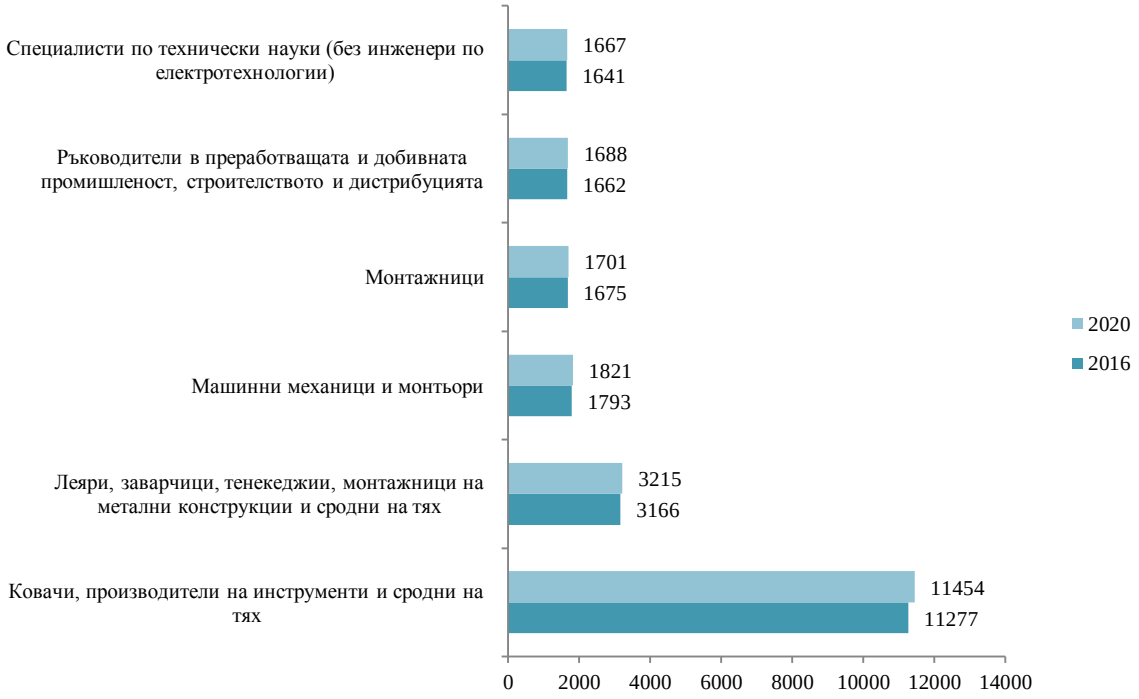
Близо 57% от работните места в производството на машини, с общо и специално предназначение са концентрирани в шестте най-големи професии. Водещо място заемат ковачи, производители на инструменти и сродни на тях, които формират 30,2% от наетите. На второ място са заетите като леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях, които представляват 8,5% от работните места. Около 4,8% са машинни механици и монтьори, докато 4,5% са монтажници. Ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията са 4,5% от работните места, а 4,4% са специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии). Останалите 43,1% се формират от професии извън най-големите шест.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 177. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на машини, с общо и специално предназначение”, 2016-2020 г.

В периода 2016-2020 г. работните места в производството на машини, с общо и специално предназначение ще се увеличат с 586. Ковачите, производители на инструменти и сродни на тях ще се повишат с 177, а леярите, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях ще бъдат с 50 повече. Машинните механици и монтьори ще достигнат 1 821 до 2020 г., а като монтажници ще работят около 1 700 в края на изследвания период. Професията „Ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията“ ще упражняват 1 688 лица. Специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии) ще бъдат 1 667. Увеличението на работните места при другите професии в сектора ще възлиза на 253 лица за периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 178. Работни места в „Производство на машини, с общо и специално предназначение”, 2016-2020 г.

Производство на превозни средства

Шестте най-големи професии в икономическа дейност „Производство на превозни средства“ формират 61,2% от всички работни места в този икономически отрасъл. Около 1/5 от всички работни места са монтажници, а 14,1% са работници в преработващата промишленост, докато 9,5% са ковачи, производители на инструменти и сродни на тях. Техници по контрол на производствени процеси са 9,5% от наетите в този отрасъл, докато леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях са 6,7%. Като „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“ работят 3,4% от работните места. Около 38,8% от останалите работници са заети от лица упражняващи други професии извън шестте най-разпространени.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 179. Процентен дял на наетите по професии в „Производство на превозни средства”, 2016-2020 г.

В рамките на периода 2016-2020 г. работните места в производството на превозни средства ще се увеличат с 316. С 64 повече ще бъдат наетите като монтажници през 2020 г. спрямо 2016 г., а с 45 ще се повишат работниците в преработващата промишленост. Увеличението на работните места за ковачи, производители на инструменти и сродни на тях ще бъде с около 30 лица. Като техници по контрол на производствени процеси ще работят 1 466 лица през 2020 г., а като леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях ще работят 1 369. Като „Други оператори на стационарни машини и съоръжения“ ще бъдат заети 695 лица. Работните места за останалите професии ще се увеличат с 123 броя в периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 180. Работни места в „Производство на превозни средства", 2016-2020 г.

Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване

Над 46% от работните места в дейност „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване“ са заети от водещите шест професии в сектора. Работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях са 16,9%, а 7,7% работят като работници в преработващата промишленост. Около 7,5% са заети като машинни механици и монтьори. Като леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях работят 6,4%. Ковачи, производители на инструменти и сродни на тях формират 4,4% от наетите, а 3,4% са работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения. Останалите 53,7% от работните места се заемат от професиите извън най-големите шест професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 181. Процентен дял на наетите по професии в „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване”, 2016-2020 г.

Работните места в дейност „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване“ ще се увеличат с 857 в рамките на периода 2016-2020 г. Увеличението на работните места за работници по обработка на дърво, мебелисти и сродни на тях ще бъде с 145 места за наблюдавания период, докато като работници в преработващата промишленост в този сектор ще бъдат заети с 66 повече места през 2020 г. спрямо 2016 г. Машинните механици и монтьори ще достигнат 4 142 през 2020 г., а като леяри, заварчици, тенекеджии, монтажници на метални конструкции и сродни на тях ще бъдат заети 3 538 лица. Ковачите, производители на инструменти и сродни на тях ще възлизат на 2 426 до 2020 г., а работниците по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения ще бъдат около 1 900. Увеличението на другите работни места при останалите професии ще бъде общо 460 за целия период 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 182. Работни места в „Друго производство; ремонт и инсталиране на машини и оборудване”, 2016-2020 г.

Производство и разпределението на електрическа и топлоенергия и газ

Над 54% от работните места в дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ“ са концентрирани в шестте най-често срещани професии в този икономически отрасъл. Най-голямата професия като численост - техници по контрол на производствени процеси – са 18,4% от наетите, докато 16,2% са работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения. Като машинни механици и монтьори работят 5,9% от наетите, а други 5,9% упражняват професията „Приложни специалисти във физическите и техническите науки“. Като инженери по електротехнологии са заети 4% от наетите, а работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях са 3,8% от местата. Останалите професии концентрират 45,9% от работните места в този икономически отрасъл.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 183. Процентен дял на наетите по професии в „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ”, 2016-2020 г.

Работните места в дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ“ ще се увеличат с 631 в рамките на периода 2016-2020 г. Като техници по контрол на производствени процеси ще работят с 116 повече лица през 2020 г. спрямо 2016 г., а повишението на лицата наети като работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения ще надхвърли 100. Като машинни механици и монтьори ще работят 2 418, а като приложни специалисти във физическите и техническите науки ще работят 2 387. Инженерите по електротехнологии ще набройват 1 613, а работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях ще бъдат 1 545. Увеличението на работните места при останалите професии извън шестте най-често срещани професии ще бъде с около 290 места.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 184. Работни места в „Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ”, 2016-2020 г.

Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване

Почти половината от наетите в дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване са заети от лица, упражняващи шестте най-големи професии. Най-често срещаната професия са работници по събиране и сортиране на отпадъци, която заема 16,5% от всички работни места в този икономически отрасъл, докато 10,7% са работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях. Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси са 6,4%, а други 6,4% са други неквалифицирани работници. Като техници по контрол на производствени процеси са наети 5,3%, а персоналът, осигуряващ защита и сигурност представлява 4,1% от работните места. В останалите професии извън шестте най-разпространени работят 50,7% от всички наети в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 185. Процентен дял на наетите по професии в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване”, 2016-2020 г.

Работните места в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване“ ще се увеличат с 721 в рамките на периода 2016-2020 г. Най-значително повишение ще има при заетите като работници по събиране и сортиране на отпадъци – с 119 повече през 2020 г. спрямо 2016 г. Работниците по довършителни работи в строителството и сродни на тях ще бъдат с 77 повече, а водачите на тежкотоварни автомобили и автобуси ще бъдат с 46 повече. Като други неквалифицирани работници ще бъдат заети 2 962 през 2020 г. Техници по контрол на производствени процеси ще бъдат 2 490 лица в края на този период, а персоналът, осигуряващ защита и сигурност ще наброява 1 905. Увеличението на работните места за други професии извън шестте най-често разпространени ще достигне 366 места до 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 186. Работни места в „Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване”, 2016-2020 г.

Строителство

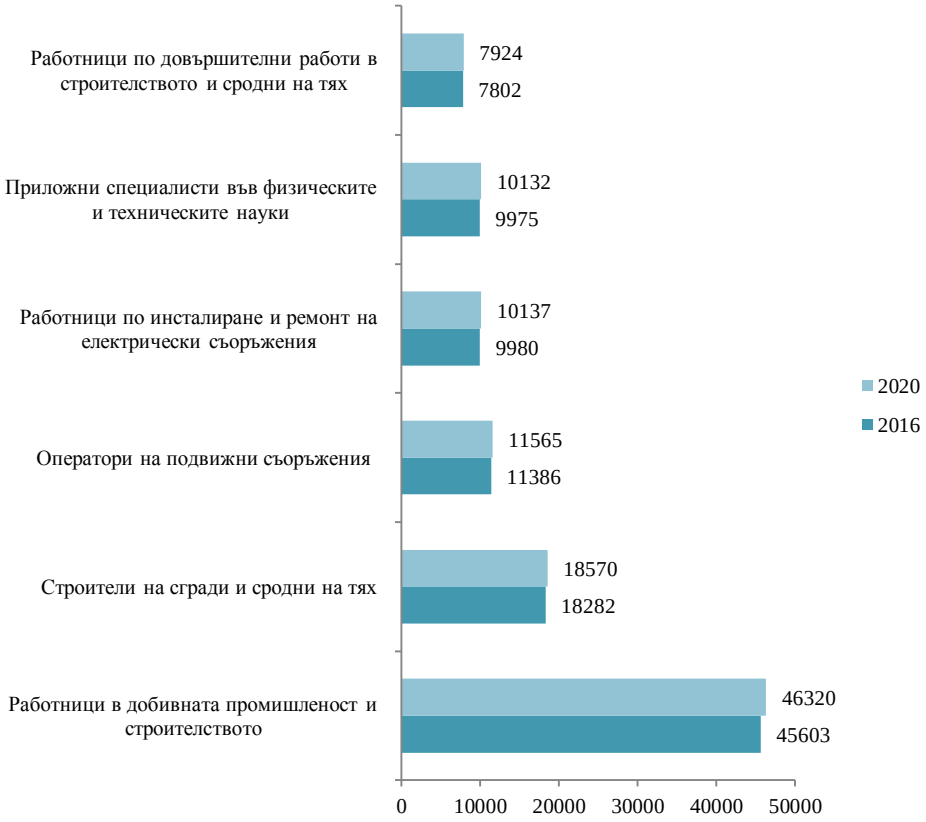
Шестте най-големи професии в сектора на строителството осигуряват заетост за близо половината наети в сектора. Водещата професия в тази икономическа дейност е „Работници в добивната промишленост и строителството“, която формира 22,7% от работните места в отрасъла. Като строители на сгради и сродни на тях работят 9,1% от заетите, а като оператори на подвижни съоръжения са наети 5,7%. Работниците по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения формират 5,7% от местата в отрасъла, а около 5% са приложни специалисти във физическите и техническите науки. Работници по довършителни работи в строителството и сродни на тях са 3,9% от наетите. Останалите професии извън шестте най-големи предоставят заетост за 48,7% от работещите в отрасъла.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 187. Процентен дял на наетите по професии в „Строителство”, 2016-2020 г.

Работните места в строителството ще се увеличават в средносрочен план, като се повишат с 3 156 места до 2020 г. Най-голямо повишение ще има при наетите като работници в добивната промишленост и строителството, а строителите на сгради и сродни на тях ще се повишат с 287. Увеличението при оператори на подвижни съоръжения ще бъде с 179 лица, а местата за работници по инсталиране и ремонт на електрически съоръжения ще нараснат с 157. Приложните специалисти във физическите и техническите науки ще се увеличат с 157 за наблюдавания период, а работниците по довършителни работи в строителството и сродни на тях ще бъдат с 123 повече. Увеличението на местата за останалите професии ще възлиза на 1 536 за целия период 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 188. Работни места в „Строителство”, 2016-2020 г.

Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети

Над 57% от работните места в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ се заемат от водещите шест професии в сектора. Най-много са заетите като продавачи в магазин – 35,8% от наетите, а 6,6% са класифицирани като „Друг персонал зает с търговия“. Останалите най-разпространени професии са представени от персонал, водещ стокови и транспортни документи (4,6%), водачи на леки автомобили и мотоциклети (3,8%), други неквалифицирани работници (3,6%) и работници в транспорта и складирането (2,8%). Останалите професии извън шестте най-често срещани представляват 42,9% от всички работни места в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 189. Процентен дял на наетите по професии в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, 2016-2020 г.

Работните места в търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети ще се увеличат с 8385 в рамките на периода 2016-2020 г. Най-голямо увеличение ще бъде отчетено при наетите като продавачи в магазини – с около 3 000 места в рамките на този период. Около 550 лица ще бъдат новонаетите като друг персонал, зает с търговия. Водачите на леки автомобили и мотоциклети ще се повишат с 316, а другите неквалифицирани работници – с около 300. Новите места за работници в транспорта и складирането ще нараснат с 237. Около 3 600 повече работни места ще бъдат създадени за други професии в рамките на тази икономическа дейност в периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 190. Работни места в „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети”, 2016-2020 г.

Транспорт, складиране и пощи

Около половината от работните места в дейност „Транспорт, складиране и пощи“ са формирани от шестте най-големи професии в този икономически отрасъл. Най-много – над ¼ са наетите като водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, а 5,5% работят като локомотивни машинисти и сродни на тях. Водачи на леки автомобили и мотоциклети са също 5,5% от наетите, докато като приложни специалисти във физическите и техническите науки работят 4,9%. Персоналът, водещ стокови и транспортни документи представлява 4,6% от местата в сектора, докато касиери, инкасатори и сродни на тях са 3,9% от наетите в тази дейност. Останалите 49,7% са представени от други професии различни от шестте най-разпространени.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 191. Процентен дял на наетите по професии в „Транспорт, складиране и пощи”, 2016-2020 г.

С близо 2 800 ще се увеличат работните места в дейност „Транспорт, складиране и пощи“ в средносрочен план. През 2020 г. ще има с 723 повече водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси, а с 154 ще се увеличи броят на локомотивни машинисти и сродни на тях. Броят на водачи на леки автомобили и мотоциклети ще се повиши с 153, докато приложни специалисти във физическите и техническите науки ще бъдат с 136 повече през 2020 г. в сравнение с 2016 г. Около 130 повече ще бъдат работещите като персонал, водещ стокови и транспортни документи, а с около 100 повече – наетите като касиери, инкасатори и сродни на тях. Останалите професии ще осигуряват с 1 389 повече места в сектора през 2020 г. в сравнение с 2016 г .

Източник: Собствени изчисления

Фигура 192. Работни места в „Транспорт, складиране и пощи”, 2016-2020 г.

Хотелиерство и ресторантьорство

Шестте водещи професии в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ осигуряват близо ¾ от работните места в този икономически отрасъл. Водещата професия е представена от сервитьори и бармани, които представляват близо 40,1% от всички работни места в сектора. Около 14,7% от местата се заемат от готвачи, а 6,2% от помощници при приготвянето на храни. Като друг обслужващ персонал са заети 4,4% от наетите, докато персоналът, информиращ клиенти съставлява 3,2% от наетите. Продавачи в магазини са около 3% от местата в сектора. Останалите професии извън шестте най-разпространени представляват 28,4% от местата в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 193. Процентен дял на наетите по професии в „Хотелиерство и ресторантьорство”, 2016-2020 г.

Работните места в дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ ще се увеличат с 2254 в средносрочен план. До 2020 г. с над 900 повече ще се повиши броят на работните места за сервитьори и бармани, докато с над 330 повече ще бъдат готвачите. Увеличението на местата за помощници при приготвянето на храни ще бъде около 140, а наетите като друг обслужващ персонал ще бъдат с 100 повече. Местата за персонал, информиращ клиенти през 2020 г. ще бъдат с 71 повече. С 67 повече ще бъдат наетите като продавачи в магазини. Увеличението на работните места за професиите извън шестте водещи достига 640 места за периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 194. Работни места в „Хотелиерство и ресторантьорство”, 2016-2020 г.

Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия

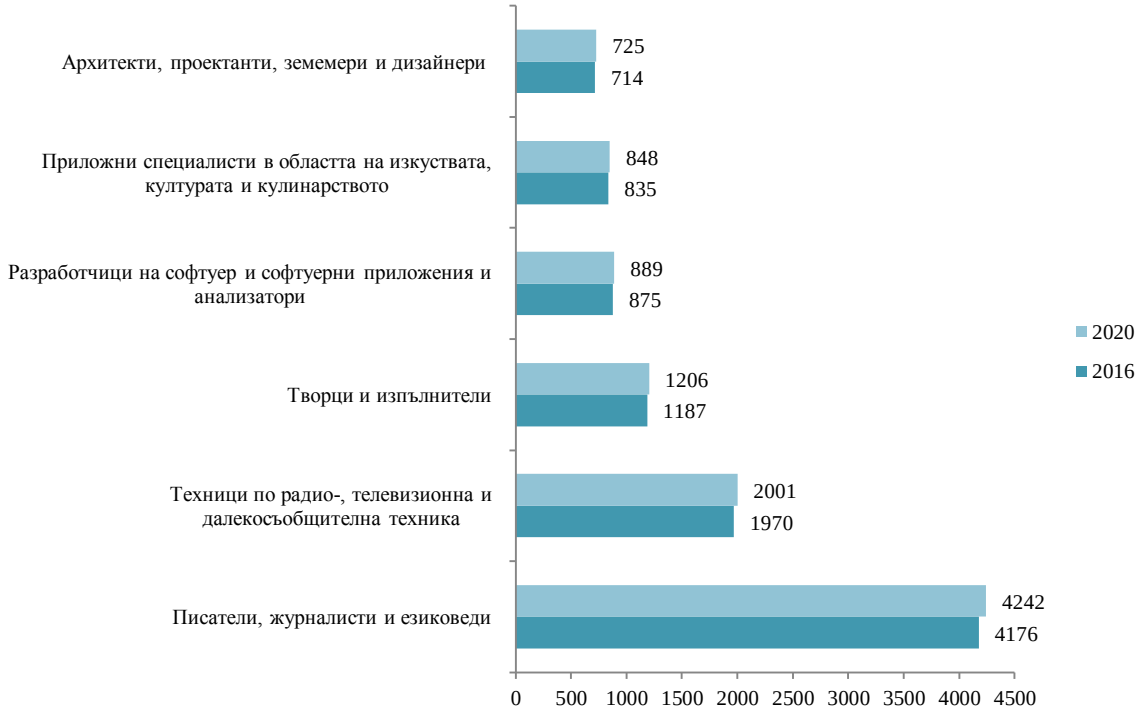
Близо половината от работните места в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия“ са заети от лица, упражняващи шестте водещи професии в този икономически отрасъл. Около 1/5 (20,8%) от работните места в сектора са за писатели, журналисти и езиковеди, докато 1/10 (9,8%) от местата са за техници по радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника. Около 5,9% от местата се заемат от творци и изпълнители, докато 4,4% работят като разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори. Приложните специалисти в областта на изкуствата, културата и кулинарството формират 4,2% от наетите в сектора, докато 3,6% от местата са за архитекти, проектанти, ememери и дизайнери. Професиите извън шестте най-разпространени осигуряват заетост за 51,4% от наетите в тази икономическа дейност .

Източник: Собствени изчисления

Фигура 195. Процентен дял на наетите по професии в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия”, 2016-2020 г.

Работните места в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия“ ще се увеличат с 316 в средносрочен план. Най-значително ще е повишението на местата за писатели, журналисти и езиковеди, които ще бъдат с 66 повече през 2020 г. спрямо 2016 г. Техниците по радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника ще достигнат около 2000 през 2020 г., докато функцията на творци и изпълнители ще изпълняват около 1 200 лица. Около 889 ще работят като разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори. Приложните специалисти в областта на изкуствата, културата и кулинарството ще се повишат до 848 през 2020 г., а 725 ще бъдат наети като архитекти, проектанти, земемери и дизайнери. Местата за упражняващите други професии ще се увеличат с 162 общо за периода 2016-2020 г.

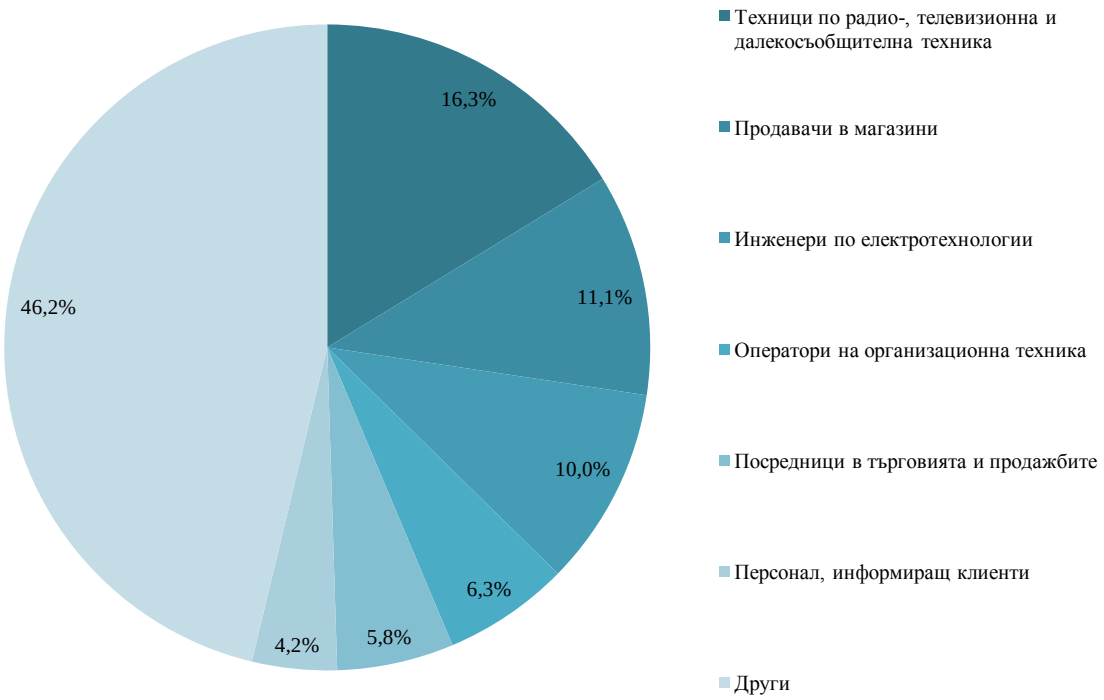

Източник: Собствени изчисления

Фигура 196. Работни места в „Издателска дейност, филмопроизводство, радио и телевизия”, 2016-2020 г.

Далекосъобщения

Близо 54% от работните места в дейност „Далекосъобщения“ се заемат от лица, упражняващи шестте водещи професии в този икономически отрасъл. Близо 1/6 (16,3%) от всички наети упражняват водещата професия в сектора - техници по радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника. Малко над 1/10 (11,1%) от всички заети в тази дейност са заети като продавачи в магазини, а 10% са инженери по електротехнологии. Оператори на организационна техника са 6,3% от работните места, докато като посредници в търговията и продажбите работят 5,8%. Около 4,2% са персонал, информиращ клиенти. Останалите 46,2% от работните места се заемат от лица, упражняващи професии извън шестте най-често срещани.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 197. Процентен дял на наетите професии в „Далекосъобщения”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в дейност „Далекосъобщения“ ще се увеличат с над 400. С 66 повече ще бъдат наетите като техници по радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника, а с 45 повече ще бъдат наети като продавачи в магазини през 2020 г. спрямо 2016 г. Инженерите по електротехнологии ще се увеличат до 2 617, а операторите на организационна техника ще бъдат 1 655 в края на наблюдавания период. Посредниците в търговията и продажбите ще бъдат 1 534 през 2020 г., а персоналът, информиращ клиенти ще наброява 1 113. Със 188 места ще се увеличи заетостта за лица упражняващи други професии извън шестте най-разпространени.

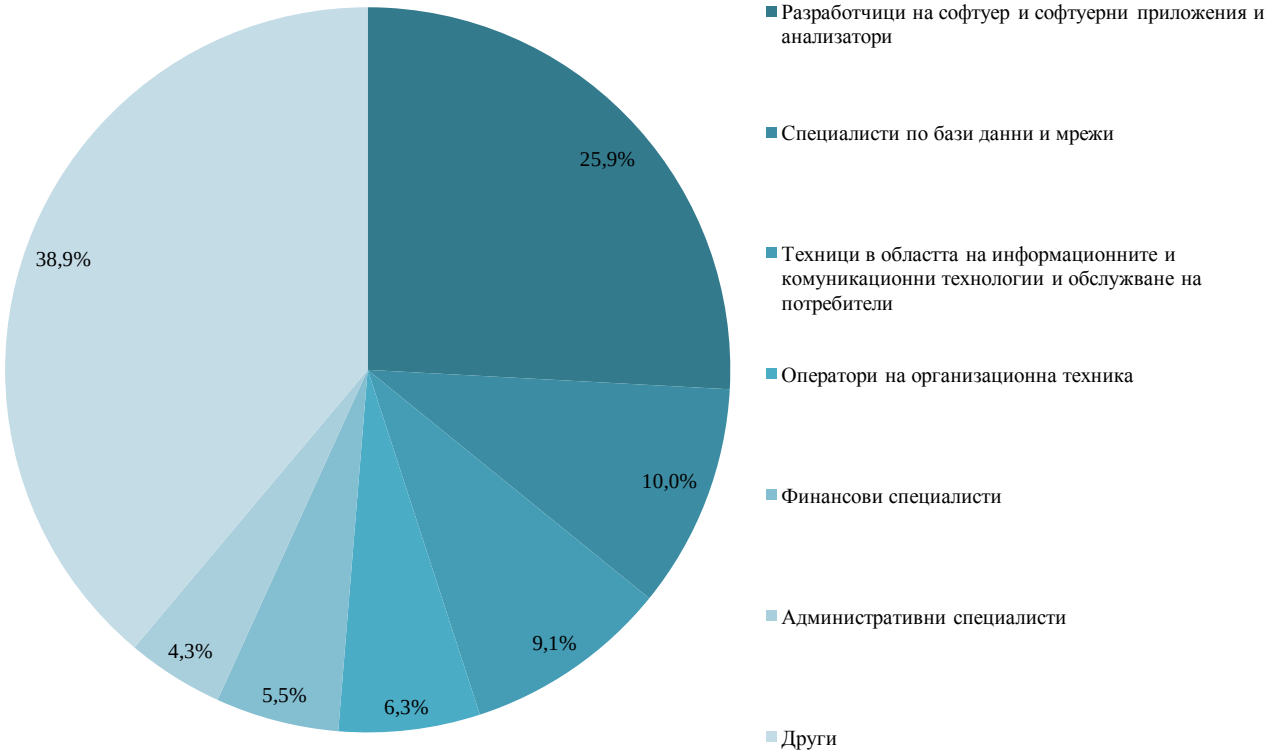

Източник: Собствени изчисления

Фигура 198. Работни места в „Далекосъобщения”, 2016-2020 г.

Дейности в областта на информационните технологии и услуги

Водещите шест професии в дейности в областта на информационните технологии и услуги формират над 61% от работните места в този икономически отрасъл. Над ¼ (25,9%) са наети като разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори, докато 1/10 са специалисти по бази данни и мрежи. Техниците в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители са 9,1% от работните места, докато оператори на организационна техника са 6,3%. Като финансови специалисти работят 5,5%, докато административни специалисти са 4,3%. Останалите 38,9% от местата се заемат от лица, упражняващи други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 199. Процентен дял на наетите по професии в „Дейности в областта на информационните технологии и услуги”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в сектора ще се увеличават. Към 2020 г. като разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори ще работят близо 10 хил. лица, докато специалисти по бази данни и мрежи ще бъдат около 3 800 лица. Техниците в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители ще достигнат 3 463 през 2020 г., а оператори на организационна техника ще бъдат 2 387. Финансови специалисти в този отрасъл ще са 2 084, а административни специалисти ще бъдат 1639. Лицата изпълняващи други функции ще наброяват 14 724 през 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 200. Работни места за „Дейности в областта на информационните технологии и услуги”, 2016-2020 г.

Финансови и застрахователни дейности

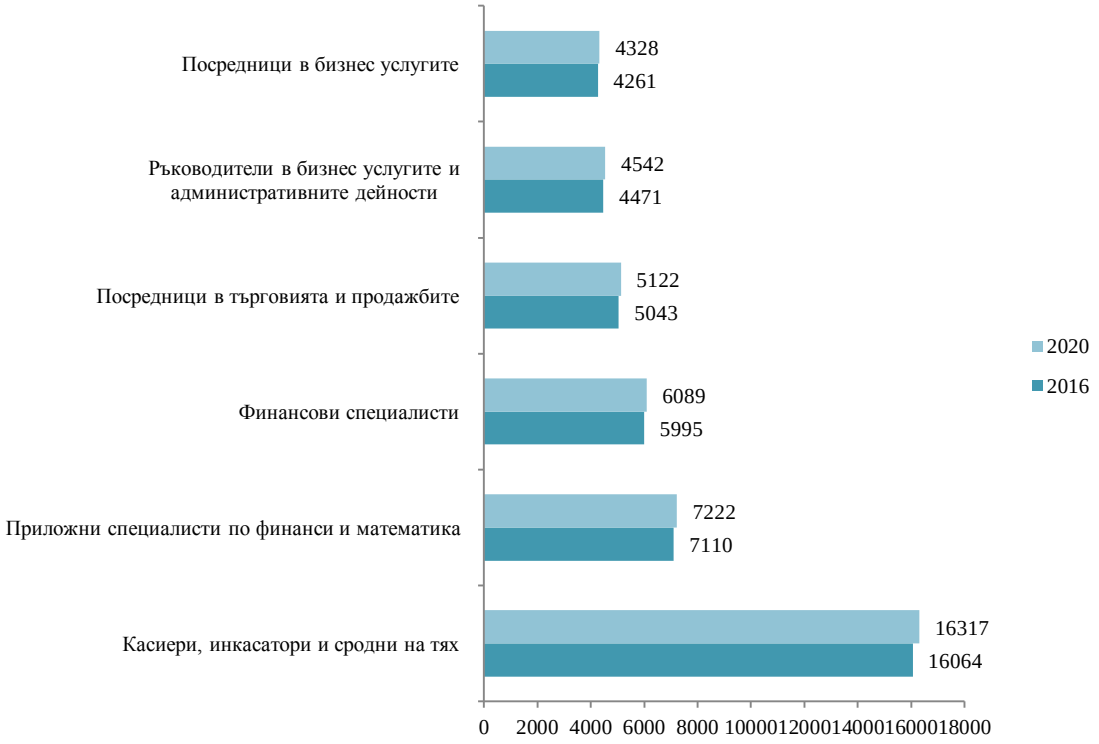
Близо 58% от работните места във финансовите и застрахователни дейности се заемат от лица упражняващи шестте водещи професии. Най-многобройни са касиерите, инкасаторите и сродните на тях, които формират 21,5% от местата. Следват приложни специалисти по финанси и математика (9,5%) и финансови специалисти (8%). В групата на посредници в търговията и продажбите попадат 6,8% от наетите, докато 6% са ръководители в бизнес услугите и административните дейности. Около 5,7% от местата се заемат от лица класифицирани като посредници в бизнес услугите. Останалите 42,4% от работните места са заети от лица, упражняващи други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 201. Процентен дял на наетите по професии във „Финансови и застрахователни дейности”, 2016-2020 г.

В периода 2016-2020 г. работните места във финансовите и застрахователни дейности ще се увеличат с 1 172. Най-голямо ще бъде увеличението на касиери, инкасатори и сродни на тях – с 252 лица и на приложни специалисти по финанси и математика – с 112. Като финансови специалисти през 2020 г. ще бъдат наети 6 089 лица, докато посредниците в търговията и продажбите ще възлизат на 5 122. Функцията на ръководители в бизнес услугите и административните дейности ще изпълняват 4 542 лица, а посредници в бизнес услугите ще бъдат 4 328 лица. Увеличението при останалите професии, които не попадат сред шестте най-често упражнявани професии, ще бъде от близо 500 работни места за периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 202. Работни места във „Финансови и застрахователни дейности”, 2016-2020 г.

Операции с недвижими имоти

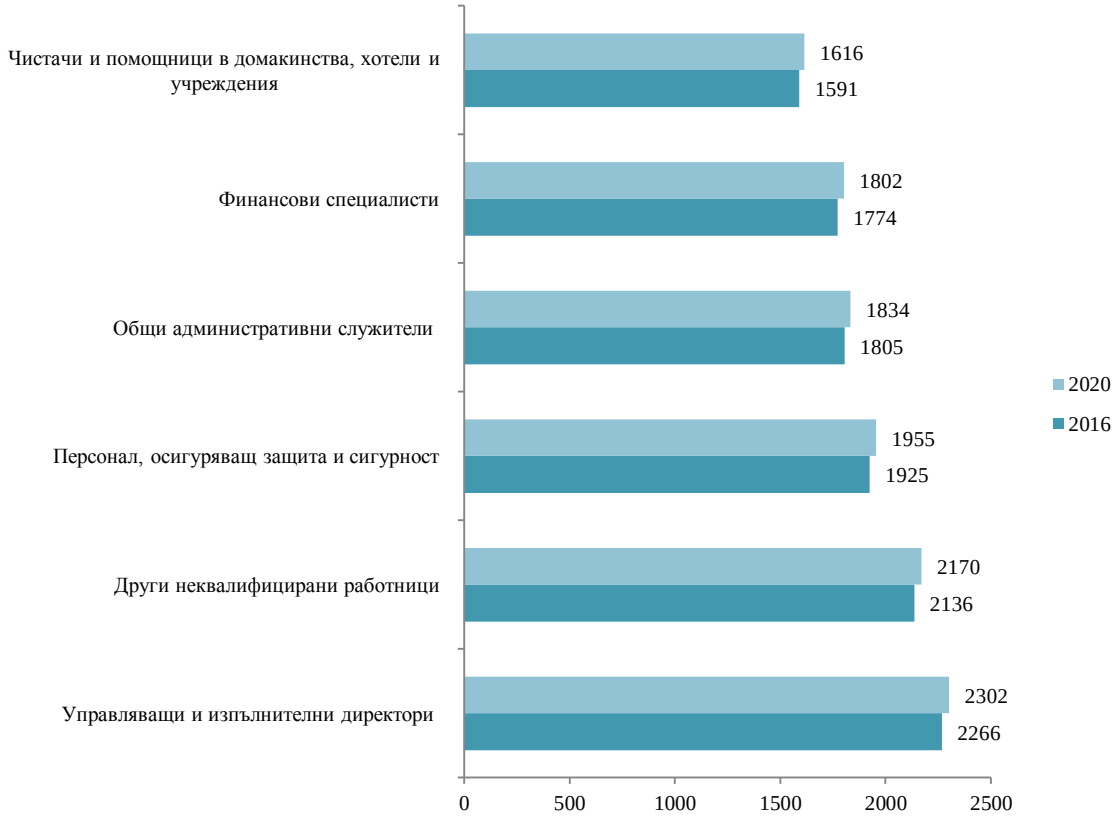
Близо 36,4% от работните места в операциите с недвижими имоти се заемат от лица упражняващи шестте най-често срещани професии в тази икономическа дейност. Около 7,2% от наетите в сектора изпълняват функции на управляващи и изпълнителни директори, докато други неквалифицирани работници са 6,8%. Около 6,1% са персонал, осигуряващ защита и сигурност, докато 5,7% са общи административни служители. Финансовите специалисти представляват 5,6% от наетите в сектора, докато чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения са 5% от работните места. Местата заемани от лица, упражняващи други професии, формират 63,6% от общите работни места в сектора.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 203. Процентен дял на наетите по професии в „Операции с недвижими имоти”, 2016-2020 г.

В периода 2016-2020 г. работните места в икономическа дейност „Операции с недвижими имоти“ ще нараснат с близо 500. През 2020 г. управляващи и изпълнителни директори ще бъдат 2 302, докато други неквалифицирани работници ще бъдат 2 170. Персоналът, осигуряващ защита и сигурност, ще възлиза на 1 955, а общите административни служители ще наброяват 1 834. Финансовите специалисти ще достигат 1 802, а като чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения ще работят 1 616 лица. Работните места за останалите професии в тази дейност ще нараснат с 315 до 2020 г.

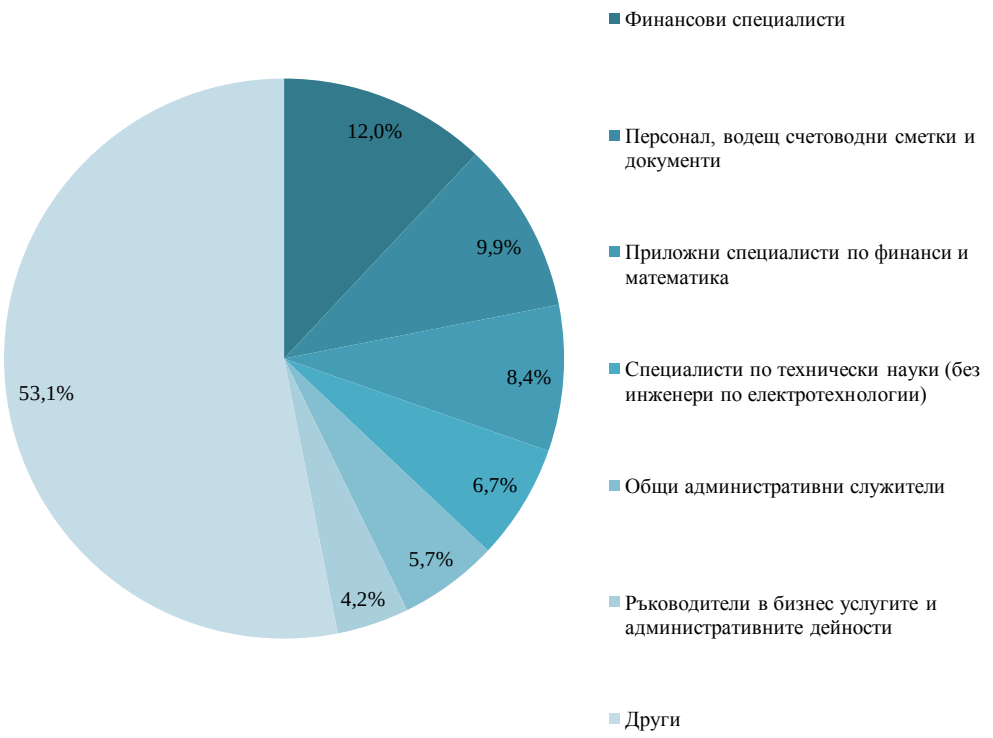

Източник: Собствени изчисления

Фигура 204. Работни места в „Операции с недвижими имоти”, 2016-2020 г.

Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности

Близо 47% от наетите в юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности са концентрирани в шестте професии, които са най-разпространени в рамките на тази икономическа дейност. Най-много са финансовите специалисти – 12%, докато персоналът, водещ счетоводни сметки и документи формира 9,9% от общата заетост. Приложните специалисти по финанси и математика са 8,4% от наетите, а 6,7% работят като специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии). Функция на общи административни служители изпълняват 5,7% от наетите, докато 4,2% са ръководители в бизнес услугите и административните дейности.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 205. Процентен дял на наетите по професии в „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности”, 2016-2020 г.

В периода 2016-2020 г. работните места в „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности“ ще се увеличат с 811. Финансовите специалисти през 2020 г. ще бъдат с 97 повече в сравнение с 2016 г., докато персоналът, водещ счетоводни сметки и документи, ще се увеличи с 80 лица. Приложните специалисти по финанси и математика ще бъдат с 68 повече, а специалистите по технически науки (без инженери по електротехнологии) ще се повишат като брой с 54. С 47 повече лица ще изпълняват функция на общи административни служители, а ръководителите в бизнес услугите и административните дейности ще бъдат с 34 повече. Останалите професии ще осигуряват заетост на 431 повече лица в сектора през 2020 г. в сравнение с 2016 г.

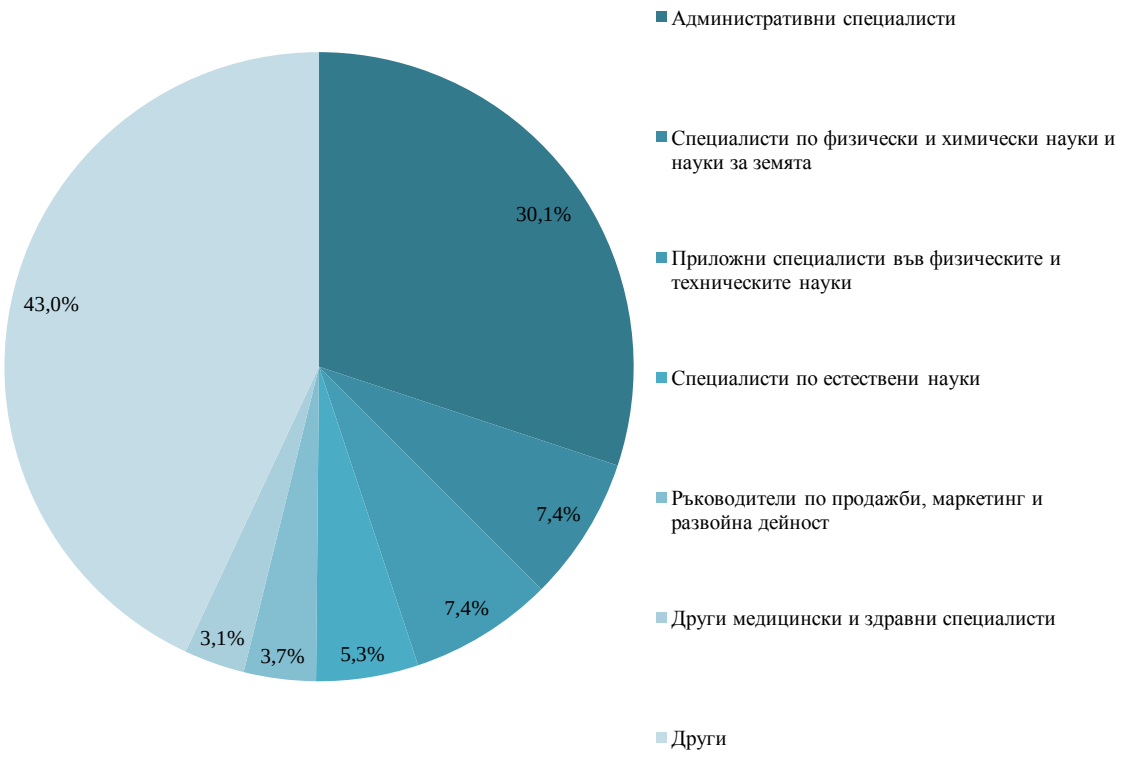

Източник: Собствени изчисления

Фигура 206. Работни места в „Юридически, счетоводни, консултантски и инженерни дейности”, 2016-2020 г.

Научноизследователска и развойна дейност

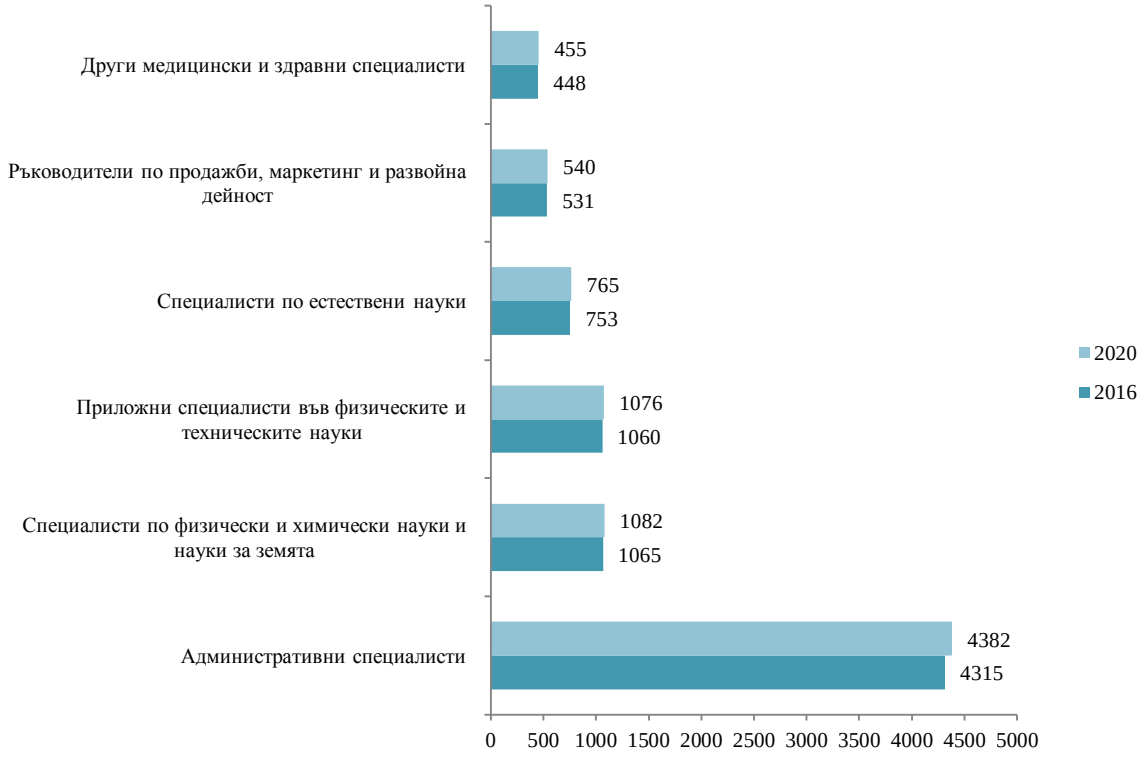
Близо 57% от всички наети в научноизследователската и развойна дейност упражняват шестте водещи професии в отрасъла. Около 30,1% от наетите упражняват водещата професия - административни специалисти, докато 7,4% са заети като специалисти по физически и химически науки и науки за земята. Други 7,4% работят като приложни специалисти във физическите и техническите науки, а специалисти по естествени науки са 5,3% от наетите. Функцията на ръководители по продажби, маркетинг и развойна дейност изпълняват 3,7% от наетите, докато 3,1% попадат в категорията „Други медицински и здравни специалисти“. Останалите 43% от работните места се заемат от служители, изпълняващи други функции.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 207. Процентен дял на наетите по професии в „Научноизследователска и развойна дейност”, 2016-2020 г.

Работните места в научноизследователската и развойна дейност ще се увеличат с 225 до 2020 г. Административните специалисти ще се повишат като брой с 68, достигайки 4 382 през 2020 г. Допълнително, специалистите по физически и химически науки и науки за земята ще достигнат 1 082, а приложните специалисти във физическите и техническите науки – 1 076. През 2020 г. около 765 ще работят като специалисти по естествени науки, а 540 ще изпълняват функции на ръководители по продажби, маркетинг и развойна дейност. Близо 455 ще бъдат наети като други медицински и здравни специалисти. Работните места за лица, упражняващи други професии, ще се увеличат с близо 100 в периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 208. Работни места в „Научноизследователска и развойна дейност”, 2016-2020 г.

Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности

Близо 1/3 от всички работни места в „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности“ са концентрирани в шестте най-често срещани професии в този икономически отрасъл. Около 8,3% от наетите изпълняват функции на общи административни служители, докато операторите на организационна техника са 6,1% от наетите в сектора. Като управляващи и изпълнителни директори работят 4,8%, докато 4,1% са специалисти по продажби, маркетинг и връзки с обществеността. Посредници в бизнес услугите са 4,1%, а 4% са ръководители в бизнес услугите и административните дейности. Останалите професии формират 68,5% от всички работни места в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 209. Процентен дял на наетите по професии в „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности”, 2016-2020 г.

Работните места в тази икономическа дейност ще се увеличават в средносрочен план, като в периода 2016-2020 г. ще нараснат с 406. През 2020 г. общите административни служители ще бъдат 2 182, а операторите на организационна техника ще наброяват 1 589. Като управляващи и изпълнителни директори ще бъдат заети 1 259, а специалисти по продажби, маркетинг и връзки с обществеността ще са 1 088. Ръководителите в бизнес услугите и административните дейности ще достигнат 1 050 през 2020 г. Работните места за лица, упражняващи други професии, ще се увеличат с 278 в периода 2016-2020 г.

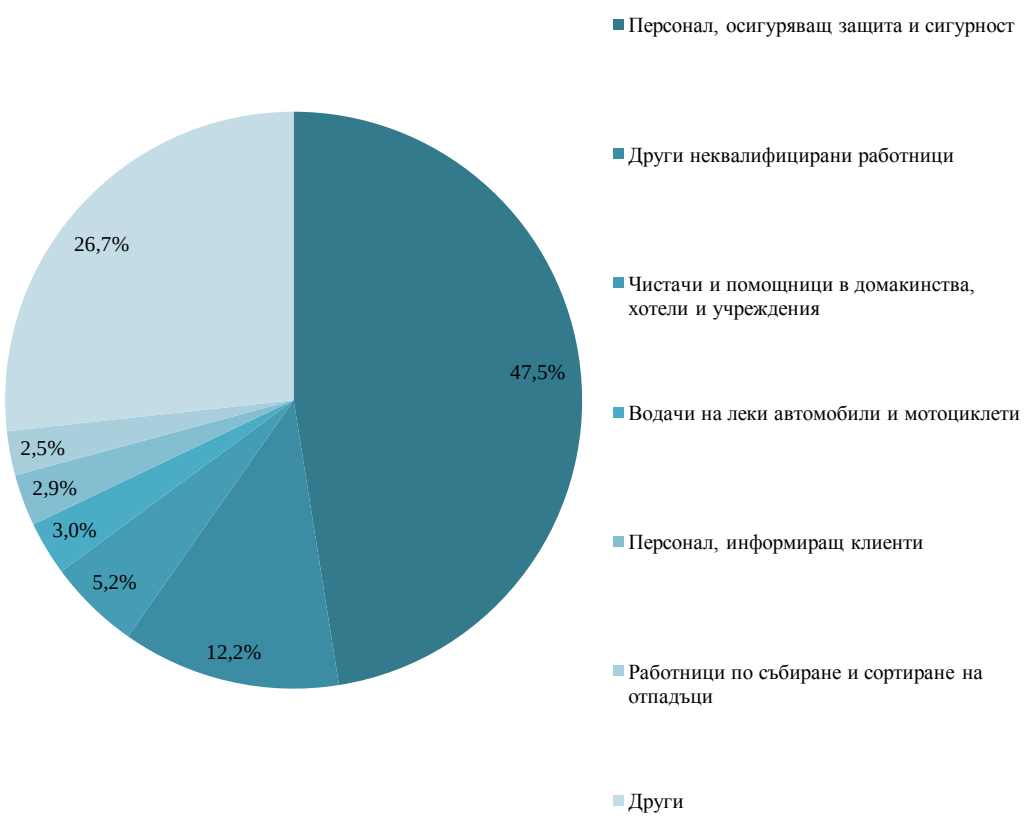

Източник: Собствени изчисления

Фигура 210. Работни места в „Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности”, 2016-2020 г.

Административни и спомагателни дейности

Наетите в административни и спомагателни дейности са относително неравномерно разпределени от гледна точка на упражняваните професии. Водещата професия - персонал, осигуряващ защита и сигурност – формира 47,5% от всички работни места, докато 12,2% са други неквалифицирани работници. Като чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения работят 5,2%, а 3% са водачи на леки автомобили и мотоциклети. Отделно, персоналът, информиращ клиенти, възлиза на 2,9% от работните места, докато 2,5% са работници по събиране и сортиране на отпадъци. Останалите професии в тази икономическа дейност представляват 26,7% от всички наети в този икономически отрасъл.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 211. Процентен дял на наетите по професии в „Административни и спомагателни дейности”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в административните и спомагателни дейности ще се увеличат с 2 254. В периода 2016-2020 г. персоналът, осигуряващ защита и сигурност, ще нарасне с 1 070 места, докато като „Други неквалифицирани работници“ ще работят с 276 повече лица. Чистачите и помощниците в домакинства, хотели и учреждения ще бъдат с 116 повече. Водачите на леки автомобили и мотоциклети ще се повишат с 68, докато персоналът, информиращ клиенти, ще достигне 4 209 през 2020 г. Работниците по събиране и сортиране на отпадъци ще възлизат на 3 617 през 2020 г. Лицата, упражняващи други професии, ще се повишат с 602 в периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 212. Работни места в „Административни и спомагателни дейности”, 2016-2020 г.

Държавно управление и държавно обществено осигуряване

Водещите шест професии в дейност „Държавно управление и държавно обществено осигуряване“ представляват ¾ от работните места в този икономически отрасъл. Близо 1/3 от всички места са заети от лица, упражняващи водещата професия – „Административни специалисти“, докато малко над 1/5 (20,5%) са приложни специалисти в държавната администрация. Ръководители в бизнес услугите и административните дейности са 7,9% от работните места в сектора, а 5% са законодатели и висши представители. Допълнително, 4,2% от наетите са юристи, докато 3,4% са персонал, осигуряващ защита и сигурност. Останалите места (26,3%) са заети от лица, упражняващи други професии, които не попадат сред шестте най-често срещани професии в рамките на тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 213. Процентен дял на наетите по професии в „Държавно управление и държавно обществено осигуряване”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в тази икономическа дейност ще се увеличат с около 2300. С 749 повече ще бъдат административните специалисти през 2020 г. в сравнение с 2 016 г. Увеличението на приложните специалисти в държавната администрация ще достигне 472 места, докато ръководителите в бизнес услугите и административните дейности ще нараснат с 182. С 115 повече ще бъдат законодатели и висши представители, а с близо 100 повече юристите в сектора. Увеличението предвидено за персонал, осигуряващ защита и сигурност, е с близо 80 лица. С над 600 места в периода 2016-2020 г. ще нараснат наетите, които упражняват професии, попадащи извън водещите шест.

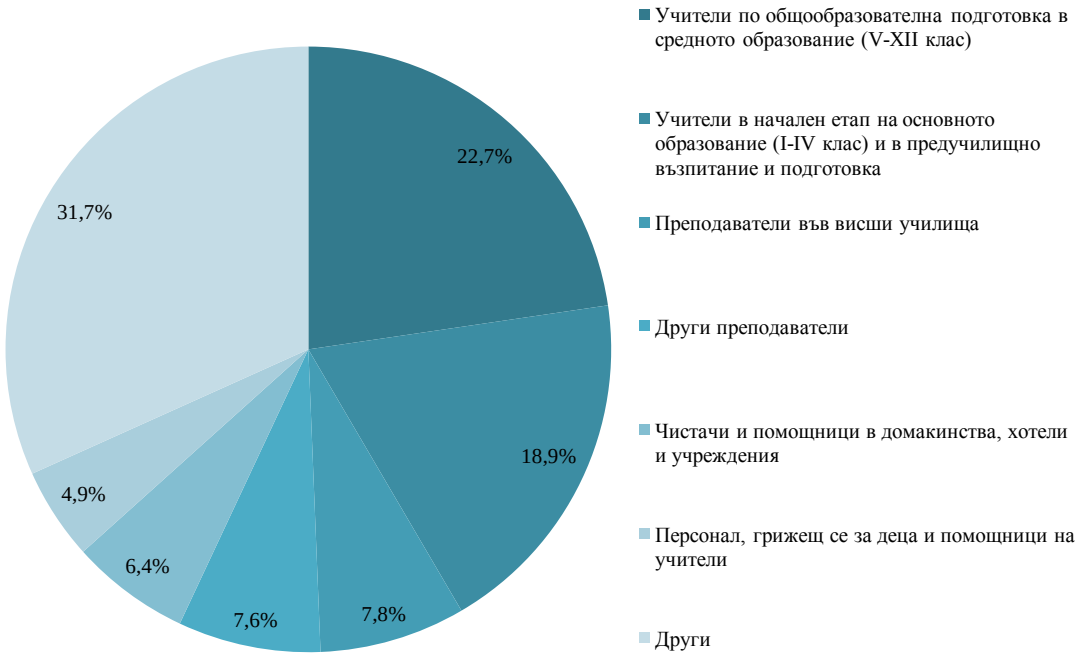

Източник: Собствени изчисления

Фигура 214. Работни места в „Държавно управление и държавно обществено осигуряване”, 2016-2020 г.

Образование

Над 2/3 от работните места в дейност „Образование“ са концентрирани във водещите шест професии в този икономически отрасъл. Най-многобройни са учителите по общообразователна подготовка в средното образование (V-XII клас), които формират 22,7% от работните места в образованието. Отделно, 18,9% са учители в начален етап на основното образование (I-IV клас) и в предучилищно възпитание и подготовка. Преподаватели във висши училища са 7,8% от наетите в сектора, докато 7,6% са други преподаватели. Чистачите и помощници в домакинства, хотели и учреждения формират 6,4% от заетостта, докато 4,9% от местата се заемат от персонал, грижещ се за деца и помощници на учители. Останалите професии ангажират 31,7% от общата заетост в тази икономическа дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 215. Процентен дял на наетите по професии в „Образование”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в образованието ще се увеличат с над 3300. През 2020 г. с 756 повече в сравнение с 2016 г. ще бъдат учители по общообразователна подготовка в средното образование (V-XII клас), а с 630 повече ще бъдат учители в начален етап на основното образование (I-IV клас) и в предучилищно възпитание и подготовка. Преподавателите във висши училища ще се увеличат с 260 в рамките на този период, докато другите преподаватели – с 254. Чистачите и помощниците в домакинства, хотели и учреждения ще се повишат като брой с 213, а персоналът, грижещ се за деца и помощници на учители, с 164. Заетостта за лица, упражняващи професии различни от водещите шест, ще се разшири с 1 059 места до 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 216. Работни места в „Образование”, 2016-2020 г.

Хуманно здравеопазване

Близо 4/5 от наетите в дейност „Хуманно здравеопазване“ работят, упражнявайки шестте водещи професии в този икономически отрасъл. Най-многобройни са медицинските сестри и акушерки, заемащи 30,6% от всички работни места в сектора. Следват лекарите, които са 19,3% от наетите, и персоналът, полагащ здравни грижи за лица (14,6%). Приложни специалисти в медицината и фармацията са 5,6% от работните места, докато функцията на ръководители в областта на професионалните услуги се изпълнява от 5% от наетите. Водачите на леки автомобили и мотоциклети са 3,5% от заетостта в сектора. Останалите 21,3% от наетите в здравеопазването упражняват професии различни от водещите шест.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 217. Процентен дял на наетите по професии в „Хуманно здравеопазване”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в сектора на здравеопазването ще се увеличават, като в периода 2016-2020 г. това увеличение ще надхвърли 2 000 работни места. С 648 повече през 2020 г. в сравнение с 2016 г. ще бъдат медицинските сестри и акушерки, а с 410 повече лекарите. Персоналът, полагащ здравни грижи за лица ще се увеличи с 310 лица, а приложните специалисти в медицината и фармацията – с 118. Ръководителите в областта на професионалните услуги ще се повишат като брой с 106, докато водачите на леки автомобили и мотоциклети – с 75. Увеличението на наетите, упражняващи други професии, ще надхвърли 450 лица до 2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 218. Работни места в „Хуманно здравеопазване”, 2016-2020 г.

Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване

Над 62% от работните места в дейност „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване“ се заемат от лица, упражняващи шестте най-често срещани професии в тази икономическа дейност. Близо 1/5 (19,2%) от наетите са персонал, полагащ здравни грижи за лица, докато 18,9% са медицински сестри и акушерки. Персоналът, грижещ се за деца и помощници на учители, формира 9,2% от заетостта в този отрасъл, докато 6,5% от местата са заети от готвачи. Наетите като други преподаватели са 4,8% от местата в сектора, а 3,8% от местата са за ръководители в областта на професионалните услуги. Останалите професии, които не попадат сред шестте най-разпространени професии в тази икономическа дейност, представляват 37,7% от заетостта.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 219. Процентен дял на наетите по професии в „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в дейност „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване“ ще се увеличат с 541. Нарастването на персонала, полагащ здравни грижи за лица, ще е с 104 наети през 2020 г. спрямо 2016 г., докато броят на медицински сестри и акушерки ще се повиши с 102. Персоналът, грижещ се за деца и помощници на учители, ще нарасне с 50 лица, а броят на готвачите ще се увеличи с 35. Заетите като други преподаватели през 2020 г. ще бъдат с 26 повече отколкото са били през 2016 г., а ръководителите в областта на професионалните услуги ще са с 20 повече. Другите професии ще допринесат за допълнителни нови работни места, надхвърлящи 200 за периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 220. Работни места в „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване”, 2016-2020 г.

Култура, спорт и развлечения

Над 2/3 от работните места в дейност „Култура, спорт и развлечения“ се заемат от лица, упражняващи шестте водещи професии в този икономически отрасъл. Най-често срещаната професия е на касиери, инкасатори и сродни на тях, а 13,5% от наетите са творци и изпълнители. Спортистите и работещите в областта на спорта са 8,6%, докато библиотекари, архивисти и уредници са 6,3% от наетите в отрасъла. Персоналът, осигуряващ защита и сигурност, формира 4,2% от работните места, докато 2,7% са заети от „Други неквалифицирани работници“. Останалите 42,8% от местата са заети от лица, упражняващи професии, различни от шестте най-разпространени в този икономически отрасъл.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 221. Процентен дял на наетите по професии в „Култура, спорт и развлечения”, 2016-2020 г.

В средносрочен план работните места в дейност „Култура, спорт и развлечения“ ще се увеличат с над 630. През 2020 г. ще има с 139 повече касиери, инкасатори и сродни на тях в сравнение с 2016 г. Броят на творците и изпълнителите ще нарасне с 85, а броят на спортистите и работещите в областта на спорта – с 54. Увеличението при библиотекари, архивисти и уредници ще достигне 39, а персоналът, осигуряващ защита и сигурност, ще се повиши като численост с 27. Лицата работещи като „Други неквалифицирани работници“ ще бъдат с 17 повече. Допълнително, 270 работни места ще бъдат създадени за лица, упражняващи други професии.

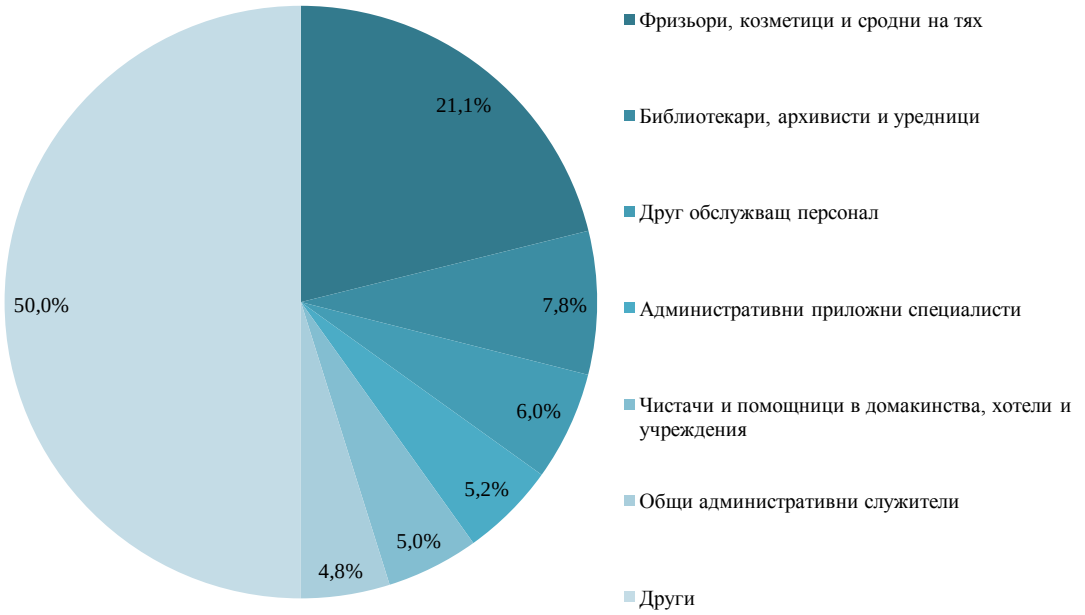

Източник: Собствени изчисления

Фигура 222. Работни места в „Култура, спорт и развлечения", 2016-2020 г.

Други дейности, некласифицирани другаде

Около 50% от всички наети в „Други дейности, некласифицирани другаде“ са лица, упражняващи шестте най-често срещани професии в отрасъла. Водещата професия - фризьори, козметици и сродни на тях се изпълнява от 21,1% от наетите, докато библиотекари, архивисти и уредници са 7,8% от работещите в сектора. В категорията „Друг обслужващ персонал“ попадат 6% от наетите, а административните приложни специалисти формират 5,2% от заетостта в тази дейност. Като чистачи и помощници в домакинства, хотели и учреждения работят 5% от наетите, а 4,8% изпълняват функции на общи административни служители. Останалите 50% от наетите в този отрасъл упражняват други професии.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 223. Процентен дял на наетите по професии в „Други дейности, некласифицирани другаде”, 2016-2020 г.

В средносрочен план броят на работните места в „Други дейности, некласифицирани другаде“ ще се увеличи с 721. През 2020 г. в сравнение с 2016 г. ще има с 111 повече фризьори, козметици и сродни на тях, докато броят на библиотекари, архивисти и уредници ще се повиши с 41. През 2020 г. близо 2 030 от работещите в сектора ще бъдат класифицирани като „Друг обслужващ персонал“, а 1 776 ще работят като административни приложни специалисти. Чистачите и помощниците в домакинства, хотели и учреждения ще достигнат 1 719 в края на наблюдавания период, а общите административни служители ще възлизат на 1 650. Останалите професии, които не попадат сред шестте най-разпространени, ще бъдат отговорни за допълнителни 264 новосъздадени работни места в рамките на тази икономическа дейност за периода 2016-2020 г.

Източник: Собствени изчисления

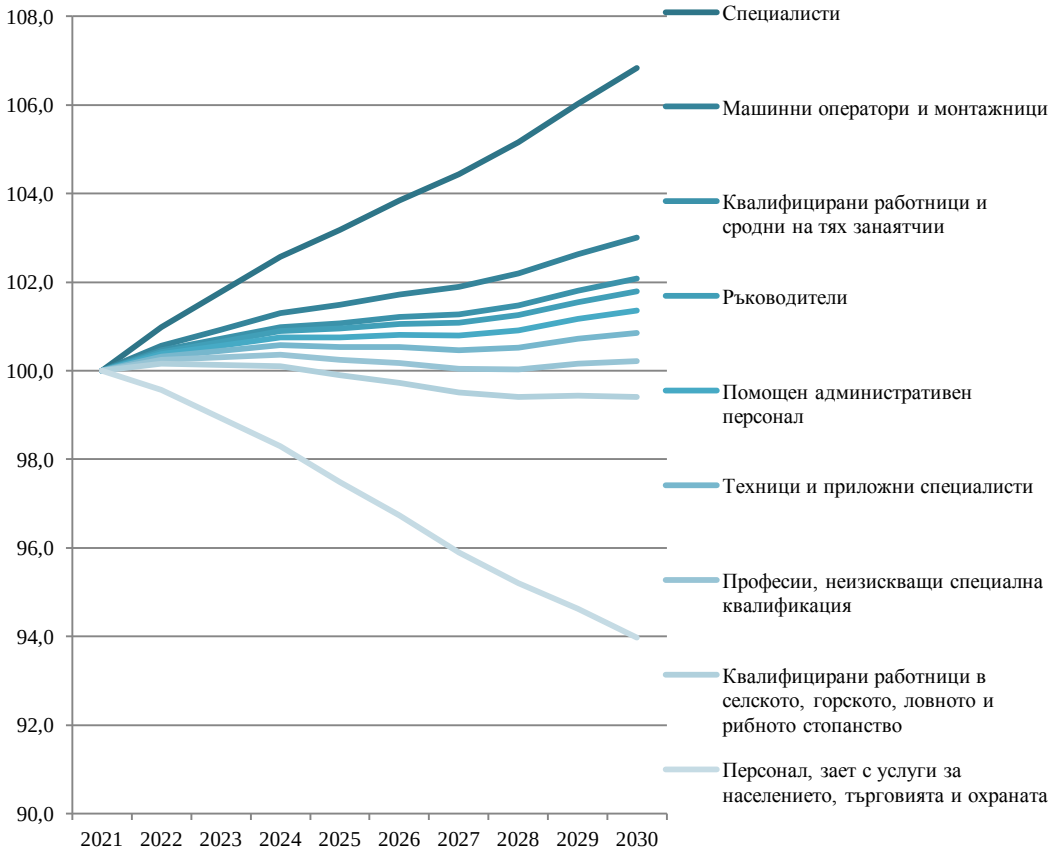
Фигура 224. Работни места в „Други дейности, некласифицирани другаде”, 2016-2020 г.

Дългосрочни прогнози

Обща картина

В дългосрочен план динамиката на търсенето на труд ще се различава съществено между отделните класове професии. В периода 2021-2030 г. най-голямо се очаква да бъде увеличението на търсенето на специалисти, което през 2030 г. ще бъде с 6,8% по-високо в сравнение с 2021 г. Машинните оператори и монтажниците ще бъдат вторият най-динамичен професионален клас с увеличение на работните места с 3% през 2030 г. спрямо 2021 г. Сред бързо растящите професионални класове се предвижда да бъде и клас „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“, за който местата ще се увеличат с 2,1%. Търсенето на труд за ръководители ще се повиши с 1,8% общо за икономиката до 2030 г., докато търсенето на помощен административен персонал ще нарасне с 1,4% в

рамките на наблюдавания период. През 2030 г. търсенето на техници и приложни специалисти ще бъде с 0,9% по-високо спрямо 2021 г., докато при професиите не изискващи специална квалификация търсенето ще се увеличи съвсем слабо – с 0,2%. Търсенето за два класа професии – „Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство“ и „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната“ ще се свива в дългосрочен план. През 2030 г. търсенето на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство ще бъде с 0,6% по-ниско в сравнение с 2021 г., докато търсенето на персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната ще намалее с 6% през 2030 г. спрямо 2021 г.

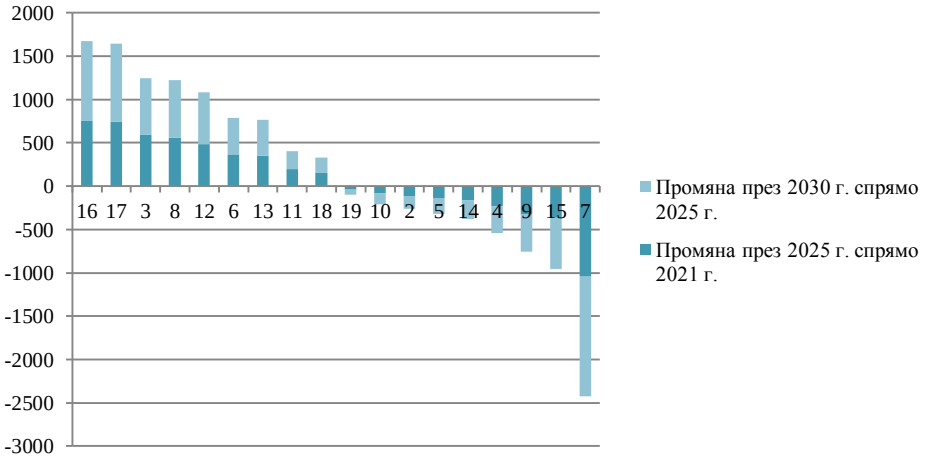
Източник: Собствени изчисления

Фигура 225. Промяна на търсенето на труд по класове професии, 2021-2030 г. (индекс за 2030 г. при база 2021 г. = 100)

По икономически дейности и професии

Ръководители

В дългосрочен план търсенето на ръководители ще се увеличава, като през 2030 г. ще се търсят с 3 219 повече ръководители в сравнение с 2021 г. В периода 2021-2025 г. увеличението на търсенето на ръководни кадри ще е с около 1 700 бройки, а в периода 2025-2030 г. с още около 1 500 места. Най-голямо увеличение на търсените ръководни кадри ще има в дейност „Образование“ (общо увеличение с 1 676 места за периода 2021-2030 г.), дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (увеличение с 1 642 места), дейност „Преработваща промишленост“ (увеличение с 1 244 места), дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (увеличение с 1 221 места) и дейност „Операции с недвижими имоти“ (увеличение с 1 087 места). В други четири икономически дейности – „Строителство“, „Професионални дейности и научни изследвания“, „Финансови и застрахователни дейности“ и „Култура, спорт, развлечения“ търсенето на ръководители също ще нараства в периода 2021-2030 г. В девет икономически дейности търсенето на ръководни кадри ще се свива в дългосрочен план. Най-голямо намаление на търсенето на ръководители се очаква в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад на търсенето с 2 427 места през 2030 г. спрямо 2021 г.), „Държавно управление“ (спад с 955 места), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (спад със 752 места), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (спад с 538 места) и „Административни и спомагателни дейности“ (понижение със 377 места). В дейностите, в които има увеличение на търсенето на труд, ще бъдат създадени близо 9,2 хил. работни места, докато в секторите с намаляващо търсене ще бъдат изгубени близо 6 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна на търсенето на ръководители е увеличение на работните места с около 3,2 хил. места за периода 2021-2030 г.

Източник: Собствени изчисления

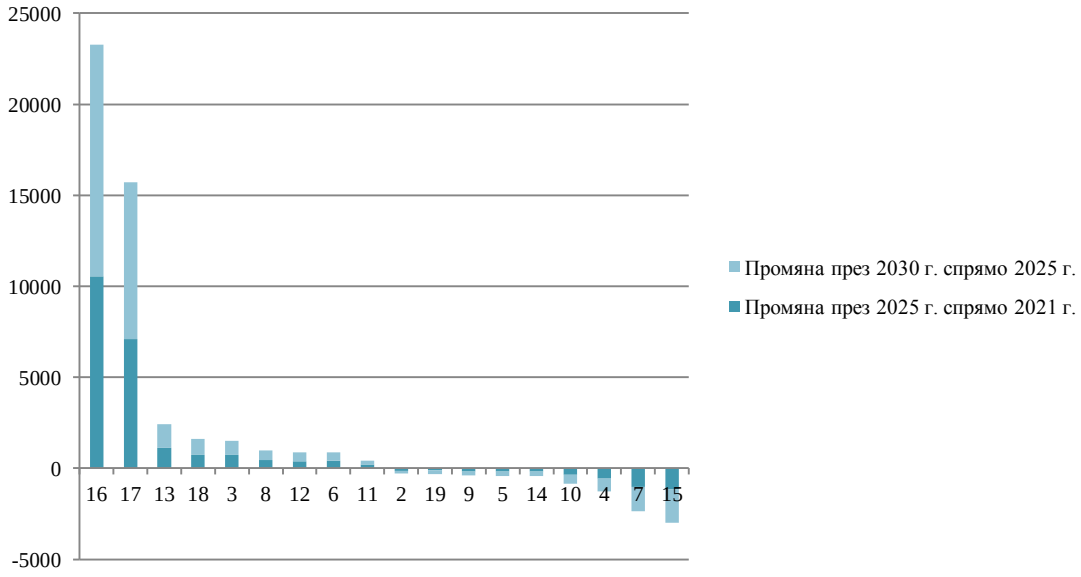
Фигура 226. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за ръководители за 18 икономически дейности146, 2021-2030 г.

Специалисти

В дългосрочен план търсенето на специалисти ще нараства, като през 2030 г. ще се търсят с близо 38,4 хил. повече специалисти в сравнение с 2021 г. В периода 2021-2025 г. търсенето на специалисти ще нарасне с 17,9 хил. места, а в периода 2025-2030 г. - с допълнителни 20,5 хил. места. В половината от 18-те икономически дейности търсенето на специалисти ще се увеличава. Най-значително в абсолютно изражение ще бъде повишението в дейност „Образование“ (увеличение на търсените специалисти с 23,2 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“

[146] *Легенда: 2 – „Добивна промишленост“, 3 – „Преработваща промишленост“, 4 – „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“, 5 – „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, 6 – „Строителство“, 7 – „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, 8 – „Транспорт, складиране и пощи“, 9 – „Хотелиерство и ресторантьорство“, 10 – „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, 11 – „Финансови и застрахователни дейности“, 12 – „Операции с недвижими имоти“, 13 – „Професионални дейности и научни изследвания“, 14 – „Административни и спомагателни дейности“, 15 – „Държавно управление“, 16 – „Образование“, 17 – „Хуманно здравеопазване и социална работа“, 18 – „Култура, спорт, развлечения“ и 19 – „Други дейности“.*

(увеличение с 15,7 хил.), дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ (ръст с 2,4 хил.), дейност „Култура, спорт, развлечения“ (ръст с 1,6 хил.) и дейност „Преработваща промишленост“ (повишение с 1,5 хил.). В девет икономически дейности търсенето на специалисти ще намалява в дългосрочен план. Най-значително свиване на търсенето се очаква в дейност „Държавно управление“ (спад с около 3 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (намаление с 2,3 хил.), дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (намаление с 1,3 хил.), дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (спад с 861 места) и дейност „Административни и спомагателни дейности“ (понижение с 439 места). В дейностите, в които търсенето се увеличава, ще бъдат създадени 47,7 хил. работни места, докато в дейностите, в които търсенето се свива, ще бъдат загубени 9,3 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна на търсенето на специалисти за периода 2021-2030 г. е увеличение с около 38,4 хил. работни места.

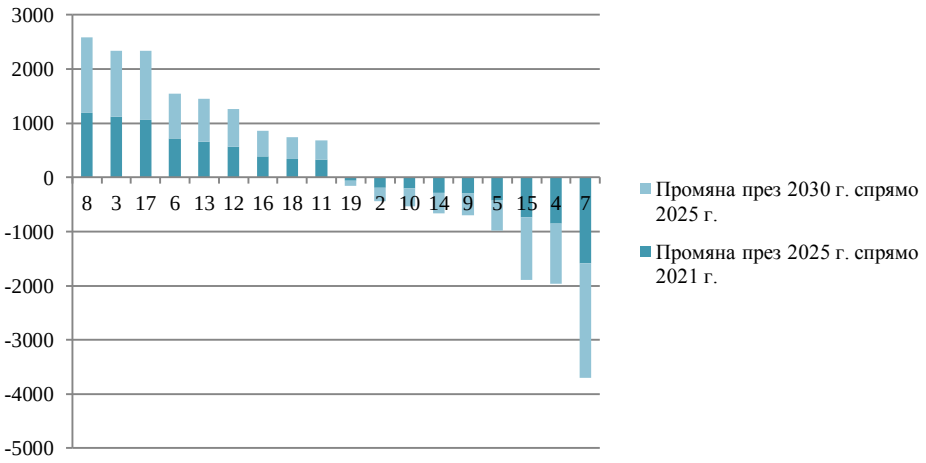
Източник: Собствени изчисления

Фигура 227. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за специалисти за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Техници и приложни специалисти

В дългосрочен план търсенето на техници и приложни специалисти ще се увеличава, като през 2030 г. търсените техници и приложни специалисти ще бъдат с 2,7 хил. повече в сравнение с 2021 г. За периода 2021-2025 г. увеличението на търсенето ще е с 1,7 хил. бройки, а за периода 2025-2030 г. – с около хиляда места. Търсенето на техници и приложни специалисти ще расте в половината от 18-те икономически дейност. За периода 2021-2030 г. най-значително ще бъде увеличението на търсенето на този професионален клас в дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (ръст от близо 2,6 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Преработваща промишленост“ (увеличение с 2,3 хил. места), дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (повишение с 2,3 хил. места), дейност „Строителство“ (ръст от 1,5 хил. места) и дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ (увеличение с над 1,4 хил. места). В девет икономически дейности търсенето на техници и приложни специалисти през 2030 г. ще бъде по-ниско спрямо 2021 г.

Най-съществено свиване на търсените техници и приложни специалисти се предвижда в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад с близо 3,7 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (спад с близо 2 хил. места), дейност „Държавно управление“ (намаление с 1,9 хил. места), дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (спад с близо хиляда места) и дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (свиване с около 700 места). В дейностите, в които търсенето нараства, ще бъдат създадени 13,8 хил. работни места, докато в дейностите, в които търсенето намалява, ще бъдат загубени над 11 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна на търсенето на техници и приложни специалисти е увеличение с 2,7 хил. места за периода 2021-2030 г.

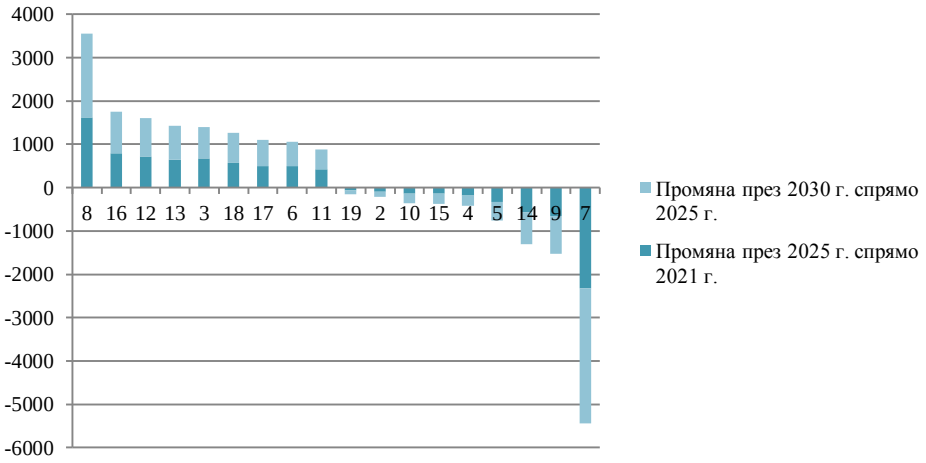
Източник: Собствени изчисления

Фигура 228. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за техници и приложни специалисти за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Помощен административен персонал

В дългосрочен план търсенето на помощен административен персонал ще се увеличава, като през 2030 г. ще се търсят с 3,5 хил. повече наети в този професионален клас в сравнение с 2021 г. Увеличението на търсения помощен административен персонал ще бъде с близо 2 хил. места за периода 2021-2025 г. и с над 1,5 хил. места за периода 2025-2030 г. В половината от 18-те икономически дейности търсеният помощен административен персонал ще нараства в дългосрочен план. Най-голямо увеличение се предвижда за дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (увеличение от 3,5 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Образование“ (ръст с 1,8 хил. места), дейност „Операции с недвижими имоти“ (увеличение с 1,6 хил. места), дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ (ръст от 1,4 хил. места) и дейност „Преработваща промишленост“ (повишение с 1,4 хил. места). В девет икономически дейности търсенето на помощен административен персонал през 2030 г. ще бъде по-малко в сравнение с 2021 г. Най-значително понижение на търсенето се очаква за дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад с 5,4 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (понижение с 1,5 хил. места), дейност

„Административни и спомагателни дейности“ (спад с 1,3 хил. места), дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (понижение с 755 места) и дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (спад с 420 места). В дейностите, в които търсенето се увеличава, ще бъдат открити над 14 хил. работни места, докато в дейностите, в които търсенето се свива, ще бъдат загубени 10,5 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна на търсенето на помощен административен персонал за периода 2021-2030 г. е увеличение с 3,5 хил. работни места.

Източник: Собствени изчисления

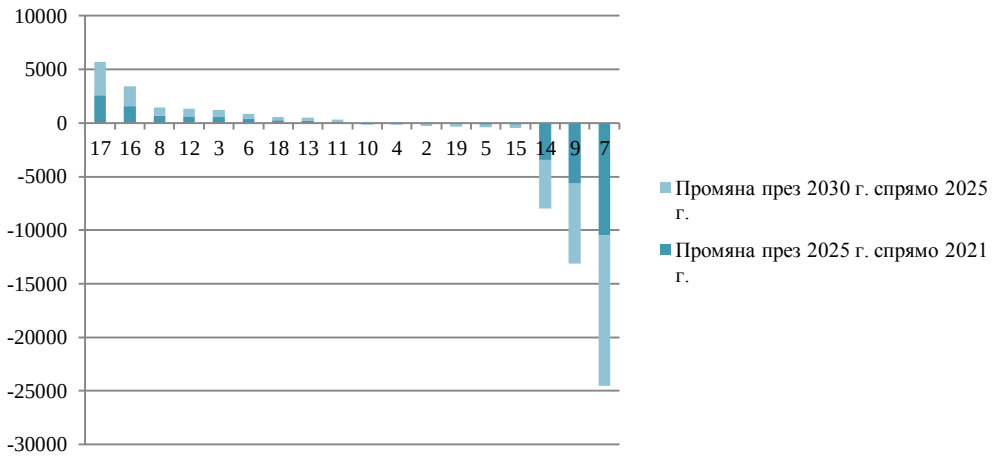
Фигура 229. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за помощен административен персонал за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната

В дългосрочен план търсенето на персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната ще намалява, като през 2030 г. неговата численост ще е с около 32 хил. места по-малка в сравнение с 2021 г. В периода 2021-2025 г. понижението на търсения персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната ще възлиза на 13,3 хил. места, а в периода 2025-2030 г. – на 18,7 хил. места. В половината икономически дейности търсенето на персонал в този професионален клас ще расте. Най-голямо увеличение се предвижда за дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (ръст с 5,7 хил. места през 2030 г.

спрямо 2021 г.), дейност „Образование“ (увеличение с 3,4 хил. места), дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (ръст с 1,4 хил. места), дейност „Операции с недвижими имоти“ (повишение 1,3 хил. места) и дейност „Преработваща промишленост“ (ръст с 1,2 хил. места).

В девет икономически дейности търсенето на персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната ще намалява в дългосрочен план. Най-значително свиване на търсенето се очаква в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад 24,5 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (понижение с 13,1 хил. места), дейност „Административни и спомагателни дейности“ (спад с близо 8 хил. места), дейност „Държавно управление“ (понижение с 458 места) и дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (спад с 376 места). В дейностите, в които има ръст на търсенето, ще бъдат създадени 15,3 хил. работни места, докато в дейностите със свиващо се търсене ще бъдат загубени 47,4 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин, нетната промяна за периода 2021-2030 г. е спад на търсенето на персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната с около 32 хил. места.

Източник: Собствени изчисления

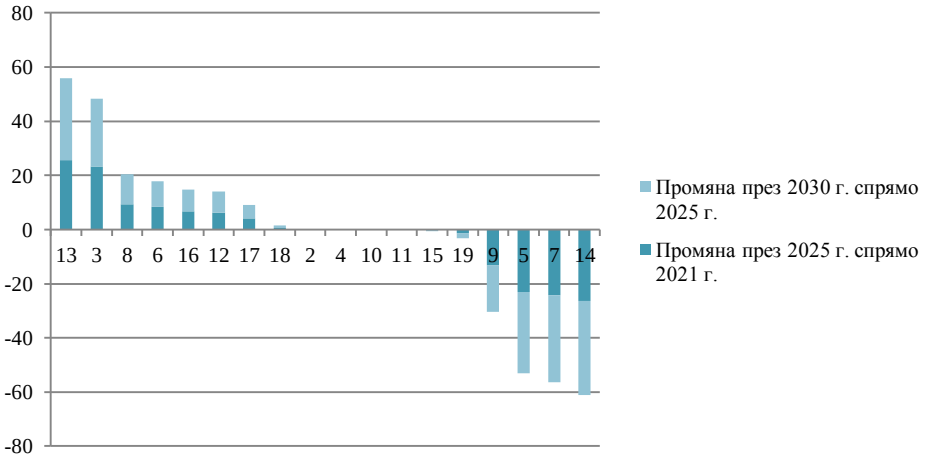
Фигура 230. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство

В дългосрочен план търсенето на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство ще намалява, като през 2030 г. търсенето на този професионален клас ще е с 23 места по-малко в сравнение с 2021 г.

В осем икономически дейности търсенето на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство ще расте, в четири дейности няма да има промяна на търсенето, докато в шест дейности търсенето на работници с тази професионална квалификация ще се свива. Най-голямо увеличение на търсенето на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство се очаква в дейност „Професионални дейности и научни изследвания“ (увеличение с 56 места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Преработваща промишленост“ (ръст с 48 места), дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (увеличение с 20 места), дейност „Строителство“ (ръст с 18 места) и дейност „Образование“ (ръст с 15 места).

Най-съществено свиване на търсенето се очаква в дейност „Административни и спомагателни дейности“ (с 61 места), дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (с 56 места) и дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (с 53 места). В дейностите с нарастващо търсене ще има ръст на местата с 182 в дългосрочен план, докато в дейностите с намаляващо търсене ще има спад на местата с 205. По този начин нетната промяна на търсенето на квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство е спад с около 23 работни места за периода 2021-2030 г.

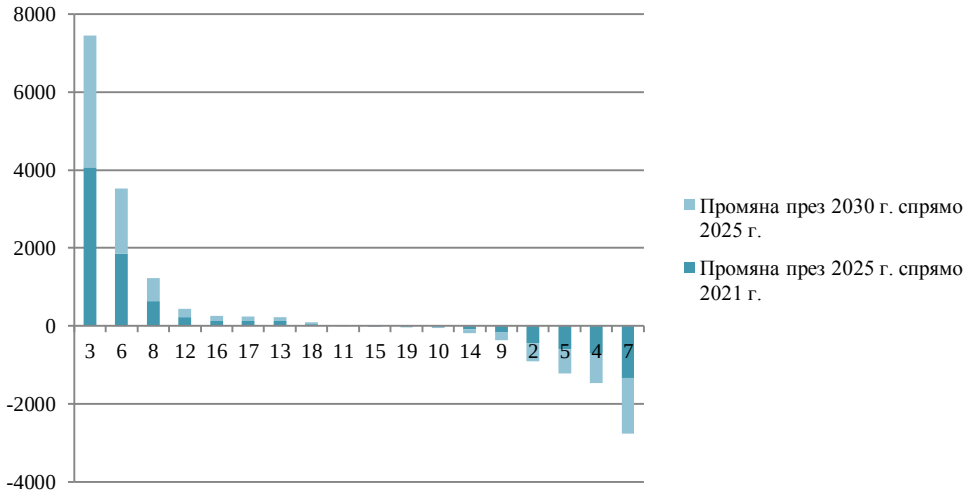
Източник: Собствени изчисления

Фигура 231. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии

Търсенето на квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии ще се увеличава в дългосрочен план. През 2030 г. ще се търсят с 6,4 хил. повече квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии в сравнение с 2021 г. Увеличението на търсенето ще бъде с 3,8 хил. места за периода 2021-2025 г. и с 2,6 хил. места за периода 2025-2030 г. В девет икономически дейности търсенето на квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии ще расте в дългосрочен план. Най-голямо повишение на търсенето се очаква за дейност „Преработваща промишленост“ (повишение с 7,4 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Строителство“ (увеличение с 3,5 хил. места), дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (ръст с 1,2 хил. места), дейност „Операции с недвижими имоти“ (повишение с 435 места) и дейност „Образование“ (увеличение с 253 места). В девет икономически дейности търсенето на труд в този професионален клас ще се свива. Най-значително ще бъде понижението на търсенето в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад с 2,8 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни

горива“ (понижение с близо 1,5 хил. места), дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (спад с 1,2 хил. места), дейност „Добивна промишленост“ (спад с 912 места) и дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (намаление с 364 места). В дейностите с нарастващо търсене на работна ръка ще бъдат създадени 13,4 хил. работни места, докато в дейностите с намаляващо търсене на труд ще бъдат загубени над 7 хил. места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна на търсенето на квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии е увеличение с 6,4 хил. работни места за периода 2021-2030 г.

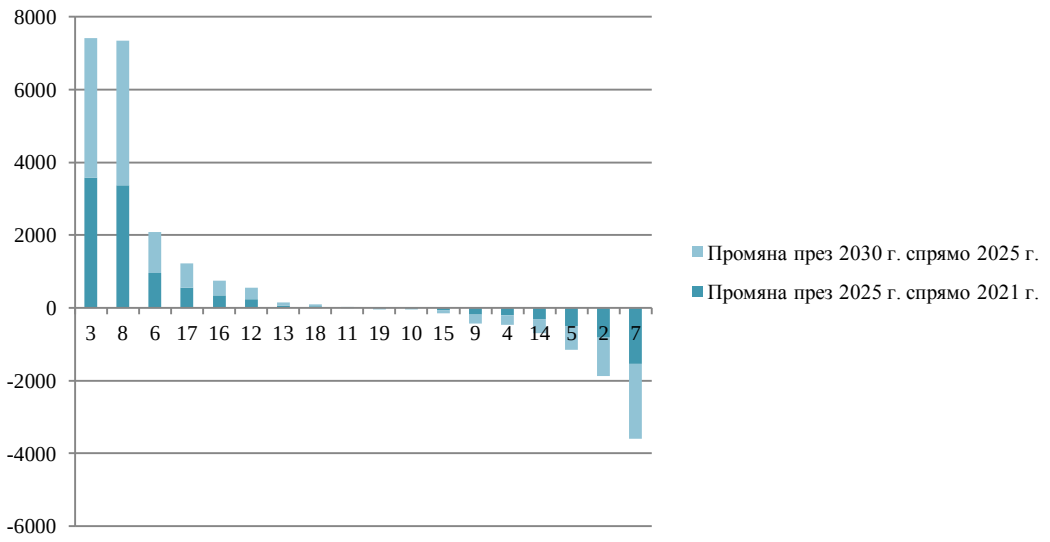
Източник: Собствени изчисления

Фигура 232. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Машинни оператори и монтажници

В дългосрочен план търсенето на машинни оператори и монтажници ще нараства, като през 2030 г. ще се търсят с 11,2 хил. повече машинни оператори и монтажници в сравнение с 2021 г. В периода 2021-2025 г. очакваното увеличение на търсенето е с 5,5 хил. места, а в периода 2025-2030 г. предвижданото нарастване е с 5,7 хил. места. Най-значително се очаква да нараства търсенето на машинни оператори и монтажници в дейност „Преработваща промишленост“ (ръст с 7,4 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.),

дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (увеличение с 7,3 хил.), дейност „Строителство“ (2,1 хил.), дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (повишение с 1,2 хил. места) и дейност „Образование“ (ръст с 758 места). В осем икономически дейности търсенето на машинни оператори и монтажници ще намалява в дългосрочен план. Най-съществено е свиването на търсенето в дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад с 3,6 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Добивна промишленост“ (спад с 1,9 хил. места), дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (свиване с 1,2 хил. места), дейност „Административни и спомагателни дейности“ (спад с 688 места) и дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ (намаление с 467 места). В дейностите, в които има увеличение на търсенето на труд, се очаква повишение на работните места с 19,7 хил. места, докато в дейностите с намаляващо търсене на труд ще бъдат загубени 8,4 хил. места в дългосрочен план. По този начин, нетната промяна на търсенето на машинни оператори и монтажници е увеличение с 11,2 хил. места за периода 2021-2030 г.

Източник: Собствени изчисления

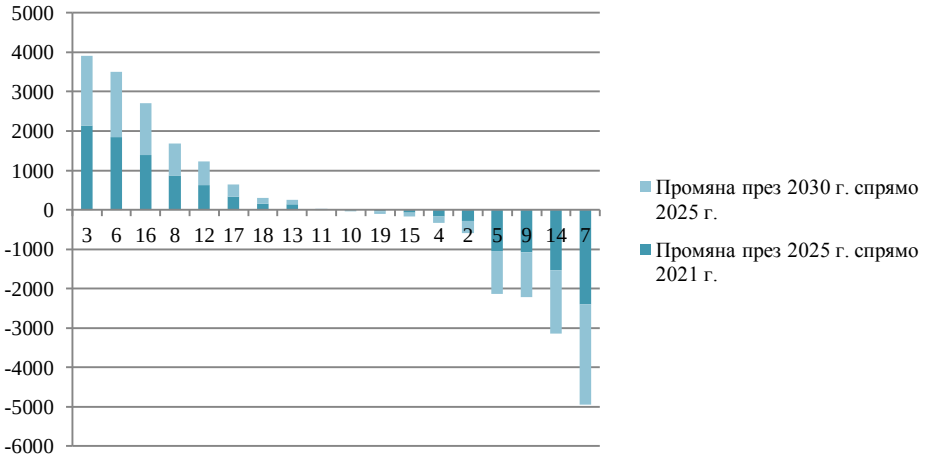
Фигура 233. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за машинни оператори и монтажници за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Професии, не изискващи специална квалификация

В дългосрочен план търсенето на професии, не изискващи специална квалификация, ще се увеличава, като през 2030 г. в този професионален клас ще се търсят с 729 лица повече в сравнение с 2021 г.

В периода 2021-2025 г. търсенето на професии, не изискващи специална квалификация ще се увеличава с 857 места, докато в периода 2025-2030 г. търсенето ще намалява с 260 места. Най-значително увеличение на търсенето се предвижда за дейност „Преработваща промишленост“ (увеличение с 3,9 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Строителство“ (повишение с 3,5 хил. места), дейност „Образование“ (ръст с 2,7 хил. места), дейност „Транспорт, складиране и пощи“ (увеличение с 1,7 хил. места) и дейност „Операции с недвижими имоти” (ръст с 1,2 хил. места).

Най-значително свиване на търсенето на професии, не изискващи специална квалификация се очаква за дейност „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (спад с 4,9 хил. места през 2030 г. спрямо 2021 г.), дейност „Административни и спомагателни дейности“ (намаление с 3,1 хил. места), дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (понижение с 2,2 хил. места), дейност „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (свиване с 2,1 хил. места), и дейност „Добивна промишленост“ (намаление с 588 места). В дейностите, в които има увеличение на търсенето, ще бъдат създадени 14,3 хил. работни места, докато в дейностите с намаляващо търсене на труд, ще бъдат загубени 13,7 хил. работни места в дългосрочен план. По този начин нетната промяна за периода 2021-2030 г. е увеличение на търсенето на лица, упражняващи професии, не изискващи специална квалификация с около 700 места.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 234. Абсолютна промяна (в брой места) на търсенето на труд за професии, не изискващи специална квалификация за 18 икономически дейности, 2021-2030 г.

Несъответствие между търсенето и предлагането на труд по икономически дейности и образователното ниво

Европейски тенденции

Европейския център за развитие на професионалното обучение (CEDEFOP) в актуализираните си прогнози[147] дава основните очаквания за тенденциите в развитието на пазара на труда в рамките на ЕС до 2025 г.

Средно за ЕС, заетостта се очаква да достигне пред-кризисното си равнище (от 2008) през 2020 г. и да продължи да нараства до 2025 г. Според прогнозите на CEDEFOP за

[147] http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/forecasting-skill-demand-and-supply/data-visualisations

отделните страни[148] обаче, през целия период до 2025 г. заетостта в България ще остане по-ниска от пред-кризисното ниво.

До 2025 г. „заместващото търсене“, което възниква в резултат на необходимостта да се заменят лица заради пенсиониране, преместване на друга работа или напускане на пазара на труда, ще осигурява девет пъти повече работни места от „увеличеното търсене“, възникващо вследствие от появата на новосъздадени работни места. В периода до 2025 г. над 90% от възможностите за работа ще възникват поради необходимостта да бъдат заменени лица, които ще напускат пазара на труда, защото се пенсионират. При някои професии (машинни оператори и монтажници, занаятчийски професии, квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство и др.) търсенето на труд ще бъде изцяло породено от заместващо търсене.

Нововъзникващите работни места вследствие на увеличено търсене ще бъдат съсредоточени основно в двата крайни сегмента от спектъра на работните места – висококвалифицирани професии и професии, изискващи нискоквалифициран труд. На всички нива на квалификация повечето от новосъздадените работни места ще се характеризират с необходимост от прилагане на нерутинни умения, които не могат лесно да бъдат заменени чрез технологична или организационна промяна.

В същото време силното „заместващо търсене“ ще допринася за значителен дял на работните места, които изискват средно ниво на квалификация и голяма част от работниците в Европа ще продължават да са заети на това квалификационно ниво. България е сред страните с високо „заместващо търсене“, наред с Германия, Естония, Латвия и Унгария. В тези страни се очаква около половината от свободните работни места да изискват средно ниво на квалификация.

[148] Bulgaria: Skills forecasts up to 2025, CEDEFOP 2015, http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/bulgaria-skills-forecasts-2025

Голяма част от ръста на заетостта ще се дължи на новосъздадените работни места в сферата на услугите, транспорта и дистрибуцията и нетъргуемите (главно публични) услуги. Заетостта в първичния сектор[149] ще продължи да се свива, особено в селското стопанство. В строителството, където бяха загубени най-много работни места в периода 2008-2013 г., прогнозите са за стабилизиране на заетостта. В промишленото производство се очаква процес на намаляване на броя на работните места, но в някои производства (като оптика и електроника, производство на автомобили и др.) заетостта ще продължи да нараства. По-висока заетост се очаква в някои сфери на публичните услуги, като образование, здравеопазване и социални дейности. В България се очаква ръстът на заетостта да бъде концентриран в сектора на услугите.

Очаква се към 2025 г. по-голямата част от възможностите за заетост (24%) да са насочени към висококвалифицирани специалисти в областта на науката, инженерните специалности, здравеопазването, образованието и др. Около 16% от наличните работни места ще са в сферата на търговията и услугите, а 13% ще са в професии, които не изискват специална квалификация. Прогнозата на CEDEFOP е, че към 2025 г. в България най-голям дял от свободните работни места (21%) ще са в професиите, не изискващи специална квалификация, както и в търговията и услугите (18%).

До 2025 г. работната сила ще продължи да намалява и да застарява, но квалификацията на работещите ще се подобрява; очаква се младите поколения на пазара на труда да са най-високо квалифицираните в сравнение с предходните поколения.

Очаква се делът на високо квалифицираните работници да се повиши от 31,2% през 2013 г. до 38% през 2025 г. Предвижда се съвсем слабо нарастване на дела на лицата със средно ниво на квалификация – от 47,3% през 2013 до около 48% през 2025 г. По-сериозна динамика се предвижда при нискоквалифицираните работници, чиито дял се очаква да намалее от 21,5% през 2013 до 13,8% през 2025 г.

[149] „Първичният сектор“ обхваща селското стопанство, добивната промишленост, както и първичната преработка на суровини и материали.

Прогноза за структурните несъответствия на пазара на труда

Средносрочни прогнози

Прогнозираните стойности за търсене и предлагане на труд предполагат наличие на значителни структурни дисбаланси в началото на описвания средносрочен период, които нарастват постепенно до 2020 г. Към 2016 г. се очаква да е налице структурен дефицит единствено при работната сила със средно образование – приблизително 298 хил. работни места, за които се изисква средно образование, ще бъдат заети от лица с по-високо и по-ниско образование.

Идентифицираната свръхангажираност ще бъде както следва:

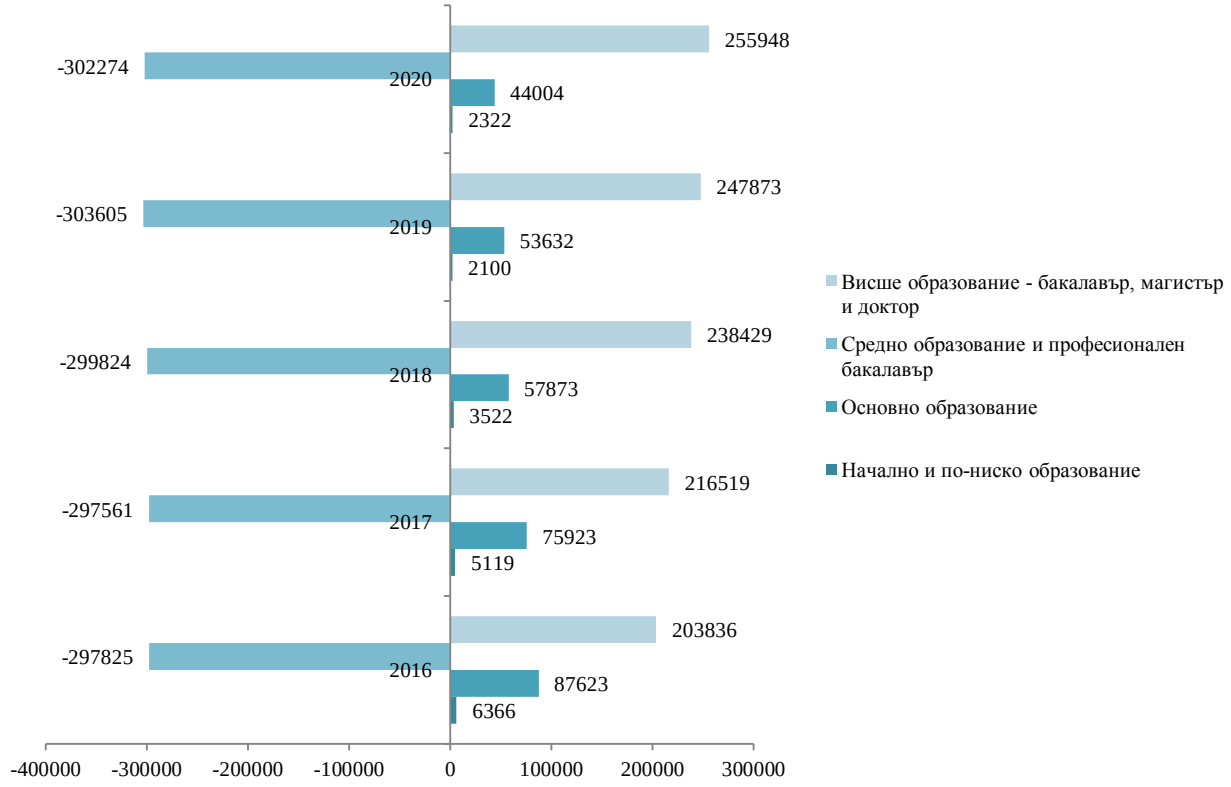
- Близо 6400 лица с начално и по-ниско образование ще заемат места, изискващи по-високо образователно ниво
- Близо 88 хил. лица с основно образование ще заемат места, изискващи по-високо образователно ниво.

Същевременно, ще бъде налице недозаетост за близо 204 хил. лица с висше образование.

Дисбалансите в относителен план са значителни – около 21,7% от лицата с висше образование ще останат недозаети като работят на места, изискващи по-ниско образование. При лицата с основно образование свръхангажираността е 32,9% от предлагането на труд, а при лицата с начално и по-ниско – 17,1%. В същото време, предлагането на труд на лица със средно образование ще трябва да бъде компенсирано с допълнителни 18,3% лица, които са с различно образователно ниво.

Дисбалансът при лицата с начално и по-ниско образование постепенно се свива в разглеждания период от 2020 до около 2300 лица, или 6,9% от предлагането на труд. Минимално нараства структурният дефицит в търсенето на лица със средно образование, като в края на разглеждания период надхвърля 302 хил. работни места, като относителният дял от предлагането на труд остава непроменен. Почти двойно обаче се свива

свръхангажираността на лица с основно образование – до 44 хил. места, или 19,5% от предлагането на труд. При лицата с висше образование се наблюдава постепенно увеличение на незаетостта до 256 хил. (допълнителни 52 хил. за периода), като вече повече от ¼ от висшистите се очаква да са заети на места, изискващи по-ниско образование.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 235. Структурни дисбаланси по образователно ниво 2016-2020

Таблица 74 Дефицити, свръхангажираност и недозаетост като дял от предлагането на труд

	2016	2017	2018	2019	2020
Начално и по-ниско образование	17,1%	14,1%	10,1%	6,3%	6,9%
Основно образование	32,9%	29,7%	24,4%	22,9%	19,5%
Средно образование и	-18,3%	-18,1%	-18,3%	-18,5%	-18,3%

	2016	2017	2018	2019	2020
професионален бакалавър					
Висше образование - бакалавър, магистър и доктор	21,7%	22,7%	24,3%	25,0%	25,5%

Източник: Собствени изчисления

Таблица 75 Дефицити, свръхангажираност и недозаетост като дял от търсенето на труд

	2016	2017	2018	2019	2020
Начално и по-ниско образование	20,6%	16,4%	11,3%	6,7%	7,4%
Основно образование	49,1%	42,3%	32,2%	29,7%	24,3%
Средно образование и професионален бакалавър	-15,5%	-15,4%	-15,4%	-15,6%	-15,4%
Висше образование - бакалавър, магистър и доктор	27,7%	29,3%	32,2%	33,3%	34,3%

Източник: Собствени изчисления

Структурен дефицит на работна сила се наблюдава единствено при лицата със средно образование. За периода на средносрочната прогноза дефицитите ще се наблюдават в десет икономически дейности, като за разглежданите години те постепенно и равномерно се увеличават. Най-много работни места, които ще бъдат заети от работници с различно от средно образование, ще бъдат създадени в „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – около 55% от общото или между 164 и 166 хил. места за към началото и края на периода. На следващо място с дефицит около 17% от общия, или около 51 хил. през 2016 г. и малко над 52 хил. работни места през 2020 г. е дейност „Административни и спомагателни дейности“, а „Образованието“ ще има дефицит от лица със средно образование от около 34 хил., или около 11% от общия недостиг за всички отрасли. Заедно с дейности „Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване“ и „Други дейности, некласифицирани другаде“, в тях ще бъде концентриран над 93% от общия структурен дефицит.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 236. Структурен дефицит по икономически дейности за работни места, изискващи средно образование

За всички дейности без „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ дефицитът ще бъде 50% от търсенето на труд със средно образование[150]. При „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ недостигът на работници със средно образование нараства от 35% от търсената работна сила през 2016 г. до 38,5% през 2020 г.

[150] Моделът работи с допускане, че поне 50% от търсената работна сила с определано образование във всяка икономическа дейност се насища с търсения от работодатели вид квалифициран труд, т.е. 50% дефицит от търсенето на труд е максимално възможният за всяка дейност.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 237. Дял на дефицитите в петте икономически дейности с най-голям недостиг

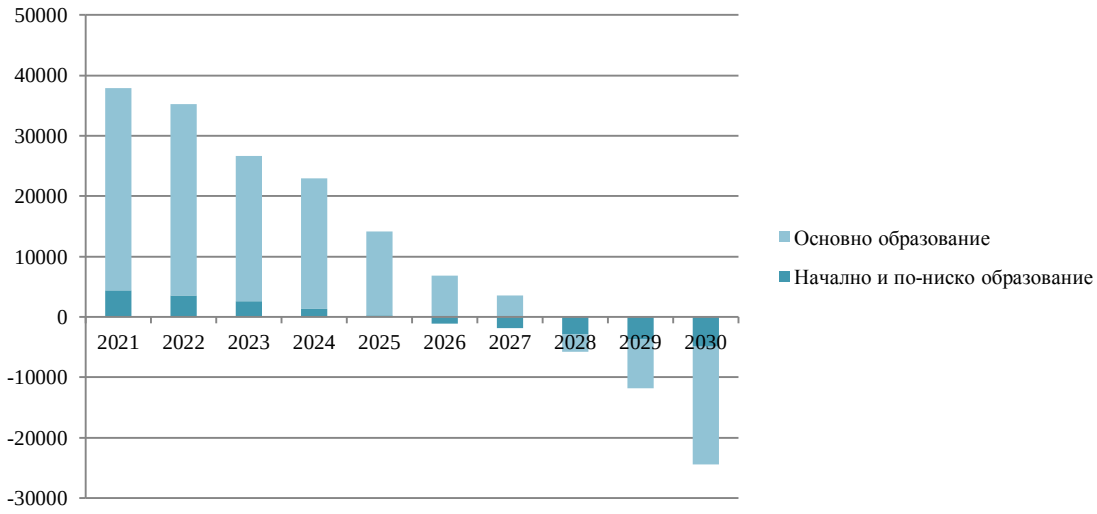
Дългосрочни прогнози

В началото на периода на дългосрочната прогноза е идентифициран структурен дефицит единствено при търсенето на работна сила със средно образование. Към 2021 г. близо 238 хил. работни места за лица с такова образователно ниво ще бъдат заети от лица с по-ниско или по-високо образование. Компенсирането на тези несъответствия ще бъде постигнато, като:

- Над 4300 лица с начално и по-ниско образование ще бъдат заети на места, изискващи по-високо образование (свръхангажираност);
- Близо 34 хил. лица с основно образование ще бъдат заети на места, изискващи по-високо образование (свръхангажираност);
- Близо 200 хил. лица с висше образование ще бъдат заети на места, изискващи по-ниско образование (недозаетост);

Структурният недостиг при работната сила със средно образование се увеличава леко в периода 2021-2024 г. и достига малко под 257 хил. работни места. Увеличението се дължи както на промени в търсенето, така и на предлагането на труд. В периода от 2025 г. до 2030 г. размерът на дефицита се свива до 236 хил. места, или минимално по-малко от прогнозирания за 2021 г. Свиването на несъответствията е резултат от постепенния процес на преструктуриране на българската икономика в процеса на икономически растеж и реална конвергенция към европейската.

В рамките на периода се появява структурен дефицит и за работна сила с начално и по-ниско образование, който нараства от около 1 100 лица през 2026 г. до близо 4 900 лица към 2030 г., при начална свръхангажираност от около 4 300 лица. За места, изискващи основно образование, се прогнозира дефицит след 2028 г., който нараства от близо 2 900 до близо 20 хил. към 2030 г, при прогнозирана свръхангажираност за близо 34 хил. работници с това ниво на образование през 2021 г.

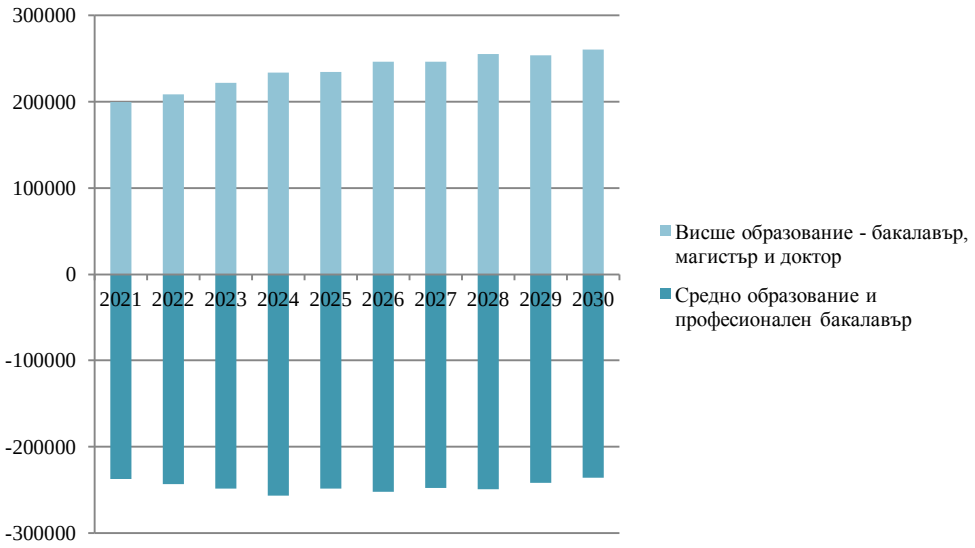

Източник: Собствени изчисления

Фигура 238. Структурни несъответствия за работната сила с основно, начално и по-ниско образование

При работната сила с висше образование недозаетостта се очаква да се увеличи от близо 200 хил. до над 260 хил. за периода 2021-2030 г. Трябва да се отбележи, че

нарастването на несъответствието е ограничено от ръста на търсенето на висшисти с 30 хил. за периода, което е резултат от промяната на заетостта в различните сектори на икономиката и свързаното с това изменение на нуждите за определени професии и образователно ниво.

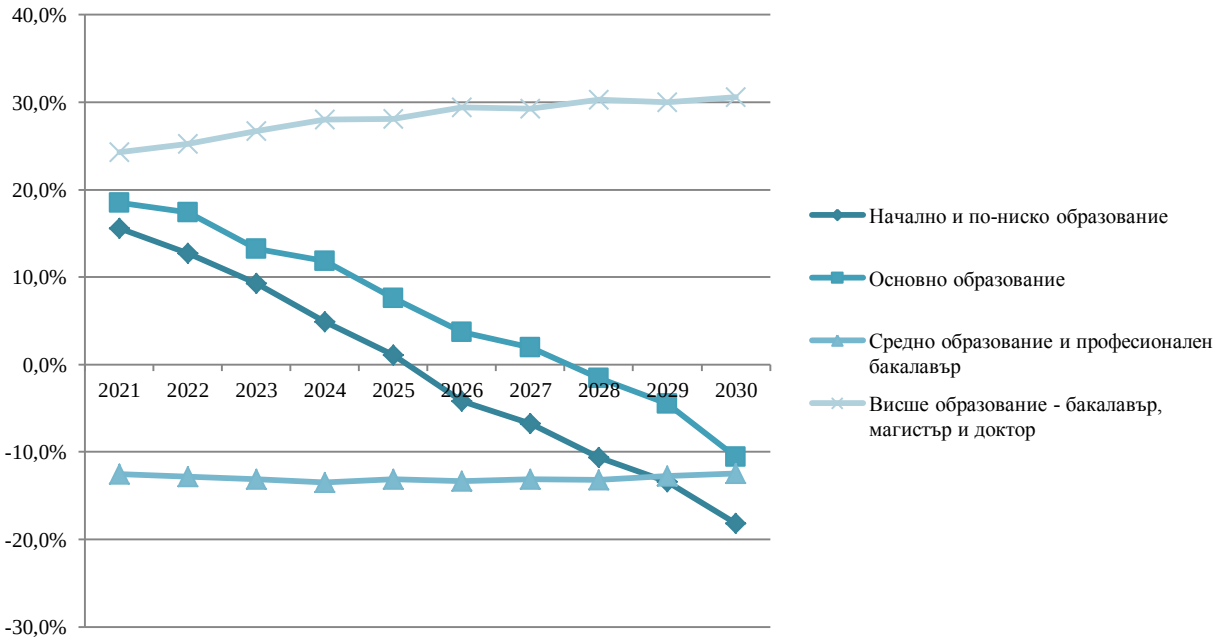

Източник: Собствени изчисления

Фигура 239. Структурни несъответствия за работната сила с висше и средно образование

В относително изражение, най-значимо е несъответствието при работна сила с висше образование. Недозаетостта за висшистите е 19,6% от предлагането на труд през 2021 г. и достига 23,4% към 2030 г., или почти ¼ от заетите с висшето образование към края на периода на прогнозата ще работят на места, изискващи по-ниско образование. Съотнесени към търсенето на работници с това ниво на образование, дисбалансът се увеличава от 24,3% до 30,6%. Недостигът за работна сила със средно образование остава относително постоянен в рамките на периода – от 12,6% през 2021 г., леко увеличение на 13,5% през 2024 г. и плавен спад до 12,4% през 2030 г. Около 13,5% от заетите с начално и по-ниско образование и 15,6% от лицата с основно образование през 2021 г. ще работят на места, изискващи по-високо образование. Същевременно, възникването на дефицити ще доведе

през 2030 г. до дефицит на работници с начално образование за 18,2% от местата и на работници с основно образование за 10,6% от местата.

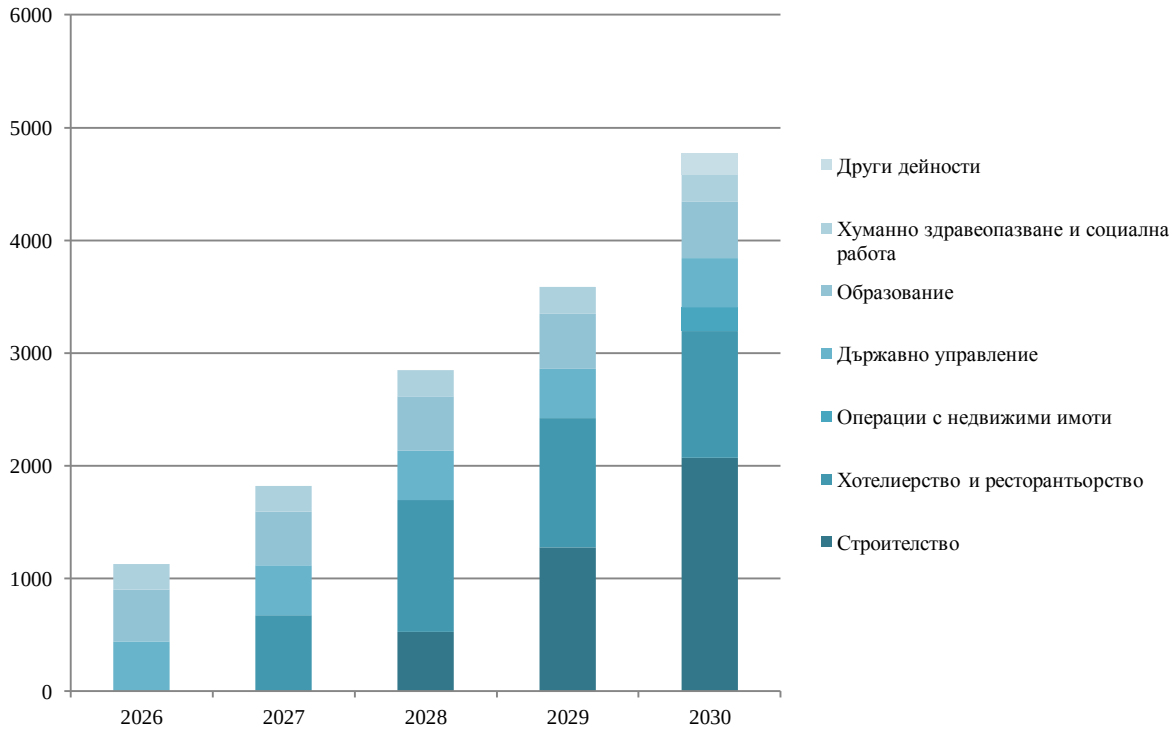
Източник: Собствени изчисления

Фигура 240. Структурни несъответствия по образование като дял от търсенето на труд за съответното образователно равнище

За работната сила с начално и по-ниско образование възникват структурни дефицит през 2026 г. в три икономически дейности[151] - хуманно здравеопазване и социална работа, образование и държавно управление. За периода до 2030 г. дефицитът остава относително непроменен. През 2027 г. се очаква да възникне дефицит и в хотелиерството и ресторантьорството, като стойността му ще нарасне от близо 700 до над 1100 лица. През 2028 г. според прогнозата ще се появи дефицит в строителството, които ще нарасне

[151] В дейност „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива“ недостигът е прогнозиран на стойност около 20 позиции; в дейност „Култура, спорт, развлечения“ е прогнозиран недостиг само за 2030 г от 51 места, в дейност „Транспорт, складиране и пощи“ е идентифицан недостиг само за 2030 г. от 46 места, поради което тези дейности са изключени от анализа.

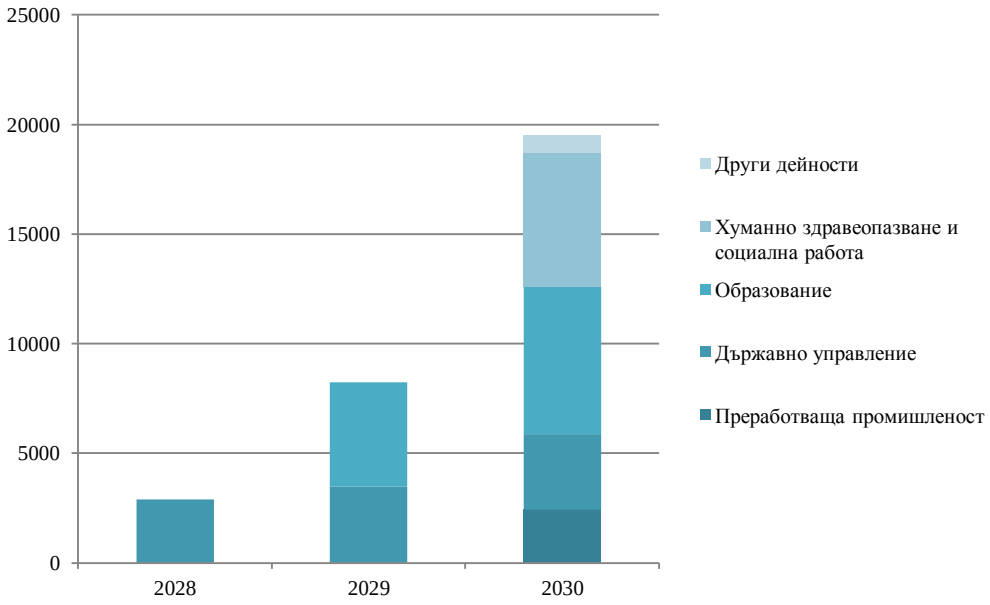
четворно до 2030 г. и ще надхвърли 2 000 места, или над 40% от общия структурен дефицит за това образователно ниво.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 241. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила с начално и по-ниско образование

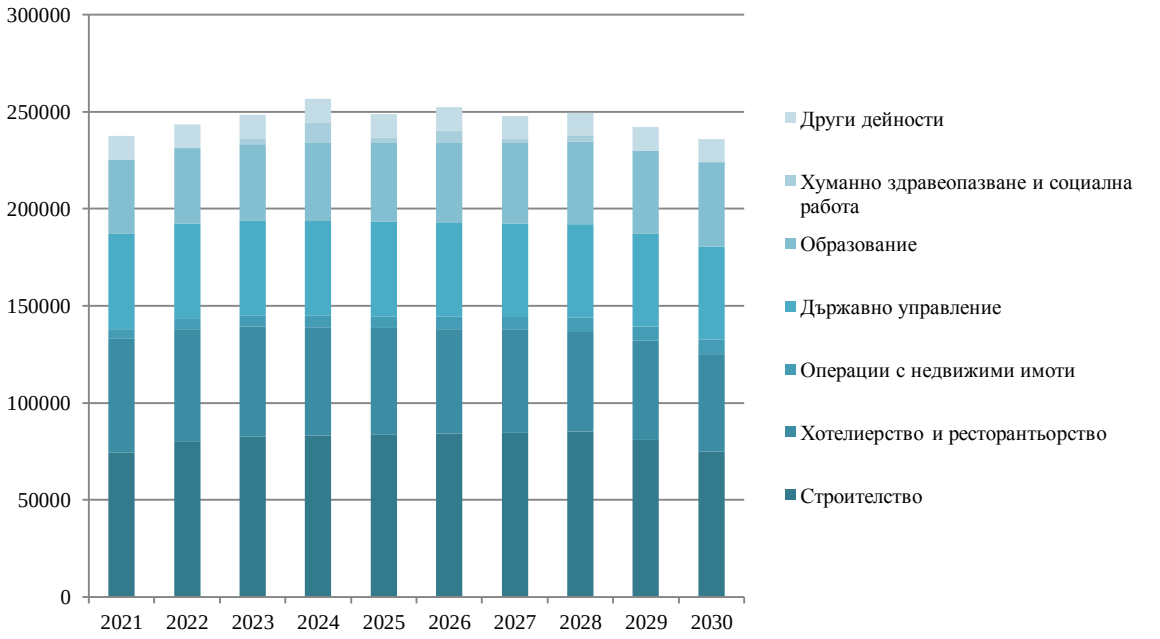
За работната сила с основно образование възниква структурен недостиг през 2028 г. в дейност „Държавно управление“ от близо 2 900 места, който плавно нараства до близо 3 500 лица през 2030 г. През 2029 г. се очаква да възникне дефицит от близо 4 800 работни места в образованието, който ще нарасне до около 6 700 през следващата година. В края на прогнозния период ще се проявят дефицити и в дейност „Преработваща промишленост“ (2 400 места) и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (над 6 000 места), както и в „Други дейности“ (над 800 места).

Източник: Собствени изчисления

Фигура 242. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила с основно образование

В шест икономически дейности съществува структурен недостиг на работна сила със средно образование още през 2021 г. Най-голям е той в строителството – над 74 хил. места, и в хотелиерството и ресторантьорството – близо 59 хил. места. В строителството дефицитът плавно нараства до над 85 хил. места през 2028 г., след което започва да се свива и достига отново близо 75 хил. места през 2030 г. В дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ дефицитът постепенно се свива рамките на целия прогнозен период до около 50 хил. работни места. В дейност „Държавно управление“ недостигът се очаква да бъде почти непроменен за целия период 2021-2030 г. – около 48-49 хил. места. В същото време, в образованието дефицитът на работна сила със средно образование постепенно ще нарасне от около 38 хил. до близо 44 хил. работни места. В дейност „Хуманно здравеопазване и социална работа“ структурен дефицит се появява след 2023 г., като нивото му достига максимум от над 6 000 места през 2026 г., след което отново се свива и изчезва след 2029 г.

Източник: Собствени изчисления

Фигура 243. Структурни дефицити по икономически дейности за работна сила със средно образование

Към 2030 г. около 39% от дефицитите ще са в образованието и държавното управление (т.е. дейности, които са основно в обществения сектор), а останалите – в доминирани от частния сектор отрасли. В строителството и туризма ще са съсредоточени 53% от общия структурен дефицит на работна сила със средно образование.

Глава 7. Политики в социално икономическата област

Ключови моменти/основни изводи

Провежданите социално-икономически политики в България би следвало да се съобразяват както с идентифицираните нужди от интервенции, така и с наличния ресурс за финансирането им. От юли 1997 г. насам българската икономика оперира в условия на Паричен съвет, което предполага по-голяма роля на фискалната политика и по-малка гъвкавост при провеждането на икономическата и социална политика на правителството. Всички правителства след въвеждането на Валутния борд определят запазването на макроикономическата и финансова стабилност като свой основен приоритет, което, от своя страна, осигурява предсказуемост и стабилност за бизнеса в страната и допринася за повишаването на търсенето на труд в икономиката.

Макроикономическата политика на България се определя и от поетите в рамките на членството на страната в ЕС ангажименти:

- За въвеждане на еврото, като се запази режима на паричен съвет до приемането на еврото като национална платежна единица;
- Участие в Пакта за стабилност и растеж на ЕС, който представлява набор от правила за поддържане на стабилни публични финанси на страните-членки на ЕС;
- Участие в механизма за наблюдение на макроикономическите неравновесия в страните-членки на ЕС;
- Участие в пакта "Евро плюс", който включва мерки, съсредоточени около четири основни стълба - конкурентоспособност, заетост, устойчивост на публичните финанси и укрепване на финансовата стабилност.

В рамките на изброените по-горе ангажименти, правителството формира своята икономическата, социална и регионална политики, които имат отражение върху пазара на труда в страната.

Основният документ, задаващ параметрите на правителствената политика, е Националната програма за реформи (НПР), като изпълнението на отделните мерки в нея се очаква да има положителен синергиен ефект върху икономическото и социално развитие на България.

Заложената в **средносрочната бюджетна прогноза** фискалната консолидация в средносрочен план и запазването на строга фискална дисциплина в дългосрочен план се очаква да се отразят върху пазара на труда по две основни линии. От една страна подобряването на данъчната събираемост би следвало да доведе до увеличение на данъчните приходи, което, или да се отрази в намаление на данъчните ставки или – в

увеличение на бюджетните разходи. По-ниски данъчни ставки биха повлияли благоприятно върху бизнес климата в страната, което от своя страна би следвало да доведе до нарастване на търсенето на труд, а оттам – и на заетостта.

Ако се предприеме политика на повишаване на разходите, то тя би имала много различен ефект в зависимост от това дали се увеличават капиталовите или текущите разходи. Натрупването на публичен капитал би имало директно положително въздействие върху икономическата активност в страната, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. По-големи разходи за провеждане на активна политика на пазара на труда също биха имали положително въздействие върху заетостта, но основно в краткосрочен план, като техният ефект би бил най-вече върху намаляването на бедността и повишаването на социалното приобщаване на уязвимите групи в страната.

Приетите през 2015 г. мерки за осигуряване на финансова устойчивост на **пенсионната система** в България също би следвало да имат положително въздействие върху устойчивостта на публичните финанси на страната, но приетите промени в данъчно-осигурителната тежест ще повлияят негативно на инвестиционната дейност на предприятията, а оттам и върху създаването на нови работни места и предлаганите нетни възнаграждения в следствие на промените на данъчно-осигурителната тежестта.

Пенсионната реформа ще има и пряко съществено въздействие върху пазара на труда в дългосрочен план. От една страна ще се повишавани предлагането на труд в количествено изражение, а от друга – ще увеличи качеството на човешкия капитал в икономиката.

Промените в пенсионната система трябва да са тясно обвързани и с реформата в здравната и образователни системи, които да осигурят по-голяма и по-качествена работна сила.

Същевременно, от страна на търсенето на труд, подобряването на **бизнес средата** в България би следвало да има косвен, но значим и дългосрочен ефект върху пазара на труда, като доведе до по-голяма икономическа активност в страната, а оттам и до по-високо търсене на труд.

Политиките в областта на **образованието** се състоят в мерки за подобряване на реализацията на пазара на труда на младите хора. От страна на предлагането на труд, би следвало да се подобри качеството и гъвкавостта на работната сила чрез мерки за по-добро адаптиране на образователния продукт спрямо изискванията на работодателите. От друга страна, би следвало да се създадат и нови работни места, чрез мерките за стимулиране на предприемачеството и реализация на иновативни проекти. Мерките за професионално ориентиране, стимулиране на трудовата мобилност и предлагане на гъвкави форми на заетост би следвало да допринесат за по-доброто съответствие между търсенето и предлагането на труд. Новият Закон за предучилищното и училищното образование би следвало също за има значителен

принос в тази посока чрез въвеждането на дуалното обучение.

Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2008-2013 г. има за основна цел да повлияе положително върху човешкия капитал в икономиката, като едновременно повиши квалификацията на работната сила и мотивацията за работа. Предвидени са мерки както за стимулиране на активността както на заетите, така и на безработните лица, като се създават условия те сами да управляват своята трудова кариера, както и като им се предоставят адекватни услуги за професионално ориентиране и достъп до обучение и образование.

Предвид обхвата на стратегията, ефектите от нейното изпълнение също се очаква да бъдат многоаспектни. Те ще окажат въздействие както върху човешкия капитал и предлагането на труд, така и върху търсенето на труд. Стратегията предвижда най-различни типове мерки за подобряването на пазара на труда в България, като те включват както активни мерки на пазара на труда, така и дейности с по-дългосрочни ефекти, като предвидените политики в образователната система и интервенции за подобряване на съчетаване на личния и професионалния живот, въвеждане на иновативни мерки за управление на човешките ресурси и други.

Стратегиите за **намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване** имат за цел да развият социалната политика на държавата извън рамките социалните помощи, като предоставят възможности за обучение, субсидирана заетост и предоставяне на услуги с по-доброто включване на уязвимите групи на пазара на труда. По този начин ще се подобри не само предлагането на работна сила в страната, но би следвало да се облекчи финансово системата за социално подпомагане.

Голяма част от мерките в социалните стратегии, програми и концепции имат силна социална насоченост, но също би следвало да окажат въздействие и върху пазара на труда в по-дългосрочен план. Например, действията по деинстуционализацията и младежите с увреждания би следвало да допринесат в последствие до подобряване на работната сила. Същевременно, те би следвало да имат и фискален ефект, като допринесат и за намаляването на социалните плащания с бюджетни средства. По директен начин върху пазара на труда, но слабо, ще повлияят например мерките за повишаване на капацитета в сектора на социалното подпомагане, които вероятно ще доведат по повишение на заетостта в този сектор и до повишение на квалификацията на наетите лица. Пряк е и ефекта от предвидените действие по повишаване на контрола върху спазването на трудовото законодателство, както и тези за подобряването на връзката между образованието и търсенето на труд.

Регионалните политики също имат значим ефект върху съответните пазари на труда, като се осигуряват адекватност на предприетите мерки спрямо регионалните специфики на икономическото и социално развитие. Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012 – 2022 г. е основният документ, който определя

стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/неравенства. Тя съдържа редица стратегически цели (СЦ), които имат отношение към пазара на труда – целите, насочени към активизиране на потенциала на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес (СЦ 1), към развитието на човешкия капитал (СЦ 2), по-обширно териториално покритие на заетостта и регионите с висок жизнен стандарт (СЦ 4),

Оперативна програма "Региони в растеж" 2014-2020 трансформира общите стратегически цели на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012 – 2022 г. в конкретни интервенции. Те би могло да се очаква да окажат косвено въздействие върху пазара на труда в дългосрочен план, като допринесат за увеличаване на привлекателността на градовете за бизнес и предприемачество, за повишаването на социалната интеграция и на здравния и образователен статут на населението. Инвестициите в транспорт, от своя страна, могат да въздействат на мобилността на работната сила чрез подобряване на свързаността и достъпността до TEN-T мрежата за товари и пътници, както и по-общо върху икономическата активност на регионално равнище, което да доведе до по-висока заетост. Директно генериране на заетост по мерки на ОПРР 2014-2020 може да се очаква само в строителството, т.е. предимно на лица с ниско образование, и в краткосрочен план, за времето на изпълнение на предвидените по програмата интервенции. По-съществено и директно въздействие може да се очаква също в сферата на туризма.

В тази част са разгледани основните икономически, регионални и социални политики, които се очаква да имат преки и косвени ефекти върху развитието на пазара на труда. Под „развитието на пазара на труда” се имат предвид промените в най-важните параметри на пазара - размер на заетостта, възнаграждения, структура по образование, професии и браншове и други.

Политиките задават рамката, в която протичат както демографските процеси, така и микроикономическите решения на предприемачите относно създаване, развитие или прекратяване на стопанска дейност и наемане на труд и на домакинствата за участие на пазара на труда. Прегледът на политиките се основава на ключовото допускане, че работници и работодатели са „икономически агенти”, които правят своя избор чрез преценка на набор от стимули, а стимулите от своя страна се влияят от резултатите от вложени публични ресурси, качество на публични услуги, регулации, ограничения,

насърчения и т.н. Имайки предвид това, като преки ефекти на политиките върху пазара на труда се разглеждат резултатите от въздействия върху факторите, целенасочено и непосредствено променящи търсенето и предлагането на труд. Като косвени ефекти се разглеждат онези въздействия, които са резултат от политики, фокусирани върху други цели и резултати, но имащи за „страничен ефект” промени в стимулите на работната сила и/или работодателите.

Икономическа политика

Приоритетите и мерките на правителствената политика са синтезирано представени в Националната програма за реформи на България. Програмата представлява основен стратегически документ, който са изготвя всяка година и описва напредъка по националните цели с оглед постигането на целите на Стратегия „Европа 2020“. Стратегията служи като референтна рамка на общоевропейско равнище ЕС, според която се определят бъдещи мерки и действия в области като единния пазар, бюджета на ЕС за периода 2014-2020 г. и външнополитическия дневен ред на ЕС. В изпълнение на стратегията, държавите-членки на ЕС изготвят свои национални програми за реформи, в които се залагат цели, съобразени с както с "Европа 2020", така и с националните особености и икономическо и социално развитие. Тези програми се оценяват ежегодно от Съвета на ЕС, който издава препоръки и предписания в съответствие с европейския семестър за координация на икономическите политики. Така националните програми се превръщат в инструмент за координация между икономическите политики във всяка страна-членка.

Целите на "Европа 2020" измерват напредъка в основните области, в които ЕС се стреми да окаже влияние. Постигането на тези цели има сложен синергиен ефект върху икономическото и социално развитие на страните от ЕС. Например, по-доброто образование би следвало да помогне за намирането на работа и намаляване на бедността; научните изследвания и нововъведенията в икономиката, съчетани с по-ефективното използване на ресурсите – да увеличават конкурентоспособността и създават работни места; инвестициите в екологично чисти технологии – да помагат за борбата с изменението на климата и същевременно да създават нови възможности за бизнес и работа.

Националните цели на Република България по изпълнението на стратегията „Европа 2020“ са:

Заетост	**76% заетост сред населението на възраст 20-64 г. до 2020 г.** **Подцели:** ▫ **намаляване на равнището на безработица сред младежите (15-29 г.) до 7% и** ▫ **увеличаване до 53% на заетостта сред по-възрастните (55-64 г.) през 2020 г.**
НИРД	Инвестиции в НИРД в размер на 1.5% от БВП към 2020 г.
Климат-енергетика	▫ 16% дял на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно енергийно потребление до 2020 г. ▫ 10% дял на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно енергийно потребление на транспорта до 2020 г. ▫ повишаване на енергийната ефективност с 25% до 2020 г; увеличаване на нивата на парникови газове (GHG) извън ECTE с не повече от 20% до 2020 г. спрямо 2005 г.
Образование	▫ дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г.; ▫ дял на 30-34 годишните със завършено висше образование – 36% до 2020 г.;
Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване	▫ намаляване на броя на децата (0-18 г.), живеещи в бедност, със 78 хил. души (30% от общата национална цел и 25% от броя на бедните деца през 2008 г.) ▫ намаляване на броя на лицата на 65+ г., живеещи в бедност, с 52 хил. души (20% от общата национална цел и 10% от броя на бедните възрастни хора през 2008 г.) ▫ намаляване на броя на безработните (18-64 г.), живеещи в бедност, със 78 хил. души (30% от общата национална цел и 25% от броя на бедните безработни на 18- 64 64 г. през 2008 г.) ▫ намаляване на броя на заетите лица (18-64 г.), живеещи в бедност, с 52 хил. души (20% от общата национална цел и 22% от броя на работещите бедни на 18-64 г. през 2008 г.).

Актуализацията на националната програма за реформи 2015 г. обобщава предприетите мерки от правителството за преодоляване на макроикономическите дисбаланси и дискутира необходимите структурни реформи (пенсионната и здравната

реформи, националната стратегия за повишаване на събираемостта на данъците, намаляване дела на сивата икономика, ограничаване на разходите за спазване на законодателството, засилване на независимостта и административния капацитет на енергийния регулатор) и други мерки, повлияни от препоръките на Съвета на ЕС от 2014 г. и "Националния доклад за България на ЕК" от февруари 2015 г.

Фискална политика

В условията на Валутен борд, т.е. при липса на парична политика, фискалната политика представлява основният инструмент за провеждане на икономическа политика в страната. Фискалната политика в средносрочен план е изцяло насочена към запазване на устойчивостта на бюджетната рамка в контекста на ангажиментите на България по линия на „Пакта за стабилност и растеж“, както и във връзка със статута й на страна по „Договора за стабилност, координация и управление в Икономическия и паричен съюз“. В периода до 2018 г. се планира структурният дефицит да намалява с 0.5 пр. п. годишно, с което през 2018 г. той да достигне -1.1% от БВП.

Консолидацията за периода 2015–2018 г. ще бъде постигната чрез намаляване на нивото на разходите от 38.8% през 2015 г. до 37.5% от БВП през 2018 г. и увеличаване на данъчните приходи, като се запази общото ниво на приходите от 36% от БВП. Данъчните приходи ще се увеличават благодарение на мерки от страна на приходните агенции и подобряване на икономическата активност (ръст на заетостта, доходите и потреблението). Данъчни промени не се предвиждат освен увеличение на акцизите, с което се цели достигане на минималните ставки за някои стоки в рамките на ЕС.

По отношение на разходите се посочва тяхното свиване за издръжка и персонал, като се приложат функционални и структурни реформи в различните ведомствата. Намаляването на инвестиционните разходи е друга заложена цел, която е с еднократен ефект от началото на новата финансова рамка по европейските фондовете 2014 – 2020 г.

Бизнес среда и административната тежест

Подобряването на бизнес средата и качеството на предоставяните от държавните институции услуги са изведени сред приоритетните области в НПР, допринасящи в най-голяма степен за повишаване на жизнения стандарт като крайна цел на икономическата политика. Необходимостта от повишаване на институционалния капацитет в публичната

администрация и намаляване на административната тежест е пряко свързана с бизнес климата в страната. Приетите през 2014 г. стратегии за развитие на администрацията на публичния сектор и електронното управление се обединяват около следните няколко приоритетни направления:

- намаляване на бюрокрацията чрез развиване на електронното правителство и опростяване на процедури;
- разширяване на контрола на обществените поръчки и укрепване на административния капацитет на Агенцията за обществени поръчки, както и въвеждане на електронни обществени поръчки.

Конкретни области на интервенции с идентифицирани бенефициенти, начин на финансиране и измерване на напредъка за постигане на по-добро управление са посочени в Оперативна програма "Добро управление" 2014-2020 г. са насочени към:

- въвеждането на комплексно административно обслужване;
- развитието на електронните административни услуги и въвеждане на електронно управление;
- процеса на възлагане на обществени поръчки и въвеждането на електронните обществени поръчки;
- подобряване на ефективността на осъществявания надзор от страна на контролните и регулаторните органи;
- преодоляване на слабостите в процеса на стратегическо планиране, разработване, изпълнение и мониторинг на политики, както и разпределението на функциите и координацията между административните структури;
- постигане на по-добро управление на човешките ресурси;
- осигуряване на качественото и резултатно управление и изпълнение на ЕСИФ през програмния период 2014-2020 г.;
- подобряване на качеството, независимостта и ефикасността на правосъдната система.

Подобряване на бизнес средата в България би следвало да се очаква и в резултат от извършените по други оперативни програми интервенции. Например, финансираните по Оперативна програма "Транспорт" и Оперативна програма "Околна среда" инфраструктурни проекти би следвало да са допринесли за подобяването на публичния капитал в икономиката. Интервенциите по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" от своя страна би следвало да са допринесли както за повишаването на човешкия капитал в страната, така и за приобщаване на лицата от уязвимите групи на пазара на труда. Не на последно място, проектите по Оперативна програма "Развитие на конкурентоспособността на българската икономика" би следвало да са допринесли за повишаването на конкурентоспособността на предприятията в България.

Очаквани ефекти от икономическата политика върху пазара на труда

Основният принос на провежданата от правителството икономическа политика се очаква да бъде свързан с осигуряването на стабилна и предсказуема макроикономическа среда, основана на стабилност на публичните финанси и мерки за подобряване на бизнес средата.

Фискалната консолидация в средносрочен план и запазването на строга фискална дисциплина в дългосрочен план би следвало да се отразят върху пазара на труда по две основни линии. От една страна подобряването на данъчната събираемост би следвало да доведе до увеличение на данъчните приходи, което, или да се отрази в намаление на данъчните ставки или – в увеличение на бюджетните разходи. По-ниски данъчни ставки биха повлияли благоприятно върху бизнес климата в страната, което от своя страна би следвало да доведе до нарастване на търсенето на труд, а оттам – и на заетостта. Като цяло, мерки за подобряването на бизнес средата в България би следвало да имат косвен, но значим и дългосрочен ефект върху пазара на труда, като доведат до по-голяма икономическа активност в страната, а оттам и до по-високо търсене на труд.

Ако се предприеме политика на повишаване на разходите, то тя би имала много различен ефект в зависимост от това дали се увеличават капиталовите или текущите разходи. Натрупването на публичен капитал би следвало да има директно положително въздействие върху икономическата активност в страната, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план.

По-големи разходи за провеждане на активна политика на пазара на труда също биха имали положително въздействие върху заетостта, но основно в краткосрочен план, като техният ефект би бил най-вече върху намаляването на бедността и повишаването на социалното приобщаване на уязвимите групи в страната.

Количествена оценка на ефектите върху пазара на труда дава иконометричният модел за оценка на въздействието от СКФ върху българската икономика SIBILA[152]. Тъй като той е изготвен през 2011 г., когато все още са усвоени много малък дял от заделените европейските средства за програмния период 2007-2013 г., той дава по-скоро ex-ante оценка на макроикономическите ефекти от европейските фондове. Моделът също е изготвен и в период, когато не се очакваше задълбочаване на икономическата криза в страната. Въпреки тези условности, би могло да се твърди, че ефектите от усвояването на средства от ЕС са значими и положителни както върху БВП, така и върху пазара на труда. При допускане за пълна усвояемост на средствата от ЕС по начина, по който са

[152] http://archive.eufunds.bg/bg/page/872

проектирани, те би следвало да допринесат за нарастване на заетостта с 4,8%, намаление на нивото на безработица с 1,5 пр.п. и нарастване на заплатите с 35% към края на 2015 г.

Политика на пазара на труда и трудова мобилност

Пазарът на труда е важна приоритетна област за провеждане на политика както поради някои структурни проблеми, свързани с трудния преход между образование и заетост, така и поради изостряне на неравновесията между търсенето и предлагането на труд след 2009 г. Особено тревожни бяха тенденциите на увеличение на дълготрайната безработица и на младежката безработица до 2013 г. включително.

Недостатъчно качественото образование и недостига на работна сила с търсените от работодателите квалификации, както и емиграцията на висококвалифицирани специалисти и неизползваният потенциал на ромското население представляват съществени ограничения пред доброто функциониране на пазара на труда в България. В тази връзка, предвижданите мерки от Министерски съвет на Република България са:

- *дейности по активиране на безработните*, с фокус върху младежите, които не са в заетост, образование или обучение;
- *създаване на възможности за придобиване на професионална квалификация и ключови компетентности*, включително и регламентация на финансирането на дуалното обучение на лица извън образователната система;
- развитие на *регионализацията* при провеждането на активната политика на пазара на труда с цел по-адекватното адресиране на специфичните нужди на регионалните трудови пазари;
- създаване на заетост чрез *ваучери за услуги*, чиято основна цел е осигуряването на нови възможности за заетост, особено в региони, в които има ограничено търсене на труд;
- фокусиране на интервенциите към *повишаване на заетостта сред уязвимите групи на пазара на труда* в т.ч. безработни младежи, нискоквалифицирани и възрастни работници, лица с увреждания, дългосрочно безработни и роми.

Извън активната политика на пазара на труда, в България действат и две основни политики на “ценово регулиране” на трудовия пазар - минимална работна заплата (МРЗ) и система на минимални осигурителни доходи (МОД). Първата има основно социална насоченост, а втората цели намаляване на сивата икономика и подобряване на събираемостта на данъците и осигуровките. И двете мерки, обаче, са свързани с риск от ограничаване на разкриването на нови работни места. Допълнително, общата несигурност

относно актуализацията на МРЗ и МОД води до по-ниска предвидимост и влошаване на бизнес климата в страната.

В тази връзка се предвижда да бъдат предприети мерки за усъвършенстване на механизма за двустранното договаряне на *минималните осигурителни доходи*, както и разработване и консултиране със социалните партньори на правила за административно увеличение на минималните осигурителни доходи по икономически дейности, за които не е постигнато споразумение между работодатели.

По отношение на механизма за промяна на *минималната работна заплата* се предвижда да бъдат приети ясни критерии за увеличението й, основаващи се на динамиката на основни макроикономически показатели. Цели се както постигане на по-голяма прозрачност, така и ефективно консултиране със социалните партньори при определянето на равнището на минималната работна заплата в страната.

Актуализирана Стратегия по заетостта на Република България (2013 – 2020 г.)

Стратегията по заетостта е (2013 – 2020 г.) представлява предсрочна актуализация на Стратегията по заетостта (2008 – 2015г.), като основната цел на внесените промени е тя да се приведе в съответствие с Националната програма за реформи на Република България, като бъдат включени нови политики и действия, които да осигурят постигането на националните цели в областта на заетостта и социалната политика в рамките на Стратегията „Европа 2020”. Предмет на Актуализираната стратегия по заетостта 2013 – 2020 г. е не само подобряването на функционирането на пазара на труда, но най-вече увеличаване на инвестициите в човешките ресурси, подкрепа за устойчивото макроикономическо развитие. Целите на Стратегията съвпадат с европейските цели на България до 2020 г. в областта на заетостта, дела на преждевременно напусналите образователната система и броя на живеещите в бедност. Наред с това, основната цел за заетостта, България е дефинирала и две под-цели в приоритетни области на развитието на пазара на труда:

- Постигане на заетост сред по-възрастните хора (55-64 г.) от 53% през 2020 г.;
- Намаляване на младежката безработица за възрастовата група 15-29 г. до 7% през 2020г.

Предвидените мерки политики за повишаване на заетостта в Стратегията, са разделени в три основни групи. Първата от тях е насочена към *повишаване качеството на работната сила и повишаване на производителността на труда* чрез следните стъпки:

- Подобряване на достъпа до образование и обучение на лица в трудоспособна възраст – в тази посока е предвидено изграждане на кредитна система в професионалното образование и усъвършенстване на стандартите за придобиване на професионална квалификация, както и мерки за придобиване на знания и умения, отговарящи на изискванията на работните места.
- Превенция на отпадането от училище чрез идентифициране на причините и наблюдение на явлението на местно, регионално и национално равнище. Наблюдение ще се осъществява и над личния напредък на учениците, като ще се идентифицират тези, изложени на риск от отпадане от училище. Предвидени са и мерки, осигуряващи „втори шанс” за включване в образование и обучение, както и създаване на Национална програма за подпомагане на училищата, които прилагат стратегии за превенция на проблема.
- Развитие на по-привлекателна и по-приложима система за професионално образование и обучение (ПОО). Целта е ПОО да е насочено в по-голяма степен към професионалното развитие, да е по-иновативно, достъпно и гъвкаво. Политиката в това направление включва мерки за осигуряване високо качество на преподаването, въвеждане на модулния принцип в учебното съдържание.
- Подобряване на връзката на образованието и обучението с потребностите на пазара на труда и изискванията на работните места – Стратегията предвижда развитие на национална система за проучване и прогнозиране на потребностите от работна сила, национална информационна система за оценка на компетенциите и актуализиране на Националната класификация на професиите и длъжностите.
- Развитие на формите и насърчаване на участието в учене през целия живот – политиката в тази насока включва осигуряване на гъвкави пътеки за достъп до образование и обучение, прилагане на нови финансови механизми за насърчаване участието на фирми и на отделни лица в образование и обучение с цел увеличаване на частните инвестиции в обучението и др.

Втората група политики е насочена към *повишаване предлагането на работна сила* чрез следните мерки:

- Подкрепа за активното поведение на пазара на труда и развитие на услугите по заетостта – разработване на нови и подобряване на прилаганите мерки и програми на пазара на труда.
- Активиране на безработните от уязвимите групи (безработни младежи до 29 години, безработни лица над 50 години, безработни лица от ромски произход, хора с увреждания) и обезкуражени и неактивни лица за интеграция на пазара на труда. За младежите са предвидени увеличаване на възможностите за стажуване, активна ранна подкрепа, мотивиране и др. За лицата над 50 години са предвидени

разкриване на повече „бели работни места”, развитие на т. нар. „сребърна икономика”, стимули за фирми и лица, които насърчават удължаването на трудовия живот. По отношение на хората с увреждания, Стратегията включва: осигуряване на заетост на безработни лица с трайни увреждания в трудоспособна възраст, включително чрез гъвкави форми на заетост, разработване на стимули за работодатели за наемане на такива лица и приспособяване на работната среда спрямо нуждите им. За лицата от ромски произход се предвижда активиране на продължително безработните и икономически неактивните, включване в обучения по огрaмотяване и мотивиране.

- Създаване на условия за съчетаване на семейния и професионалния живот – чрез насърчителни мерки за наемане на безработни родители с деца, включване в обучение за осъвременяване на знанията и уменията на родители след отпуск за отглеждане на деца и др.
- Провеждане на политика по доходите, помощите и обезщетенията за стимулиране на заетостта и активното поведение на пазара на труда – по отношение на доходите се предвижда подобряване на взаимозависимостта между размерите на трудовите възнаграждения и икономическите резултати. В социалното подпомагане ще се прилага индивидуален и диференциран подход, с цел преодоляване на зависимостта от системата за социално подпомагане чрез включване на уязвимите лица в пазара на труда.
- Насърчаване на трудовата мобилност и управление на трудовата миграция – тази политика ще бъде насочена в две основни направления: свободно движение на работници в ЕС и прием и интеграция на граждани от трети държави (икономически имигранти) в България, при отчитане на националните интереси.

Третата група политики е насочена към *повишаване търсенето на работна сила* чрез следните мерки:

- Насърчаване на заетостта и осигуряване на качествена работна сила, особено за приоритетните за развитието на икономиката отрасли и за намаляване на регионалните различия в заетостта и пазара на труда
- Повишаване на гъвкавостта и сигурността на пазара на труда (flexicurity) – развитие на гъвкави форми на заетост (дистанционна и временна) и намаляване на сегментацията на пазара на труда
- Подкрепа за предприемачеството и подобряване на бизнес средата и условията за стартиране на малък и среден бизнес – развитие и разширяване на мрежата от бизнес инкубатори и бизнес центрове; подобряване на пакета услуги, предлаган чрез бюрата по труда на лица, желаещи да започнат самостоятелна стопанска

дейност; подобряване на достъпа до финансиране на микро, малките и средните предприятия.

- Насърчаване на заетостта на „зелени работни места” – тази политика ще се осъществява основно чрез субсидиране на заетостта на безработни лица на секторите на енергийната ефективност и енергията от възобновяеми източници. Предвидено е и разработването на стимули за работодателите от „зелената икономика”, които допринасят за създаването на заетост.
- Насърчаване на заетостта на „бели работни места”, включително в областта на социалните услуги за социално включване и превенция на социалното изключване
- Разпространение на иновативни форми на организация на труда, осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд с оглед подобряване производителността на труда и насърчаване на инвестициите в човешкия капитал.
- Развитие на индустриалните отношения и социалното партньорство
- Развитие на институциите на пазара на труда и усъвършенстване на трудовото законодателство
-

Пенсионна реформа

Неблагоприятната демографска тенденция на застаряващо население в страната крие риск по отношение на дългосрочната стабилност на държавния бюджет, тъй като тя е свързана с нарастващи разходи по пенсионното осигуряване, здравеопазването и дългосрочните грижи. В отговор на този проблем България прие законови промени през 2015 г. за подобряване на пенсионния модел в страната. Те включват:

- продължаване на планираното годишно увеличение на законоустановената пенсионна възраст;
- въвеждане на механизъм за повишаване и изравняване на възрастта за пенсиониране за работещите при условията на трите категории труд;
- въвеждане на еднаква законоустановена пенсионна възраст за мъжете и за жените;
- постепенно ограничаване на възможностите за ранно пенсиониране;
- по-строги критерии и процедури при отпускането на пенсии за инвалидност.

Основните цели на приетите през 2015 г. законови промени са дългосрочна устойчивост на публичните финанси и повишаването на нивата на пенсиите чрез стимулиране на по-дълъг и с по-малко прекъсван трудов живот. Очакваните резултати от по-дългото участие на пазара на труда са да се намали разликата в пенсиите на мъжете и

жените и да спадне високият процент на хората на възраст над 65 г., заплашени от бедност и социално изключване.

Друга важна промяна от провежданата пенсионна реформа е увеличението на осигурителната вноска към фонд "Пенсии" с 2 процентни пункта (по 1 п.п. през 2017 и 2018 г.). Това ще доведе до увеличение на разходите за труд и ще намали нетния доход. В общия случай, негативните ефекти ще окажат отражение върху всички страни чрез намаление на нетната заплата, печалба, инвестиции и заетост.

Очаквани ефекти от политиките на пазара на труда

Мерките на пазара на труда са насочени както към подобряването на предлагането, така и към повишаване на търсенето на труд в икономиката и намаляване на несъответствията между двете величини. Активната политика на пазара на труда, свързана с активизиране на лицата на пазара на труда, поддържане на доходи и трудови умения в няй-уязвимите групи на пазара на труда, има краткосрочен, но положителен ефект върху пазара на труда. Резултатите от извършената през 2015 г. последваща оценка на приноса на активната политика на пазара на труда за изменение на избрани показатели, характеризиращи икономическото и социално развитие на страната за периода 2000–2011 г.[153] показва ниски, предвид размера на заделените средства, но положителни ефекти от водената активна политика на пазара на труда в периода 2000-2011 г. Докладът към оценката заключава, че АППТ е изпълнила своята цел за осигуряване на възможности за повишаване на до-ходите на най-уязвимите социални групи на пазара на труда и за поддържане на тру-довите умения при (дългосрочно) безработните лица.

Последващата оценка на АППТ показва, че, в зависимост от заделеното финансиране, тя е допринесла за повишаване на заетостта в страната средно с 2.4% и разширяване на икономически активното население средно с 1.7% за периода 2000-2011 г. Ефектите върху средната работна заплата също са положителни, но са значително по-ниски – повишение от 0,23% в сравнение със сценария без АППТ.

Актуализираната Стратегия по заетостта е основният стратегически документ по отношение на политиката на правителството на пазара на труда. Заложените в нея мерки би следвало да доведат както до повишаване на пригодността за заетост в таргетираните от

[153] Оценката е извършена по проект BG051PO001–6.1.11 „Извършване на оценка на ефекта на активните политики на пазара на труда, финансирани със средства от държавния бюджет" на МТСП, финансиран със средства от ЕСФ по ОП РЧР 2007-2013 г.

активната политика на пазара на труда целеви групи, така и за подобряване на прозрачността и предвидимостта за икономическите субекти в България.

Предвид обхвата на стратегията, ефектите от нейното изпълнение също се очаква да бъдат многоаспектни. Те ще окажат въздействие както върху човешкия капитал и предлагането на труд, така и върху търсенето на труд. Стратегията предвижда най-различни типове мерки за подобряването на пазара на труда в България, като те включват както активни мерки на пазара на труда, така и дейности с по-дългосрочни ефекти, като предвидените политики в образователната система и интервенции за подобряване на съчетаване на личния и професионалния живот, въвеждане на иновативни мерки за управление на човешките ресурси и други.

Целите на Стратегията са тясно свързани с националните цели за пазара на труда по стратегията "Европа 2020". Според актуализираната дългосрочна прогноза за пазара на труда, целта от 76% за заетостта във възрастовата група 20-64 г. за 2020 г., ще бъде достигната едва през 2024 г. Изпълнението на Стратегията би следвало да има основен принос за повишаването на заетостта в страната, но трудно би могло изцяло да компенсира неблагорпиятните икономически условия, които доведоха до спад на коефициента от 70,7% през 2008 г. до 62,9% през 2011 г.

Приетите през 2015 г. мерки за осигуряване на финансова устойчивост на пенсионната система в България би следвало да имат сериозно отражение върху пазара на труда в дългосрочен план. От една страна те ще допринесат за повишаването на предлагането на труд в количествено изражение, чрез промените на пенсионната възраст и изискуемия стаж, ограничаване на преференциите за пенсиониране и подобряване на ефективността при предоставянето на социалните и инвалидни пенсии. Същевременно, с приемането на промените в пенсионната система би следвало да се повиши и човешкия капитал в икономиката.

Би могло да се очаква ефектите да не са равномерни по икономически сектори и възрастови групи, тъй като се предвижда да отпаднат редица възможности за ранно пенсиониране. Трябва да се има предвид също и, че ако това повишено предлагане на труд, не се посрещне от по-високо търсене на труд, то би могло да доведе до по-висока безработица в страната. Рискът от по-висока безработица в този случай е както при икономически активните лица след 50 годишна възраст, така и при младежите.

Съществен, макар и косвен ефект от пенсионната реформа се очаква и по линия на съпътстващите я промени в данъчно-осигурителната тежест. Те би следвало да повлияят върху инвестиционната дейност на предприятията, а оттам и върху създаването на нови

работни места и предлаганите нетни възнаграждения в следствие на промените на данъчно-осигурителната тежестта.

Политика в областта на образованието и обучението, с акцент политика в професионалното образование и обучение и във висшето образование

Несъответствието между търсените и предлаганите умения на пазара на труда, ниското приобщаването към образование на децата в неравностойно положение и слабото участие на възрастните в ученето през целия живот са основни проблеми на образователната система в България, които има съществен и дългосрочен ефект и върху развитието на пазара ан труда в страната. Тези слабости се планира да бъдат адресирани със следните основни мерки:

- приемане на нов закон за училищното образование;
- подобряване на връзката между професионалното и висше образование с потребностите на пазара на труда;
- подобряване на достъпа до качествено приобщаващо предучилищно и училищно образование за децата в неравностойно положение;
- подобряване на качеството на институциите за професионално образование и обучение.

Национална стратегия за младежта 2010-2020 г.

Националната стратегия за младежта (2010-2020 г.) е насочена към създаването на благоприятни условия за развитието на младите хора в различни области. Една от основните й цели е създаване на благоприятна, насърчаваща и подкрепяща среда за качествена професионална реализация на младите хора в България. Предвидени са и следните задачи и мерки за изпълнението им:

- Подобряване на качеството на средното и висшето образование и неформалното обучение, както и насърчаване на ученето през целия живот, в съответствие с потребностите на пазара на труда чрез:
  - осигуряване на чиракуване и стажуване;
  - насърчаване на работодателите да осигуряват възможности за повишаване на квалификацията на млади работници и служители;
  - засилване на ефективността на връзките между образователните и обучителните институции и бизнеса за улесняване на прехода от образование към заетост;

- насърчаване на изследователския интерес на учениците и студентите чрез участие в различни проекти;
- осигуряване на достъп до професионално образование и обучение на младежи в неравностойно положение – младежи със специални образователни потребности, младежи в социален риск или отпаднали от образователната система;
- насърчаване на сътрудничеството и възможностите за срещи между работодателите, професионалните училища, обучителните центрове и академичната общност.

- Създаване на благоприятна среда за професионална реализация и кариерно развитие на младите български специалисти в държавната и общинска администрация чрез:
  - Създаване на възможности за стажове в държавната и общинска администрация на студенти от висшите училища.
  - Организиране на централизирани конкурси за младши експерти в държавната администрация като модерна практика за прозрачно и ефективно привличане на млади хора за работа в държавните институции.
- Разширяване на достъпа до услуги за професионално ориентиране за младите хора
- Стимулиране участието на работодатели, които подкрепят професионалната интеграция на младите хора, като:
  - се предлагат обучение на работното място и интегрирано обучение;
  - се разработват стратегии за управление на човешките ресурси със специални мерки за младите работници и служители;
  - се насърчават и подпомагат териториалната мобилност на младите хора – наемане на хора от различни региони, стимули за работодателите, свързани с осигуряване на транспорт до работното място и др.;
  - се насърчават и подпомагат професионалната мобилност на младите хора – индивидуални планове за кариера, ротация на работното място, възможности за преквалификация и др.
- Подкрепа и създаване на благоприятна среда за предприятия, обвързани с осигуряване на работни места за младежи;
- Консултиране на предприемчиви млади хора с цел развитието на собствен бизнес;
- Насърчаване на млади хора с изключителни постижения в областта на иновациите и промотиране на техните успехи;
- Подпомагане на млади хора със съответно образование и иновативни бизнес идеи да започнат собствен високотехнологичен бизнес, за създаване на технологични фирми;
- Развитие на мрежа от бизнес центрове и бизнес инкубатори за предлагане на услуги за целенасочена подкрепа на млади предприемачи;

- Подкрепа на специализирани предприятия и кооперации на младежи в риск – младежи с увреждания и други младежи в социален риск;
- Оборудване и адаптиране на работни места за младежи с увреждания;
- Създаване на нови работни места в сектора на социалната икономика и насърчаване на доброволчески и общностни инициативи, генериращи заетост за младежи от уязвимите групи;
- Развитие на гъвкави форми на заетост на младите хора – споделяне на едно работно място, работа на непълно работно време, ротация на работното място, работа на плаващо работно време, насърчаване на дистанционната работа и др.

Закон за предучилищното и училищното образование (проект)

Проектът на Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) е приет на второ четене от Народното събрание през септември 2015 г. Той цели преодоляването на основните предизвикателства, които съвременното общество поставя пред българското образование. Законопроектът е по-описателен и с по-голям обхват от предходния закон, като това цели да гарантира прозрачност и предвидимост по отношение на политиките, които се предприемат в образователната система.

Една от промените, предвидени в законопроекта, ще има пряко влияние върху пазара на труда. Това е въвеждането на дуална форма на обучение (обучение чрез работа). Обучението чрез работа е форма на партньорство между професионална гимназия и работодател, която съчетава обучение в реална работна среда чрез наемане на работа в предприятие и обучение в професионална гимназия или професионално училище. Дуалното обучение се организира във втория гимназиален етап (XI и XII) за ученици, които са навършили 16 години.

Целите на това нововъведение в Закона са:

- създаване на възможности за по-тясно сътрудничество между професионалните гимназии и бизнеса;
- придобиване на практически ориентирано обучение, осигуряващо заетост на учениците;
- насочване на учениците за кариерна реализация по придобитата професия в предприятието партньор.

Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2008-2013 г.

Целта на Стратегията е създаване на условия всеки гражданин в Република България да развива личностните си и професионалните си знания, умения и способности за подобряване на собственото си благосъстояние и на конкурентоспособността на националната икономика. Едни от основните целеви групи в Стратегията са заетите лица, които са най-силно заинтересовани и мотивирани за участие в неформално и самостоятелно учене, и безработните лица, които често имат подчертана необходимост от предлагане на професионално обучение. Срокът на изпълнение на стратегията е изтекъл, но ефектите от нейното прилагане би следвало да бъдат осезаеми и в средносрочен план.

Мерките, предвидени в Стратегията, в областта на обучението на работното място са следните:

- Засилване ключовата роля на браншовите организации за бъдещото развитие на обучението на работното място
- Популяризиране на идеята за гъвкавост на фирменото управление и формиране на култура и фирмена политика за развитие на човешките ресурси
- Разработване и изпълнение на пилотни проекти за създаване на механизми за финансиране на вътрешно-фирменото обучение
- Стимулиране на работодателите да осигуряват обучение и практика в реална работна среда за ученици и студенти

Ориентирането през целия живот е важен елемент от цялостната концепция за учене през целия живот и е дефинирано като основен приоритет както за сферата на образованието, така и за сферата на заетостта и пазара на труда. Основните насоки по отношение на професионалното ориентиране, заложени в стратегията, са:

- Развиване на способността на хората сами да планират и да управляват собствената си кариера, да развиват своите знания и умения да подобряват пригодността си за заетост;
- Разработване на координирани политики и програми за ориентиране през целия живот в секторите на образованието, обучението, заетостта и общинското развитие;
- Подобряване на достъпа и на качеството на услугите по професионално ориентиране за всички – млади хора, възрастни, хора в напреднала възраст.

Очаквани ефекти от политиките в областта на образованието върху пазара на труда

По-доброто образование отново би следвало да подобри качеството на работната сила в България, като за по-доброто реализиране на напусналите образование на пазара на

труда е важно и активното участие и на всички заинтересовани страни – обучаващите институции, работодателите, Държавата и самите учащи.

В Националната стратегия за младежта (2010-2020 г.) са залегнали всички основни цели на политиката на пазара на труда с фокус върху младите хора. Тя предвижда мерки за подобряване на реализацията на пазара на труда на младите хора чрез подобряване на връзката между образованието и търсенето на пазара на труда, предлагане на услуги за професионално ориентиране на младежите, стимулиране на трудовата мобилност, подкрепа за стартиране на собствен бизнес, включително за реализация на иновативни или високотехнологични проекти, предлагане на гъвкави форми на заетост и, не на последно място, за социална интеграция на младежите в неравностойно положение.

Предвид широкия обхват на предвидените по стратегията дейности, може да се очакват и най-различни типове ефекти. От страна на предлагането на труд, би следвало да се подобри качеството и гъвкавостта на работната сила чрез предвидените в стратегията мерки за по-добро адаптиране на образователния продукт спрямо изискванията на работодателите. От друга страна, би следвало да се създадат и нови работни места, чрез мерките за стимулиране на предприемачеството и реализация на иновативни проекти. Мерките за професионално ориентиране, стимулиране на трудовата мобилност и предлагане на гъвкави форми на заетост би следвало да допринесат за по-доброто съответствие между търсенето и предлагането на труд.

Новият проект на Закон за предучилищното и училищното образование също би следвало да допринесе за намаляване на фрикциите между търсенето и предлагането на пазара на труда. Понастоящем, резултатите от последното проведено изследваване от АЗ сред работодателите в България през юли 2015 г. показва, че почти половината (47,3%) от работодателите констатират недостиг на знания и умения в служителите, наети непосредствено след завършване на образование. Осигуряване на адекватна на търсенето работна ръка от една страна би довела до намаляване на разходите на работодателите за обучение на новонаети служители след завършване на образование, както и за по-бързото „навлизане“ в работа и по-висока производителност на труда. От страна на учащите добавената стойност е, че ще бъдат по-конкурентни на пазара на труда след завършване на подходящо образование.

Национална стратегия за учене през целия живот, от своя страна, има за основна цел да повлияе положително върху човешкия капитал в икономиката, като едновременно повиши квалификацията на работната сила и мотивацията за работа. Предвидени са мерки както за стимулиране на активността както на заетите, така и на безработните лица, като се

създават условия те сами да управляват своята трудова кариера, както и като им се предоставят адекватни услуги за професионално ориентиране и достъп до обучение и образование.

Социална политика

Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020

Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 е ориентирана към изграждане и реализиране на единна, последователна и устойчива политика в областта на социалното включване, основана на интегрирания подход и междусекторното сътрудничество на национално, регионално, областно и общинско ниво.

Стратегията има за цел подобряване качеството на живот на уязвимите групи в българското общество и създаване на условия за тяхната пълноценна реализация посредством намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване.

Стратегията съдържа девет приоритета на политиката за намаляване на бедността, като първият от тях е пряко обвързан с пазара на труда – „Осигуряване на възможности за заетост и за повишаване на доходите от труд чрез активно включване на пазара на труда“. Предвидените мерки за изпълнение на този приоритет са следните:

- Повишаване на пригодността за заетост на безработни лица чрез предоставяне на обучение за придобиване на квалификация;
- Осигуряване на заетост за уязвими групи на пазара на труда;
- Реинтеграция на преждевременно напусналите образователната система;
- Ефективно финансиране на достъпа до образование и обучение;
- Осигуряване на услуги, необходими за социалното включване на най-отдалечените от пазара на труда групи с акцент върху социалните умения и подобряване на индивидуалната социална работа с тези лица;
- Насърчаване на предприемачеството, включително и социалното предприемачество;
- Осигуряване на условия за намаляване на броя на работещите бедни;
- Организация на стажуване, специфично за работното място обучение и обучение за придобиване на ключови компетентности за млади безработни без трудов опит, със средно и висше образование в публичния и реалния сектор.

Други два от приоритетите на Стратегията също би следвало да имат отражение върху заетостта и пазара на труда:

2. „Осигуряване на равен достъп до качествено предучилищно и училищно образование“

6. „Подобряване на капацитета и взаимодействието в сферата на образованието, здравеопазването, заетостта и социалните услуги при реализиране на общи цели за социално включване“.

Тези приоритети и следващите от тях мерки влияят съответно върху развитието на човешките ресурси и интеграцията на определени групи на пазара на труда.

Национална стратегия за детето 2008-2018 г.

Националната стратегия за детето е политически документ, който определя приоритетните направления и действия за подобряване благосъстоянието на децата в България. Стратегията се базира на основните принципи, залегнали в Конвенцията за правата на детето на Организацията на обединените нации (ООН).

Политиките, заложени в Националната стратегия за детето, в областта на жизнения стандарт и социалното подпомагане, които имат отношение към пазара на труда, са:

- Продължаване на системните политики за гарантиране равнопоставеността между половете на пазара на труда, в политическия, социалния и семейния живот;
- Развиване на възможностите за гъвкава заетост (непълно работно време, работа на половин длъжност, надомна работа и др.) и професионална мобилност на работната сила;
- Повишаване ефективността на контрола за спазване на трудовото законодателство.

Политиките в областта на образованието (включващо и професионална квалификация), които имат отношение към пазара на труда, са:

- Академизмът в образованието да се съчетае с обучение по практически умения, и по-специално умения за професионално насочване
- Да продължи усъвършенстването на системата за професионално ориентиране и професионално обучение и образование чрез:

- синхронизиране на учебната документация в професионалното образование на България с тази на страните от ЕС като предпоставка за бъдещата професионална реализация на младите хора на европейския пазар на труда;
- осигуряване на възможности за учениците, които срещат трудности при усвояване на учебното съдържание и/или са застрашени от отпадане от училище, за включването им в обучение по професии за придобиване на първа степен на професионална квалификация;
- механизми за съвместно участие на работодателите и обучаващите институции при планирането, практическото обучение и материалното осигуряване на професионалното образование;
- подобряване на координацията между общините, обучаващите институции и Бюрата по труда в подкрепа на професионалното консултиране и насочване на учениците, като бъде изяснена важната роля на общините при подбора на изучаваните професии с оглед на променящите се условия на труд, традиции и характерни особености на местно ниво.

Политиките в областта на защита на децата, които имат отношение към пазара на труда, са:

- Изменение и допълнение на трудовото законодателство в посока предвиждане на действащи механизми за незабавно извеждане от работните места на децата, за които е установено, че са наети при неспазване на разпоредбите, закрилящи техния труд, или при опасни условия на труд и на забранени дейности във формалната икономика.

Национална програма за гарантиране на правата на децата с увреждания 2010 - 2013 г.

Основната цел на Националната програма за гарантиране на правата на децата с увреждания 2010 - 2013 г. е да се разработят и създадат условия за цялостна реформа в националната политика за децата с увреждания и семействата им, за постигане равнопоставеност и приобщаване в обществото. Предвидените в програмата политики се основават на основните принципи за подкрепа, закрила, насърчаване, индивидуален подход и промяна на отношението към семействата на деца с увреждания.

В програмата са заложени няколко оперативни цели, като две от тях имат отношение към пазара на труда. Първата от тях е Оперативна цел 1 „Гарантиране на равен достъп на децата със специални образователни потребности до качествено образование и подготовка с оглед пълноценното им социално включване“. В рамките на тази цел са предвидени следните дейности, свързани с подготовка за реализация на пазара на труда:

- Разработване на програма за децата и младежите с увреждания за формиране на умения за самостоятелен живот
- Промени в нормативната уредба и разработване на програма за насочване на младежите със специални образователни потребности (СОП), навършили 16 години, към придобиване на занаятчийски умения съобразно Закон за занаятите

Следните дейности в рамките на Оперативна цел 5 „Повишаване на професионалния капацитет и оптимизиране на човешките ресурси в системата за закрила на детето“ също има косвено отражение върху пазара на труда, и по-конкретно върху професионалното развитие на социалните работници:

- Развиване на професионални умения на социалните работници за оценка на риска от изоставяне и ранна интервенция на всички нива
- Разработване на предложение и механизъм за кариерно развитие на социалните работници

Национална стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“

Тази стратегия е политически документ, приет от Министерски съвет през 2010 г., който очертава политическия ангажимент за реформа в системата на грижа за децата и семействата. Стратегията се основава на политика в най-добрия интерес на детето, както и на принципите на универсалност, неделимост и недискриминация.

Деинституционализацията е процес на замяна на институционалната грижа за деца с грижа в семейна или близка до семейната среда в общността, като не се ограничава само до извеждане на децата от институциите. Това е процес на предотвратяване на настаняванията на деца в институциите, в който подкрепата за семействата протича на много нива.

Стратегията има влияние върху пазара на труда, доколкото предвижда развитие на капацитет в сектора на социалното подпомагане. Това е застъпено в подцел „Повишаване капацитета в системата за закрила на детето чрез ясно очертаване и ефективно разпределение на правомощията и отговорностите на органите за закрила на детето, доставчиците на услуги и осигуряване на адекватен професионален капацитет за ефективното функциониране на системата“.

Тази политика придобива по-конкретни измерения в Плана за действие към стратегията, в който присъства „Проект за кариерно развитие на социалните работници“. Част от дейностите по проекта са:

- Повишаване на професионалния и административния капацитет, както и мотивацията на служителите;
- Анализ и създаване на механизъм за оценка и управление на натовареността на социалните работници и планиране на адекватно обучение;
- Подбор, обучение и наемане в резултат на анализите на 400 социални работници във всички дирекции „Социално подпомагане”;
- Осигуряване на възнаграждения на наетите лица за период от 42 месеца.

Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 - 2020)

Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 - 2020) е политически рамков документ, задаващ насоките за изпълнение на политиката за социална интеграция на ромите.

Оперативната цел на Стратегията в областта на заетостта е: подобряване на достъпа на ромите до пазара на труда и повишаване на дела на заетите сред тях. Целите за изпълнение са следните:

- Осигуряване на достъп на ромите до пазара на труда и до различни инструменти и инициативи за самостоятелна заетост. Квалификация и преквалификация на безработни роми, както и на заети роми в съответствие с професии, търсени на пазара на труда.
- Насърчаване на заетостта чрез провеждане на обучение на безработни лица за ключови компетентности.
- Насърчаване на предприемачеството, стартиране и управление на собствен бизнес.
- Конкретни механизми за осигуряване на устойчива заетост на роми в активна трудова възраст заедно с представители на работодателите, синдикатите, общините и организациите на ромската общност.
- Насърчаване на социалния и гражданския диалог в подкрепа на трудовата реализация на ромите.

- Въвеждане на правни и икономически механизми за стимулиране на работодателите да наемат на работа лица от ромски произход, вкл. чрез прилагане на механизмите за корпоративна социална отговорност, субсидирана заетост и др.
- Активизиране на продължително безработни и икономически неактивни лица чрез насърчаване на трудовото медиаторство.
- Насърчаване заетостта на зелени работни места чрез субсидиране на работни места в екологични дейности за създаване на качествена заетост и опазване на околната среда.

Мерките за постигане на целите са заложени в Плана за действие за изпълнение на Стратегията, а МТСП е водещата отговорна институция.

Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012г.-2020г.)

Стратегическата цел на Националната концепция за активен живот на възрастните хора е създаване на условия за техния активен и достоен живот чрез осигуряване на равни възможности за пълноценното им участие в икономическия и социален живот на обществото. За възрастен се приема всеки навършил възраст 50 и над 50 години, но следва да се има предвид, че общата тенденция е към повишаване на тази „граница” в интервала 60-70 години.

Първата оперативна цел на стратегическия документ е осигуряване на условия за активен трудов живот на възрастните хора. В рамките на тази цел са описани досега прилагани активни мерки и програми за заетост на възрастни хора, влияние на застаряването на населението върху пазара на труда, фактори, възпрепятстващи активния трудов живот на възрастните хора. Изброени са и следните възможности и създаване на условия за активен живот трудов живот на възрастните хора:

- Създаване на обществена чувствителност и умения за управление на възрастта на работната сила. Насърчаване на въвеждането в предприятията на стратегии за управление на възрастта, които ще засилят тяхната конкурентоспособност, като използват опита и конкретните качества на възрастните работници.
- Дейности за приспособяване на работната среда към потребностите на възрастните;
- Развитие на нови, перспективни бизнес направления и икономически сектори, допринасящи за екологичното равновесие и развитие на технологиите, развитие

на т.нар. „сребърна икономика”, поощряване на разкриването на „бели” и „зелени работни места” и др.

- Повишаване на нивата на заетост на възрастните работници чрез подобряване на условията на труд и инвестиране в ученето през целия живот ;
- Въвеждане на устойчиви мерки и програми за поддържане на активен живот на възрастните хора на пазара на труда
- Въвеждане на гъвкави форми на заетост за лицата в пенсионна възраст, без това да създава диспропорции на трудовия пазар

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на половете (2009-2015 г.)

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на половете за периода 2009 – 2015 година има за цел ефективното прилагане на политиката на българското правителство, насочена към подобряване качеството на живот и достигане на висока степен на сплотеност на обществото в Република България, осигуряване на равни възможности за жените и мъжете за пълноценно и активно участие във всички области на обществения живот и недопускане на дискриминация по признак „пол”.

Мерките за осъществяване на тази цел са описани в Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2013 г. Тези от тях, които се отнасят до равенство в областта на заетостта, са следните:

- Прилагане принципа на равнопоставеност на половете при подбора на служители и израстването в кариерата;
- Разработване на анализ на състоянието на женското предприемачество в България;
- Съвместно с асоциациите на жени предприемачи организиране на обучения и представяне на услугите, които предоставя ИАНМСП за насърчаване на интернационализация на българските предприятия, в това число и тези ръководените от жени;
- Схемата „Отново на работа”, която е с цел улесняване на съвместяването на професионалния и семейния живот за заети родители на малки деца от 0 до 3-годишна възраст;
- Насърчаване на работодателите да наемат на работа следните лица: самотни родители (осиновители) и/или майки (осиновителки) с деца до 3-годишна възраст; безработни майки (осиновителки) с деца от 3 до 5-годишна възраст; младежи до 29 г.– жени и мъже с трайни увреждания и насърчаване на младежи до 29 г. с

трайни увреждания, за участие по Програмите за активни политики на Агенция за хората с увреждания;

- Гарантиране използването на законовата възможност за установяване на плаващо работно време;
- Разработване на предложение за въвеждане в Кодекса на труда, Кодекса за социално осигуряване и подзаконовите актове на по-широките понятия “родителска грижа”, “родителски отпуск”, “майчинство /бащинство”, обхващащи едновременно майчинството и бащинството по времето на полагане на родителски грижи.

Здравна реформа

Необходимостта от провеждане на реформа в здравеопазването в България е определена както от слабостите при финансирането, така и от неефективността при използването на наличните ресурси. Съществуващите стимули пред болниците да предоставят медицински грижи без адекватно предназначение и нередовните плащания на здравните осигурителни вноски задълбочават дефицита на Националната здравноосигурителна каса. Гореизброените проблеми в сектора водят до липса на справедлив достъп до здравни услуги, както и на интегрирана система за дългосрочни грижи. В отговор на тези предизвикателства са предвидени мерки в следните основни направления:

- *Развитие на извънболничното лечение*, които да доведат до извеждане на дейности от скъпоструващата болнична помощ в извънболничната помощ, както и до подобряване на общественото здраве.
- *Подобряване на ценообразуването на здравните услуги*, чрез въвеждане на модел на финансиране по методология за стратегическо планиране при ценообразуването, както и за създаване на механизъм за осъществяване на проверки.
- *Осигуряване на ефективно спрямо разходите здравно обслужване*. Концепцията „Цели за здраве 2020“. Тя предполага прегрупиране на финансовите ресурси чрез въвеждане на основен пакет здравни дейности, заплащани от НЗОК. Концепцията за преструктуриране на болничната помощ за периода 2015 – 2020 г., от своя страна, включва мерки, насочени към оптимизация на болничната помощ.

Очаквани ефекти от социалната политика върху пазара на труда

Разгледаните стратегически документи, очертаващи приоритетите на социалната политика в България би следвало да имат по-скоро косвено, но значимо въздействие върху пазара на труда. По директен начин върху пазара на труда, но слабо, ще повлияят например мерките за повишаване на капацитета в сектора на социалното подпомагане, които вероятно ще доведат по повишение на заетостта в този сектор и до повишение на квалификацията на наетите лица. Пряк е и ефекта от предвидените действие по повишаване на контрола върху спазването на трудовото законодателство, както и тези за подобряването на връзката между образованието и търсенето на труд.

Голяма част от мерките в разгледаните стратегии, програми и концепции имат силна социална насоченост, но също би следвало да окажат въздействие и върху пазара на труда в по-дългосрочен план. Например, действията по деинстуционализацията и младежите с увреждания би следвало да допринесат в последствие до подобряване на работната сила. Същевременно, те би следвало да имат и фискален ефект, като допринесат и за намаляването на социалните плащания с бюджетни средства.

Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 има за цел да развие социалната политика на държавата извън рамките социалните помощи, като предостави възможности за обучение, субсидирана заетост и предоставяне на услуги с по-доброто включване на уязвимите групи на пазара на труда. По този начин ще се подобри не само предлагането на работна сила в страната, но би следвало да се облекчи финансово системата за социално подпомагане.

Предвидените в Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 - 2020) мерки би следвало да допринесат за тяхното активизиране на пазара на труда чрез създаване на възможности за заетост и предприемачество и поддържане на трудовите навици у дългосрочно безработните лица от тази етническа група.

Икономически активното население в страната би следвало да се разшири и в резултат от предложените в Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012г.-2020г.) политики. Те би следвало да допринесат не само до оставането на възрастните хора в работната сила за по-дълго време, но и също за подобряването на човешкия капитал в икономиката чрез използването на опита, знанията и практическите умения, натрупани през по-дългия трудов стаж на възрастните хора.

Накрая, но и по важност, следва да се спомене и значимостта на здравната реформа за пазара на труда. По-доброто здравно състояние на населението в България предполага по-голяма и по-качествена работна сила. Отново, основният очакван ефект е върху предлагането на труд, но също така предложените мерки от здравната реформа

предполагат и създаване на по-голяма заетост, като например във връзка с предоставянето на дългосрочни грижи.

Политика в областта на регионалното развитие

Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2020 г.

Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) за периода 2012 – 2022 г. е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/неравенства. Визията на програмата е българските райони да станат привлекателни за живеене, ефективно използващи своя потенциал за постигане на устойчив растеж, създаване на нови работни места, бизнес и туризъм, със съхранено природно и културно наследство.

НСРР си поставя четири стратегически цели, като следните три имат влияние върху създаването на работни места и квалификацията на работната сила:

- Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда
- Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал
- Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места
-

Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г.

Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. (ОПРР 2014-2020 г.) е насочена към регионалното развитие и по-конкретно към постигане на целите на градската политика в България, като отделя специално внимание на енергийната ефективност. Програмата е с бюджет около 1,5 млрд. евро, като интервенциите по нея са насочени към

енергийната ефективност в жилищния сектор, образователна, социална, здравна, културна, транспортна, спортна, и жилищна инфраструктура.

По същество програмата е инфраструктурна и не финансира мерки, които са конкретно насочени към пазара на труда. Въпреки това, в ОПРР са предвидени мерки, осигуряваща инфраструктура, която е необходима за създаването на работни места и за провеждането на политики, оказващи въздействие върху пазара на труда. Също така, дори самият размер на инвестициите ще окаже влияния върху търсенето и предлагането на работна сила особено в градските райони, към които е насочена програмата.

В тази връзка, програмата се очаква да има косвено влияние чрез следните инвестиции:

- Инвестиране в *здравна и социална инфраструктура*, която допринася за националното, регионалното и местното развитие, намаляването на неравнопоставеността по отношение на здравния статус, насърчаването на по-добро социално приобщаване чрез подобряване на достъпа до социални, културни и развлекателни услуги и преминаването от услуги, предоставяни в институции, към услуги, предоставяни в общността.
- Инвестиции в *образованието и обучението*. Чрез тези инвестиции програмата предоставя необходимата инфраструктурна база за подобряване на образованието.
- Насърчаване на устойчивия *транспорт* и премахване на участъците с недостатъчен капацитет в ключови мрежови инфраструктури.
- Предприемане на действия за *подобряване на градската среда*, ревитализиране на градове, регенериране и обеззаразяване на промишлени зони (включително зони в процес на преобразуване), намаляване на замърсяването на въздуха и насърчаване на мерки за намаляване на шумовото замърсяване.
- Съхраняване, опазване, популяризиране и развитие на *природното и културното наследство*.

Очаквани ефекти от регионалната политика върху пазара на труда

Постигането на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/ неравенства е тясно свързано с подобряване на функционирането на регионалните пазари на труда. В тази връзка в Националната стратегия за регионално развитие са формулирани няколко цели, които би следвало да имат значим ефект върху пазара на труда.

Първата и стратегическа цел е насочена към активизиране на потенциала на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес. Повишаването на конкурентоспособността на районите чрез развитие на нови бизнес модели за МСП, въвеждане на нови технологии и иновации в МСП в изостанали, селски райони и райони за целенасочена подкрепа (Специфична цел 3 на Стратегическа цел 1) се разглежда като инструмент за създаване на привлекателни работни места. Стимулирането на бизнеса в изоставащи райони и постигане на дългосрочна устойчивост чрез насърчаването на индивидуалното и колективното предприемачество (Специфична цел 4) има за обект безработни лица от общините със средно равнище на заетост под 65% за възрастовата група 20-64 год. Както може да се очаква, развитието на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите (Приоритет 1.2) е мярка, която има потенциал да допринесе за създаването на привлекателни работни места за млади хора.

Втората стратегическа цел включва в себе си развитието на човешкия капитал. За изпълнението на тази цел са предвидени следните два приоритета:

▫ Приоритет 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите

▫ Приоритет 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите

Съответно, приоритетните дейности са ориентирани към подобряване на качеството и средата на живот в регионите чрез осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги, модернизиране и изграждане на образователна, културна и спортна инфраструктура, както и създаване на условия за насърчаване на трудовата мобилност. Например, по отношение на мерките за изграждане и реконструкция на спортната инфраструктура в НСРР е посочено, че ще доведат до разкриване на нови работни места в населените места. Въпреки това, като цяло следването на втората стратегическа цел се очаква да има по-скоро косвен ефект върху заетостта.

Четвъртата стратегическа цел изразява стремежа към по-обширно териториално покритие на заетостта и регионите с висок жизнен стандарт. В тази връзка, НСРР си поставя за цел стимулиране ролята на малките градове в селските райони за предоставяне на услуги и създаване на работни места (Специфична цел 3).

Оперативна програма "Регионално развитие" се основава на общата стратегическа рамка, зададена от НСРР, и дефинира конкретни области на интервенции за регионално развитие. За разлика от ОПРР 2007-2013 г., в новия програмен период не е изрично дефиниран индикатор за създени на работни места, но както е посочено по-горе, очаква се

програмата индиректно да има въздействие върху заетостта и качеството на работната сила[154]. Директно генериране на заетост може да се очаква само в строителството, т.е. предимно на лица с ниско образование, и в краткосрочен план, за времето на изпълнение на предвидените по програмата интервенции. По-съществено и директно въздействие може да се очаква също в сферата на туризма.

По отношение на останалите интервенции, тяхното въздействие в дългосрочен план ще бъде косвено. Пример за това са мерките за подобряване на градската среда, на които се гледа като на инструмент, който ще допринесе за създаването на работни места чрез увеличаване на привлекателността на градовете за бизнес и предприемачество.

Междувременно, инвестициите в здравна и социална инфраструктура би следвало да допринесат за повишаването на социалната интеграция и на здравния статут на населението, а инвестициите в образователна инфраструктура, в комбинация с „меки“ мерки – за подобряване на образованието. Тези два типа интервенции би следвало да допринесат за подобряването на работната сила, както в количествено, така и в качествено отношение.

Инвестициите в транспорт, от своя страна, могат да въздействат на мобилността на работната сила чрез подобряване на свързаността и достъпността до TEN-T мрежата за товари и пътници, както и по-общо върху икономическата активност на регионално равнище, което да доведе до по-висока заетост.

[154] По ОПРР 2007-2013 е формулиран индикатор за въздействие "Създадени работни места – постоянни и временни" (брой). По него обаче до момента няма отчетени стойности, тъй като той следва да бъде отчетен едва към момента на приключване на програмата.

Основни изводи

Прогнозата на пазара на труда за периода до 2030 г. отчита демографските тенденции, промените в образователното ниво на работната сила, промяната в структурата на икономиката по отрасли, както и промените в търсенето на труд с различно образователно ниво на работодателите. Същевременно, при растеж на икономиката и подобряване на функциониране на институциите на пазара на труда се очаква коефициентът на заетост да се повишава, като така общата заетост ще нарасне въпреки постепенното свиване на населението в трудоспособна възраст.

Общото образователно ниво на населението в трудоспособна възраст постепенно ще се повишава, като към 2030 г. се очаква делът на хората с висше образование да достигне 29%. Същевременно, населението с основно и по-ниско образование ще намалее до 18%. Шансовете за заетост ще бъдат изключително силно свързани с образователното равнище, като към края на дългосрочния период хората с начално и по-ниско образование ще бъдат на практика изключени от пазара на труда, а тези с основно образование ще представляват едва 5,6% от заетостта. От своя страна, хората с висше образование ще заемат вече над 37% от работните места.

За целия 15-годишен период заетостта се очаква да се увеличи с близо 83 хиляди лица, или около 2,8%. Ограниченото нарастване в номинално изражение се обяснява с два основни фактора. От една страна, динамиката на икономиката към настоящия момент показва, че към 2016 г. ще бъдат компенсирани в голяма степен негативните ефекти на глобалната криза, започнала през 2008 г. От друга страна, демографските тенденции показват значителен спад на трудоспособното население за периода.

В средносрочен план (2016-2020 г.) търсенето на труд ще нарасне с близо 45 хил. позиции, а в следващите 10 години до 2030 ще бъдат добавени още около 38 хил. работни места. В средносрочен план дейностите с най-голямо увеличение на търсенето на труд ще бъдат различните производства, както и търговията – общо над 44% от добавените работни

места. Над 2/3 от увеличеното търсене на труд за периода ще бъде за лица със средно образование, а още над ¼ - за хора с висше образование.

В дългосрочен план (2021-2030 г.) търсенето на труд в разглежданите 18 икономически дейности ще нарасне с 35 хиляди лица. Същевременно, заради очаквания процес на преструктуриране на икономиката, в отделните отрасли ще протичат разнопосочни процеси – в 9 дейности заетостта ще спадне с около 116 хиляди души, докато в останалите 9 ще бъдат добавени 151 хиляди работни места. В преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности ще бъдат разкрити допълнително над 90 хиляди работни места. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, където общо ще бъдат съкратени над 71 хиляди позиции.

Над 84% от добавените работни места от 2021 до 2030 г. ще бъдат за хора с висше образование. Разширяващите се дейности ще добавят 52 хиляди работни места, а свиващите се производства ще съкратят 22 хиляди, като най-голямо увеличение на търсенето на висшисти се очаква в образованието, здравеопазването и социалните дейности, както и в професионалните дейности и научните изследвания (в който попада и аутсорсингът на бизнес услуги). При заетостта за хората със средно образование свиващите се отрасли съкращават 85 хиляди лица, а разширяващите се добавят 88 хиляди работни позиции. Най-голямо свиване в абсолютно изражение ще се наблюдава в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството, а откроващ се ръст ще има в преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности. Промените при работната сила с по-ниско образование са малки и няма да имат сериозно макроикономическо въздействие върху пазара на труда.

Анализът на промените в търсенето на труд по икономически дейности и образователно равнище и динамиката на заетостта според резултатите от модела за прогнозиране разкриват сериозни структурни несъответствия. Както в средносрочен, така и в дългосрочен план, се наблюдава значителен структурен дефицит на работна сила със

средно образование. Същевременно, поради промяната в образователната структура на работната сила, нараства недозаетостта на хората с висше образование. Различната динамика на заетостта по икономически дейности (т.нар. „преструктуриране на икономиката“) до известна степен, но не напълно, ограничава проявлението на тези дисбаланси.

Доколкото към 2020 г. структурния дефицит за работници със средно образование е съсредоточен в дейностите търговия и ремонт на автомобили, както и административни и спомагателни дейности, то към 2030 г. недостигът ще е в строителството, хотелиерството и ресторантьорството, държавното управление и образованието. Към 2030 г. около 39% от дефицитите ще са в дейности, които са основно от обществения сектор, а останалите – в доминирани от частния сектор отрасли.

ОБОБЩЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Основни изводи

Пазарът на труда продължава да се възстановява през първото полугодие на 2015 г. според показателите за икономическа активност, заетост и безработица. Икономическата активност нараства с повишаване на образователното равнище. Коефициентът на икономическа активност е най-висок сред лицата с висше образование по данни от НРС на НСИ. Коефициентът на икономическа активност е три пъти по-нисък сред лицата с начално и по-ниско образование в сравнение с лицата със средно образование.

Неучастието в работната сила е важен проблем пред развитието на пазара на труда в България. По данни на Евростат през второто тримесечие на 2015 г. около 22 хил. от заетите лица са станали икономически неактивни в България. Същевременно, около 25 хил. от безработните лица през второто тримесечие на 2015 г. са напуснали работната сила. Безработните лица, които са станали неактивни през второто тримесечие на 2015 г., са с около 8 хил. лица по-малко в сравнение със съответния период на 2014 г. Въпреки това обаче във възрастовите групи с най-активно участие на населението (от 25 до 54 г.) има над половин милион лица, които не са част от работната сила.

Намирането на заетост е предизвикателство за лицата с основно и по-ниско образование. Коефициентът на заетост се увеличава заедно със степента на образование - през второто тримесечие на 2015 г. най-висок е той сред висшистите (71,2%), а най-нисък при хората с начално и по-ниско образование (10,8%). Лицата със средно и висше образование представляват над 89% от заетите на 15 и повече навършени години. Основно образование имат 289,6 хил. заети лица (9,6% от заетите), докато начално и по-ниско образование притежават 37,2 хил. заети лица (едва 1,2% от заетите).

Професионалната структура на заетостта показва по-висока концентрация на заетите в няколко класове професии през второто тримесечие на 2015 г.- персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната (638 хил. лица или 21,2% от заетите), квалифицирани

работници и сродни на тях занаятчии (388,3 хил. лица или 12,9% от заетите), машинни оператори и монтажници (373,2 хил. лица или 12,4% от общата заетост) и лица, упражняващи професии, не изискващи специална квалификация (309,2 хил. или 10,3% от заетостта).

Една от устойчивите тенденции през последните години е увеличеното търсене на специалисти. През 2014 г. по класове професии най-голям ръст има при специалистите - с 37,6 хил. спрямо 2013 г. и с над 100 хил. лица в сравнение с 2010 г.

Образователната структура на безработните показва несъответствията в търсенето и предлагането на работна сила с определена квалификация и характеристики. Над половината от безработните лица са със средно образование, а най-малко са безработните с висше образование. През второто тримесечие на 2015 г. относителният дял на безработните лица с висше и средно образование намалява в сравнение със съответното тримесечие на 2014 г., докато делът на безработните лица с основно и по-ниско образование се увеличава.

Една от пречките пред ускоряването на ръста на заетостта е затрудненатa реализация на лица с малък професионален опит. Коефициентът на безработица на населението е най-висок за лицата на възраст от 15 до 24 г. за последните 12 месеца до юни 2015 г. по данни от НРС на НСИ. По данни на АЗ сред продължително безработните лица за срок над 1 година през първото полугодие на 2015 г най-много са лицата без квалификация и специалност – 67,2%, както и с основно и по-ниско образование – 62,6%.

Динамиката на броя на наетите лица по трудово и служебно правоотношение се различава значително в зависимост от икономическата дейност, в която са наети лицата. През юни 2015 г. броят на наетите лица се увеличава спрямо съответния месец на 2014 г. най-съществено в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и „Преработваща промишленост“ по данни от Наблюдението на наетите лица, отработеното време, средствата за работна заплата и други разходи за труд на НСИ.

В средата на 2015 г наетите лица са концентрирани в няколко икономически дейности. Най-голям е делът на наетите лица в дейност „Преработваща промишленост“ (21,5% от всички наети в икономиката), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (16,9%), „Образование“ (7,2%), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (6,6%), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (6,1%).

През второто тримесечие на 2015 г. свободните работни места в страната достигат 19,2 хил., увеличавайки се с 24,1% спрямо съответното тримесечие на предходната година. От една страна, увеличаването на предлаганите работни места е знак за повишаване на търсенето на труд и ускоряване на растежа на българската икономика, а от друга страна, то може да показва наличието на структурни дефицити на кадри с определена квалификация и умения. През второто тримесечие на 2015 г. свободните работни места са концентрирани в няколко икономически дейности - „Преработваща промишленост“ (20,7% от всички свободни работни места в страната), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (18%), „Държавно управление“ (15,1%) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (11,7%).

Въз основа на двете проучвания сред работодателите, извършени от Агенция по заетостта, могат да се направят изводи относно краткосрочните очаквания за търсенето на труд в България. Като цяло се наблюдава тенденция на нарастване както на заетостта, така и на броя на свободните места в икономиката. Докато в добивната промишленост, ВиК услугите и управлението на отпадъците и селското стопанство броят на свободните работни места се увеличава поради намаление на заетостта, то в държавното управление, финансовите и застрахователни услуги и преработващата промишленост се наблюдава оживление, тъй като значителният дял на декларираните свободни работни места респонденти е съпроводен и с последователно нарастване на заетостта в тези отрасли поне през последните две тримесечия. Обратно, в строителството и образованието се наблюдава застой в заетостта, измерен като комбинация от спад на заетостта и нисък дял на обявените свободни работни места.

На регионален принцип се наблюдава ускоряване на темповете на нарастване на заетостта в Североизточния и Северозападен региони, което, заедно с по-големия дял на свободните работни места в тези райони предполага, относително по-бързо икономическо развитие в тях. По типове населени места, обаче, във фокус групите беше регистрирано наблюдението, че динамиката на заетостта в областните градове се различава от тази в по-малките населени места, като първата е на далеч по-високи нива и остава по-устойчива във времето. Изтъква се също негативното влияние върху пазара на труда на вътрешната и външната миграция на работната сила от регионалните центрове към места с по-благоприятни икономически условия.

Положителна индикация за развитието на пазара на труд в краткосрочен план се наблюдава и въз основа на увеличаването на дена на предприятията, които планират да разкриват нови работни места през следващата година с около 1 п.п. до 13,5%. По отрасли очакванията се дължат основно на базовия ефект, свързан с наблюдаваната през последните тримесечия динамика на заетостта по сектори. Икономическите дейности, в които бизнесът очаква разкриване на нови позиции, са основно тези, където наскоро са били отчетени спадове в заетостта, като добивната промишленост и административни и спомагателни дейности. Обратно, отраслите с най-слаби очаквания за разкриване на нови работни места са сектори като култура, спорт и развлечения, операции с недвижими имоти, енергетика и държавно управление, където напоследък се наблюдават сериозни увеличения на броя на заетите лица.

Подобно на тенденцията за разкриване на нови работни места по сектори и в регионален разрез, повишени очаквания има в районите, където към момента има по-малко свободни работни места, като Южния централен и Северния централен райони, докато в Северозападния и Североизточния региони не се очаква толкова голямо нарастване на търсенето на труд. Като цяло, обаче, не се наблюдава тенденция намаляване на регионалните различия, тъй като в Югозападния регион се планират да бъдат разкрити относително повече нови работни места (като дял от всички респонденти в района на планиране).

Така, в краткосрочен план се очаква средното ниво на заетост в България умерено да се покачи, като се запази сезонната цикличност. Ефектът на новосъздадените работни места върху нивата на заетост се очаква да бъде отчетен по-скоро към края на 2016 г., докато ръстът в броя на заетите лица през 2015 г. ще се дължи основно на попълването на съществуващите към момента свободни позиции.

По отношение на профила на търсенето на труд, повече от половината от предприятията предпочитат да наемат лица, които разполагат както с квалификация, така и с опит по професията, за която кандидатстват. В краткосрочен, а вероятно и средносрочен план може да се очаква, че основната пречка пред увеличаването на нивата на заетост в България ще представлява недостигът на квалифицирани и опитни кадри, които да отговарят на очакванията на работодателите при попълване на свободните позиции.

В зависимост от квалификацията на работната сила и каналите за търсене на труд са различни. Най-разпространеният начин за търсене на нови служители с висока квалификация и опит остават, както и през 2014 г., личните контакти, докато услугите на дирекции „Бюра по труда“ се използват най-вече за намиране на нискоквалифицирани служители. Не е рядка и практиката в по-големите български компании да има обособено звено за набиране на кадри и да не се използват външни услуги в това отношение.

Над половината (56%) от заетите лица в предприятията, включени в проучването през 2015 г., са със средно образование, а 7 % – с основно или по-ниско. Спрямо предходното изследване на АЗ се наблюдава намаление на дела на най-ниско образованите заети за сметка на висшистите. Въпреки това, обаче се наблюдава значително несъответствие между търсенето и предлагането на квалифициран труд (при 47,3% от респондентите), като често идентифицираните дефицити в знанията и уменията на новозавършилите се превръща в бариера пред наемането им на работа. Като цяло, по-големите предприятия изявяват по-голяма готовност да инвестират време и ресурси в обучение и подготовка на новонаетите служители.

Друг фактор, който ще бъде определящ за пазара на труда в краткосрочен план, е високата степен на текучество в някои сектори. Текучеството поддържа постоянно висок брой свободни работни места, които не се трансформират в устойчива заетост.

Според резултатите от изследването на АЗ, броят на предприятията в страната, които са провели обучение на своите служители през последната година намалява в сравнение с юли 2014 г. до 20%, като едва 2% са направили това с подкрепата на Европейските фондове. Най-сериозно инвестират в професионалното развитие на персонала си предприятията от публичния сектор, като те разчитат и в по-голяма степен на средства от Европейските програми за развитие на персонала.

Нисък и намаляващ е делът и на предприятията в страната, които имат планове да проведат обучения на служителите си през следващите 12 месеца (10%). Най-много лица ще бъдат обучени за придобиване на професионална квалификация бариста, оперативен счетоводител, маркетингови проучвания, физическа охрана на обекти и логистика на товарните услуги.

Броят на лицата, които предприятията планират да включат в курсове за подобряване на ключовите им компетенции остава висок, което свидетелства за ниската успеваемост на образователната система в осигуряването на базисни компетентности и умения в работната сила. Най-голям брой обучения се планират за подобряване на компютърните, обществени и граждански и предприемачески компетентности на работната сила.

Голям брой работници и служители се предвижда да бъдат включени и във вътрешнофирмени обучения през следващите 12 месеца. Близо 1/3 от тях ще се обучават за придобиване на знания относно правилата и процедурите за спазване на законодателството в областта на здравословните и безопасни условия на труд. Въвеждането на нови технологии, оборудване, продукти и други аспекти на производствения процес, както и предмета на дейност на организацията/фирмата са другите две най-предпочитани от работодателите области, по които смятат да проведат вътрешнофирмени обучения за своите работници и служители.

Сред предприятията, които не планират да провеждат обучения през следващата 1 година остава относително голям (около 10%) делът на респондентите, които декларират, че нямат достатъчно средства за включване на наетите в различни форми на обучение. В 5.4% от случаите обучения за развитие на знанията и уменията на полагащите за тях труд лица не се предвиждат поради свиване на дейността на фирмата.

Анализът на макроикономическата среда показва, че в средносрочен период се очаква стопанските агенти да оперират в среда на ограничени чужди инвестиции и слаб ръст на банковия кредит, при протичаща бюджетна консолидация и ограничаване на държавните разходи, докато външната среда ще дава най-много възможности за експортно-ориентираните дейности.

В дългосрочен план демографските процеси ще имат висока значимост за развитието на пазара на труда. Основният демографски сценарий на НСИ сочи, че населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) ще следва трайна тенденция към намаление през целия период 2016 – 2030 г. До 2020 г. населението ще намалее с 202 хиляди, а в следващите 10 години – с още 352 хиляди. Прогнозите, основани на използвания макроикономически модел обаче показват, че заетостта в рамките на периода ще нараства благодарение на растежа на икономиката и подобряване на функционирането на институциите на пазара на труда.

Едновременно с това образователната структура на работната сила ще се подобрява. Дългосрочните мерки за ограничаване на преждевременното напускане на училище и повишаване на дела на завършващите висше образование се очаква допълнително да променят структурата на работната сила. Шансовете за заетост ще бъдат изключително силно свързани с образователното равнище, като към края на дългосрочния период лицата с начално и по-ниско образование ще бъдат на практика изключени от пазара на труда, а тези с основно образование ще представляват едва 5,6% от заетостта.

Прогнозата за периода до 2020 г. отчита текущата структура на икономиката и очакваната динамика на външната среда, потреблението и инвестициите. С най-голямо

увеличение на търсенето на труд ще бъдат различните производства от преработващата промишленост, както и търговията – общо над 44% от добавените работни места. Над две трети от увеличеното търсене на труд за периода ще бъде за лица със средно образование, а още над една четвърт - за лица с висше образование.

В средносрочен период ще се наблюдава значителен структурен дефицит на работна сила със средно образование. Същевременно, поради промяната в образователната структура на работната сила, ще нараства недозаетостта на лицата с висше образование. Прогнозираните стойности за търсене и предлагане на труд предполагат наличие на значителни структурни дисбаланси в началото на описвания средносрочен период, които нарастват постепенно до 2020 г.

В дългосрочен план, освен общата икономическа динамика и демографските тенденции, се очаква да се проявят ефектите от процеса на протичащата за периода реална конвергенция на малка и отворена икономика като тази на България с по-развитата икономика на ЕС. Това ще се изрази в промяна на относителното място на отделните икономически дейности в структурата на заетостта. Макар общата промяна на заетостта да е относително малка – около 35 хиляди добавени работни места – в 9 дейности (най-вече в преработващата промишленост, образованието, здравеопазването и социалните дейности), ще бъдат създадени допълнителни 151 хил. работни места, а в 9 дейности (основно в търговията и ремонта на автомобили и в хотелиерството и ресторантьорството) заетостта ще спадне с около 116 хил. лица.

Едновременното действие на два фактора – подобряване на образователната структура на работната сила и промяната в структурата на икономиката и последващото изменение на търсенето на труд с различни умения и квалификация – създава предпоставка над 84% от допълнително създадените работни места за периода на дългосрочната прогноза да са за лица с висше образование. Тази тенденция, макар да спомага за намаляване на структурните дисбаланси, няма да е достатъчна за ги премахне или ограничи в значителна степен в рамките на периода. Около 260 хиляди лица с висше образование, или над 23% от работната сила с това образователно ниво, ще работят на

позиции, изискващи средно образование към 2030 г. Същевременно, недостигът на работна сила със средно образование ще остане относително непроменен на около 12,5% от търсенето на труд за целия период. В частния сектор най-засегнати от дефицита на работници със средно образование ще бъдат строителството и хотелиерството и ресторантьорството.

Препоръки в за политиката по активни мерки на пазара на труда и обучението за възрастни

В краткосрочен план

Препоръките по отношение на политиката въз основа на краткосрочните прогнози имат ограничен характер както поради краткия хоризонт за планиране и прилагане на евентуални мерки, така и поради финансовите и други ограничения, наложени от средносрочната бюджетна прогноза. Могат да бъдат идентифираниц следните възможности за подобрение на политиката:

- Поради задълбочаващите се регионални различия, включително и по типове населени места, в рамките на ресурса за активна политика на пазара на труда биха могли да бъдат заделени повече средства за изпълнението на регионални програми, които адресират нуждите и са съобразени със спецификата на съответните райони.
- Делът на висшистите в общата заетост се увеличава, но бариерите за наемане на работа поради идентифицирани дефицити в знанията и уменията на кандидатите нарастват. В тази връзка, въпреки, че ефектите от реформата в образованието ще се проявят в дългосрочен план, тя се очертава от първостепенна важност за развитието на пазара на труда и въз основа на анализа на краткосрочните очаквания.
- Високата степен на текучество е характерна в някои сектори, където се наемат нискоквалифицирани служители. Тя обаче се засилва и несъответствията

между профила на търсене на труд и предлаганите в образователните институции т.нар. 'модерни' специалности. В тази връзка отново се налага препоръката за съобразяване на обучителните програми и специалности спрямо търсените квалификации на пазара на труда.

- Високото текучество, от своя страна обуславя слабите планове на работодателите да инвестират в професионалното развитие на персонала си. Предвид ниския дял и на предприятията, които финансират обучения с европейски средства, би могло в рамките на активната политика на пазара на труда по ОП РЧР да бъде предвиден по-голям ресурс за обучения по търсени професии като бариста, оперативен счетоводител, маркетингови проучвания, физическа охрана на обекти и логистика на товарните услуги.

- Други идентифицирани области за обучения вече по отношение на ключовите компетентности са свързани най-вече с подобряване на дигиталните компетентности и инициативността и предприемачеството у служителите.

- През следващия програмен период заделените средства по ОП РЧР за вътрешнофирмени обучения могат да бъдат намалени в полза на други типове обучения, тъй като, съдейки по резултатите от проучването на АЗ, те така или иначе се провеждат значително по-често, като в повечето случаи предприятията ги финансират със собствен ресурс. С други думи подкрепата на ОП РЧР би имала изместваща, а не допълваща роля.

- Несъответствията между търсенето и предлагането на труд частично се дължат и на ниската значимост на Бюрата по труда за набиране на квалифициран персонал. Ако активността на Бюрата по труда в този сегмент се увеличи, ще се намалят неефективностите на пазара на труд, изразени в слабо организирани и несистематични канали за търсене на труд, като лични контакти или (в случая на големи фирми) за създаване на собствени звена за набиране на нови служители.

В средносрочен и дългосрочен план

В средносрочен и дългосрочен план прогнозата показва значителен структурен дефицит на работна сила със средно образование. Същевременно, продължава трайната тенденция за увеличаване на лицата с висше образование, съчетано с намаляване на броя на лицата с основно и по-ниско образование. Пряк ефект от това е запълването на работни места, които изискват средно образование, с кандидати, притежаващи висше образование. Това показва, че проблемът с дисбалансите не е в нивото на образование, а по-скоро в нуждата от квалификация с конкретна насоченост. Професионалното обучение следователно не трябва да се разглежда като инструмент за повишаване на квалификацията на иначе по-ниско образовани лица – например, лица с основно образование да получат умения, които иначе биха получили в средно професионално училище – а като възможност за промяна и добавяне на умения и компетенции на високообразовани лица.

Както в средносрочен, така и в дългосрочен план основен работодател за всички образователни равнища ще остане преработващата индустрия. Доколкото за работните места, изискващи висше образование, нуждите на пазара трябва да се срещнат с политиките спрямо висшите училища, то в останалите случаи ролята на професионалното обучение ще бъде от съществено значение. Трябва да се има предвид, че голяма част от предприятията в промишлеността работят за глобалния пазар, и следователно инвестициите и създаването на работни места при тях е зависимо и от предлагането на работна сила със съответната квалификация. Мерки и програми за професионално обучение, насочено към нуждите на индустриалните предприятия, ще се превърнат в де факто политики за насърчаване на експортно-ориентирани инвестиции. Трябва обаче да се отчете, че нужните умения в различните производства трудно могат да се стандартизират в общи курсове за придобиване на квалификация. Подкрепата за обучения трябва да е организирана така, че да следва конкретно заявените потребности на отделните предприятия. От гледна точка на публичните финанси, тя трябва да се разглежда по-скоро като подкрепа на предприятието с оглед идентифицирани дефицити, а не като

финансиране на отделните лица (част от работната сила) с цел увеличаване на броя квалифицирани в професионалните направления, свързани с промишлеността.

В средносрочен план търсенето на труд ще остане силно доминирано от търговията, като най-търсената професия ще бъде продавач в магазин, следвана от персонал, осигуряващ защита и сигурност. Ръстът в хотелиерството и ресторантьорството ще създава и високо търсене на бармани и сервитьори. Транспортът, складирането и пощите ще създават голямо търсене за шофьори. Във всяка от описаните дейности значително място заема и персоналът, обработващ стокови и транспортни документи. Общото между тези професии е, че обучението позволява трансфер на уменията между работодатели и региони, и съответно не е необходимо да се обвързва толкова силно с нужди на конкретен работодател. Същевременно, именно текучеството и възможността за хоризонтална мобилност демотивира предприятията да инвестират собствен ресурс в повишаване на квалификацията, което е аргумент за насочване на публично финансиране към обучения за развитие на умения, свързани с тези професии.

В дългосрочен план, заетостта в частния сектор ще продължи да бъде концентрирана в преработващата промишленост, търговията и ремонта на автомобили и строителството, и в известна степен хотелиерството и ресторантьорството. Моделът обаче показва, че в последните две дейности ще се наблюдава свиване на заетостта. Образованието и здравеопазването се очаква да добавят най-много работни места до 2030 г., следвани от преработващата индустрия и транспорта, складирането и пощенските услуги. За преработващата промишленост и в дългосрочен план остават направените по-рано препоръки. По отношение на професионалното обучение за възрастни, трябва да се адресират растящите нужди от лица със средно образование в здравеопазването, образованието, транспорта и строителството. Първите две дейности ще продължат да бъдат доминирани от публичния сектор, което позволява да се формулират национални дългосрочни програми за преквалификация към професиите, за които се очаква дефицит. Такива например са най-общо лицата, грижещите са възрастни хора или деца.

Трябва да се има предвид и факта, че използваният макроикономически модел не отчита технологични и външни шокове, които биха могли рязко да променят структурата на българската икономика. Още повече, в условията на глобализация не само на търговията, но и на услугите, в някои икономически дейности са възможни значителни отклонения от прогнозираните трендове. Така например, вече се наблюдава бързо развитие на сектора на аутсорсинг на бизнес процеси и услуги, което привлича все повече студенти и лица с висше образование в тази дейност. Същевременно, системата на висше образование се адаптира към нуждите на пазара на труда и увеличава броя на учащите в икономически привлекателни професионални направления. В такава хипотеза е възможно търсенето на хора с висше образование да се увеличи с много по-бързи от настоящата прогноза темпове. Ако това се случи, то дефицитите за работна сила със средно образование няма да се компенсират чрез недозаетост на лица с висше образование, което ще наложи търсенето да се посрещне от лица с по-ниско образование.

Отчитайки изключително ниската заетост на лицата с основно и по-ниско образование, те се превръщат в основен потенциал за разширяване на икономически активното население при неблагоприятна демографска тенденция. Имайки предвид и значителния дял на промишлеността, търговията, строителството и транспорта в общата заетост, програмите за професионално обучение трябва да се адаптират така, че да насърчават максимално включване на лица с ниско образование. От своя страна, при успешна реализация, получилите квалификация ще могат да заемат работни места, които в много случаи към момента се заемат от лица със средно образование.

Активните мерки на пазара на труда трябва да бъдат в максимална степен насочени към частния сектор. По-конкретно, очакваната динамика на търсенето и предлагането на труд по образование, професии и икономически дейности предполага няколко насоки на въздействие:

- Активирането на неактивни лица трябва да включва по-широка подкрепа. То не следва да се ограничава до регистрирането на лицата в бюро по труда, а например да доразвие професионалното ориентиране и подкрепата за

достигане до потенциалните работодатели (вкл. подкрепа за явяване на интервю за работа).

- Различните мерки за временна и субсидирана заетост трябва да насърчат участието на предприятия от икономическите дейности, за които се прогнозиран най-голямо увеличение на заетостта в средносрочен и дългосрочен план, за сметка на по-често насочваните към публичния сектор или предприятия, изпълняващи комунални услуги.

- Активирането на по-широк кръг лица, особено с ниско образование, може да е успешно ако подкрепата за обучение се обвърже с програми за насърчаване на наемането на лицата в предприятията, включително чрез субсидиране на стажове, първо работно място, подкрепа за ментори у работодателя и други подобни. Допълнително, може да се предвидят ресурси за подкрепа и обучение на работодателите (и техните служители) за мерки и стъпки за интеграция на уязвими групи от работната сила.

Приложения

Приложение 1. Методологични бележки по актуализацията на модела за дългосрочно прогнозиране на пазара на труда

Съгласно изискванията на техническото задание, дългосрочните прогнози на пазара на труда са изготвени въз основа на предоставения от Възложителя модел за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България[155]. Той се състои от две основни компонента:

Модул за прогнозиране на пазара на труда по образователни степени[156], реализиран в софтуерна среда Python;

Модули за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд по икономически сектори[157]*, региони*[158]*, професии*[159] *и сектори и по пол и икономически дейности съответно в средносрочен и дългосрочен план*, реализирани в Майкрософт ексел.

Модулът за прогнозиране на пазара на труда по образователни равнища представлява централният компонент на модела и има структура със солидни теоретични основи. Предлагането на труд в икономиката се моделира на базата на модел със застъпващи се поколения, а търсенето – чрез оптимизационен модел с производствена функция. Теоретичната структура, обаче, е захранена с данни за българската икономика за:

[155] Средносрочните и дългосрочните прогнози са изготвени съгласно „Методология за прогнозиране на търсенето и предлагането на труд в България“, изготвена в рамките на поръчка с възложител МТСП по проект BG 051PO001 - 6.1.09 – 0001 „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики по ОП „РЧР”

[156] По Номенклатурата на образователните степени – в съответствие с Международната стандартна класификация на образователните степени ISCED’97 (до 2013 г. включително) и ISCED’11 (след 2014 г.).

[157] По Класификацията на икономическите дейности (КИД 2008) – класификацията е напълно съпоставима с европейската класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2, http://statlib.nsi.bg:8181/isisbgstat/ssp/fulltext.asp?content=/FullT/FulltOpen/KN_223_2008_2008.pdf

[158] По Класификацията на териториалните единици за статистически цели в България в сила от 2009 г. – в съответствие с европейската класификация на териториалните единици за статистически цели NUTS 2010, http://www.nsi.bg/bg/content/157/basic-page/класификация-на-териториалните-единици-за-статистически-цели-в-българ ия-nuts

[159] По Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД 2011) 1 – съпоставима с международната стандартна класификация на професиите ISCO’08, http://www.nsi.bg/bg/content/261/basic-page/национална-класификация-на-професиите-и-длъжностите

- демографските прогнози на НСИ;
- дългосрочни прогнози за растежа на общата факторна производителност;
- дългосрочни прогнози за отклонението на реалното БВП от потенциалния растеж;
- дългосрочни прогнози за натрупването на капитал в икономиката и
- дългосрочни прогнози за средногодишната инфлация.

Допълнително стойностите на някои параметри в модела са зададени чрез калибриране или иконометрични оценки. Такива са например параметърът, задаващ разпределението между образователни равнища 0-1 и 2 в броя на лицата с образователни степени, по-ниски от 3-4, трендовата компонента на конвергенция и други.

При актуализацията на модела за прогнозиране на пазара на труда по образователни степени бяха обновени всички изброени по-горе входни данни за българската икономика. Допълнително, беше извършена методологическа промяна, свързана с преминаването от Международната стандартна класификация на образователните степени ISCED’97 към ISCED’11, като данни по ревизираната методология се събират от 2014 г. насам. По-долу е направена съпоставка преди и след актуализацията на модела, описваща методологическата промяна в класификацията на образователните степени и разликата в зададените в модела входни данни.

В края на 2011 г. ЮНЕСКО прие новата **класификация ISCED’11**, която се различава от ISCED’97 по три основни линии:

В ISCED’97, образователното ниво ISCED 0 обхваща програми само за предучилищно образование, предназначени за деца на възраст от три до официалната възраст, на която се тръгва на училище. В новата методология, това ниво е разширено, за да включи допълнителна подкатегория на образователните програми, предназначени за деца под тригодишна възраст.

Втората голяма промяна засяга най-високите образователни нива. В ревизираната методология ISCED'11 се обособяват 4 нива на висшето образование, в сравнение с две

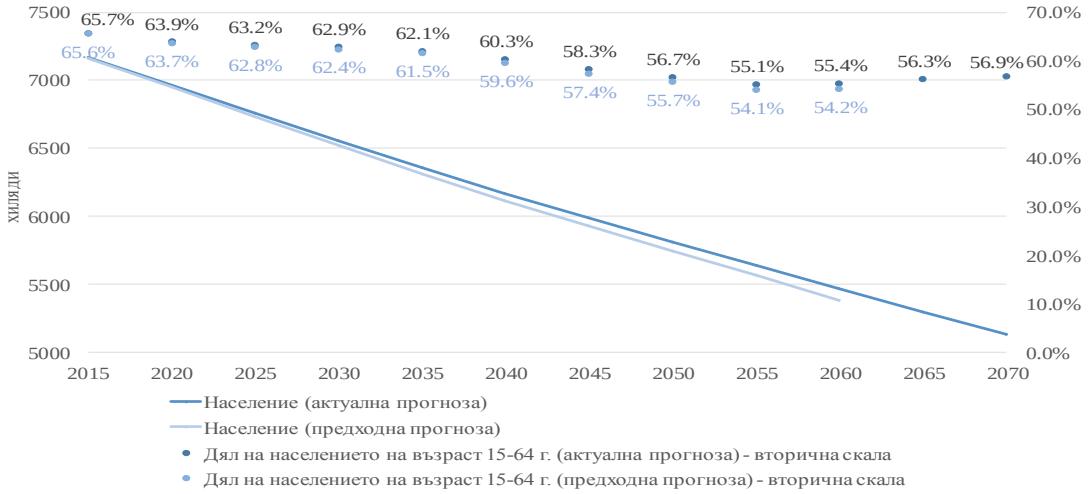
категории в ISCED'97. Една от основните причини зад тази промяна е да се отрази по-добре структурата на висшето образование (бакалавър, магистър и доктор).

Последната значителна ревизия е свързана с въвеждането на образователни постижения в рамката на образователните равнища. За първи път, ISCED предлага система за класифициране на квалификациите към образователни нива.

Поради липса на данни по ISCED'11 преди 2014 г., за целите на захранването на модела с информация до 2013 г. времевите редове са по ISCED'97. След 2014 г., обаче, както и прогнозите на структурата на населението и заетостта по образователни равнища са направени по новата класификация ISCED'11.

Липсата на преизчислени данни и по двете методологии не позволява да се даде и количествена оценка на ефектите от промяната в методологията върху данните, но може да се очаква те да не бъдат съществени. Обхватът на образователно ниво 0 е разширен, но той едва ли би се отразил върху населението и заетостта с това образователно равнище, тъй като е малко вероятно да има лица, преминали образователни програми до 3 години, които нямат предучилищно образование. Същевременно, броят на образователните равнища в рамките на висшето образование се е увеличил, но за целите на модела, те така или иначе се агрегират. Единствено, възможността да се класифицират определени квалификации към някои образователни равнища би могла да доведе до по-съществена промяна в разпределението на населението и заетите по образователни нива, но на този етап е трудно да се оцени величината на нейното въздействие.

По отношение на промените във входните, най-голямата от тях се отнася до публикуваните през април 2015 г. ревизирана демографска прогноза на НСИ по пол и възраст. Освен, че хоризонтът на прогнозата е удължен до 2070 г., в графиката по-долу са илюстрирани и някои по-съществени разлики с предходната, използвана в модела демографска прогноза на НСИ.

Източник: НСИ

Фигура 244. Сравнение на демографските прогнози на НСИ, заложени при изготвянето на дългосрочните прогнози на пазара на труда

Ревизията на демографските прогнози на НСИ е положителна, като при основния сценарий, който се счита за най-реалистичен, през 2030 г. се очаква населението да бъде с около 35 хил. повече в сравнение с предходните оценки на НСИ. Делът на населението на възраст между 15 и 64 години според актуализираната прогноза също е по-висок, като разликата достига половин процентен пункт през 2030 г. Всички тези промени предполагат по-високо предлагане на труд в модела. Подобна е и картината при оптимистичния и песимистичния сценарий на демографските прогнози на НСИ, като при последния разликата между предходната и актуалната прогнози е най-голяма.

Актуализираните дългосрочни прогнози на пазара на труда се различават от предходните и поради разлики в заложените в модела макроикономически прогнози. Те са представени в таблицата по-долу. Потенциалният растеж и общата факторна производителност са оценени чрез филтър на Ходрик-Прескот с параметър на изглаждане 100 върху производствена функция от Коб-Дъгласов тип с постоянна възвращаемост от мащаба и еластичност на БВП от труда от 0,65. За капитала е използвана годишна норма на амортизация от 0,05.

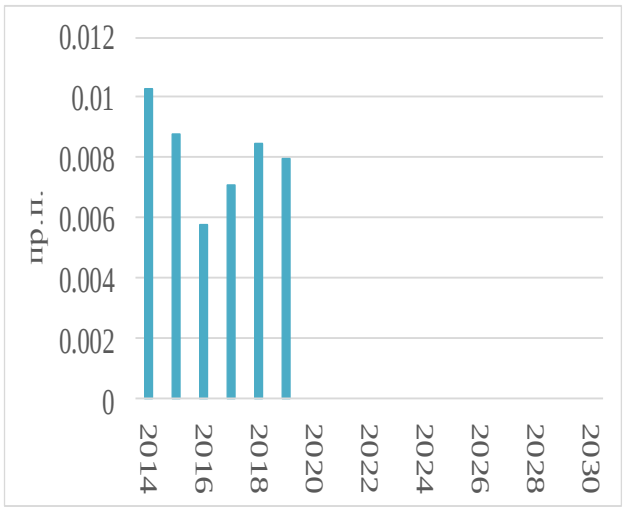
Таблица 76. Макроикономически допускания в средносрочен план

	Промяна на заетостта (%)	Реален растеж на БВП (%)	Реален растеж на бруто образуването в основен капитал (%)	Изменение на коефициента на безработица (пр.п.)	Изменение на коефициента на икономическа активност (пр.п.)	Изменение на работната сила (%)
2015	1,1%	2,0%	2,9%	-1,3	0,2	-0,7%
2016	0,6%	2,1%	3,8%	-0,7	0,3	-0,7%
2017	0,5%	2,5%	5,3%	-0,5	0,3	-0,7%
2018	0,5%	3,0%	5,0%	-0,6	0,3	-0,7%
2019	0,5%	3,0%	5,0%	-0,6	0,3	-0,7%

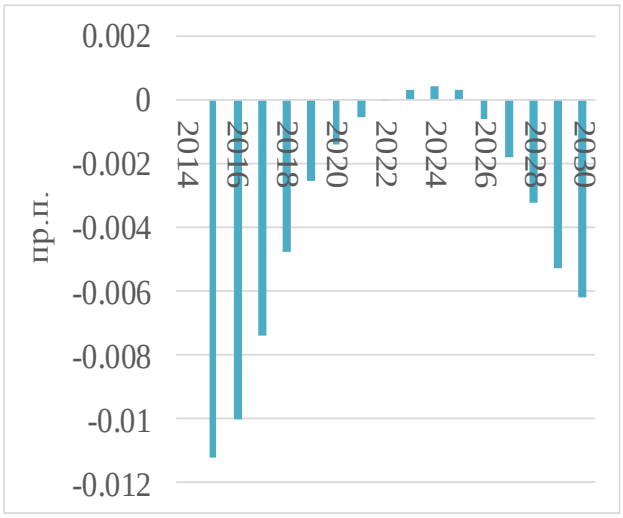
В средносрочен план за заетостта се очаква по-висок растеж през 2015 г. и растежи около 0,5% през следващите четири години. В резултат, коефициентът на безработица ще намалява. Като цяло, обаче, коефициентът на икономическа активност на пазара на труда ще се повишава, отчасти и поради свиващата се работна сила в страната.

БВП се очаква да нарасне с 2% през настоящата година, като темпът на растеж се ускорява умерено до 3% през 2018 и 2019 г. В унисон с положителните икономически перспективи, инвестициите в икономиката, измерени чрез бруто образуването в основен капитал, ще се увеличават с темпове от над 5% след 2017 г. Като цяло, тези прогнози са по-оптимистични в сравнение с предходните очаквания основно поради положителните икономически развития, наблюдавани през 2014 г. и най-вече по-високия от очакваното икономически растеж и нарастване на заетостта.

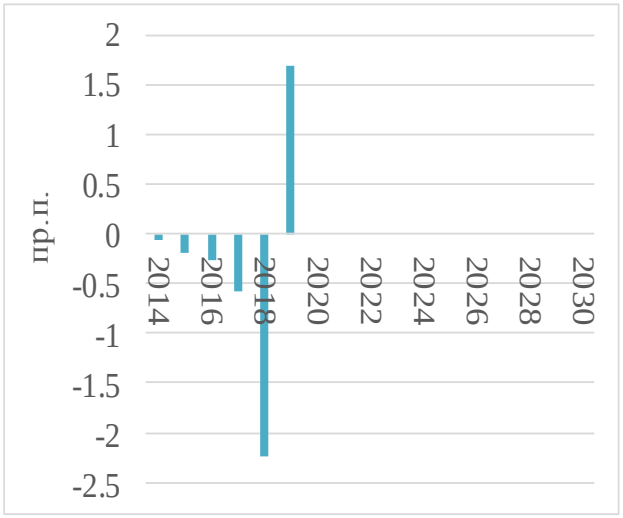
Дългосрочните прогнози са до голяма степен сходни на прогнозите, заложени в предходния вариант на модела – растеж на общата факторна производителност от 0,2% годишно, нулево отклонение от потенциалния растеж и средногодишна инфлация от 2,5%. Единствената разлика е в растежите на капитала. На фигурите по-долу са илюстрирани разликите между допусканията за четирите макроикономически променливи, използвани за изготвянето на дългосрочните прогнози на пазара на труда по образователни степени.

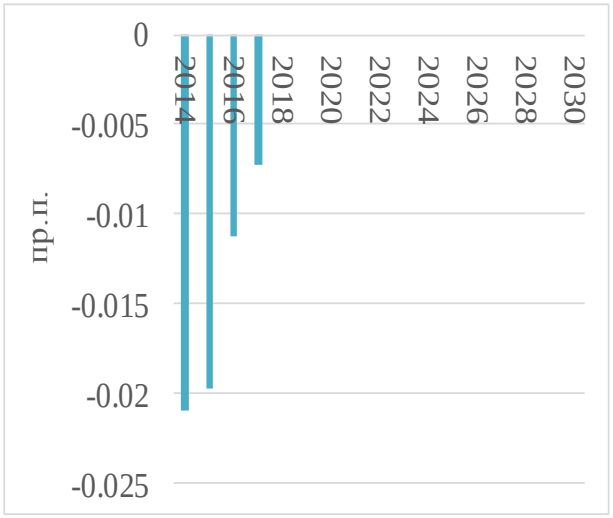
Фигура 245. Промяна в допусканията за растежа на общата факторна производителност

Фигура 246. Промяна в допусканията за растежа на капитала

Фигура 247. Промяна в допусканията за отклонението от потенциалния растеж

Фигура 248. Промяна в допусканията за инфлацията

Актуализираните входни данни предполагат увеличението на общата факторна производителност в периода между 2015 и 2030 г. да възлезе на 6,2 % (в сравнение с 2,2% при предходната прогноза), растежът на капитала – на 56,1% (в сравнение с 64,6%), а инфлацията – на 40,8% (при 46,3% в предходния вариант). Така, средно за разглеждания период, и икономическият растеж и инфлацията с настоящата актуализация намаляват

съответно с 0,3 и 0,2 пр.п., но по-ниският растеж на капитала предполага, по-високо използване на фактора труд, което води до по-високи растежи на заетостта, които достигат средно 0,3% на година, в сравнение със средногодишен спад от 0,7% при предходните прогнози.

Вторият набор от модули за изготвяне на средносрочни дългосрочни прогнози, различни от образователните равнища, използва два основни типа входна информация:

- Изготвените в Python прогнози на пазара на труда по образователни степени;
- Данни от структурната (четиригодишна) статистика на възнагражденията (ССВ), публикувани от НСИ.

Първият тип информация е осигурен с актуализацията на прогнозите по образователни равнища, докато данните от структурата на заплатите и наетите е запазена в настоящата актуализация на прогнозите на пазара на труда поради липса на по-нови данни. Последното публикувано проучване на НСИ се отнася за 2010 г. То е извършено през 2011 г. и е публикувано през октомври 2012 г. Изследването, отнасящо се за 2014 г. вече е извършено, но към момента на предаване на настоящия доклад, все не е публикувано и по тази причина, не са се наложили промени по таблиците, задаващи съответните структури за дезагрегиране на прогнозите по икономически сектори, професии, региони и пол.

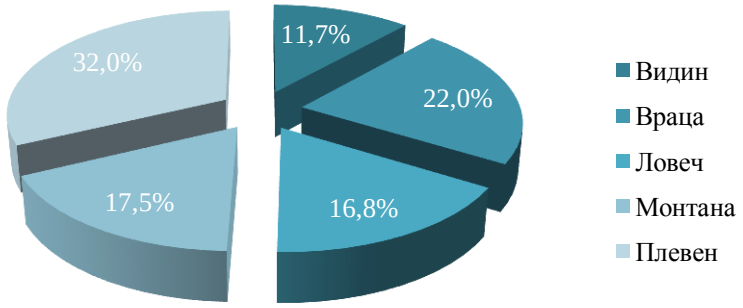
Приложение 2. Демографско развитие на населението по географски региони

Северозападен регион

Общ брой на населението

Северозападният район обхваща областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен.

Общият брой на населението в този район към 31. 12. 2014 г. е 797 142 души, като относителния му дял спрямо цялото население в страната е 11,1%. Областите с най-голям брой на населението в района през 2014 г. са Плевен и Враца, чийто общ брой на населението съставлява повече от половината от населението в Северозападния район

Фигура 249. Относителен дял на населението в Северозападния район по области през 2014 г. (%)

Източник: НСИ

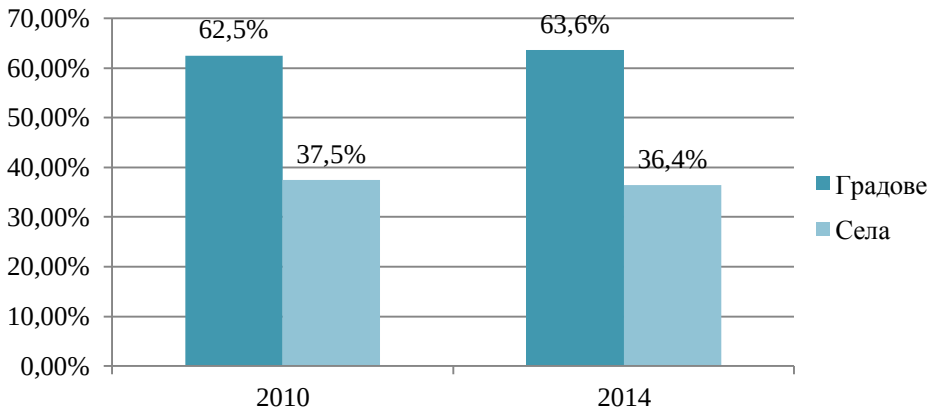
От 2010 до 2014 г. населението в района намалява с 89769 души. Най-голямо е намалението в областите Плевен и Враца.

Повече от 60% от населението в района живее в градовете. От 2010 до 2014 г. относителният дял на населението в градовете се увеличава с 1,1 процентни пункта, като със същия процент намалява това в селата.

Таблица 77. Брой на населението и абсолютен прираст в Северозападния район по области през периода 2010-2015 г.

Области	Години		Абсолютен прираст
	2010	2014	
Северозападен район	**886911**	**797142**	**-89769**
Видин	105837	93361	-12476
Враца	193555	175169	-18386
Ловеч	147957	133513	-14444
Монтана	153066	139350	-13716
Плевен	286496	255749	-30747

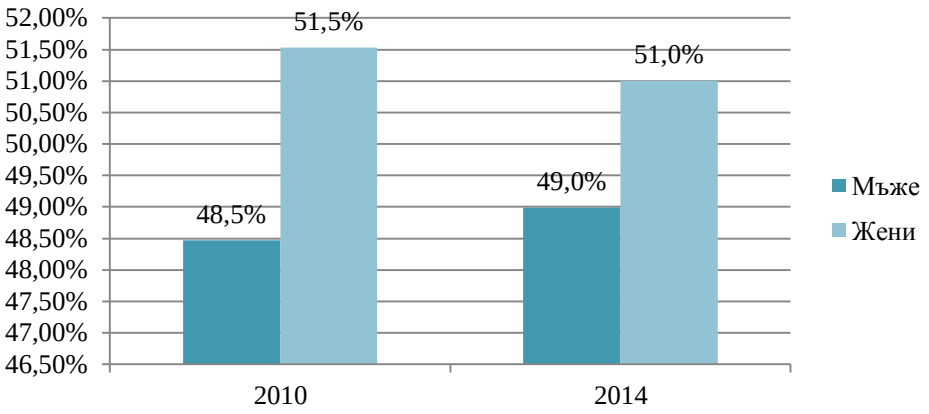
Източник: НСИ

Фигура 250. Относителен дял на населението в Северозападния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (%)

Източник: НСИ

Малко над половината от населението в Северозападния район през 2010 г. са жени – близо 52%. През периода относителният дял на жените незначително намалява, докато това на мъжете слабо се увеличава.

Фигура 251. Относителен дял на населението в Северозападния район по пол *през периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст на 1000 души в Северозападния район е отрицателен през последните 5 години и се увеличава от -10,6 на -11,5 промила. Това увеличение се дължи в по-голяма степен на увеличението му в градовете и в по-малка на това в селата. Коефициентът е по-висок в селата – през 2010 г. той е по-висок над 4 пъти, а през 2014 г. – над 3 пъти.

Таблица 78. Коефициент на естествен прираст на населението в Северозападния район по области през периода 2010-2014 г. (промили)

Области	Естествен прираст (‰)					
	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Северозападен район	**-10,6**	**-4,6**	**-20,4**	**-11,5**	**-6,2**	**-20,8**
Видин	-14,6	-5,0	-30,1	-15,2	-6,2	-31,6
Враца	-10,3	-5,0	-17,6	-10,8	-5,7	-18,4
Ловеч	-9,3	-4,7	-16,9	-11,2	-6,4	-19,0
Монтана	-12,2	-4,7	-25,2	-12,8	-6,5	-24,2
Плевен	-9,0	-4,2	-18,0	-10,0	-6,4	-17,5

Източник: НСИ

Увеличение в отрицателния коефициент на естествен прираст на населението се наблюдава във всички области на района. През 2014 г. той е най-висок в областите Видин и Монтана, като коефициентите в тези области са по-високи от общия коефициент за целия район.

Както за целия район, така и по области, отрицателният прираст е по-висок в селата. Отрицателният естествен прираст на населението и в Северозападния район се дължи на по-високата смъртност, в сравнение с раждаемостта. **Коефициентите на раждаемост** през периода 2010 - 2014 г. в Северозападния район са по-ниски от тези в страната, но следват същата тенденция - общият коефициент и този в градовете намалява, докато в селата се увеличава.

Общият коефициент на раждаемост се увеличава единствено в областите Враца и Монтана. Тенденциите по местоживеене в отделните области също се различават. Във всички области с изключение на област Враца, където не се наблюдава промяна, коефициентите на раждаемост в градовете намаляват. Намаление в раждаемостта в селата се наблюдава в областите Видин и Ловеч и се увеличава в другите три области на района, като в област Враца се изравнява с тази в страната, а в област Плевен дори я надвишава.

Таблица 79. Коефициент на раждаемост в Северозападния район през периода 2010-2014 г. по области (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Северозападен район	**8,4**	**8,9**	**7,7**	**8,3**	**8,4**	**8,1**
Видин	7,8	8,9	6,0	7,0	7,8	5,5
Враца	8,3	8,3	8,3	8,5	8,3	8,7
Ловеч	8,5	8,7	8,2	7,9	8,4	7,2
Монтана	8,3	9,2	6,7	8,5	8,8	7,8
Плевен	8,8	9,1	8,3	8,7	8,3	9,3

Източник: НСИ

Коефициентите на смъртност значително надвишават тези на раждаемост. Те са значително по-високи и от тези в цялата страна и се увеличават през периода. През 2010 г. коефициентите за смъртност в селата са повече от два пъти по-високи от тези в градовете. В следствие на по-голямото увеличение в смъртността в градовете през 2014 г., тази разлика слабо намалява. Най-висока е смъртността в областите Видин и Монтана. През 2010 г. коефициентите на смъртност в селата в тези области са повече от два пъти по-високи от тези в градовете. Във всички области с изключение на област Видин, общите коефициенти на смъртност се увеличават. Поради по-голямото увеличение в смъртността в градовете, в сравнение със селата, разликата между тях намалява, но остава значителна.

Таблица 80 Коефициент на смъртност в Северозападния район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Северозападен район	**19,0**	**13,5**	**28,1**	**19,8**	**14,6**	**28,9**
Видин	22,4	13,9	36,1	22,2	14,0	37,1
Враца	18,6	13,3	25,9	19,3	14,0	27,1
Ловеч	17,8	13,4	25,1	19,1	14,8	26,2
Монтана	20,5	13,9	31,9	21,3	15,3	32,0
Плевен	17,8	13,3	26,3	18,7	14,7	26,8

Източник: НСИ

Механично движение на населението

Механичният прираст на населението в Северозападния район през периода 2010-2014 г. е отрицателен. От 2010 г. до 2014 г. той намалява с повече от 2 хил.души. С изключение на областите Враца и Видин във всички други области се наблюдава намаление в миграционния прираст. През 2014 г. той е най-висок в областите Ловеч, Плевен и Враца. Механичният прираст в градовете на Северозападния район е отрицателен през целия период. През 2010 г. общият прираст (отрицателен) се дължи в най-голяма степен на прираста в градовете. През 2014 г. намалението в отрицателния прираст в региона с 2177 души се дължи на положителния прираст в селата и на намалението със 711 души в градовете.

Таблица 81. Механичен прираст на населението в Северозападния район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене

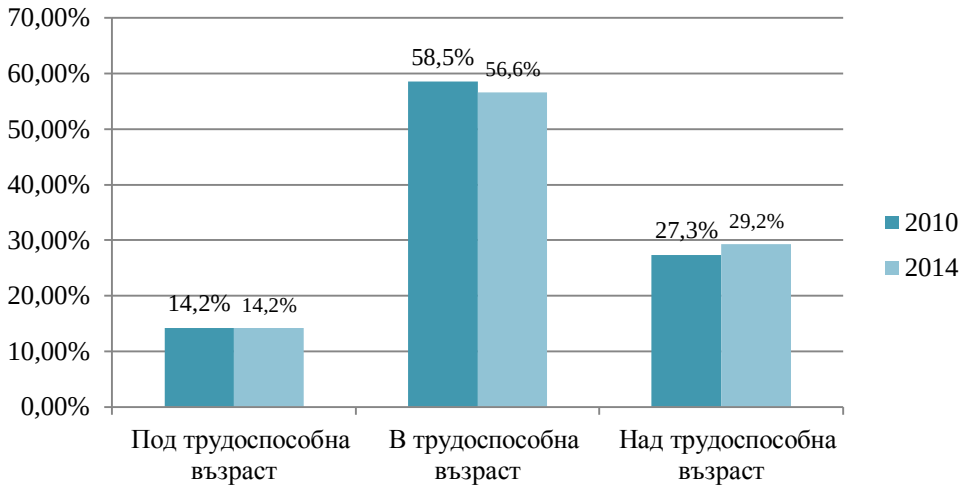
Области	2010			2014		
	общо	град	село	общо	град	село
Северозападен район	**-6 186**	**-5 507**	**-679**	**-4 009**	**-4 796**	**787**
Видин	-660	-584	-76	-664	-704	40
Враца	-1 259	-1 261	2	-1310	-1521	211
Ловеч	-1 804	-1 203	-601	-565	-606	41
Монтана	-945	-1 262	317	-445	-871	426
Плевен	-1 518	-1 197	-321	-1025	-1094	69

Източник: НСИ

В градовете на всички области на Северозападния район е миграционният прираст е отрицателен, като с изключение на област Видин намалението в броя на населението дължащо се на миграциите през 2010 г. е над 1000 души. През 2014 г. отрицателният механичен прираст се увеличава във Видинска и Врачанска област и намалява в другите области. За разлика от градовете, през 2010 г. механичният прираст в селата е положителен в две от областите – Враца и Монтана и отрицателен в останалите три области. През 2014 г. механичният в селата във всички области на района е положителен.

Възрастова структура на населението по основни възрастови групи

В Северозападния район най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст, следван от този на населението в надтрудоспособна възраст и на населението в подтрудоспособна възраст. През периода 2010-2014 г. населението в трудоспособна възраст намалява от 58,5 на 56,6%. Незначително увеличение се наблюдава в относителния дял населението в подтрудоспособна възраст. Единствено се увеличава населението в надтрудоспособна възраст – от 27,3 на 29,2%.

Фигура 252. Относителен дял на населението по основните възрастови групи в Северозападния район през *периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

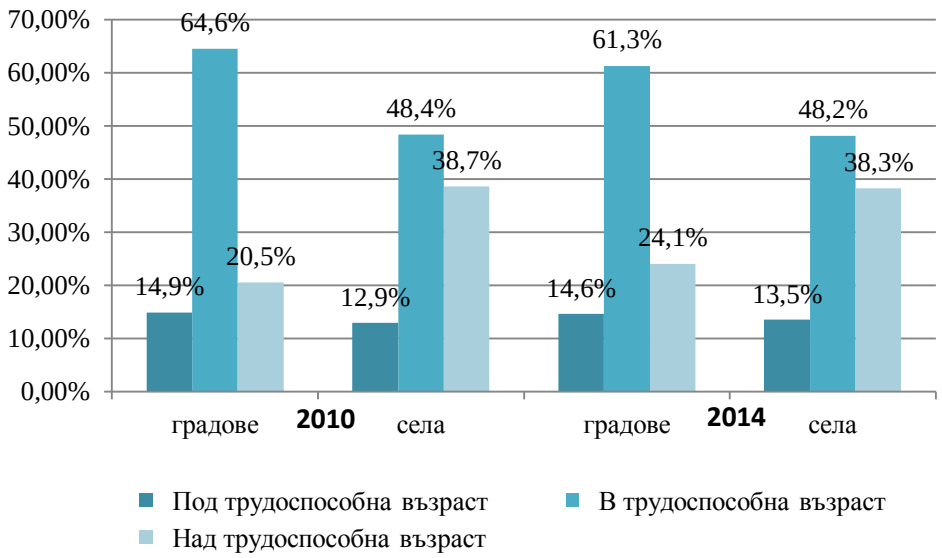
Разглеждано по пол, през 2010 г. относителният дял на мъжете в подтрудоспособна и трудоспособна възраст е по-висок от този на жените, докато в надтрудосбна възраст е по-висок е относителния дял на жените. През 2014 г. и при двата пола се наблюдава намаление в относителния дял на населението в първите две възрастови групи и се увеличава този в надтрудоспособна възраст.

Фигура 253. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и пол в Северозападния район през *периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

В градовете и селата на Северозападния район най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст, като през периода от 2010 г. до 2014 г. се наблюдава намаление. В градовете той е по-голям и намалява от 64,6 на 61,3% или с повече от 3 процентни пункта, докато в селата намалява незначително – от 48,4 на 48,2%. Населението в надтрудоспособна възраст е втората по големина възрастова група. В градовете тя съставлява повече от една пета от населението и се увеличава през периода от 20,5 на 24,1%. В селата населението в тази възрастова група обхваща повече от една трета от цялото население и слабо намалява през разглеждания период. Най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст. В градовете той е 14,9% през 2010 г. и намалява незначително до 2014 г. В селата относителният дял през 2010 г. 12,9% и се увеличава до 13,5% през 2014 г.

Фигура 254. Относителен дял на населението в Северозападния район по основни възрастови групи и *местоживеене през периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

Други демографски показатели

Промяната във възрастовата структура на населението в Северозападния район води до увеличение във възрастите над 65 години и намаление в другите две възрастови групи, като резултат от остаряване на населението. В сравнение с коефициентите на

зависимост за цялата страна тези в Северозападния район като цяло, а и в отделните области са по-високи и се увеличават през последните пет години. Най-високи и в същото време по-високи от значенията за целия район през 2010 г. са коефициентите на възрастова зависимост в областите Видин и Монтана. През 2014 г. те се увеличават във всички области, като най-голямо е увеличението в областите Видин, Ловеч и Монтана.

Коефициентите на възрастова зависимост в старитевъзрасти също са по-високи от тези в страната и се увеличават през разглеждания период. Най-високи са стойностите в областите Видин, Ловеч и Монтана. През 2014 г. те се увеличават във всички области, като най-голямо е увеличението в областите Видин и Плевен.

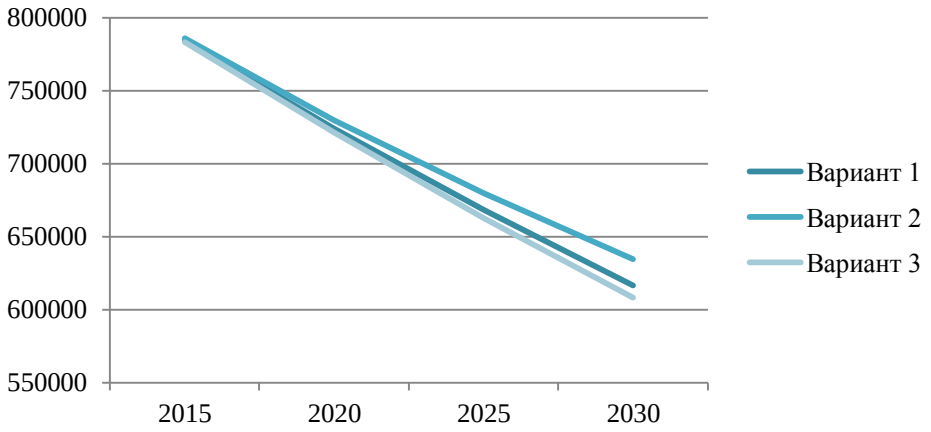
Таблица 82. Коефициенти на зависимост и на зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северозападния район през периода 2010-2014 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010	2014	2010	2014
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Северозападен район	**53,4**	**61,3**	**33,1**	**40,2**
Видин	56,8	66,8	37,8	46,6
Враца	50,3	56,7	29,9	35,8
Ловеч	55,2	63,6	34,1	41,8
Монтана	55,9	62,4	35,5	40,7
Плевен	52,1	61,0	31,9	39,4

Източник: НСИ

Прогноза за населението в Северозападния район през периода 2015-2030 г.

Трите варианта на прогнозата показват намаление в броя на населението, като различията между тях не са значителни по отношение на общия брой. Според тях броят на населението от близо 800 хил. ще намалее до под 650 хил. души или с около 19%.

Фигура 255. Прогноза за общия брой на населението в Северозападния район за периода 2015-2030 г.

Източник: НСИ

Прогнозата по пол показва, че броят на мъжете и жените през периода 2015-2030 г. също ще намалее с повече от 19% според оптимистичния сценарий и с над 20% според песимистичния и реалистичния сценарий.

Таблица 83. Прогноза за общия брой на населението по пол в Северозападния район за периода 2015-2030 г.

Вариант на прогнозата	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Мъже					
Вариант 1	383611	353189	325738	300690	-21,6
Вариант 2	384438	356249	331753	309987	-19,4
Вариант 3	383234	351713	322797	296123	-22,7
Жени					
Вариант 1	400787	370946	342697	316067	-21,1
Вариант 2	401542	373711	348131	324465	-19,2
Вариант 3	400442	369613	340058	311986	-22,1

Източник: НСИ

Според прогнозата за броя на населението по области във всички области ще се наблюдава намаление в броя на населението, като темпът на прираст през 2030 г. спрямо 2015 г. е отрицателен. Най-голямо намаление според трите варианта на прогнозата се очаква в област Видин – с повече от 25% или с една четвърт от

населението, последвана от област Враца – с повече от 20%. В останалите области също се очаква значително намаление до 2030 г. - с над 16% според трите сценария на прогнозата.

Таблица 84. Прогноза за общия брой на населението по области в Северозападния район за периода 2015-2030 г.

Област	Година				Темп на
	2015	2020	2025	2030	прираст (%)
Видин					
Вариант 1	91162	81878	73586	66113	-27,5
Вариант 2	91380	82641	75077	68362	-25,2
Вариант 3	91057	81503	72879	65023	-25,6
Враца					
Вариант 1	172064	157687	144489	132196	-23,2
Вариант 2	172425	159029	147145	136324	-20,9
Вариант 3	171903	157036	143185	130179	-24,3
Ловеч					
Вариант 1	131023	120976	111643	103011	-21,4
Вариант 2	131281	121907	113469	105857	-19,4
Вариант 3	130917	120530	110758	101637	-22,4
Монтана					
Вариант 1	137718	128395	119957	112201	-18,5
Вариант 2	138003	129428	121969	115280	-16,5
Вариант 3	137583	127895	118971	110678	-19,6
Плевен					
Вариант 1	252431	235199	218760	203236	-19,5
Вариант 2	252891	236955	222224	208629	-17,5
Вариант 3	252216	234362	217062	200592	-20,5

Източник: НСИ

Прогноза за коефициентите на зависимост

Прогнозата за коефициентите на зависимост и тези на зависимост във възрастовата група над 65 г. в трите варианта показва увеличение през прогнозния период. Най-високи стойности на коефициента на възрастова зависимост през 2030 г. се очакват в областите Видин и Плевен, а най-голямо увеличение – с около и над 10

процентни пункта в областите Враца и Плевен. Подобни тенденции се очакват и по отношение на коефициента на зависимост във възрастовата група над 65 г. Най-високи коефициенти се очакват в област Видин – над 55% и област Ловеч – с над 50%. Най-голямо увеличение през прогнозния период се очаква в област Враца (с над 11 процентни пункта) и в област Плевен (с над 10 процентни пункта). В останалите области също се очаква значително увеличение.

Таблица 85. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и коефициента на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северозападния район по области за периода 2015-2030 г. (%)

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Видин								
Вариант 1	68,1	71,6	71,4	73,3	48,1	52,0	53,2	55,2
Вариант 2	68,4	72,6	73,5	76,7	48,3	52,9	55,1	58,4
Вариант 3	68,0	71,2	70,4	71,7	48,00	51,6	52,2	53,7
Враца								
Вариант 1	57,6	61,1	64,00	67,7	37,0	40,8	44,6	48,7
Вариант 2	57,7	61,9	65,6	70,4	37,1	41,5	46,1	51,2
Вариант 3	57,5	60,8	63,2	66,3	36,9	40,5	43,8	47,4
Ловеч								
Вариант 1	64,6	67,4	69,4	72,7	43,0	46,2	49,1	52,3
Вариант 2	64,7	68,2	71,0	75,5	43,2	47,0	50,6	54,8
Вариант 3	64,5	67,1	68,6	71,4	42,9	45,9	48,3	51,0
Монтана								
Вариант 1	63,2	67,0	69,2	71,3	41,8	44,7	46,9	49,1
Вариант 2	63,4	67,8	71,1	74,2	42,0	45,6	48,7	51,9
Вариант 3	63,1	66,5	68,4	69,8	41,7	44,3	46,1	47,6
Плевен								
Вариант 1	62,6	67,5	70,7	73,0	41,1	45,3	48,9	51,5
Вариант 2	62,8	68,3	72,3	75,7	41,3	46,0	50,5	54,1
Вариант 3	62,5	67,2	69,9	71,7	41,0	45,0	48,2	50,2

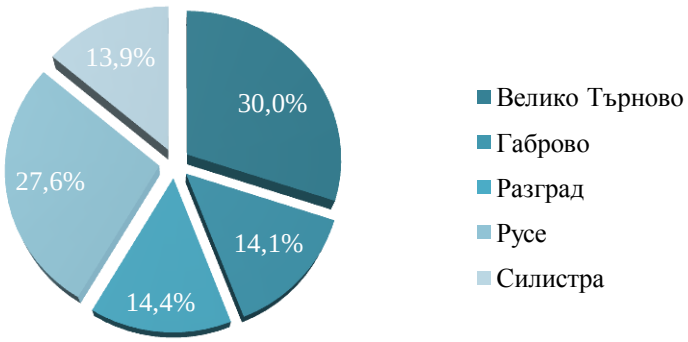
Източник: НСИ

Северен централен район

Общ брой на населението

Северният централен район обхваща областите Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра.

Общият брой на населението в този район към 31. 12. 2014 г. е 825536 души, като относителния му дял спрямо цялото население в страната е 11,5%. През 2014 г. най-голям е относителният дял на населението в областите Велико Търново и Русе. Населението в тези две области съставлява повече от половината от населението в района.

Фигура 256. Относителен дял на населението по области в Северния централен район през 2014 г. (%)

Източник: НСИ

В сравнение с 2010 г. броят на населението в Северния централен район намалява със 76349 души. Намаление се наблюдава във всички области на района като най-голямо е в областите Велико Търново и Русе.

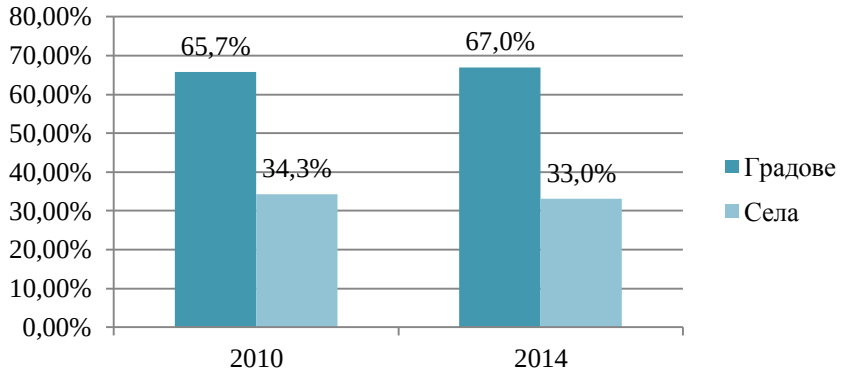
Таблица 86. Брой на населението и абсолютен прираст в Северния централен по области през периода 2010-2014 г.

Области	Години 2010	2014	Абсолютен прираст
Северен централен район	901885	825536	-76349
Велико Търново	271400	247782	-23618
Габрово	127750	116351	-11399

Области	Години 2010	2014	Абсолютен прираст
Разград	130238	119048	-11190
Русе	246670	227685	-18985
Силистра	125827	114670	-11157

Източник: НСИ

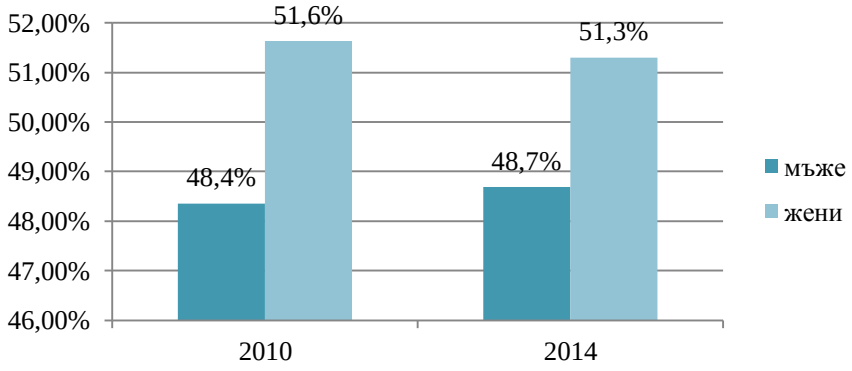
Над 65% от населението живее в градовете. През последните пет години броят на населението в градовете се увеличава, като съответно това в селата намалява.

Фигура 257. Относителен дял на населението в Северния централен район по местоживеене през периода *2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

Малко над 50% от населението са жени. През периода от 2010 до 2014 г. се наблюдава слабо увеличение в броя на мъжете и намаление в броя на жените.

Източник: НСИ

Фигура 258. Относителен дял на населението в Северния централен район по пол през периода 2010-2014 г. (%)

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст в Северния централен район е отрицателен. Той е по-висок от този в цялата страна. От 2010 до 2014 г. той се увеличава от -7,3 на -8,7 промила. Различията между градовете и селата са значителни. През 2010 г. са с 9,7 промила по-големи, като през 2014 г. разликата слабо намалява на 9,2 промила.

Във всички области на района естественият прираст е отрицателен и се увеличава през периода. През 2014 г. най-висок е отрицателният прираст в областите Габрово, Русе и Силистра. Разглеждано по местоживеене, най-висок отрицателен прираст се наблюдава в областите Габрово, Русе и Силистра, докато в селата – в областите Габрово, Велико Търново и Русе. Интересно е да се отбележи значително по-ниския отрицателен прираст в сравнение, както със страната, така и с района като цяло в селата на областите Разград и Силистра през целия период.

Естественият прираст зависи от равнищата на раждаемост и смъртност. Отрицателният прираст в района се дължи на по-високата смъртност, в сравнение с раждаемостта.

Таблица 87. Коефициент на естествен прираст в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	Естествен прираст (‰)					
	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**-4,6**	**-1,6**	**-12,1**	**-5,7**	**-3,1**	**-12,9**
Северен централен район	**-7,3**	**-3,9**	**-13,6**	**-8,7**	**-5,7**	**-14,9**
Велико Търново	-7,8	-2,7	-18,9	-8,2	-3,5	-19,2
Габрово	-9,2	-6,0	-22,4	-11,6	-8,0	-28,0
Разград	-6,0	-3,7	-7,9	-7,6	-6,5	-8,5
Русе	-6,4	-3,4	-16,2	-8,5	-5,5	-18,7
Силистра	-6,8	-5,9	-7,4	-8,4	-7,8	-9,0

Източник: НСИ

Коефициентите на раждаемост на 1000 души през периода 2010-2014 г. в Северния централен район са по-ниски от тези в страната и с изключение на тези в селата, намаляват през периода.

Увеличение в общите коефициенти на раждаемост през последните пет години се наблюдава единствено в областите Велико Търново и Разград. През 2010 г. раждаемостта в градовете е по-висока от тази в селата (без област Силистра, където коефициентът на раждаемост в селата е 9,6 промила и е дори по-висок от този в страната). Във всички области в района, с изключение на област Велико Търново, раждаемостта в градовете намалява. Коефициентите на раждаемост в селата през 2014 г. се увеличават в две от областите – Велико Търново и Разград. В селата на областите Разград и Силистра стойности на коефициента са по-високи от тези в целия район и в страната като цяло.

Коефициентът на смъртност в Северния централен район е по-висок от този в цялата страна и се увеличава през последните пет години, както в целия район, така и по местоживеене. Коефициентът на смъртност в селата е значително по-висок от този в градовете.

Таблица 88. Коефициент на раждаемост в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Северен централен район	**8,6**	**9,0**	**8,0**	**8,3**	**8,3**	**8,2**
Велико Търново	8,7	9,3	7,3	8,8	9,6	7,6
Габрово	8,0	8,3	6,6	6,6	6,7	6,1
Разград	8,6	8,8	8,5	8,7	7,8	9,5
Русе	8,8	9,3	7,0	8,2	8,6	6,8
Силистра	8,9	8,1	9,6	8,7	7,8	9,3

Източник: НСИ

През 2014 г. във всички области в района коефициентът на смъртност за цялото население и това по местоживеене е по-висок от този в страната. Най-високи стойности се наблюдават в областите Габрово и Силистра, като те са по-високи в сравнение с този за целия район, докато в останалите три области стойностите са по-ниски. Разглеждано по местоживеене, с изключение на област Велико Търново, всички коефициенти са по-високи от този в градовете в района като цяло. В селата коефициентът на смъртност в областите Габрово, Велико Търново и Русе тези стойности са по-високи от този в района, а в областите Разград и Силистра те са по-ниски дори в сравнение с тези в цялата страна.

Таблица 89. Коефициент на смъртност в Северния централен район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Северен централен район	**15,9**	**12,9**	**21,6**	**17,0**	**14,0**	**23,1**
Велико Търново	16,5	12,0	26,2	17,0	12,8	26,8
Габрово	17,2	14,3	29,0	18,2	14,7	34,1
Разград	14,6	12,5	16,4	16,3	14,3	18,0
Русе	15,2	12,7	23,2	16,7	14,1	25,5
Силистра	15,7	14,0	17,0	17,1	15,6	18,3

Механичният прираст в градовете и селата на Северния централен район през 2010 г. е отрицателен. Най-висок е в градовете в областите Велико Търново и Габрово, а в селата - в областите Разград и Силистра. Единствено в селата на Габровска област механичният прираст е положителен.

През 2014 г. отрицателният механичен прираст в градовете във всички области намалява, но остава отрицателен. В селата миграционният прираст също намалява и е положителен, което се дължи на положителния прираст в областите Велико Търново, Габрово и Русе и намалението в отрицателния прираст в другите две области.

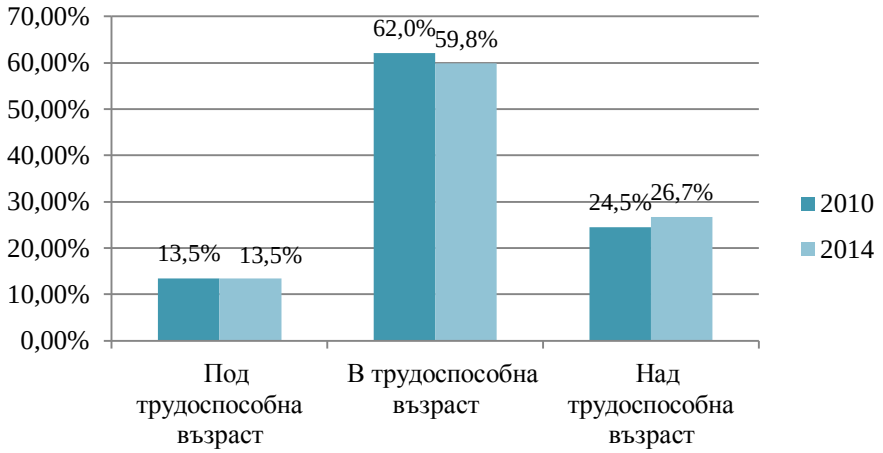
Таблица 90. Механичен прираст на населението в Северния централен район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Северен централен район	**-6 479**	**-4 401**	**-2 078**	**-3 037**	**-3 205**	**168**
Велико Търново	-1 850	-1 693	-157	-1287	-1529	242
Габрово	-1 063	-1 128	65	-560	-824	264
Разград	-1 717	-795	-922	-636	-363	-273
Русе	-875	-378	-497	-159	-204	45
Силистра	-974	-407	-567	-395	-285	-110

Източник: НСИ

Възрастова структура на населението

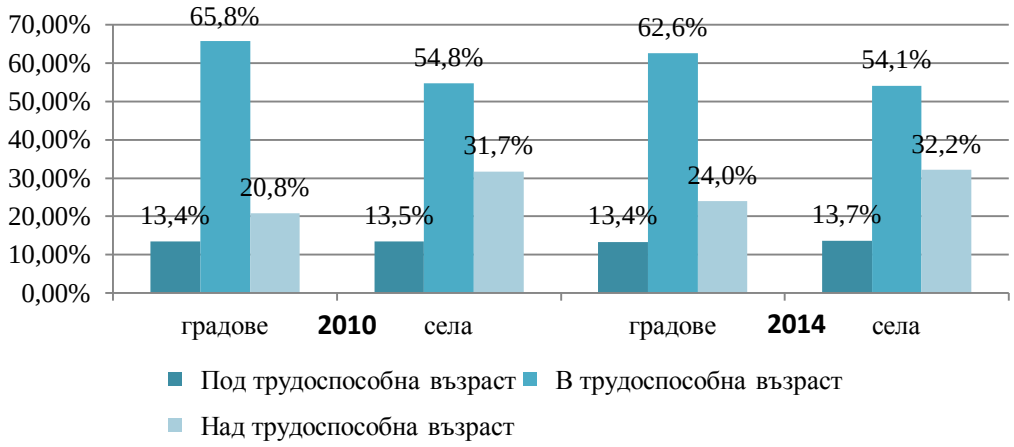
Най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст, следван от този в надтрудоспособна възраст, а най-малък е относителния дял в подтрудоспособна възраст. От 2010 до 2014 г. не се наблюдава промяна в относителния дял на населението в подтрудоспособна възраст, а това в трудоспособна възраст намалява с повече от 2 процентни пункта (от 62,0 на 59,8%). Намалението във втората възрастова група води до увеличение в относителния дял на населението в надтрудоспособна възраст от 24,5 на 26,7% или с 2,12 процентни пункта.

Фигура 259. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи през *периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

Както в градовете, така и в селата, най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст. През 2010 г. той е по-висок в градовете, като разликата е повече от 11 процентни пункта. В подтрудоспособна възраст относителният дял е най-нисък – съответно 13,4 и 13,5%, като различията не са значителни. В надтрудоспособна възраст се наблюдават значителни различия – с повече от 10 процентни пункта, като относителният дял е по-висок в селата.

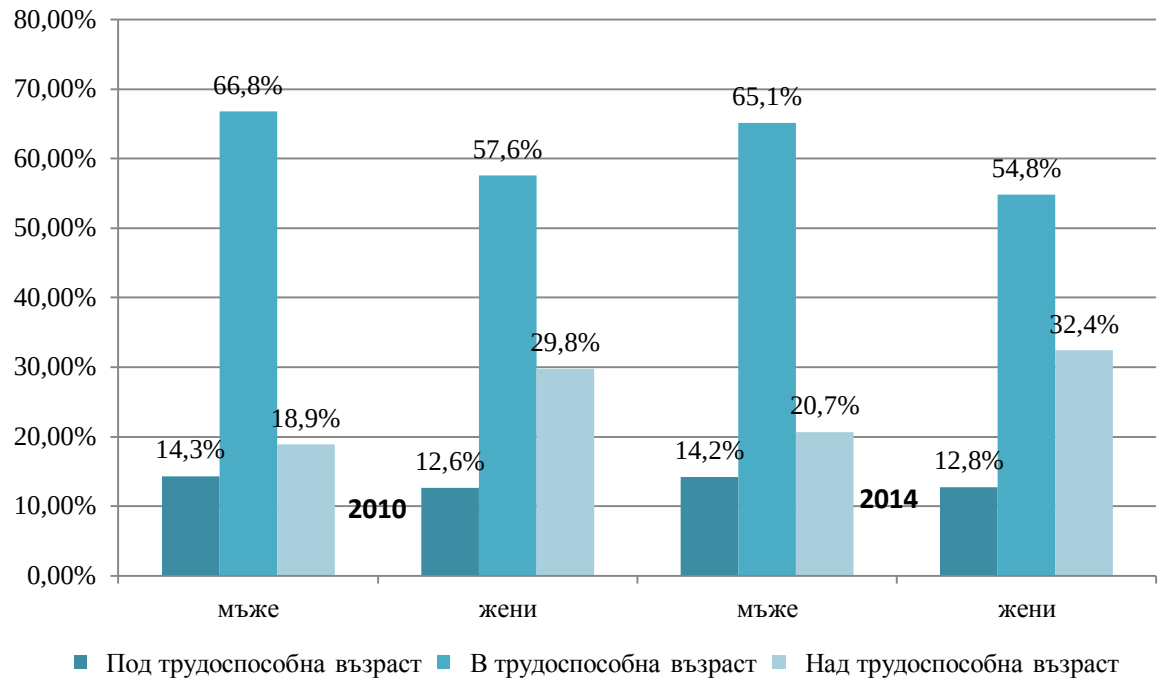
Фигура 260. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи и *местоживеене за периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

През 2014 г. слабо намаление се наблюдава в относителния дял на населението в подтрудоспособна възраст в градовете и селата на района. Намаление се наблюдава и при населението в трудоспособна възраст, като то е по-голямо в градовете – с повече от 3 процентни пункта. Увеличение се наблюдава в относителните дялове на населението в надтрудоспособна възраст, което е резултат от намалението най-вече на относителния дял на населението в трудоспособна възраст. Увеличението е по-голямо в градовете.

Относителните дялове на мъжете в Северозападния район в подтрудоспособна и трудоспособна възраст са по-висок от тези на жените през разглеждания период, докато в надтрудоспособна възраст по-висок е този при жените. През 2014 г. относителните дялове на населението в подтрудоспособна възраст не се променя значително, докато тези на населението в трудоспособна възраст намаляват и при двата пола, като при мъжете намалението от 66,8 на 65,1%, а при жените то е по-голямо – от

57,6 на 54,8%. И при двата пола се наблюдава увеличение в относителния дял на населението на в надтрудоспособна възраст – при мъжете от с близо 2 процентни пункта, а при жените съответно с близо 3 процентни пункта.

Фигура 261. Относителен дял на населението в Северния централен район по основни възрастови групи и пол *за периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

Други демографски показатели

Коефициентите на зависимост в Северния централен район са по-високи от тези в страната и се увеличават през разглеждания период. През 2014 г. с изключение на област Ловеч, във всички останали области коефициентът на зависимост е по-висок от този в България, а най-висок е в областите Враца и Плевен.

Коефициентът на зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район също е по-висок от този в страната (с изключение на област Ловеч) и се увеличава през периода. През 2014 г. най-висок коефициент се наблюдава в област Враца.

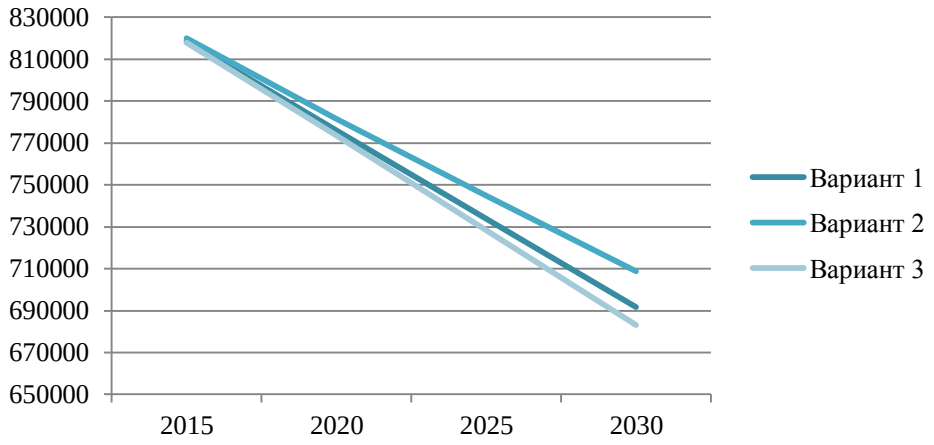
Таблица 91. Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район през периода 2010-2014 г. (%)

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010 г.	2014 г.	2010 г.	2014 г.
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Северен централен район	**46,5**	**53,6**	**28,0**	**34,3**
Видин	45,4	52,3	27,8	33,5
Враца	52,2	61,3	34,3	43,0
Ловеч	44,8	50,1	24,2	29,4
Монтана	45,2	52,4	27,4	33,6
Плевен	47,4	55,3	27,6	34,3

Източник: НСИ

Прогноза за населението в Северния централен район през периода 2015-2030 г.

Според трите варианта на прогнозата населението в Северния централен район ще намалява – от над 810 хил. души се очаква да намалее до под 710 хил. души или с повече от 12%.

Фигура 262. Прогноза за общия брой на населението в Северния централен район за периода 2015-2030 г.

Източник: НСИ

През 2030 г. спрямо 2015 г. броят на мъжете и жените според варианта на прогнозата при благоприятно социално-икономическо развитие (вариант 2) ще намалее е повече от 12,7%. При реалистичния вариант на прогнозата (вариант 1) броят на мъжете ще намалее с близо 14,8%, а този на жените – с малко над 16,2%. Според последния, трети вариант, предполагащ неблагоприятни социално-икономически условия броят на мъжете ще намалее с близо 15,8%, а този на жените – с 17,1%. И при трите варианта на прогнозата не се очакват значителни различия между двата пола.

Таблица 92. Прогноза за общия брой на населението по пол в Северния централен район по пол за периода 2015-2030 г.

Вариант на прогнозата	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Мъже					
Вариант 1	398631	378663	359066	339821	-14,8%
Вариант 2	399363	381484	364726	348644	-12,7%
Вариант 3	398286	377301	356305	335462	-15,8%
Жени					
Вариант 1	419838	397428	374731	351884	-16,2%
Вариант 2	420527	400105	380101	360297	-14,3%
Вариант 3	419507	396153	372117	347768	-17,1%

Във всички области на Северния централен район броят на населението се очаква да намалее. Най-голямо намаление в броя на населението през 2030 г. спрямо 2015 г. се очаква в област Габрово – с повече от 19% и област Разград – с близо 17% при предположени благоприятни социално-икономически условия и съответно с над 20% в област Габрово и с над 19% в Разградска област при другите два варианта на прогнозата. В сравнение с всички области в района, най-малко намаление в броя на населението се очаква в област Русе.

Таблица 93. Прогноза за общия брой на населението по области в Северния централен район за периода 2015-2030 г.

Област	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Велико Търново					
Вариант 1	246478	235268	223762	211691	-14,1
Вариант 2	246892	236894	227048	216832	-12,2
Вариант 3	246271	234478	222151	209176	-15,1
Габрово					
Вариант 1	114557	106129	97851	89936	-21,5
Вариант 2	114775	106947	99476	92433	-19,5
Вариант 3	114458	105736	97076	88710	-22,5
Разград					
Вариант 1	117323	109730	102309	95039	-19,0
Вариант 2	117546	110616	104088	97868	-16,7
Вариант 3	117219	109317	101443	93637	-20,1
Русе					
Вариант 1	226490	217426	208540	199869	-11,8
Вариант 2	226857	218808	211285	204124	-10,0
Вариант 3	226319	216762	207196	197773	-12,6
Силистра					
Вариант 1	113621	107538	101335	95170	-16,2
Вариант 2	113820	108324	102930	97684	-14,2
Вариант 3	113526	107161	100556	93934	-17,3

Източник: НСИ

Прогноза за коефициентите на зависимост

Трите варианта на прогнозата за коефициентите на възрастова зависимост показват увеличение през периода от 2015 до 2030 г. Най-високи стойности се очакват в областите Габрово – над 77% според втория вариант на прогнозата и с над 70% според другите два варианта. Най-голямо увеличение в коефициента на възрастова зависимост през прогнозния период се очаква в област Разград.

Таблица 94. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и коефициента на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Северния централен район по области за периода 2015-2030 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Велико Търново								
Вариант 1	54,1	60,6	64,1	64,0	34,7	39,2	42,2	43,6
Вариант 2	54,3	61,3	65,8	66,8	34,9	39,8	43,6	46,0
Вариант 3	54,0	60,2	63,3	62,7	34,7	38,8	41,5	42,5
Габрово								
Вариант 1	64,1	70,1	72,3	74,7	45,2	50,5	53,5	56,8
Вариант 2	64,3	70,9	74,0	77,7	45,4	51,3	55,1	59,5
Вариант 3	64,0	69,7	71,4	73,3	45,1	50,2	52,7	55,4
Разград								
Вариант 1	51,3	56,0	59,5	64,0	30,7	35,5	39,6	44,5
Вариант 2	51,4	56,7	61,1	66,8	30,9	36,1	41,1	47,0
Вариант 3	51,2	55,7	58,7	62,6	30,7	35,1	38,9	43,2
Русе								
Вариант 1	53,0	56,6	57,7	59,4	34,3	37,3	39,1	41,1
Вариант 2	53,2	57,4	59,4	62,1	34,4	38,0	40,6	43,5
Вариант 3	52,9	56,2	56,9	58,0	34,2	37,0	38,4	39,9
Силистра								
Вариант 1	57,2	62,9	66,1	70,4	36,0	40,9	44,4	48,7
Вариант 2	57,4	63,6	67,7	73,2	36,2	41,6	45,9	51,3
Вариант 3	57,1	62,6	65,3	69,1	36,0	40,6	43,6	47,4

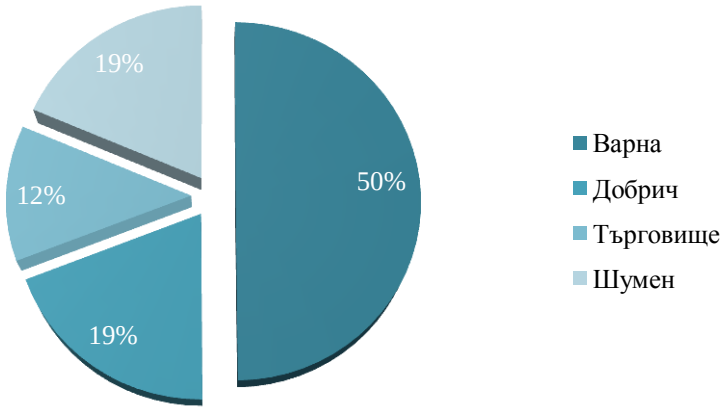
Коефициентите на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. също се очаква да се увеличат през прогнозния период. Най-високи стойности на коефициента през 2030 г. се очакват в област Габрово – над 50%, а най-голямо увеличение през периода – в област Разград.

Североизточен район

Общ брой на населението

Североизточният район обхваща областите Варна, Добрич, Търговище и Шумен.

Общият брой на населението в Североизточния район към 31.12.2014 г. е 949 957 души. Относителният му дял спрямо населението в страната е 13,2%. Половината от населението в района през 2014 г. живее в област Варна. В областите Добрич и Шумен живее еднакъв брой на населението спрямо това в района (19% във всяка от областите). Най-малък е относителният дял на населението в област Търговище – 12%.

Фигура 263. Относителен дял на населението в Североизточния район по области през 2014 г. (%)

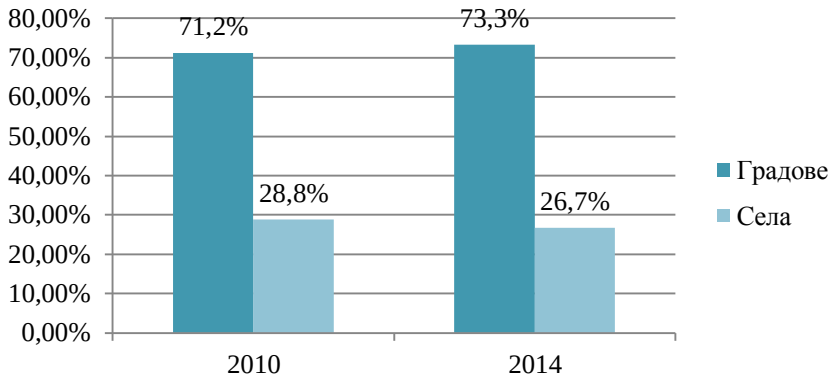
Източник: НСИ

От 2010 до 2014 г. населението в района намалява с 32602 души. Намалението се дължи на намалението в броя на населението в областите Добрич, Търговище и Шумен, докато населението във Варненска област се увеличава с 8704 души. Над 71% от населението в Североизточния район живее в градовете. От 2010 до 2014 г. населението в градовете се увеличава от 71,2 на 73,3% или с повече от 2 процентни пункта, като в същото време със същия процент намалява населението в селата.

Таблица 95. Брой на населението и абсолютен прираст в Североизточен район по области през периода 2010-2014 г.

Области	Години		Абсолютен прираст
	2010	2014	
Североизточен район	982559	949957	-32602
Варна	465100	473804	8704
Добрич	197424	182808	-14616
Търговище	127832	116420	-11412
Шумен	192203	176925	-15278

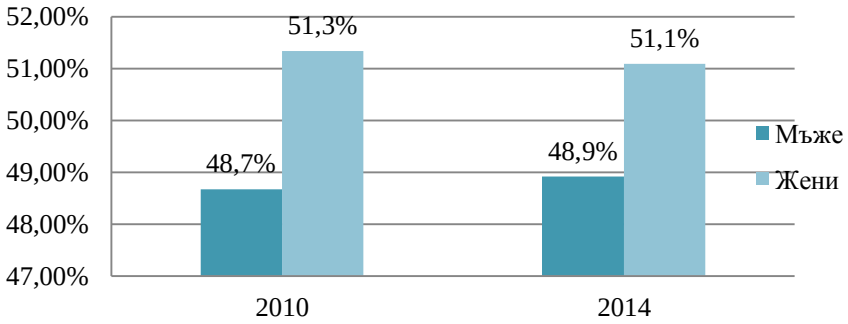
Източник: НСИ

Фигура 264. Относителен дял на населението в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-*2014 г. (%)*

Източник: НСИ

Относителният дял на жените в Североизточния район е повече 51% През периода 2010-2014 г. се наблюдава слабо намаление в относителния дял на жените и увеличение в този на мъжете.

Източник: НСИ

Фигура 265. Относителен дял на населението в Североизточния район по пол през периода 2010-2014 г. (%)

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст в Североизточния район е отрицателен и се увеличава през разглеждания период от -3,3 на -4,7 промила. Увеличението в отрицателния прираст се дължи на увеличението му най-вече в градовете и в по-малка степен на това в селата. Негативният коефициент на естествен прираст е по-висок в селата, в сравнение с градовете. През 2010 г. коефициентът е близо 14 пъти по-висок в селата в сравнение с градовете. През 2014 г. в следствие на увеличението в отрицателния прираст в градовете тази разлика намалява на малко повече от 3 пъти.

Таблица 96. Коефициент на естествен прираст в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	Естествен прираст					
	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**-4,6**	**-1,6**	**-12,1**	**-5,7**	**-3,1**	**-12,9**
Североизточен район	**-3,3**	**-0,7**	**-9,5**	**-4,7**	**-2,9**	**-9,9**
Варна	-1,1	1,2	-11,3	-2,7	-1,3	-10,2
Добрич	-5,9	-3,1	-11,6	-7,4	-5,1	-12,6
Търговище	-4,9	-3,3	-6,5	-6,7	-4,8	-8,9
Шумен	-4,6	-2,5	-8,3	-6,3	-5,1	-8,2

Източник: НСИ

Общият коефициент на естествен прираст е отрицателен във всички области на района и се увеличава през периода. През 2014 г. най-висок е отрицателният прираст в област Добрич със 7,4 промила и Търговище – с 6,5 промила, а най-нисък е този във Варненска област. Във всички области се наблюдава увеличение в отрицателните прирасти в градовете, а в селата - в областите Добрич и Търговище. В градовете прирастът е значително по-нисък от този в селата. Областите с най-висок отрицателен прираст в градовете са Добрич и Шумен, а в селата – в областите Варна и Добрич.

Отрицателният прираст и в Североизточния район се дължи на по-високата смъртност в сравнение с раждаемостта в района.

Общият **коефициент на раждаемост** и тези в градовете и селата в Североизточния район през 2010 г. са по-високи от тези в страната. В следствие на намалението на раждаемостта основно в градовете, през 2014 г. общият коефициент се изравнява с този в цялата страна, в градовете вече е по-нисък, а в селата остава значително по-висок.

През 2014 г. най-висока е раждаемостта в област Варна, като коефициентите на раждаемост в цялата област, така и по местоживеене са по-високи, както от тези в района, така и в страната.

С изключение на Варненска област, раждаемостта в градовете е по-ниска от тази в селата. Раждаемостта в селата в целия район е значително по-висока от раждаемостта в страната.

Таблица 97. Коефициент на раждаемост в Североизточния район по области и местоживеене през периода 2010-2014 г. (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Североизточен район	**10,6**	**10,9**	**9,9**	**9,4**	**9,2**	**9,8**
Варна	11,5	12,0	9,5	9,8	9,9	9,4
Добрич	9,2	9,1	9,4	8,5	8,0	9,6
Търговище	10,5	10,2	10,9	9,1	8,1	10,4
Шумен	9,9	9,9	9,9	9,1	8,8	9,7

Източник: НСИ

Общият **коефициент на смъртност** и коефициентите на смъртност в градовете и селата в Североизточния район са по-ниски от тези в страната през целия период.

Таблица 98. Коефициент на смъртност в Североизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Североизточен район	**13,9**	**11,6**	**19,4**	**14,1**	**12,1**	**19,7**
Варна	12,6	10,8	20,8	12,5	11,2	19,6
Добрич	15,1	12,2	21,0	15,9	13,1	22,2
Търговище	15,4	13,5	17,4	15,8	12,9	19,3
Шумен	14,5	12,4	18,2	15,4	13,9	17,9

Източник: НСИ

През 2014 г. смъртността е най-ниска във Варненска област и е по-ниска от тази в целия район и страната, докато в другите три области коефициентите на смъртност са по-високи от тези в района и страната. Именно поради по-ниската смъртност в област Варна общият коефициент за целия район е по-нисък от този в страната.

Смъртността в градовете е по-ниска от тази в селата. С изключение на област Търговище, тя се увеличава през последните 5 години. През 2014 г. най-висока е смъртността в градовете в Шуменска област, а най-ниска в област Варна.

В селата смъртността се увеличава в областите Добрич и Търговище и намалява в другите две области. През 2014 г. най-висока е смъртността в селата на област Добрич, като коефициентът е по-висок от този в страната. В другите области на района смъртността в селата е по-ниска от тази в страната.

Механично движение на населението

През периода от 2010 до 2014 г. механичният прираст в Североизточния район е отрицателен и намалява с повече от 3 хил. души – от 3170 до незначителните 53. Това намаление се дължи на положителния механичен прираст в селата на района. В градовете отрицателният механичен прираст през 2014 г. се увеличава с 311 души. Намалението в общият механичен прираст се дължи на увеличението в положителния прираст в област Варна и намалението на отрицателния прираст в другите области. Разглеждано по местоживеене, единствено в градовете на област Варна прирастът е

положителен, но намалява в сравнение с 2010 г. Във всички останали области на района прирастът е отрицателен и се увеличава през 2014 г. В селата във всички области механичният прираст се увеличава и през 2014 г. с изключение на област Търговище, той е положителен. Най-висок положителен прираст в селата се наблюдава във Варненска и Шуменска област.

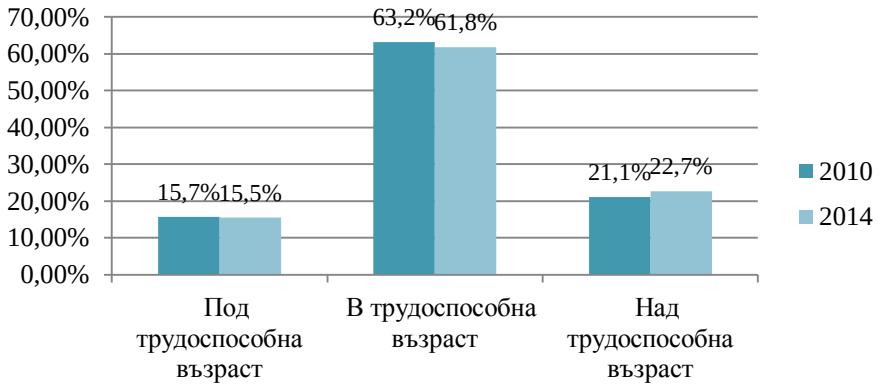
Възрастова структура на населението

Над 60% от населението в Североизточния район е в трудоспособна възраст. През периода 2010-2014 г. относителният му дял намалява от 63,2 на 61,8%. Втората по големина възрастова група е тази на населението в надтрудоспособна възраст, която обхваща повече от една пета от населението в района и се увеличава през разглеждания период от 21,1 на 22,7%. Най-малък е относителния дял на населението в подтрудоспособна възраст – над 15,5% и остава почти непроменен през периода.

Таблица 99. Механичен прираст на населението по области и местоживеене в Североизточния район през периода 2010-2014 г.

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Североизточен район	**-3 170**	**-1 485**	**-1 685**	**-53**	**-1 796**	**1 743**
Варна	152	141	11	1000	70	930
Добрич	-1 110	-572	-538	-512	-742	230
Търговище	-1 215	-477	-738	-519	-512	-7
Шумен	-997	-577	-420	-22	-612	590

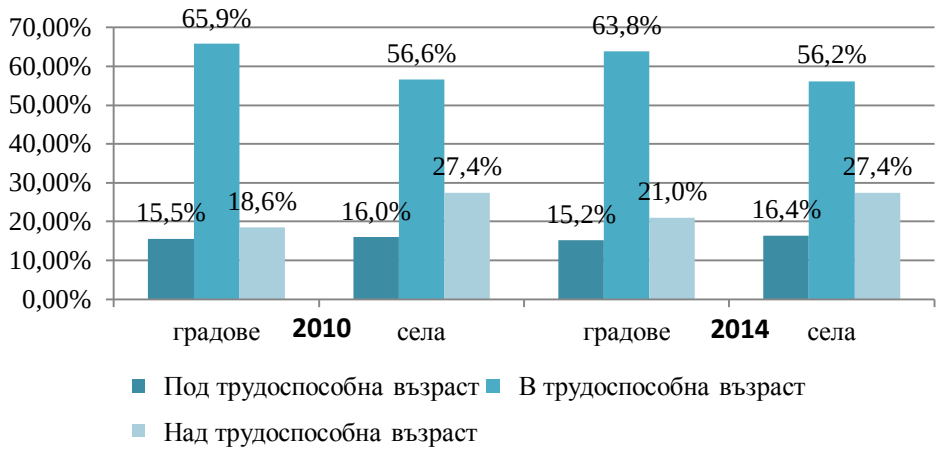
Източник: НСИ

Фигура 266. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи през *периода 2010-2014 г. (%)*

През 2010 г. най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете и селата на Североизточния район. Относителният дял на трудоспособното население в градовете е с 9,3 процентни пункта по-голям от този в селата. През разглеждания период относителния дял на населението в тази възрастова група намалява. Намалението е по-голямо в градовете, в сравнение със селата и като резултат намалява и различието между тях. Така, през 2014 г. разликата между тях е 7,6 процентни пункта.

Втората по големина възрастова група е тази на населението в надтрудоспособна възраст. През 2010 г. различията в относителните дялове на населението в градовете и селата в тази група са значителни -18,6% в градовете и 27,4% в селата или разликата възлиза на 8,8 процентни пункта. През 2014 г. относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в градовете се увеличава, в следствие на което разликата намалява.

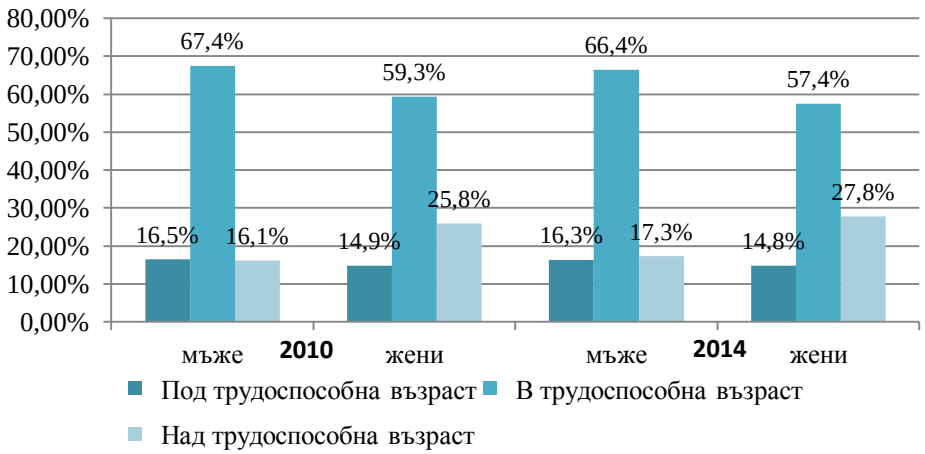

Фигура 267. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи и *местоживеене през периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

През 2010 г. не се наблюдава значително различие между градовете и селата в относителния дял на населението в подтрудоспособна възраст. Разликата между тях се увеличава през 2014 г., когато в градовете относителният дял слабо намалява, а този в селата се увеличава. През 2010 г. относителният дял на мъжете в трудоспособна възраст е 67,4% и е по-висок от този на жените с 8,2 процентни пункта. Независимо от

това, че през 2014 г. относителните дялове на населението в тази възрастова група намаляват, разликата между тях се увеличава. Втората по-големина възрастова група сред мъжете през 2010 г. е тази на населението в подтрудоспособна възраст, като нейният относителен дял е по-висок от този на жените. При жените втората по големина възрастова група през 2010 г. е тази в надтрудоспособна възраст – 25,9% или над една четвърт от женското население. В сравнение с мъжете, относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст сред жените е с по-голям с 9,8 процентни пункта. През 2014 г. относителният дял на мъжете и жените в подтрудоспособна възраст незначително намалява, докато този в надтрудоспособна възраст се увеличава и при двата пола. При мъжете увеличението е по-малко - от 16,1 на 17,3%, докато при жените то е по-голямо – от 25,9 на 27,8%.

Фигура 268. Относителен дял на населението в Североизточния район по основни възрастови групи и пол през *периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

Други демографски показатели

Увеличението в относителния дял на населението в надрудоспособна възраст и намалението му в трудоспособна възраст в Североизточния район води до увеличение в коефициентите на възрастова зависимост и коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. Независимо от това, че коефициентите на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в

Североизточния район се увеличават през периода 2010-2014 г., те са по-ниски от тези в страната.

Увеличение в коефициентите през периода се наблюдава във всички области. През 2014 г. най-високи стойности на коефициента на възрастова зависимост се наблюдават в областите Търговище, Добрич и Шумен, като в първите две области те надхвърлят тези в цялата страна. Коефициентите на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. през 2014 г. са най-високи в областите Търговище, Добрич и Пумен, като в първите две области техните стойности са по-високи от тези в страната.

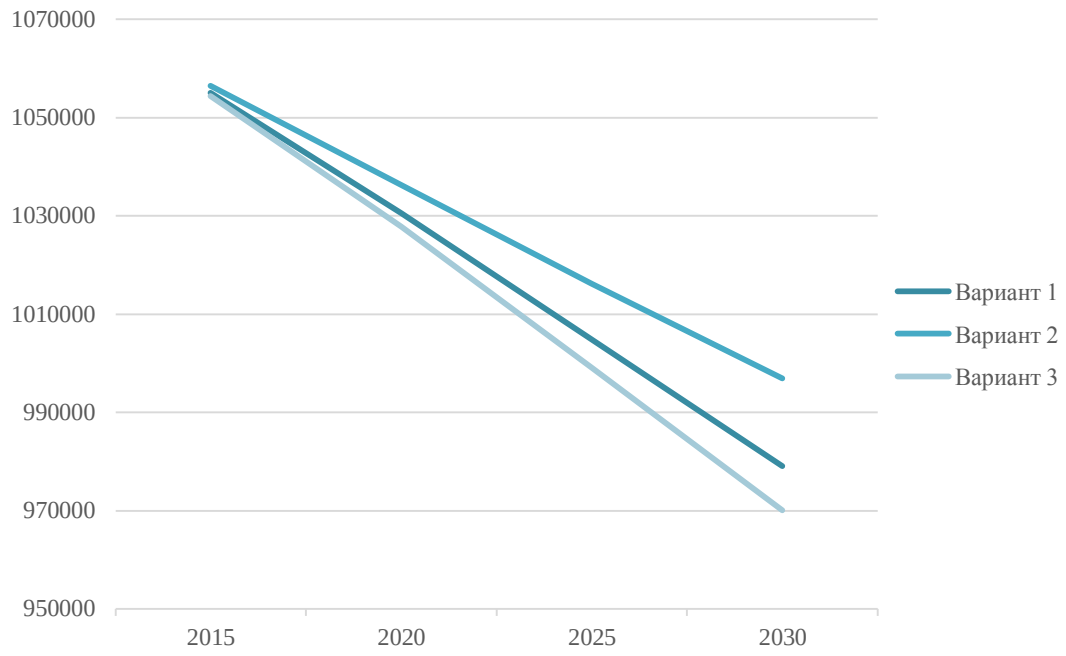
Фигура 269 Коефициенти на възрастова зависимост и на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Североизточния район през периода 2010-2014 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010 г.	2014 г.	2010 г.	2014 г.
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Североизточен район	**45,0**	**49,8**	**23,6**	**28,0**
Варна	44,1	47,9	22,4	26,0
Добрич	44,9	51,7	24,7	30,3
Търговище	48,2	53,2	26,1	30,8
Шумен	45,0	51,0	23,9	29,4

Източник: НСИ

Прогноза за общия брой на населението в Североизточния район през периода 2015-2030 г.

През периода 2015-2030 г. населението в Североизточния район, според трите варианта на прогнозата, се очаква да намалее. Според прогнозата предполагаща благоприятни социално-икономически условия (вариант 2), намалението на населението се очаква да бъде с повече от 5%. Според другите два варианта на прогнозата се очаква населението в района да намалее с малко над 7% (вариант 1) и с почти 8% според третия вариант на прогнозата.

Фигура 270. Прогноза за общия брой на населението в Североизточния район за периода 2015-2030 г.

Източник: НСИ

Прогнозата на броя на населението по пол показва, че от 2015 до 2030 г. броят на мъжете и жените ще намалее. Темпът на прираст в броя на населението през 2030 г. спрямо 2015 г. не показва значителни различия по пол според трите варианта на прогнозата. Според втория вариант на прогнозата темпът на намаление на населението е с близо 5% и за двата пола. Според „песимистичния” вариант на прогнозата (вариант 3) се очаква броят на мъжете да намалее със 7,6%, а този на жените – със 7,4%, а според т.нар. „релистичен” вариант намалението ще бъде съответно с 6,7% при мъжете и 6,6% при жените.

Прогнозата за броя на населението по области показва, че най-благоприята е прогнозата за област Варна. Според „оптимистичния” вариант на прогнозата (вариант 2), броят на населението до 2030 г. почти няма да се промени. Според „песимистичния” вариант на прогнозата се очаква населението в областта ще намалее с 2%, а според „реалистичния” вариант – с 1,4%.

Таблица 100. Прогноза за общия брой на населението по пол в Североизточния район за периода 2015-2030 г.

Област / Година	2015	2020	2025	2030	Темп на прираст (%)
Мъже					
Вариант 1	463952	454175	443652	432768	-6,7%
Вариант 2	464655	456918	449252	441612	-5,0%
Вариант 3	463600	452819	440878	428341	-7,6%
Жени					
Вариант 1	485607	476911	465922	453401	-6,6%
Вариант 2	486203	479280	470742	461078	-5,2%
Вариант 3	485316	475788	463558	449633	-7,4%

Източник: НСИ

В сравнение с другите три области в страната, най-малко намаление в броя на населението се очаква в област Шумен – между 6,6 и 9,3%. В другите две области се очаква значително намаление в броя на населението. Най-неблагоприятна е прогнозата за област Добрич. И в двете области се очаква намалението да бъде най-малко с 11,7% в област Търговище и с най-малко 12,5% в област Добрич.

Прогноза за коефициентите на зависимост

Прогнозата за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. показва увеличение през периода 2015-2030 г. Според трите варианта на прогнозата най-ниски коефициенти на възрастова зависимост се очакват в област Варна, а най-високи в област Търговище, където се очаква и най-голямо увеличение през периода.

По отношение на коефициентите на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. тенденциите са подобни, а именно, през прогнозирания период според трите варианта на прогнозата те се очаква да се увеличат. Най-ниски стойности на коефициента се очакват в област Варна, а най-високи – в област Търговище.

Таблица 101. Прогноза за общия брой на населението по области в Североизточния район за периода 2015-2030 г.

Област	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Варна					
Вариант 1	476661	476878	474400	470176	-1,4%
Вариант 2	477195	478978	478666	476928	-0,1%
Вариант 3	476400	475871	472289	466803	-2,0%
Добрич					
Вариант 1	180929	172040	163246	154626	-14,5%
Вариант 2	181242	173278	165745	158597	-12,5%
Вариант 3	180778	171440	162007	152681	-15,5%
Търговище					
Вариант 1	115498	110173	104926	99748	-13,6%
Вариант 2	115685	110915	106432	102145	-11,7%
Вариант 3	115401	109813	104189	98556	-14,6%
Шумен					
Вариант 1	176471	171995	167002	161619	-8,4%
Вариант 2	176736	173027	169151	165020	-6,6%
Вариант 3	176337	171483	165951	159934	-9,3%

Таблица 102. Прогноза за коефициента на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. по области в Североизточния район за периода 2015-2030 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Варна								
Вариант 1	48,7	52,2	51,8	51,8	26,7	29,6	31,2	32,7
Вариант 2	48,8	52,8	53,0	53,8	26,8	30,1	32,2	34,4
Вариант 3	48,6	52,0	51,2	50,8	26,6	29,4	30,7	31,9
Добрич								
Вариант 1	53,0	57,8	59,9	62,7	31,5	35,9	38,9	42,0
Вариант 2	53,1	58,4	61,4	65,3	31,6	36,5	40,3	44,4
Вариант 3	52,9	57,4	59,1	61,4	31,4	35,6	38,2	40,8

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Търговище								
Вариант 1	54,0	58,2	61,2	65,1	31,9	35,7	38,9	42,8
Вариант 2	54,2	58,9	62,6	67,5	32,0	36,3	40,3	45,1
Вариант 3	54,0	57,9	60,5	63,8	31,8	35,4	38,3	41,6
Шумен								
Вариант 1	52,3	56,1	59,4	61,4	30,2	33,3	36,8	39,8
Вариант 2	52,4	56,8	60,8	63,8	30,3	33,9	38,1	42,0
Вариант 3	52,2	55,8	58,7	60,2	30,1	33,1	36,1	38,7

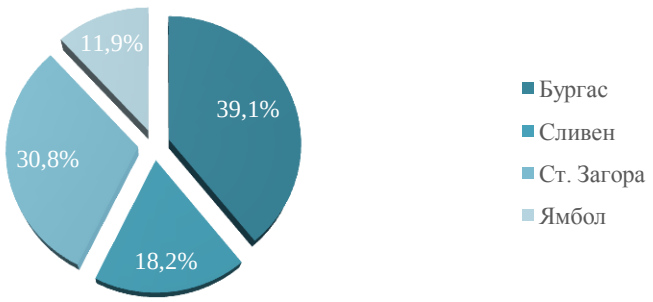
Източник: НСИ

Югоизточен район

Общ брой на населението

Югоизточният район обхваща областите Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол.

Общият брой на населението в района към 31.12.2014 г. е 1 058 515 души, като относителния му дял спрямо цялото население е 15%. Областите с най-голям брой на населението в района през 2014 г. са Бургас и Стара Загора, като брой на населението в тези два района е 70% от общия брой.

Фигура 271. Относителен дял на населението в Югоизточния район по области през 2014 г. (%)

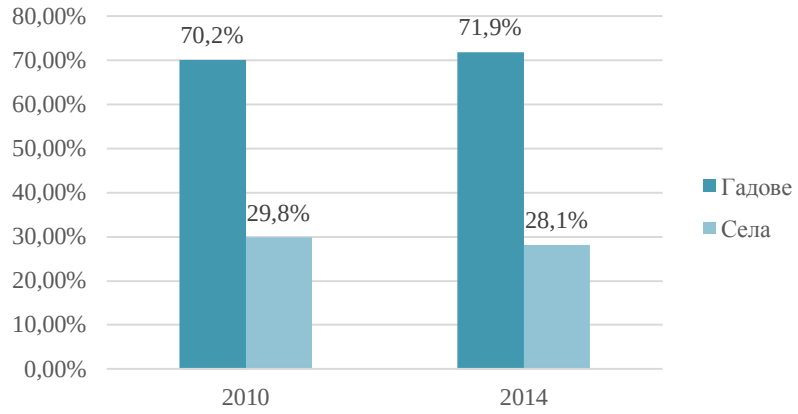
Източник: НСИ

От 2010 до 2014 г. населението в района намалява с 47933 души. Най-голямо е намалението в областите Стара Загора и Ямбол.

Таблица 103. Брой на населението в Югоизточния район по области през периода 2010-2014 г.

Области	Години		Абсолютен прираст
	2010	2014	
Югоизточен район	1106448	1058515	-47933
Бургас	421252	414184	-7068
Сливен	201972	192644	-9328
Ст. Загора	347412	325963	-21449
Ямбол	135812	125724	-10088

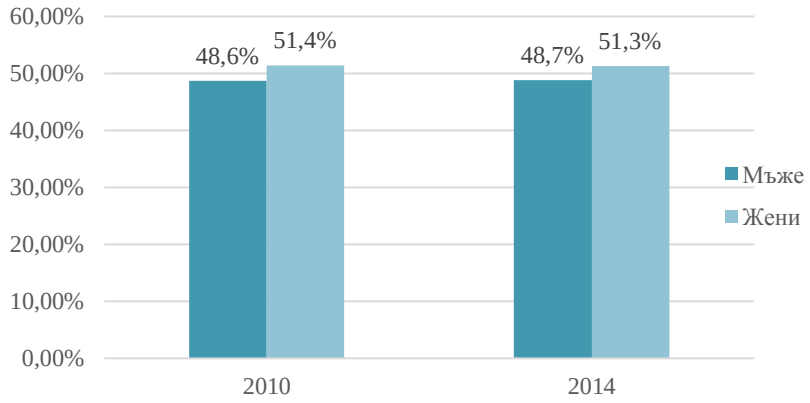
Над 70% от населението в Югоизточния район живее градовете. През периода 2010-2014 г. населението в градовете се увеличава от 70,2 на 71,9% или с 1,7 процентни пункта, като със същия процент намалява това в селата.

Фигура 272. Относителен дял на населението в Югоизточния район по местоживеене през периода 2010-2014 *г. (%)*

Източник: НСИ

Повече от половината от населението в Югоизточния район са жени – 51,4%. През периода 2010-2014 г. се наблюдава незначително намаление в относителния дял на жените и съответно слабо увеличение в този на мъжете.

Фигура 273. Относителен дял на населението в Югоизточния район по пол през периода 2010-2014 г. (%)

Източник: НСИ

Естествено движение на населението

Коефициентите на естествен прираст в Югоизточния район са отрицателни и се увеличават през периода. Независимо от това, те са по-ниски от тези в страната. Отрицателният коефициент на естествен прираст сред цялото население се увеличава от -4,0 на -4,8 промила. Увеличението му се дължи предимно на увеличението в градовете, което през периода е два пъти, докато увеличението в селата е незначително – с 0,2 процентни пункта. Въпреки по-голямото увеличение в отрицателния прираст в градовете, неговата стойност е значително по-ниска от този в селата – през 2010 г. почти 9 пъти, а през 2014 г. - повече от 4 пъти.

Таблица 104. Коефициент на естествен прираст в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	Естествен прираст (‰) 2010 г.			Естествен прираст (‰) 2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**-4,6**	**-1,6**	**-12,1**	**-5,7**	**-3,1**	**-12,9**
Югоизточен район	**-4,0**	**-1,2**	**-10,4**	**-4,8**	**-2,4**	**-10,6**
Бургас	-2,5	-0,7	-7,3	-3,2	-1,8	-7,5

Области	Естествен прираст (‰) 2010 г.			Естествен прираст (‰) 2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Сливен	-2,7	-1,0	-5,7	-2,5	-1,9	-3,6
Стара Загора	-5,2	-1,7	-13,1	-7,0	-3,7	-15,7
Ямбол	-7,4	-2,1	-19,0	-7,6	-2,8	-19,0

Източник: НСИ

Коефициентът на естествен прираст сред цялото население на Югоизточния район, с изключение на област Сливен, се увеличава през периода. През 2014 г. най-висок отрицателен коефициент на естествен прираст се наблюдава в областите Ямбол и Стара Загора, като стойностите му и в двете области са по-високи от тези в страната.

В градовете се наблюдава увеличение в отрицателните коефициенти на естествен прираст във всички области. През 2014 г. най-високи са стойностите му в областите Стара Загора и Ямбол, като коефициентът в първата област е по-висок от този в страната.

С изключение на селата в област Сливен, където се наблюдава намаление в отрицателния коефициент на естествен прираст и област Ямбол, където значението му се запазва, в селата на другите две области на района той се увеличава. През 2014 г. най-високи са стойностите в областите Ямбол и Стара Загора. В тези две области значенията му са значително по-високи от тези в страната.

Отрицателният естествен прираст и в Югоизточния район се дължи на по-високата смъртност, в сравнение с раждаемостта.

Коефициентите на раждаемост в Югоизточния район са по-ниски от тези в страната. Коефициентът на раждаемост сред цялото население, както и този в градовете, докато този в селата се увеличава. От 2010 до 2014 г. коефициентите на раждаемост сред цялото население намаляват в областите Бургас и Стара Загора, докато в другите две области те запазват значенията си. През 2014 г. най-висока е раждаемостта в областите Сливен и Бургас, като коефициентът на раждаемост е по-

висок от този в страната. През разглеждания период раждаемостта в градовете във всички области на района намалява. Независимо от намалението, през 2014 г. коефициентите са по-високи или равни (област Стара Загора) на коефициента в цялата страна.

В селата раждаемостта се увеличава във всички области и през 2014 г. тя е по-висока от тази в страната. Най-високи са коефициентите в областите Сливен и Бургас.

Таблица 105. Коефициент на раждаемост в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Югоизточен район	**10,7**	**11,0**	**10,2**	**10,3**	**10,1**	**11,0**
Бургас	10,7	10,9	10,2	10,2	10,0	10,6
Сливен	12,4	11,8	13,7	12,4	11,1	15,0
Стара Загора	10,2	10,7	9,0	9,5	9,6	9,1
Ямбол	9,8	10,8	7,6	9,8	9,9	9,6

Източник: НСИ

Коефициентите на смъртност в Югоизточния район са близки до тези в страната. Както в цялата страна, така и в района те се увеличават.

През 2010 г. с изключение на област Бургас, във всички други области смъртността е по-висока от този в района и страната. Най-висок е коефициентът на смъртност в област Ямбол. През 2014 г. се наблюдава незначително увеличение в смъртността в три от областите - Бургас, Стара Загора и Ямбол и също така незначително намаление в област Сливен. Смъртността в градовете е значително по-ниска от тази в селата. Във всички области без област Ямбол, където коефициентът слабо намалява, коефициентите на смъртност се увеличават. През 2014 г. Най-висока е смъртността в градовете в областите Стара Загора и Сливен, като коефициентите са по-високи от тези в страната. През 2010 г. най-висока е смъртността в селата на областите Ямбол и Стара Загора. През периода тя се увеличава във всички области, с изключение на област Сливен.

Таблица 106. Коефициент на смъртност в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010			2014		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Югоизточен район	**14,7**	**12,2**	**20,6**	**15,1**	**12,5**	**21,6**
Бургас	13,2	11,6	17,5	13,4	11,8	18,1
Сливен	15,1	12,8	19,4	14,9	13,0	18,6
Стара Загора	15,4	12,4	22,1	16,5	13,3	24,8
Ямбол	17,2	12,9	26,6	17,4	12,7	28,6

Източник: НСИ

Механично движение на населението

Механичният прираст на населението пре периода 2010 г. е отрицателен и намалява значително през периода. През периода 2010-2014 г. той намалява от -5707 на -96 или с 5611 души в целия район, което се дължи на намалението, както в градовете, така и в селата. През 2014 г. той вече е положителен в селата.

През 2010 г. във всички области на района механичният прираст е отрицателен, като в област Сливен е най-висок, а най-нисък е в област Бургас. Той намалява значително и през 2014 г. вече е положителен в областите Бургас и Стара Загора.

Таблица 107. Механичен прираст на населението в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. по области и местоживеене

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Югоизточен	**-5 707**	**-5 238**	**-469**	**-96**	**-916**	**820**
Бургас	-20	-540	520	1028	461	567
Сливен	-2 380	-1 757	-623	-795	-619	-176
Стара Загора	-1 701	-1 435	-266	156	-230	386
Ямбол	-1 606	-1 506	-100	-485	-528	43

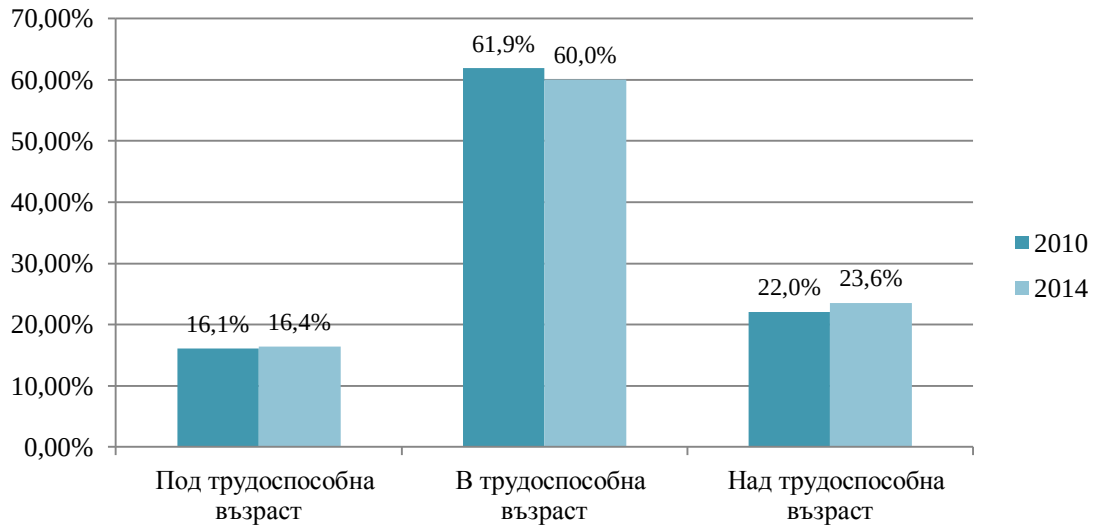
Източник: НСИ

Същата тенденция се наблюдава и по местоживеене. В градовете о0сички области и намалението в рамките на периода е по-голямо. През 2014 г. единствено в област Бургас механичният прираст в градовете е положителен.

През 2010 г. механичният прираст в селата на всички области, без този в област Бургас, е отрицателен. В резултат на намалението му през периода през 2014 г. той е вече положителен в три от областите – Бургас, Стара Загора и Ямбол.

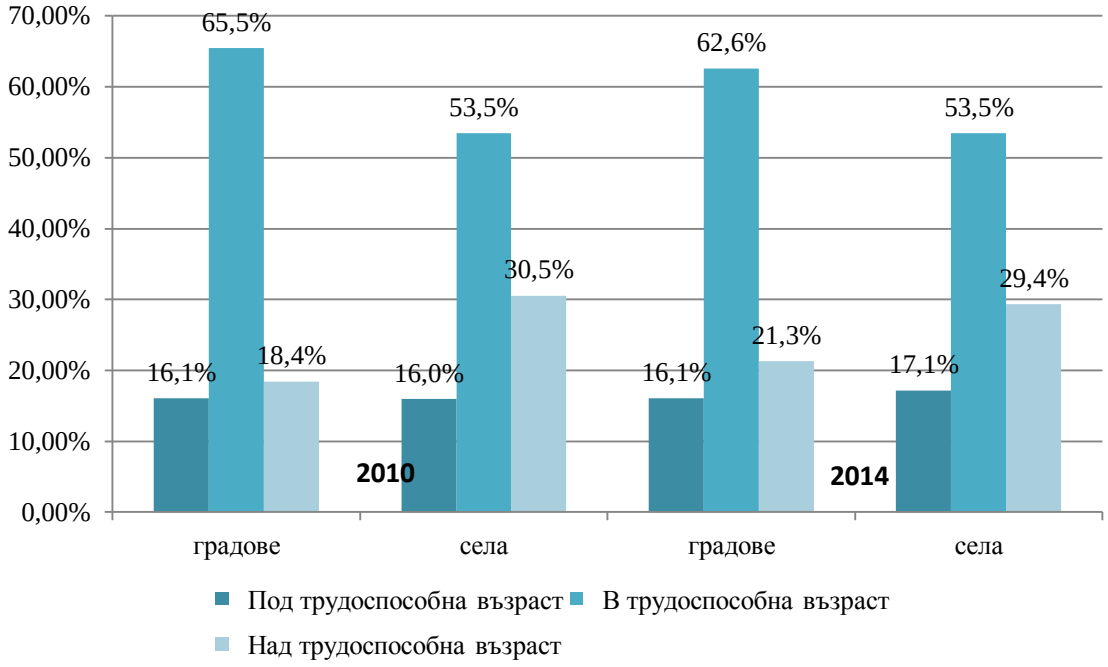
Възрастова структура на населението по основни възрастови групи

През 2010 г. близо 62% от населението в Югоизточния район е в трудоспособна възраст, като относителният му дял намалява с около 2 процентни пункта през разглеждания период. Намалението му се дължи на увеличението в другите две възрастови групи – на населението в подтрудоспособна и в най-голяма степен на това в надтрудоспособна възраст. Втората по-големина възрастова група в района е тази на населението в надтрудоспособна възраст. Относителният й дял се увеличава от 22,1 на 23,6%. Най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст – малко над 16% и се увеличава незначително през периода. През 2010 г. най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете и селата. Относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете е с близо 12 процентни пункта по-висок от този в селата. През 2014 г. в резултат на намалението в относителния дял на населението в тази възрастова група в градовете от 65,5 на 62,6% и незначителното увеличение в селата, тази разлика намалява до 9,1 процентни пункта.

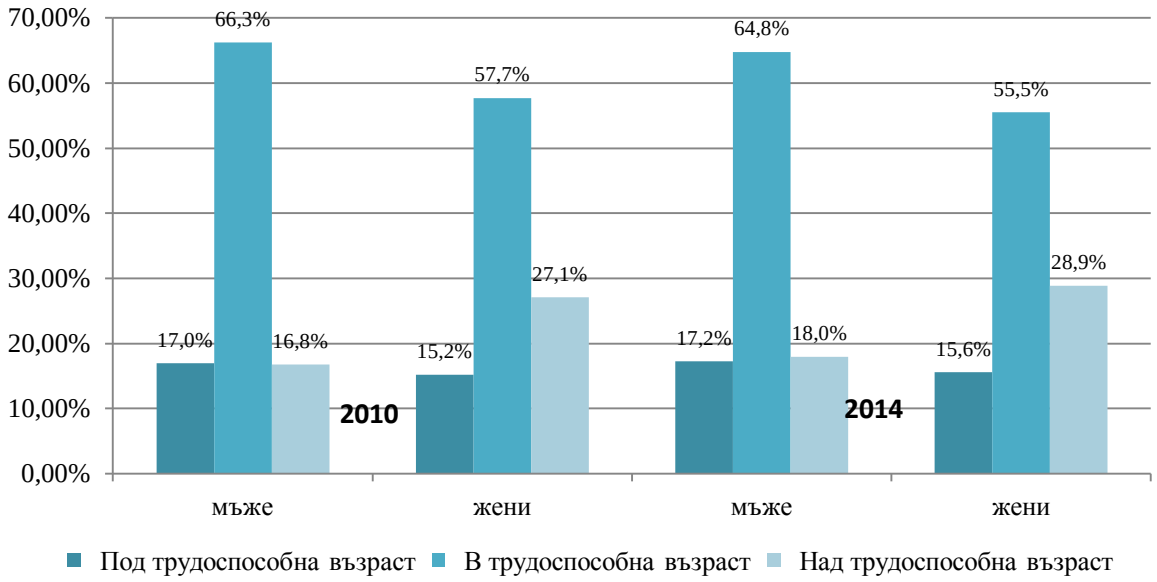
Фигура 274. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи през периода 2010-2014 г.

Втората по големина възрастова група в градовете и селата е тази на населението в надтрудоспособна възраст. През 2010 г. разликата в относителните дялове между градовете и селата е значителна - съответно 18,4% в градовете и 30,5% в селата или с 12,08 процентни пункта. В следствие на увеличението в относителния дял на населението в надтрудоспособна възраст в градовете на 21,3% и слабото му намаление в селата, през 2014 г. тази разлика намалява на 8,1 процентни пункта.

Фигура 275. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи и местоживеене през периода 2010-2014 г. (%)

Най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст в градовете и селата. През 2010 г. различията между градовете и селата са незначителни. Относителният дял в градовете почти не се променя през 2014 г., докато в селата се увеличава с 2 процентни пункта. През 2010 г. относителният дял на мъжете в трудоспособна възраст е по-висок от този на жените с 8,6 процентни пункта. През 2014 г. относителните дялове в тази възрастова група и при двата пола намалява, като намалението в градовете е по-малко от това в селата, в следствие на което разликата между тях се увеличава на 9,3 процентни пункта.

Фигура 276. Относителен дял на населението в Югоизточния район по основни възрастови групи и пол през периода 2010-2014 г. (%)

Източник: НСИ

Относителният дял на мъжете в подтрудоспособна възраст през 2010 г. е втората по големина възрастова група, докато при жените това е групата на населението в надтрудоспособна възраст. През периода 2010-2014 г. относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст и при двата пола слабо се увеличава, като в същото време се увеличава и това на населението в надтрудоспособна възраст. Така през 2014 г. населението в надтрудоспособна възраст вече е втората по-големина група и при двата пола с 18,0% при мъжете и 28,9% при жените. В подтрудоспособна възраст относителният дял на мъжете е по-висок от този на жените с 1,6 процентни пункта.

Други демографски показатели

Увеличението относителния дял на населението в надтрудоспособна възраст и намалението му в трудоспособна възраст в Югоизточния район води до увеличение в коефициентите на възрастова зависимост. Коефициентът на възрастова зависимост в района е по-висок от този в страната и през периода 2010-2014 г. се увеличава с 5,2 процентни пункта. Увеличение в коефициентите се наблюдава във всички области.

През 2014 г. най-високи са коефициентите в областите Ямбол и Сливен, а най-нисък е този в област Бургас, като неговата стойност е по-ниска от тази в страната.

Коефициентът на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. през периода е по-нисък от този в страната. От 2010 до 2014 г. той се увеличава с 4,3 процентни пункта. Увеличение се наблюдава във всички области. През 2014 г. най-високи са коефициентите в областите Ямбол и Стара Загора, като в тези две области те са по-високи от коефициентите в страната.

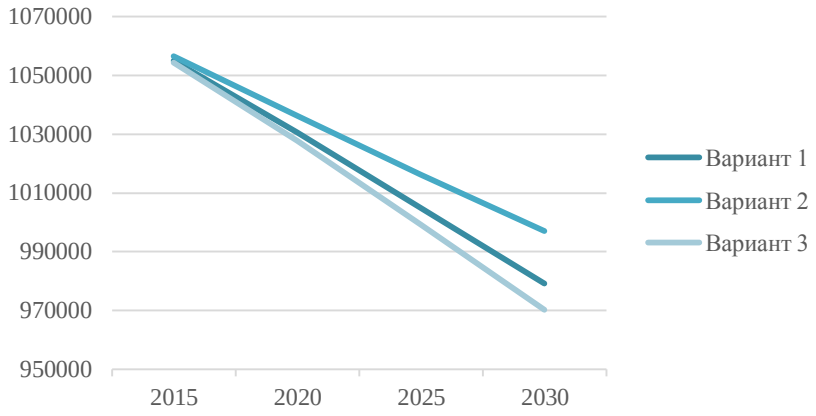
Таблица 108. Коефициенти на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югоизточния район през периода 2010-2014 г. (%)

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010 г.	2014 г.	2010 г.	2014 г.
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Югоизточен район	**47,7**	**53,4**	**25,4**	**29,8**
Бургас	44,3	49,2	22,6	26,4
Сливен	51,3	57,1	24,4	28,9
Стара Загора	48,3	54,7	27,4	32,5
Ямбол	52,0	58,7	30,6	35,7

Източник: НСИ

Прогноза за общия брой на населението в Югоизточния район през периода 2015-2030 г.

През периода 2015-2030 г. населението в Югоизточния район се очаква да да намалее. Най-малко намаление до 2030 г. се очаква според прогнозата предполагаща благоприятни социално-икономически условия на развитие до края на прогнозния период (вариант 2) – с 5,6%. Според другите два варианта на прогнозата, населението през прогнозния период се очаква да намалее със 7,2% (вариант 1) и приблизително с 8% според третия вариант.

Фигура 277. Прогноза за общия брой на населението в Югоизточния район през периода 2015-2030 г.

Прогнозата за броя на населението по пол също показва намаление. Трите варианта на прогнозата показват по-голям темп на намаление през прогнозния период при мъжете.

Фигура 278 Прогноза за общия брой на населението по пол в Югоизточния район през периода 2015-2030 г. (%)

Пол	2015	2020	2025	Година 2030	Темп на прираст (%)
Мъже					
Вариант 1	514627	501616	488545	475911	-7,5%
Вариант 2	515418	504670	494721	485627	-5,8%
Вариант 3	514249	500127	485479	471036	-8,4%
Жени					
Вариант 1	540432	528940	516260	503168	-6,9%
Вариант 2	541101	531563	521500	511349	-5,5%
Вариант 3	540085	527655	513692	499093	-7,6%

Източник: НСИ

Разглеждано по области, най-благоприятна е прогнозата за област Бургас. Според „оптимистичния вариант” населението в Бургаска област през 2030 спрямо 2015 г. се очаква да се увеличи, макар и незначително с 0,2%. Според другите два варианта се очаква слабо намаление в броя на населението.

Таблица 109. Прогноза за общия брой на населението по области в Югоизточния район през периода 2015-2030 г.

Област	Година 2015	2020	2025	2030	Темп на прираст (%)
Бургас					
Вариант 1	416066	415734	413993	411505	-1,1%
Вариант 2	416545	417613	417807	417514	0,2%
Вариант 3	415831	414814	412095	408465	-1,8%
Сливен					
Вариант 1	190948	183752	176875	170372	-10,8%
Вариант 2	191241	184914	179210	174039	-9,00%
Вариант 3	190793	183191	175736	168546	-11,7%
Стара Загора					
Вариант 1	323979	314362	304217	293975	-9,3%
Вариант 2	324445	316174	307858	299681	-7,6%
Вариант 3	323747	313472	302423	291130	-10,1%
Ямбол					
Вариант 1	124066	116708	109720	103227	-16,8%
Вариант 2	124288	117532	111346	105742	-14,9%
Вариант 3	123963	116305	108917	101988	-17,7%

Източник: НСИ

Най-неблагоприятна е прогнозата за броя на населението в област Ямбол. Според „оптимистичния” вариант се очаква то да намалее с 15%. Според другите два варианта на прогнозата населението ще намалее съответно с 16,8% (вариант 1) и 17,7% (вариант 3). Значително намаление в броя на населението се очаква и в другите две области на района.

Прогноза за коефициентите на зависимост

Във всички области на района и според всички варианти на прогнозата коефициентите на възрастова зависимост и тези на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. се очаква да увеличат. Най-малко увеличение се очаква в област Бургас, а най-голямо в област Ямбол.

Таблица 110. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югоизточния район по области през периода 2015-2030 г. (%)

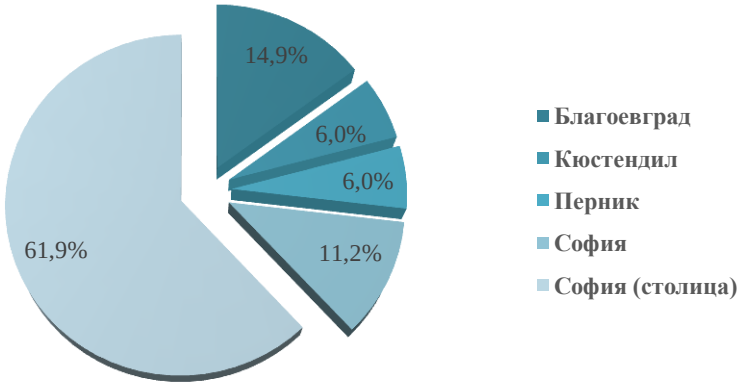
Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Бургас								
Вариант 1	49,7	53,6	54,79	55,9	26,9	30,0	32,4	34,2
Вариант 2	49,9	54,2	56,0	57,9	27,1	30,5	33,5	36,0
Вариант 3	49,7	53,3	54,2	54,9	26,9	29,8	31,9	33,3
Сливен								
Вариант 1	58,2	62,6	65,2	67,5	29,9	33,5	36,3	38,7
Вариант 2	58,3	63,1	66,3	69,2	30,0	34,0	37,4	40,7
Вариант 3	58,1	62,3	64,7	66,6	29,8	33,2	35,7	37,8
Стара Загора								
Вариант 1	55,8	60,6	62,9	64,3	33,6	37,2	39,9	41,9
Вариант 2	56,00	61,2	64,3	66,6	33,7	37,8	41,2	44,1
Вариант 3	55,7	60,2	62,2	63,2	33,5	36,9	39,2	40,8
Ямбол								
Вариант 1	60,2	66,4	69,9	72,7	36,8	41,4	44,7	47,7
Вариант 2	60,3	67,0	71,4	75,0	37,0	42,1	46,2	50,1
Вариант 3	60,1	66,1	69,2	71,5	36,8	41,1	44,0	46,5

Източник: НСИ

Югозападен район

Общ брой на населението

Югозападният район обхваща областите Благоевград, Кюстендил, Перник, София и София-столица. Общият брой на населението в района към 31.12.2014 г. е 2 125 212 души, като относителния му дял спрямо цялото население е 29,5%. Най-голям е относителният дял на населението в област София-столица, която включва близо 62% от цялото население в района.

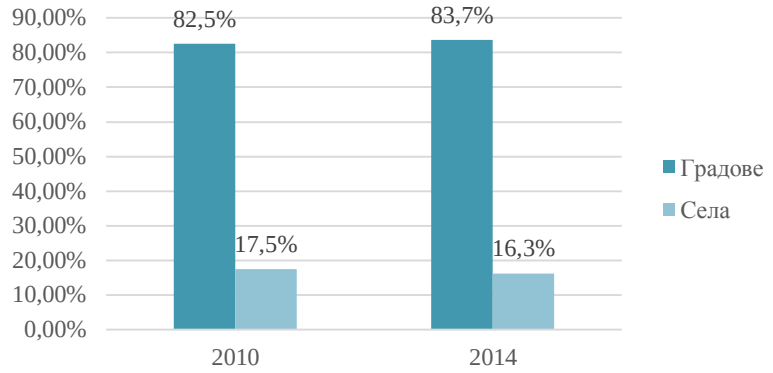
Фигура 279. Относителен дял на населението в Югозападния район по области през 2014 г. (%)

През периода 2010-2014 г. абсолютният прираст в района е положителен и възлиза на 11 657 души, което се дължи на увеличението на броя на населението в област София-столица с 57111 души. Във всички останали райони броят на населението намалява през периода. Най-голямо е намалението в областите Кюстендил и София.

Над 80% от населението в Югозападния район живее в градовете. От 2010 до 2014 г. относителният дял на населението в градовете се увеличава от 82,5 на 83,7%, като в същото време намалява населението в селата.

Таблица 111. Брой на населението и абсолютен прираст в Югозападния район по области през периода 2010-2014 г.

Области	Години 2010	Години 2014	Абсолютен прираст
Югозападен район	**2113555**	**2125212**	**11657**
Благоевград	325870	315577	-10293
Кюстендил	143081	127969	-15112
Перник	134694	127048	-7646
София	250464	238061	-12403
София (столица)	1259446	1316557	57111

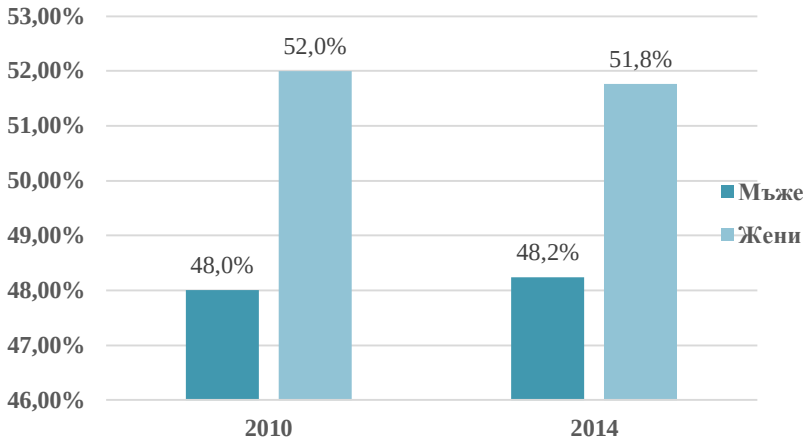

Фигура 280. Относителен дял на населението в Югозападния район по местоживеене през периода 2010-2014 *г. (%)*

Източник: НСИ

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст в Югозападния район е отрицателен, но е по-нисък от този в страната. От 2010 до 2014 г. той се увеличава. Увеличение се наблюдава и в градовете и селата. Отрицателният естествен прираст в градовете на района е значително по-нисък от този в селата. В началото на периода той е повече от 4 пъти по-висок, а в следствие на увеличението му през следващите пет години, през 2014 г. разликата намалява на близо 3 пъти.

Фигура 281. Относителен дял на населението в Югозападен район по пол през периода 2010-2014 г. (%)

Източник: НСИ

През 2010 г., с изключение на област София-столица, коефициентът на естествен прираст е отрицателен във всички области. В областите Кюстендил, Перник и София те са значително по-високи от този в страната, като в първите две области те са повече от два пъти по-високи. Във всички области на страната отрицателният коефициент се увеличава до 2014 г. В градовете на Югозападния район през 2010 г., отново с изключение на област София-столица, естественият прираст е отрицателен във всички области. Независимо от това, че в Благоевградска област коефициентът е отрицателен, той е повече от 5 пъти по-нисък от този в цялата страна. Най-високи са коефициентите в областите Перник, Кюстендил и София, като значенията им са съответно с над 3, 3 и близо 2 пъти по-високи от този в градовете в страната. През 2014 г. коефициентите на естествен прираст намаляват и вече са отрицателни във всички области.

През 2010 г. коефициентите на естествен прираст в селата са отрицателни. Най-ниски са в областите Благоевград (-4‰) и област София-столица (-5,5‰), като тези стойности са значително по-ниски от този в страната. В останалите три области на Югозападния район коефициентите на естествен прираст са значително по-високи от този в цялата страна. Както и в градовете, естественият прираст на населението намалява през 2014 г. във всички области, като съответно се увеличават отрицателните коефициенти.

Таблица 112. Коефициент на естествен прираст в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	Естествен прираст (‰)					
	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**-4,6**	**-1,6**	**-12,1**	**-5,7**	**-3,1**	**-12,9**
Югозападен район	**-2,5**	**-0,7**	**-10,9**	**-3,6**	**-1,9**	**-12,5**
Благоевград	-1,7	-0,3	-4,0	-3,6	-1,6	-6,5
Кюстендил	-9,8	-4,9	-20,0	-11,4	-6,9	-21,5
Перник	-9,6	-5,5	-22,2	-11,2	-7,1	-26,1
София	-8,0	-3,1	-15,4	-9,1	-4,1	-17,0
София (столица)	0,1	0,3	-5,5	-1,2	-0,9	-6,3

Източник: НСИ

Негативният естествен прираст и в този район се дължи на по-високата смъртност в сравнение с раждаемостта. Общият **коефициент на раждаемост** в Югозападния район е по-висок от този в страната. По-високите му стойности се дължат на основно на по-високата раждаемост в градовете в района, докато в селата коефициентите са по-ниски от тези в цялата страна. Независимо от намалението в раждаемостта през периода, общият коефициент и коефициентът на раждаемост в градовете остават по-високи в сравнение с тези в страната.

Разглеждано по области, най-високи са коефициентите на раждаемост в областите София-столица и Благоевград. Техните стойности са по-високи и от тези в страната. През 2014 г. коефициентите на раждаемост в областите Благоевград, Перник и София-столица намаляват, но независимо от това намаление, коефициентът в столицата остава по-висок от този в страната. Единствено в Софийска област коефициентът слабо се увеличава, а в област Кюстендил се запазва стойността си.

През 2010 г. в градовете на две от областите – София-столица и Благоевград раждаемостта е по-висока от тази в страната. През 2014 г. раждаемостта в градовете на всички области намалява. Намалението в общия коефициент на раждаемост в района е в резултат предимно на намалението му в градовете във всички области. Коефициентът на раждаемост в селата намалява незначително през периода, което се дължи на увеличението на раждаемостта в три от областите – Кюстендил, Перник и София.

Таблица 113. Коефициент на раждаемост в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Югозападен район	**10,7**	**11,4**	**7,4**	**9,8**	**10,3**	**7,2**
Благоевград	10,3	10,7	9,6	9,3	9,9	8,4
Кюстендил	7,6	9,1	4,5	7,6	8,8	5,1
Перник	8,1	9,6	3,5	7,3	8,0	5,0
София	8,5	10,0	6,4	8,7	9,7	7,0
София (столица)	11,9	12,0	8,3	10,5	10,7	7,5

Източник: НСИ

Общият **коефициент на смъртност** и коефициентите на смъртност по местоживеене в Югозападния район са по-ниски от тези в страната през разглеждания период.

Таблица 114. Коефициент на смъртност в Югозападния район през периода 2010-2014 г. (‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Югозападен район	**13,2**	**12,1**	**18,3**	**13,4**	**12,2**	**19,7**
Благоевград	12,0	11,0	13,6	12,9	11,5	14,9
Кюстендил	17,4	14,0	24,5	19,0	15,7	26,6
Перник	17,7	15,1	25,7	18,5	15,1	31,1
София	16,5	13,1	21,8	17,8	13,8	24,0
София (столица)	11,8	11,7	13,8	11,7	11,6	13,8

Източник: НСИ

По-ниският общ коефициент на смъртност в района се дължи на по-ниските коефициенти в две от областите – София-столица и Благоевград. В другите три области смъртността е по-висока от тази в страната. През периода 2010-2014 г., с изключение на столицата, във всички други области смъртността се увеличава.

В градовете и селата на района коефициентите на смъртност през разглеждания период следват тенденцията в общия коефициент.

Механично движение на населението

Механичният прираст на цялото население и по местоживеене в Югозападния район е положителен през 2010 г. През 2014 г. той остава положителен, но намалява с 950 души, което се дължи на по-голямото намаление в селата, в сравнение с градовете.

Разглеждано по области, положителен е единствено прирастът (общо и по местоживеене) в област София-столица, като във всички останали области той е отрицателен. Високият положителен прираст в столицата е причина за положителния прираст в целия Югозападен район. През 2014 г. механичният прираст намалява във всички области, с изключение на София-област. По местоживеене, в градовете на района намалява положителният прираст в столицата и отрицателният прираст в област Кюстендил и се увеличава отрицателния прираст в останалите области. В същото време

в селата намалява положителния прираст в столицата и намалява отрицателния прираст в другите четири области.

Таблица 115. Механичен прираст на населението в Югозападния район през периода 2010-2014 г.

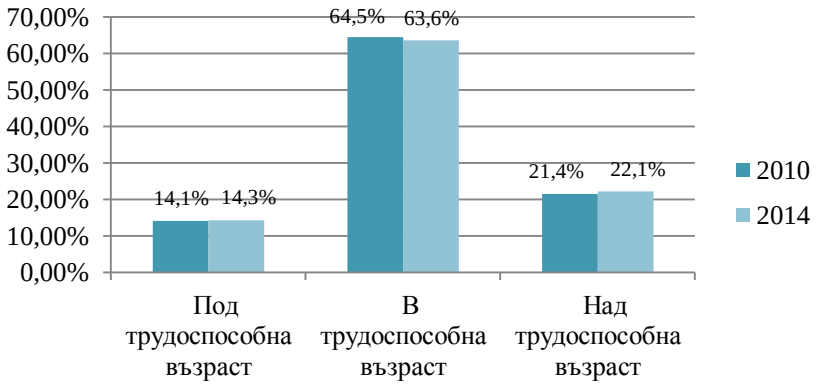
Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Югозападен район	**6298**	**2926**	**3372**	**5348**	**2718**	**2630**
Благоевград	-1444	-645	-799	-1411	-883	-528
Кюстендил	-1085	-543	-542	-859	-410	-449
Перник	-259	-11	-248	-221	-81	-140
София	-532	-150	-382	-643	-284	-359
София (столица)	9618	4275	5343	8482	4376	4106

Източник: НСИ

Възрастова структура на населението по основни възрастови групи

Населението в трудоспособна възраст в Югозападния район през 2010 г. е 64,5% от населението в района и намалява до 63,6% през 2014 г.

Втората по големина възрастова група е тази на населението в надтрудоспособна възраст, която обхваща повече от една пета от населението и се увеличава от 21,4 на 22,1% през периода. Това увеличение се дължи в по-голяма степен на намалението в относителния дял на населението в трудоспособна възраст, тъй като измененията през периода в относителния дял на населението в подтрудоспособна възраст е незначително (от 14,1 през 2010 на 14,3% през 2014 г.).

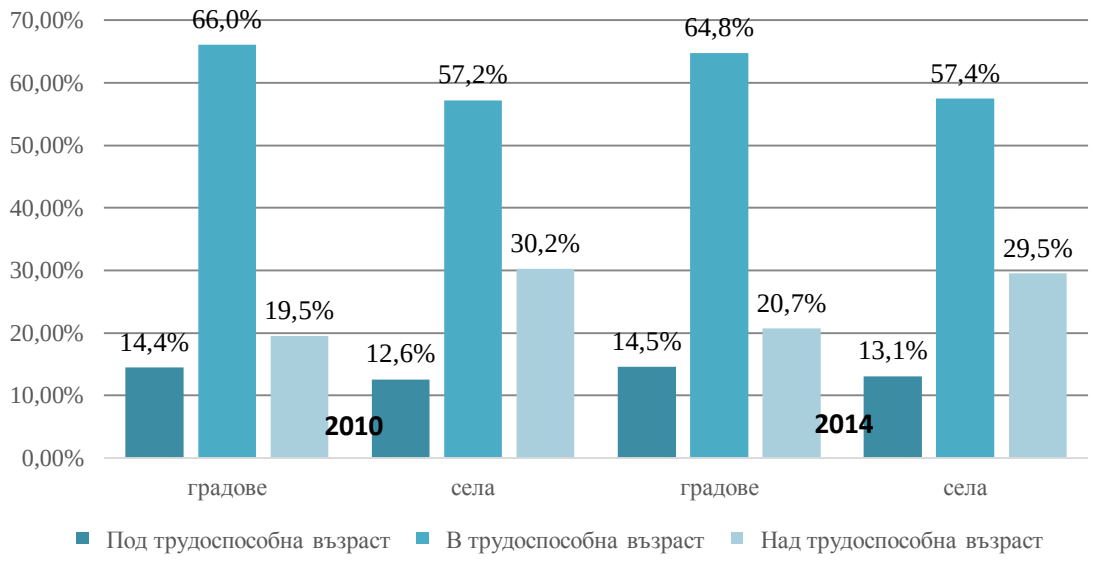

Източник: НСИ

Фигура 282. Относителен дял на населението по основни възрастови групи в Югозападния район през периода *2010-2014 г. (%)*

Относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете е по-висок от този в селата и намалява през периода. През 2010 г. различието възлиза на близо 9 процентни пункта като през 2014 г., в следствие на намалението в относителния дял в градовете и слабото му увеличение в селата, тази разлика намалява на малко повече от 7 процентни пункта. Значителни са различията в относителните дялове на населението в надтрудоспособна възраст между градовете и селата. В началото на периода те възлизат на 10,7 процентни пункта. В резултат на намалението в относителния дял на населението в трудоспособна възраст в градовете през 2014 г. се увеличава този в надтрудоспособна възраст, като разликата намалява на 8,8 процентни пункта.

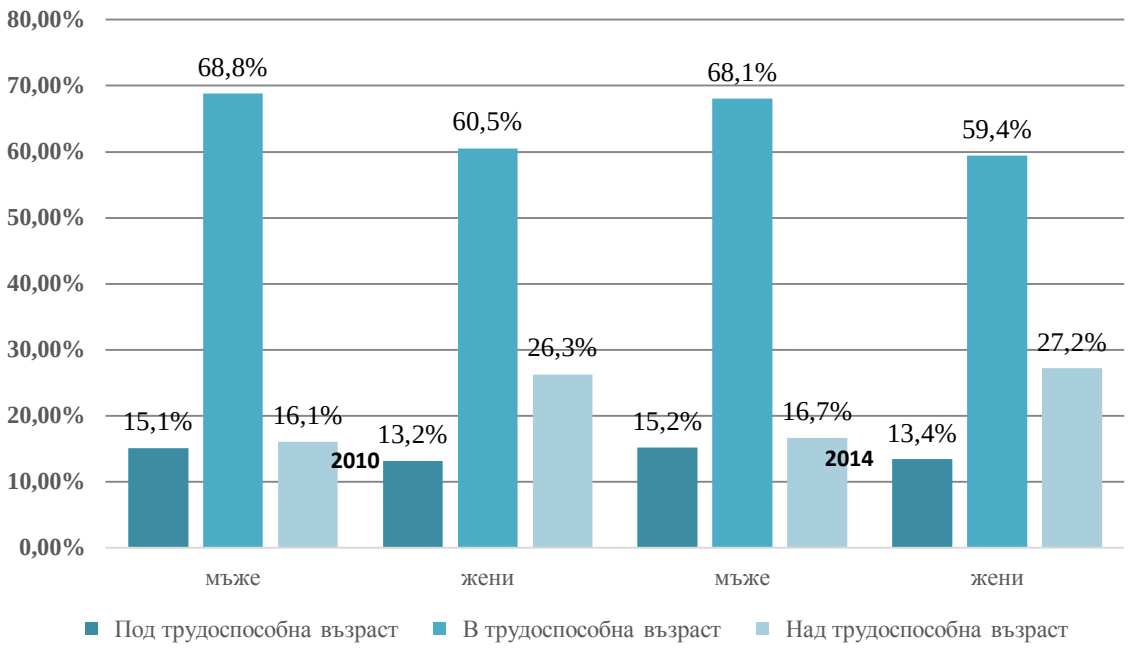
Най-малки са различията между градовете и селата в Югозападния район сред населението в подтрудоспособна възраст. През 2010 г. относителният дял на населението в тази възрастова група в градовете е 14,4%, а в селата – 12,6%, като слабо се увеличава в градовете и селата през 2014 г.

Фигура 283. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Югозападния *район през периода 2010-2014 г. (%)*

Източник: НСИ

През 2010 г. близо 69% от мъжкото население и над 60% от женското население в Югозападния район е в трудоспособна възраст. Слабо намаление в относителните дялове и при двата пола се наблюдава през 2014 г.

Фигура 284. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Югозападния *район през периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

Между жените и мъжете в надтрудоспособна възраст са налице значителни различия. В началото на периода различията в относителните дялове между двата пола възлизат на повече от 10 процентни пункта (16,1% при мъжете и 26,3% при жените). В края на периода се наблюдава слабо увеличение в дела на тази възрастова група и при двата пола.

Най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст. През 2010 г. делът на мъжете в подтрудоспособна възраст е 15,1%, а този на жените – 13,2% или разликата е с около 2 процентни пункта. През 2014 г. относителните дялове и при двата пола слабо се увеличава като разликата между тях намалява незначително.

Други демографски показатели

Коефициентите на възрастова зависимост и тези на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югозападния район се увеличават през периода, но въпреки това са по-ниски от тези в страната.

Таблица 116. Коефициенти на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Югозападния район през периода 2010-2014 г.

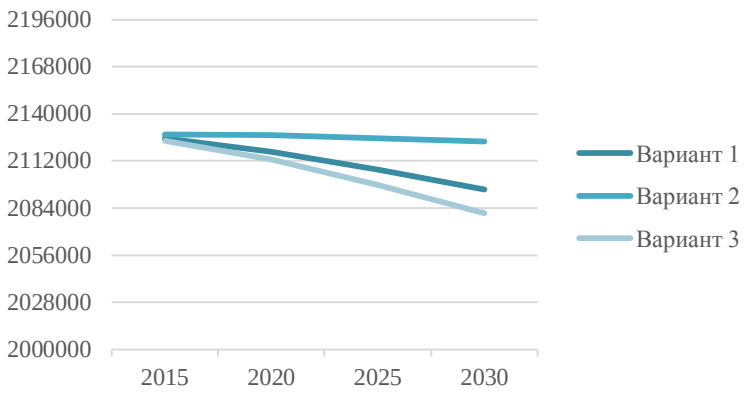
Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010 г.	2014 г.	2010 г.	2014 г.
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Югозападен район	**42,6**	**46,5**	**23,6**	**26,7**
Благоевград	42,6	46,5	22,1	25,6
Кюстендил	50,2	59,1	32,4	40,2
Перник	49,9	55,1	32,8	36,8
София	50,8	55,2	30,8	34,2
София (столица)	39,6	43,1	20,8	23,7

Източник: НСИ

Разглеждано по области, обаче, може да се забележи, че ниските стойности на коефициентите се дължат основно на област София-столица и Благоевградска област. Причина за тази благоприятна тенденция е относително високият относителен дял на лицата на възраст 15-64 години и по-ниския относителен дял на населението над 65 години. Във всички останали области на района коефициентите са по-високи от тези в страната.

Прогноза за общия брой на населението в Югозападния район за периода 2015-2030 г.

През периода 2015-2030 г. населението в Югозападния район се очаква да намалее. Според оптимистичният вариант на прогнозата (вариант 2) ще намалее незначително – с 0,2%. Другите два варианта на прогнозата населението се очаква да намалее съответно с 1,4% (вариант 1 или т.нар. реалистичен вариант) и с 2,0% според песимистичния вариант.

Фигура 285. Прогноза за общия брой на населението в Югозападния район през периода 2015-2030г
Източник: НСИ

Прогнозата за очаквания брой на населението по пол е представена в Таблица 47. От таблицата може да се види, че според втория вариант на прогнозата броят на мъжете до края на прогнозния период се очаква да се увеличи с 0,9%. Незначително намаление се очаква и според другите два варианта на прогнозата. Според трите варианта на прогнозата за жените, техният брой се очаква да намалее до 2030 г. Според оптимистичният вариант намалението се очаква да бъде с 1,3% през 2030 спрямо 2015 г., а според останалите два варианта намалението няма да бъде с повече от 3%. Разглеждано по области, най-благоприятна е прогнозата за столицата, където единствено се очаква увеличение в броя на населението. Според оптимистичния

Таблица 117. Прогноза за общия брой на населението по пол в Югозападния район през периода 2015-2030 г.

Вариант на прогнозата	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Мъже					
Вариант 1	1026486	1025947	1024357	1022587	-0,4%
Вариант 2	1027791	1030911	1034067	1037276	0,9%
Вариант 3	1025879	1023550	1019576	1015230	-1,0%
Жени					
Вариант 1	1098888	1091672	1082526	1072661	-2,4%
Вариант 2	1100134	1096364	1091633	1086327	-1,3%
Вариант 3	1098293	1089395	1078076	1065876	-3,0%

Източник: НСИ

вариант прирастът на населението в края на прогнозния период населението се очаква да се увеличи с повече от 8%. Според другите два варианта на прогнозата се очаква увеличение с над 7%.

Най-неблагоприятна е прогнозата за населението в област Кюстендил, където дори при предположени благоприятни социално-икономически условия в страната през следващите 15 години, се очаква то да намалее с 24,3%, а според другите два варианта – с повече от 26,5%.

Прогноза за коефициентите на зависимост

Прогнозите за коефициентите на възрастова зависимост и коефициентите на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. показват, че те ще се увеличат през прогнозния период. Най-високи коефициенти се очакват в областите Кюстендил и Перник, а най-ниски в област София. Очакваното увеличение в стойностите на коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. според различните варианти на прогнозата ще се получи в резултат на неблагоприятна промяна във възрастовата структура на населението, а именно – намаление в броя на населението във възрастовата група 15-64 години и увеличеното му в другите две възрастови групи – на населението под 15-годишна възраст и на това на възраст 65 и повече години.

Таблица 118. Прогноза за общия брой на населението по области в Югозападния район през периода 2015-2030 г.

Област	Година 2015	2020	2025	2030	Темп на прираст (%)
Благоевград					
Вариант 1	313671	302291	289431	275480	-12,2%
Вариант 2	314112	304075	293150	281518	-10,4%
Вариант 3	313472	301441	287622	272530	-13,1%
Кюстендил					
Вариант 1	124924	113101	102043	91799	-26,5%
Вариант 2	125191	114119	104027	94831	-24,3%
Вариант 3	124791	112620	101096	90315	-27,6%

Област	Година 2015	2020	2025	2030	Темп на прираст (%)
Перник					
Вариант 1	125642	117809	110026	102550	-18,4%
Вариант 2	125894	118718	111835	105344	-16,3%
Вариант 3	125529	117353	109151	101169	-19,4%
София (столица)					
Вариант 1	1325235	1360412	1393033	1424471	7,5%
Вариант 2	1326418	1364822	1401284	1436157	8,3%
Вариант 3	1324673	1358258	1388925	1418515	7,1%
София					
Вариант 1	235902	224006	212350	200948	-14,8%
Вариант 2	236310	225541	215404	205753	-12,9%
Вариант 3	235707	223273	210858	198577	-15,8%

Източник: НСИ

Таблица 119. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. по области в Югозападния район през периода 2015-2030 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Благоевград								
Вариант 1	47,4	52,4	56,1	60,1	26,6	31,2	36,3	41,4
Вариант 2	47,5	53,0	57,4	62,2	26,7	31,6	37,3	43,2
Вариант 3	47,3	52,2	55,5	59,0	26,5	31,0	35,8	40,6
Кюстендил								
Вариант 1	60,2	65,7	69,9	75,0	41,6	47,3	52,9	58,9
Вариант 2	60,3	66,5	71,6	78,0	41,7	48,1	54,5	61,7
Вариант 3	60,1	65,3	69,0	73,5	41,5	47,0	52,1	57,5
Перник								
Вариант 1	56,4	61,1	64,8	68,6	38,0	42,1	47,2	51,9
Вариант 2	62,8	68,3	72,3	75,7	38,2	42,9	48,8	54,6
Вариант 3	56,3	60,7	64,0	67,2	37,9	41,8	46,5	50,6
София								

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Вариант 1	44,3	48,3	48,1	45,9	24,5	26,6	27,3	27,1
Вариант 2	44,4	48,9	49,3	47,9	24,6	27,1	28,3	28,6
Вариант 3	44,2	48,0	47,5	45,0	24,4	26,4	26,9	26,4
София (столица)								
Вариант 1	56,0	59,5	62,0	65,3	35,1	38,3	41,7	45,5
Вариант 2	56,2	60,2	63,5	67,8	35,2	39,0	43,1	47,8
Вариант 3	56,0	59,2	61,3	64,1	35,0	38,0	41,0	44,3

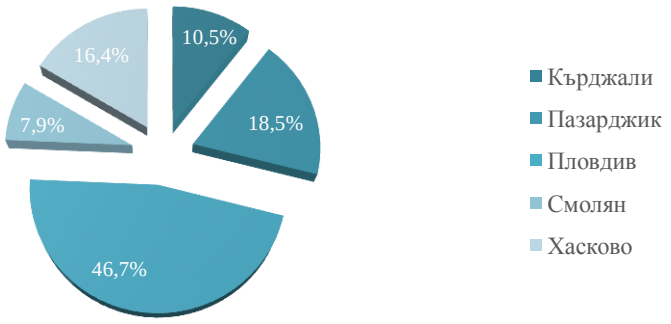
Източник: НСИ

Южен централен район

Общ брой на населението

Южният централен район обхваща областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково.

Общият брой на населението в района към 31.12.2014 г. е 1 445 836 души, като относителния му дял спрямо населението в страната е 20,1%. Областта с най-голям брой на населението е област Пловдив.

Източник: НСИ

Фигура 286. Относителен дял на населението в Южния централен район по области през 2014 г.

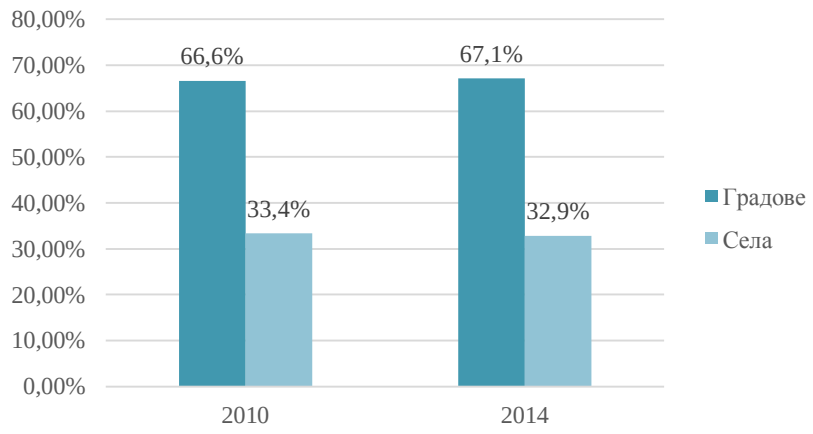
От 2010 до 2014 г. населението в района намалява с 67 674 души . Най-голямо е намалението в областите Пазарджик, Пловдив и Хасково.

Таблица 120. Брой на населението в Южния централен район по области през периода 2010-2014 г.

Области	Години		Абсолютен прираст
	2010	2014	
Южен централен район	**1513510**	**1445836**	**-67674**
Кърджали	153571	152053	-1518
Пазарджик	287910	266549	-21361
Пловдив	696300	675586	-20714
Смолян	122602	113984	-8618
Хасково	253127	237664	-15463

Източник: НСИ

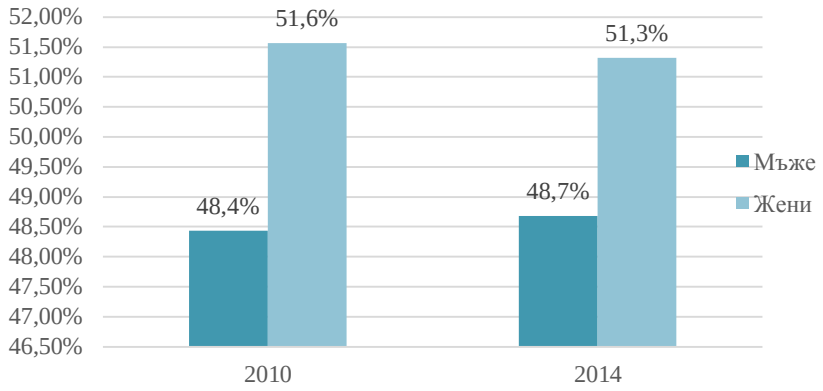
През 2010 г. 66,6% от населението района живее в градовете и се увеличава на 67,2% през 2014 г.

Фигура 287. Относителен дял на населението в Южния централен район по местоживеене през периода 2010-*2014 г.*

Източник: НСИ

Малко над половината от населението в Южния централен район са жени, като относителният им дял слабо намалява през периода.

Фигура 288. Относителен дял на населението в Южния централен район по пол през периода 2010-2014 г.

Източник: НСИ

Естествено движение на населението

Коефициентът на естествен прираст в Южния централен район е отрицателен, но е по-нисък от общия и естествения прираст по местоживеене в страната през целия период. От 2010 до 2014 г. се увеличава от -3,8 на -5,2 промила. Увеличение се наблюдава и по местоживеене, като то е по-голямо в градовете. Във всички области на района общият коефициент на естествен прираст е отрицателен и се увеличава през 2014 г. През 2010 г. единствено в градовете на област Кърджали естественият прираст е положителен като през 2014 той намалява, но остава положителен. В останалите области е отрицателени и се увеличава през периода. Най-висок отрицателен прираст през периода се наблюдава в градовете на област Хасково.

Отрицателният коефициент на естествен прираст е по-висок в селата. В началото на периода отрицателният коефициент на естествен прираст в селата е повече от 8 пъти по-висок от този в градовете. В следствие на по-голямото увеличение в отрицателния прираст в градовете в сравнение със селата през 2014 г., разликата намалява на 3,6 пъти. През 2010 г. най-високи са стойностите му в селата на областите Хасково и Пловдив. През периода отрицателният коефициент на естествен прираст в селата се увеличава във всички области на района, с изключение на област Пловдив.

Таблица 121. Коефициент на естествен прираст в Южния централен район през периода 2010-2014 г. (в ‰)

Области	Естествен прираст (‰)					
	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**-4,6**	**-1,6**	**-12,1**	**-5,7**	**-3,1**	**-12,9**
Южен централен район	**-3,8**	**-1,1**	**-9,1**	**-5,2**	**-2,8**	**-10,2**
Кърджали	-0,7	1,3	-2,1	-2,6	0,9	-5,0
Пазарджик	-3,4	-1,4	-6,7	-5,3	-3,5	-8,3
Пловдив	-3,6	-1,0	-11,3	-4,3	-2,3	-10,4
Смолян	-4,3	-0,6	-8,8	-7,8	-3,9	-12,6
Хасково	-6,3	-2,2	-15,9	-8,0	-4,2	-17,5

Източник: НСИ

В Южния централен район, както и в другите райони на страната, отрицателният естествен прираст се дължи на по-високата смъртност в сравнение с раждаемостта сред населението. Общият **коефициент на раждаемост** и този по местоживеене в Южния централен район почти не се различават от тези в страната, като през периода 2010-2014 г. те намаляват. През 2010 г. най-високи са коефициентите в областите Кърджали, Пловдив и Пазарджик. Раждаемостта намалява през периода във всики области. Коефициентът на раждаемост в градовете се запазва единствено в област Кърджали. В селата също се наблюдава намаление, като слабо се увеличава само в Хасковска област.

Таблица 122. Коефициент на раждаемост в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**10,0**	**10,6**	**8,6**	**9,4**	**9,6**	**8,7**
Южен централен район	**9,9**	**10,6**	**8,7**	**9,3**	**9,7**	**8,4**
Кърджали	10,4	10,6	10,3	9,4	10,6	8,6
Пазарджик	10,1	10,5	9,3	9,7	10,0	9,1
Пловдив	10,3	10,8	8,7	9,8	10,1	9,0
Смолян	8,3	9,7	6,5	6,4	7,3	5,4
Хасково	9,4	10,3	7,3	8,6	9,0	7,8

Източник: НСИ

Коефициентите на смъртност в Южния централен район превишават тези на раждаемост. Особено големи са различията между коефициентите на раждаемост и смъртност в селата. Коефициентите на смъртност в Южния централен район са по-ниски от тези в страната през целия период, независимо от това, че се повишават през 2014 г. Смъртността в селата е значително по-висока от тази в градовете. През 2010 г. най-ниски са общите коефициенти на смъртност и тези по местоживеене в областите Кърджали и Смолян, а най-високи – в област Хасково, като стойностите им са по-високи от тези в цялата страна.

Таблица 123. Коефициент на смъртност в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в ‰)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
България	**14,6**	**12,2**	**20,7**	**15,1**	**12,7**	**21,6**
Южен централен район	**13,7**	**11,7**	**17,8**	**14,5**	**12,5**	**18,6**
Кърджали	11,1	9,3	12,4	12,0	9,7	13,6
Пазарджик	13,5	11,9	16,0	15,0	13,5	17,4
Пловдив	13,9	11,8	20,0	14,1	12,4	19,4
Смолян	12,6	10,3	15,3	14,2	11,2	18,0
Хасково	15,7	12,5	23,2	16,6	13,2	25,3

Източник: НСИ

През 2014 г. смъртността във всички области се увеличава. Това увеличение се отнася, както до общите коефициенти, така и до тези в градовете и селата на отделните области. Единствено в селата на Пловдивска област се наблюдава слабо намаление.

Механично движение на населението

Механичният прираст на населението в Южния централен район е отрицателен през 2010 г., като населението намалява общо с 8946 души. Това намаление се дължи най-вече на намалението на населението в градовете – повече от два пъти по-голямо от това в селата. Във всички области на района прирастът е отрицателен. Той е най-висок в област Пловдив. В областите Пловдив, Хасково и Пазарджик отрицателният механичен прираст се дължи на високите му стойности в градовете. В областите Кърджали и Смолян отрицателният прираст е по-висок в селата, в сравнение с градовете. Единствено в Хасковска област механичният прираст в селата е

положителен. През 2014 г. миграцията във всички области намалява. В областите Кърджали, Пловдив и Хасково той вече е положителен като най-висок е в област Кърджали. Положителният прираст в областите Кърджали и Хасково се дължи на нарастване на населението в селата, докато в Пловдивска област той се дължи на увеличението на мигриралите лица в градовете. В другите две области - Смолян и Пазарджик механичният прираст е отрицателен в градовете и в селата.

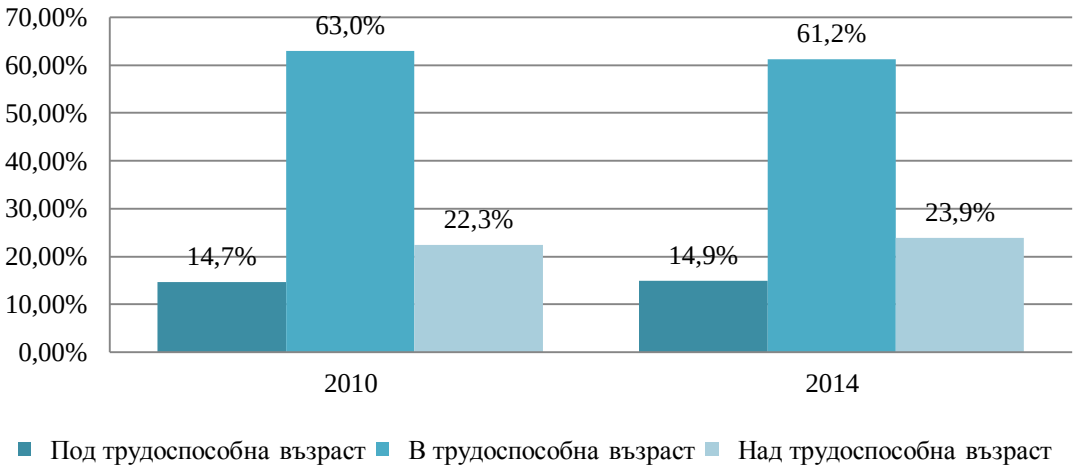
Таблица 124. Коефициент на смъртност в Южния централен район през периода 2000-2014 г. (в брой)

Области	2010 г.			2014 г.		
	общо	град	село	общо	град	село
Южен централен район	**-8 946**	**-6 629**	**-2 317**	**-265**	**-1 994**	**1 729**
Кърджали	-1 043	-224	-819	1835	-172	2007
Пазарджик	-1 726	-1 229	-497	-1319	-878	-441
Пловдив	-2 848	-2 801	-47	316	318	-2
Смолян	-1 661	-674	-987	-1335	-788	-547
Хасково	-1 668	-1 701	33	238	-474	712

Източник: НСИ

Възрастова структура на населението по основни възрастови групи

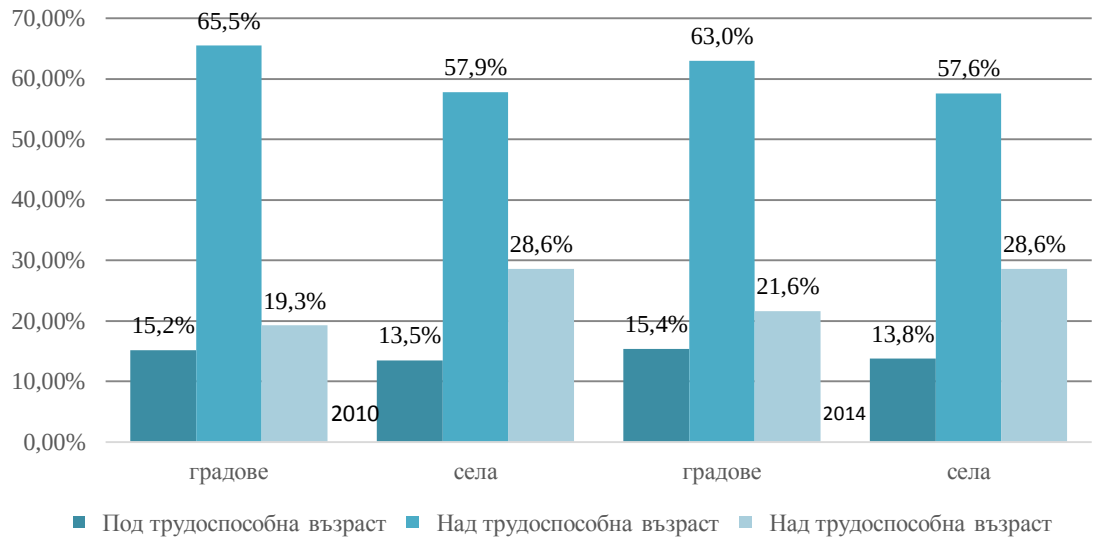
Най-голям е относителният дял на населението в трудоспособна възраст в Южния централен район. През 2010 г. той е 63,0% и намалява на 61,2% през 2014 г.

Източник: НСИ

Фигура 289. Относителен дял на населението по основни възрастови групи в Южния централен район през периода 2010-2014 г.

Намалението в относителния дял на населението в трудоспособна възраст се дължи на увеличението в относителния дял на населението в надтрудоспособна и подтрудоспособна възраст. Разликата в относителните дялове на населението в трудоспособна възраст в градовете и селата на Южния централен район възлиза на 7,6 процентни пункта. През 2014 г. относителният дял на населението в трудоспособна възраст в градовете и селата намалява, а оттам намалява и различието между тях, като тази разлика вече е 5,4 процентни пункта. След населението в трудоспособна възраст, най-висок е относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст в градовете и селата на Южния централен район. През 2010 г. 19,3% от населението в градовете е в надтрудоспособна възраст, докато това в селата е 28,6%, като раликата е възлиза на 9,3 процентни пункта. През 2014 г. се увеличава относителния дял на населението в надтрудоспособна възраст в градовете с 2,3 процентни пункта, като в същото време този в селата намалява. В резултат различията намаляват на 7 процентни пункта. Относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст е по-висок в градовете и слабо се увеличава през периода, както в градовете, така и в селата.

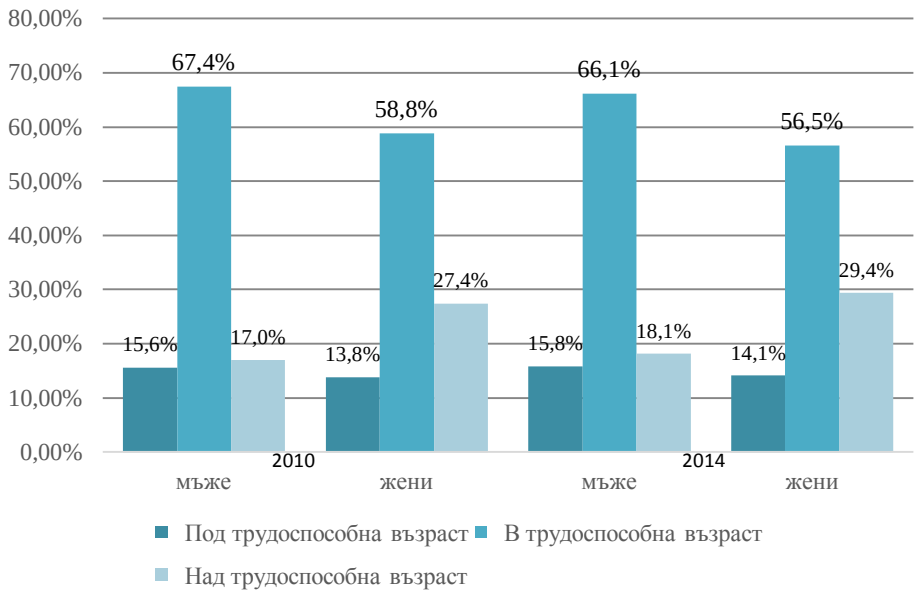

Фигура 290. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и местоживеене в Южния *централен район през периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

Относителният дял на мъжете в трудоспособна възраст в Южния централен район е по-висок от този на жените. В началото на периода разликата между тях възлиза на 8,6 процентни пункта. През 2014 г. относителните дялове на населението в тази възрастова група намалява и при двата пола, като при жените намалението е по-голямо и в резултат разликата се увеличава на 9,6 процентни пункта. Населението в надтрудоспособна възраст е втората по големина възрастова група и при двата пола. През 2010 г. делът на мъжете е 17,0%, а този на жените - 27,4% или различието възлиза на повече от 10 процентни пункта. В следващите пет години относителният дял на населението в надтрудоспособна възраст и при двата пола се увеличава, като различието между тях се запазва.

Най-малък е относителният дял на населението в подтрудоспособна възраст. По-висок е делът на мъжете в подтрудоспособна възраст. През 2010 г. разликата между двата пола е е близо два процентни пункта. През 2014 г. относителният дял в тази възрастова група слабо се увеличава и при двата пола, но разликата между тях почти не се променя.

Фигура 291. Относителен дял на населението по основни възрастови групи и пол в Южния централен район *през периода 2010-2014 г.*

Източник: НСИ

Други демографски показатели

Както във всички райони в страната, динамиката в основните демографски фактори – раждаемост, смъртност и миграции, оказват влияние върху възрастовата структура на населението на Южния централен район. Най-ясно тази промяна се проявява в стойностите на коефициентите на възрастова зависимост. По-ниският коефициент на възрастова зависимост в района се дължи на ниските му стойности в областите Смолян и Кърджали. Най-висок е коефициентът в област Хасково, като неговата стойност е значително по-висока от тази в страната. Подобни са тенденциите по области и в коефициента на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г..

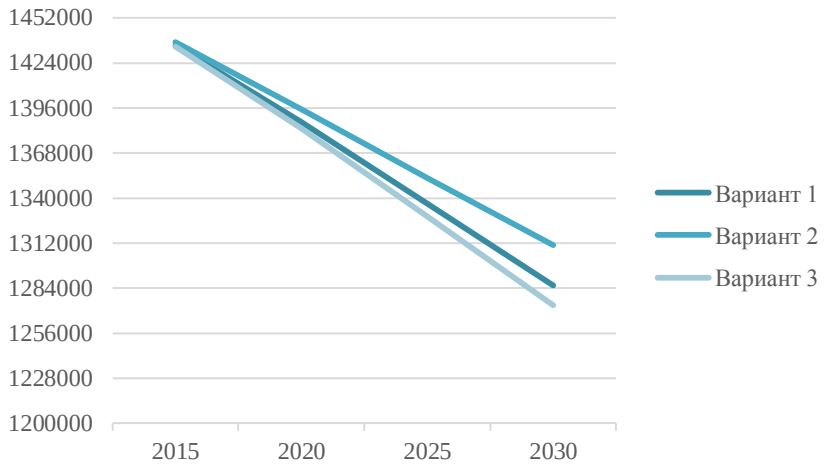
Таблица 125. Коефициент на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. в Южния централен район през периода 2010-2014 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)		Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)	
	2010 г.	2014 г.	2010 г.	2014 г.
България	**46,0**	**51,2**	**25,9**	**30,2**
Южен централен район	**45,8**	**51,1**	**25,7**	**30,0**
Кърджали	44,2	47,2	23,1	26,6
Пазарджик	46,0	51,6	24,4	29,1
Пловдив	45,8	51,5	26,0	30,2
Смолян	41,1	46,7	24,3	29,9
Хасково	48,8	54,1	28,9	32,8

Източник: НСИ

Прогноза за населението в Южния централен район през периода 2015-2030 г.

През периода 2015-2030 г. населението в Южния централен район се очаква да намалее. Според оптимистичния вариант на прогнозата (вариант 2) населението в района се очаква да намалее с 8,8%. Според другите два варианта на прогнозата населението се очаква да намалее съответно с 10,4% (вариант 1) и 11,2% (вариант 3).

Фигура 292. Прогноза за общия брой на населението в Южния централен район

Източник: НСИ

Прогнозата за населението по пол показва, че по-голямо намаление в броя на населението се очаква при жените според трите варианта на прогнозата. През 2030 г., в сравнение с началото на прогнозния период, според оптимистичния вариант броя на мъжете се очаква да намалее с 8,5%, а този на жените – с 9,1%. Другите два варианта на прогнозата показват близки очаквани стойности при двата пола.

Таблица 126. Прогноза за общия брой на населението по пол в Южния централен район за периода 2015-2030 г.

Вариант на прогнозата	Година				Темп на прираст (%)
	2015	2020	2025	2030	
Мъже					
Вариант 1	698411	674700	650457	626648	-10,3%
Вариант 2	699483	678898	658992	640100	-8,5%
Вариант 3	697887	672652	646274	619972	-11,2%
Жени					
Вариант 1	736739	712420	686094	659178	-10,5%
Вариант 2	737688	716125	693557	670890	-9,1%
Вариант 3	736287	710615	682430	653451	-11,3%

Източник: НСИ

Разглеждано по области, във всички области на района се очаква населението да намалее. Въпреки това, най-благоприятна е прогнозата за област Пловдив, където според трите варианта на прогнозата се очаква най-малко намаление през прогнозния период. Най-неблагоприятна е прогнозата за област Смолян, където според оптимистичния вариант се очаква населението да намалее 27,7%. Според другите два варианта на прогнозата се очаква населението в областта да намалее с повече от 30%.

Таблица 127. Прогноза за общия брой на населението по области в Южния централен район за периода 2015-2030 г.

Област	Година 2015	2020	2025	2030	Темп на прираст (%)
Кърджали					
Вариант 1	148936	144262	138734	132713	-11,0%
Вариант 2	149120	145037	140329	135331	-9,3%
Вариант 3	148836	143891	137934	131437	-11,7%
Пазарджик					
Вариант 1	263870	251064	237925	224781	-14,8%
Вариант 2	264287	252715	241314	230183	-12,9%
Вариант 3	263669	250249	236264	222131	-15,8%
Пловдив					
Вариант 1	677645	670897	662160	652733	-3,7%
Вариант 2	678463	674081	668549	662639	-2,3%
Вариант 3	677256	669349	659011	647799	-4,4%
Смолян					
Вариант 1	110363	98717	87627	77242	-30,0%
Вариант 2	110588	99572	89367	79937	-27,7%
Вариант 3	110256	98309	86802	75933	-31,1%
Хасково					
Вариант 1	234336	222180	210105	198357	-15,4%
Вариант 2	234713	223618	212990	202900	-13,6%
Вариант 3	234157	221469	208693	196123	-16,2%

Източник: НСИ

Прогноза за коефициентите на зависимост

Прогнозата за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г., според различните варианти на прогнозата, показват увеличение във всички области на Южния централен район. В сравнение с останалите области, най-малко увеличение и най-ниски стойности на коефициентите в края на прогнозния период се очакват в област Пловдив. Най-неблагоприятна е прогнозата за област Смолян. В началото на прогнозния период коефициентите на възрастова зависимост в тази област са най-ниски. До 2030 г. се очаква съотношението на отделните възрастови групи да се промени, а именно да се увеличи дела на населението в „зависимите” възрасти (от 0 до 15 и над 65 години) и да намалее този във възрастовата група от 15 до 64 години, което ще бъде и причина за високите стойности на коефициентите на възрастова зависимост, както и на тези във възрастовата група над 65 г.

Таблица 128. Прогноза за коефициентите на възрастова зависимост и възрастова завивсимост във възрастовата група над 65 г. по области в Южния централен район за периода 2015-2030 г.

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Южен централен район								
Кърджали								
Вариант 1	49,0	54,5	59,4	63,5	27,7	32,5	38,3	43,5
Вариант 2	49,1	55,0	60,6	65,6	27,8	33,0	39,3	45,3
Вариант 3	48,9	54,3	58,8	62,5	27,6	32,3	37,8	42,6
Пазарджик								
Вариант 1	52,8	57,1	61,8	66,0	30,3	34,1	39,4	44,3
Вариант 2	53,0	57,6	63,1	68,2	30,4	34,6	40,6	46,4
Вариант 3	52,8	56,8	61,1	64,9	30,2	33,8	38,8	43,3
Пловдив								
Вариант 1	52,6	56,0	58,1	58,7	31,1	33,6	36,1	37,6
Вариант 2	52,7	56,6	59,4	60,9	31,3	34,1	37,2	39,5
Вариант 3	52,5	55,7	57,4	57,7	31,1	33,3	35,5	36,7
Смолян								

Области	Коефициент на възрастова зависимост (%)				Коефициент на възрастова зависимост във възрастовата група над 65 г. (%)			
	2015	2020	2025	2030	2015	2020	2025	2030
Вариант 1	48,4	57,7	68,0	80,1	31,9	41,9	54,7	68,2
Вариант 2	48,5	58,3	69,5	82,9	32,0	42,3	55,9	70,5
Вариант 3	48,3	57,4	67,3	78,7	31,9	41,6	54,1	67,0
Хасково								
Вариант 1	55,2	60,3	64,3	67,1	34,2	38,6	43,2	46,9
Вариант 2	55,4	61,0	65,7	69,4	34,3	39,2	44,5	49,0
Вариант 3	55,2	60,0	63,6	65,9	34,1	38,3	42,6	45,8

Приложение 3. Брой лица, които ще бъдат обучавани през следващите 12 месеца за придобиване на професионална квалификация (по професии и икономически дейности)

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	
Козметик	912
Телекомуникационни системи	253
Електротехника	169
Оптически комуникационни системи	169
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	
Физическа охрана на обекти	2936
Охранител	1395
Организация на охранителната дейност	783
Болногледач	286
Личен асистент	286
Социален асистент	286
Оператор на автокран	223
Телекомуникационни системи	202
Инструктор охрана	131
Оператор СОТ	131
Банкова охрана и инкасова дейност	76
техник СОТ	66
Техник комуникационни системи	51
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	
Машини и съоръжения за добивната промишленост и строителството	52
Минен техник	52
Оператор в минната промишленост	25
Оператор ПСМ	21
Електромонтьор	16
Оператор ТМОК	5
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ, КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	
Вътрешни ВиК мрежи	251
Електро монтьор на електрически машини и апарати	26
Външни ВиК мрежи	25
Измервателна и операционна техника	9

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Човешки ресурси	5
Екология и опазване на околната среда	2
Икономист - ТРЗ	2
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	
Екология и опазване на околната среда	586
Социална работа с деца и семейства в риск	301
Подпомагане на деца	301
Социална работа с деца и възрастни с увреждания и хронични заболявания	158
Митнически инспекторат	126
Административно обслужване	110
Счетоводство	101
Финанси	101
Организация на дейностите в места за настаняване	72
Правен сътрудник-офис мениджър	57
Туризъм	57
Туристическа анимация	43
Финансов отчетник	43
Управление при кризи	38
Данъчен и митнически посредник	35
Бизнес администрация	34
Деловодство и архив	10
Младши счетоводител	5
ОБРАЗОВАНИЕ	
Компютърни техники и технологии	1227
Старши учител, детска градина	1098
Помощник възпитател	1014
Младши учител	338
Помощник възпитател в отглеждане и възпитание на деца	254
Счетоводител	171
Дигитални компетенции	143
Оператор на парни и водогрейни съоръжения	84
Топлоенергетика	66
Текстообработване оператор на компютър	57
Оператор на ПВС	55
Техник ел.инсталации	14
Елтехник	14
Финансов контрол	3

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	
Брокер, недвижими имоти	845
Недвижими имоти	123
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	
Шивач	1472
Производство на хляб и хлебни изделия	881
Продавач консултант	778
Машини и системи с ЦПУ	654
Готвач	622
Работник в заведенията за хранене и развлечения	622
Газова техника	593
Химични технологии	569
Дограмаджия, дърво, пластмаса, алуминий	385
Монтажник-повишаване квалификацията	384
Шивачи	347
Шлосер	328
Машинен оператор	326
Слаботоков елтехник	320
Шивачество	309
Шлосерство	302
Монтьор на енергийни съоръжения и инсталации	187
Електрообзавеждане на подемна и асансьорна техника	178
Подемно-транспортна техника и електро задвижване (машинен оператор мостови и козлови кран)	168
Производство на облекло и текстил	158
Стругарство	158
Заваряване	147
Касиер-счетоводител	146
Оператор металообработване	146
Лазерна и оптична техника	135
Експлоатация на парни и водогрейни съоръжения	133
ПСТ, кранисти	132
Строителен работник	132
Електротехник, електрически машини и апарати	131
Производство на месо, месни продукти и риба	128
Организатор ИТ приложения	128
Производство на облекло от текстил	124
Програмиране на Сименс контролери	124

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Електрообзавеждане на производство, ел. безопасност 4 и 5 разряд	119
Компресорни системи, шнайдер	93
Електрически превозни средства	87
Дърворезно, амбалажно и паркетно производство	87
Ел. техник	84
ОТК	81
Пътно - строителна техника	80
Металорежещи машини	77
ТРЗ-счетоводител	73
Фирмен мениджър (организатор производство)	73
Подемно-транспортна техника електрозадвижване	69
Електро безопасност 2 разряд	66
Производство на хляб, хлебни и сладкарски изделия	62
AGR (American Glass Rescapch)	62
Машинен техник	62
Работа с ЦПУ машини	62
Производство на тапицирани изделия	61
Машинна техника в металургията	59
Производство на облекло от текстил - оператор	56
Експлоатация на парни и водогрейни съоръжения - огняр	50
Оператор, производство на облекло	50
Технология на машиностроенето	48
Електро монтьор	47
Заваряване по метод МИГ/МАГ	46
Машини и съоръжения за заваряне	42
Плетачно производство	41
Заварчик - заваряване	37
Кранист - подемно транспортна техника с електрозадвижване	37
Технолог - технология на машиностроенето	37
Подемно-транспортна техника, монтирана на пътни транспортни средства	34
Финансова отчетност - вътрешен одит - IFS - версия 7	31
Ремонт на кораби	31
Търговски представител	31
Машинист на мостови и козлови кранове	29
Монтьор автоматизирани системи	28
Сладкар, производство на сладкарски изделия	28
Конструиране, моделиране и технология на облекло от текстил	26
СБХраните	26

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Електрически инсталации - ел. техник	26
Подемно-транспортна техника - мотокарист	26
Топлотехника - топлинна, климатична, вентилационна и хладилна	25
Оператор парни и водоструйни съоръжения	22
Машинист на подвижна площадка	21
Машинист на щабелни кранове	18
Леяр	17
Подемно-транспортна техника	17
Машинист-оператор производство цигари	17
Монтьор по автоматизация	17
Оператор парни и водогрейни съоръжения	16
Измервателна и организационна техника	15
Машинен оператор за гореща обработка на металите	15
Машинен оператор на металорежещи машини	15
Мото и електрокаристи	14
Металообработващи машини	14
Технолог	14
Автовишка, пътно строителна техника	13
Водач мотокар -електрокар	13
ИТ специалист	13
Подемно транспортни техники с електрозадвижване	13
Помощник технолози	13
Технолози	13
Техник механик опак.техника	12
Автоматизация на непрекъснатите производства	12
Икономика и мениджмънт	9
Работа с газови котли	7
Работник производство на облекло - гладач	7
Машини и съоръжения в текстилната промишленост	5
Правоспособност за работа с мотокари и електрокари	3
Правоспособност за работа с повдигателни съоръжения	3
Заварчик	3
Технология на органичните вещества	3
Технология на целулозата, хартията и опаковките	3
Осигурителни и комуникационни системи в ЖП апаратура	3
Търговска експлоатация на железопътния транспорт	3
Системно програмиране	2
Стругар	2

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	
Електромонтьор	560
Електро енергетика	409
Подемно-транспортна техника и електро-задвижване	75
Топлоенергетика	40
Оператор енергиен блок котляр котли	22
Подземен и открит добив на полезни изкопаеми	14
Пътно строителна техника	12
Оператор на парни и водопроводни съоръжения	7
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Климатични и отоплителни инсталации	143
Електронна търговия	131
Компютърни мрежи	131
Пробовземач	68
Химик-аналитик	68
СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	
Гъбопроизводство и билки	1295
Механизация на селското стопанство - водач на ССМ	155
Вътрешни и международни превози на пътници	72
Механизация на селското стопанство - механик	52
Агроном - агроекология	42
Агроном растителна защита	35
Лесокултурни дейности	30
Агроном - биоземеделие	22
Механизация на горското стопанство	20
Икономист в земеделско стопанство	18
СТРОИТЕЛСТВО	
Монтажник на възобновяеми източници	1865
ВиК	1798
Безопасност на труда при експлоатация на електрически уредби и съоръжения	449
Пътно строителна техника	309
Вътрешни и международни превози на товари	125
Метални конструкции	125
Монтажници , шлосеро и ел. монтьори	115
Прикатвачи	113
Машини и съоръжения за заваряване	94
Офис мениджър	93

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Изолации в строителството	87
Икономика и мениджмънт	64
Заварчици	51
Машинисти на строителна механизация	49
Ел.монтьор	37
Пътнотранспортна техника	37
Мазилки и шпакловки	37
Основни и довършителни работи	37
Озеленяване и цветарство	31
Строителство на сгради и съоръжения	26
Бояджийски работи	24
Оператори на динамометр. системи на FORCE	21
Външни облицовки и настилки	20
Машини и съоръжения за заваряване/аргон/	17
Подемно-транспортна техника с електрозадвижване	17
Вътрешни облицовки и настилки	15
Калкулант	15
Кофражист	15
Багерист - подемно-транспортна техника, монтиране на пътни транспортни средства	12
Кранист - подемно-транспортна техника с електрозадвижване	12
Сухо строителство	9
Кофражи	8
Икономист	7
Външни В и К мрежи	5
Вътрешни В и К мрежи	3
Строителство и архитектура	2
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ, ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	
Графичен дизайн	451
Програмист програмни езици	422
Сътрудник управление проекти	422
Програмно осигуряване	143
Медиен анализатор	76
Оператор база данни	76
Счетоводство	43
Специалист програмиране	38
Специфични за програмирането	3
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ, ПОЩИ	

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Логистика на товарни услуги	2050
Търговия на едро и дребно	902
Вътрешни и международни превози на товари	820
Водач международни превози на товари	760
Сигнализация и телекомуникация	403
Енергетика	327
Митническо и данъчно обслужване	307
Управление движението на влак	267
Вътрешни и международни превози на пътници	154
Летец, втори пилот	106
Пилот	98
Автомонтьор	88
Експлоатация на железопътна инфраструктура	59
Релсови пътни съоръжения	59
Дърводелец	53
Работник поддържане на железен път и съоръжения	38
Монтьор на автотранспортна техника	34
Шлосерство/стрелка	15
Касиери	13
Контрольор платено паркиране	13
Контрольор по редовността на пътниците	13
Шлосер	10
ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	
Бариста	2735
Пекар на кафе	1823
Фармация	1014
Букмейкър	912
Търговски представител	794
Фирмен мениджър	575
Продавач-консултант	535
Електро механика	422
Производство на кулинарни изделия и напитки	298
Мениджър	286
Обслужване на заведения в общественото хранене	149
Автобояджийство	131
Автотенекеджийство	131
Оператор Информационно осигуряване	114
Оперативен счетоводител	100

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Оксиженист, газозаварчик	71
Маркетинг мениджър	57
Икономист	43
Телемарк оператор	30
Офис мениджър	29
Предприемчивост и мениджмънт	14
Специалист 'ТРЗ' (за НКПД 4313-3003)	14
Финансова отчетност	14
ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	
Маркетингови проучвания	2188
Спец.банкови операции	512
Кредитен инспектор	171
Частен банкер	137
Банково дело	101
Експерт връзки с МПС клиенти	68
Експерт микробизнес	51
ИТ технологии	20
Финанси и счетоводство	15
Икономическа информатика	13
Икономическо информационно осигуряване	13
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЬОРСТВО	
Обслужване на заведения в обществеото хранене	797
Готвач - производство на кулинарни изделия и напитки	445
Извършване на термални процедури в балнеологични и др. възстановителни центрове	256
Сервитьор-барман	85
Контрол на качеството и безопасността на храни и напитки	76
Организация на обслужването в хотелиерството	61
Работник в обслужване на заведения за хранене и развлечения	61
Хотелиерство	61
ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	
Новости в грижите за деца със специални потребности	1029
медицинска сестра	1021
Медицина	608
Лекар - здравни грижи	507
Транспортиране на пострадали и болни хора, оказване на първа помощ	309
Оказване на първа помощ и асистиране на лекаря в спешната помощ	286
Санитар	253

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
Здравни грижи	238
Мед. сестра, здравни грижи	76
Лекари	71
Здравни грижи - болногледач	51
Социални дейности	43
Бизнес-администрация	31
Лекар - спешна помощ	25
АГ	18
Терапия и рехабилитация	17
Кардиология	9
Педиатрия	9
Ревматология	9
Административно обслужване	8
Деловодство и архив	5
ПРОФЕСИИ, ЗАЯВЕНИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ПОВЕЧЕ ОТ ЕДНА ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ	12560
Автотранспортна техника (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, Преработваща промишленост)	1002
Банково дело (Финансови и застрахователни дейности, Строителство	132
Бизнес администрация (Административни и спомагателни дейности, Строителство)	339
Експлоатация на автомобилния транспорт (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване)	139
Електрически инсталации (Преработваща промишленост, Култура, спорт и развлечения)	78
Електрически инсталации (Строителство, Преработваща промишленост)	37
Електрически машини и апарати (Преработваща промишленост, Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване)	524
Електрически машини и апарати (Строителство, Преработваща промишленост)	199
Електрообзавеждане на производството (Строителство, Преработваща промишленост)	280
Електротехник (Строителство, Преработваща промишленост)	10
Заварчик (Преработваща промишленост, Добивна промишленост)	321
Заваряване (Преработваща промишленост, Доставяне на води, канализационни услуги,	658

Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
управление на отпадъците и възстановяване)	
Касиер (Финансови и застрахователни дейности, Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети)	176
Кранист (Транспорт, складиране, пощи, Преработваща промишленост)	83
Локомотиви и вагони (Добивна промишленост, Транспорт, складиране, пощи)	193
Маркетингови проучвания (Професионални дейности и научни изследвания, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения)	198
Машинен техник (Добивна промишленост, Преработваща промишленост)	66
Мотокарист (Преработваща промишленост, Транспорт, складиране, пощи)	269
Оперативен счетоводител (Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъците и възстановяване, Административни и спомагателни дейности)	9
Оперативно счетоводство (Преработваща промишленост, Професионални дейности и научни изследвания)	2326
Оперативно счетоводство (Професионални дейности и научни изследвания, Преработваща промишленост, Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети)	1348
Оперативно счетоводство (Държавно управление, Професионални дейности и научни изследвания, Административни и спомагателни дейности)	1154
Оператор на компютър (Преработваща промишленост, Държавно управление)	259
Подемно-транспортна техника с електрозадвижване (Преработваща промишленост, Строителство, Транспорт, складиране, пощи)	267
Програмист (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, Производство и разпространение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива, Строителство, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения)	122
Продавач-консултант (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, Преработваща промишленост)	843
Производство на хляб и хлебни изделия (Преработваща промишленост, Хотелиерство и ресторантьорство)	876
Системен програмист (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, Производство и разпространение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива)	96
Текстообработване (Държавно управление, Производство и разпространение на електрическа и	508

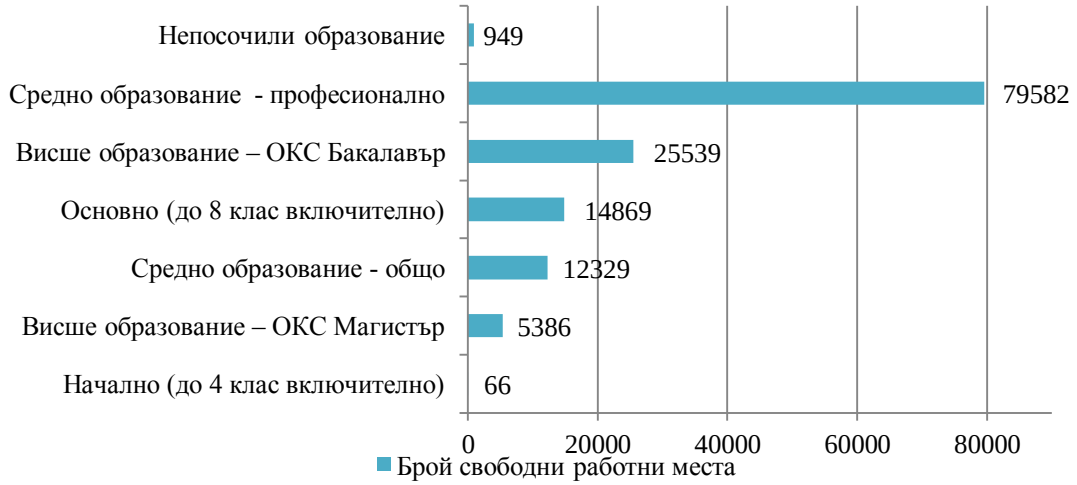
Икономическа дейност / професия	Брой лица, които ще бъдат обучени
топлинна енергия и газообразни горива)	
Финансова отчетност (Държавно управление, Преработваща промишленост)	48

Приложение 4. Брой свободни работни места и очаквания за разкриване на нови работни места по професии и образователни степени

Източник: Проучване АЗ (2015). Собствени изчисления.

Фигура 293. Брой свободни работни места по професии.

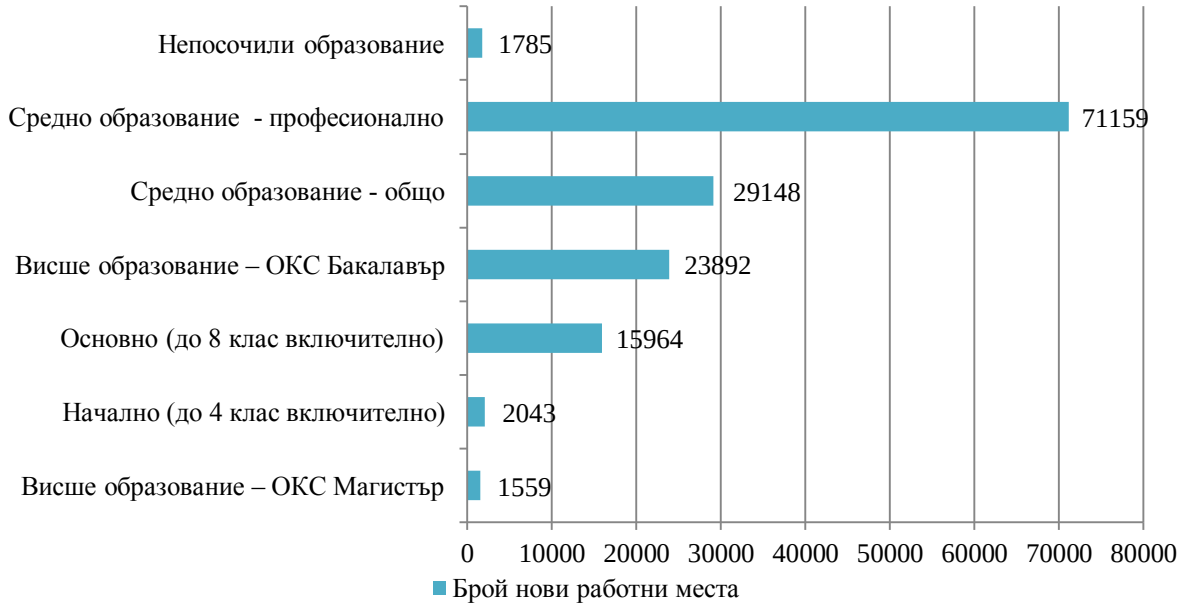
Източник: Проучване АЗ (2015). Собствени изчисления.

Фигура 294. Брой свободни работни места по образователна степен.

Източник: Проучване АЗ (2015). Собствени изчисления.

Фигура 295. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) по професия.

Източник: Проучване АЗ (2015). Собствени изчисления.

Фигура 296. Очаквания за разкриване на нови работни места през следващите 12 месеца (юли 2015 г. – юни 2016 г.) по образователна степен.

Приложение 5. Водещи дейности и професии според очакваните работни места до 2030 г.

1. Топ 5 дейности по брой работни места

1.1. Средносрочен план (към 2020 г.)

- Преработваща промишленост – 670 066 работни места (23%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 541 880 работни места (18,6%)
- Образование – 215 587 работни места (7,4%)
- Строителство – 203 933 работни места (7%)
- Транспорт, складиране и пощи – 180 627 работни места (6,2%)

1.2. Дългосрочен план (към 2030 г.)

- Преработваща промишленост – 727 984 работни места (24,6%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 392 091 работни места (13,3%)
- Образование – 283 928 работни места (9,6%)
- Държавно управление – 254 142 работни места (8,6%)
- Строителство – 241 832 работни места (8,2%)

2. Топ 5 професии по брой работни места

2.1. Средносрочен план (към 2020 г.)

- Продавачи в магазини – 218 580 работни места (7,5%)
- Персонал, осигуряващ защита и сигурност – 119 172 работни места (4,1%)
- Работници в преработващата промишленост – 92 571 работни места (3,2%)
- Административни специалисти – 80 762 работни места (2,8%)
- Сервитьори и бармани – 75 719 работни места (2,6%)

2.2. Дългосрочен план (към 2030 г.; по класове професии)

- Специалисти – 600 052 работни места (20,3%)
- Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната – 499 887 работни места (16,9%)
- Машинни оператори и монтажници – 383 995 работни места (13%)
- Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии – 357 980 работни места (12,1%)
- Професии, неизискващи специална квалификация – 344 116 работни места (11,6%)

3. Работни места по степен на образование

3.1. Средносрочен план (към 2020 г.)

- Начално и по-ниско образование – 31 438 работни места (1,1%)
- Основно образование – 181 145 работни места (6,2%)
- Средно образование (в т.ч. професионален бакалавър) – 1 956 920 работни места (67,1%)
- Висше образование – 746 746 работни места (25,6%)

3.2. Дългосрочен план (към 2030 г.)

- Начално и по-ниско образование – 26 852 работни места (0,9%)
- Основно образование – 184 241 работни места (6,2%)
- Средно образование (в т.ч. професионален бакалавър) – 1 896 762 работни места (64,1%)
- Висше образование – 851 139 работни места (28,8%)

4. Топ 5 дейности според търсене на труд по степен на образовение

4.1.Средносрочен план (към 2020 г.)

Начално и по-ниско образование:

- Преработваща промишленост (общо) – 8 032 работни места (25,5%)

- Административни и спомагателни дейности – 7 138 работни места (22,7%)
- Дейности, свързани с води; управление на отпадъци и възстановяване – 4 055 работни места (12,9%)
- Строителство – 3 263 работни места (10,4%)
- Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия – 2 753 работни места (8,8%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 2 709 работни места (8,6%)

Основно образование:

- Преработваща промишленост (общо) – 65 943 работни места (36,4%)
- Строителство – 23 452 работни места (12,9%)
- Производство на текстил, кожи и изделия от тях – 22 374 работни места (12,4%)
- Административни и спомагателни дейности – 17 771 работни места (9,8%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 15 173 работни места (8,4%)
- Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия – 12 979 работни места (7,2%)

Средно образование и професионален бакалавър:

- Преработваща промишленост (общо) – 514 567 работни места (26,3%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 432 420 работни места (22,1%)
- Строителство – 146 832 работни места (7,5%)
- Транспорт, складиране и пощи – 143 959 работни места (7,4%)
- Производство на текстил, кожи и изделия от тях – 141 064 работни места (7,2%)
- Хотелиерство и ресторантьорство – 125 710 работни места (6,4%)

Висше образование:

- Образование – 134 957 работни места (18,1%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 91 578 работни места (12,3%)
- Държавно управление; държавно обществено осигуряване – 87 514 работни места (11,7%)
- Преработваща промишленост (общо) – 82 829 работни места (11,1%)
- Финансови и застрахователни дейности – 49 311 работни места (6,6%)
- Хуманно здравеопазване – 47 650 работни места (6,4%)

4.2.Дългосрочен план (към 2030 г.)

Начално и по-ниско образование:

- Преработваща промишленост – 7 846 работни места (29,2%)
- Строителство – 4 143 работни места (15,4%)
- Административни и спомагателни дейности - 3 599 работни места (13,4%)
- Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване – 2 907 работни места (10,8%)
- Хотелиерство и ресторантьорство – 2 251 работни места (8,4%)

Основно образование:

- Преработваща промишленост – 70 953 работни места (38,5%)
- Строителство – 27 567 работни места (15,0%)
- Образование – 13 479 работни места (7,3%)
- Транспорт, складиране и пощи – 12 157 работни места (6,6%)
- Хуманно здравеопазване и социална работа – 12 139 работни места (6,6%)

Средно образование и професионален бакалавър

- Преработваща промишленост – 550 866 работни места (29%)

- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 310 356 работни места (16,4%)
- Транспорт, складиране и пощи – 173 492 работни места (9,1%)
- Строителство – 172 840 работни места (9,1%)
- Хуманно здравеопазване и социална работа – 130 547 (6,9%)

Висше образование

- Образование – 182 290 работни места (21,4%)
- Държавно управление – 150 481 работни места (17,7%)
- Преработваща промишленост – 98 320 работни места (11,6%)
- Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети – 69 246 работни места (8,1%)
- Хуманно здравеопазване и социална работа – 66 077 работни места (7,8%)